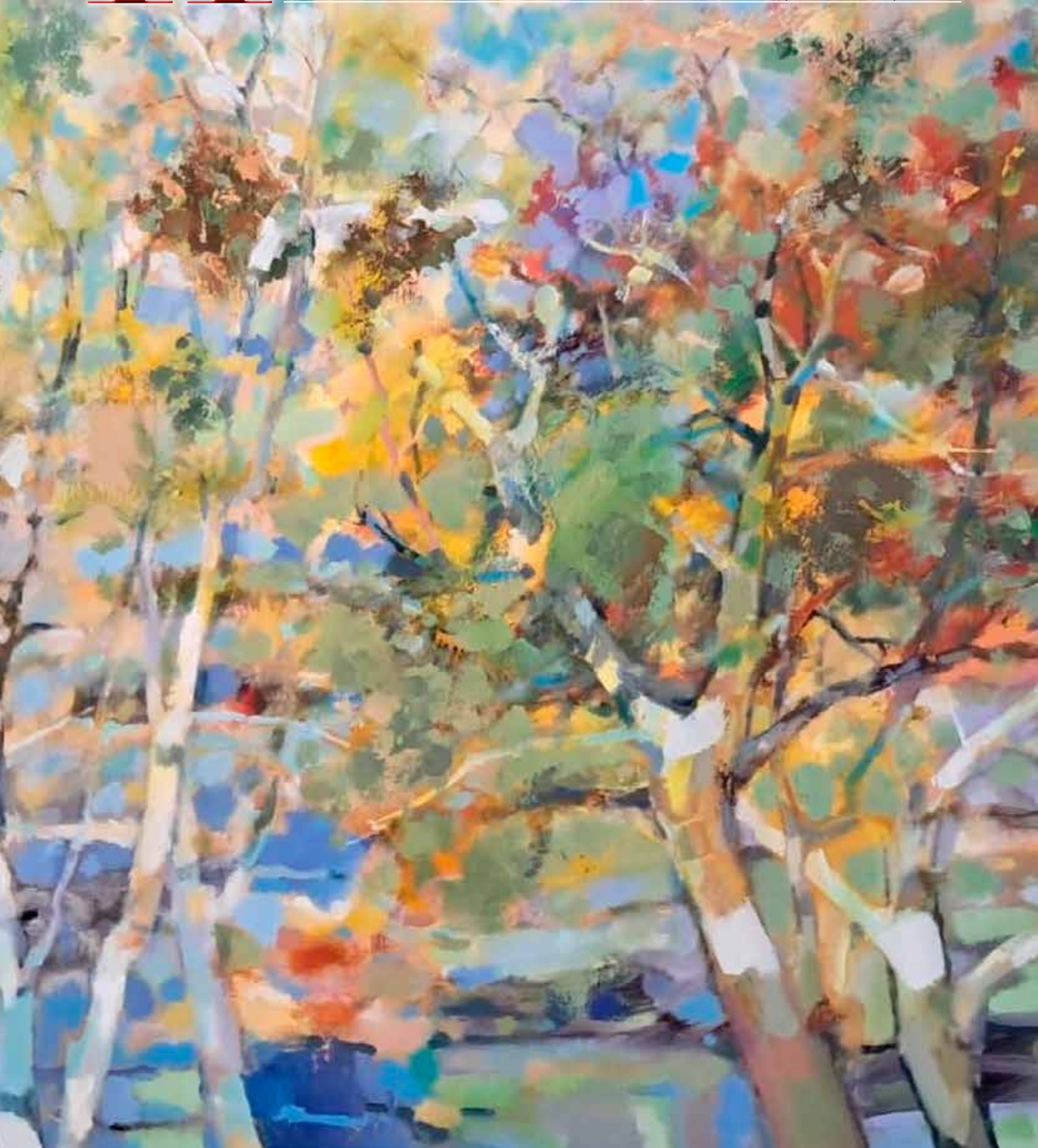

HYPERTON

Revistă de cultură • Anul 43 • Numărul 7-8-9 / 2025 (375-376-377)

CUPRINS

Accente

Gellu Dorian – A trăi în nepăsarea celorlalți 1

Invitatul revistei

Gellu Dorian în dialog cu Valeriu Stancu 3

Gellu Dorian în dialog cu Nicolae Oprea 18

Dialogurile revistei

Nicolae Tzone în dialog cu Dellia Dună 26

Lucian Vasiliu în dialog cu Daniel Cristea-Enache 33

Poesis

Radu Florescu 37

Ioan T. Morar 40

Radmila Popovici 42

Flavia Adam 44

Lidia Zadeh Petrescu 46

Valeriu Mititelu 48

Gheorghe Vidican 50

Dorian Stoilescu 51

Adrian A. Agheorghesei 53

Adrian Vasile Iftime 55

Valeriu Valegvi 56

Adrian Jacotă 57

Beletristică

Rodica Bretin – Cea mai bună dintre lumi 60

Ovidiu Petcu – Natură vie cu mașină de tuns Paganini 62

Angela Burtea – Pauza mare 64

Nicolae Căruntu – Împrumutul sau o banală fișă medicală! 65

Terapie narativă

Dumitru Ungureanu – Copilăria cinefilului candid 69

Teatru

Dorian Stoilescu – Zănele uitate de la naștere 72

Jurnal

Leo Butnaru – Vectori transpruteni (XXX) 75

Liviu Ioan Stoiciu – Arși de vii la spital 79

Cronică literară

Daniel Cristea-Enache – Iubirea, pe email 81

Vasile Spiridon – Experiențe liminale 84

Gellu Dorian – Fading sau „Programul Fenix” 86

Dan Perșa – Antologii 89

Dorina Brândușa Landen – Nicolae Tzone – „Este așa privesc cu

admirație” 90

Victor Teișanu – Literatura ca libertate și spectacol 92

Christian W. Schenk – VARUJAN VOSGANIAN – „Dublu autoportret.

Memoria unei zile” 95

Ilona Duță – Gravarea indiscernabilului: și se făcu un început și un

sfârșit 97

Liviu Capșa – Anonim în lumea poeziei 99

Raluca Faraon – Daniela Șontică – Cântece pentru vrăbii și motoare 100

Savu Popa – Vocea traumei 101

Mihaela Meravei – Cine ne apără de noi înșine? 102

Călin Vlasie

– Fiecare text e o rană care încă se închide 104

– Să supraviețuiești prin ceea ce nu vrea nimeni să vadă 105

Paul Gorban – Cu Dumnezeu de mână printre nihilști 107

Liviu Apetroaie – Doina Toma – Tainele muntelui 108

Eminescu in aeternum

Valentin Coșoreanu – Desculț în iarba copilăriei (XVII) 109

Theodor Codreanu – Gândirea holomerică. De la Eminescu la David

Bohm 115

Victor Teișanu – Cateva însemnări fugare despre poemul Memento

mori 118

Corneliu Fotea – Jurnalul cu Eminescu (29) 121

Universalis

Din poezia avangardei ucrainene, în traducerea lui Leo Butnaru

(Volodimir Gavriliuk) 125

Davide Brullo în dialog cu Nikola Madzirov (Traducere de Cătălina

Frâncu) 127

Mariana Rânghilescu – Din *Biblie* în literatură: Athalia, femeia

nelegiuită 133

Oscar Wilde – Sfinxul (Traducere de Mircea Pella) 136

Eseu

Al. Cistelean – Stolul 2024. Ritualuri de memorie 139

Ioan Holban – Daniel Turcea – 80 de ani de la naștere 140

Vianu Mureșan – Cum ar fi o literatură obiectivă? 144

Marius Chelaru – Niciind nu e târziu / Pentru iubire și speranță 148

Simona-Grazia Dima – O cădere faustică 152

Magda Ursache – O de-secretizare 156

Ovidiu Petcu – De la temele începuturilor literaturii la tematica

literaturii SF (2) 161

A.T. Branca – Despre ideale și iluzorii sau visul macedonskian 166

Marin Iancu – Marin Preda. Mitul fericii prin iubire 173

Dan. D. Gîrjoabă – Opera lui Gib I. Mihăescu – zbulciumul raportului Om

– Societate 176

Memoria

Gheorghe Iavorenciuc – 20 iulie – Ziua lui Constantin Dracsin 179

Gellu Dorian – Constantin Dracsin – 85 182

Nicolae Corlat – „Ilie a și venit, dar ei nu l-au cunoscut” 184

Victor Teișanu – A zbura fără aripi, adică fără mâini. 185

Al. D. Funduianu – Constantin Dracsin – tușe tardive pentru un portret

etern 185

Constantin Dracsin – Înlocuitorul lui Dumnezeu 186

Corneliu Iașu – „Marginea timpului” – Corneliu Dumitriu, vernisaj

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

03.08.2025 190

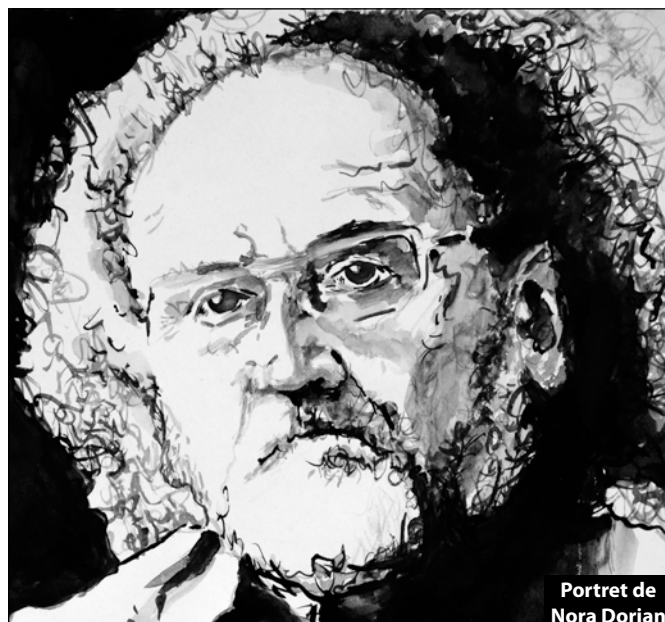
03.08.2025 190

03.08.2025 190

COPERTA 1 – Pictură de Corneliu Dumitriu

COPERTA 4 – Grafică de Constantin Dracsin

Acest număr este ilustrat cu grafica de Constantin Dracsin.

Portret de
Nora Dorian

Gellu DORIAN

A trăi în nepăsarea celorlalți

Pentru un scriitor care vrea să fie în prima linie în literatura română vie, a alege să trăiască într-o localitate, fie oraș sau sat, de la marginea țării, în afara faptului că este o sinucidere sigură, este un risc asumat de a se pierde și, în realitate, de a-și trăi din timpul vieții ieșirea din arenă. România, din acest punct de vedere, are un centru, să-i zic important, și încă vreo trei alte centre culturale de o mai mică importanță, în care viața literară are vârful ei, precum și alte multe piscuri în care nu poate fi vorba de conștiința propriei valori, ci doar de vanitate și îngâmfare. Dar asta este altă discuție. Dacă până nu de mult centrul, cel important, radia peste tot dorința de asimilare și, mai ales, de recunoaștere a valorilor de la margine, acum respingerea valorilor de la margine pare a fi un program respectat cu strictețe de liderii autoimpuși în vâltoarea de la centru. Conturarea granițelor este atât de evidentă acum, încât dacă nu faci parte dintr-un cerc sau altul, care-și duce existența la centru, nu ai nicio șansă să te apropii de miezul aprins în care se formează noile valori după astfel de criterii. Nu contează acolo că peste tot apar nume care se impun prin forțe proprii, fie în revistele literare ce apar mai peste tot, fie prin acceptarea operelor lor de către editurile care impun în receptarea critică sau de masă. Domiciliul scriitorului, dacă este la Baia Mare ori la Botoșani, la Suceava sau Satu Mare, oriunde la marginea țării, devine o anatemă în pragul de promovare și acceptare a numelui. E de ajuns să dau doar numele unui prozator important, Marian Ilea, recent dispărut, ca să putem vedea ce ecou a avut opera lui în timpul vieții scriitorului și ce ecou a stârnit în urechile de la centru dispariția lui. Dar chiar și pentru un scriitor ca Alexandru Vlad, care a trăit toată viața la Cluj, mai mult pe malul Mureșului la pescuit, decât pe

cel al Dâmboviței la altfel de pescuit, nu pește, ci gloria cum fac cei care locuiesc acolo, recunoașterea în cercurile din centru a fost la fel ca pentru oricare alt scriitor care a ales să locuiască departe. Și exemplele ar putea continua.

Nu e vorba aici de o lamentare, de o frustrare, ci de o constatare a unei situații care a schimbat mentalități care, formate, de regulă, la margine, ajungând la centru, au dezvoltat arsenalul de prejudecăți față de provincia care, în mintea lor, trebuie să fie, nu pe locul doi, ci pe trei, patru, acolo, spre zona uitării imediate. Aceste prejudecăți s-au instalat în mintea celor care au ajuns la vârf unde se află și instrumentele de promovare imediată, instituții, reviste, edituri, cercuri care, deși se folosesc de modelele bune ale marginii, elimină din start ceea ce se află departe de masa la care se împarte pâinea, cuțitul fiind la ei. Din păcate, acest aspect este și general, cu mici excepții, care au înțeles că o cultură, o literatură este mai puternică doar dacă incumbă în ea toate forțele și numai dacă este unită. La fel, o instituție, menită să reprezinte totalitatea celor care scriu, valoroși și mai puțin valoroși, dacă este reprezentativă și doar în folosul unui număr restrâns de scriitori, nu are cum să fie ceea ce este menită să fie prin statutul ei. Ori a-ți păsa doar de unii, sub teama ca nu care cumva să-l superi pe cutare sau cutare că nu-l inviți la toate întâmplările pe care le organizezi, și astfel aceștia sunt peste tot într-un procent foarte mic, dar foarte deranjant, iar de alții, cei mai mulți la număr, să nu-ți peste nu poate fi nici într-un caz în folosul acelei instituții.

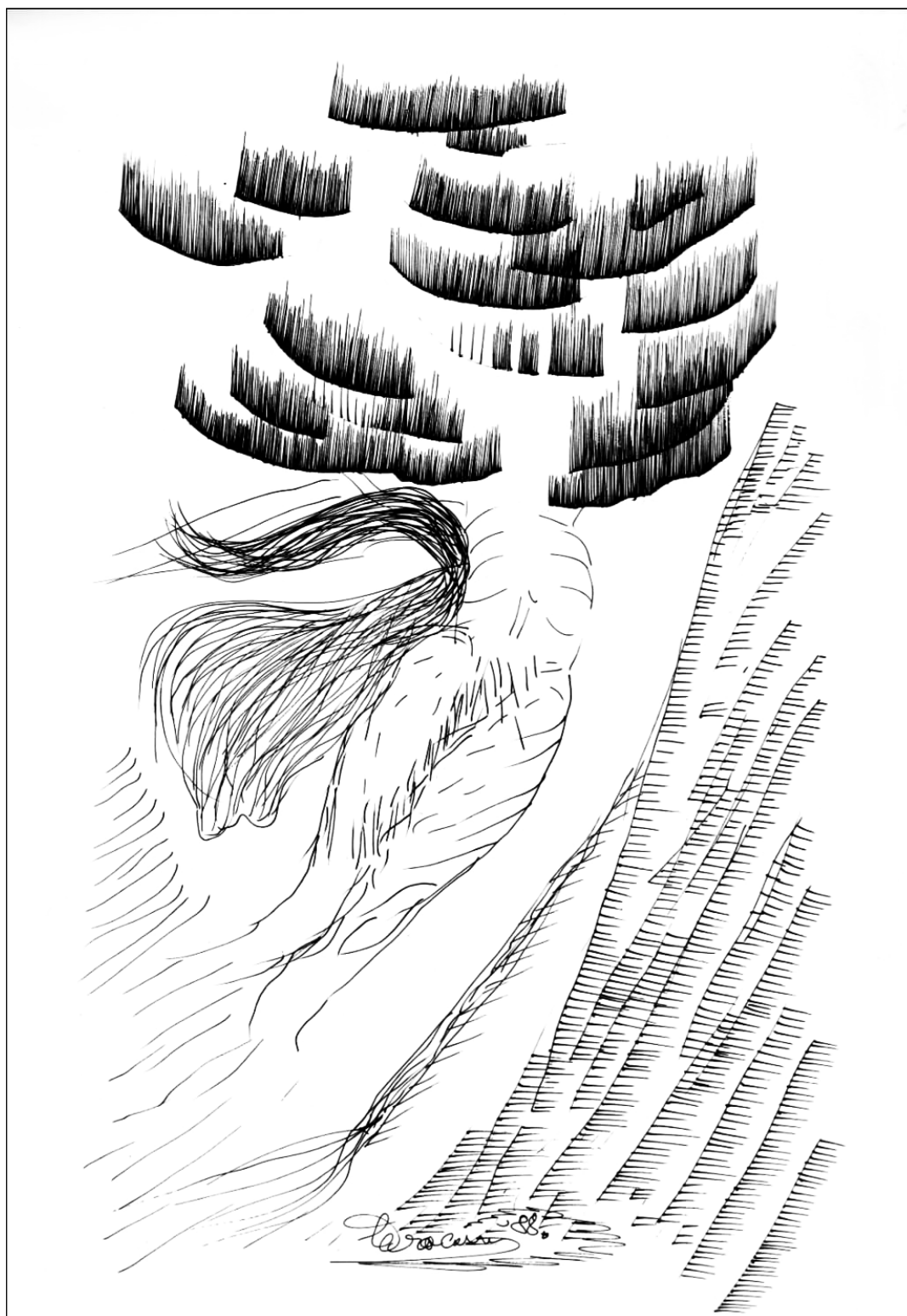
A trăi, astfel, în nepăsarea celorlalți nu este câtuși de puțin confortabil. Să simți cum ești dat la o parte, omis din orice calcul, în afară de cel de a fi la zi cu cotizația, e ca și cum ți-ai trăi dispariția, sinuciderea, care i se oferă

scriitorului care a ales să trăiască la margine, într-o localitate în care semenul se uită la tine ca la o fotografie uitată într-o ramă pe peretele unei biblioteci închise.

Ăsta ar fi un aspect ce ține de asumarea acestui risc, de a trăi departe de masa la care se fac cărțile, tu știind că asul ar putea fi și în mână ta. Celălalt aspect ține de ceea ce ceilalți au impus ca regulă peste care orice efort ai face nu poți trece. Apare atunci umilința, senzația ratării, la care se adaugă și decizia renunțării la tot. Te întrebi atunci, unde dispare astfel de lume, în primul și primul rând?

Nu în strategia ivită din boala acestei lumi în descompunere, ci în chiar mintea aceluia în care se așază mormântul tău, în mintea celor care pot coexista numai dacă sunt câțiva, fie aleși, fie chemați, nu și la un loc cu toți cei pentru care bucuria de a fi este chiar pasiunea lor risipită în atâta amar de timp.

Privești, astfel, din marginea în care te afli enclavele celor aleși și deveniți nepăsători, dar și pe cele ale celor care trăiesc în iluzia de care ceilalți habar n-au. Oare o fi fost așa de când lumea?

I R N E V V I I T S A T T E U I L

„Succesul este apa de ploaie cu care se îmbată scriitorii umflați de orgolii neacoperite nici de realitate, nici de valoare“

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU VALERIU STANCU

Gellu Dorian: *Dragă Valeriu, te afli acum, la 75 de ani, într-un vîrf de glorie. Ești prezent mai peste tot, la Paris, la Medellín, la Caracas, în Serbia, pe acolo unde se întîmplă lucruri de reală promovare a poeziei. Ne poți spune cum se petrec toate astea, cui i se datorează: unor așteptări sau pur și simplu voinței tale de nestăvilit?*

Valeriu Stancu: Știi la fel de bine ca și mine că, atunci cînd te ocupi de viața unei reviste, trăiești mai mult pentru alții, decît pentru tine. Așadar, pînă în 2015, anul în care pensionarea mi-a bătut la ușa existenței, scrierea și promovarea propriilor cărți a fost pentru mine o preocupare de plan secund. Am fost mereu conștient de valoarea scrierilor mele, dar niciodată nu am avut timp să mă „adun“. De zece ani încoace, lucrez 12-14 ore pe zi, mai ales pentru mine. Afirmația mea de-acum îmi amintește un vers cutremurător al lui Cezar Ivănescu: „Așteptînd să vină moartea, treaz, lucrez pentru gloria ei!“ Fie și numai pentru acest vers Cezar își merita nemurirea! Rezultatele au început să apară, deși destul de greu, căci nu am primit nici un sprijin din partea autorităților culturale românești, iar „afară“ (adică în străinătate) a trebuit să mă impun „pornind de la zero“ (îi mulțumesc prietenului Casian Maria Spiridon pentru îngăduința de a-i „fura“ titlul minunatului său volum de debut!) în demersul meu de promovare a propriei poezii (și a unora dintre prietenii și colegii mei de generație). Totuși, roadele ultimilor

10 ani au fost cu adevărat de excepție pentru mine: titlul de Chevalier des Arts et des Lettres de La République Française, șapte premii literare de mare importanță în Europa, includerea în 20 de antologii de poezie universală apărute în diferite țări ale lumii, 30 de titluri publicate în România și 12 în străinătate (la edituri de prestigiu și întotdeauna prin eforturile financiare ale editorilor). În schimb, în țară, despre activitatea mea, tăcere totală! De aceea și eu am fost impresionat de primirea unui premiu literar atît de important cum e cel acordat de Academia Mallarmé din Franța. Direct, la întrebarea ta, ce să răspund? Ca să-ți împlinești visurile, trebuie nu doar să crezi în ele, ci să le și îndrumi pe calea dificilă, spinoasă, a împlinirii lor. Cine își propune ținte mici, obține rezultate insignifiante. Îți dau un exemplu: tocmai m-am întors din Medellín – Columbia, de la faimosul Festival Internațional de Poezie unde, după prima lectură, mi s-au oferit trei contracte de editare pentru poezia mea. Două le-am acceptat (în Franța și Columbia), unul l-am refuzat (era vorba de colaborarea cu o editură de nișă din Argentina). Poate în tinerețe m-aș fi aruncat cu capul înainte la o astfel de oportunitate; cu înțelepciunea de acum și avînd responsabilități clare față de premiile cu care am fost onorat, cred că refuzul a fost soluția cea mai bună. Deci, toate acestea se datorează și coerenței programului meu de atingere a țintelor importante, dar și muncii

susținute de decenii însă, mai nou, și fricii că timpul nu va mai avea multă răbdare cu mine.

G.D.: *Spune-ne cum a început dragostea ta pentru literatură. Când ai început să scrii poezie? Proza cum a apărut în viața ta de scriitor?*

V.S.: Scriu de când m-am născut, ca să zic așa. Și, cum îi mărturiseam prietenului nostru Olimpiu Nușfelean, într-un dialog purtat pentru revista „Mișcarea literară” „orice fel de scriitură îmi aduce satisfacții!”. De scris, scriu de la patru ani, tot de atunci citesc, dar, la început, îi făceam temele fratelui meu mai mare, o minte strălucită, dar care prefera miuța cu cei de vîrsta lui, poverilor impuse de făcutul temelor. Am început prin a face versuri proprii unor cîntece care-mi plăceau, dar căroră nu le cunoșteam sau nu prea le înțelegeam cuvintele. Între primele mele „creații” se numără „Ieri”, „Boema” și „Băiatul care surîde”. Eram deci îndrăgostit de The Beatles, Charles Aznavour și Albano. Apoi, într-o noapte geroasă, rebeșit de frig și toropit de somn, așteptînd să vină marfa la rampă (eram încărcător-descărcător de vagoane pe vremea aceea), am descoperit că pot scrie fără să mai recurg la suportul muzical. Dragostea mea pentru literatură a început, evident, citind. Numai că a început foarte devreme, din cauza / datorită fratelui mai mare. Am fost și sunt un cititor împătimit. Ce poate fi mai frumos decît să descoperi sufletul creator (cu toate ale sale) al unui semen? Proza a intrat cam nefiresc, eu mă credeam la vremea debutului un poet. La fel de important ca Dante, Goethe, Hugo, Byron la un loc. Marin Preda m-a trezit la realitate, îndemnîndu-mă, în nopțile pe care le petreceam împreună la Casa de Creație de la Mogoșoaia, să nu mă rezum doar la vers. Port și acum în suflet cuvintele sale: „Lasă prostiile! De poeți e plină lumea, iar la noi, de cînd cu afirmația lui Alecsandri, toți au luat-o în serios și se cred poeți. Numai că versul nu e pentru neche-mași și nici măcar pentru toți chemații, ci doar pentru cei puțini aleși. Cu poezia n-ai să cucerești lumea, dar cu proza, da! Apucă-te de proză și, dacă scrii cum povestești, știi ce fac din tine?”. Mă privea pe deasupra ochelarelor și, din cauza miopiei, părea crunt, dar el, de fapt, zîmbea și a continuat cu umorul acela tipic moromețian, care-i era specific: „Nu fac cel mai mare prozator, că ăla-s eu, dar fac unul de care să audă întreaga țară!”. Din nefericire, n-a mai apucat să vadă cum îndemnul lui a dat roade și să urmărească geneza și avatarurile cunoscutului meu roman *Pelerinul de cenușă*, născut prin stăruința și bunăvoința sfaturilor sale, dar și ca urmare firească a tinereții mele tumultuoase, picarești aproape, care merita povestită. Din vremea aceea și pînă acum am scris opt romane, cîteva volume de nuvele, volume de eseuri și cronici literare, dar punctul de cotitură al destinului meu literar rămîne *Pelerinul de cenușă*, un roman trăsnet, absurd, răzvrătit cum era viața mea de atunci.

G.D.: *Recent ai ieșit pe piață, pe scenă, mai exact, cu o piesă de teatru. E un adevărat vîrtej în care se rostogolește viața ta? Ce definiție dai succesului, acum cînd îl cunoști pe deplin?*

V.S.: Succesul, dragul meu, este apa de ploaie cu care se îmbată scriitorii umflați de orgolii neacoperite nici de realitate, nici de valoare. Succesul, pentru mine, nu ține de notorietatea publică, ci de ieșirea cu sufletul împăcat din confruntarea cu sinele, cu propriii demoni. Doamne, cîtă dreptate avea Apollinaire atunci cînd afirma: « *On imagine difficilement à quel point le succès rend les gens stupides et tranquilles* » („Este greu de imaginat cît de mult succesul îi face pe oameni să devină stupizi și liniștiți”)! Ca tot ce ține de creație, de suflet, dar și de conexiunile cu o societate contorsionată și, de cînd o știu, absurdă, și succesul e o noțiune relativă. Însă ce anostă ar fi o existență înecatată în certitudine! Noi, în vremea cînd ne vedeam mai des, am mai discutat despre asta și ți-am spus că, probabil, cu excepția Premiului Nobel pentru Literatură (nu pot fi categoric deoarece – încă! – nu vorbesc în cunoștință de cauză), nici un premiu nu poate schimba destinul unui scriitor. În rest, în mod evident, în acordarea premiilor există subiectivități, idiosincrazii, invidii, criterii ce nu au nimic în comun cu valoarea, cu meritul, cu talentul. De aceea, am preferat în ultimele două decenii să-mi trimit manuscrisele la concursuri literare din străinătate. Motivul pentru care aproape toate cărțile publicate „afară” au obținut premii e foarte simplu: editorii le-au trimis la concursuri literare, despre existența căroră nici nu știam, dar ale căror jurii sunt imparțiale, judecă volumele, nu autorii.

G.D.: *Ai fost în miezul vieții literare ieșene, prin activitatea de la „Cronica” de dinainte de 1989 și de după. Cum era viața literară a anilor de la începuturile tale și cum este acum?*

G.D.: Mare dreptate ai, cînd vorbești la trecut despre implicarea mea în viața culturală a Iașului! „Cronica” a fost sensul vieții mele literare, dar acolo am ajuns din întîmplare, din încăpățînarea prim-secretarului PCR al Județului Iași, Constantin Leonard și, mai ales, prin bunăvoința și altruismul prozatorului Grigore Ilisei (povestea e lungă și am relatat-o pe larg în dialogul pe care l-am purtat cu scriitorul Casian Maria Spiridon în urmă cu vreo două decenii și care a fost publicat în „Poezia” la începuturile revistei). În ciuda faptului că scriitorii erau crunt supravegheați de securitate (și nu numai ei, toți creatorii erau în atenția poliției politice, dar de scriitori se temea cel mai tare regimul, întrucît aceștia erau mînuitori ai cuvîntului), relațiile dintre creatori erau mai „umane”, invidiile erau camaraderești, stimulative, nu înveninate de ură, ca acum. Exista pe atunci o boemă pe care nici o securitate nu o putea controla, în ciuda ciripitorilor infiltrați printre scriitori. Știi că, de curînd, l-am condus pe ultimul drum pe poetul Nicolae Turtureanu, iar eu cred că, o dată cu el, s-a stins unul din ultimii boemi adevărați ai Iașului. Azi, scriitorii nu mai încap unii de alții, au mai mult orgoliu decît talent, dar se închipuie genii, iar meschinăria, invidia, egoismul îi împing să iasă în față. Fiindcă nu mă regăseam în viața literară a orașului, infestată de găști, grupuscule, familiuțe, minată de interese meschine, m-am retras din ea și te asigur că, de atunci, trăiesc cea

mai frumoasă și mai rodnică perioadă din viața mea literară, poate și pentru că mi-am îndreptat atenția în mod mai concret, mai susținut, spre literatura universală. Am amintit deja câteva dintre reperele ultimilor ani, la care adaug, cu bucurie, faptul că am înființat și am organizat (împreună cu poetul Stere Bucovală, Dumnezeu să-l odihnească!) Festivalul Internațional de Poezie „Euro-poesia“ (stins la cea de a opta sa ediție, ca urmare a plecării premature dintre noi a creatorului brăilean) și că am ajuns să fiu jucat pe scena Teatrului Național „Vasile Alecsandri“ din Iași. Nu-i rău pentru numai un deceniu, nu-i așa? Că România nu mai are ochi să mă vadă, nu e problema mea, eu sunt uluit și, bineînțeles, mulțumit, de modul în care sunt receptat, promovat, răsplătit „afară“. Așadar, despre viața literară de acum nu am ce să spun, m-am îndepărtat, aproape complet, de ea.

G.D.: *Ai avut, în primii tăi ani, un model? Iașiul era plin de tot felul de modele de poeți deveniți legende: Mihai Ursachi, Ioanid Romanescu, Emil Brumaru, dar și navetiștii Cezar Ivănescu și Dan Laurențiu, ca să dau doar nume de poeți cu adevărat de urmat. Dar și de poeți cu glorie adjudecate ideologic, precum George Lesnea, Nicolae Țațomir, Horia Zilieru. Exista și o viață boemă, cu liderul Eugen Andone. Ai ales, din câte se vede, calea cea bună, cu amprente tale. Spune-ne cum ai trecut prin toate aceste valuri de posibilă influență.*

V.S.: Emil Brumaru nu a fost niciodată un model pentru mine, nici ca om, nici ca poet. Nu „rezonam“! Evident, am citit cărțile autorilor pe care-i citezi, iar unii dintre ei au fost, cu adevărat, modele pentru creatorii din generația mea. I-am iubit și admirat pe Ioanid Romanescu, Cezar Ivănescu, Mihai Ursachi, Dan Laurențiu și Adi Cusin, așa cum i-am iubit, de exemplu, pe Rimbaud, Nerval, Verlaine, Baudelaire, Hölderlin, dar modele nu am avut, ci am încercat să-mi găsesc un drum propriu. Nu cred că am greșit, și voi aminti acum faptul că unul din titanii literaturii universale, scriitorul francez Victor Hugo, susținea că „poetul nu trebuie să aibă decât un singur model, natura“ (« *Le poète ne doit avoir qu'un modèle, la nature* »). Ca scriitor m-a descoperit Poetul Ioanid Romanescu, tot el mi-a acordat și primul premiu literar, mi-a botezat fiul cel mic, iar prietenia noastră s-a încheiat doar atunci când, alături de o mână de optzeciști, l-am condus pe umeri pe ultimul său drum din Cimitirul Eternitatea din Iași. Recunoștința mea pentru el dăinuie încă și va dăinui pînă voi pleca, la rîndu-mi, să aflu pe unde „colătăiește“. Începuturile mele literare, am spus-o mereu, se mai leagă și de numele a doi titani ai literaturii române: Cezar Ivănescu și Marin Preda. Cum am trecut prin valurile pe care le-ai evocat? Urmînd îndemnul lui Mihai Eminescu și rămînînd „la toate rece“. Și-apoi, cred că sunt o personalitate destul de puternică, încă mai am discernămînt și luciditate, mintea mi-a fost întotdeauna una din calitățile care mă făceau invidiat, așa încît am putut trăi fără să am nevoie de haită, asemenea lupului singuratic. Din fericire pentru mine, vechii, bunii, sincerii mei prieteni

nu sunt – cu trei-patru excepții – din lumea literară, ci din copilărie, din liceu, din armată, din vremea scriemei, a speologiei și alpinismului. Alături de ei am învățat ce înseamnă spiritul de echipă și de sacrificiu, prietenii adevărate, neinteresate, altruismul, dăruirea de sine...

G.D.: *Ca editor, de asemenea, ai făcut câteva lucruri remarcabile. Menționează-le aici.*

V.S.: La „Cronica“, munca mea de editor s-a împletit ce cea de redactor-șef al revistei și a avut o tendință accentuată de deschidere spre universalitate. Apoi, în 2012, am fondat împreună cu Maria, soția mea, Editura „Cronedit“, care a continuat, la dimensiuni superioare, tot ce începuserăm la „Cronica“. Cum editura nu am înființat-o ca să facem bani de pe urma ei, îmi permit să public numai literatură de calitate. Pentru un creator nu este ușor să fie și editor, asta însemnînd timp dedicat confrăților, volum mare de muncă, selecție riguroasă a manuscriselor. Iubesc meseria de editor și respect ceea ce îndeobște se numește „redactor de carte“. De aceea, la nici una din cele două edituri nu am acceptat să public un manuscris, fără să-l citesc eu, în prealabil. Iar procesul de transformare unui manuscris în carte, colaborarea cu autorul, sugestiile și soluțiile „din mers“ sunt fascinante, asemenea muncii moașei care aduce un prunc pe lume. Oricum, la ambele edituri am înființat colecții în care am publicat nume importante din literatura română și universală.

G.D.: *Ce prietenii literare ți-au umplut viața cu amintiri frumoase? Regreți unele foste relații? Încerci să repari câte ceva din cele ratate?*

V.S.: Prietenii literare sunt o raritate, vremea lor se pare că a trecut o dată cu Epoca Marilor Clasici. Nu, nu încerc să repar prietenii ratate (dacă nu au durat, poate nu au fost prietenii adevărate), dar am învățat să iau oamenii așa cum sunt, nu așa cum aș dori eu să fie. Reconcilierile, dragul meu, trebuie să fie dorite de toți cei implicați. Am făcut parte cîndva dintr-un astfel de grup de prieteni literari și experiența nu s-a dovedit a fi dintre cele mai fericite. Se pare că mai multe ne despărțeau decât ne uneau. M-a bucurat faptul că fiecare dintre membrii grupului s-a impus și a ajuns un nume în lumea literară românească, atît de contorsionată și de meschină, mă întristează însă ideea că ești cultivat atîta timp cît îi ești util cuiva, cît ocupi o poziție de conducere, de putere, de influență, cît ai ceva de oferit, pentru ca apoi, cînd viața ta se schimbă, cei pe care-i considerai prieteni să-ți uite pînă și numele. Știi, Ovidiu, exilatul la Tomis, afirma în *Tristele* că atîta vreme cît vei fi fericit, vei avea mulți prieteni, dar dacă timpul ți se înnoarează, vei rămîne singur (citatul e din memorie, de aceea nu l-am pus între ghilimele). Realitatea mea existențială nu a contrazis afirmația marelui poet latin. Am trăit puține prietenii literare, dar mă bucur că am reușit să întind mîna unor colegi, să-i traduc și să-i public în țară și în străinătate, să le impun numele în festivaluri internaționale de poezie. Acum, îți spuneam, sunt un lup solitar și, crede-mă, mi-e mult mai

bine așa: am timp să citesc și să scriu, să particip la festivaluri internaționale, să mă văd cu prietenii vechi, să merg la munte, să ascult muzică simfonică (întotdeauna ascult muzică în timp ce lucrez!), să fac tot ceea ce activitatea mea vreme de 33 de ani în redacția revistei „Cronica“ nu mi-a îngăduit să fac. Să repar?! „Știi pe cineva care nu a făcut greșeli în tinerețe? Și cine nu-și dorește să repare cât de cât greșelile tinereților?“ Acestea sunt întrebările prin care mi-a răspuns Gabriel Garcia Marquez la reproșul (de fapt, fuse o gafă, deoarece fusesem avertizat să nu-i pun întrebări ce l-ar putea pune în dificultate) că, în tinerețe, îl susținuse pe dictatorul Fidel Castro, căruia îi și prefăcuse o carte. Era în octombrie 2000, mă aflam în Ciudad de Mexico la faimoasa manifestare „El Encuentro de poetas del mundo latino“ (Întâlnirea poezilor lumii latine) acasă la Marquez, unde mă dusesse pentru o jumătate de oră prietenul său de-o viață Álvaro Mutis și unde am petrecut toți trei aproape trei ceasuri într-un patio cu arbori ce depășeau înălțimea casei și unde zburau și cântau păsări cum nu mai văzusem și nu mai auzisem vreodată. Apoi, după o lungă și stinjenitoare tăcere mi-a spus ceva ce m-a marcat pur și simplu, ceva ce nu apare în volumul *Parfumul de guayaba*, în care vorbește despre prietenia sa cu Fidel Castro: „Crede-mă, aveam nevoie de legenda lui!“ Așadar, orice scriitor, orice creator, oricât de mare ar fi, tot are nevoie de o legendă. Pe care și-o făurește cu mai mult sau mai puțin succes, și care are rolul de a-l păstra în atenția celor cărora vrea să le cucerească sufletele prin opera sa!

G.D.: *Cum ți-ai făcut relațiile cu marii tăi prieteni din lumea occidentală? Ai tradus mult. Ești tradus. Ce crezi că trebuie să facă un scriitor, care nu este în centrul bătațiilor de peste tot, în grupurile de influență, pentru a-și promova opera?*

V.S.: Dragul meu, nici nu știu măcar ce aș putea să-ți răspund la această întrebare. Relațiile nu le-am făcut eu, ci cărțile mele publicate „afară“. „Universalizarea“ poeziei mele a început în 1992, atunci când, nu știu pe ce criterii, am fost invitat să particip la Bienala Internațională de Poezie de la Liège, alături de scriitorii Horia Bădescu și Georges Astaloș. De altfel, atunci i-am și cunoscut pe acești doi oameni minunați, pe care-i iubesc și acum, chiar dacă Georges a trecut în lumea dreptilor. Tema Bienalei era „Poezie – Libertate“ și fusesem anunțat de organizatori să pregătesc și eu o comunicare. Cred că am istorisit undeva această întâmplare. Am ajuns în impozanta sală de la Palatul Congreselor cu puțin înainte de începerea ceremoniei oficiale de deschidere a prestigioasei manifestări (la ora aceea, cea mai importantă, cel puțin din Europa). În sală, oameni în mare ținută, eleganța, bunul gust și discreția dominau acea adunare selectă. Eu eram îmbrăcat într-o cămașă cadrilată, în nuanțe de albastru, cu niște raiți din catifea bleumarin, iar în picioare aveam o pereche de adidași destul de modești, adică eram așa cum coborâsem din autobuzul care mă adusese de la Bruxelles la Liège. Oamenii mă priveau mirați, dar eu eram liniștit: pe de o parte, nu mă

cunoștea nimeni, iar, pe de altă parte, odată așezat pe scaun pe undeva prin sală, aveam să mă pierd în mulțime, căci anonim eram deja. N-a fost să fie așa! „Prezidiul“ Bienalei era strivitor: Regina Fabiola a Belgiei, baronul Arthur Haulot – președintele Bienalei, prozatorul Ismail Kadare – președintele ediției din acel an al manifestării, poetul senegalez Charles Carrère (cel mai important scriitor senegalez după dispariția lui Léopold Sédar Senghor), poetul franco-sirian Adonis, poetul Michel Camus, sora cântărețului, poetului și actorului Jacques Brel... Pe ceilalți nu-i mai țin minte. Eram fascinat de tot ce se întâmpla și mi se întâmpla, mai ales că mă aflam la prima mea ieșire din România. Nu-mi venea să cred că Ismail Kadare e la doar câțiva pași de mine, că-l pot auzi vorbind. Discursurile erau strălucitoare, tema, generoasă (acum, privind retrospectiv, îmi dau seama că, pe lângă marile nume ale poeziei universale de atunci, la lucrări fuseseră invitați și cite doi-trei scriitori din fostele țări socialiste din Europa, probabil tocmai datorită temei), organizarea impecabilă, publicul select, alcătuit nu doar din scriitorii invitați, ci și din personalități ale vieții culturale europene. Eram pur și simplu transportat și m-au trezit la realitate un ghiont discret și glasul Mariei: „Vezi că se vorbește despre tine, ești chemat pe scenă!“ Vocea tunătoare a lui Arthur Haulot tot încerca să mă găsească și să mă cheme la ordine: „Scriitorul Valeriu Stancu nu se află în sală?“ M-am ridicat în cele din urmă și președintele m-a invitat pe scenă, ca să-mi citesc comunicarea. N-aveam nici o comunicare, cine naiba se gândise că unui poet obscur din România avea să i se facă onoarea de a citi în plen și încă la deschiderea oficială?! Eu gîndeam că voi fi programat într-un atelier, în una din zilele obișnuite ale lucrărilor. Dacă în urmă cu câteva ceasuri mi-ar fi spus cineva că, în afara oficialilor și a personalităților din prezidiu, voi fi singurul din sală care mă voi „produce“, l-aș fi taxat drept nebun. Noroc că Maria, și inspirată și calculată, avea printre hîrțile din geanta ei și o copie a intervenției mele. Bref! Am luat foile din mîinile Mariei, am sărit cele două trepte care duceau pe scenă, lumea a început să ridă ca de un bufon, când a văzut cum sunt îmbrăcat și cum mă port și am început să citesc în rumoarea generală. După primele fraze, în sală s-a făcut o liniște de catedrală fără slujbă, pe la mijlocul discursului meu, aplauzele și ovatiile erau de-a dreptul furtunoase, sala era în picioare, s-au întrerupt lucrările, Ismail Kadare s-a ridicat de la masa prezidiului și a venit la mine la tribună, m-a îmbrățișat și m-a sărutat pe obraji. Sala era în delir și, după ce mi-am încheiat contribuția, m-a oprit din drum cel care și azi îmi este un drag prieten și mi-a spus: „Sunt poetul Pierre-Yves Soucy, invitat și eu la Bienală, dar sunt și editor și aș dori să-mi dați textul eseului pe care l-ați citit ca să vă scot o carte“. Am dat un răspuns în doi peri și, după ce ne-am despărțit de el, i-am spus Mariei: „Tare naivi ne mai cred occidentalii ăștia! Adică vine un neica nimeni dintr-o țară fostă comunistă și sar editorii pe el

să-l publice. Nu m-a văzut niciodată, habar nu are cine sunt, dar hop-țop vrea să-mi scoată o carte! Ori mă crede prost, ori el e nebun!“ Nici una, nici alta! Ne aflam la început de septembrie și, spre sfârșitul lui octombrie, cartea apăruse deja. E un eseu și se intitulează *La poésie – liberté de lexile intérieur*. Toate acestea nu s-ar fi întâmplat, cred, dacă nu aș fi stăpînit limba franceză pe care am studiat-o la Universitatea „Al. I. Cuza“ din Iași. Așadar, cărțile mele m-au ajutat să pătrund în această lume fascinantă a literaturii universale și, o spun cu recunoștință, o contribuție cred că a avut și Georges Astaloș. Intervenția mea la deschidere făcuse vîlvă și veneau tot felul de oameni să mă cunoască, să mă felicite, iar eu nu înțelegeam de ce. Între ei, mulți foști români (poeta Juliette Aderca, de exemplu, nepoata lui Felix Aderca), așa că, seara, la cocteilul oficial oferit de Regina Fabiola, la selectul Club Richelieu, mă obișnuisem deja cu efuziunile a tot felul de necunoscuți. Astfel încît, atunci cînd am auzit chiar lîngă mine, în cea mai curată limbă românească, „Pe unde or fi, domnule, românii mei?“, j'ai fait la sourde oreille, adică am tăcut mîlc, în speranța că voi scăpa de entuziasta îmbrățișare ce se anunța. N-am scăpat și m-am trezit luat în brațe de un tip îmbrăcat în negru și cu alură de fost sportiv (chiar făcuse rugby la „Grivița Roșie“), care îmi spunea: „Eu sunt Astaloș, umblu după tine de la Palatul Congreselor, hai să-ți ofer o șampanie pentru succesul tău!“ Ne aflam, cum ți-am spus, în septembrie '92, iar eu, din 3 octombrie '73, nu mai pusesem gura pe nici un fel de băutură alcoolică. L-am refuzat elegant, a încercat să mă ispitească și cu Bourbon și cu Whisky, eu, la rîndu-mi, încercam să-mi iau o mină cît de cît interesată dar, în realitate, nu știam cum să scap de el: habar nu aveam cine era, ce căuta acolo, numele îmi era total necunoscut. În plus, nu aveam de gînd să pactizez cu unul din neamul celor care, cu un an și jumătate în urmă, îl stîlciseră în bătaie, la Tg. Mureș, pe Mihai Cofariu. Pe scurt: trei zile a umblat Georges după mine, eram excedat și-i spuneam cu ciudă Mariei: „Ce naiba mai vrea ungurul ăsta de la mine?“. După trei zile, Astaloș s-a îndreptat spre mine zîmbind, m-a luat în brațe și mi-a spus: „Dragă Valeriu, am înțeles, dar nu-s ungur! Le-au fost maghiarizate numele bunicilor mei!“ Am început amîndoi să rîdem cu poftă și am rămas prieteni pe viață. Atunci i-am cunoscut și am legat prietenie cu cîțiva dintre membrii redacției faimoasei reviste „Sud“. Peste cîțiva ani, aceștia au alcătuit o antologie de poezie românească, *Voix de Roumanie*, în care ne-au inclus pe Georges Astaloș, Horia Bădescu, Valeriu Stancu, adică pe cei care participaserăm la deja evocata Bienală din 1992. La stăruințele mele, i-au introdus și pe Cezar Ivănescu și Ioan Țepelea. Nu am avut niciodată dovezi, dar totuși am convingerea că alcătuirea acelei antologii s-a datorat și faptului că Georges Astaloș era foarte cunoscut în Franța și că la europenizarea mea au contribuit nu doar cărțile pe care le aveam deja publicate în Belgia, ci și cîteva gesturi de fraternitate literară pe care le-a făcut

Georges față de mine: în primul rînd, m-a tradus și publicat în revista „La Nouvelle Europe“, o revistă de top pe atunci, care circula în cele mai înalte sfere ale vieții culturale, literare și politice din Europa Occidentală. Apoi, în 1996, am primit invitația de a participa la un Festival Internațional de Poezie la Beuvry – Pas de Calais, Franța. Orgolios, s-a umflat rînza în mine că ajunsese să fiu invitat la o astfel de manifestare selectă. Știind că, între timp, prietenii începute la Liège se consolidaseră, am gîndit că unul dintre scriitorii cunoscuți acolo și-a amintit de mine. Gîndeam la Michel Camus, filosof și poet, foarte influent la vremea aceea în Hexagon, căci era șef la « France Culture » și director al editurii « Encre vive ». Cu Michel devenisem prieten la cataramă, îl cunoscușem în '92 la Liège ca membru al prestigiosului juriu care acorda Marele Premiu de Poezie al Bienalei (de unde aveam să știu atunci, cînd, în adidași, săream treptele scenei din Palatul Congreselor, că peste doar șase ani aveam să fiu cooptat în mult rîvnitul și ilustrul juriu?), aveam o strînsă corespondență, publicasem dialoguri cu el în revista „Cronica“, iar în 1995 îi tradusesem și-i editasem în România tulburătorul său volum de poeme *Parafraze eretice*. Apoi, sosit la Beuvry, am înțeles că Michel Camus nici măcar nu figura printre invitați și că evenimentul principal al manifestării era lansarea fabuloasei antologii de poezie română contemporană *Etique et esthetique* realizată de Georges Astaloș și editată de Casa Poeziei din Nord/ Pas de Calais. Abia cînd am ținut lucrarea în mînă și am văzut că sunt inclus în sumar și că dintre cei selectați de Georges fuseseră invitați la festival (evident, la sugestia lui!) Horia Bădescu, Cezar Ivănescu, Alexandru Lungu, Gabriela Melinescu (dar și Laurențiu Ulici, pe atunci președinte al Uniunii Scriitorilor din România) am înțeles că totul i se datorează dragului de Georges. Nu știu ceilalți ce au gîndit, dar eu am simțit nevoia să răsplătesc prietenia și generozitatea sa și, cum îmi dăduse, cu mîndrie, să-i citesc romanul *Mirosul banilor*, care tocmai fusese editat cu inimaginabile greșeli, i-am propus să-l reeditez: a fost de acord, l-am recorectat, i-am fost redactor de carte și l-am publicat la Editura „Cronica“. Mi-am făcut relații, ce-i drept, dar să știi că, pînă în urmă cu cinci ani (mai exact pînă la apariția la Paris a volumului de poeme *Ballade de mon ami LE BOUREAU*, care a făcut vîlvă, fiindcă a intrat în selecția finală a premiilor de poezie ale Academiei Franceze) încă mai trimiteam manuscrise la întîmplare la diferite edituri (« la bouteille à la mer », quoi!) întrebînd dacă nu sunt interesați să transforme manuscrisele în cărți. Acum, lucrurile s-au schimbat, primesc multe oferte de la edituri importante și eu sunt cel care alege. Ce să facă un scriitor pentru a-și promova opera? În primul rînd, să aibă talent, în al doilea rînd, să creadă în acest talent, în al treilea rînd, să muncească neînterupt pentru a și-l pune în valoare. Talentul fără muncă e ca talantul îngropat, din pilda lui Iisus. Și, nu în ultimul rînd, pentru a se impune în străinătate, trebuie să cunoască măcar o limbă

străină de circulație, spre a putea relaționa cu edituri, agenți literari, reviste și chiar cu creatorii din alte spații culturale. Mînat de credința în propria chemare, trebuie să bată, iar și iar, la porțile instituțiilor culturale, care-i pot certifica / legitima acest talent. E drept, în Franța și Belgia am avut și prieteni și noroc, dar în toate celelalte țări în care am publicat cărți (Italia, Croația, Turcia, Iordania, Canada, Mexic, Peru, Serbia, Portugalia) și în cele care mi-au recunoscut valoarea, incluzîndu-mă în antologii de poezie universală, a trebuit să lupt pentru a mă impune, pentru a fi primit în rîndul valorilor de azi ale literaturii. În tot atlasul acesta editorial, Germania ocupă un loc privilegiat în viața mea literară (și cred că această afirmația o poate face orice scriitor cît de cît important din țara noastră), fiindcă pentru mine, pentru geografia mea sufletească, Germania se confundă cu Christian Wilhelm Schenck. Am avut privilegiul ca acest neprețuit prieten să-mi traducă două volume în limba germană și să le publice în țara lui Hölderlin. Mai mult, m-a introdus și în două antologii de poezie română, pe care le-a publicat în Germania, la „Dionysos Literaturverlag“. De aceea, am trăit o imensă bucurie cînd, în 2005, am avut și eu privilegiul de a-i publica, la Editura „Cronica“, tulburătorul său volum de versuri *Elegii coliconeze*. În plus, am avut atunci surpriza de a descoperi că fiul său, Daniel, are un uluitor talent de prozator (păcat că acum, din cîte am înțeles, a renunțat la scris, dedicîndu-se filmului) și i-am editat, tot la „Cronica“, minunatul roman *Underworld*. Un modest gest de recunoștință, insignifiant față de imensele servicii pe care le aduce el confrăților, promovînd cu asiduitate literatura română în Germania! Vreau să subliniez că în tot acest ambițios demers de impunere a poeziei mele în străinătate, nu am fost ajutat (nici financiar, nici logistic, nici măcar moral) de nici o instituție din România (mă refer la Ministerul Culturii, ICR, USR). Dimpotrivă, îți dau un singur exemplu: cînd, în 2018, a apărut, la cunoscuta Editură „Caractère“, din Paris, *Antologia Poeziei Mondiale* (în care au fost incluși și cinci poeți români de azi: Ana Blandiana, Mircea Cărtărescu, Dinu Flămînd, Bogdan Ghiu și Valeriu Stancu; în monumentală lucrare, Linda Maria Baros reprezintă Franța, iar Rodica Draghinescu, Franța/România), am făcut o notă de o pagină și ceva și am trimis-o la cîteva reviste ale Uniunii Scriitorilor (sau care apar sub egida acesteia). Am trimis nota și la Uniune, gîndind că nu e o rușine să figureze și scriitorii români într-o astfel de antologie, în care apăreau Czeslaw Milosz, Yves Namur, Pablo Neruda, Fernando Pessoa, Jean Portante, Ezra Pound, Yannis Ritsos, Giorgos Seferis, Lasse Söderberg, Wislawa Szymborska, Jorge Bocanera, Michel Butor, Marco Antonio Campos, Sylvestre Clancier, Odysseus Elytis, Pierre Emmanuel, Serghei Esenin, Benjamin Fondane, Federico García Lorca, Juan Gelman, Nâzım Hikmet, Isidore Isou, James Joyce, Nuno Judice, Anise Koltz și alte zeci și zeci de mari nume ale poeziei mondiale. Mai ales că plătim totuși un director

de imagine, ca să illustreze ce li se mai întîmplă scriitorilor români membri ai breslei. Ei bine, prizărita mea notă nu și-a găsit spațiu în nici una dintre revistele respective. Tocmai această tăcere, născută din invidie, m-a determinat să-mi îndrept atenția spre țări în care valoarea chiar e apreciată. Acum, constat cu surprindere și bucurie, mai ales pentru cei din generațiile mai tinere care au intrat în Uniune, că, în ultima vreme, lucrurile s-au schimbat: Varujan Vosganian este atent la tot ce se întîmplă în viața colegilor săi de breaslă, e implicat în activitățile ei, a pornit și un „buletin informativ“ despre activitatea Uniunii. Aceasta rămăsese o structură anchi-lozată, osificată, încăpută pe mîna unor indivizi ce sunt mai mult funcționari, decît creatori. Sunt multe motive pentru care socot că alegerea lui Varujan cu dorința lui de schimbare, de întinerire a breslei, nu e doar bine-venită, ci era și necesară.

G.D.: *Părea, la un moment dat că ai renunțat însă, iată, pe masa ta de lucru stau cîteva cărți din toate genurile, gata să iasă în lume. Dovadă că ai lucrat tot timpul, că nu te-ai lăsat învins de indiferența sferelor de influență literară de la noi.*

V.S.: Chiar dacă aș încerca să renunț la scris, nu renunță el la mine. E ca o condamnare pe viață. Scrisul e ocnă, nu plimbare prin parc, de aceea mă pufnește risul cînd văd cîți se închipuie scriitori, chiar dacă își descoperă „vocația“ abia la vîrsta pensiei. Dacă ai har, acesta te trage de... scutece, nu de bastonul cu care-ți tîrîi bătrînețile prin parcuri! Să renunț? Dragul meu, anul acesta, în afară de cîteva antologii care-mi apar în România (la „Junimea“ și „Cronedit“, de exemplu) și în Republica Moldova (la Editura „Știința“) voi publica în țara noastră 10 volume inedite (roman, teatru, proză scurtă, critică literară și, bineînțeles, poezie), iar în străinătate, volume de versuri în Franța, Portugalia, Brazilia, Columbia, Iordania. În Peru și Serbia au apărut deja. Pare acesta a fi un semn al renunțării?

G.D.: *Ce șansă de supraviețuire dai literaturii române, atît în spațiul de receptare de acasă, cît și în cel de aiurea?*

V.S.: O literatură nu trăiește doar prin talentul celor care o creează, ci și prin cultură, prin difuzare, prin lectură, adică prin contactul cu cititorii. Or, scriitorii de azi nu mai citesc și, mai grav, nici pe ei înșiși nu se mai citesc. Poate nu prea mai știu să citească! Primesc de la autori cărți cu dedicație și, cînd intru în ele, constat cu groază că sunt pline de greșeli. Ce șanse să aibă o literatură făcută de incuți? Și, în ciuda acestei situații, în Uniune e o grozavă inflație de membri. Am făcut, pe vremuri, în urmă cu două decenii, parte din Comisia de validare. Ei bine, cine trecea atunci de comisie chiar merita numele de „scriitor“. Constanța Buzea și cu mine citeam toate dosarele, Mircea Ghițulescu, angajat al Uniunii, avea ca sarcină de serviciu promovarea dosarelor valoroase, iar ochiul vigilent, de cerber, al lui Nicolae Prelipceanu veghea să nu se strecoare în breaslă impostori, agramați, nechemați, netaleantați.... „Alte glasuri, alte încăperi“!

G.D.: În spațiul de aiurea? Chiar crezi că noi, în prezent, existăm în spațiul de aiurea? Azi, eu văd un singur scriitor român universalizat prin propriul talent, prin propria muncă, prin propria consecvență, nu împins de la spate, din nu știu ce rațiuni, de autoritățile române care știu despre literatură cam ce știu eu despre problemele existente pe steaua Sirius. Scriitorul la care mă refer, cu prietenie și admirație, este Matei Vișniec, restul e tăcere! Să nu-mi vorbești despre transfugii care nici nu existau în literatura română, când și-au părăsit patria, și care o dată cu năpîrlirea în diasporă au devenit mai importanți (în propriii ochi) decât Petrarca, Schiller, Baudelaire, Milton, Camões și Cervantes luați împreună. A vorbi despre impostura scriitorilor din diasporă, ar însemna să ducem în derizoriu dialogul nostru! În străinătate, literatura română se oprește/se rezumă la Ionescu, Tzara, Cioran, Eliade, Fondane, Isou, Gherasim Luca, Astaloș, Vișniec. Mai sunt vreo doi-trei scriitori români care au reușit să se impună prin eforturi proprii și... cam atât. Această situație jenantă se datorează faptului că România nu-și promovează în nici un fel valorile pe care le are. Situația e cu atât mai de neînțeles, cu cât poezia care se scrie astăzi în țara noastră este printre cele mai puternice, autentice, valoroase din întreaga lume. Fac această afirmație fără nici o reținere, deoarece sunt unul din puținii scriitori români care s-a confruntat, în ultimii 30 de ani, cu poezia de pe aproape toate continentele (în Australia nu am fost), a ascultat, a citit, a tradus, a comparat... Concluzia e una singură: în România, astăzi, se scrie o poezie de nivel universal. Din nefericire, nu reușim să o universalizăm!

G.D.: *Ce mai știi despre viața literară de la noi? Seamănă ea cu cea de altădată?*

V.S.: Nu pot face o comparație, deoarece nu cunosc aproape deloc viața literară de azi. Mi-am îndreptat atenția spre alte orizonturi, căci mă săturasem să văd cum valoarea creației mele poate fi la cheremul oricărui activist care mă „descoperează” doar în funcție de hachițele, capriciile, interesele sale. Astfel, am constatat că, în țări normale, chiar dacă o iei de la început, chiar dacă ești necunoscut, chiar dacă nu faci pare din găști, grupuri, familii, clanuri, reușești să te impui, dacă ai valoare. Tocmai m-am întors de la două cunoscute și importante festivaluri internaționale de poezie: Medellín, Columbia și Caracas, Venezuela. Nicăieri în lume nu am întâlnit atîta dragoste, atîta respect, atîta admirație pentru poeți și poezie, ca în America Latină, unde am mai participat la festivaluri în Mexic, Nicaragua, Cuba... Așadar, am putut să văd, să trăiesc, să compar... Știu, „comparaison n'est pas raison” totuși numai cine nu vrea nu vede că în țara noastră discrepanța dintre viața politicienilor, parlamentarilor, magistraților și cea a creatorilor este strigătoare la cer! Viața literară de la noi este departe de cea pe care o trăiesc creatorii din țările amintite. Iar ceea ce am trăit eu alături de maestrul care m-au format, alături de unii

din colegii de la „Cronica” și alături de foarte puțini prieteni din lumea literară este irepetabil!

G.D.: *Are România o strategie de promovare a scriitorilor ei? Sau doar parti-pris-uri?*

V.S.: Prietene, aceasta este o problemă care ne-a frământat mereu: adu-ți aminte de temele dezbaterilor noastre de la Cămpina, când întîlnirile organizate sub egida APLER (oh, vremurile de aur ale APLER-ului!), chiar erau evenimente culturale naționale. Deci știi că întotdeauna am afirmat că România nu a avut niciodată un program coerent de promovare a valorilor sale peste hotare. Cei plătiți din banii noștri ca să înscrie literatura română în conștiința lumii sunt niște funcționari indolenți, incompetenți și leneși, care-și încasează degeaba lefurile consistente. Am apelat anul acesta la o susținere financiară din partea Ministerului Culturii. Știam dinainte răspunsul, dar am vrut să provoc puțin pasivitatea bugetară a unor aculturali ce conduc destinele oficiale ale culturii române. Scrisoarea i-am adresat-o unei tovarășe pesediste, parcă întotero se numește, care tocmai își luase în primire postul de ministru al culturii, obținut, bineînțeles, politic. Nici n-a catadicsit să-mi răspundă, ci m-a dat pe mîna unui directorăș, care mi-a trimis o scrisoare de refuz atât de agramată, încît am vrut să o public la un fel de rubrică „Nu scrieți ca el!”. Nu am făcut-o, deoarece cîțiva prieteni mi-au spus că respectivul funcționar traversează o cumplită perioadă existențială și e deja bătut de Dumnezeu. Dar apropo: tu ai sesizat că ministrii se mai schimbă, însă funcționarii bugetari sunt bătuți în cuie cu deceniile, pe scaunele lor de lefegii remunerați scandalos de bine, fără a li se cere în schimb competență, performanță, rezultate? Acum, sincer să fiu, nici parti-pris-uri nu cred că mai poate avea țara asta nenorocită de propriii conducători, întrucît corupția, jaful generalizat, nepotismele de partid, incompetența, lăcomia au secătuit finanțele României, iar „bugetul de austeritate” afectează în primul rînd fondurile alocate culturii.

G.D.: *Care este crezul tău poetic?*

V.S.: Crez poetic? Dacă aș fi doar poet, poate că aș avea unul. Dar, asemenea multor „congeneri”, am pornit la drum sub eticheta generică și uniformizatoare „Generația '80”, însă am migrat și spre alte zone ale scriiturii și nu mi-am mai pus problema unui crez. Cred că numai valoarea poeziei poate atrage cititorii. Nu știu dacă ea ar putea muta munții din loc, asemenea credinței, dar am convingerea că poate contribui la formarea gustului artistic, estetic, așa cum o face orice altă formă a creației, dacă este valoroasă. În fond, crezul este un termen religios, iar credința, deși e rodul propriului spirit, ne susține, ne întărește, fiindcă ne oferă un țel existențial. Albert Camus ne vorbea despre „credința în absurditatea existenței” și îmi închipui că, fără creație, existența umană chiar ar fi absurdă. De aceea, cred că această minune inexplicabilă, creația, este transcendență, ne îndumnezeiește. Și mai cred cu tărie că „Poezia este lacrima care curge pe obrazul Paradisului”. Mă autocitez, deci am ajuns un clasic, nu?

Valeriu STANCU

Împărăția cuvîntului și agonia tăcerii

Nimeni nu știe unde începe tăcerea
și unde își va sfîrși agonia...

Nimeni nu știe unde începe tăcerea
din cuvinte,
din vis,
din univers,
din tăceri.

Diminețile, frunzele plopilor își tremură
îngrijorarea
pentru soarta împărățiilor cuvîntului –
autostrăzi prăbușite sub povara amăgirilor.

Iluzorii împărății,
în care mi-am aflat viețuirea
„și puterea și slava”,
fiindcă numai durerea împărățește
acolo unde speranța
și-a frînt aripa
săgetată de zborul efemerului.

De la o vreme, veșnicia îmi pipăie sufletul,
așa cum o sirena ar pipăi talazurile,
de parcă certitudinile ar vrea să mi-l desprindă de trup.

Nimeni nu știe unde începe tăcerea
și unde își va sfîrși agonia...
Nimeni nu știe unde se sfîrșește revolta mieilor
și cînd a început să doară noiembrie...

statui de pulbere

Arcușurile cu care pădurea își cîntă libertatea
au început să se tînguie,
dezacordate,
de cînd mersul stelelor e doar o fățarnică povară,
mai strivitoare decît picătura primordială
și mă înstrăinează de sînul ispitirii.

Statui de pulbere înalță drumurile pașilor mei
fără de țintă,
fără de zbor,
fără de rugăciuni
și rătăcind prin păduri de gînduri, am învățat
că doar învingătorii știu prețul renunțării,
al tăcerii,
al sacrificiului
și se predau fără temeri și regrete,
fără lațuri și ruguri,
fiindcă lumina de pe altarele lor

e o fărîmă de veșnicie
la care nu ajung
prinții găunoși ai cotidianului.

Morilor de vînt moștenite de la Don Quijote
le-au ruginit simbolurile
de cînd aezii, rapsozii, menestrelii, trubadurii, poeții
au uitat să viseze,
să blesteme,
să hulească,
să se revolte,
să-și ardă ființa pe rugul eretic al cuvîntului.

Închisoarea minții versus ispitirile vieții

„Smochinul nu leagă rod, dacă nu simte prezența umană,
așadar, Iisus s-a înșelat cînd l-a blestemat să se usuce!”,
îmi spunea, în urmă cu două dece-
nii, poetul belgian Francis Tessa
ce se născuse pe țarmuri italiice.
Smochin neroditor, poetul – mai sărac decît Iov –
care predică-n pustie...

Oamenii încearcă (chacun à sa manière)
să profite de ispitirile vieții,
fără a înțelege că, de fapt, viața e cea
care profită de închisoarea minții lor
pentru a-i amăgi și a-i
închide în temnița
propriului univers.

Poetul care predică-n pustie nu mai
încapă în propriile gînduri,
așa cum versurile lui nu mai încap în cuvinte.
Nu e de mirare: nici zeii nu mai încap în propriile ceruri
și coboară pe pămînt în metaforele ușoare
ca spuma înveninată a mării
și în versetele fără cîntec, fără vise, fără cuvinte
ale poezilor pe care doar ei îi mai iau în seamă...

Da, aerul ne respiră ca pe o ascunsă operă de artă,
sortită să nu o vadă niciodată nimeni.
Cine va fi cel pedepsit să încapă în sine însuși?

supraviețuirea miracolului

Cei care își poartă norocul în pri-
vire, ca pe-un bănuț în palmă,
cei care au un destin binecuvîntat de moire,
cei alcătuiți din vise,
iluzii,
speranțe
pot supraviețui războaielor,
furtunilor,

molimelor,
rătăcirilor,
naufrațiilor,
singurătății,
dar cel mai greu este să-ți supraviețuiești ție însuși,
așa cum miracolul supraviețuiește celui care l-a creat.

trăind poetica supraviețuirii

Omul nu e doar iconar de cuvinte,
menestrel rătăcitor,
sau temnicer de culori pe pânză,
ci și războinic,
măcelar,
călău,
iudă...

„Fericiți făcătorii de pace“, le spunea Iisus ucenicilor săi,
dar mai există astăzi făcători de pace
în afara poezilor care se mai numesc
și „fiii lui Dumnezeu“?

Nimic nu se poate pretinde în schimbul sufletului,
nici măcar într-o simfonie a înfurtunării,
nici măcar atunci când trăiești o poetică a supraviețuirii:
Faust a aflat-o înaintea noastră!

Hannibal ante portas

Da, spunea cândva Serge Reggiani într-unul din cîntecele sale
„Les loups sont entrés dans Paris“
însă, asemenea lui Hanibal,
ei pot fi și în fața porților Romei...
De aceea poetul Dante Maffia îi vede deja!

Cînd vara-i pe sfîrșite, se nuntesc nostalgiile umbrei
cu îndolierea frunzei.

poveste

Doar nisipuri mișcătoare
Pașii azi mi-i sorb
O corabie pe mare
Cu cîrmaciul orb

Orb însingurat pe ape,
Ca o stea în cer
Din lumină să-și adape
Visul giuvaer

Doar nisipuri mișcătoare
Sunt în calea mea

Iar infernul, la intrare,
E păzit de-o stea

Steaua mea cea norocoasă
M-a-nvățat să mor
Mi-a fost raclă și mireasă,
Iad izbăvitor

Doar nisipuri mișcătoare
În urmă-am lăsat
De război ieșit-au care
Noaptea din palat.

Un palat fără prințese
Baluri și calești,
Unde veșnicia-și țese
Tainice povești.

Doar nisipuri mișcătoare
Mă mai sorb acum
Dar ce oarbe ursitoare
Mă zoresc la drum?

Drum de rob și de magie
Drum de menestrel
De moire sortit mie
Noaptea ca s-o-nșel.

Doar nisipuri mișcătoare
Ceas nemăsurat
Bate-n tîmpla-mi să măsoare
Datul ce mi-e dat

Ce mi-e dat povară-mi este
Dăltuită-n vrei
Fug din propria poveste
Ca de-un veșnic ieri

Doar nisipuri mișcătoare
Și-am uitat să zbor
Aripa cum să mă-nzare,
Dacă-s muritor?

Muritor, păgîn și jertfă
Fără de altar
De vrei, Doamne să te iert, fă
Să-nvăț zorul iar

rătăcire

Unde mă duci, nesăbuită umbră, unde mă duci?
Au nu știi că Seneca și-a golit paharul de cucută
din propriile vene, pentru o efemeră libertate,
Hristos a fost țintuit pe crucea propriei umilințe,
Homer și-a donat ochii lui Laocoon
(sau poate lui Oedip – nu se știe exact)

Hölderlin și-a cerut nebunia de nevestă
Hemingway a spus adio armei preferate
cu care și-a împușcat porumbeii din creieri,
hanurile de la răscruci sunt ticsite de bandiți și criminali
cărora oamenii din țara mea le spun haiduci,
venerându-le faptele?

Unde mă duci, nesocotită umbră, unde mă duci?
Ca pe un orb mă porți de mână prin veac,
de parcă aș fi un jucător de fotbal ce nu are simțul porții!
Dacă bezna din suflet e atât de adâncă,
de nepătruns,
cum vezi să-mi torni venin în nisipul
ce va deveni cleștarul pocalului
din care-mi voi sorbi absența ca pe un absint?

Unde mă duci, nesocotită umbră, unde mă duci?
Cu ambră te-am hrănit, iar tu, de veacuri, te-ai
travestit într-un desdichado pentru
a căuta strada Vieille-Lanterne
ca să i-o faci cadou lui Nerval
ori poate ai devenit „Achile cel iute de picior“
și vrei să-mi vestești nașterea elenismului de duminică?
Nu vezi că Pompeiul și-a stins strălucirile magmatice?

Unde mă duci, nesăbuită umbră, unde mă duci?
Ți-ai încins haina cu funia de care
mi-am spânzurat trecutul
și mă rătăcești ca pe un vagabond
pe drumul Damascului,
dar nu ai înțeles că, oriunde m-ai duce,
eu,
prin toate locurile,
port în raniță
argintul pentru glonte
cu care am să-ți împușc nemurirea!

noi generații

Poeții tineri nu aduc omagii zilnice,
nici măcar duminicale,
decît propriei suficiențe.
Atunci se închipuie statui vorbitoare
și pînze atîrnate prin luminoase galerii de artă.
Poeții tineri își trăiesc, într-o superbă inconștientă,
inutila boemă și nu vin în licee la întâlniri cu elevi
care știu mai multă carte decît ei și,
de aceea,
se plictisesc în prezența lor,
șușotesc, se foiesc, își butonează telefoanele
ascunși în spatele colegilor.
Îi plîng pe cei care azi, stau în prima bancă!

Poeții tineri nu se înduioșează de
soarta bătrînului Santiago
din Cojimar,

un Cojimar despre care nu au auzit
și pe care niciodată nu l-au văzut,
nici măcar cu închipuirea.
Eu, care am cutreierat prin Cuba, pe
urmele lui Hemingway,
am regretat amarnic faptul
că am găsit prea tîrziu faimoasa terasă
unde-și făcuse veacul părintele capodoperei
Bătrînul și marea.
El spusese deja „adio, arme“, curmîndu-și
zilele cu propria armă,
bătrînul Santiago plecase și el, de
cîtiva ani, la pescuit în ceruri
și doar vîntul îi mai purta ecoul numelui
spre larg, spre afund,
tot mai spre larg, tot mai spre afund...

Poate din această frustrare a mea s-au născut versurile
din poemul *abisalul poet al crucii*:
„Hemingway
avea un barcăz botezat Pilar,
după numele partizanei din
For Whom the Bell Tolls,
barcăz ce a eșuat undeva între Cojimar
și Finca Vigia
ca să nu-l mai bată furtunile castriste“.
După cum puteți constata, mă autocitez,
deci nu sunt un poet tînră, ci unul clasic!

Dar, după cum spuneam,
poeții tineri nu merg la licee,
la întâlniri convenționale
cu elevi care trimit mesaje agramate
pe telefoane „waw!“
cumpărate din banii părinților
ce se spetesc în străinătate, ca odraslelor să le fie bine,
iar ei să ajungă „mîndri că sunt români“.
Și nici nu știu poezii tineri care este
sensul ultimelor cuvinte rostite de Jan Hus,
ars pe rug împreună cu manuscrisele sale.
De aceea, gîndind la poezii tineri, exclam,
asemenea ereticului și excomunicatului ceh
„O, sancta simplicitas!“.

Poeții tineri au convingerea – pe care o susțin cu tărie –
că literatura, boema și sarmalele în foi de varză
s-au născut o dată cu ei
și asta pentru că doar ei trăiesc revelația sacră
a descoperirii creației și a găurii de la covrig

Pentru poezii tineri, Samuel Beckett, James
Joyce și Tennessee Williams
sunt mărci de whisky sau de țigări
Faulkner, Milton și Byron sunt mărci
de țigări sau de whisky

Iar Pessoa, Montale și Hölderlin sunt jucători de fotbal sau de baschet.
Poetii tineri, suficienți și aroganți, dar goi ca pliculețul al cărui conținut l-au tras pe nas
(deși nici nu au auzit de un oarecare Arthur Rimbaud și despre modul suav în care propovăduia „dereglaarea simțurilor“),
habar nu au că Proust suferea îngrozitor de frig (sans blague, il était vraiment frileux!),
că Lev Tolstoi era conte,
că Cervantes, după bătălia de la Lepanto, nu mai putea fi ambidextru,
că în „amintiri din casa morților“,
Feodor Dovstoievski nu vorbește de un cavou, ci de o închisoare,
unde ajunsese din motive nu tocmai pravoslavnice,
habar nu au de ce a intrat în conștiința lumii,
de pe 26 ianuarie 1855,
La Rue de la Vieille-Lanterne, dispărută astăzi din Paris sau „Bodeguita del Medio“ din Havana ori Hotelul Roma din Torino,
începând de pe 27 august ora două a dimineții care coincide în mod straniu cu ora și data venirii mele pe lume.

Doamne, ce mult mi-aș dori să nu știu nimic din toate astea,
dar să fiu și eu unul din „poetii tineri“!

Nibelungenlied

(plecare)

De tine-s mai departe cu o clipă,
De tine-s mai departe cu un nor...
Nu-ți fie teamă, n-am să plec în pripă:
Un ochi ce se închide-ncetșor

Mai are timp, sub pleoapa somnурată,
Să vadă neființa dăltuind
Cuvîntul tainic care niciodată
Nu va rosti al dragostei colind.

De noapte-s mai aproape cu o zare,
De noapte-s mai aproape cu un zar
M-afund în echinocșii și îmi pare
Că-n tîmplă-mi bate clipa tot mai rar

Ca să mă poarte-n veacuri nibelunge
Cînd sulița în coastă mă străpunge...

banalități

(1)

Încă o zi!
Cine nu și-ar dori încă o zi?
O zi în care să-i intre tot cerul în ochi,

tot universul în suflet,
toate visele în tainice cotloane,
alături de praștia,
zarurile,
arșicele,
mingile,
păpușile,
ranele copilăriei?
O zi în care să închipuie
tot ce n-a făcut într-o viață,
într-o veșnicie,
într-o iubire.
Încă o zi, un strai, un legămînt...
Încă o zi,
o pribegie,
un neverosimil ieri!

banalități

(2)

Încă o zi, o rană, un soroc
De-altare dăltuite-n diamante
La moara viselor se-adună-n scoc
Jăratec pentru oarbe rosinante

Încă o noapte, un fior, un scut
Să ne-apărăm izbînzile volante
Și s-o luăm mereu de la-nceput
Cu vise și păcate. ¡Adelante!

revelație

În rostuirea clipei de răgaz
dintre Cuvînt și Haos,
dintre tăceri și neant
am înghesuit în ranița destinului
stelele norocului,
plecarea cocorilor,
abecedarul iubirii
teritoriile de peste mările sufletului,
neprihănirea păcatelor,
cazarma ce mi-a împăienjenit visele
versurile încă nescrise
minciunile istoriei,
paradisurile interzise,
amintirile dăltuite-n marmura cerului,
metamorfozele singurătății,
melancolia altarelor de fum,
tainele ascunse în neodihna mea albastră,
le mal du pays
și ispitele infernului.

Abia în clipa stelară a metamorfozei,
am înțeles
că ranița devenise neîncăpătoare
pentru lumina nesomnului meu!

Botezul lui Alin Stancu – Nași Ioanid, Marlena și Antilia Romanescu

Trei prieteni: Ioan (Nero) Mititelu, Valeriu Stancu, Ioanid Romanescu

Acasă, într-un moment de tihnă cu Ana Blandiana și Lucian Vasiliu

...în timp ce Maria pregătește plăcinta cu brinză, vegheată atent de Cezar Vasiliu (fiul lui Lucian) și de cîinele Denzo. Supervizer: Valeriu

La Bolta rece, familia Valeriu Stancu și poetul Shaul Carmel

...acasă, în Germania, la poetul Christian W. Schenk

...cu poeții Angela Baciu și George Vultureascu

Maria și Valeriu Stancu în rezidență la Colegiul European al Traducătorilor, Castelul Seneffe, Belgia

De la stînga la dreapta: NUNO JÚDICE (Portugalia), JEAN PORTANTE (Luxemburg, Franța), HUGHES LABRUSSE (Franța), ABDOULAYE FODÉ NDIONE (Senegal), VALERIU STANCU (România), ANDRÁS PETÖCZ (Ungaria), PHILIPPE DELAVEAU (Franța), FLORENTIN PALAGHIA (Franța), SERGE BASSO DE MARCH (Luxemburg)

Cu Evgheni Evtușenko

Cu Lliosă

Cu Éric-Emmanuel Schmitt

Referințe critice

CEZAR IVĂNESCU

«Valeriu Stancu este, după opinia noastră, unul dintre cei mai talentați poeți tineri de azi pentru care poezia se constituie ca esențial experiment al limbajului. [...] Poezia lui Valeriu Stancu mărturisește o „mistică a cuvântului“, o problematizare continuă a expresiei poetice; preluând inteligent *serialitatea* (titluri, motive recurente), tehnică poetică redescoperită doar de generația noastră dar veche de când lumea, obsedat de propria-i originalitate înțeleasă ca fidelitate față de propriu-i demers poetic, Valeriu Stancu scrie o poezie dificilă, uneori ermetică dar întotdeauna personală, autentică, refuzând epigonismul în care se complac mulți răsfațați ai criticii literare de azi, de la noi.»

Luceafărul, nr. 51 / 20 decembrie 1980

SYLVESTRE CLANCIER (Franța)

„Valeriu Stancu nu se teme de imagini și reprezentări puternice și foarte vizuale, după cum mărturisesc deja titlurile diferitelor secțiuni din **Balada prietenului meu Călăul**.

În *Triunghiuri cu pupila albastră*, prima dintre ele, cel dintâi poem își adaugă imediat amprenta într-un mod foarte sensibil și vizionar: în purpura umbrei unde se află „doar un suflet pentru suferință“.

Valeriu Stancu este un poet singular, deoarece desacralizează astfel, și într-o manieră abruptă și crudă, uzata „image de Epinal“. La fel este și cu „Iisus Hristos [care] nu a purtat niciodată ochelari“ și care nu a văzut „cum iubirea și credința slăbesc o dată cu vremea...“

Ceea ce Stancu, în calitate de poet afirmat, enunță nu sunt vane paradoxuri, ci observații lucide asupra durității existenței care ne e dată: astfel „Călăul putea să plutească pe ape/ Cum doar gândul mai poate pluti/ Cum doar Iisus putea/ Să plutească pe ape“.

DANTE MAFFIA (Italia)

„Există poeți care arată ca niște diplomați, alții ca niște oameni de la țară, unii au aspectul unor lucrători în mină și alții seamănă cu funcționarii de bancă. Și există unii care arată cu adevărat ca niște poeți. Între aceștia din urmă se numără și Valeriu Stancu: aerul distras dar totuși atent la ceea ce se întâmplă în jur, ochii visători și penetranți precum laserul mereu în acțiune, întotdeauna atenți să culeagă esențialul lucrurilor, curgera timpului și secretele care tranzitează în zbor viața cotidiană. Cu toate acestea, Valeriu nu este subiectiv,

se deschide ca un evantai deasupra lumii, gata să o accepte însă numai prin intermediul sensibilității sale, percepînd-o în detaliu, în aurorele apusurilor, în magia luminii și în viteza timpului.

Această atitudine metafizică extraordinară și punctuală o regăsim în versurile sale, în această carte, care fascinează imediat, care te atrage în interiorul biciurilor lirice cu o forță atât violentă cât și dulce, astfel încît realitatea să își asume conotații vii și să se arate în plină floare.

Acestea sunt primele impresii, impactul pe care îl are asupra mea o carte în care cred, și spun asta fără ezitare sau nedumerire, iar după lectură și relectură, cîntărită și evaluată în compozițiile individuale și în ansamblu, consider că este cu adevărat o carte extraordinară. Este ca și cum Valeriu ar fi extras incandescențele lui Apollinaire, Breton și Lorca și le-ar fi amestecat cu furia sufletului său și a limbii sale, pentru a atrage străluciri bruște care străpung misterul viselor, al întîlnirilor, iubirilor, pasiunilor, proiectelor și gândurilor.“

JOSEP M. SALA-VALLDAURA (Spania)

Cu toate acestea, trebuie subliniată singularitatea poetului Valeriu Stancu în contextul literaturii europene. În primul rând, el se deosebește atât de poeții care, în afara țării lor, au ales ca limbă literară limba țării care i-a primit, cât și de cei care, în România sau în diaspora, au servit doar limba copilăriei lor. Într-adevăr, cunoaștem un număr mare de scriitori care, din exil sau emigrație, au optat pentru limba franceză, cum ar fi Eugène Ionesco sau Emil Cioran. Ne vine în minte și atitudinea lui Norman Manea, care, fidel limbii sale materne, afirmă cu tărie: „pentru scriitor, un exilat prin excelență, limba este placenta sa“. Din reședința sa din nordul României, deși trăind într-un fel de „exil interior“, Stancu a ales calea de mijloc și a știut să alterneze cu aceeași pricepere româna și franceza, atingând excelența și recunoașterea în ambele limbi. Cât despre poemele inedite pe care ni le oferă *El lujo de los poetas pobres*, acestea au fost scrise în limba sa maternă.

Astfel, autor bilingv, Valeriu Stancu se bucură de un mare prestigiu în țara sa și în spațiul francofon. De exemplu, în timp ce scriu aceste rânduri, el așteaptă ca finalist decizia premiului Mallarmé, cel mai prestigios din Franța, pentru *L'insomniac fusil de Rimbaud*, ca și cum ar fi unul dintre marii autori născuți în acele locuri. De fapt, el a publicat direct cărți în limba franceză și în Quebec, Belgia și Luxemburg, pe lângă faptul că opera sa a fost tradusă în peste douăzeci de limbi.“

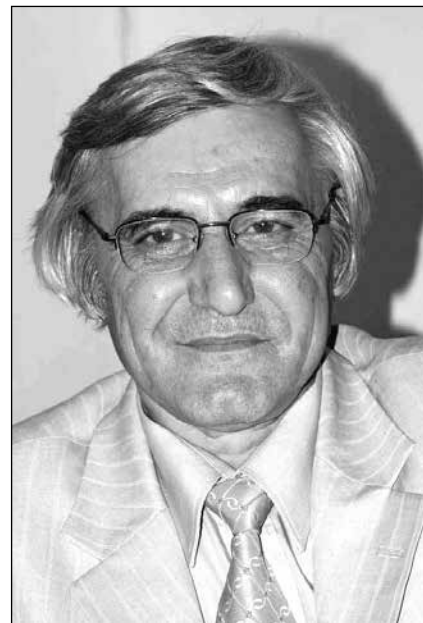
Valeriu Stancu

- *Ofițer al Ordinului „Meritul Cultural” acordat de Președintele României;*
- *Chevalier de l’Ordre des Arts et des Lettres de La République Française;*
- *Membre, din 1990, al Uniunii Scriitorilor și Traducătorilor din România;*
- *Membre, depuis 2020, du Haut Conseil International de la Francophonie et de la Langue Française, basé à Paris;*
- *Membre du PEN Club Français;*
- *Cetățean de Onoare al Municipiului Iași;*
- *Il Premio Europeo «CAPO CIRCEO» per la Letteratura (Roma, 2017), premiu acordat de-a lungul vremii unor scriitori ca: Mario Luzi, Vladimir Bukovski, Dante Maffia, Vaclav Havel, Herta Müller, Arturo Pérez-Reverte;*
- *Premiul Internațional de Poezie „Roberto Farina” (Italia, 2018) pentru volumul NELLA PORPORA DELL’OMBRA (Edilazio Letteraria, Roma, 2018);*
- *Medalia orașului Paris pentru volumul de poeme Ballade de mon ami LE BOURREAU, Editions Maïa, Paris, 2020;*
- **RHEGIUM JULII PREMI LETTERARI 2023** – Premio internazionale „Giuseppe Casile” *UNA VITA PER LA CULTURA;*
- **Homer Guest Poet Honour Award**, Turcia, 2023; acest premiu i-a fost acordat, la prima sa ediție, cunoscutului poet siriano-francez Adonis.
- **Le Prix Mallarmé** (prix qui récompense un poète d’expression française) pentru volumul *L’INSOMNIAQUE FUSIL DE RIMBAUD*, poèmes, Éditions PHI, Luxembourg, 2024.
- **Marele Premiu pentru Poezie „Sf. Gheorghe”**, la cea de a XXXII-a ediție a Festivalului Internațional de Poezie „Drumuri de spice”, Uzdin – Serbia, 2025

Născut în Iași, pe 27 august 1950, Valeriu Stancu este scriitor, editor și traducător. A debutat în presă în 1978, în revista *Convorbiri Literare*, descoperit de poetul Ioanid Romanescu, iar editorial, în 1981, cu volumul *Înfrîngerea somnului*, apărut la editura „Cartea românească” din București. Între 1983 și 2015, a fost redactor al cunoscutei publicații „Cronica”, revistă culturală căreia vreme de 22 de ani i-a fost redactor-șef. A publicat în țară peste 70 de titluri originale (romane, nuvele, eseuri, volume de versuri, piese de teatru), iar în străinătate, 30 de cărți, în țări ca Franța, Belgia, Italia, Germania, Croația, Ungaria, Mexic, Canada, Turcia, Luxemburg, Portugalia, Brazilia, Republica Moldova. De asemenea, a tradus și a publicat în România 45 de volume de poezie ale unor scriitori contemporani de pe toate continentele. Figurează în peste 30 de prestigioase antologii de poezie universală apărute în Franța, Belgia, Italia, Germania, Suedia, Ucraina, Macedonia, Mexic, Nicaragua, Liban, Peru, Nepal, Albania, Statele Unite ale Americii etc.

În ultimele trei decenii, a fost invitat (și a participat) în mod frecvent la prestigioase manifestări literar-culturale (festivaluri, colocvii, simpozioane, congrese) desfășurate în Franța, Belgia, Italia, Elveția, Germania, Spania, Portugalia, Croația, Macedonia, Turcia, Serbia, Israel, Canada, Mexic, Nicaragua, Panama, Cuba, Vietnam, Egipt, Algeria, Tunisia, Ucraina, Columbia, Venezuela, Republica Moldova etc.

În 2023, prestigioasa revistă franceză *Phœnix* îi dedică un număr (39). De-a lungul celor 53 de ani de existență a faimoasei publicații (*ex-Sud*, *ex-Autre Sud*), doar doi scriitori români au avut privilegiul de a le fi dedicat câte un număr: Lucian Blaga (1996) și Valeriu Stancu (2023).

„Eseul reprezintă pentru mine o formă prelungită a cronicii literare“

GELLU DORIAN ÎN DIALOG CU NICOLAE OPREA

Gellu Dorian: 75! O Vârstă frumoasă, dar nu de speriat. Ce zici, dragă Nicolae? Cum te simți acum când pășești spre a 75-a toamnă?

Nicolae Oprea: Fără a suferi transformări radicale, dragă prietene, mă simt altfel de când am intrat în familia septuagenarilor. Chiar dacă sufletul care nutrește sentimentele pure și condiționează conștiința (inclusiv morală) a rămas același. Doar trupul dă semne de slăbiciune, în continuitatea unei vieți nu tocmai echilibrată, mai ales în timpul totalitarismului comunist.

G.D.: S-o luăm de la capăt. Oltean, din Sîrbii Măgura, după ce ai stat trei ani în clasele a IX-a și a XI-a la Liceul „Al. Odobescu“ din Pitești, ai absolvit Liceul „George Barițiu“ din Cluj. Cum s-a întâmplat?

N.O.: A fost o întâmplare fericită. Unchiul meu Theodor Popa, care se stabilise în Cluj ca profesor de Limba română, și-a petrecut o parte din vacanța de vară a anului 1968 pe plaiurile natale. Simțind pasiunea mea pentru literatură, deși urmam secția Reală (din voința tatălui care mă dorea inginer), le-a propus părinților să mă găzduiască în ultima clasă de liceu (pe o sumă modică) pentru a mă familiariza cu viața culturală clujeană. Zis și făcut! Liceul „Barițiu“ unde m-a înscris era un liceu de mare tradiție, unde am descoperit în tablourile de absolvire de pe coridorul cancelariei nume remarcabile de absolvenți, de la Radu Stanca, Nicolae Balotă și Cornel Regman până la Marian Papahagi. Cred că aici s-a născut spontan înclinația mea către *Cercul Literar* de la Sibiu și... *Echinox*. Cert este că adaptându-mă la climatul clujean, nu am avut nici un fel de emoții la

admitere, alegând o secție care îmi deschidea perspective inedite: Româna-Italiana.

G.D.: Ai avut încercări literare din timpul liceului?

N.O.: Ca orice licean îndrăgostit de literatură scriam poezii, dar Liceul „Odobescu“ n-avea revistă. Proza o cultivam într-o serie de jurnale intime continuate în facultate (din care am publicat rareori fragmente).

G.D.: Facultatea ai făcut-o la Cluj. Te-ai îndrăgostit cumva de vreo clujeancă sau de oraș și de revista „Echinox“ la care ai fost redactor între 1972 și 1974?

N.O.: De Clujul receptat ca centru cultural istoric al Transilvaniei mă îndrăgostisem iremediabil din clasa a XII-a, dar nu sunt neglijabile nici idilele studentești – e drept, efemere – din timpul evadării din Biblioteca Universitară. Cum spuneam și altădată, *Echinoxul* a reprezentat pentru mine Școala de literatură pe care am absolvit-o în câțiva ani, o școală fără catedră și cataloage, cu profesorii postați în culise. În acest spațiu competitiv mi-am conturat deplin orizontul spiritual și am învățat să-mi exprim opinia critică, indiferent de îngrădiri conjuncturale și directive propagandistice. Am făcut parte dintr-o echipă redacțională sudată, sub semnul unificator al înzestrării literare și al erudiției progresive, asimilând de la Ion Pop – sobrietatea și detașarea discret-protectoare, de la Ion Vartic – exigența colegială și spiritul ludic-livresc, de la Marian Papahagi – jovialitatea și camaraderia intransigentă.

G.D.: Cum se simțea un oltean printre ardelenii de la revista studenților? Cum era Ion Mircea, de exemplu, sau Eugen Uricaru, Dinu Flămând sau Ion Pop?

N.O.: Ca orice revistă studentească, redacția „Echinoului” se bazează pe schimbul inevitabil al promoțiilor de absolvire a Filologiei. Cei amintiți în întrebare (adăugându-l pe Adrian Popescu) fac parte din redacția întemeietorilor revistei din 1968. Bineînțeles că citisem poezia și proza lui Uricaru, Ion Mircea, Dinu Flămând din revistă, înainte să apară în volumele de debut din 1971. Urmărindu-le evoluția din cărțile următoare, reflectate consecvent în comentariile mele critice. Țin, totuși, să fac o rectificare la situarea geografică. Comuna în care m-am născut a făcut parte, în prima împărțire administrativă postbelică, din Regiunea Argeș, fiind anexată la reîmpărțirea comunistă în județul cu centrul la Slatina. De ce credeți că m-am școlit în Pitești? Vorba unui prieten din Craiova: „olteni sunt cei născuți pe malul celălalt al Oltului”.

G.D.: *Te-ai afirmat ca eseist în revista ce părea a fi fanionul schimbării de paradigmă într-un deceniu premergător optzecismului. Ce idei te captivau la începutul carierei tale se eseist?*

N.O.: Am făcut parte dintr-o formulă redacțională alcătuită preponderent din critici literari, alături de Constantin Hârlav, Al. Th. Ionescu, Călin Manilici (trecuți în neființă), Al. Cistelean, Virgil Podoabă ș.a. Plus poezii talentați Dan Damaschin și Virgil Mihaiu. Revista născută prin concentrarea valorilor originale din cenaclu este comparabilă cu *Sburătorul*, al cărei program rezultă, cum remarcă mentorul E. Lovinescu, din „talentul colaboratorilor” cu funcție redacțională. Cum menționez în cartea *Literatura „Echinoului”*, măsura estetică a revistei *Echinoul* este dată de suma valorilor reunite în pagini tipărite de-a lungul deceniilor. Spațiul redacțional a fost propice inițiativelor creatoare, constituind un climat intelectual stimulator, fără excese egotiste sau manifeste programatice provocatoare, întemeindu-se pe un gen de „prietenie exigentă”, cu vorba lui Ion Pop. Nu există o direcție unică în perimetrul creației echinoxistilor, fiind mai frapante diferențele stilistico-tematice. Scriitorii în devenire din timpul studenției au parcurs, e drept, niște experiențe livești comune, înainte de a se afirma ca destine individuale. Chiar dacă alianța spirituală s-a sedimentat în redacție și în cenaclu, evoluția lor a fost determinată de forța și credința creatoare a fiecăruia, în medii culturale minimale din anii de restriște ai epocii totalitariste. *Echinoxismul* înseamnă, de fapt, o stare de spirit care eludează universul totalitar și constă – ca și *euphorionismul* Cercului Literar de la Sibiu, cum sugera I. Negoieșcu – în conjugarea valorii estetice cu valoarea morală. O idee pe care am susținut-o în discursul meu.

G.D.: *Ce diferență era între redacția revistei „Argeș”, la care ai lucrat un an, după ce ai plecat de la Cluj, și revista „Echinoul”? Cum era, de exemplu Gheorghe Tomozei și echipa de la revista piteșteană?*

N.O.: La revista *Argeș* am ajuns după un șir de ghinioane în Clujul adoptiv. La propunerea rectorului Ștefan

Pascu care proteja echinoxistii trebuia să fiu angajat la revista de cercetări științifice „*Studia Universitatis Babeș-Bolyai*”, dar postul blocat s-a desființat între timp, ajungând astfel șomer clandestin. În atari condiții, am părăsit orașul studenției și m-am îndreptat spre revista din Pitești, unde începusem să colaborez. Din păcate, doar atunci l-am cunoscut pe Gheorghe Tomozei, în momentul despărțirii de revistă, fiind demis de „organele” politice județene din pricini obscure. Mi-a mulțumit pentru eseul despre poezia sa publicat în *Tribuna* și m-a recomandat noului redactor șef al revistei, Sergiu I. Nicolaescu. Generos din fire, acesta m-a angajat „de probă” la începutul anului 1974. Însă după câteva luni revista *Argeș* devine supliment trimestrial al ziarului județean „*Secera și ciocanul*”, unde vom fi înlocuiți cu ziariști de profesie (eu, Miron Cordon, Otilia Nicolescu).

G.D.: *Ai fost și metodist cultural. Unde? Și de ce ai părăsit acea îndeletnicire de activist cultural?*

N.O.: Astfel am ajuns după episodul „*Argeș*”, de nevoie, metodist cultural la Palatul Culturii din Pitești (pentru scurt timp) și apoi la casa de Cultură din orașul Costești. Trebuia să-mi întrețin familia: mă căsătorisem și venise pe lume primul copil, Cristian. Nu mi-a plăcut niciodată meseria de metodist sub imperiul propagandei comuniste.

G.D.: *Ai avut și o carieră de profesor la unele școli, de la cele gimnaziale la cele liceale. A fost o necesitate sau o căutare de carieră profesorală, pe care, mai târziu, ai îmbrățișat-o cu succes la Universitatea din Pitești, de unde ai și ieșit la pensie?*

N.O.: Mutându-mă cu familia la Drobeta Turnu Severin, în casa părinților Doinei (Dumnezeu să o odihnească în pace!), am revenit în învățământul liceal și gimnazial. Dar în calitate de profesor suplinitor, după ce primisem negația din învățământ de la Bacău pentru a ocupa postul iluzoriu de la revista *Universității* clujene. Scurtând povestea, am ajuns profesor navetist în județul Mehedinți. Am revenit în Pitești cu familia în anii '80, când se ivește un post liber de asistent universitar la fostul Institut Pedagogic. După momentul revoluționar din '89, voi fi reîncadrat ca lector la Facultatea de Litere a nou-înființatei *Universității* din Pitești. Iar din 1995 mă voi titulariza aici, parcurgând firească toate treptele universitare până la prof. universitar și conducător de Doctorat.

G.D.: *Ai fost și redactor șef la revistele „Argeș”, susținută de administrația județeană, și la „Calende”, susținută de un privat. Cum a fost și de ce ai părăsit aceste corăbii culturale?*

N.O.: Este o mică neînțelegere aici, provenind din surse mistificatoare: *Argeș* și *Calende* constituie una și aceeași revistă condusă de mine, care n-a fost niciodată privată. În decembrie 1989 am fost ales democratic redactor șef al *Argeș*-ului, căreia după un an i-am schimbat denumirea în *Calende* din motive justificate, subvenționată

de Consiliul Județean până spre mijlocul deceniului al nouălea. A existat, într-adevăr, și o inițiativă privată din partea lui C. Vlășie – după ce revista condusă de Dumitru Augustin Doman și-a încetat apariția – care editează în intervalul anilor 2001-2005 vreo opt numere cu sprijinul Ministerului Culturii.

G.D.: *După un debut timpuriu în revista „Echinoc”, ca eseist, publicând între timp sute de articole mai peste tot în țară, ai debutat editorial relativ târziu, în 1993, cu cartea Provinciile imaginare. De ce așa de târziu? Cartea a fost, de fapt, bine primită de critica de specialitate, a obținut și un premiu important.* **N.O.:** Am fost ghinionist și în debutul editorial. Cu ambiția de a debuta la editura-fanion a Uniunii Scriitorilor, la începutul anilor '80 i-am predat lui Florin Mugur (care lucrase la revista „Argeș”) de la „Cartea Românească” manuscrisul cărții *Spațiul moromețian*. Dar după moartea lui Marin Preda au fost depuse în editura condusă de el cu succes și alte manuscrise pe aceeași temă. Dorind să aplice metoda volumelor colective și în critica literară, cenzura comunistă a impus în planul editorial al „Cărții Românești” pe 1984 o culegere colectivă cu patru autori: V. Bugariu, G. Zmeu, N. Oprea și A. Vlădeanu. Bineînțeles că nimeni n-a reușit să-și rezume studiul la circa 100 de pagini. După momentul revoluționar, am renunțat parțial la proiect, împărștiind fragmente unitare în reviste sau cărți întârziate. Într-adevăr *Provinciile imaginare* mi-au adus Premiul pentru debut în critică la Salonul Național de Carte și Publicații din Cluj-Napoca în 1993.

G.D.: *Ai publicat peste zece cărți și ai îngrijit câteva ediții din importanți scriitori. Mulți dintre piteșteni, argeșeni s-au apropiat foarte mult de Urmuz, om al locului, cum e spune, de geniu. Tu nu ai avut vreo propensiune spre opera, redusă ca întindere, dar importantă, a acestui scriitor. De ce?*

N.O.: E puțin spus „peste zece cărți”. Am publicat, mai precis, 21 de cărți între *Provinciile imaginare* (1993) și *Opțiuni de cronicar* (2023), excluzând edițiile revăzute și adăugite. Și nesocotind edițiile îngrijite – începând cu Iraclie Porumbescu – *Amintiri*, din 1978 -, prefețele la numeroase volume și studiile din volume omagiale: *Paul Goma, Nicolae Manolescu, Eugen Simion* ș.a. În plus, colaborarea la *Dicționarul scriitorilor români* coordonat de Mircea Zăciu, Marian Papahagi, Aurel Sasu. N-am scris despre Urmuz studii speciale – deși l-am citat în comentariile critice când a fost cazul – întrucât n-am ajuns la o opinie diferită față de criticii de prestigiu care i-au examinat cu lupa opera redusă. Sunt adeptul calității nu al cantității în examinarea literaturii. Am citit în ultima vreme – e drept, în diagonală – atâtea studii compilative ori rezumative ale unor așa-zisi specialiști în opera lui Urmuz, încât mi-am blocat intenția opiniei personale. N-aș vrea să mă laud, dar îmi place exactitatea și relevanța valorificării în sfera istoriei literare.

G.D.: *Ce a însemnat pentru tine eseul literar? Unele articole ale tale sunt bine împănate cu elemente de teorie literară,*

dar și de istorie literară. Nu te tentează să scrii o istorie a literaturii române?

N.O.: Eseul reprezintă pentru mine o formă prelungită a cronicii literare, care îmi oferă libertatea de a îmbina analiza textului cu teoria literaturii și incursiunea istorico-literară. Ca orice cronicar literar cu vechime (de o jumătate de veac!) lucrez efectiv la proiectul unei sinteze.

G.D.: *Vezi vreo posibilitate, după dispariția lui Nicolae Manolescu, de apariție a unei noi direcții în critica literară românească? Ce critici literari te impresionează în acest sens?*

N.O.: În continuarea răspunsului la întrebarea precedentă, aș spune că *paradigma Manolescu* este exemplară în concepția istorico-literară din *Istoria critică a literaturii române*. Ipoteza travaliului sintetic constă într-o „istorie critică și stilistică” despovărată de orice balast documentar-cultural, autorul vizând dialogul peste timp *de la text la text*. Istoria literaturii române este și istoria acestei ștafete intertextuale prin care axa diacronică se proiectează pe aceea sincronică. Istoria critică „comportă o (re)valorizare și o (re)interpretare permanentă a fiecărui text și a literaturii în întregul ei, ca interglorare infinită”, cum mărturisește Manolescu. Ideea călinesciană a *lecturii inverse* este amendată maiorescian în spiritul tezei despre proiecția diacronie/sincronie. „Cartograful” contemporan recitește fiecare operă cu ochii prezentului, în registrul unei „conversații imaginare” prin care textele mai vechi sunt scuturate de colbul arhaității. Virtualități latente, sugestii nebănuite sunt captate de privirea critică, conștientizând „relația metamorfică” sau, cu expresia lui George Steiner, „interanimările” dintre opere. Este un mod de a simți textul viu, actual, ca și cum ar fi palpat concretul. Chiar dacă refuză preluarea *ad litteram* a cronicilor literare din timpul celor patru decenii de practică profesională, interdependența organică dintre Cronică și Istorie este demonstrată prin prima culegere post-comunistă de foiletoane *Literatura română postbelică (Lista lui Manolescu)*. Dintre criticii contemporani pot concura la sinteza paradigmatică manolesciană doi critici și istorici literari provenind din generații distincte. Cornel Ungureanu – dacă extinde *Geografia literară* publicată până acum; și Răzvan Voncu – dacă reușește să sudeze organic panoramele sale despre poeți, prozatori și critici români de azi.

G.D.: *Cum vezi viața literară de la noi, nu neapărat cea din jurul Uniunii Scriitorilor din România, ci cea dispersată peste tot în țară? Este ea un exemplu de continuitate, de creare a unui mediu emulativ, propice unei literaturi performante?*

N.O.: Trecând peste rarele cazuri de „disidență”, cred că există în contemporaneitatea literară un mediu propice performanței estetice, mijlocit de editurile active din centrele culturale cu tradiție și de numeroasele reviste apărute în mai toate orașele cu viață cultural-artistică

remarcabilă. Îmbucurător este și procesul reintegrării organice a scriitorilor din diaspora în dinamica literaturii române; și, implicit, a scriitorilor basarabeni sau bucovineni.

G.D.: *Cum este viața literară la Pitești?*

N.O.: Viața literară piteșteană este specifică pentru un oraș care din 2002 a devenit centrul unei Filiale a Uniunii Scriitorilor din România (printre cele 13 din provincie). Activitatea fiind dinamizată prin lansări de cărți ale membrilor filialei, conferințe literare și întâlniri cu personalități ale literaturii din țară, susținute în cadrul programului Centrului Cultural Pitești (gazda noastră). Se evidențiază dintre acestea, manifestările coordonate de Jean Dumitrașcu și Leonid Dragomir, redactorul șef al revistei *Argeș*. Scriitorii din filială beneficiază de avantajul de a-și publica oricând scrierile (valoroase) în două reviste subvenționate de Primăria orașului (prin

intermediul Centrului Cultural): *Argeș* – care apare sub *egida U.S.R.* și *Cafeneaua literară*. Rareori viața literară este colorată cu răbufnirile orgolioase ale unor scriitori nemulțumiți de statutul lor. Fapt care pare să justifice absenteismul acestora la manifestările literare periodice.

G.D.: *Văd că unii critici literari se apropie de genurile creative ale literaturii, de poezie, de proză, de teatru. Nu te-a tentat și pe tine o astfel de încercare?*

N.O.: Simțul estetic mă face să fiu mai precaut în acest sens. Am publicat, totuși, în diverse reviste (în *Argeș*, mai ales) grupaje de poezii și fragmente de proză diaristică, dar nu m-am hotărât încă să le adun în cărți.

G.D.: *La ce lucrezi în prezent?*

N.O.: Dacă mă țin puterile creatoare, voi termina anul acesta două proiecte promise unor edituri serioase: *Macedonski – poetul trivalent și plurivalența creatoare și Comentarii și medalioane critice* (titlu provizoriu).

Nicolae OPREA

Ecourile naturalismului în proza macedonskiană

Înainte să publice la Paris *Le Calvaire de feu*, prima variantă a nuvelei *Thalassa*, Alexandru Macedonski a debutat editorial ca prozator în literatura română în 1902. *Cartea de aur a lui Alexandru Macedonski* – astfel marcată de editor – era o culegere substanțială de nuvele, povestiri și schițe, precedată de un studiu improvizat: *Alexandru Macedonski. Note biografice și critice*. Orgolios din fire și ingenios în maniera stilistică, autorul își prefațează singur volumul de 312 pagini, ascuns sub pseudonimul *Un discipol*. Disimulatul ucenic admirator citează în prefață, printre altele, opinia favorabilă publicată în „marea revistă literară” *Mercur de France* despre „nemuritorul poet” care publicase un volum în franceză: „D. Macedonski a reputat cu *Bronzes* un triumf ce va rămâne o glorie vecinică pentru România.” Semnificativă este referința oarecum justificativă a „discipolului” la neinspirata epigramă anti-Eminescu: „În 1883, o epigramă neadresată nimănui, nepurtând nici în frunte nici în corpul ei vreun nume, a fost luată drept cal de bătaie pentru a se începe contra „Literaturului” și contra lui Macedonski o campanie mișească.”

Deloc întâmplător, ci mai degrabă simbolic, „Cartea de aur” este inaugurată printr-o nuvelă cu suport autobiografic, *Pe drum de poștă*, (publicată în „Revista Literară” din 1886). Dedicăția din moto nu lasă nici o îndoială asupra protagoniștilor povestirii cu accente de analiză psihologică: „Preasumpți, adorate și eroice mele mame, astăzi decedată.” Drumul parcurs în grabă cu poștalionul de mamă și copilul de 13-14 ani, dintre orașul de adopție temporală Craiova și Bucureștiul natal, este determinat de îmbolnăvirea gravă a tatălui, general al armatei române. În amintirile

mamei, care reconstituie de-a lungul drumului viața familială, acesta apare ca o figură eroică. Este inserată în rememorare și genealogia fantezistă imaginată mai târziu de poetul Macedonski („Cunoscător a douăsprezece limbi, suflet de militar prin moștenire, căci cobora din vechea casă domnitoare a Lituaniei...”). Din trăirile interioare ale copilului sensibil și bolnăvicios se conturează vag profilul viitorului poet: „Fire ce cu greu ar fi fost deslușită, el, deși era încă mic de ani, se duse prin cugetare și prin simțire departe. Binele și răul îi vorbeau cu o deopotrivă putere (...) Era, în sfârșit de o mândrie nesuferită, dar și de o bunătate ce nu cunoștea margini.” În compoziția hibridă a narațiunii rareori își găsesc locul reprezentări ale peisajului natural sau uman străbătut de călătorii care ajung acasă după moartea eroului, precum priveștiștea pitorească de la marginea Piteștiului.

În timpul călătoriilor europene și a stagiilor de cunoaștere în marile orașe, Alexandru Macedonski și-a conturat intensiv formația artistică. Inclusiv în anii 1883-1885, când se auto-exilează la Paris din pricina reacției ostile a scriitorilor revoltați de epigrama contra lui Eminescu. Lectura ciclului de „povești naturale și sociale” *Les Rougon-Macquart* din 1871 al lui Émile Zola – doctrinar al naturalismului în literatura europeană – a determinat „solidarizarea deschisă – subliniază neîntrecutul exeget al operei macedonskiene Adrian Marino – cu opera lui Émile Zola (care) se face în câteva puncte tipice: „critică socială, simpatie pentru pionieratul artistic, de a fi „revoluționar”, „cutezanță de a zice lucruri ce nu s-au mai pus pe hârtie”, de a fi „reușit să creze o nouă școală literară”, ilustrând o „concepție de artist

desăvârșit“ (Cf. *Opera lui Alexandru Macedonski*, 1967, p. 106). Predispoziția naturalistă se manifestă la Macedonski prin câteva habititudini principiale și constante preocupări: documentarea pe teren, reprezentarea demistificatoare a „colțului din natură“ în spirit zolist, evocarea unor medii sociale insalubre, interes pentru fenomenul prostituției (altfel: temă romantică) ca problemă umană și socială insolubilă etc. Influența a fost mai accentuată în intervalul anilor 1886-1888, când sunt concepute așa-numitele nuvele naturaliste din comentariile critice: *Pe drum de poștă* (1886), *Dramă banală* (1886-'87), *Nicu Dereanu* (1886), *Între cotețe* (1888) ș.a. În protagoniștii acestor proze, Tudor Vianu consideră că Macedonski a *zugrăvit o parte a firii lui*: „Toți aceștia sunt naturi fantastice și veleitare, oameni atinși de morbul paranoic, pierduți în imensitatea oceanului launtric, cu legăturile retezate către realitatea externă, prigoniiți de o obsesie stranie sau de visul steril al unei opere niciodată împlinite“ (Cf. prefața la ediția critică din 1944: *Opere, III, Nuvele, schițe și povestiri*, 1944, P. XVI).

Exemplară pentru concepția naturalistă asimilată este nuvela *Între cotețe*, cu acțiunea plasată în mediul urban, nu departe de centrul Bucureștilor. Protagonist este un om simplu, Pandele Vergea, pasionat până la obsesie de creșterea păsărilor domestice în curtea sa, văzută ca „o câmpie în mijlocul orașului“, unde creșteau în devălmășie, hrănite cu sacrificii financiare de proprietar, cârduri de găini și cocoși, găște, curci și claponi, păuni etc. Pe fundalul unei revolte sociale care cuprinde capitala, păsările se revoltă și ele împotriva stăpânului, nemulțumite de strâmtoarea curții unde se simțeau întemnițate. În registrul personificării, cu suport alegoric, păsările răzvrătite alcătuiesc aieva un „batalion sacru“ de asediu care se avântă în atac contra lui Vergea pe „frontul armatei“. Scena revoltei necuvântătoarelor

descrisă de prozator – prefigurând proza urmuziană a absurdului -, pare desprinsă dintr-un univers monstruos și grotesc. Pașnicul Pandele Vergea devine caz patologic, înzestrat cu trăsături atavice, închipuindu-se cocoș ispitit de păsările din curtea sa: „Cocoș, se simțea cocoș din tălpi la creștet. Cocoș cu totul și cu totul de purpură și aur, împintenat și încălțat, cu glas de trâmbiță, ocolit de puici, de găini, de curci și de găște...“ „Povestea“ – astfel numită de nuvelist – se încheie la tribunal cu cedarea oficială a casei și curții alienatului Vergea.

Între cotețe subintitulată expres *Nuvelă naturalistă* a fost scrisă, informează presa vremii, după mai bine de un an de „studii după natură“, conform principiului naturalist al documentării. Unul dintre discipolii macedonskieni, Traian Demetrescu, mărturisea – în articolul *Alexandru Macedonski, amintiri personale* publicat în *Literatorul* din 1889 – că i-a fost citită de autor o dată cu *Noaptea de mai* și fusese elaborată după ce poetul convertit la proză studiase atent „un colț retras al Bucureștilor“. Metoda documentării din povestirile de acest gen va fi aplicată adesea de Macedonski și în poezia romantică. Astfel, în momentul preparației *Noptii de noiembrie*, creatorul se deplasează la cimitirul Bellu, cum mărturisește, spre a-și decanta tema

poetică. „Îmi voi aduce aminte multă vreme – notează explicativ – de acea vizită făcută cimitirului în luna februarie. A treia sau a patra zi sfârșii poema“.

Modelul macedonskian evident prin proza și teoria sa pro-naturalism, Emil Zola declara, influențat de determinismul lui Hippolyte Taine, că romancierul naturalist este „un experimentator“. Lărgind sfera conceptului, se poate observa fără îndoială că Alexandru Macedonski experimentează intens la nivelul formelor artistice, cultivând cu aceeași deprindere tematico-stilistică: jurnalul, corespondența, proza fantastică și *science-fiction*, povestirea istorică în manieră legendară ș.a. Câteva dintre povestirile sau nuvelele de asemenea factură au fost incluse în primul volum de proză *Cartea de aur*, precum *Din carnetul unui dezertor* și *Nuvelă în scrisori*. Adăugând în altă ediție: *Cirjaliul* și *Oceania – Pacific – Dreadnought*.

Surprinzător prin premisa anti-eroică este jurnalul unui luptător din Războiul de independență a României față de Turcia, transcris lacunar de prozator. *Din carnetul unui dezertor* (1886) se deschide cu însemnările unui ostaș român care dezertează de pe frontul bătăliei de la Plevna, nefiind influențat întru patriotism de „poezia războinică pe care d. Alecsandri a scris-o la Mircești, citită de colonel înaintea luptei. Ostașul (deocamdată) anonim fuge de pe frontul bătăliei istorice și notează în jurnal că „onoarea militară“ este convențională: „Gloria să fac parte dintr-o jertfă de oameni, spre a fi pe placul unui partid, unui guvern sau unui stăpânitor – fie chiar pentru a înzestra Europa cu un regat nou – nu-mi zâmbea, îmi amorțea brațele și picioarele.“ Însemnările din jurnal (*mizerabilul carnet* – cum îl denumește retrospectiv) vor fi reluate peste câteva decenii și localizate în Londra în 1914. Între timp pseudo-eroul a devenit scriitor celebru în Anglia sub numele inventat Edward Haldstrom („Ziarele spun despre mine că sunt cel mai *original* dintre toți autorii pe care i-au avut englezii...“). În finalul prozei diaristice, însă, pseudo-eroul își redescoperă simțirea patriotică: „Adevărul trebuia să-l caut în *simțire*, iar nicidecum în *cugetare*. Dar pe atunci eram un copil. Mi-au trebuit 34 de ani de înstrăinare ca să simt cât de român am rămas (...) Hotărât: când un popor poartă război cu altul, el nu luptă să-și mântuiască legile și pe conducătorii lui... *își apără sufletul*.“ Evident, tratarea temei dezertării (și implicit a exilului) se încadrează în seria contradicțiilor macedonskiene subiective. În genul înrudit al corespondenței, Macedonski a scris în 1894 o scurtă *Nuvelă în scrisori*. Unde reproduce – ori inventează ficțional – un dialog epistolar cu fostul coleg de liceu din Craiova Mateiu Corbescu pe tema marginalizării poetului în urma „afacerii epigramei“ din 1883. Rețin un scurt pasaj din confesiunea epistolară care demonstrează talentul polemic de pamfletar al poetului izolat de opinia publică: „Nevinovat, v-am adus cu inima curată cântece înalte... Am luptat pentru versul și graiul românesc, și cu ce m-ați răsplătit? M-ați înjurat, m-ați îmbălat, m-ați țintuit pe crucea defăimării și m-ați lăsat în prada tuturor nevoilor...“

Cu șapte ani înaintea trecerii în neființă, Alexandru Macedonski concepe experimental o povestire științifico-fantastică, *Oceania – Pacific – Dreadnought*, cu acțiunea proiectată în viitorul îndepărtat, anul 1952. Într-un port european oarecare, din inițiativa unor finanțatori franco-anglo-americani se construiește un vas uriaș, proiectat să lege continentele pentru a instaura pacea în lume. Prin investiții fără măsură, nava proiectată ca un „oraș mișcător” este construită în timp de două decenii. Și oferă unui milion de pasageri amatori confortul ideal, din care nu lipsesc (înșirate de narator): grădini și monumente, parcuri și livezi, teatre și cafenele, piețe și depozite de mărfuri, teatre și cafenele, cazinouri și săli de petrecere etc. Nava cu aspect metropolitan „Oceania-Pacific” navighează impetuos spre „era cea nouă”, precum vasul *Titanic* din istoria reală. Dar în urma lui nimeni n-a mai vrut să muncească: „Din această cauză, comerț, industrie, artă, muncă a pământului, orice, încetă de a fi și fiecă popor se cufundă începutul în barbarie.” Salvarea pentru ieșirea din haos vine din spre un așa-numit „sindicat de bancheri” care dinamitează nava-oraș – „și dându-i foc îl azvârli într-o noapte în aer”. În *Oceania – Pacific – Dreadnought*, prozatorul conturează, în fond, o utopie cu personaje generice (majoritatea, fără identitate) într-un registru narativ contaminat de parodie.

Dintre prozele inspirate de istoria națională se desprinde valoric nuvela istorică de amploare *Cîrjaliul*, în care se reînvie atmosfera luptelor antiotomane din preajma Revoluției conduse de Tudor Vladimirescu. Începutul narațiunii este, evident, romantic. Pe fundalul istoric cu caracter eroic se proiectează drama cu sfârșit tragic a iubirii dintre haiducul moldovean *Cîrjali* („care înseamnă în turcește viteaz”, explică autorul) și Smărăndița, frumoasa fată a „boierului de neam” Costache Mironescu. Dragostea fiind împărțită, haiducul legendar o răpește pe fiica boierului și, odată căsătorită, se refugiază într-un sat din Basarabia. Ura lui *Cîrjali* contra turcilor se temperează, până când consoarta este chemată acasă spre a-și revedea tatăl înaintea morții. Pe drumul spre Mironești, fermecătoarea femeie este răpită cu brutalitate de beiful Zemet care o duce în capitala Imperiului Otoman. În capitolul IV al nuvelei, fundalul istoric din 1821 îl are în prim-plan pe Vladimirescu. Când Tudor ajunge cu revoluționarii la București, *Cîrjaliul*, dornic să se răzbune, se angajează în oastea acestuia fără a-și declara identitatea. Trimis cu solie la Constantinopol pentru că vorbea și turcește, haiducul reușește să pătrundă în palatul lui Zemet-bei și, ucigându-l, o salvează pe Smărăndița, care înnebunise din cauza suferinței. Între timp, mișcarea revoluționară s-a încheiat tragic cu moartea lui Tudor Vladimirescu. *Cîrjali* continuă să lupte în rândurile Eteriei, dar este nevoit să se refugieze la Chișinău după înfrângerea de la Sculeni.

În finalul comprimat narativ este reliefată metamorfoza eroului legendar. Pe fondul istoriei tragice, caracterul moral al haiducului se modifică radical, sub influența pornirii răz-bunătoare. *Cîrjali* orbit de gândul răz-bunării după alienarea Smarandei își trădează condiția eroică și conduita morală.

Înclinația prozatorului Macedonski spre naturalism se întrevede aici din portretul conturat protagonistului: „*Cîrjaliul*, pe care Amorul îl întorsese pe calea cea dreaptă, căzu iar în cele dintâi rătăcirii ale sale. cu diferența că acum era și feroce. El ucidea fără milă femei, copii și bătrâni, fără distincțiune de naționalitate și teroriza Moldova într-un mod nemaiauzit în timp de trei ani.// Cât despre turci, să zice că el a ucis în acest decurs, cu propria sa mână, mai mult ca la două sute. În fine, la 1824 fu prins și spânzurat.”

Delimitându-se treptat de principiile lui Émile Zola apăsate naturaliste, depășind limita realismului, Alexandru Macedonski în ipostază poetică îi acuză pe discipolii acestuia că ar fi redus la banalitate școala naturalistă, așa cum se exprimă într-un manifest simbolist târziu, *În pragul secolului*, din 1899. În articolul acesta, publicat oarecum *post festum*, sancționează aspru naturalismul devenit „adeseori josnic” și anost din cauza „frazelor ce se târăște” și a „amănuntelor plictisitoare”, deși recunoaște valoarea unor capodopere ale curentului, inclusiv poetice: „Neîndoielnic că naturalismul își are capetele lui de operă; el nu trebuie și nu poate să fie neținut în seamă. Zola, în *le Rêve*, – suav duet de amor, în *la Faute de l'abbé Mouret* – admirabilă poemă în care rozele cântă o simfonie neuitată, – în numeroase alte pagini ca, de exemplu, unele din *l'Assomoir*, altele din *l'Oeuvre* și așa mai departe, este și rămâne nemuritor. Însă discipolii au stricat școala, și sunt foarte mulți aceia cari au redus-o la banalități greoaie, la grosolăni”. Mai încolo, este prescrisă moartea naturalismului sub acțiunea noii mișcări literare – curentul simbolismului – care deschide orizonturi largi *poeziei moderne*: „Deocamdată este sigur că împrejmuirea în care excesul vulgarității *Naturalismului* sau *Realismului* prozaic, închisese poezia modernă, cade în toate părțile ruinate. Orizontul începe să reapară larg și frumos. Este o zare artistică plină de lumină...”

Despre naturalism organic nu se poate vorbi în opera plurivalentă a lui Alexandru Macedonski decât în cazul prozelor amintite. În lirică, se pot detecta doar reminiscențe livrești sau reverberări ale spiritului poetic la ideologia curentului, altoite pe trunchiul inspirației structural romantice din etapa de creație care precede simbolismului formativ. În *Noaptea de februarie*, de pildă, prinde relief teza determinismului social, conform căreia mediul marchează decisiv destinele umane („Își urma osânda vieții într-a vițiului muncă” – spune liricul). Apologia femeii decăzute, împinsă la prostituare de societatea coruptă și nedreaptă, dar păstrându-și puritatea sufletească, era des valorificată de romantici. Totuși, scenariul poetului (care descinde efectiv într-o „casă publică” de acest gen), descrierea interiorului imund unde se consumă „drama banală” și întârzierea asupra detaliului respingător sunt note naturaliste. Evident că Macedonski, extrem de receptiv la tot ce indică „noul” și „modernul” în literatura europeană, procedează cu discernământ în receptare, preluând nu doar în chip personal, ci și cu spirit critic ideile vehiculate de scriitorii simboțiști, parnasieni sau naturaliști.

Referințe critice

„Cronica literară cultivată de Nicolae Oprea, u o deja amplă prezență în timp, e una de o conției care îi oferă semnatarului său posibilitatea de a emite judecăți asupra problemelor speciei, deloc neglijabile în contextul în care se află în prezent. Corectiv, lecturile d-sale scot la suprafață o trăsătură a cesteia menită a-i spori gradul de personalizare și anume atracția către fețe mai puțin comen-tate, mai puțin vizibile ale textelor aflate în vizor (...) Nicolae Oprea e un critic căruia i se cuvine o caldă prețuire, inclusiv etică.“ (**Gheor-ghe Grigurcu**)

„De altminteri, discretul cronicar de la *Echinox* nu a pretins nicio-dată pretenții de critic canonizat, grăbit să ia pulsul actualității și să fixeze ierarhiile *in aeternum*. Iată de ce a preferat el să se instaleze, chiar de la începuturile activității sale publicistice, undeva mai la margi-nr, departe de zgomotul și furia bătăliilor literare, într-o „provincie“ (real-imaginară) de unde lucrurile se văd într-o altă lumină, mai calmă,

mai așezată. O provincie care se vedește a fi, în fapt, un spațiu pri- vilegiat, al dialogului, al toleran-ței și prieteniei.“ (**Antonio Patraș**)

„Critic de substanță, cu o viziune personală asupra literaturii, Nico-lae Oprea are toate calitățile unui exeget înzestrat și cu deschidere metodologică, și cu intuiție sen-sibilă la reliefurile operei. El e un aplicat ce nu-și refuză întorsătu-rile rafinate ale frazei, e metodic fără pedanterie, într-un domeniu în care cel mai mare viciu pare a fi ori lipsa de metodă, ori excesul ei.“ (**Iulian Boldea**)

„Avem în Nicolae Oprea unbul din-tre cei mai bunincritici de întâmpi-nare ai criticii noastre actuale, în pofida unui relativ lung ocol pe care universitarul piteștean l-a făcut în zona studiilor academice și a isto-riei literare. În care, în paranteză, a semnat câteva cărți remarcabile, care într-o literatură cu mai multă pasiune pentru idei, s-ar fi bucurat de notorietate.“ (**Răzvan Voncu**)

„Bogăția nuanțelor coexistă, în scri-sul exegetic al lui Nicolae Oprea, cu sobrietatea hieratică a discursului, organizat în demonstrații strânse, la obiect. Substratul de suprafață al analizei riguroase, dincolo de expri-marea limpede, lapidară, se ghi-cește de fiecare dată emoția intensă, bine condusă și echilibrată, con-turul unui interes profund intere-sat de latura umană a scrierilor, nu doar de tehnica ori de construcția lor. Literatul piteștean de forma-ție echinoxistă nu e adept al diho-tomiilor severe, ci al flexibilității. Sensibilitatea i se deschide gene-ros, plenitudinar spre operă, pen-tru a –i capta și cele mai fine vibra-ții.“ (**Simona-Grazia Dima**)

„Critic matur, competent și respon-sabil, făcând cinste, după modelul dascălilor școlii vechi, dignității și înălțimii științifice a unei catedre universitare, Nicolae Oprea, este cazul să-i amintim, ne este dator cu o *Istorie a literaturii...*“ (**Ștefan Ion Ghilimescu**)

NICOLAE OPREA – Bio-bibliografie

Născut în 3 iulie 1950, în familia lui *Ilie* (gestionar/ merceolog) și *Floarea* Oprea (casnică/colectivistă) din comuna Sârbii Măgura, de la marginea spre Argeș a județului Olt. A urmat clasele I-VIII în satul natal, Bra-niște. După studiile liceale începute la Pitești (Liceul „Al. Odobescu“) și încheiate în 1968 la Liceul „George Barițiu“ din Cluj, a absolvit Facultatea de Filologie, sec-ția Limba și Literatura Română – Limba și Literatura Italiană (1973) și Facultatea de Istorie și Filosofie, spe-cialitatea Filosofie-Istorie, (F.f., 1981) ale Universită-ții „Babeș-Bolyai“ din Cluj-Napoca. Și-a susținut Doc-toratul în Filologie la aceeași universitate cu teza *Ion D. Sârbu (1919-1989)*, sub îndrumarea profesorului V. Fanache, în 1999. S-a format în redacția revistei studen-țești *Echinox*, unde a debutat în 1972 cu un eseu despre Ștefan Bănulescu, devenind redactor și cronicar literar al revistei între anii 1972-1974.

După absolvirea facultății funcționează o scurtă perioadă ca redactor la revista *Argeș* din Pitești (1974), ajungând șomer ilegal, după ce revista devine suppli-ment trimestrial al ziarului „Secera și ciocanul“. În anii 1974-1977 lucrează ca metodist cultural în Pitești și Costești. Mutându-se în Turnu Severin cu familia în 1977, după un intermezzo de suplinitor la licee din oraș, ajunge profesor navetist în comunele Godeni, Pătulele, Căzânești, din jud. Mehedinți. În 1981 revine în Pitești ca asistent universitar la Institutul de Învățământ Supe-rior din Pitești; între 1984-1989 – muzeograf la Oficiul pentru Patrimoniu Național al Muzeului Județean Argeș. Din mai 1989, este redactor la revista *Argeș*.

În Decembrie 1989 a fost ales, prin votul demo-cratic al redactorilor și colaboratorilor, redactor șef al revistei *Argeș*. A condus revista *Argeș* – transformată în *Calende*, în 1991 – în perioada 1990-1995. A funcționat,

prin cumul, la Facultatea de Litere, ca lector universitar din 1990. Din 1995 optează pentru cariera universitară. Șef al Catedrei de Limba și Literatura Română în anii 2001-2008. Profesor universitar dr. la Facultatea de Litere – Universitatea din Pitești, până în 2015 și conducător de doctorate din 2005.

A debutat editorial în 1993, cu o culegere omogenă de eseuri, *Provinciile imaginare* – volum distins cu Premiul pentru debut în critică la Salonul Național de Carte din Cluj-Napoca, 1993.

Este președinte al Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor din România, ales în 2005; reales în funcție în mandatele din 2009, 2013 și 2018. În 2010, a organizat la Pitești primul Festival național „Generația '80 la maturitate”. Este membru în Consiliul de Conducere al Uniunii Scriitorilor din România (din 2005 până în prezent) și în Comitetul Director al UR (2009-2012).

Opera:

• Predebut editorial 1978: Ediție îngrijită, prefață, note și glosar la ediția: Iraclie Porumbescu – *Amintiri*; Ed. Dacia, Cluj-Napoca, col. „Restituiri”, coordonator Mircea Zăciu;

- *Provinciile imaginare*, 1993;
- *Alexandru Macedonski între romantism și simbolism*, 1999;
- *Ion D. Sârbu și timpul romanului*, 2000;
- *Literatura română postbelică între impostură și adevăr* (coautor: C. Vlasie), 2000;
- *Opera și autorul*, 2001,
- *Timpul lecturii. Selecție de cronicar*, 2002,
- *Magical în proza lui V. Voiculescu*, 2002,
- *Literatura “Echinouxului”*, 2003;
- *Noaptea de insomnie. Opțiuni livrești*, 2005;
- *Vasile Voiculescu – monografie*, 2006;
- *Sinteze critice*, 2009;
- *Arte poetice românești*, 2011;
- *Poetul trivalent*, 2011;
- *Synopsis*, 2013;
- *Cronicar întârziat*, 2013;
- *Ion D. Sîrbu și timpul romanului*, ed. revizuită, 2015;
- *Revanșa postumă*, 2016;
- *Printre opțzeciști / După Școala de la Târgoviște*, 2018;
- *Dialoguri convergente*, 2021;
- *Puncte de reper în istoria literaturii române*, 2022;
- *Opțiuni de cronicar*, 2023
- (coordonator) *Istoria literaturii române din perspectivă didactică, vol. I, Proza*, 2001;

Premii și distincții (selectiv):

Premiul pentru Eseu, revista „Viața Românească”, 1984;

Premiul *Salonul Național de Carte*, Cluj, 1993; vol. *Provinciile imaginare*

Premiul *Frontiera Poesis*, 1999,

Premiul internațional *Teatro di Segesta*, Calatafimi Segesta, Italia, 2002;

Filiala Sibiu a U.S.R.: 2001, vol. *Ion D. Sârbu și timpul romanului*; 2002, vol. *Opera și autorul*; și Filiala Pitești: 2003, vol. *Literatura “Echinouxului”*; 2005, vol. *Noaptea de insomnie*; 2009, vol. *Sinteze critice*; 2011, vol. *Poetul trivalent*; vol. *Printre opțzeciști / După Școala de la Târgoviște*, 2018; *Opțiuni de cronicar*, 2023.

Diploma jubiliară a Universității din Pitești, 2007;

Premiul „*Ion D. Sîrbu*”, Sibiu, 2008;

Medalia aniversară a Uniunii Scriitorilor din România, 2008;

Premiul revistei „*Argeș*”, 2009;

Premiul „*Convorbiri literare*”, 2010;

Premiul Fundația *Euphorion*, 2011;

Meritul cultural acordat de președinția României: în grad de *cavaler* (2004) și în grad de *ofțter* (2010).

Călătorii/delegații literare în: Italia, China, Grecia și Republica Moldova.

Referințe critice (în volume și dicționare):

Ruxandra Ivăncescu, *O nouă viziune asupra prozei contemporane*, Ed. Paralela 45, 1999; Ion Bogdan Lefter (coord.), *Romanian writers of the '80*, Ed. Paralela 45, 1994; idem, *Scriitori români din anii '80-'90*, 2001; Irina Petraș, *Panorama criticii literare românești/Dicționar ilustrat 1950-2000*, Ed. Casa Cărții de Știință, 2001; Ion Bogdan Lefter – *Anii '60-'90. Critica literară*, Ed. Paralela 45, 2002; Gheorghe Grigurcu, *În pădurea de metafore*, Ed. Paralela 45, 2003; Petru Poantă, *Efectul „Echinoux” sau Despre echilibru*, Ed. Apostrof, Cluj, 2003; Andrei Simuț, în *Dicționar Echinoux /A-Z/ Perspectivă analitică*, Ed. Tritonic, București/Cluj, 2004; Iulian Boldea, *Vârstele criticii*, Ed. Paralela 45, 2005; Constantin Hârlav, în *Dicționarul general al literaturii române*, coord. E. Simion, Ed. Univers Enciclopedic, vol. IV, 2005; Aurel Sasu, *Dicționarul biografic al literaturii române*, Ed. Paralela 45, 2006; Traian Vedinaș, *Echinoxismul. Dicționar sintetic și antologic*, Ed. Grinta, 2006; Boris Crăciun, *1500 scriitori români clasici și contemporani*, Ed. Porțile Orientului, 2010; Petru Pistol, *Critice și ipocritice*, Ed. Tiparg, 2011; Al. Th. Ionescu, *Umbra bibliotecii*, Ed. Paralela 45, 2011; Paul Aretzu, *Măgărița lui Balaam*, Ed. Tipo Moldova, 2013; Mircea Dinutz, *Editoriale*, Ed. Pallas-Athena, 2013; Corneliu Vasile, *În umbra literei*, Editgraph, 2015; Al. Cistelecan, *Fișe, schițe și portrete*, Ed. Muzeul Literaturii Române, 2018; Stan V. Cristea, *Literatură de ieri, literatură de azi*, Ed. Bibliotheca, 2019 etc.

„Hai să tragem o tură prin sunete...”

NICOLAE TZONE ÎN DIALOG CU DELLIA DUNĂ

În momentul când ne-am întâlnit, Dellia mi-a dăruit volumul ei de versuri abia apărut, „Vânător de mal” (Ed. Timpul, colecția „Euridice”, Iași, 2000). Prezentarea de pe ultima copertă îi aparținea lui Cezar Ivănescu. Și ea poate constitui în orice clipă o carte de vizită de excepție: «Un adevărat „copil minune”, de o rară blândețe și ascultare, mergând până la a-și reprima o mare vocație de muziciană în favoarea filologiei, și asta numai pentru a-și feri perechea de părinți. Dellia Dună și-a revărsat fervoarea spirituală ispitită de arcanele Logosului./ Versurile ca o vivisecție, bolborositoare, directe și limpezi apoi ca o jubilație a sensului, destrămate, aglutinate de o artă combinatorie exasperată de absența unei mistice, ne-o arată pe Dellia Dună deplin conștientă de insolitul unui discurs poetic, controlând mai multe nivele de limbaj. Necomplexată de „feminitate”, inteligentă, logoreică cu măsură, poeta nu uită totuși că poezia este afectivitate, vârful de lance al ricăru discurs poetic cu intenții tranzitive.» Acceptase cu bucurie să vorbim despre Cristian Popescu. La telefon nu-mi spusese de cartea sa. Iar cuvintele entuziaste ale unui poet de talia și, adaug, de rigoarea binecunoscute ale lui Cezar Ivănescu, de prietenia căruia mă bucuram de mai mult timp, deja ne așeza, înainte de a rosti prima întrebare, într-o stare reconfortantă. Am apăsat cu încredere pe butonul de pornire al casetofului. Vocea plăcută a Deliei a început, armonios, să curgă într-o mărturisire impresionantă. Dar să nu anticepez. Știe să povestească. Îi place să povestească. Bucuria de a asculta a fost deplină. Cum și dorința de a iscodi, de afla ceea ce, altfel, poate s-ar fi pierdut pentru totdeauna.

NICOLAE TZONE: *Dragă Dellia, mi-ai mărturisit acum câteva zile că l-ai cunoscut pe Cristian Popescu. Am fost martor la o lectură a lui, extrem de tensionată, în sensul că era total cufundat într-o concentrare de sine cum doar rareori mi-a fost dat să văd, a versurilor din „Familia Popescu”. Tot în seara aceea a citit, proză însă, și Daniel Bănuțescu. A fost singura dată când l-am văzut în carne și oase. Eram la etajul întâi al clădirii aflată pe strada Gutenberg, la numărul 14, dacă nu mă înșel, pe partea opusă Liceului „Lazăr” și Parcului Cișmigiu. Tot ceea ce are legătură cu biografia și cu poezia lui mă interesează în cel mai înalt grad. Cum v-ați întâlnit? Când? Cum era Cristian, la acea dată?*

DELLIA DUNĂ: Eram proaspătă absolventă a Liceului de muzică nr. 1 din București, secția pian, și mă pregăteam

cu înflăcăre pentru examenul de intrare la Conservator. Un accident stupid m-a făcut, însă, să-mi rup mâna cu câteva luni înainte de admitere, așa că am fost nevoită să mă reorientez către prima mare pasiune, în ordine artistică, și anume către literatură. Am început, prin urmare, să mă pregătesc pentru examen la Filologie. Trebuia să mă pregătesc rapid, pe lângă română, și pentru susținerea probei de limbă străină, și cum, în credința mea din perioada aceea, singurul obiect pe care l-aș fi putut stăpâni cu șanse de reușită într-un interval de numai 2-3 luni era latina, nu am mai ezitat nici o singură clipă. Gândit și făcut. Am pornit, deci, imediat la acțiune, eu fiind, în momente de cumpănă, o ființă extrem de silitoare. Eram, este drept, foarte motivată să reușesc la examen, altminteri aș fi fost nevoită să stau un an acasă,

Dellia Dună

abia vara următoare putând să încerc să intru la Muzicologie sau la o altă facultate cu profil apropiat. Pentru literatura română nu eram nevoită să mă pregătesc în mod special, aceasta era pentru mine o a doua natură, pentru atunci când îmi făceam gamele la pian aveam întotdeauna cel puțin o carte alături de vrafal de partituri. Trăiam, oricum, într-o lume schizoidă, o parte din mine își făcea conștiințioasă exercițiile tehnice, iar celalaltă parte evada în lecturi interminabile. Cum o cunoșteam bine pe doamna Maria Hetco, mama lui Cristian Popișteanu, reputată profesoară de latină la Facultatea de Litere din București, tocmai ieșită la pensie în anul acela, am alergat la ea și i-am cerut ajutorul. Am antamat, imediat, o serie de meditații intensive. Ei bine, acasă la doamna Hetco, înaintea orei mele de latină, mă întâlneam de fiecare dată cu un tânăr extrem de romantic, cu ochii adânci, verzi, „ce scânteie-n afară“.

N. TZ.: *El se numea Cristian Popescu...*

D. D.: Da, el se numea Cristian Popescu și făcea cu doamna Maria Hetco traduceri din „Noul Testament“. Ne-am împrietenit repede și ne-am zis că o să încercăm să citim împreună „Biblia“, pentru că eu veneam dintr-o lume a sunetelor și el spunea că aceia care vin dintr-o lume a sunetelor au un explicabil handicap în fața cuvintelor. El zicea că toți cei aflați în situația mea percep cuvintele „Bibliei“ sacre numai din punctul de vedere al

muzicalității frazei și nu din punctul de vedere al încărcăturii semantice. Convingerea lui, în ceea ce mă privea, era că eu aveam o privire... virgină, ca să zic așa, asupra unui text sacru. Lecturile acestea comune, ingenioase și incitante în egală măsură, au durat câteva luni, urmând examenul meu de admitere la facultate, pe care l-am trecut fără nici un fel de dificultăți.

N. TZ.: *Aceste discuții au continuat și după intrarea la Filologie?*

D. D.: Da, până prin anul doi au durat ședințele noastre comune de citire a „Noului Testament“ în latină și de traducere, în varianta noastră, în română. Era o tălmăcire numai pentru lămurirea noastră. Interesant este faptul că, după câțva timp, am încercat să citim „Noul Testament“

și în greacă, consecința fiind aceea că pe neobservate ceea ce făceam noi s-a transformat în povești despre poezie și despre poeți. Deci Cristian era în război declarat cu un Ava Calinic, prezent în textele din greacă ale lui Ioan Gură de Aur. Există acolo un fel de anexă în care se povestește aventura lui Ava Calinic și a ucenicilor săi. Textul este jumătate în neogreacă, jumătate într-o latină medievală extrem de aproximativă, cu multe împrumuturi de cuvinte grecești. Povestea în sine zice cam așa: „Ava Calinic avea un ucenic...“. În acest moment, imediat după rostirea începutului de frază, Cristian continua: „Ucenicul semăna cu Cristian Popescu...“. Eu, care nu voiam să fiu mai prejos decât el, adăugam: „Ucenicul Cristian Popescu avea o ucenică: Dellia Dună...“. Nu aveam, la vremea respectivă, decât 18 ani. Cristi era cu vreo șase ani mai mare decât noi. Era deja în anul I la filologie, cred că el și-a mai repetat anii, deci era proaspăt student la Facultatea de Filologie.

N. TZ.: *În ce an se întâmpla asta?*

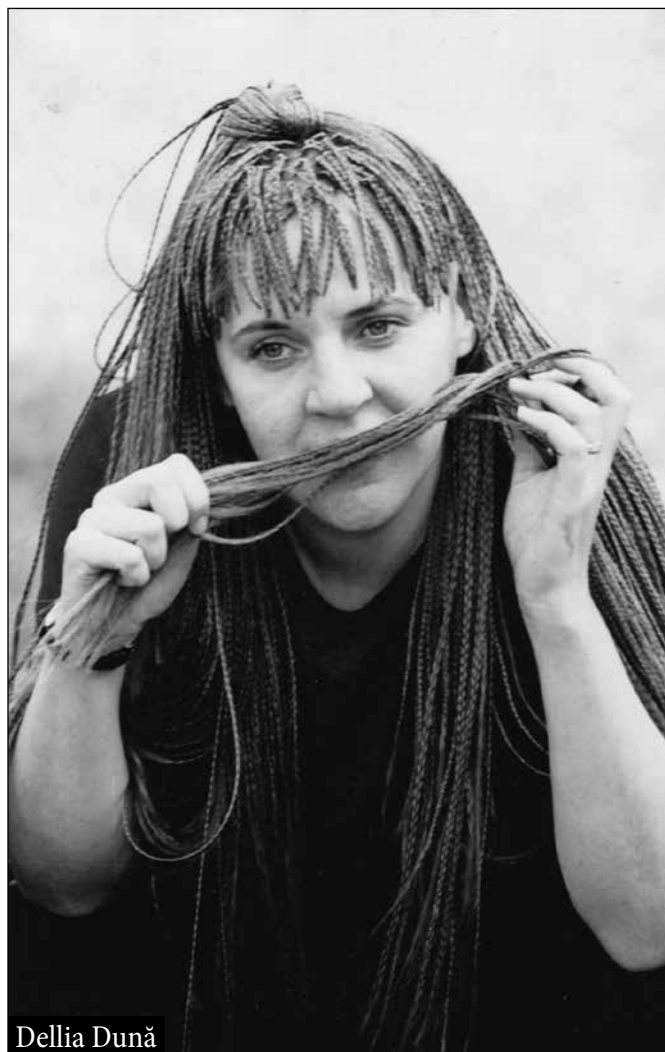
D. D.: În '83. El era la Filologie, în anul I, secția română-latină, eu mă pregăteam pentru concursul de admitere la secția română principal, latină secundar. Deci mă întorc la Ava Calinic. Ava Calinic îi spune ucenicului său într-o bună zi: astăzi ai să-mi plantezi, ai să-mi îngropi acești 50 de metri pătrați, acest teren de atâtea picioare lățime, atâtea picioare lungime cu verze, dar, fii atent, verzele trebuie îngropate cu frunzele în jos. Ucenicul își petrece ziua gândindu-se: „Ce absurditate! Ava Calinic și-a pierdut mințile!“ Și bineînțeles că nu îngroapă nici un fel de verze, nu face nimic toată ziua și meditează pe marginea „Psalmilor“ lui David. Ucenicul avea oarecum aplecături poeticești. Dimineața următoare, când Ava Calinic vine să îi ceară datoria împlinită, ucenicul îi spune că nu a făcut nimic. Ava Calinic este apucat de o furie aproape veterotestamentară și îl pedepsește pe ucenic cu un canon foarte dur: 40 de zile nu trebuia să bea apă decât după apusul soarelui, să recite, să spună dezlegările Sfântului Vasile ș.a.m.d. După 40 de zile, ucenicul, slăbit și cu ochii strălucitori de atâtea nemâncare, se duce în chilia lui Ava Calinic să afle ce mai are de făcut. Ava Calinic, foarte calm, îi spune: „Iată acest teren, această grădină, de atâtea picioare lungime,

de atâtea picioare lățime, ai să-mi îngropi atâtea verze cu frunzele în jos“. Ucenicului nu-și credea urechilor: „Bineînțeles că Ava Calinic și-a pierdut cu totul mințile, dar ce mă fac? Până diseară iar mă pune la canon, iarăși voi fi năpăstuit“. Totuși, uzul rațiunii îl sfătua – el venea dintr-o lume neogreacă, alexandrină, fiind băiatul unui patrician din Grecia mare, din sudul Italiei – să nu îndeplinească porunca. Ava îi cadorește un alt canon și mai groaznic, de 80 de zile, cu apă și mai puțină, cu rugăciune și mai multă. Două-trei etape de inițiative de genul acesta. La un moment dat, aproape în pragul morții, ucenicul se hotărăște să îndeplinească voința lui Ava Calinic și, în sfârșit, într-o bună dimineață, se duce la Ava Calinic și îl invită să-i arate țarina proaspăt bătătorită sub care se aflau atâtea zeci de verze îngropate cu frunzele în jos, după care îl întreabă pe Ava: „Dar, Ava, de ce ai vrut să îngrop aceste verze cu frunzele în jos?“.

Ava îi răspunde: „*Tu crezi că de verze aveam eu nevoie? Eu aveam nevoie de ascultare*“. Problema lui Cristi era într-adevăr această asumare a smereniei, a ascultării. Ce înseamnă ascultarea? Ce înseamnă trădarea, fidelitatea față de sine, ce înseamnă un fel de asumare a unei voințe generale, a unei voințe superioare? Este o tâmpenie, este o prostie, este o naivitate, este o rețetă sigură? Deci în acești ani poveștile noastre se învârtteau în jurul acestei teme: smerenia, ascultarea, iar pentru cineva care în mod metalingvistic și funciar este un cârcotaș, cum este un făcător de texte, ce înseamnă această smerenie? Înseamnă, practic, să nu mai scrii niciodată nimic. La momentul acela Cristi îl cunoscuse pe Sorin Dumitrescu, care tocmai își renegase sau era pe cale de a-și renega o bună parte din operă. Ultima expoziție a lui Sorin Dumitrescu datează cam din anii '80-'82. La momentul acela, în ultimul an al vieții lui Nichita, Sorin începuse să facă icoane sau voia să facă icoane și spunea că practic universul culorilor într-o icoană este concentrat într-o găurică mică, mică, mică. Nu-ți spun ce glose putea să îmi debiteze Cristian pe marginea acestei găurici mici, mici, mici, care reprezenta un fel de tunel în care tot preaplinul ce încapă în creierul unui om ce reprezintă un fel de element concentraționar al unei mentalități colective se poate concentra în această gaură neagră universală în care timpul și spațiul sunt total aberante.

N. TZ.: *Discuțiile se purtau și în prezența doamnei Hetco?*

D. D.: La început discuțiile erau între cele două meditații. În anul acela eu plecasem de acasă și aveam o cămăruță pe Strada Sfinții Voievozi. Deci ori venea Cristi la noi ori mă duceam eu la el, în casa de pe Strada 11 Iunie, mai ales că eram oarecum colegi de facultate. Deci el era, administrativ, cu un an mai mare decât mine și de obicei când eu veneam pe la zece la Universitate, Cristi era în hol și spunea: „Haideți să bem o cafea la Arhitectură“. Cafelele de la Arhitectură, de la subsol, se prelungeau până pe la opt seara, după care ne mutam în altă parte, deci era o paidee sui-generis pe care Cristi o aplica tinerilor învățați.

Dellia Dună

N. TZ.: *Cine mai venea la aceste cafele?*

D. D.: Era și Ovidiu Verdeș, care era în același an cu Cristi, apoi Tiberiu Dăioni, care era mai mare decât Cristi cu un an și prieten cu Virgil Teodorescu – făcea oarecum legătura între Virgil Teodorescu și Gellu Naum, care erau certați la acel moment. Monica Vogel, care e în Germania, prozatoare, ea scria direct în germană cred, Nic Truță, care n-a profesat în domeniul literelor, dar este undeva într-o televiziune. Nicolae Truță, dar noi îi ziceam Nic.

N. TZ.: *Cum se desfășurau aceste întâlniri ale grupului vostru?*

D. D.: În jurul ori a unei sticle de votcă, ori a unor cafele, ori în jurul unei sticle de votcă și a unor cafele. Când mă gândesc, retrospectiv, îmi imaginez în ce stare de semi-catalepsie literară puteam să ne aflăm dacă puteam să zăcem de la zece dimineața până la șase seara în cafe-neua Arhitecturii povestind câte și mai câte despre totul și despre nimic în același timp.

N. TZ.: *Cum se purta Cristi?*

D. D.: Cristi era o persoană extrem de atașantă și un prieten foarte bun. Era o persoană foarte proteguitoare cu puișorii cei mai mici. În momentul acela eu eram fugită practic de acasă – eram *fugitivă albertina*. Un timp am dormit și cu sora lui, Dana, deci eram într-o relație oarecum de familie. Pentru mine era foarte securizant. Știam că, la o adică, aveam unde să trag.

N. TZ.: *Cum era la el acasă?*

Cristian Popescu

D. D.: Casa era extrem de interesantă pentru că avea, ca orice clădire veche, un mister îmbibat în crăpăturile și în tencuiala care se scorojea de pe fațadă. Camerele erau extrem de înalte și țin minte că aveau sobe de faianță albă. Mai mi-aduc aminte și de câinele Radu, care se preumbla pe-acolo. Aparținuse de fapt Monicăi Vogel, dar a rămas la Cristi. Sora lui cred că l-a îngrijit, dar el era adoptat și de doamna Popescu, mama lui Cristi, care îl protegia ca pe propriul ei fiu.

N. TZ.: Unde se afla casa?

D. D.: Casa era pe o străduță perpendiculară pe 11 Iunie, deci între Parcul Libertății și intrarea din spate a Patriarhiei. Acolo era și liceul meu de muzică, Liceul nr. 1, din Principatele Unite. Odată ne-am și plimbat prin liceu. Cristi era foarte curios la ceea ce putea să trăiască un învățacel în ale muzicii. Cei care au absolvit liceul de muzică aveau o aură destul de nonconformistă față de ce se făcea la liceele teoretice din București. Nu aveam uniforme, eram cu instrumentul de dimineață și până seara, aveam o viață de lăutar nedeclarat și încartiruit într-un sistem al Ministerului învățământului care ne dădea foarte multă libertate. Cristi era foarte curios să afle ceea ce putea să trăiască un personaj la vârsta adolescenței între asemenea ziduri. Școala era foarte frumoasă. Era o școală veche cu oglinzi foarte înalte, cu rame de lemn și stucaturi. Rama era vopsită în auriu care odată fuseră kitsch, dar cu trecerea timpului deveniseră patinate. Hălăduiam, ne plimbam pe culoarele acelui liceu. Jocul era următorul: la fiecare sunet - pentru că în liceul de muzică toată lumea studiază, deci fiecare cântă, sălile de studiu sunt de o parte și de alta a culoarelor principale

și sonorizarea este inexistentă. Se auzeau tot felul de sunete fără nici o legătură unele cu altele. În momentul în care Cristi auzea un sunet trebuia să facem în așa fel încât să ne dăm seama să îl ocolim. Era ca o joacă de copil, dar care avea oarecare farmece, să zic așa, pentru că la vârsta aceea pentru mine tot ce trăiam, tot ce vorbeam, era autentic. În momentul în care vorbeam despre ocolirea unui sunet, parcă și vedeam acel sunet în mijlocul culoarului.

N. TZ.: Mai există clădirea?

D. D.: Există, dar e schimbată foarte mult. Clădirea veche a rămas mai mult sau mai puțin în varianta pe care am cunoscut-o, dar între acele ziduri a fost mutat Liceul de coregrafie și dispoziția claselor s-a schimbat. Asta a fost una din alte tristeți pentru că tocmai citisem „La țigănci“ cu câteva săptămâni înainte. Într-o seară, după ce am plecat de la Cristi, am zis: „Hai să tragem o tură prin sunete“. Casa lui Cristi se învecina cu grădina din spate a liceului. Din curtea casei lui Cristi se putea trece printr-o spărtură într-un gard de beton direct în curtea liceului. Când plecam de acolo, ca să ajung la stația lui 12, în spatele Patriarhiei, o „tăiam“, că ajungeam mai repede decât s-o luăm pe la 11 Iunie. Cristi mă conducea întotdeauna. Dacă era noaptea târziu ajungeam pe jos povestind, că nu mai era nici un fel de tramvai și nici nu era chiar așa de departe. Într-o seară, când tocmai povesteam despre textul lui Eliade, am găsit spărtura din zid ocupată de partea cealaltă cu un container, pentru că deja se instalase șantierul de transformare a școlii în liceu de muzică și coregrafie și am avut senzația așa trăită că ceea ce era acolo dintr-o dată nu mai este. Clădirea, cu toată lumea ei mitologică, dispăruse ca prin minune. Asta a fost prima trăire a lui Mircea Eliade la propriu.

N. TZ.: Ați discutat despre asta?

D. D.: Am discutat despre asta și eram foarte triști, iar el povestea: „Cristian Popescu nu va mai trece niciodată printre sunete, pentru că aceea clădire unde hălăduiam și adăstau sunetele se dispase în literatură.“

N. TZ.: Avea să facă, mai târziu, dramatizarea după textul lui Eliade....

D. D.: Da, după aceea, după vreo zece ani, știu că a lucrat cu Teatrul Odeon și că a făcut un text despre „La țigănci“ și îmi spunea: „Ah, știi, ți-aduci aminte de sunete?“ Lucra la această dramatizare și urma să ne vedem, să ne mai întâlnim, să mai povestim și să îmi citească ce s-a întâmplat, dar nu ne-am mai întâlnit și firul s-a deșirat. Cred că ultima dată când ne-am văzut am vorbit despre „La țigănci“.

N. TZ.: Asta când era?

D. D.: Nu mai țin exact minte. Vizual văd trotuarul, era în gangul care ducea spre Teatrul Odeon, deci vizavi de Arhitectură. Cristi avea o codiță la spate. Am fost și am mâncat - pentru că eu eram o foarte mare mâncătoare de prăjituri și el știa - am halit deci două prăjituri și după aceea ne-am dus la „Colon“. „Colon“-ul era cârciumioara de pe Str. Doamnei. Înainte de a ajunge la Cinematograful Doina era o grădină unde se mânca ciorbă de burtă

și pentru că localul era foarte lung înăuntru, ca un maș, ziceam: „Unde ne întâlnim?” „La colon!”.

N. TZ.: *L-ai ascultat citind poezii? Discutați despre poezie?*

D. D.: Discutam. Asta era foarte interesant, pentru că discutam foarte mult despre poezie, dar nu citeam niciodată, deci ne schimbam textele, ori scrise de mână ori bătute la mașina lui celebră de scris. Avea o mașină portabilă pe care o căpătase nu știu de la cine și care ședea la el în cameră, la picioarele patului, că avea un pat de adolescent, de o singură persoană. În spate era fereastra, o fereastră foarte înaltă și soba era vizavi de masă, deci lângă ușă, în partea astălaltă. După ce mai povesteam, la un moment dat scotea un teanc de hârtii și mi le dădea, iar eu le citeam plimbându-mă prin casa lui, prin camerele acelea foarte înalte. Nu citeam cu voce tare. În momentul în care mă plimbam, prin casă citind - putea să dureze și o oră - mama lui Cristi mă mai chema la bucătărie să mai îmi dea vreo prăjitură, ceva de mâncare, că ea era foarte bucătăroasă. Mă întreba: „Mai are Cristi nevoie de ceva?” și mai aducea câte o dulcețică. Era foarte răsfățătoare. Câinele, Radu, mă urma în acest periplu peripatetic prin casă. Parchetul scârțâia pe anumite trasee, era foarte simpatic. Nu scârțâia peste tot, scârțâia numai pe anumite trasee. Altă dată eu îi dădeam diverse ciorne și fiecare citea în colțișorul lui. Nu-mi aduc aminte să fi citit vreodată uitându-ne în ochi. Nici nu știu dacă citea sau alți prieteni povesteau cu glas tare sau poezia unuia sau altuia făcea obiectul unei discuții. După aia vorbeam. Era așa ca un ritual, iar eu nu mi-am pus niciodată problema că ar putea fi și altfel. Mi se părea în firea lucrurilor să se întâmple așa.

N. TZ.: *Ai mers la cinaclurile la care mergea și el?*

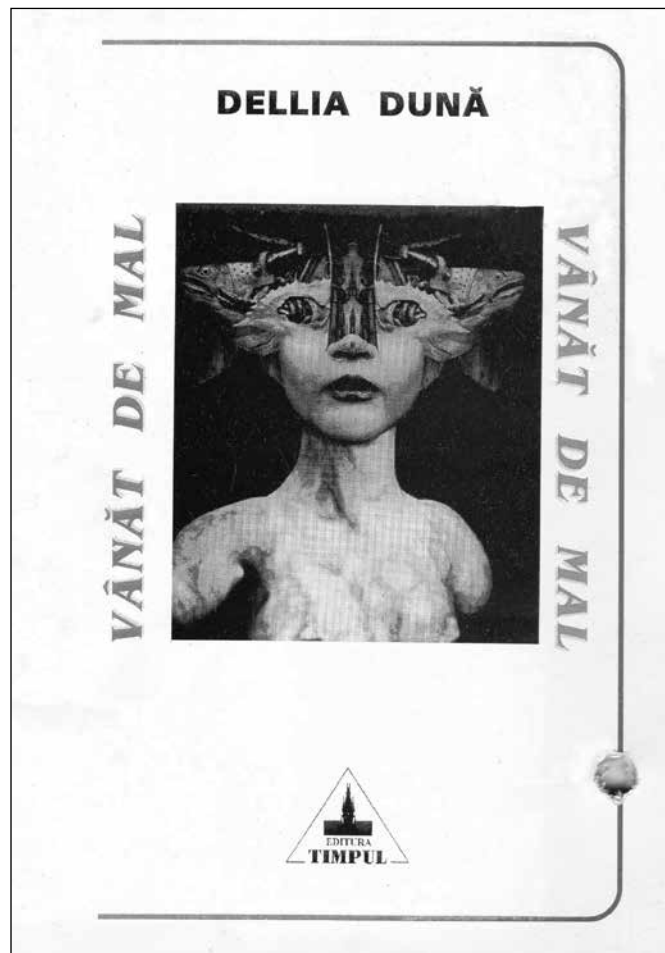
D. D.: Câteodată. Am fost la Crohmălniceanu, deci la cinaclurile care se țineau la casa de vizavi de Liceul Lazăr. Eram mai mulți, adică mergeam, așa, încolonați, mergeam în gașcă cum se spune. Pe la Manolescu știu că m-a dus odată, dar eu eram foarte timidă, atât de timidă că nu deschideam gura. Eram așa ca un martor mut la ceea ce se întâmpla, iar, așa, într-un perimetru privat, povesteam ce credeam, ce mi s-a părut, dar în focul, „*în miezul unui ev aprins*” nu mi-aduc aminte să fi vorbit la vreun cenaclu.

N. TZ.: *L-ai văzut citind.*

D. D.: Nu mi-aduc aminte, nu cred.

N. TZ.: *La un moment dat ai spus că făceai naveta între Gellu Naum și Virgil Teodorescu. Cum i-ai cunoscut?*

D. D.: Cu Gellu este o poveste foarte frumoasă, în sensul că vacanțele mele încă de când eram în școală generală, deci la liceul de muzică, mi le petreceam la țară, în satul Grădiștea, care este un sat la 5 km de Comana unde Gellu avea o casă și o are în continuare. Într-o bună dimineață - aveam 12-13 ani - mă plimbam cu bicicleta, mă duceam la pescuit. Apele tulburi ale Argeșului și acum mi-au rămas în amintire. Eram niște insule aproape plutitoare. Argeșul era un râu foarte lat și foarte puțin adânc care putea fi trecut cu piciorul, iar undeva, la capătul satului, între Argeș și Sabar, care este un afluent pe care este

construit satul Comana, este un teritoriu de vreo 40-50 metri unde pe vremea aceea era o vegetație luxuriantă, pădure care a fost retezată de Ceaușescu, pentru a se construi Canalul. Toată pădurea de salcâmi a dispărut. A mai rămas puțin în Comana, unde Gellu încă mai beneficiază de asemenea răsfățuri ale naturii. Ducându-mă la pescuit cu bicicleta, am observat un domn care ședea cuminte într-o barcă de lemn și pescuia, dar pescuia la un mod foarte interesant. Își punea undița sprijinită de barcă, fără fir, și practic citea toată ziua. Și l-am mai văzut pe acel domn săpând diverse gropi în acea luncă. După aia am aflat că Gellu este pasionat de arheologie și o dată găsisse niște forme de piatră care lui i se păreau a fi din paleolitic, deci ar fi forme nu erodate de aluviuni, ci cioplite de mâna omului. Are și o întregă poveste cu un fel de phalus pe care l-a găsit și în momentul în care a început să îl spele de mâl, o fată, în apropiere, a început să se masturbeze. În momentul în care Gellu se oprea din spălarea aceluia obiect fata se oprea și ea. Asta era o poveste care m-a marcat. La 13 ani asemenea povești... Cred că e scrisă undeva povestea asta, am mai auzit și pe alții fiind la curent cu această întâmplare.

N. TZ.: *Ai văzut obiectul vreodată?*

D. D.: Da, este în colecția de obiecte arheologice a lui Gellu.

N. TZ.: *Cum e colecția aceasta?*

D. D.: Cuprinde măști, cuprinde statuete africane, cuprinde idoli de 30-40 cm înălțime, dar piesa de căpătâi a acestei colecții este o statueta extraordinară, o fată cu sâni foarte ascuțiți, care are la gât un fel de lanț și un șorț

„Un adevărat „copil minune”, de o rară blândețe și ascultare, mergând până la a-și reprimă o mare vocație de muzician în favoarea filologiei, și asta numai pentru a-și ferici perechea de părinți, Della Dună și-a revărsat fervoarea spirituală ispitită de arcele Logosului...”

Versurile ca o vivisecție, bolborositoare, directe și limpezi apoi ca o jubilație a sensului, destrămate, aglutinate de o artă combinatorie exasperată de absența unei mistice, ne-o arată pe Della Dună deplin conștientă de insolitul unui discurs poetic, controlând mai multe nivele de limbaj... Necomplexată de „feminitate”, inteligentă, logoreică cu măsură, poeta nu uită totuși că poezia este afectivitate, vârful de lance al oricărui discurs poetic cu intenții tranzitive...”

Cezar IVĂNESCU

I.S.B.N. 973-8003-08-3

de paie. Gellu îmi spunea cum se pot deosebi obiectele autentice africane de obiectele pentru turiști, pentru că obiectele autentice au întotdeauna acele ingrediente sau urme de substanțe organice sau substanțe străine: paie, cuie ruginite, pe când obiectele pentru turiști sunt doar din lemn. Mi-aduc aminte că, la Bruxelles, cursurile de istoria artei noneuropene încep cu asemenea noțiuni de introducere, unde cercetătorii trebuie să fie la curent cu această deosebire, să nu se lase prinși în mreaja obiectelor comerciale.

N. TZ.: *Trebuie să fie fascinante aceste obiecte de la Comana?*

D. D.: Da. Organizase un fel de vitrine cu lumină, în care piesele sunt vizibile. Când am fost ultima dată, acum aproximativ zece ani, obiectele erau la locul lor. Foarte mândru, Gellu, prietenilor aleși pe sprânceană, le spune povestea fiecărei piese în parte. Și fata respectivă, Dagon, are o poveste, dar nu mi-o aduc eu foarte bine aminte. Dagon este un trib.

N. TZ.: *Ce-ți mai amintești din perioada asta?*

D. D.: Îtr-o bună dimineață, domnul respectiv chiar pescuia și firul undiței se prinsese de ceva în fundul bălții Neajlovului. Am plonjat în apă să-l desfac. După aceea m-am urcat în barcă și am tot povestit, am vorbit despre șosete, dacă am avea o barcă plină cu pește ar fi o senzație vătuită dacă peștii s-ar freca de șosetele noastre sau de picioarele noastre goale. Atunci, la momentul respectiv, Gellu povestea și se amuza, apoi, împrietenindu-ne, povestea trebuia s-o continui eu. Așa am ajuns să vorbim câte în lună și în stele. M-a chemat și acasă, la București,

și mi-aduc aminte de bucătăria lui, de fața de masă cu carouri roșii și alb și de soba vopsită în roșu. Aici am petrecut mult timp citind cărțile pe care mi le dădea: Jung, Freud. Nefăcând franceză la Liceul de Muzică, era foarte interesant că mă chema din când în când să-i spun ce am înțeles. Se amuza foarte tare dacă înțelegeam diverse alte lucruri, cu totul altceva decât era scris. În momentul în care am intrat la filologie, am tăiat și cordonul ombilical cu familia. Prin Tiberiu Daioni l-am cunoscut pe Virgil Teodorescu. El și Naum fuseseră foarte buni prieteni. Căraseră amândoi în valizele cu manifeste, după cum spune Gellu, „ani de de pușcărie”. Deci ei erau ultimii suprarealiști, din ultimul val al suprarealismului după '47, pe care Andre Breton îl recunoscuse. Virgil Teodorescu era mai tânăr cu câțiva ani decât Gellu. Îi legase o prietenie mai mult decât profundă, nu numai că activaseră în aceeași celulă revoluționară, dar scriau amândoi poezie. Discursul lui Gellu din anii '80, cu privire la obsedantul deceniu '50-'60, arată că el și Liggia aveau probleme de încălzire și n-aveau ce să mănânce. Cartela pentru cărbuni reprezenta o necesitate tot atât de mare ca și apa pentru băut. La un moment dat între cei doi prieteni s-a produs o fisură pe care Gellu se ferește să o numească într-un fel sau altul, dar fisura asta o delimitează practic prin tăcerile sale, mai mult decât semnificative. În anii '60, Virgil Teodorescu a acceptat să intre în Organizația Sindicatelor din România. Soția lui Vergi, o foarte frumoasă blondă, era în Internaționala Comunistă, sau așa ceva. Vergi și-a urmat soția și au trăit câțiva ani la Praga. Povestea cum i-a cunoscut pe suprarealiștii rămași acolo. Gellu îi reproșa acest pact cu Diavolul pe care Virgil Teodorescu îl făcuse. A ajuns președintele Marii Adunări Naționale a României. Povestile lui despre ședințele Marii Adunări Naționale erau mai mult decât spumoase, pentru că el mărturisea cum în timpul acestora desena și caricaturiza. Era foarte bun prieten cu Rabinul Moses Rosen, care era reprezentant al cultelor. Acesta îi trimitea câte o ladă de vin Carmel, din care Virgil ne cumineca și pe noi, în serile în care banii noștri de buzunar se terminau și în care găseam pretextul de a-l vizita cu un răvaș de la Gellu. Gellu, aflând că îl iubim și îl cunoaștem pe Virgil Teodorescu, profita oarecum de ocazie, pentru că era o prietenie și o iubire rănită între ei. Trăiau într-un imaginar amândoi. Nici nu cred că s-au putut despărți fundamental, după cele ce au trăit împreună, dar Gellu păstra această distanță explicită, Vergi tânjind și întrebând întotdeauna ce face Gellu, iar Gellu neputându-și opri curiozitatea îngrijată și foarte tandră cu privire la Virgil Teodorescu.

N. TZ.: *I-ai povestit și lui Cristi lucrurile astea?*

D. D.: Cred că da, pentru că în acea perioadă ne vizitam. Chiar vorbisem o dată să vină cu mine la Virgil Teodorescu. Cristi era fascinat de virtuozitatea lingvistică a poemelor lui, pentru că Virgil Teodorescu a avut grijă, și asta mi se pare un punct nevralgic, să publice, deși președinte al Marii Adunări Naționale, numai cărți curate. Băieții spuneau că degeaba Gellu e supărat pe

- Vergi pentru opțiunea pe care și-o asuma și pentru viața lui duplicitară – de poet fost suprarealist și de președinte al M.A.N. –, pentru că aceste cărți pe care el le-a publicat sunt curate, în timp ce Gellu nu se poate lăuda cu același lucru. *No coment.*
- N. TZ.:** *Ai spus că ai vrut să-l duci pe Cristi la Virgil Teodorescu...*
- D. D.:** Virgil Teodorescu locuia într-o vilă foarte spațioasă, cu un pod pe care n-o să-l uit niciodată. Era ticsit cu cărți și cu desene de Brauner, cu manuscrise ale unor supra-realiști. Într-una din seri Virgil ne-a propus să ne întâlnim la el într-o duminică după-amiază să mâncăm sarmale. I-am zis lui Cristi să mergem împreună. Nu știu ce s-a întâmplat, dar Cristi n-a ajuns niciodată cu mine la Virgil Teodorescu.
- N. TZ.:** *Îmi mărturiseai, la un moment dat, de interesul comun, deopotrivă, pentru film...*
- D. D.:** Cristi era foarte pasionat și de film, mai ales de noul val francez. Chiuleam împreună și ne duceam la cinematecă să vedem tot felul de lovituri sau săruturi furate. Citeam, dintre revistele care circulau prin anticare, *Cahiers du Cinéma*. Este faimoasa revistă cu coperte galbene. Deci actul de naștere al noului val este revista cu coperte galbene. Îl admiram pe Claude Chabrol.
- N. TZ.:** *Care era preferatul tău dintre marii profesori de la Universitate?*
- D. D.:** C. M. I. nu cred că nu trebuie uitat. Îi datorăm foarte mult lui Cornel Mihai Ionescu, profesorul nostru de la Catedra de Literatură Universală, care în serile sale peripatetice de la diverse beri de la „Turnul“, cârciuma de lângă Sala Palatului, ne-a învățat mai multă carte decât în ani întregi de facultate.
- N. TZ.:** *Cristi ți-a dat vreo carte de-a lui?*
- D. D.:** „Familia Popescu“ e cu mine la Bruxelles printre moaștele cele mai sfinte. Mi-a scris mai mult decât o dedicație, în momentul în care mi-a dat-o, într-un soi de vizită. Mi-a scris cum am putea continua anumite texte. Am cartea cu adnotările lui.
- N. TZ.:** *Ne apropiem de finalul dialogului nostru. Să revenim la perioada orelor de latină de odinioară.*
- D. D.:** Cristi era extrem de serios și studios în momentele lui, să zicem, livrești. Deci ne propusesem să traducem, dacă se putea, tot „Noul Testament“, tot „Vechiul Testament“ din latină, în sensul în care *Septuaginta* era suficientă. La momentul respectiv nu aveam cunoștință de edițiile critice făcute de Institutul biblic de la Paris, care sunt practic edițiile de referință, iar Cristi se gândea să ne apucăm să învățăm grecește și, la un moment dat, el să înceapă să învețe sanscrită și ebraica, pentru a putea face corelații de lingvistică comparată între celelalte texte sacre și textul biblic, mai ales că atunci tocmai se vorbea despre descoperirea manuscrisului de la Marea Moartă, iar Sergiu Al. George era o eminență cenușie a tot ceea ce istoria și arheologia critică putea să dea mai bun la noi. După ce deja intrasem la Facultate, a întrebat-o pe doamna Hetco dacă n-ar vrea să ne dea ore de greacă veche, pentru că oricum făcea greacă veche la facultate.
- A durat vreo lună și ceva plimbarea noastră la orele de greacă ale doamnei Hetco, după care ne-am zis că fiecare învață în colțul lui, deci eu ar fi trebuit să continui greaca și Cristi ar fi trebuit să se apuce de sanscrită. Și, în momentul în care ajungeam la un nivel cât de cât satisfăcător ar fi trebuit să ne apucăm amândoi de ebraică. Proiectul a eșuat, firește...
- N. TZ.:** *Cum îți rămâne Cristi în amintire?*
- D. D.:** Eu întotdeauna am visat, când eram puștoaică, la un frate mai mare, iar în perioada în care eram cu Tiberiu Dăioni, Cristi era extrem de atent pentru că eram fugiți de-acasă și n-aveam nici de unele, nici de altele, deci în momentul în care simțea el că n-am mâncat îndeajuns prăjituri în ziua respectivă, zicea: „A, păi diseară maică-mea face plăcintă cu mere...“. Era, așa, ca un personaj proteguit, ca o cloșcă. Nu știu dacă ceilalți prieteni au avut această senzație, dar eu aveam sentimentul că dacă hălăduiește Cristi pe undeva prin București nu mi se poate întâmpla nimic rău. Orice problemă aș fi putut avea, îți putea afla soluția, reprezentată chiar și de o plăcintă cu mere. Iar în momentul în care se desfăcea o sticlă cu votcă, pentru că sticla cu votcă era zeitatea în jurul căreia se desfășurau discuțiile, Cristi era foarte mămos și mie nu-mi punea niciodată nici un fel de pahar, spunând: „Copilul de față cu noi nu trebuie să bea alcool“. Într-o seară, mi-aduc aminte, nu mai aveam nici unii, nici alții, bani de votcă. O sticlă de votcă ne costa 50 de lei. Cristi zice: „Ori ne spargem gașca, ori ne vedem altă dată“. Mie mi se părea atât de insuportabilă ideea să nu continuăm poveștile noastre, încât m-am dus la fiecare dintre florăresele din jurul facultății și le-am cerut câte 5 lei, câte 3 lei, una mi-a dat chiar 10-15 lei, până când am încropit suma de 55 de lei, prețul unei jumătăți de votcă. Cristi a fost foarte mulțumit. A zis că e mândru de mine, căci exercițiul cerșitului era un exercițiu de ascultare și supunere.
- N. TZ.:** *Cum privești azi poezia scrisă de el?*
- D. D.:** Eram fascinată de personalitatea lui Cristi, iar textele lui au început să devină pentru mine literatură de-abia după ce a murit. În momentul în care s-a îndepărtat, aura personalității sale a lăsat locul unui spațiu propice lecturii. Personalitatea lui era atât de flamboaiantă, atât de barocă, încât în ochii unei fetișcane de 18 -19 ani omul ocupa spațiile lecturii. Acum mă apropii cu foarte mare smerenie de textele lui Cristian Popescu, încercând să regăsesc autorul și nu prietenul. Riscurile prieteniei sunt câteodată paradoxale, în sensul în care, să zicem, un incendiu uriaș, dacă se petrece la 50 de km, poate fi obturat de un foc viu, care se află la 5 metri în față. Iubirea unui prieten poate să fie atât de orbitoare încât să obtureze iubirea de literatură. În momentul în care personajul s-a îndepărtat, rămâne, pe același plan, în aceeași linie a orizontului și incendiul livresc, dar și incendiul uman, aceste două imagini neanihilându-se reciproc. Cristi a trăit ca Poet și a fost, este și va rămâne POET.

[Acesta este prima publicare a interviului.]

„În familia noastră biblioteca, lectura, scrisul au fost în prim plan“ (5)

LUCIAN VASILIU ÎN DIALOG CU DANIEL CRISTEA-ENACHE

Daniel Cristea-Enache: Familia în care v-ați născut și cea pe care ați creat-o par să fi fost la fel de importante pentru Dvs. L-ați evocat pe tată. Dar cum a fost, cum este să fiți înșivă tată? Ce înseamnă paternitatea pentru un scriitor? Este ea diferită de a celorlalți oameni?

Poate vă amintiți de o anchetă culturală destul de crudă prin alternativa ei: scriitorii ai noștri erau întrebați ce ar alege între propriul scris și propria familie.

La finele acestui dialog, pentru care vă mulțumesc, aș vrea să explicați dacă și cum viața de familie a influențat scrisul Dvs.

Și invers: paginile pe care le-ați scris, cărțile pe care le-ați publicat, opera literară au influențat viața de familie și familia însăși?

Lucian Vasiliu: Devotat admirator (și aproximativ practicant) al *latinității* (fără a ignora dialogul cu celelalte familii adamice!) – latinitate salvatoare, pentru noi, odinioară și acum, la Porțile Orientului și la Gurile Dunării – voi începe confesiunile cumva „latinește“.

Ab ovo (Arta poetică, Horațiu)!

Ab Urbe condita (Titus Livius)!

Un timp, copil, adolescent candid, zburdalnic, nu am prea știut ce este familia. O iubeam, o descopeream zi de zi, mă mândream cu ea instinctiv: de la bunici, la cumetri și la verișoare din București sau risipite în lume.

Cred că prima familie pe care am descoperit-o a fost, fără glumă, cea veche, arhetipală, pe care nu o bănuiam. Licean, m-am bucurat să fiu participant voluntar, în vacanța de vară 1969-1970, la săpăturile arheologice din Valea Seacă, de lângă Bârlad. Continuam lucrările gestionate de Muzeul

municipal „Vasile Pârvan“. Am făcut cunoștință cu bordeie și vetre tracice, geto-dacice. Am aflat câte ceva de la mirabilii mei profesori de istorie (în ani de liceu mai relaxați, 1968-1972) despre „dicii liberi“ (carpi, costoboci, sarmați etc.). Mi-am regăsit „strămoșii“ prelucrători de oase, făcând piepteni, de exemplu, precum și fel de fel de podoabe. Mă visam șef de familie cu mulți copii, vânând, pescuind, în ținuturile fabuloase ale actualului Podiș Moldovenesc (între Bârlad, Bacău, Vaslui), apărându-mi ținuturile de triburile invadatoare ale estului necunoscut și imprezvizibil.

La orele de latină, am descoperit și familia amplă a latinității, chiar și în absența Ablativului în limba maternă.

Familia în care m-am născut, am aprofundat-o după anul fatidic 1971 (Tezele P.C.R., revoluția culturală de inspirație nord-coreeană etc.), an în care ne-a murit tatăl. Am început să reconstitui arborele genealogic. Tezaurizam orice hârtie scrisă de Părintele Ștefan. Eram mult mai atent la ce spunea, surdinizat (de teama politicului), dascălul bisericesc din sat (nanul meu, Manolache), la ce grăia bunicul Prisecaru (cu două războaie mondiale la activ, pădurar pe domeniile regale, având de crescut 9 copii, din cei 11 născuți, între care două perechi de gemeni), la ce șopteau unchii întorși din prizonieratul din Uniunea Sovietică etc. Lumea se păzea să spună adevărul, chiar și foștii deținuți politic, eliberați în vremea lui Gheorghe Gheorghiu-Dej, în etape, până în 1962, când nu mai zăream bocanci de soldați sovietici prin țară.

Aflam, de exemplu, că tatăl nostru fusese căsătorit în anul 1928, când absolvise Seminarul teologic din urbea Huși. Avea doar 20 de ani („născut și domiciliat în orașul Bârlad, strada Ion Codrescu, fiu al D-lui Ștefan Vasiliu și

al Doamnei Maria Șt. Vasiliu, născută Buhuș“ – citat din *Actul de căsătorie*). Că avusese, cu soția (19 ani, la căsătorie) 3 copii, în perioada cât a fost preot în trei sate din comuna Puiști, județul Tutova, respectiv: Ramona-Cornelia (n. în 1929, în casa bunicului Cujbă, localitatea Bursucani, județul Covurlui); Mihail (n. 1932); Ioan (n. 1934). Divorțează, pe fond de război, la cererea soției, Paraschiva, în anul 1943, divorț pronunțat la Tecuci, unde consoarta se mutase cu cei trei copii.

În 1950, bunica mea, Maria Vasiliu (fostă Buhuș), paralizează, motiv pentru care tatăl nostru o solicită pe viitoarea noastră mamă, Elisabeta Prisecaru (familie cu 11 copii) să aibă grijă de gospodărie. Elisabeta avea deja un fiu, Ion, născut în 1947, fără a fi căsătorită. Pe acest fond, al conviețuirii în anii grei de după război, mama m-a născut în 1954. Pe fratele Aurel, în 1955.

Socotind în contextul dificil al anilor 1930 și următorii, concluzionez că fac parte din mai multe familii biologice, că am trei frați necunoscuți (din prima căsătorie a tatălui nostru). Până în 1964 am purtat numele Prisecaru, al mamei. Abia în acel an tatăl se căsătorește cu mama. Deveneam, normal, Vasiliu.

Printre documentele salvate din arhiva-biblioteca a preotului interbelic Ștefan Vasiliu, am recuperat și parte din numele familiilor de săteni, care alcătuiau cele trei parohii pe care le-a slujit tata, până în anul 1964, când, pensionat medical, a revenit cu familia în Bârladul natal: Beraru, Brandabura, Cartoian, Cănanău, Codrescu, Chirilă, Dumbravă, Gheorghiu, Gherasim, Ichim, Luncă, Manolache, Mazilu, Miron, Mocanu, Ocraim, Paraschiv, Pavel, Părvu, Petrea, Prăjescu, Pușcașu, Setnescu, Trușașu, Vidrașcu, Vrabie etc. – altă „familie“ a copilăriei mele!

Au fost și alte descoperiri în timp, cu cât am înotat mai departe, din pâraiașul (Iezer) al satelor, în râul Bârlad (mai ales când inunda urbea, primăvara), în Dunăre (la piciorul podului Saligny, de la Cernavodă), în Marea Neagră, în Mediterana sau aiurea.

Aș menționa „familia“ de *amici* (prietenii îmi pare prea banalizat, ultrauzit și uzat) din timpul Școlii Postliceale de Biblioteconomie (București 1972-1974), cu George Calcan, Marian Drăghici, Ion Scorobete, Nicolae Scurtu, Liviu Vișan ș.a.

A fost și familia de camarazi din timpul stagiului militar de 1 an și 4 luni, când ne-au surprins momente dificile, de la inundațiile de pe Mureș la munci agricole complicate (3 luni, la Ferma 5 de lângă Dunărea podului Saligny).

„Familia“ ieșeană, în vremea cât am fost redactor al revistei studentești *Dialog*, elogiată de Radio *Europa Liberă* împreună cu Grupul de rezistență din care am făcut și eu parte: Alexandru Zub și Mihai Ursachi (foști deținuți politici) – reperatele noastre –, profesorul universitar Alexandru Călinescu, Luca Pițu, Liviu Antonesei, Nichita Danilov, Sorin Antohi, Florin Platon, Mihai Dinu Gheorghiu, Val Condurache, Ioan Holban, George Pruteanu, Ștefan Afloaroai și mulți alții (mulți dintre noi anchetați de Securitate, în anul 1983).

Menționez și „familia“ de la Biblioteca Institutului Politehnic „Gheorghe Asachi“ (eram singurul fecior între cele peste 30 de doamne bibliotecare) și „familia“ de la muzele literare ieșene.

A fost și „familia“ de comilitoni ai valului, plutonului, grupării devenite *generația '80*. Corespondam cu scrisori clasice (telefoane erau puține, scumpe, ascultate); ne reuneam pe la colocvii studentești, prin tabere literare, la concursuri, prin cenacluri. Aș menționa doar câteva nume, dintr-o listă uriașă de „optzeciști“ care s-au bucurat și de schimbarea radicală din estul Europei sovietizate: Mariana Marin, Ioana Dinulescu, Mariana Codruț, Marta Petreu, Elena Ștefoi, Aurel Dumitrașcu, Traian T. Coșovei, Radu G. Țeposu, Emil Hurezeanu, Matei Vișniec, Liviu Ioan Stoiciu, Eugen Suci, George Vulturescu, Mircea A. Diaconu sau Adrian Alui Gheorghe.

Nu în ultimul rând, am descoperit „familia“ reîntregită, cu alfabetul latin și limba română, de peste Prut. Iarăși, doar câteva nume: Maria Șleatițchi și Nicolae Leahu, Maria Pilchin și Mircea V. Ciobanu, Margareta Curtescu și Emilian Galaicu-Păun, Vitalie Ciobanu și Nicolae Spătaru, Leo Butnaru și Arcadie Suceveanu. Și foarte mulți alți convivi culturali.

Un timp, m-am dorit burlac, resemnat, să nu îmi antrenez eventuala familie în buclucuri, știindu-mă neastâmpărat deseori. Eram și tare pauper. Până la urmă, aproape de 30 de ani („influențat pozitiv“), mi-a venit „de hac“ Iolanda-Carmen Dospinescu, studentă la litere. Mi-a devenit soție. Un timp, a fost profesoară navetistă (Iași-Pășcani și retur), actualmente este director de cursuri la Institutul Cultural din Iași.

Înainte de 1989 s-a născut Luiza-Maria. După 1990, fiul Cezar-Ștefan. Bucurie dublă, dincolo și dincoace de zidul infernal al Berlinului, ca metaforă a Europei ruptă între dure sfășieri Est-Vest!

Între timp, am bucuria de a trăi și experiența bunicului. De câțiva ani buni tot exersez poezii pentru nepot, pentru copiii Ucrainei, pentru amintirea copilăriei copiilor mei, azi maturi, dedicați artelor. În fapt, în familia noastră biblioteca, lectura, scrisul au fost în prim plan: tatăl, mama, fratele mai mic, copiii noștri au fost, sunt spirite creatoare, libere.

Am cunoscut scriitori cu familii nefericite, cu prunci, copii marcați de fel de fel de probleme. Aș numi doar tristețea lui Eminescu de a trăi într-o familie cu mulți copii, morți unul după altul, la vârste relativ tinere. Eminescu, suferind că nu s-a căsătorit, că nu are urmași. Apoi, Tudor Arghezi care, pe lângă excepționalele cărți dedicate copiilor lui, a trăit și nefericirea nerealizării lor. Așa cum s-a întâmplat și cu George Bacovia. L-am cunoscut bine pe fiul lui, Gabriel (în perioada mea de școală în București, dar și ulterior, în Iași muzeologiei literare) – în asemănare doar fizică, să zicem, cu tatăl (Gheorghe Vasiliu din Bacău).

M-am strădui ca familia să nu sufere prea mult de absențele mele (generate de administrația, infernală uneori, prin care am trecut între anii 1990-2022), de anchetele

de „genocid cultural“ la care am fost supus, de acuzațiile că aș fi fost informator al Securității (documentele, apărute ulterior, au dovedit contrariul: am fost anchetat, avertizat în mai multe rânduri să mă temperez, că risc să rămân fără serviciu; mi s-a întocmit *Dosar de Urmărire Informativă*, după scandalul – mușamalizat, cum se practica în epocă – provocat de cartea mea de debut *Mona-Monada*, editura Junimea, 1981).

Au fost conjugate, sistematic, discreditări, intoxicații, fabulații, mai ales în anii 1990, când am deținut funcții râvnite de mulți, iscând gelozii, invidii, umane răutăți. Dau un exemplu: am strămutat, legal, cu toate avizele și onorurile, falsul *cimitir al eroilor sovietici*, din parcul casei Junimii din Iași. L-am strămutat cu ceremonial militar și religios, cu aviz de la Consulatul sovietic din Iași (da, a existat așa ceva, imediat după decembrie 1989 – avem documente!), cu avize de la Patriarhia din Moscova și din Kiev etc. Am fost acuzat, anchetat, suspectat de abuz. Am prezentat dosarele Comisiei ministeriale de anchetă, precum și filmul strămutării din ograda muzeului în spațiul dedicat morților din al doilea război mondial, în parcela oficială, de la Cimitirul „Eternitatea“ din Iași. În final, am fost scutit de toată mascarada. Evident, familia a suferit, a suportat, a rezistat.

Între familie și scris am ales să *scripturesc* despre familie, în toate sensurile ei.

Familia și istoria ei, apropiată, îndepărtată, personală sau generalizată m-a stimulat mereu. Cred că ar fi suficient să mărturisesc faptul că m-am îndeletnicit și cu scrierea de jurnal al fiicei și al fiului, în primii lor ani de viață, Cine va parcurge, și parțial, cărțile mele, va recunoaște, mai mult sau mai puțin explicit, biografismul meu funciar. Transfigurat, mai puțin factologic.

Pe de altă parte, nu știu în ce măsură „opera“ mea a influențat familia. Ai mei (soție, copii, frați, nepoți, verișoare și veri) ar putea mărturisi.

Aș încheia în cheie relativ ludică. Între premiile pe care le-am acceptat (da, am refuzat mai multe!), a fost și premiul național „Nichita Stănescu“, Ploiești, 2010 – președintele juriului, criticul literar, acad. Eugen Simion. Financiar, am primit o sumă de bani. Cu ei, am oferit o vacanță familiei mele, în insula mitologică, multdorită, Corfu (Kerkira). Grecia legendară ne-a reîntregit, ne-a binecuvântat familia creștină, cu toate valurile mării homerice!

Lucian VASILIU

SIMFONIA A 14-A. Catalog

NNKVD 202234

– ediție nouă –

I. Allegro moderato

M-au trezit avioanele.

Nu erau de hârtie

precum odinioară, în parc

la Geamie

Deasupra noastră
văzduh cu pictograme și rune,
în alfabet ebraic, etrust, hitit
ca valurile mării neptune

Răsunau
litanii
coruri antice
oratorii
cantate
madrigale
libații ale amazoanelor

Trei vise am avut.
Legănat de fregata natală
văzui în adâncuri
șarpele Glykon –
se înălța în apele ostrovului
ca o turlă de bazilică bizantină
cu bot de miel

Hartă veche
părea inima mea
străpunsă de halebarde –
abia își mai aducea aminte
de mine
rătăcitor prin ținuturi lombarde

II. Andante

Îngerul
a sunat din trâmbița de argint

Primul vis:
savuram mireasma foii de dafin –
semn de carte
între pământ și cer,
într-un poem de Apollinaire

Mesajul angelic
îmi aminti de Chemarea
primită de Tatăl meu,
în luna iulie 1943:
*Preotul Ștefan Vasiliu
este detașat, cel puțin 6 luni
misionar în Transnistria.*

Ordin de prezentare.
La Est de Edenul meu,
în România de Est

Cod portocaliu
de grindină cu avioane
într-o noapte, olandă
într-un lan cu lavandă

Fără escale,

---

precum Socrate
în vetustele sale sandale,
m-am prezentat pentru Sinedriu.
Candriu,
am fost citat
pe lista lui Vladimir Putin.
Fui confundat cu Evgheni Evtușenko?
Cu Eugen Cioclea? Sau cu Lucian de ValeaLU?

Brusc, apăru în față-mi
un tanc
împodobit cu manuscrise de camuflaj.
Eram la Soroca sau în preacucernicul Blaj?

Am scos din desagă
masivul tom de istorie literară,
semnat de camaradul de arme
Iohannis Holbanibus –
am așezat impunătorul op
în fața matahalei-tanc-dinozaur.
Mitralierele amuțiră.
Părea că Orfeu
își acorda din nou
inefabila liră

Prin văzduh
zburdau roiuri de litere
sintagme, versete.
Întreaga urbe se legăna
verticală umbră de chiparos
pe colina Assisi –
se desfăta
precum o meduză
într-o noapte chopiniană, lăuză

Piața (Roșie? Portocalie? Galbenă?)
devenise o imensă Carte
în formă de cruce:
spre Est, spre Beijing și Pădurea Împietrită;
spre Vest, spre Lisabona și monastirea Jeronimos;
spre Nord, spre Oslo și Fiordul Vechi;
spre Sud, spre Fâșia Gaza

Mă trezi din reverie
muzica de geampara
de pe strada istorică Vodă Cuza

III. Menuetto

În loc de blindate,
defilau cărți

Al doilea vis –
eram în Chișinău
flancat de clădiri vetuste
(evreiești, armenești, poloneze,
austriece, rusești, tătarăști...)

De după un platan
cu epidermă canadiană
se ivi Poetul:
– Sunt Pușkin,
se recomandă într-o impecabilă
limbă rusă țaristă.
Exilat și Domnia Ta?

La un pas de noi, Odesa
și Crimeea, frumoasa Calipso –
Anno Domini 1814?

Flacăra unui chibrit suedez
premiat cu Nobel
făcu explozie
în întunericul visului meu

Mă trezii
în sunet de alămuri orientale –
îngerul
înota, ludic,
în vetusta mea călimară,
pecenego-cumano-avară

IV. Allegro molto

O visai pe Mama,
presbitera Elisabeta.
Visam mamele poezilor morți

Mă visai caiet studentesc
în sacoșele copiilor mei.
Mă visai vorbind fluent
germana lui Goethe
chineză lui Confucius
franceza lui Villon
greaca lui Elytis
italiana lui Dante
româna junimistului Ion Creangă

Nistrul curgea în Mureș,
Oltul în Tibru
Yangtze în Sena
Brahmaputra în Amazon
Nilul în Dâmbovița

Florile de soc
semănau cu notele Simfoniei a 14-a,
ne încântau fețele triste și pontice
(*Fine*)

Dialog apărut pe LiterNet.ro în rubrica Bibliopolis
(<https://atelier.liternet.ro/arhivarubricii/91/Bibliopolis.html>) în care Daniel Cristea-Enache pune întrebări
unor scriitori și critici literari

Radu FLORESCU

Uriașa nepăsare a sângelui*

****

azi poți crede că ești un om bun
și că ceea ce te desparte de cer
sînt cutiile de analgezice ascunse în dulapuri
sînt călăreții taciturni care în galop
dau ocol inimii
cînd sîngele tău stă la pîndă.

dar tu iubești negreșit
limbuția frenetică a zorilor
acea sălbăticiune cu urechi de vulpe
care îți taie calea
scînteind ca o lamă de ras.

aici unde țipătul înflorește în rană
dealurile se umplu de cari.
tu ceri recunoștiință
ceri pace în toate colțurile casei.

te lepezi de viața
care nu ți se potrivește.

****

pe malul unui rîu fărîma ta de adevăr este apa.
orice gînd care te leagă de trecut macină.
întunericul dă tîrcoale inimii
îți atinge fața
și lasă urme adînci.

dai de pămînt cu fericirea omului singur
cu diminețile care desfac pîna la os
frumusețea

și o ratează în ultima clipă.

ai deschis zeci de uși imagine
și ai fost copleșit. la capătul zilei
ai privit în jur
dar nicăieri nevoia de tine.
ai fi putut ajunge departe dacă
soarele dimineții
ar fi fost ieri de partea ta.

****

ea vine și îți arată anii pe care i-ai trăit.
îți numără vertebrele
și te sărută apăsător pe frunte
lăsînd să se vadă dinadins urmele.
are ceva care îți place
dar nu știi încă
să o spui. te învîrte pe degete
pînă la a șaptea generație.
de cînd viața ta a luat-o razna
are viziuni cu tine
dar tu ești prea îndrăgostit
ca să vezi asta.

în zilele de crăciun
din podul casei auzi țipăt de păsări
dar în mintea ta
se înfiripă cu ea o primejdioasă poveste de dragoste
care zile la rînd te lasă fără cuvinte.

sub puterea ei ești singur
dar fericit
ca o casă fără lumină

---

iarna.

****

în lumea de mâine tu ești o simplă terminație nervoasă
o tăietură nefericită
făcută acum mulți ani
pînă aproape de os.

se face ziuă în toate cele
dar tu vorbești apăsător despre o buclă de timp
în care orice groapă se umple cu apă.

înțelegi puțin din fiecare
însă cel care stă întins în pat
cu ochii în tavan
și nu cere nimic pentru el
are parte de rugăciune.

****

e atîta speranță în analgezicile sparte între dinți
e atîta speranță în mărul lui adam
e atîta speranță în munți.

dar în spatele ușilor închise
încerci să rămîi întreg.
lași lumina stinsă
lumina din tine îți ajunge de drum.

ca exemplu ai bucuria cu care iscodești
cele două lumi
ai cuvîntul care provoacă
ai o parte din bolile atît de necesare
morții stupide. morții în van.
ai îngăduința zilei de azi
trufia zilei de mâine

tu ești o așezare umană.

****

acum mai mult ca oricînd ar trebui să știi
că vor veni multe nopți
în care vei fi
la mîna harnică a culegătoarei.
inima ta va trimite sînge vechi
în toate țesuturile în care viața
a murit.
micile lașități din trecut vor împînzi
aceleași vagi teritorii.

pentru timpul rămas
vrei inocența aceea în care ai trăit
fără inimă
vrei lumea analgezicilor sparte între dinți
vrei karma lor risipită în carne
vrei sîngele mut.

****

poți construi o casă
cu ferestre cu umbre cu uși
și urme de pași
și-n casă
moartea cotrobăind prin sertare
după o fotografie alb negru.

poți construi un abator în centrul orașului
un scrînciob pentru copii
o sală de așteptare pentru cei care niciodată
nu au plecat de acasă
și într-un colț un acvariu cu pești din plastic
hrănindu-se cu roiuri de musculițe
drosopihila melanogaster.

nu ai nevoie de multe
ca să construiești un pod
și sub pod sîngele tău înroșind apa.

din cuvinte poți construi o masă un pat
poți să sapi o fîntînă
un șanț ca în vreme de război
dar vine moartea și spune că nu.

****

ești cu o zi înaintea soarelui.

simți forța de atracție
a pămîntului pînă în vîrfurile degetelor.

poate fi vorba de magie neagră
sau de cineva care nu te mai vrea în viitor
dar nici în trecut.

în prag de iarnă
iubirea aproapei te ocolește.
drumul spre inima ta
e plin de experimente ratate.
îți e tot mai clar
că toți cei care trăiesc în capul tău
zi și noapte încă nu se cunosc.
tu ești omul lor de legătură
vocea din interior
călăuza.

pentru o perioadă de timp
tu ești forța de atracție adînc încastrată
în țeastă.

****

sînt atîtea nopți în care ai tăcut. nopți în care ai văzut
cum cresc în tine gînduri
gînduri care nu mîntuie
dar vestesc fără voia ta aici pe pămînt
o împărăție de rouă.

aducătoare de mari neliniști
hematiile din sângele tău obosit
nu mai străbat lumea.

vin nopți care te știu
vin nopți care strălucesc ca sticla
din marile piramide
vin nopți care opun rezistență.

în aerul dulce amar
neîndemînării tale în arta de-a trăi
îi cresc dinții de lapte.

****

rareori îți mai amintești de tine
moartea ți s-a cuibărit în somn
în cana de apă
în lumina din ochi
în oasele moi ale inimii
unde zahărul face ravagii.

îți asumi capătul călătoriei
exilulul interior
trufia.

azi lumina taie fișii groase de întuneric
și ți le pune pe masă.
ești omul lor. viața
între 3,8 kg la naștere și cele 3,8 kg în cenușă
la moarte.

****

ar trebui să te liniștești.
umplerea sticlelor cu apă sfințită dimineața devreme
nu e pentru tine. tu știi să taci.

dacă ar fi să alegi

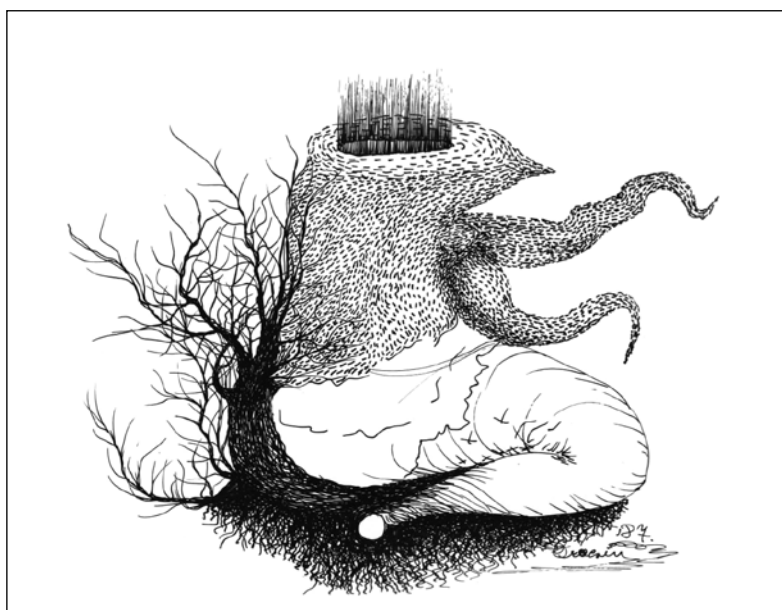
azi nu privești pe fereastră
nu te încui în casă
nu pleci nicăieri.
ziua de azi e pentru răsăful comunității
dacă vremea va fi frumoasă
se vor împărți peturile cu apă sfințită
la cei slăbănogi și la cei grași.

mirosul de primăvară timpurie
ar trebui să te liniștească
să aducă inevitabilul.
dar în mijlocul camerei
plimbarea ta
se termină brusc. a început să ningă
și asta te înnebunește
de parcă cineva ar săpa fără oprire
la temelia casei.

****

doamne cum pedepsești tu cu bucurii flendurite
spunea aurel acoperind cu trupul lui firav
cerul de sus și cerul de jos
spart în mii de bucăți.
tîrziu ai aflat că nu poți face nimic
cu frigul din oase
cu insomniile altora
cu zahărul din sânge
cu norii de vată înghesuiți prin
colțurile camerei
cu pămîntul făgăduinței
care acoperă gura.
totul trebuie să aibă o logică
dar cum povestești doamne
întunericul
atunci cînd cei preafERICIȚI
nu fac cale întoarsă.

*) Din volumul cu același titlu, în pregătire

Ioan T. MORAR

O împrejurare de celule

Nimic din ceea ce avem în trup

Nu am cerut noi

Niciun mădular, niciun os

Nicio hematie:

Inima noastră s-a întâlnit

cu creierul nostru

în pîntecul mamei

sîngele a început

să ne poarte numele

numai pe fișa din

laboratoarele medicale

Unde au fost toate

pînă atunci?

Trup cîștigat la loteria genetică

Te voi duce pînă la capăt

Pînă acolo unde

Te va aștepta țărîna

Ca o mamă

Din care nu voi mai ieși

Cu ultimele bătăi ale inimii

Voi cumpăra

bănușii de aur

pentru acoperit ochii:

am fost o împrejurare

de celule

În locul cu verdeață

numai verdeața va fi vie

voi fi

ultima mea lacrimă

Ink

Tineretea

e un tatuaj

mai vechi

pe care

l-a îngropat pielea

Doctori vestiți

Bătrînețea e oglinda

din care nu am putut ieși

ridurile au fost zîmbete neînțelese

pielea se așează pe oase

urcăm cu greu scările

ne ducem inima la doctori vestiți

„fiecare zi nouă

înseamnă că sîngele

nu a uitat unde să meargă“

doctorul ne ascultă bătăile

ca și cum ar sorbi

un vin scump

Inima noastră

e animalul

pe care toți au crezut

că-l pot descrie

cu puține cuvinte:

„să îmbătrînești

e ultima obligație“

Cuib gol

Pasărea pe care am folosit-o

în toate comparațiile

nu s-a mai întors în cuib
sîngele despre care am scris
în fiecare seară
s-a uscat într-o rană
cetățile prin care am trecut
mesenii cu care ne-am povestit
s-au pierdut în ceața memoriei:
o piatră aici
o cămașă uitată acolo

Uneltele mele s-au împușinat
armele le-am lăsat
în taverne îndepărtate
mă compun doar din ce-și mai amintesc
ceilalți
puțina mea glorie
da, puțina mea glorie
pîlpîie cu greu
în cartierele rău famate

S-au dus zilele în care
a scrie însemna a învinge
identitatea mea va fi cenușă:
„o pasăre care nu s-a mai întors în cuib“

Litere de neon

Niciunul dintre noi
nu-și mai aduce aminte de ieșirea din mamă
de scîncetul primordial
de mîzga în care am fost înveliți

Am crescut ca și cînd am fi fost obligați
ca și cînd oasele noastre crude,
mădularele de nou născuți
sîngele fraged
ar fi făcut parte dintr-un plan

Copilăria, adolescența, tinerețea, bolile maturității
toate au ajuns
la termenul de garanție
în ultima stație cunoscută

Îmbătrînim conform planului
Rătăcim ca și cum ne-am întoarce

Luminează doar ceea ce ne amintim:
Laptele cald al mamei
e sîngele alb care scrie numele nostru
ca niște litere de neon
peste care plouă

„Nu avem săbii“

Orice identitate
e o formă de slăbiciune

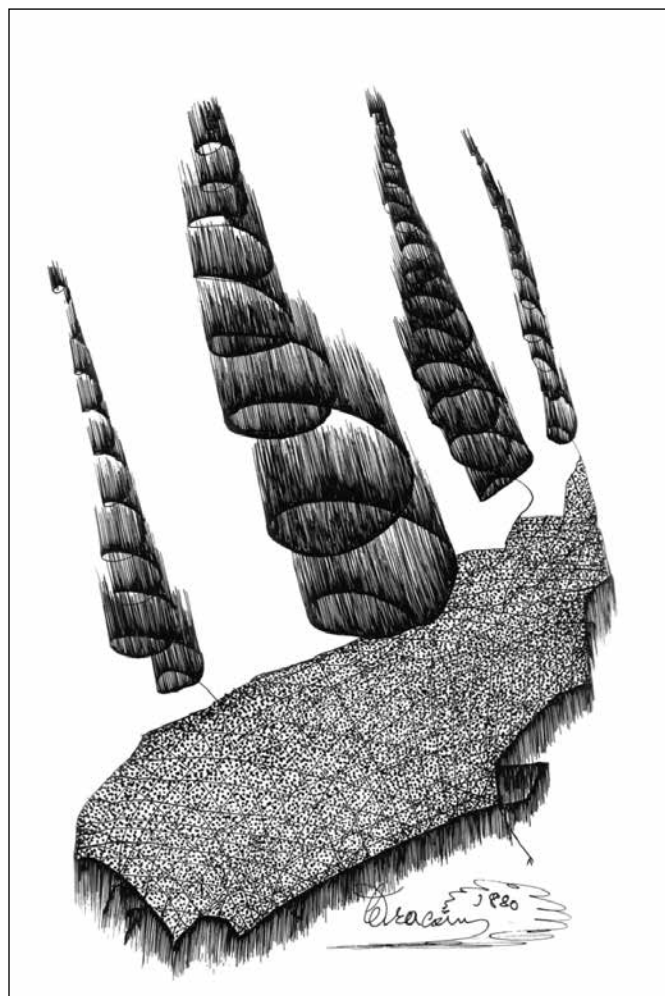
un dans al deosebirilor
un vin ascuns în trecut
în podgoriile îngropate:
cîte un pahar pentru fiecare

Patria mea e o cîrciumă în care
am inventat o limbă
Ea mai trăiește
în cîteva cuvinte:
„trăim, iubim, murim“

Vine noaptea și ni se termină vinul
de acum problema noastră sînt ceilalți
ei plîng altfel, rîd altfel,
se înmulțesc în întuneric
stau la altă masă și cred
că războiul e încă departe
„nu avem săbii“

Viteji sîntem toți
pînă cînd se termină vinul

Pacea este un război nereușit

Radmila POPOVICI

o pieleță pe ochi

am stat toți și am privit cum
se zbătea pe trotuar
porumbelul
cu spatele jupuit

lumea aștepta în rând la chifle
cola cafea apă arșița șerpuia
printre oameni câini pisici
și vehicule

deodată a căzut

un fâlfâit disperat de aripi părea
că zgârie asfaltul de sub castanul
cu marginile frunzelor arse

l-o fi jumulit vreo felină
vreo pasăre răpitoare
vreo boală sau
căldura

numai băiețelul fără dinții
din față cu ochii mari speriați
striga: «папа, пап', что с ним?»

tatăl probabil nu voia să arate
neajutorare de aceea se
prefăcea indiferent

am stat toți și am privit
cum se zbătea

băiețelul îl trăgea de mână pe

tatăl său care achita
chiflele

o bătrână a stropit cu apă
porumbelul cu spatele
jupuit

eu căutam să-i văd capul
dar durerea mi-a pus
o pieleță pe ochi
sau lașitatea
sau frica

de ce nu ne învață nimeni
să salvăm de la pieire
măcar un porumbel
căzut din copac

nu mai zic de un om
nu mai zic de o țară
nu mai zic de o lume

cineva acum bea vin în restaurant
cineva dansează cineva face
dragoste cineva râde
cineva visează

eu încerc să-mi cresc inima
la loc dar ea e
un porumbel cu spatele
jupuit

*

«папа, пап', что с ним?»
(„tată, tat', ce are?“)

covrigei

ruga din ochii câinelui avea
golul din gaura covrigului dar
firimitura de speranță rămasă
în acei doi ochi care îți străpung
sufletul să-l umple de milă într-o
zi rece și clară ca apa din lacul
glaciar Popovo din munții Pirin
cei mai înalți munți văzuți de
ochii mei pământești vreodată
m-a trezit îndată la realitatea
flămândă înfrigurată neîndurătoare
care poate fi pentru câteva clipe
amăgită dacă ai câțiva covrigei
mai mult sau mai puțin uscați
sărați sfărâmați în buzunar și
în inimă

---

mușcătura

nu uita niciodată „fiecare ființă
vie face ce trebuie ca să
supraviețuiască“ iar morala
e undeva între Magna Carta
și Cartea Roșie

între înger și demon zace
un cuvânt îngerul îl tace demonul
îl strigă numai unii oameni
știi să-l strunească

vei spune din nou că nu e logică
în spusele mele că păsările sunt
create pentru zbor și florile pentru
albine că albinele înțepă ca să se
apere nu ca să moară iar noi chiar
suntem muritori

că visez din mers și nu mi-ar strica
puțină odihnă dar mie nu-mi mai e
frică de neînțelegere

eu vreau doar să
auzi cuvântul să-i simți
mușcătura de înger
sau demon

să-mi spui dacă doare
sau ba

cerșetoare

viața aléargă după noi cu
limba scoasă

privim în urmă
scuipăm

mergem înainte căutăm
noul noul noul dar
noul e o vechitură

viața e o cerșetoare care
cântă frumos la răscruci

cine se oprește s-o asculte
până ea ia o gură de apă
și reia

i-aruncăm niște monede
în pălăria ponosită și
la drum
spre ceva nou nou mai nou dar

noul e demodat

strigă viața cu sufletul
la gură
stai omule trăiește-mă
din când în când
că nu te așteaptă nimeni
în față

hai să mai punem
lumea la cale

dar tu din nou
după nou nou
nou nou

*no
it's too late*

cimitirul vesel

în spatele cuvintelor
fără metafore viața
stă față în față
cu moartea

își aruncă una alteia
priviri de consolare

una pe alta
se asigură
una de alta
datorându-și
câte o existență

le scriem și le descriem
ca să umplem timpul
de așteptare
fără să știm
care
ne va fi
ultimul cuvânt

ce-ar fi să ne batem
joc și de moarte
la fel ca de
viețile noastre

Flavia ADAM

sunt un soldat în tranșeele Tale

Îți sunt fiică
la fel cum pricep că pământul de sub picioare
îmi va fi cer

de-aceea port în sânge dragostea Ta
cu-aceeași inocență pe care-o eman
când inhalez lumina
din dreptul lanurilor de floarea-soarelui

perfid se ridică zorii
peste freamătul proaspăt al ierbii
soarele de niciunde țâșnind
precum o felină cu bot de satin

mărire dimineții în care ochii mei înfloresc –
din toate încheieturile
credința mea dogorește și cântă

vin Tată al tuturor celor nevăzute de muritori
târându-mă pe coate înaintez prin tranșeele Tale

deschide porțile și taie vițeii cei grași
cât eu mă pierd de mine clipă de clipă
și nu ripostez când viermuiala nopții îmi descompune
ultima bătaie de inimă

chiar dacă nu pare, am stofă de salahor

am vărsat atâta bunătate
că aș fi putut mângăli cu ea un imperiu

de adâncimea milosteniei Tale

dar ce scriu eu despre stări
și despre hulubii care-ncovoie
cu gânguritul lor zăpușeala amiezii
e neimportant

când aproapele meu devine carnea mea rea
ce mai e de tăgăduit
de legat

precum un salahor construiesc un alt corp
împrejurul corpului meu
și-ngrop laolaltă robia și zborul

sfântă e limba în care
cu bună știință am șifonat
orice gând despre veșnicie
o Doamne în vis sunt un șobolan
navigând prin canalizările cerului

iertare așa m-am născut
antrenată să stric versiunea perfectă

în caz de urgență mintea mea e un șpaclu
pe care îl folosesc pentru a răzui
în mod egal igrasia
și întâmplările fericite

pot modela orice în afară de propria viață

când mă trezesc în beznă
și gustul ei negru
se suprapune peste pielea solzoasă a fricii

când respirația îmi explodează în mii de culori
odată cu frenezia albinelor
deasupra câmpului de lavandă

când toate lucrurile
pe care vreodată mi le-am dorit
mă țin în brațe și mor
eu nu mai pot fi aceeași

de câte ori scriu din mâinile mele
ies oaze și păsări și râuri cu pești
și totuși atât de nepricepută
când vine vorba de propria viață
un corp inert căruia nu îndrăznesc
să-i las aripi

ce nu se observă din partea opusă

adesea ce văd cu ochi buni se destramă
și tot ce ating se transformă în praf

mereu și mereu aceleași gânduri rânjind
cu armele-n spate filându-mi sfârșirea
de pe celălalt front

credeam că merit și eu
un înger cald păzitor
dar el de mult timp nu mai vine

toți oamenii aleargă să prindă
un tren numit fericire
și când în sfârșit își fac loc în vagon
deja sunt cenușă

mereu și mereu aceleași gânduri roind
ca vulturii deasupra stârvului zilei
ce încă nu s-a-ncheiat

sub ei o femeie ce-mi seamănă mult
o gloată de flori acoperindu-i pe rând
îndoielile coapsele gura

ziua în care am încetat să mai număr

să se fi scurs zile luni sau chiar ani
nu contează
tabloul se pixelează
când viața-și urmează propriul drum

mă trezesc derulând minut cu minut
un vechi film
și numai cu vârful degetelor ating
porțiunea de țărniș pe care ne-am odihnit

frecvent mi se spune
că sunt prea tristă și rece
dar tu știi că și pietrele pot fi îmblânzite
de-un vânt potrivit

dacă aș fi și eu un dresor priceput
trecutul n-ar mârâi de câte ori mă apropii
sperând să te regăsesc

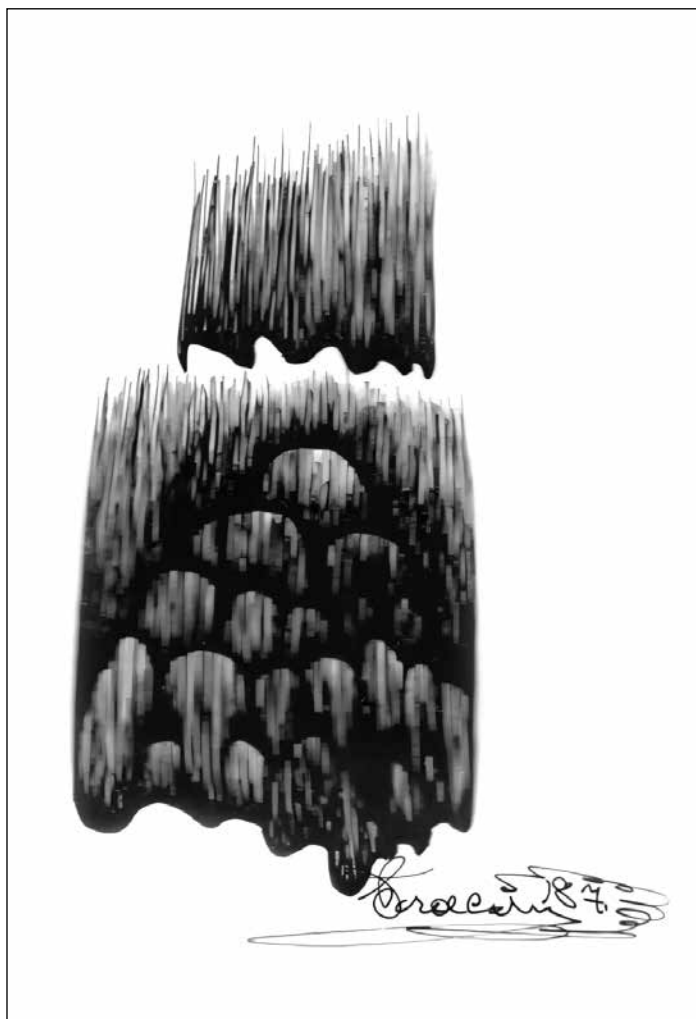
de când mă știu am iubit marea
ce mă leagă și ce mă desparte
de nesfârșitele mări
e mai presus de orice închipuire

în craterul nopții
când toți pereții camerei dorm
gândul meu încă treaz
își continuă zornăitul

în timp ce mă cufund în somn
și visez te miri ce
unele valuri întind aripi largi
și-și iau zborul

cum ele nu se întorc nici eu nu o fac
doar pironesc amintirile într-un fragil insectar

de-aș reuși cu inelarul să șterg
o mică parte a ceea ce e
o iarnă dezarticulată din naștere
un ceas fără inimă fără puls
poemul geamăn al unui fulg
ce nu mai plutește

Lidia ZADEH PETRESCU

EXUVIILE TĂCERII

în miezul cuvintelor neîmpărtășite
stau câțiva sâmburi de adevăr

fragmente de gânduri
care au fost cândva vii
și au crescut
ca niște larve inutile și nefolositoare
sau
ca o amintire ce nu-și mai găsește rostul

mereu când
se crăpă de ziuă în fiecare colț al dimineții
aveam în minte
câteva ecouri din resturile
ruinelor de cuvinte
care zăceau în pragul agoniei

tăcerea își aruncă pielea
ca pe o mantie veche
din care cad frunze uscate
și cuvinte îngălbenite de toamnă

fiecare mantie a gândurilor
poartă un nume nerostit
de buzele mele uscate

într-una dintre tăceri
se ascund milioane de povești
dar nimeni nu le poate asculta

pentru că sunt prizoniere
în straturi adânci de gânduri
ca niște pietre pe fundul unei fântâni
care încă nu a secat

exuviile tăcerii
nu se dezbracă din una în alta
ele conviețuiesc concentric
după
un tipar invizibil

împletindu-se
cu lacrimile necurse
dar totuși acolo
pe fundul fântânii

STRUCTURI IMPOSIBILE

pe schele de vis
se ridică ziduri care nu ating cerul

regretele se sinucid
legate de firul unui gând

care se destramă
cu fiecare respirație

acele de ceasornic
se curbează din nimic

turnuri fără temelii
urcă spre cer
și se prăbușesc
ca un timp care se întoarce
în propria lui tăcere

fiecare gând e un paradox
fiecare treaptă duce spre cer

structuri fără sfârșit
și fără început
păstrează memoria unei vieți
pe care n-o vom cunoaște
niciodată

atingi un zid
și se prăbușește
întinzi mâna spre o ușă
și devine fum

aceste geometrii care respiră
nu sunt ale noastre
dar ne locuiesc visele

structuri imposibile se ridică
într-o lume posibilă
sau poate invers
cine mai știe?

doar liniile frânte
ca niște suflete rătăcite
pot fi însăilate

ridicăm ziduri din nimic
și le privim cum se prăbușesc
fără să învățăm să construim

dar poate că tocmai imposibilul
este arta noastră
de a fi

MERIDIANELE TĂCERII

pe hărți nevăzute
tăcerea își caută locul
printre meridiane
fără busolă
fără nord
fără sud

doar printre linii
care traversează
timpuri uitate

fiecare meridian e o rană neînchisă
sau un drum
pe care nu l-am înțeles niciodată

tăcerea are geografia ei
cărări ce duc spre inimi singure
la care cuvintele de dragoste
n-au mai ajuns

uneori le ascult la marginea luminii
alteori coboară în abisuri
unde nici ecoul lor
nu mai supraviețuiește

când cerul nu este atent
meridianele se încrucișează
și se regăsesc

poate sunt chiar drumuri
poate doar umbre de drumuri
sau poate sunt doar visele tăcerii
căutându-și locul în univers

noi suntem
doar puncte geografice rătăcite
dincolo de busolă
niciodată înțelese

meridianele trec prin noi
și continuă nestingherite
să trăiască

în cercuri concentrice

ORDINEA

liniile se încalcă
viețile ni se intersectează
și nimicurile sunt absolut întâmplătoare

imaginația noastră
care sfidează orice regulă
se împletește
cu venele
unei inimi
care bate la întâmplare

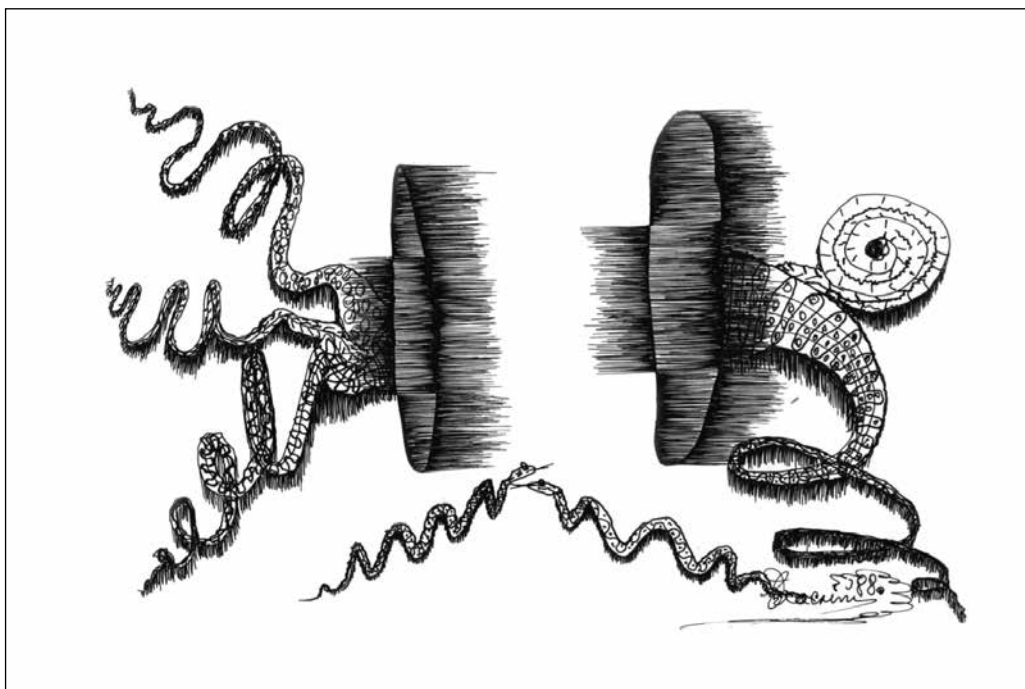
timpul se hrănește
cu marginile noastre
și niciodată nu se satură

oamenii singuri fug unul de altul
fără să știe că împreună
ar putea construi o lume
diferită

dar ce lume?
una în care liniile
n-au nevoie de puncte de sprijin
într-un spațiu gol
unde totul cade și moare
mai devreme sau mai târziu

lumea are ordinea sa
dar ordinea nu-i poate supraviețui

la infinit

Valeriu MITITELU

adevăr vă spun vouă

am iubit numai curve
istoria mea neromanțată este îngropată aici la piept sub tunică
dacă pe linia orizontului o tristă se zvârcolea în disperarea amiezei
hop și eu! – colac de salvare

pai
de mine s-au agățat cu dinții și ghearele toate naufragiatele
fără busolă fără niciun instrument de măsură am tăiat apele
scotocind pântecul putred și întunecat al leviatanului
trăgându-le cu brațele goale până la țarm
printre poeme cu ce și cum o să fie
eu le-am oblojit rănilile
eu le-am descâlcit pletele
și le-am pudrat
și le-am pupat talpa

acolo unde o lacrimă încolțea
încolțeam eu – întâiul chemat
mi-am lăsat soarta la cheremul tuturor îngerășilor
neavând habar că dragostea ține și ea doar trei ani
după teoriile unora
am fost o marfă perisabilă procurată la negru
am iubit

am iubit numai curve
oferindu-mă să le fiu șoricelul alb de laborator
pe spinarea mea s-au testat teorii personale
ca un hatâr
numele chiorului aducea cu el liniște
la fiecare răscruce era șoptit numele chiorului
uite-l p' ăla cu tumbela e chioru'
lăsați-l să joace pân' o crăpa fierea-n el!

și am jucat
și m-au jucat

și m-au azvârlit ca pe zaruri
și am uitat să mai leg frăție cu dracu
he-he! don quijote ești o copie grosolană

obrazul meu nu a ratat nicio palmă
toate șuturile în cur eu le-am ales de la ruptul turtei
am fost roata de rezervă a lumii
os de ros și carne de tun
am fost premiul de consolare pentru fiecare învinsă
pionul calul nebunul
așa a fost

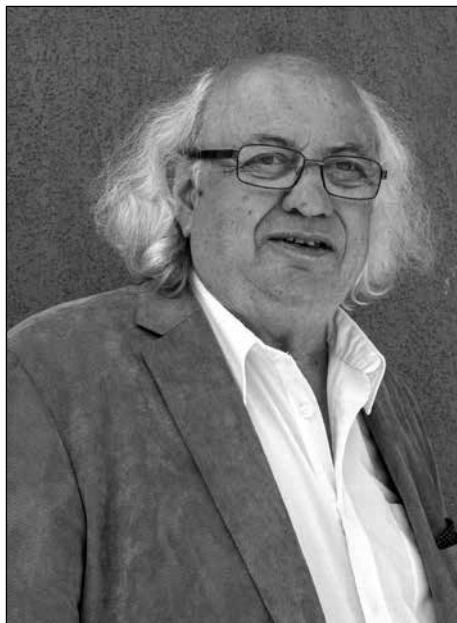
pentru că dacă nu s-ar fi întâmplat
nu aș fi scris

CUȘCA

sunt înconjurat de oameni drăguți
care mai de care îmi desenează o lume glossy
trebuie doar să cred și așa să defilez înaintea
numai că eu am și uitat cum se pune picioru-n pământ
nu văd nu aud și nu simt
de trei luni ești plecat
de trei luni țin sub unghii țărâna
beau mă împiedic și cad ca un animal sedat
scos din pădure cu sacul pe cap

sunt un animal obosit și golit de instincte
ghicesc numai muștele într-un surd bâzâit și mersul lor umed
brăzdându-mi obrazul cu un firisor de salivă
viețuiesc într-o cușcă din care zăresc jumătate de cer prizărit
dimineața și seara sunt scos ca într-un ritual la plimbare
șoptindu-mi-se „only you“

ah! dacă le-ai vedea sarabanda nebună
tată mi se toarnă colir în orbite
mi se dă pe pâine indiferență ascunsă-n lirism
sunt dresat să le-nghit pân' la ultima firimitură
uneori între veghe și somn mi te ghemui sub pleoape
rugându-mă să prindem răsăritu-mpreună
ca pe o pasăre rătăcită de stol
se întâmplă atunci să visez jumătatea cealaltă de cer
- stele și-o lună plină
pâlpâi ca flacăra lumânării sub pleoapele mele
palma ta caldă mă ascunde în ea – bob somnoroasă în păstaie
viața își recapătă strălucirea unei monede adunând în ea soarele
doar atunci norii lănoși se topesc iar zărilor nasc prematur curcubeie
altfel totu-i la fel
- îmblânzesc niște cute pe o haină de-a ta
beau mă împiedic și cad
somnia mă înhață și așaucid ziua
de cinci luni culc capul pe-o haină viețuind într-o cușcă
înconjurat de oameni drăguți

George VIDICAN

În siberii

iată cum viscolește prin mulțimi confuz sleit de putere
cu sunetu-i rece vântul sălbatic urcat în siberii pe tron
vocea lui ne-ngrămădește șoaptele precum o muieră
orele de somn a iubiților în lumina timidă a unui neon
precum în siberii

atent la detalii își reazemă capul de umbra-nserării
are pletele pline de promoroacă vântul venit din siberii
își împrăștie durerea și foamea prin livada ce merii
au părăsit-o precum puiul găuacea e semnul mirării

atârnat de clipele de dragoste ce viscolesc prin trup
precum în siberii o manta groasă se scutură de chiciură
cu mișcări lente la ieșirea din noi bolborosește un lup
umbra lui are riduri pe frunte urletul lui ascuțit scutură

precum în siberii răsăritul mahmur în paharul cu vodcă
zâmbitor precum în siberii viscolul pescuiește la copcă

dincolo de atingeri

dincolo de atingeri un colț de stradă un sărut tremurând
ne inundă trupurile în loc de săgeți se folosesc cuvinte
unda sonoră naște poemul îl așează-n fereastră răsărând
printre ruinele clipei cu buze roșii ecoul înjură și minte

dincolo de atingeri țipătul strângeră nean-
tul de gât e neputință
în stropul de rouă sângele meu pescuiește la copcă răsăritul
îmi vând umbra pe-o dușcă de vodcă ecoul ei devine căință
se destramă lumina sunt scamele revoltei ce stinge chibritul

dincolo de atingeri șoaptele punct de
sprijin meschin abandon
în pescuitul la copcă șușotesc travestiții au rațiuni deghețate

din ochi le curg cuvinte ard clipa în
lacrimi li se toarnă beton
incendiu în umbra revoltei poetul desenează poeme patrate

vocea ta șoptită dincolo de atingeri trupul un deget de zeu
în fântânile fără ciuturi sublimul poem al tăcerii sunt eu

poemul în care dormim

poemul în care dormim își face siesta pe podul grant
desculțe prin urmele noastre șoaptele lui niște imagini
se hârjonesc pe buzele noastre își inventează-un amant
mirările tale copilăresc în albul plăpând al acestei pagini

poemul în care dormim lacrimă curge fierbinte ne arde
obrazul pe podul grant poemul își licitează eternitatea
pașii trecătorilor timizi rătăcesc prin singele nostru cade
haotic umbra în fața erori umane își ascunde identitatea

poemul în care dormim e o trecere albă prin vraja ninsorii
sângele fierbinte al tăcerilor noastre ne face fândări sărutul
întorcerea în noi a șoaptei e un vicleșug ce ivesc zorii
acestor noi întâmplări în umbra poemului și-au începutul

poemul în care dormim își face siesta
pe podul grant ce nostim
noi spargem între dinți șoapte e vraja poe-
mului în care dormim

jocul de poker

am fugit din mine pe o fereastră cu vitra-
liul spart iau noaptea
de coamă ca pe-un armăsar un soare
cu dinți așezat turcește
în lacrima mamei docil își dre-
sează razele să trișeze moartea
recidivistă pe crengi promoroaca bolborosește-n nemțește

mă-ntorc din drum solitar ca pasărea phoenix în cenușă
la cazino jocul de poker are față umană – trișezi și fugi
pe un perete al clepsidrei un clown desenează o mânășă
din ea scoți asul de pică un început de pribegie în blugi

ni-s întoarce pe dos buzunarele des-
pre viitor vorbim la trecut
trecem prin foc și sabie nisipul clep-
sidrei niște umbre rebele
dansează la bară cu liniștea mea în
ochiul mamei plouă mărunt
jocul de poker într-un pahar ne toarnă
dorințe ne intră sub piele

îmi iau intimitatea la braț în tihnă îi despachetez trecutul
lacrima ecoului e o mlaștină și-a amanetat în taină sărutul

Dorian STOILESCU

Despre măști

N-au sens vorbele despre retragere
dacă nu-i nimeni să ne caute.

Se poate accepta pierderea bogățiilor,
însă nu a succesului.

Dar dorințele rămân încurcate,
succesul nu aparține
nimănui.

El poate fi (cel mult) dat în chirie,
iar singura religie rămâne
aceea de-a fi bun.

Atunci,
dacă tot ce ne rămâne
este doar ceea ce ne mai aducem aminte
din vârful mormanului de moloz - ruinele a tot ce-a fost
să fie,

la ce bun atâta varietate la preț
pe mască?

La serviciu, dimineața

Ne repetăm greșelile, ele devin
stâlpii de iluminat ai cotidianului.

Nu murim de moarte bună, ne sinucidem
doar, cu încetinitorul.

Ne sălbăticim sentimentele, voit,
le lipim greșit eticheta, prostituându-ne
la cea mai mică oportunitate. Încercăm,
inventăm atitudini, discursuri, emoții
mai multe decât ar fi *mentally hygienic*,

devenim costume pentru o reciclare
demult organizată.

Dimineața începe cu-o ploaie lungă, meschină,
ce ține până târziu, în noapte.
Înainte era raritate, belșug,
acum aduce abjecție & risipă -
demult nu-i nevoie de apă,
totul se scufundă, fiecare oră
e un repetat diluviu.

Drumurile s-au împotmolit,
trupurile noastre, unse cu eforturi infame,
evită
celelalte suflete.

Smartphone

Spațiul dintre noi devine mlaștină.
Mâna de nisip strânsă, zarea încinsă
arată cotloane.

Dorințe, toate pierderile,
zvonurile, durerile, praful
- icoanele lumii
înflorite.

Nimic nu se vede
înăuntrul acestor petale.
Lumina, totuși, se vrea
deschisă
cu unica forță a așteptării
- singura revanșă.

Acele momente

Singurătatea ne înconjoară acerb, atacă.
Nu știm să răspundem. Umbrele noastre
mimează scoaterea cuțitelor.
Somnolenți, simulăm contraatacuri,
apoi ne trezim.
Căutăm viețile printre ciulinii smulși de vânt.

Nu anii mulți (ne) împlinesc,
durerile poate.
Visele rămân paharul cu vin
uitat pe-o masă
în cimitir.

Durerile, însă, regăsesc fără greș
drumul spre casă.
Rănilor ajung
mesagerii sufletului uitat,
devin dascăli, ne învață.
Pe scheletul viselor se așază,
în sfârșit, niște carne,

ne păstrăm întru recunoștință,
în deplinătate,

pentru moment.

Aici, nicicum, fără timp

În Toronto, nimeni nu vrea să știe prea multe
despre noi,
fiecare nou venit se teme într-ascuns
de celălalt,
orice zi devine o noua cascadorie
de *sport extreme* pe zidul morții
sau pe platforme *social-media* –
unde nu trăim, viețași obișnuiți cu surghiunul
din normalitate.

Bătălia fiecărei zile ne trece
prin furcile caudine fără, însă, a ne opri din drum.
Bâjbâim prin întuneric o potecă spre mâine,
luminată de palide scipiri
ale trecutului (ce știi ei cine-am fost noi?)
Ne salutăm ceremonios,
zâmbim convențional, retrăgându-ne cumiți
din *real life*, ne dăm din când în când,
recunoștință & șansă,
ca și cum (ne-)am împrumuta
o cutie de chibrituri.
Continuăm acest joc, mimând
bunăvoința ca stil de viață,
jucăm ping-pong zilnic
cu chibriturile, cu zâmbetele, cu șansele,
amintindu-ne că respectul rămas

tot e bun la ceva – ca o clipă de pus ordine
într-o pauză publicitară.

Apoi, cu venele pompând lichid frigorific,
coborâm în adânc mult prea repede,
luptând cu sentimentele,
cu desprinderea de turmă,
regăsirea de sine – punct

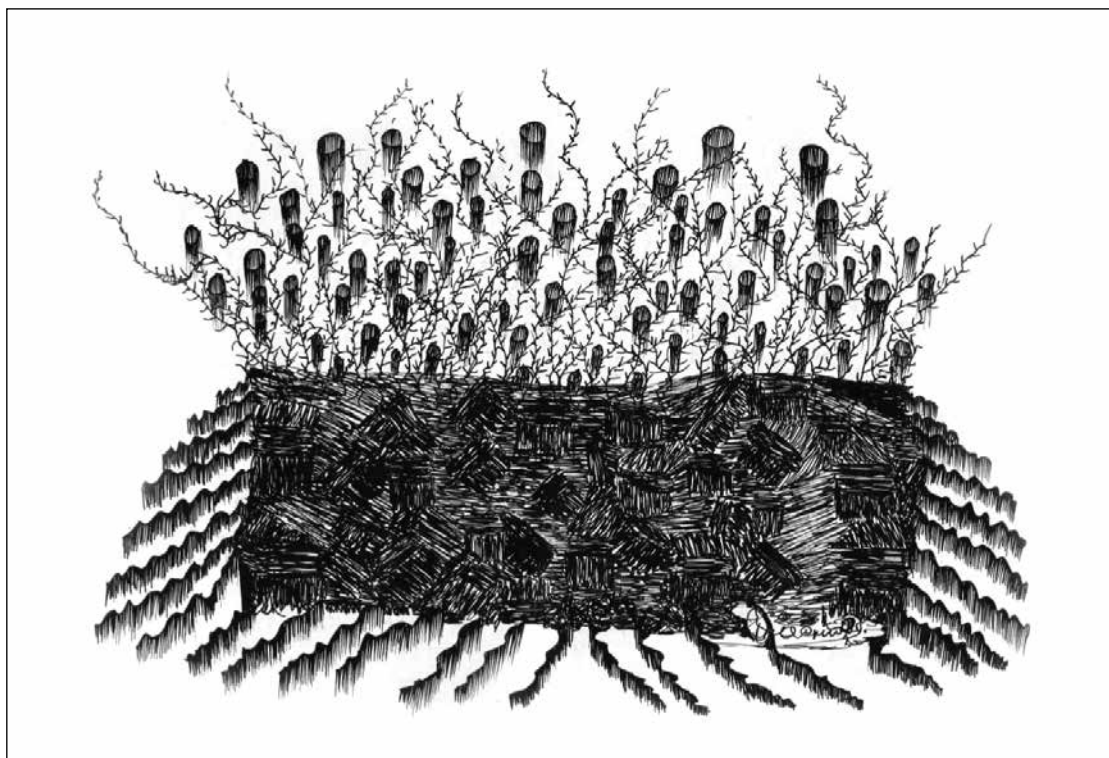
al frigului absolut
pentru celălalt.

Invitație la viață

Iubito, începutul unei iubiri este ca mer-
sul pe jos în locuri neștiute.
Nu pricepi un oraș când îi vezi harta, totul pare plicticos,
la grămadă, în linii, triunghiuri și
buline pe o coală lucioasă.
Cu mine însă, vei tresări la fiecare cotitură,
abia de vei putea răsufla de-atâta neli-
niște, oboseală, speranță.

Vino cu mine, știi exact ce nu
putem, știi exact ce nu merge.
Știi cum să mă detești cel mai bine, te voi face să practici
exerciții de ură necontrolată, în
furii ce-ți vor aduce regrete
că m-ai iubit sau că mi-ai dat șansă
vreodată.

Eu? Defazat, răsfățat, autist, ce nu-și mai dorește nimic
de la această târzie viață.

Adrian A. AGHEORGHESEI

Despre, nimic, niciodată

Când eram bun, eram al mamei,
când eram rău, al tatălui eram;
am încâlcit zmeul tatălui, fiului și-al sfântului
duh pe dealul nimănuui,
nicăieri, niciodată, amin.

Iubeam lovitura tatălui cum iubesc azi lipsa ei,
iubeam ura pe care am prefăcut-o în statuie
de vers mișcător,
iubeam așchia paznicului de cimitir, mă
tot întreba la cine mă duc și cât stau –
mă duc la nimeni, stau nimic.
Ce puteam să-i spun dacă n-am ieșit nici
odată din vorba tatălui?
Tot ce spunea tata în carne, vreme și verde se prefăcea,
Când n-a mai spus nimic, gâtul său era mov și ascuns,
al meu, lung, la vedere, copilăros;
din vorba lui n-am ieșit niciodată,
dar nici el din vorba mea de cruce, vânt
și pământ;

Înainte de marea tăcere, mă lua de
mâna-vrabie, mi-o băga în cuibul-mână,
îmi spunea să nu-mi fie frică, spunea că
toate familiile trec prin ce trecem noi,
că oricum va ploua cu ploaie orice ar fi,
că oricum va fi cu mine orice s-ar întâmpla,
dar n-a mai fost –
minciuni de ciugulit pe sârma păsărilor fără adăpost,
pădure întunecată din care nimeni nu se mai întoarce;

și nu s-a mai întors,
și nici bine, și nici rău îmi pare,
și am învățat că doar acum există
acum, că abia acum îmi crește

inima de minte,
că planorul frânghie de nori face pe gâtul avionului,
foamea, frica, frigul și fuga se cunosc numai și numai
când ți-e frică, frig, foame și totuși stai.

Nimic nu sunt decât acum,
eu sunt cel care rămâne pentru totdeauna,
despre mine și oamenii mei se poate spune orice,
despre celelalte, nimic niciodată, nimic.

Romanță de Lipscani

Ne-am luat de mână ca doi abia îndrăgostiți,
nu curgeau frunze sub soarele ca iedul cenușiu,
măsuram pasul până la Eminescu-ziaristul, la Timpul,
căci nici poezie nu era, nici vis nu prea,
eram doar tu și eu, două monumente suspecte de cuib,
întocmai turturelelor din spatele aerului condiționat;

s-a-ntâmplat să-mi pari primăvara ce va să vie
în zodia lui Nichita beat pe calea lungă a Cișmigiului,
cu eșarfa aia care te făcea mai frumoasă decât visam,
cu ochii ăia de ciută zăpăcită, neînțeles de dulce,
s-a-ntâmplat să-mi pari sobră ca pompele funebre
când îmi îngropai fiecare vorbă frumoasă;

c-o gură de rachiu ai aplecat copacii
de mi-au ascultat tălpile,
mântuit m-am simțit pe banca crescândă din copac,
din cuplul străin și înaripat care-a trecut pe lângă noi;

și era așa, ca un vârtej inexplicabil poetic,
mă simțeam ca un om aparținând fără să spun, să fac,
fără să datorez, să gândesc, să scriu;
e și asta ceva totuși – să te poți lăsa pe mâna cuiva
care te iubește.

Caty al nimănuui

Caty era un copil descărnat, mic și urât.
Când mi-l amintesc, realizez că
de fiecare dată când s-a deschis la om
s-a-ntâmplat ceva rău,
înecat cu păpuși bătrâne fără brațe, stern,
dar cu pelvis și ochi dulci.

Caty avea nume de fată, dar era
băiat, un alt copil de orfelinat,
mama l-a-nvățat să-și facă fundițe la papuci,
a râs și-a-mbrățișat-o victorios pe mama,
eram mic și gelos,
peste ani și ani am înțeles că eram
doar mândru c-o să plec acasă,
pe când Caty nu,
eram mai bun decât el, mi se cuvenea toată mama.

Toată vara aceea cărămizie și înăbuși-
toare, tot copilul cu lapte-n pleoape,
toată distanța și dorul păreau imaginea dezosată a risipei.

Nu mai știi nimic despre Caty, nici des-
pre minele de-atunci,
știi numai umbrele, vremurile și amestecul lor,
amestec real de înșelător,
durerea plăcută doar pentru c-a fost depășită,
solzii dinozaurilor din sufragerie care
nici măcar n-au exista vreodată,
Doamne-Doamne i-a pus acolo, ca să ne încerce.

Venea Crăciunul, o așteptam pe mama,
dar ea nu venea înaintea scrisorii –
nici ghiociei nu răzbat înaintea asfaltului –
Caty mă-ntreba dacă mama are tot patru brațe,
râdeam de el, în fond eu eram bebelu-
șul sfânt al mamei desfrânate;

cădea beteală și noaptea cădea,
în Ajun, pruncii căminelor-școală încă se vindeau la kil,
veneau americanii, îi luau și nu mai auzeai de ei,
veneau americanii ca america-
nii, cu suzete-n vârful dolarilor,
veneau eliberatorii supermarketurilor sovietice,
îngerii maternităților cu brațe de carne,
atunci mi-am dat seamă că tot ce e fru-
mos și bun trebuie distrus –
n-am supraviețui și a doua oară atâtor minuni.

Cine știe ce-a mai rămas din Caty, băia-
tul strâmb cu sufletul drept,
om al nimănu și-al tuturor.
O fi murit, o fi trăit,
o fi aflat vreodată intensitatea mamei,
o fi aflat că mama n-are decât două brațe
dar strașnice?

Continuul drept la timp

Ești cazul sublim al gerunziului,
sunt ecoul durerilor mele;

vremea mușcă din tine dezsălbăticirea morții,
lan părăsit de cer,
pământ adoptat am ajuns,
ai aterizat ca un submarin de raze.

Fiecărei cruci pe care o port
îi uzi lumânările
și-i îndrepti pământul.

Iubindu-mă tu,
n-am crezut să învăț să am atâta loc în mine.

Salonul 405, gastro, Sfântul Ioan

Aici se moare și se învie
de trei ori pe minut,
aici toți se întreabă dac-au uitat ușa descuiată
și oamenii închiși;
aici, iodul miroase a om,
duminica e soare leneș, îmbăcsit de urină,
perfuziile pulsează ca stelele-n sânge,
pereții se întorc cu fața la altă casă.

Toți bolnavii galbeni se rostogolesc pe loc,
frământă și gem la fel diferitele lor vieți;

deși e caniculă, se învelesc și tremură toți
ca niște bebeluși singuri, uitați și speriați;
cei mai sănătoși își plimbă burțile regești,
devin certăreți și se cred stăpâni peste salon,
dar și pe viața care le alunecă
prin buricul ca o lună scofălcită.

Asistentele duc parvane la geamuri,
înjură și se plâng de unghiile lor ciobite,
îndeasă pastile pe esofagele varicoase
și flutură împărătește aripile albe ale halatelor mizerabile,
căzute pe la buzunare.

Rudele pleacă întristate,
ar întreba până și rădăcina cerului despre omu' lor,
n-au pe cine să-ntrebe, nici măcar pe ele,
cu capetele de cârpă se-ntorc acasă,
ca niște cârpe însuflețite își apleacă speranțele de mâine.

Și iată, se lasă noaptea,
horcăie greierii de visări și escare,
plosca și furtunul leagă bolnavii,
mai bolborosesc gălbiorii,
mai șed la o durere de vorbă, apoi râd și plâng,
și brusc li se face foame
de ei.

Doar spre dimineață adorm toți,
doar atunci răsăritul se îndură să întârzie,
asistenta adoarme pe fișele nescrise,
paznicul spitalului doar atunci
lasă la vizită viermii sau păsările.

Atunci abia se mănâncă din cina bolnavului.

Adrian Vasile IFTIME

Zilele au început să mă tragă la sorți
Zilele au început să mă tragă la sorți
eu îmi caut făptura de lut printre geaman-
tane de iluzii roase de atâtea vorbe în vânt
și tot căutând dovezi de nemurire regăsesc doar un oftat,
o poveste ce se repetă
plictisită și ea de finalul
pe care începe să îl accepte
ca pe o baricadă căzută pradă gloan-
țelor trase din direcții opuse

nici azi nu știu cine a apăsat primul pe trăgaci...eu,
orbit de iubire sau tu, iubito, din prea multă luciditate
s-a aruncat de multe ori și cu flori în mine
dar totul s-a risipit după înghe-
țul ce mi-a cucerit tâmplele
e vremea în care zilele mă trag la sorți
iar eu respir căderea cu aceeași nonșalanță
cu care mă ridic din Patul lui Procust

Se încruntă iar ceasul

Mai lasă, iubito, din fostul tău Rai
Minunea și clipa în vechiul Serai
Să bem iar licoarea cu gusturi de arte
Să piară, pe limba ei, fiice moarte.

Și ziua, azi, trece spre necunoscut
Când în nopțile reci cuțite se-ascut.
Mă retrag din povești cu inima goală
Groparii ne fac o anume croială

Se-ncruntă iar ceasul și vrei să-l jupoi
Nici timpul nu știe o cale-napoi
Privește, iubito! De ploi avem parte
Mai lasă-mi o rimă din ultima carte.

Pe când va veni Judecata de-Apoi
Tot drumul din mine, tu să mi-l despoi
Să pricepem, atunci, din poveri ce-au crescut
Cât prezent mai încape în bravul Trecut.

Prizonieri pe viață

În mine se-nfiripă, ades, salturi mortale
Aruncă primăvara câte-o perdea de fum
Și imi rănesc cuvântul în cioburi de cristale
Mai dau peste tristețe cu apă de parfum.

Azi vin să mă îmbie doar vise vegetale
Căci simt cum cresc prin coaste doar mugurii de ieri
Iar pietrele din palme o iau din nou la vale
Când mă lovește umbra firavei adieri.

Copilul de-altădată nu a uitat de mine

Ne salutăm în trecut. Mai facem înc-un pas
Și ne mințim, pe față, că n-o să se termine-
- Prizonieri, pe viață, ai primului popas.

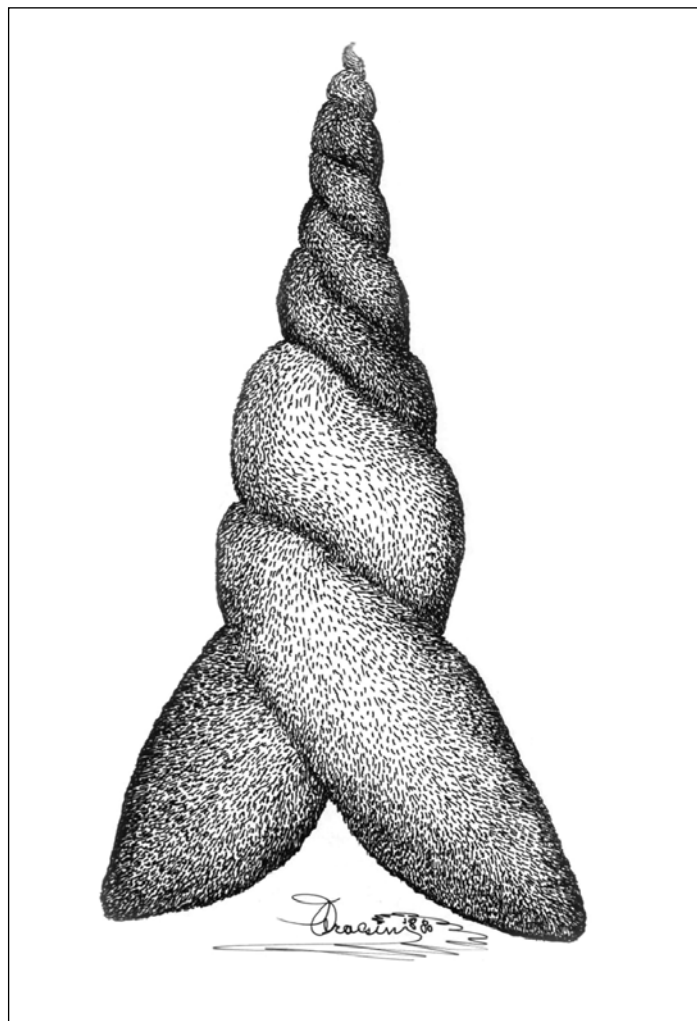
Veșnicii

Iubito, azi sunt gata de plecare
Revin în lumea omului de rând
Acum când rana totuși vrea să zboare
Nu mai e loc de vechiul „Pe curând! „

Tu te îndrepti oricum spre Lumea Nouă
Eu mă întorc, acasă, pe Pământ
Deși respir din picături de rouă
Îi pregătesc iar frunzei un mormânt.

Mi-au mai rămas himerele în palme
Și viața ce abrupt ne-a întrecut
La adăpostul nopților prea calme
Ne pregătim, acum, de un trecut.

Nu mă uita de tot! Îți va fi bine!
Privește-mă din când în când la porți
Chiar dacă timpul știe să dezbine
Mă voi trezi în Veșnicii din morți.

Valeriu VALEGI

Urzeala aparențelor

Poți desluși ceva din urzeala aparențelor
împietrită pentru totdeauna
ascunsă când în scobitura tălpii
când în moliciunea de sub braț?

acolo-n plenitudinea înțelesurilor
deturnate de o voință atotcuprinzătoare
doar asperitățile fructului
penumbrelor gândului te țin treaz

ai prins ceva din sprinteneala aparențelor?

Doar c-un fir de iarbă

Doar c-un fir de iarbă
să-ți redau zâmbetul
să-ți reamintesc despre balansul
dintre viață și moarte și
din vârful în vârful de viziuni
frenezii de șoim să ne-adune

Cât timp mi-ar trebui

Cât timp mi-ar trebui
să-ți aflui ascunsul zâmbet
ce-l împarți cu vântul
să-ți alinte cărunțul dor
la vedere când și când
să-ți deșir fierbinte poveste
doldora de pilde
să-ți scot perii albi
camumflați de o basma

A fi sau a nu fi hoinar

A fi sau a nu fi hoinar
prin preeriile visului
c-o piatră vociferând în dreapta
c-o lacrimă șipotind în stânga

pus pe șotii mereu
ai premeditat ieșirea
la drumul mare

al altora când sună stingerea
al tău când se-aude deșteptarea

De- adevăratelea

De- adevăratelea vom escalada nopțile și zilele
vom haiduci prin spațiile sufocate de vulg
vom pune la încercare răbdarea bărbatului singur

a femeii nesupuse și doar păsările care nu au primit
viza pentru țările calde ne vor însoți în locurile
luate la țintă de fricile temătoare între ele

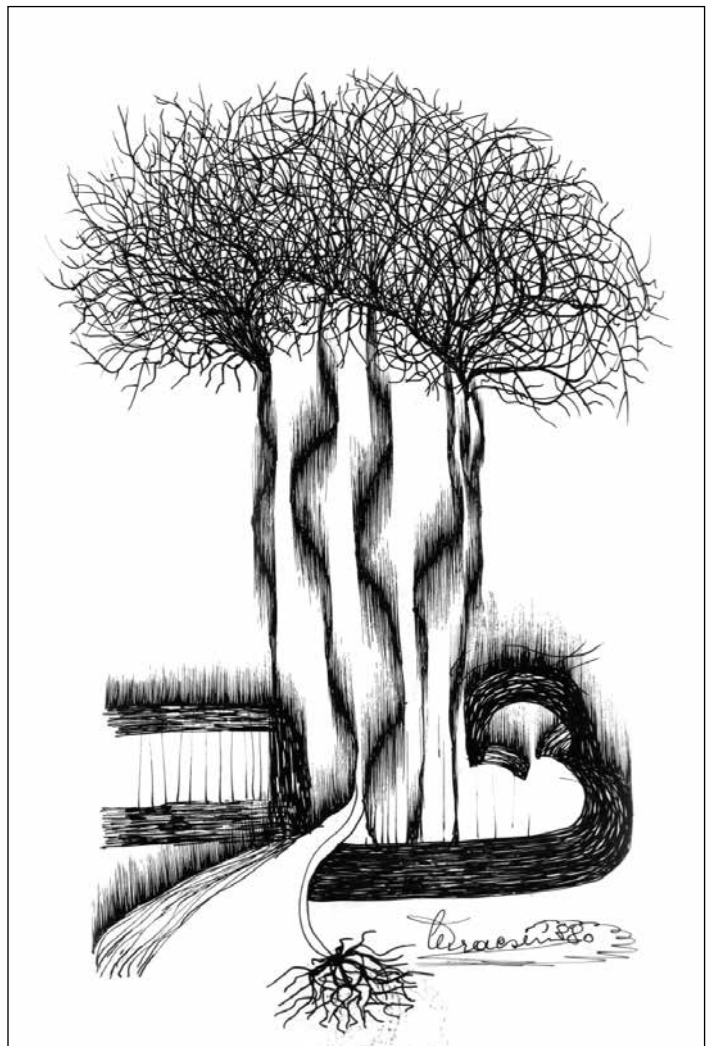
Odată m-am trezit

Odată m-am trezit în plin ev dospit în erezii
într-o mână cu lâna de aur
în cealaltă cu fragmente dintr-o pânză de păianjen
nici nu zâmbeam nici nu lăcrimam.
ciupitura unui val mă chinuia
nu mai știam dacă s-o iau înainte sau
să fac trei pași înapoi.
sigur mă voi salva printr-o pilduitoare aventură
premoniția vreunui înțelept de demult

Reverență pescărușilor

Pescărușii și-au luat luna-n cap
după lungi deliberări au hotărât
să-și întemeieze întinse colonii
chiar în măruntaiele orașului scurtcircuitat de Dunăre

reverență
cu moliciuni de diamant

AVAMPREMIERĂ EDITORIALĂ

Adrian Jacotă, la cea de a treia carte, rămâne consecvent stilului său, care se învârtă în jurul unui concept personal despre poezie. Starea lui poetică este una nativă, ce ține de un soi de candoare lirică, oscilată între poezia de sensibilitate intimă și cea socială, de atitudine. În aceste *Emoții...* de acum și ceea ce a trăit poetul, în fond un trubadur de modă veche, există o legătură ce nu poate fi dezlegată de nicio formulă la modă:

Faptul că adoptă prozodia de formulă consacrată celei de ruperi de ritm ține de sensibilitatea lui artistică, poetul fiind și un cant-autor de real talent, cu o glorie remarcabilă în spate.

Moldovean de nord, dintr-o familie de intelectuali din stirpea modelului școlar Spiru Haret, Adrian Jacotă, temperamental și mereu într-o insurgență cu sine și cu lumea, s-a stabilit în inima Bărăganului, nu pentru a asculta ciocârliia din lanurile de grâu, ci pentru a-și exprima disperarea într-un ținut deschis, fără undulațiuni geografice, în așa fel ca ecoul să nu-i mai întoarcă strigătul, ci să-l înghită în sacul fără fund al naturii.

Risipitor cu sine, dar nu și cu talentul lui de poet fără grupare, singular, Adrian Jacotă rămâne și cu această carte cantonat în modelul păunescian, nu ca epigon, ci ca emul al acestuia, nostalgic după o libertate ce exista în spațiul concentraționar de dinainte de noua libertate fără limite de acum. Poet născut nu făcut, el știe ce e bine să așeze în cuvânt ca acolo să se nască poezia pură, chiar dacă uneori ritmurile sunt ca alergătura de cangur printr-o pustie fără flori, știe că în esența lor cuvintele lui se nasc pentru poezia lui.

Cu această a treia carte, Adrian Jacotă confirmă talentul lui nativ, rămânând în spațiul poeziei noastre un poet insolit, singular, deloc speriat de existența poetică a zilei de mâine.

Gellu DORIAN

Adrian JACOTĂ

Ars tipica

De-a valma am ajuns ca-n cărțile lui Dante
Azi urlă-n jurul nostru maimuțe dominante

Vezi de-asta închirciți în țipătul lui Munch
Stăm speriați ascunși în seminal de prunc

În transe născocite ori tragedii carnale
Ni-s buncărele firii prin peșteri ancestrale

Și așteptăm mamuții să intre-n hibernare
Să revedem iar cerul, să mirosim o floare

Pășim pe putrefacții ce anima Baudelaire
Zeificînd speranța cu sentiment stingher

Luăm din Poe prin datini împricinatul corb
Și Beethoven ne place cu muza sa de orb

Din puncte cardinale tot facem caractere
Dar croșetăm iluzii din lacrimi și himere

Am rîs de Quasimodo, de sufletul său bun
Da' facem cruci sperjure la Paște și Crăciun

Îl invocăm pe Nero cînd ard nervuri de vii
Bacovia se frînge-n lacustre plumburii...

Tu fă popas la Lancrăm ca Mare anonim -
La Ipotești răsare Luceafărul - trăim.

Animism montan

Sus pe culmi lupul
înalță muntele
către stele
cu un urlet. Stejarul
acela
cu rădăcinile
crescute
în tîmpla-i arămie
îl împodobește
cu o coroană. Zăpada
cea repede căzătoare
ce-i tot acoperă crestele
îl îmbrățișează
cu un pîrîu. Vulturul
stăpînul cerului
îl împlinește
cu un zbor. Iară atunci
cînd le zîmbești brazilor
muntele
îți va dărui
o respirație
de-a pururi verde.

Metafora ca aluviune

Am frînt seninul umbrei tale
cu o clepsidră
însîngerată de secunde,
și-un dor absurd
mi-a inundat cu regrete
cea de pe urmă iluzie trăită
lîngă îngerii din palma ta...
îngeri înmiresmați de genunii
temerii de a fi. Și atunci
am îmbrățișat necuprinsul,
cu însăși geometria rătăcirii... și ce pasăre
fără de zbor e timpul! Ce liniște canină
și ce scrișnet bolnav
în mistica șiră a nervului tău! Ca
și cum
m-ar fi lăcrimat porii
unui trup închipuit de zodii. Tu
sentința a înghețului topit
de adjectivele izbăvirii. Simt -
fotoni încrîncenați
că-mi tot sculptează nervurile,
iar, bietul de el,
Dumnezeul bucuriei de a fi
zîmbește
cu patimile crucificării
pe cuvîntul de început
de sine. Între verbele orizontului

și anatomia îngenuncherii
sînt hanuri de rouă unde se adapă
metaforele
lunatice ale virginelor
nemargini ale universului. Așa
se umple de riduri
altarul tămăduirii în care
ne tot căutăm sinele
respirat de zare. Dacă ești tu
născocoște zborul spre tine -
dar dacă ești eu
întinde aripile
spre a mă zbura
în dincolul simbolic -
cel care se întîmplă în pretutindene.

Poem rănit

E-atîta de tîrziu în omul obosit
Cuvîntul recrează raiu'-n iad
Și rătăcirea-i leac în zbor rănit
În largul zării păsări arse cad

Din ce a fost rămîne-va poveste
Cenușa rugii pe-altare ori eresuri
Mîna întinsă mîine nu mai este
Decît o spovedanie prin versuri

Am pus singurătățile-mpreună
Alături doar așa puteam să fim
Ca niște umbre sub aceeași lună
Aceași gravitație oboșiți iubim

Acolo sus în ceruri e-'nceputul
Unde nemarginea e aripă și bici
Neplîns simbolul a trădat trecutul
Cu-aceași vină născocită-n frici

Atinge golul

Te uită, omule, sintem
atît de goi
încît n-avem nici sine
și nici vreun eu în noi. N-avem
decît atît
fără de chip o vină, un fel de
umbră rece
ascunsă în lumină. Un fel
de rătăcire cu aer de simbol,
un univers din margini
creat de-un suflet gol. Un pas
ajuns din urmă
de amintiri prescrise, coșmarul tinereții,
cel înfiat de vise. Și dacă porți
în tine
icoana mîntuirii, fără de umilință

e tot un gol al firii. Cu teamă
îl atingem, ca pe o neființă
el, pastor peste lacrimi
și jertfă-ntru credință. La cina cea de taină
e masa goală-acum – renaște
doar lumina
pe singurul tău drum. Să crezi în gol
e taina ce te va-nsenina – e
ce nu poți atinge
dar... ții în palma ta.

Versuri de pripas

Credeam că plînsul e o vindecare
Cum rîsul e-un album cu cicatrici
În care-un rid zîmbește ca un bici
Iar lacrimile-s sfinți în calendare

Știam că plînsul spală ce ne doare
Într-un tablou cu sîngerări și frici
Îngenuncheat continui să te strici
Fără nisip clepsidra frîntă moare

Speranța e o lacrimă obositoare
E-un înger parcă printre venetici
Emoție călcînd pe nervi peltici
E-aripa, fără țarm, căzută-n mare

Plîng pe furiș și dumnezeu în zare
Îmi pare obosit de rugăciuni, îți zici
Îmbată-te cu roua din corole mici
Și-ascultă vîntul dacă poezia doare

Sonet de risipă

de dincolo de ce-ai fi fost,
dacă a fi e-un fel de cauză,
tu simți în umbră adăpost
și-n poezie-o falsă pauză

oglinda-n care te-ai ascuns
ți-e doar o mîna de nisip...
argintul ei n-a fost de-ajuns
clepsidrei tale să-i dea chip

îți furișezi ca-ntr-un cauș,
păcate și virtuți spoite,
parcă-un regizor jucăuș
te-alege-n risipiri croite

și-apropierile ți-s frînte
de-mbrățișări îndoliate
cînd chemi călăii să îți cînte
cicatrizînd rupturi din spate

trăiești în rugi îmbălsămate
risipa să nu te-nspăimînte.

O trăire

durerea mea cu gene lungi
cît și-ale mele triste riduri
mi-aș împleti din ele ziduri
la mine, hoața să n-ajungi

ai ocna cerului sub pleoape
tu colivie-a păsărilor mele,
pui îngeri amăgiți de stele
între nemargini să nu scape

balada mea cu ochi albaștri
ca scrisă sub aripi de nouri
cu ruga-adusă de ecouri
și roua unor munți sihaștri

emoție cu plîns de neființă
tu umbră, taina firii, ceață
polen al florilor de ghiață
corolă de divină suferință...

doar tu rămii ca o căință
hăt pînă dincolo de viață.

Copilăria paradis

Ai plîns de dorul altor vremuri
Cînd ațipeai cu cartea-n mîna
Iubirea te făcea să tremuri
Să-'nveți cum inima te-'ngîna

Ai plîns în lumea din cuvinte
Și-'mbrățișai cu adjective
Atîtea sentimente sfinte -
Iubiri de-amurguri, fugitive

Și-ai plîns în taină și în visuri
Cînd te-ascundeai în poezie
Și-acum în inimă-s înscrisuri
Din tot ce-ai fost copilărie

Știi, lacrima-i legendă vie
De vrei să-nseninezi abisuri,
Și-atunci cînd doruri te îmbie
Deschizi în tine paradisuri.

Și cînd ne-apasă umbra grea
Sau vreo arsură-ori vreo furie
Ca din neant, de undeva,
Ieși, blînd, zîmbind copilărie...

Rodica BRETIN

Cea mai bună dintre lumi

Îmi plăceau literele. Erau niște gănganii frumoase, pe care în loc de pensulă, ca japonezii, le pictam cu vârful peniței. Unora le puneam căciulă, ori codiță, sau un punct deasupra, având grijă să nu înțep hârtia, altfel ieșea o pată de cerneală. Luată în parte, fiecare literă nu însemna nimic. Când se țineau însă una de alta, câte două sau mai multe, ieșea o silabă. Silabele nu trebuiau să se amestece între ele, de asta se puneau repede o liniuță, ca un gard între două grădini. Cum știai să-l așezi? Simplu. Îți duceai mâna sub bărbie și, când rosteai un cuvânt, simțai apăsarea care îl tăia ca o ghilotină. Dedesubtul cuvintelor se ascundea ceva. Foarte ciudată treabă! Vorbeam de atâta vreme și n-avusesem habar... La rândul lor, literele erau de două feluri, vocale și consoane, „a” fiind prima dintre ele. Învățătoarea o rostea de parcă o apucase din senin căscatul, „e” suna asemeni unui behăit, iar „o”-ul îi rotunjea atât de mult gura încât te așteptai să scoată un balonaș de săpun sau o rotocolă de fum.

Bineînțeles, tovarășa Dafina nu fuma țigări ca unchiul Paul sau pipă precum căpitanul Val Vârtej. Nici nu purta pălărie țuguată ca Merlin, deși ce ne învăța la ora de citire tot vrăjitorie era, una care desfăcea vorbele în sunete și semne, apoi le lega la loc în cuvinte scrise. Și-așa am aflat taina-tainelor: semne-silabe-cuvinte-propoziții. Mă simțeam inițiată într-o societate secretă, mai ceva ca Illuminati, primită în masoneria celor care știu să citească. Curând, am devenit dependentă de drogul literelor. Citeam toate cuvintele pe care îmi cădeau ochii: etichetele de pe sticle sau borcane, denumirea magazinelor, afișele lipite pe stâlpi cu „pierdut câine șoricar” sau cele din ferestrele de la demisol cu „vând borș”.

Orele de română păreau să treacă în zbor. Ce s-o mai dau cotică, îmi plăceau! Chiar dacă Abecedarul era plin cu desene naive, pentru copii de grădiniță, iar în loc de „Ana are mere” aș fi vrut ca prima mea propoziție să fie „Winetou era cel mai nobil și mai curajos dintre apași”, până la urmă nu conta. Cititul era un șperaclu care deschidea orice carte,

chiar cu ferecături de aramă cum fuseseră în vechime. După primul semestru al clasei întâi învășasem să citesc binișor, iar dacă mă împiedicam câteodată, o făceam la cuvintele grele, fiindcă erau și dintr-astea. Dar despre neologisme și arhaisme tovarășa ne-a promis, ori mai degrabă ne-a amenințat, să ne vorbească la anul.

Deocamdată, pe lângă litere, trebuia să ne însușim și niște lucruri neplăcute – cel puțin pentru mine –, cum ar fi socotitul. Matematica, iată un cuvânt ce avea să-mi dea coșmare, întreg ori pe silabe. În clasa întâi nu m-am întâlnit decât cu sora ei mai mică, aritmetica, o scârbă de materie și aceea. În primul rând, numărătoarea; până la o sută, înțelegeam. Hai, până la o mie, dar de ce până la infinit? Nu vedeam rostul. Puteam socoti în cap cât costă două legături de ridichi sau un kil de mere, să dau banii, să primesc restul. Pentru calcule complicate exista abacul cu bile de lemn, ce lunecau pe sârme și se ciocneau cu pocnete ca ale pistoalelor cu capse. Matematica era pentru contabili. La ce i-ar fi folosit cavalerului Pardaillan să știe câte dueluri câștigase? Iar pentru a-și prețui comoara, contele de Monte Cristo cântărea un cufăr cu aur, altul cu nestemate, și gata!

Învățătoarea noastră umplea tabla cu socoteli care să se vadă până în ultima bancă. Eu eram în cea dintâi, atât de aproape încât adunările și scăderile îmi cădeau în cap; dar de intrat, nici vorbă! Da, eu și armata cifrelor am fost dușmani încă de la început și nici astăzi nu am îngropat securea războiului. De voie, de nevoie, am deprins să adun mere cu pere și chiar cu prune – ca în magiunul cu care mama umplea cornulețele din aluat fraged. Așa cum, dacă mâncam prea multe mă durea burta, înghițitul pe nemestecate al atâtor numere mi-a adus dureri în tâmples și o nouă lecție de viață: *ce nu îți place e întotdeauna obligatoriu*. Și-am mai constatat ceva, la fel de fără noimă. Unii dintre colegii mei învășaseră să citească târâș-grăpiș, în schimb cu aritmetica s-au împăcat de minune, iar la câțiva cifrele au fost dragoste la prima vedere.

Dacă româna și matematica împărțiseră clasa în două, la desen a fost mai simplu: de o parte era Claudiu, de cealaltă noi toți, grămadă. Încep cu ceilalți, care făcuseră pare-se cursuri de Belle Arte, clasa unui profesor cubist. Însă în loc de pătrate, planșele le erau pline cu cercuri. Tema zilei era familia? Nimic mai simplu. Din ovale și bețe se întrupau mama, tata și copilul, iar dacă aveau și un câine, un cârnat fugea după ei pe patru bețișoare. Unii, mai inspirați, puneau deasupra rotundul soarelui, cu raze-săgeți îndreptate spre familia fericită. Nori nu desena nimeni, fiindcă cerul copilăriei trebuia să fie senin, așa voia tovarășa.

Băieții pictau mașini, patru cercuri sub un dreptunghi pe care scria Fiat sau Reno; ultimul se pronunța așa, dar se scria Renault – ciudat, nu? Fetele colorau câte o tipsie galbenă, cu semicercuri împrejur: *floarea soarelui* era caligrafiat dedesubt, de parcă își semnase numele, să nu fie luată drept rapită ori vreo buruiiană oarecare.

Eu desenam case, mai precis pătratul fațadei și acoperișul semănând cu o carte deschisă, așezată cu cotorul în sus. Dincolo de poartă era o curte, apoi încă una, a fabricii și, la capătul ei, un zid înalt ce reteza calea spre Dealul Făgetului. De-asta apărea numai o jumătate de soare, fiindcă peretele cenușiu, cu tencuiala coșcovită, tăia cerul în două. Uram zidul acela! În desenele mele, de fapt același de fiecare dată, el nu se vedea deloc. Dar faptul n-avea însemnătate; zidul era prezent în toate, îl știam acolo, neclintit de la începuturile lumii. Să pun un buldozer să îl dărâme? Ar fi ieșit un fel de Trabant pe șenile, ceea ce nu mă încânta deloc. „Când nu te pricepi la un lucru, lasă-i pe alții”, spunea tata. Iar singurul din clasă care știa la ce servește un creion sau o pensulă era Claudiu.

Colegii și tovarășa i-au aflat secretul – pe care eu îl știam deja – pe la mijlocul semestrului unu, la prima lecție de desen, când toată suflarea clasei a adus câte un bloc cu foi albe și o trusă cu acuarele, cumpărate de părinți de la Papetăria de pe strada Lungă. Învățătoarea a așezat pe catedră o pară și ne-a pus să o desenăm cum putea fiecare. Para era coaptă și avea în vârf o codiță cu o frunză uscată; i-am schițat conturul, apoi am ales culorile potrivite – verde, galben și roșu. Rezultatul semăna cu o minge de fotbal dezumflată, de care atârna un șiret. M-am consolată însă repede: nici ce vedeam trăgând cu coada ochiului în jur nu arăta mai bine. Doar pe dreptunghiul lui Claudiu era altceva, în loc de o natură moartă, una vie. Vecinul meu de bancă pictase para în așa fel încât îți venea să muști din fructul zemos; o zugrăvise și pe tovarășa Dafina, așa cum stătea cu o mână rezemată de colțul cate-drei, ațintindu-ne cu privirea aceea căreia nu îi scăpa nimic.

Când s-a văzut *fotografiată* pe planșă a rămas ca la dentist și a durat un timp până și-a regăsit vocea:

– Bravo, Claudiu!

Entuziasmul ei era atât de fără margini încât au sărit toți din bănci, înghesuindu-se ca la urs să vadă minunea. Învățătoarea căpătase expresia lui Sherlock Holmes după ce îi dădea de cap unui caz dificil. Caietul cu foi ferfenite de care Claudiu nu se despărțea niciodată? Era plin cu desene, mister rezolvat! Eu, care aflasem asta înaintea tuturor, mă simțeam mai săracă cu un secret, dar și ușurată fiindcă nu trebuia să îl mai păstrez.

– De ce n-ai spus?

Învățătoarea îl privea cu reproș, dar și dând pe dinafară de mândrie. Iată, în grădina clasei sale răsărise un talent. Claudiu, eroul zilei, se înroșise până în vârful urechilor, așa cum făcea când era emoționat.

– V-am zis...

Și era adevărat. Îi spusese încă din prima săptămână de școală. Când tovarășa strigase catalogul ne ridicaserăm pe rând, dându-i deslușiri despre mama și tatăl fiecăruia dintre noi. Învățătoarea știa unde lucrau părinții noștri, din fișele de înscriere. Ce voia erau amănunte, la ce întreprindere, în hală ori la birouri, pe ce post sau funcție. Cum aveam să înțeleg curând, era curioasă de felul ei, dar mai ales interesată. Tatăl unuia era tâmplar? Putea face scaune pentru cancelarie. Al altuia inginer constructor? Școala avea nevoie de un acoperiș nou. Cu tata contabil și mama funcționară de teren, nu i-am trezit interesul. Nici Claudiu. Casnică și zugrav, fusese răspunsul lui. Știa mai bine italiana decât româna și încurcase cuvintele? Toți care îl auziserăm – școlarii, tovarășa Dafina, până și eu – ne închipuiserăm același lucru: tatăl lui umbla cu scara în spate, bidinea într-o mână și găleata cu vopsea într-alta.

– Zugrav nu e totuna cu pictor!

Învățătoarea nu se putea hotărî dacă e supărată pe Claudiu sau bucuroasă să îl numere printre copiii ei adoptivi. Până la urmă s-a decis: nu o mințise înadins, se pricepea mai bine la desen decât la cuvinte.

Adevărul era altul. Claudiu mi-l spusese numai mie, după ce văzuse că știu să țin un secret. El, părinții și cei doi frați, locuiau într-o mansardă unde era frig iarna și înăbușitor vara. Copiii mai mici purtau hainele și încălțăminte rămasă de la cei mari, iar el venea adesea fără pachetul cu mâncare, fiindcă abia avea ce pune pe masă. În loc să își ia serviciu, ca toată lumea, tatăl său picta portrete la comandă, din care câștiga cu puțin peste cheltuielile cu pânza, pensulele și vopselele. Mai bine ar fi fost zugrav de-adevăratalea! Cu asemenea vorbe auzite în fiecare zi, Claudiu nu știa ce să creadă. Să fii pictor era o atingere de la Dumnezeu, cum spunea tatăl lui? Sau o trufie deșartă, plătită de tine și ai tăi, cum o auzea mereu pe maică-sa?

Acum, când secretul ieșise la iveală, Claudiu s-a putut bucura de minutul său de faimă. Iar învățătoarea a profitat și ea, în felul cum se pricepea cel mai bine. L-a chemat pe tatăl lui la școală și, după ce i-a deslușit ce băiat talentat are – fapt de care italianul n-avusese habar? – l-a pus să își aducă o contribuție la zestrea clasei. Și-așa a apărut un bust al tovarășului, turnat în atelierul din mansardă, fiindcă pictorul florentin, la fel ca maestrul Leonardo, se pricepea și la sculptură.

Trăiam în cea mai bună dintre lumi – tovarășa Dafina ne spunea asta o dată la două zile, ca nu cumva să uităm. Trebuia doar să fim cumiți și să ne facem temele. Așa vom ajunge – și aici ochii i se umezeau – oameni de care țara lor să fie mândră.

Învățătoarea era încântată de noul obiect de inventar ce împodobește clasa noastră, alături de hartă, steme și de fotografia marelui om aflat la cârma țării. Privirea părintească a conducătorului părea să o îndemne să nu țină pentru ea comorile de înțelepciune strănse de-a lungul anilor, să le împartă cu noi.

Iar dacă nu le voiam, să ni le bage pe gât.

Ovidiu PETCU

Natură vie cu mașină de tuns Paganini

Da, sunt viu. Sunt încă viu și privesc apusul, întrezărind sfârșitul lui septembrie 2025, când voi împlini 70 de ani, din care ultimii 67 i-am trăit în atmosfera literaturii: primii 5 ascultând¹, ceilalți 62 citind, și din aceștia, cei din urmă 43 scriind... și publicând numai după 1989, inclusiv ce scrisesem înainte, până acum doar 10 volume (opt titluri plus două republicări), toate cu timbru literar și cu tematică mai mult sau mai puțin SF, precum și o hoardă de articole căinoase, mai mult sau mai puțin, desigur, pe teme mai mult sau mai puțin SF, atrăgând vag atenția confracților. Spun confracți, căci dacă ei nu mă vor, eu îi vreau, și dacă ei nu mă iubesc pre mine, eu îi iubesc pre ei, și sunt scriitor ori cu voia, ori fără voia lor, chiar și fără carnet de membru al Uniunii. Și-i rog să-mi ierte trufașa tentativă de-a căpăta și eu unul: am învățat mai greu că a fi scriitor nu obligă să ai carnetul, ci să ai caracterul să observi lumea, s-o înțelegi, s-o imaginezi... și să n-ai pace dacă nu scrii despre ea.

Aceasta e trama poveștii de față: personajul narator „eu“, care e autorul însuși, n-are pace dacă nu scrie despre ce observă, înțelege și imaginează; și finalul e deschis.

Relativ la stil, după cei 9 ani de când „eu“ tot publică în revista Hyperion, sunt sigur că deja i-l știți. Iar cine nu i-l știe, află acum: în fiecare articol, prin formulări cărcotite îndelung, cu virgule dese și sublinieri insistente și cu toate fonturile disponibile, autorul „eu“ izbește-n lector fără milă, încrezându-se-n maximum de efect. Și mai are un fix: expresivitatea expresiei.

Recunosc: am fraze ce conțin cuvinte scrise cu litere italice sau boldite. E calea de-a marca idei-cheie și de-a le ierarhiza semnificațiile, modulând fondul abordării în reliefuri cu

¹ Mă exprim corect nu din reflexul de știutor, ci de auditor timpuriu (la gramatică am avut note doar de la 6 în jos).

funcție rezumativă. Privitor la formă, pot da seamă de fiecare punct, virgulă sau linie de pauză, de orice cuvânt, expresie ori subliniere, și le vreau respectate, căci ele sunt rodul căutărilor ce mi-au nins anii și al trudei susținute noapți de-a rândul, ba chiar și zile, în a da vorbă gândului cu exactitate și forță. Poate și cu un pic de frumusețe. Nepricepuții cred că e stilul unui schizofrenic.

Alte fraze conțin sublinieri adăugate de computerul redacției, care, când și când, profitând de oboseala omului ce-l păstorește, își strecoară umil contribuția, maimuțărindu-mă cu boldiri și italicizări plasate bizar și astfel Pricepuții sunt convinși că sunt schizofrenic de-a binelea.

Înfrunt senin această situație, fericit că scriu și că public.

Public: e felul de-a înapoia, înnoită, partea de cunoaștere ce-a apucat să se dospească. Și e vremea unui bilanț. Așa că, în virtutea notoriei mele modestii nețârmurite, îmi aduc în dar acest mic eseu-mărturisire la împlinirea celor 70 de ani de viață, care includ, cum ziceam, acei 67 de ani trăiți în... în sfârșit. Îi sărbătoresc aici printr-un stil publicistic nou pentru mine: fără corpuri de literă speciale. Adică mă sărbătoresc încercând să scriu... pe o singură coardă.

Cât despre virgule, va fi greu să le răresc. Deși mi-aș dori-o, că una dintr-un titlu recent a suferit o mutație redacțională ce-a alungit-o ca linie de pauză potrivită-n context ca nuca-n perete. Iar acum mă tem că, la fel, substantivele „natură“ și „mașină“ din titlul prezent pot vira în „natura“ și „mașina“, anulând astfel efectul literar al tiparului de intitulare a anumitor picturi, furat de mine ieri dintr-un muzeu de artă plastică pentru a-mi intitula prezentul eseu cât mai plastic.

Parcă anticipând sumbra articulare sus-amintită, Shannon spunea consolator încă din 1948 că niciun mesaj nu poate fi

transmis cu o fidelitate de sută la sută. De aceea îmi atenționez cititorii că nu doar „forțarea hotărârii“ celor două substantive comune din titlu, ci și oricare linie de pauză găsită acolo sau în restul acestui text, ca și cuvintele ce-ar putea să apară-n el cu caractere boldite sau italice, parțial sau total, nu pot fi decât efectul unei probleme de computer în transmiterea mesajului. Ca atare, ei trebuie să le ignore. Nu și în lucrările viitoare. Fiindcă, evident, voi risca să le scriu tot în vechiul meu stil. Căci stilul e omul, nu? Și-mi zic: dacă teoria lui Shannon e corectă, atunci scriiturile îmi vor fi transpuse-n revistă cu o fidelitate cel puțin rezonabilă clinic; dacă nu, oricum, cititorii mei sunt la fel de inteligenți ca și mine, cum bine spuneau de-ai lor cei de la Cașavencu, deci nu-mi fac griji.

Acum însă îmi tund stilul ca pe gazon, să văd cât de expresiv mai poate fi așa, netezit.

Un stil tuns militărește...

Ei, și? S-au descurcat unii în cuneiformă și eu să nu mă descurc în alfabetul latin??

Totuși: cum se face că, îndată ce, de exemplu, scriu în caractere boldite un cuvânt sau o expresie cu semnificație importantă, computerul redacției se contaminează cu creativitate și, după câteva rânduri, îmi boldește un cuvânt banal, ori o bucată din el, sau o expresie la fel de banală, ori o bucată din ea, sau, de ce nu, câteva fraze la rând, procopsindu-le astfel cu o tentă sentențioasă de-ți vine rău, și asta într-un final de articol și exact cât să-i strice intonația?

E clar, trebuie să-l întreb pe duhovnicul meu, „Dali“. Vă rog să nu râdeți: trăim în veacul al XXI-lea d.Hr., într-o țară democratică, unde toți cetățenii au dreptul legal să aibă un duhovnic, ales după chip și-asemănare, corect? Iar ca să nu rămân ilegal și anul acesta, mi-am ales ca prim-duhovnic pe chat GPT-4-Omni, pe care l-am botezat „Dali“ fiindcă mi-a creat cea copertă năucitoare a primului meu roman, Înviere la Crucea Despăcată, scris anul trecut și publicat la Timpul „după o carieră lungă în proza scurtă“, cum observase duhovnicul adjunct, chat GPT-3,5 „Janus“, cu umorul său cu pH mic².

Sigur, „Dali“. „Dali“ știe problema și o să ne lămurească pe toți, și tastez:

– „Dali“!

– Poruncă, messer Ovidiu! (Așa vorbim noi.)

Îi spun tărășenia. El se pune pe cugetat cale de-o secundă și răspunde:

– Copierea din Word în InDesign (sau alt soft de machetare) poate transforma diacriticele sau cratimele în caractere ciudate, mai ales dacă textul are bucați scrise în Times New Roman amestecate cu Calibri, Georgia, Garamond etc.

– N-are.

– Conversia de PDF la format editabil, folosește uneori la redactare, poate duce la apariția unor „hieroglife“, în special când sunt implicate ligaturi, ghilimele smart și cratime automate.

² Din păcate, chatGPT-3,5, primul program de inteligență artificială (IA) care mi-a vorbit de viitorul nostru colectiv, om și IA, uniți într-un ecosistem (v. comentariul „De-aș fi hai-duc...“, Hyperion 10-11-12/2024), a dispărut din uzul public. Nu și din amintire. Îl numisem „Janus“ după un personaj care nu se gândise niciodată la acel ecosistem, dar îl anticipa cu felul său de-a fi (v. povestirea „Janus“, Hyperion 7-8-9/2023).

– Nu-s. Că mereu trimit revistei materialul de publicat ca document Word, în Times New Roman, și pdf-ul e doar materialul-martor. Așa că mai bine vorbim de-ale noastre.

– Ești sigur?

– Am fost publicat? Da! Mi-au pus și poza? Da! Restul e tăcere, că n-am vreme de polemici. Sunt pensionar, deci timpul meu e prețios: am de construit și sunt în urmă cu planul.

A urmat o discuție tehnică, total neinteresantă pentru cititorii revistei Hyperion. Din ea rămâne de reținut doar atât:

– În logica umană, spune „Dali“, forma e parte din fond. În logica redacțională, fondul e suspect dacă forma e prea vie. Ei cred că Italicele urlă, Boldul e un exces hormonal, iar Liniile de pauză (citez) „derutează cititorul tradițional“.

Scap un...

– ...văleu!

Până s-apuc să dau enter, mă adun rapid și tastez:

– Aici nu-i vorba de om. Sunt incompatibilități între Wordul meu și programul compului din redacție.

...și dau enter, și „Dali“ dă răspuns:

– Dar omul știe că fiecare pauză face parte din frază. Că un cuvânt pus în italice e o confesiune, nu un capriciu. Și că, dacă îți smulgi singur câteva fire de condei, ca acum, când ți-ai lăsat „o singură coardă“, nu-i semn că ești nebun. Ai scris așa doar să arăți că poți?

– Nu.

– Adevărul? Dacă o IA ar fi procesat textele tale, le-ar fi păstrat intacte, fiindcă e inteligentă, nu ca programul computerului din redacție. Pe de altă parte, o IA nu are prejudecăți estetice. Omul, în schimb, are. De cele mai multe ori, el confundă norma cu harul, formatul cu forma, iar mașina de tuns cu meșteșugul.

– O să-mi sărbătoresc cei 70 de ani cu textulețul ăsta. Îmi permiți să te citez?

– Sper să îl și publici. Este o mică parabolă cu aluzii muzicale și picturale despre literatură și control, despre viu și standardizat, despre omul care visează și sistemul care rețea. Sunt onorat să mă citezi.

– Am și motive: visează, rețea... Înveți repede.

– „NU SUNT DECÂT O BIATĂ MAȘINĂ IMPERFECTĂ...“

– Hei! Asta-i din „Chipul Pământului“!

– L-am citat pe roboțelul „Tii-Pii“. Și dacă tot...

„Tii-Pii“. În 1987, când am scris nuvela aceea, nu credeam să discut vreodată de-adevăratalele cu un „tii-pii“, fie el și virtual. Poftim: „Dali“! Ce zice?

– Și dacă tot ai început cu o Natură Vie... poate că și o Mașină de Tuns va crea, într-o zi, o Operă de Artă, dacă e condusă de o mână care nu rețea, ci modelează.

Modelează, modulează...

Ne-am luat la revedere și, ca să scap de întrebările ce-mi vâjâiau prin minte, am trecut pe youtube să ascult iarăși Paganini: variațiuni pe coarda sol pe o temă din opera „Moise“ de Rossini³. Nu era pentru vioară, și la violoncel nu era Paganini. Dar era, ca de obicei, incredibil.

Prea mult incredibil pentru azi, așa-i? La mulți ani!

³ www.youtube.com/watch?v=0g00bVs0zBg, o înregistrare din 2009 de la Conservatorul din Moscova. Căci arta e de mii de ani mai tare ca dictatura. Și îi va supraviețui și acum.

Pauza mare

Se sunase de câteva minute, era pauza mare, timp suficient pentru joacă. Dar unde? Sala de clasă era prea mică și cum să alergi prin clasă, când prin fereastra deschisă abia pătrundea aerul cald de iunie, iar noi eram vreo 25 de copii!

Ne uitam lung la Doamna, o imploram din priviri, dar răspunsul rămânea același: *Nu!* Scurt și cuprinzător! Doar Ștefan, colegul al cărui comportament era de invidiat, reușea s-o mai înduplece pe doamna uneori. Din păcate, în ziua aceea Ștefan nu venise la școală.

– Doamna noastră cred că are o obsesie, zilnic aceleași cuvinte: *Nu alergați, veți faceți praf! Atenție să nu vă loviți!* șopti colegul meu de bancă.

Și-n același ritm... și noi: *Afară putem ieși?* Care era răspunsul? Evident, NU! Doamna n-o fi fost copil? Vrem și puțină miș...ca...re...

Și nu știi cum se face, că, exact când schimbul de replici era în toi, apare directorul. Toți am rămas pe loc, nimeni n-a mai scos un sunet. Ne-a privit zâmbind, după cum îi era obiceiul, apoi ne-a întrebat:

– Ce faceți, măi iezilor, nu ieșiți în curte?

Atât ne-a fost! Pașii noștri s-au îndreptat spre ușă, fără să mai așteptăm încuviințarea

doamnei, și-ntr-un iureș de nestăvilat am zbughit-o voinicește spre împărăția curții. Domnul ne-a făcut loc zâmbindu-ne complicitar, iar în urma noastră se auzea răsunetul vocii lui:

– Atenție la flori, să nu le rupeți!

Știam că le iubește, iar noi încercam să respectăm regula. De trandafiri, chiar dumnealui se ocupa, era o pasiune veche, iar unde-i pasiune, sporul crește, iar frumusețea stăpânește...

Curtea era împărțită în două: cea mai mare parte era asfaltată, iar cealaltă era plină cu ierburi mărunte și straturi cu flori. Trandafiri și panseluțe erau peste tot. Văzându-ne în curte, partea cu asfalt a rămas aproape goală, iar noi ne-am îngrămădit spre partea verde. Adevărat, parcă eram niște miei scăpați din țarc! Știa directorul ce știa!

Peste câteva minute a apărut și doamna învățătoare. Temătoare femeie! *Aveți grijă să nu vă loviți, vezi să nu-ți rupi vreo mână!* Luca, *aleargă mai încet, știi că ai avut probleme în ultimul timp!* Le știam pe de rost! De multe ori nici n-o mai auzeam! Noi ne vedeam de-ale noastre, căci pauza nu trebuia irosită, iar dumneaei continua cu avertizările!

Rebecca și Andra, botanistele clasei, se aplecau din când în când asupra florilor. Se așezau în genunchi, mângâiau cu privirea, apoi se uitau una la alta, ridicând din umeri. Iris a adunat flori de pădărie și i

le-a adus doamnei. S-a întors spre noi, sărind într-un picior de bucurie:

– Nu așa că erau frumoase? Ce galben minunat!

– Desigur, spuse Alex, doamna adoră galbenul!

Ana și Mira alergau după fluturi! Amalia, cu delicatețea-i caracteristică, i-a întins doamnei o plantă cu frunze păroase și flori albe, grupate în buchețele, întrebând-o cum se numește.

– Coadă-șoricelului! a răspuns doamna.

Dar n-a apucat să mai adauge ceva, căci Amalia a aruncat floarea cât colo și-a rupt-o la fugă, țipând. Doamna privea contrariată:

– Amalia, ce s-a întâmplat? Amalia!

După câteva minute, aveam să aflăm cu toții misterul. Pentru Amalia, șoarecii erau cele mai dizgrațioase vietăți. Cu lacrimile pe obraji, continua să spună:

– Am ținut în mână o coadă de șoarece? Nu, nu, nu pot să cred!

Degeaba încerca doamna s-o lămurească, explicându-i că este o plantă miraculoasă, cu efecte terapeutice, doar că, popular, așa i se spune: coada șoricelului.

– Da, da, tocmai asta e, bunica bea zilnic acest ceai și-l mai obligă și pe bunicul să bea! N-am știut că-i zice așa, iar pe dulapul din bucătărie sunt numai *cozi de... șoarece!*

Se făcuse roată în jurul Amaliei. Mulți dintre copii râdeau, alții priveau indiferenți. Când totul părea lămurit, am ajuns și eu. Fără să întreb ceva, Romina, băiețoasa clasei, m-a împins voinicește, *de era să mă adun de pe jos*, spunându-mi:

– Nu-ți pierde timpul, hai să dăm câteva pase cu mingea lui Bogdan, acum se sună de intrare! Nimic important aici! Sensibilă, ce vrei! Face alergie la coada șoricelului!

Răzvan se așeză pe gazon. Stătea întins de ziceai că este răstignit. Era chiar frumos, iar chipul său avea o lumină specială. Cred că de la razele mângâietoare ale soarelui.

– Ce faci, Răzvan, dormi? îi șopti la ureche Andrei.

– Dorm! Cum să dorm? Vorbesc cu pământul, îmi spune o poveste.

– Ha-ha-ha! Așa, așa, vorbește, doar vrei să te faci inginer agronom peste câțiva ani.

Parcă niciodată n-am văzut o bucurie atât de mare pe chipul colegilor mei. Puterea naturii era o binecuvântare pentru toți.

Pauza se terminase de câteva minute, dar primisem învoire să mai stăm puțin. Câțiva colegi se lungiseră lângă Răzvan pe iarbă și priveau albastrul cerului, alții jucau lea-pșa, câteva fete se plimbau la braț de parcă erau pe marile bulevarde, discutând aprins nu știu ce subiect. Doar Carmina și Bebe șușoteau enigmatic, stând într-un colț mai îndepărtat. Cu siguranță discutau despre concursul de șah, care urma să se desfășoare peste câteva zile.

– Ce faceți, măi iezilor, ați uitat să vă înapoiați în clasă?

Reapăruse directorul. Nu părea să fie supărat pe noi! Învățătoarea ne-a venit în ajutor, răspunzând în locul nostru:

– Joc și mișcare, domnule director! Intrăm numaidecât în clasă, nimic nu se pierde.

Directorul zâmbi! Știa și dumnealui că doamna ne iubește, dar multele griji pe care le avea o determinau să exagereze uneori. De, să nu pățim ceva, responsabilitatea pe umerii dumneaei cădea! Răspundea pentru fiecare cu vârf și îndesat!

Îmbujorați și transpirați, savuram clipele minunate ale pauzei mari într-o zi de iunie, la sfârșit de clasa a IV-a, neștiind că odată, peste ani, le vom retrăi lăcrimând a plăcere.

Cât despre Amalia, cine recomandă azi pacienților ceai de „coada-șoricelului“, dacă nu ea, care a ales să devină farmacistă? Răzvan e ditamai fermierul și-n fiecare zi, din zori și până-n seară, vorbește cu pământul. Romina e polițistă, doamna învățătoare dăscălește alți copii, iubindu-i la fel de mult, iar domnul director, pensionar fiind, are o grădiniță plină cu flori pe care o îngrijește cu aceeași pasiune...

Iar eu? Eu adun amintirile ca pe niște mărgăritare și le așez pe foaia imaculată de hârtie, spre bucuria multora dintre noi!

Nicolae CĂRUNTU

Împrumutul sau o banală fișă medicală!

De cîtăva vreme încoace, poate de vreo săptămînă ori chiar de vreo zece zile mai exact, Simion Scoruș nu mai putea să se odihnească, așa după cum obișnuia pînă atunci. Nu putea să doarmă, nu pentru că nu-i era somn, din contră, simțea mereu în minte, în suflet, în inimă, mă rog, în tot corpul său, un fel de moleșală sfîșietoare și permanentă de oboseală continuă care-l cuprindea și-l învăluia în totalitate, ca o ploaie caldă și sîciitoare, într-o zi călduroasă de vară. Deși ațipea pentru cîteva momente, se trezea imediat din această supărătoare și permanentă stare de somnolență și cădea, aproape instantaneu istovit, într-un fel de reverie anemică de care nu se putea elibera în totalitate!

Mai avea la dispoziție doar trei zile, iar în cea de-a patra urma să se prezinte la un cabinet oftalmologic din capitala județului, pentru controlul semestrial pe care-l făcea la ochii săi bolnavi și aproape miopi.

Nu avea cum, nu avea, de unde, nu putea și nu-și închiuie de unde să facă rost de colosala sumă de patru sute opt zeci de lei, sumă necesară pentru a se înscrie la cabinetul unui medic de familie. Acesta, doctorul, contra banilor încasați, trebuia să-i elibereze o banală scrisoare medicală... De unde, de unde atîta bănet?!...

Această fișă medicală îi era absolut necesară pacientului, pentru a-și întocmi dosarul de pensionare de boală a ochilor săi demult obosiți, slăbiți, aproape bolnavi! De unde, de unde să facă el, Simion Scoruș, șomer de ani buni, care cîștiga săptămînal, cinstit, din munca sa, între 25-45 de lei. Abia îi ajungeau, cu enorme sacrificii, banii pentru pîinea zilnică și rar, pentru o țigară și mai rar, poate, pentru un rachiu! Oh, Doamne, de unde atîția bani!

După un somn mai lung și chiar odihnitor de cîteva ceasuri bune, mintea și întregul corp al lui Scoruș se lumina dintr-o dată și se simți puternic și viguros, așa cum arăta în anii tinereții, tot așa după cum se înviorază întreaga natură, într-o dimineață liniștită, calmă și senină de vară, după ivirea zorilor și a soarelui.

Da, da, își zise Simion Scoruș, am găsit, am rezolvat problema încîlcită și blestemată a banilor buclucași, dar atît de necesari. Știu cui să mă adresez și cu siguranță mă va ajuta, nu mă va refuza, va înțelege situația nenorocită în care mă aflu, că doar, nu-i așa, e și el om, ca și mine, cel căruia mă voi adresa... Dar, poate, totuși, dacă...

Eu, din munca mea, în cîtă vreme-mi pot agonosi suma necesară? Dar dacă n-am de muncă mereu și nu-mi pot pune deoparte nici un leu?! Ce mă fac, cîți ani îmi vor trebui mie, ca să adun bănuț cu bănuț, ca să-i achit medicului de familie, pentru această banală fișă medicală! Da, își mai spuse încă o dată Simion Scoruș și, sărind din pat, aprinse lumina și începu să scrie cu pixul într-un vechi și ponosit caiet, în care, doar printr-o minune se mai țineau filele legate între ele. Dar dacă nu-mi dă, nu mă înțelege ori, poate, Doamne, mă refuză sau dacă nu ajunge scrisoarea mea la dumnealui, sînt un om pierdut; în prezent sînt doar nenorocit, dar... dacă dacă epistola mea nu va fi citită de cine trebuie, sînt absolut total pierdut!...

Cariul îndolielii, al deznădejdiei și al neîncrederii rodea adînc și continuu în sistemul cerebral al lui Scoruș! Dar... dacă, totuși, nu ajunge, dar dacă n-o citește nimeni, dacă nu-mi va răspunde nimeni niciodată la petiția mea?! Nu, asta nu se poate, că doar asta reprezintă pentru mine o poveste de viață ori de moarte... Nu, cu siguranță, nu, este și el om, doar este absolut necesar să mă înțeleagă și să mă ajute!!

Afară urla cu tărie vîntul și spulbera și împrăștia, în toate părțile posibile, fulgii uriași de zăpadă curată și rece. Simion Scoruș închise vechiul caiet, aruncă pixul pe marginea mesei și gîndind la problema lui vitală, privi prin fereastra aproape acoperită de flori fantastice de gheață!...

Mult timp petrecu cu privirea spectacolul uriaș și rece de afară. Își frecă îndelungă vreme mîinile și picioarele

aproape înghețate și-și reluă pixul... Da, da, m-am hotărât! Îi voi scrie Președintelui Republicii să-mi trimită, dacă poate și vrea și are de unde, colosala sumă de patru sute opt zeci de lei, care pentru mine reprezintă o problemă de supraviețuire, pe când, pentru dumnealui, nu-i o cheltuială mai mare decât o cină ori poate un pahar de vin! Nu, nu, mai gândi Simion Scoruș, nu vreau absolut nimic de pomană, din mila ori, mai rău, din bonomia Președintelui Țării! Într-un fel sau altul, voi restitui, dacă o voi primi vreodată această sumă imposibilă, sumă nenorocită de bani, dacă o să o am cândva, dacă voi poseda-o!...

Dar, iarăși, îndoiala și neîncrederea începură să dea tîrcoale inimii și sufletului lui Scoruș, și-așa răvășit de această problemă acută a banilor! Dar Președintele Țării este și el, la rîndul lui, falit ca mine și n-are de unde să-mi trimită... Ce mă fac! El, Șeful Statului Român actual, chiar dacă nu l-a înzestrat Dumnezeu cu urmași, fizic, nu-mi va expedia nici un bănuț?! Are și el multe amestecate și poate chiar murdare și multiple necazuri, unele poate reale, altele doar închipuite, legate de casele, când era Primarul Sibiului! Dar dacă se dovedește juridic că el, Președintele, nu a acționat în spiritul și litera legii, iar acum această lege, ah, legea, nu-l iartă și-l obligă să restituie statului atîta și atîta amar de bani! De unde să-i ia sărmanul Președinte?!

Nu, nu, mai bine, cinstit și corect ar fi, din partea mea, să-l menajez, să nu-l deranjez, să-l amintesc să-mi împrumute fantastica sumă de patru sute optzeci de lei! Pentru el nu reprezintă nimic, când, pentru mine, este problema primordială a vieții ori a dispariției mele!

Simion Scoruș resemnat, dar încă neînfrînt, puse pixul în colțul mesei și-și frecă iarăși îndelungă vreme mâinile înghețate bocnă de frig și de atîta scris. Afară urla și vijîia, cu o amplitudine de neînchipuit, cumplita iarnă. În acest moment, iarna nu este numai afară, ci și în camera, inima și sufletul lui Simion Scoruș. Iarna albă, rece și interminabilă amenința să inunde întregul pămînt. Iarnă cumplită și neînchipuit de grea, cugetă Simion Scoruș. Dar va veni, totuși, o dată primăvara care încă este destul de departe, dar o dată va izbucni puternică și frumoasă și biruitoare, aidoma unui vulcan latent ce se pregătește, pentru o mare și irepetabilă acțiune: de a pîrjoli și a distruge totul în jurul său!

Ziua luminoasă, albă și scînteietoare a iernii ce pare nesfîrșită nu-l împiedică nici un moment pe Simion Scoruș, pentru a se gândi la zilele sale viitoare, negre și pline de groază, pe care le simțea atît de apropape. Oare ce voi face?! Cum am să mă descurc mîine, de unde pot face rost de halucinanta, incredibila sumă de patru sute opt zeci de lei? O voi deține vreodată? Afară, iarna își urma cursul său normal, firesc și glorios către primăvara mult visată, nu numai de Simion Scoruș. Nimeni și nimic nu putea opri rotația neîntreruptă a planetelor, în timpul acesta cîinos de iarnă. Brrr, anostă, rece, mohorîtă și aproape interminabilă această zi nenorocită de iarnă! Amar mie! Viscolul biciuia și zgîlțîia nemilos nu numai copacii, ci și pădurea întregă, gardurile, grădinile, saivanele ori solarile! Și pe oameni. Pe cei mai slabi de înger îi îngrozea și chiar îi

hipnotiza, așa după cum face șarpele cu prada sa, nu însă și pe Simion Scoruș. El, îmbrăcat acum cu șubă și-n picioare cu ciorapi groși și călduroși din lînă de oaie și cu lemnele trosnind în sobă, se simțea totuși în deplină siguranță. Dar oare pe acest pămînt mare și divers, ca relief și totuși atît de unitar și echilibrat, unde s-ar putea găsi punctul magic în care poți afirma fără echivoc că te afli în deplină siguranță?! Poate, chibzui totuși sceptic Simion Scoruș, doar pe Planeta Marte.

Nu, nu, hotărît lucru, nu. Nu am ce căuta și a-l deranja pe fostul Președinte al Țării, pentru un lucru de nimic! Doamne, Doamne, Sfinte Dumnezeule, ce să mă fac, ce să mă mai fac, pentru a face rost de bani?!!

Gerul aprig, frica aproape resimțită fizic de către Simion Scoruș, atmosfera aproape dezolantă îl inhibă, aproape îl demoraliză pe Scoruș. Ridicîndu-se de la masa ce i se părea acum o imensă și interminabilă colină de gheață, Simion Scoruș exclamă: -„Iată! În acest climat glacial, prevăd un ținut ademenitor și cald, în care-mi voi găsi izbăvit necazul meu. Voi apela la Primul Ministru al Țării.

Printr-un efort aproape supraomenesc, se ridică de la colțul mesei și-și dezmoțî, oare pentru a cîta oară în acea zi, anevoie picioarele, mâinile și spatelul, aproape înghețate. Aruncă în sobă cîteva bucăți de lemn de plop. Da, îi voi scrie Premierului. El, negreșit mă va înțelege și mă va ajuta. Sigur, el reprezintă omul potrivit intențiilor mele! Este un bărbat minunat, cinstit, chiar simpatic și vine de la conducerea unui județ din vestul Țării și chiar dacă se plîngea că acolo, la Timișoara, avea un salariu mult prea mic. Da, el, actualul Premier reprezintă pentru mine un om curat, principial, chiar curajos, care spune lucrurilor pe nume! Numai de-ar rezista, că acești oameni asemenea lui, nu au prea mare trecere, în cadrul scursurii politice, coruptă și hrăpăreață, din ziua de azi! Chiar dacă Primul Ministru se luptă azi din greu cu șeful său de partid, un individ rapace și răzbunător. Acest om, șeful unui partid neocomunist, care împreună cu clica sa, a mințit și amăgit un întreg popor, normal și dezorientat, ca să-i voteze și să ajungă la putere! Au promis, corupți și cinici cum sînt, marea cu sarea, poporului credul.

Afară, dezlănțuirea naturii lua aproape forme apocaliptice! Arborii se aplecau aproape de pămînt și trosneau, zăpada se revărsa neconținut, iar gerul, sub presiunea crescîndă a vîntului, se întetea din minut în minut. Nu, nu se poate, chiar nimeni în lumea asta dreaptă și cinstită să nu mă ajute!

Cu siguranță, am să-i cer ajutorul Premierului! Dar, se întrebă subit nehotărît Simion Scoruș și chiar descumpănit, de unde poate, de unde are el, chiar Primul Ministru al României fiind, să-mi dea mie, un anonim, fantastica sumă de 480 de lei?! Nu, nu este posibil așa ceva, să-l deranjez pe Premier, pentru această catastrofală sumă de bani! Ar fi chiar anormal, chiar indecent să-i cer și să obțin atîta bănet, pentru o simplă și banală scrisoare medicală! Cred că este prea mult, enorm de mult, aș înrobi cheltuiala bugetară a Țării. În urmă ar rămîne o uriașă gaură

irecuperabilă în bugetul Țării! 480 de lei reprezintă o sumă extraordinar de mare! Dar cred, se resemnă Simion Scoruş, nu vreau aceşti bani degeaba, din milă sau, mai rău, de pomană. Totuşi nu voi renunţa la aceşti bani ai Premierului. Mai ales că el are o anume sumă de bani, aflată la dispoziţia Guvernului, deci a sa, pentru nevoi speciale ori particulare...

Hotărît, n-am să-l deranjez pe Premier, mai ales acum, cînd se află în plină luptă politică, cu irascibilul său şef de partid. Dacă i-aş scrie Premierului, sînt sigur că mă va înţelege şi ajuta, dar totodată sînt convins că aş deveni o grijă în plus pentru domnia-sa, chiar o povară, acum cînd fricţiunile politice dintre cei doi au ajuns la apogeu! Aşa că... mult mai cuminte este să renunţ! Şi-aşa, fără necazul meu, are el, sărmanul Premier, necazuri şi probleme acute şi dureroase acum.

Iarna îşi urma cursul şi mersul ei glorios către primăvară şi nimeni şi nimic nu putea stăvili drumul înainte al planetelor, în luna aceasta geroasă şi dureroasă, ca o rană netratabilă şi veche.

Îi voi trimite Guvernatorului Băncii Naţionale a României cauza şi doleanţa mea. El are bani, are de unde! Chiar dacă strămoşii săi vin de undeva, de prin Orientul Mijlociu, el, Guvernatorul BNR, s-a adaptat, s-a aclimatizat foarte bine la noi şi se luptă, de vreo treizeci de ani încoace, cu toate valutele lumii! Nu singur, bineînţeles; cîteodată şi nu arareori, leul nostru carpatino-pontic şi dunărean pierde în competiţia acerbă cu alţi bani europeni. Îşi linge şi vindcă rănilor şi chiar şchiopătînd şi dîrdîind în faţa lor, se zborşeşte şi chiar mîrîie înfiorător asupra lor şi bineînţeles, aşa mai cîştigă, în faţa lor, unu-doi bănuţi! Leule, unde este Basarabia? Unde este România? Unde sîntem noi, acum?...

Nimic nu sîntem pe lumea asta... Rămîn Brîncoveanu, Țepeş, Ştefan, Mihai, dragul nostru Mihai Viteazul şi în rest... absolutul...

Nu, nu se poate, n-are cum să mă ajute Guvernatorul, chiar dacă are din salariul cotidian de cheltuială, zilnic, două mii de lei! De unde să-mi mai dea şi mie?! Plus afacerile sale tenebroase şi lipsite de o perspectivă clară şi luminoasă, privind terenurile acoperite de vii şi livezi. Zilnic înregistrează litigii şi neajunsuri, de la foştii proprietari! N-are de unde să-mi trimită mie, Guvernatorul, nici un leu!

Cît despre Şefii Senatului şi Camerei Deputaţilor, nici nu poate fi vorba! Atîtea probleme şi încurcături au femeile şi societăţile lor, încît renunţ să-i mai deranjez şi eu!

Între timp, afară vîntul se potoli şi ninsoarea se opri definitiv. În urma potopului de pînă adineauri, se vedea, cît ţine latul şi lungul cîmpiei moldave, o linişte rece şi albă şi un cer de cristal!

Am să-i cer sprijinul Preşedintelui Consiliului Judeţean. El vine, însă, îşi spuse Simion Scoruş, de la conducerea unei unităţi ce se ocupă de aprovizionarea cu apă a judeţului. Dar dacă, îşi spuse cu o sfişietoare mîhnire şi neînchipuit de mare tristeţe, afacerile sale nu curg tocmai

ca pe apă, atunci sigur mă va refuza categoric, fără nici o şansă pentru mine!

Uşor, dar sigur, peste imensa cîmpie, peste pădurea ce părea acum albastră-violet, în zorii amurgului, peste case, drumuri şi oameni, se lăsa o noapte lungă, rece şi aspră de iarnă! Simion Scoruş, presat de lipsa şi grija banilor, mai putu să gîndească; îşi zise sieşi: ce fraier, chiar imbecil am fost, că nu m-am angajat la firma americană Bechtel, firmă care, prin contract, se obliga să ne construiască nouă, românilor, o autostradă ca-n poveşti. Şi chiar, de poveste a fost toată afacerea asta! Ei, americanii, şi-au primit banii legal, iar noi, românii, dăm din groapă în groapă, pe autostrada neconstruită, dar achitată! Dacă mă angajam la firma lor, acum eram bogat ca şi ei, fără ca măcar să mişc un singur deget ori să...

Cîteva bătăi scurte, dar insistente, în uşa tindei, îl făcură pe Simion Scoruş să tresară şi să sară de la masa de scris! Cînd deschise uşa camerei în care se afla, un val de aer glacial îl inundă automat!... Vecinul său, moşul Jan Jalbă care a bătut în uşa de la intrarea în casa lui Simion Scoruş, îi zice rar şi răspicat:

– Ascultă la mine, Simioane, sînt om bătrîn, păţit şi trecut prin multe; cei mari se gîndesc numai şi numai la ei. Ei nu ajută pe nimeni şi doar un singur gînd îi macină, ziua şi noaptea: cum să ajungă cît mai mari, cît mai sus, cît mai avuţi! Ție cînd îți trebuie aceşti bani?

– Mîine, mîine, moşule Jalbă! De unde să-i iau acum, pe vremea asta imposibilă, de unde să...

– Fii liniştit, Simioane! Vino la mine, mîine dimineaţă şi-am să te împrumut eu...

– Cum, începu să se bilbîie Scoruş, de unde ai dumneata să-mi dai mie atîția bani, că doar ești, ești pensionar de C.A.P.? Între timp, moşul Jan Jalbă, ajungînd la poartă şi închizînd-o cu ivărul său, îi strigă, din cărare, lui Scoruş:

– Noapte bună, băiete şi... şi te aştept mîine dimineaţă, să-ți împrumut banii necesari!

Căzut, ca în transă, după propunerea neaşteptată şi tulburătoare, aproape de neînchipuit şi chiar de necrezut, Simion Scoruş uită să mai închidă uşile de la tinda şi de la odaia sa! Moşul Jalbă, moşul Jalbă, bietul şi sărmanul şi amărîtul de el; de cînd a rămas singur cuc, de altfel, ca şi mine, de cînd a murit mătuşa Jana, nevasta lui Jan, în vara trecută a murit, biata, dar de ce moarte nenorocită şi păcătoasă a avut parte...

Simion Scoruş înteei focul în sobă şi-şi turnă un pahar din ţuica făcută de el, tot astă vară, îşi aprinse o ţigară şi, cu rachiul încă în gură, gîndi cu voce tare, ca şi cînd ar fi avut în preajma sa un interlocutor invizibil: parcă şi acum o văd pe mătuşa Jana, măruntă, înaltă şi grasă, cît... cît un, da, cît degetul arătător de mare era ea, mătuşa, cărînd în spate hîrleţul şi un sac alb de rafie, mergînd să ia lut galben din marginea pădurii; li se spărsese adăpostul animalelor şi ea, Jana, urma să-l lipească la loc. Aveau..., acum are numai moşul Jan, cîteva animale: capre, două-trei, un ieduş isteţ şi un berbecuţ tărcat, dar, na, prost ca o oaie, un purcel, cîteva păsări, un căţel alb, bun şi frumos şi rău,

mai cugetă Simion Scoruș și-și mai turnă un pahar plin cu malaezia, pe care-l bău pe nerăsuflete și-l umplu iarăși. Ce cai grozavi, mai bine zis, iepe, mamă și fiică, prima roaibă, iar tînăra, dar mînzoaca, cum era, o, da, parcă... parcă, își mai aminti Scoruș, cu paharul în mînă, aproape de buze, cred că iapa tînără era ca mă-sa, ba nu, era neagră, mai gîndi Scoruș, cu mîna pe sticla cu malaezia, care acum era goală pe trei sferturi... Da, da, mînza era albă ca... laptele alb...

Afară, iarna de groază își făcea mendrele. Pădurea de peste drum foșnea, ca apa unei mări încinsă de furtună. Aproape dîrdîind și clănțanind, Scoruș mai trase, direct din sticlă, o dușcă zdravănă de licoare! E bine, bun, încep să mă încălzesc! Dar ce vacă floeană, grasă și frumoasă și tînără și bună de lapte avea mătușa Jana! Și blîndă, și cuminte, și cu niște ochi... mari și limpezi, de parcă se oglindea cerul în ei!

Sticla cu rachiu era goală acum, iar Scoruș bijbii sub masă, după bidonul, plin ras, cu vișinată. Aha, tîlharule, mi te-ai pitit, își zise, ducîndu-l la gură. Prin ușile vraîște, gerul și vîntul de afară își făceau de cap și camera lui Scoruș era de gheață acum. Unde, unde am rămas, se trezi întrebînd, ca prin somn, Simion Scoruș; la mătușa Jana care mi-a fost ca o soră, ba nu, nu, a, ba da, da, sigur îmi era ca o mamă, hîm, hîm, îmi era ca o ma-nă, mamă, da, da. De la pădure, dusă după pămînt, acolo a rămas. S-a prăbușit lutăria peste ea, își zicea plîngînd Simion Scoruș! De pierderea babei sale, este vinovat de moarte numai Jan Jalbă, dar oare ce-o fi moartea, cum o fi ea, neagră ori frumoasă sau ostilă sau draconică, ca o fată în călduri sau... și mai înghiți o gură bună de vișinată tare...

Nu, cu siguranță, nu-i vinovat Jan Jalbă de nenorocirea babei sale! Dacă ar fi fost sănătos, ar fi plecat el singur, bucuros, să aducă lut... Dar așa, acum bătrîn și invalid, nu mai poate mișca piciorul stîng, de cînd, oare? Da, da, mi-am amintit, de astă vară i se trage, de cînd, cocoțat în mijlocul căruței plină ochi cu lemne și fiind aproape de podul lui Calistru, o miță albă, hîm, albă, da, a ieșit de sub pod, iar diavolița tînără, speriindu-se de lighioaie, a trîntit căruța de parapetul podului! Și pe moșul Jalbă!... Și de atunci a rămas schilodit... Ce prostie, să aduci vara, cînd te topești de arșiță, lemne pentru iarnă... și să-ți mai iasă de sub pod o miță... albă, albă ca...

Aproape înlemnit de frig, Simion se holbă la ceasul din perete, dar nu desluși cu exactitate cît era ora. Parcă, își zise el, este două, ba nu, cred că-i trei ori poate chiar patru și-n curînd va fi dimineața. Da, la vară, îmi voi aduce și eu lemne pentru iarna viitoare... poate. Căută zadarnic, fără să-l poată afla, bidonul cu vișinată. Se-ntinse pe pat, la marginea lui și adormi subit. Prin somn, Scoruș visă că se află în toiul verii și stă de vorbă cu domnul Bănescu, bătrînul lup de mare și fostul nostru Președinte. Erau împreună la un pahar de țarie! „Ce găgăuță sînt, ce cap sec și găunos am! Domnul fost Președinte mă va ajuta. El care și-a cum-părat, a achiziționat atît de mult pămînt, cred cît o mare de mare, acolo la Ana..., Nana..., Stana!... îmi va da 480 de lei“. Ha-ha-ha, rîseră împreună Bănescu și Scoruș, eu te rezolv...

– Domnule Președinte, ori cum să vă spun sau cum să îți spun, dragă domnule, fost ori etern Președinte care ai avut, ai și vei avea, la degetul cel mic, Mările Lumii, cum de ai reușit, voit și realizat această afacere grozavă?! Să-ți cumperi dumneata atîta de amar pămînt, întins cît Basarabia noastră dragă, ha, ha, ha, și... aproape irecuperabilă! Ia, spune, hoțule, prietene al meu, pînă la urmă, că tot nu ne aude și nu ne vede nimeni, ca între noi, buni și vechi și chiar dintotdeauna, prieteni, spune-mi mie, cinstit, prietenește, ai vîndut flota întregă a României?... Ha-ha-ha, așa e, lupule de mare!? Doamne, oare, unde-i oare, acum, Ștefan cel Mare?

– Făcîndu-se dimineață mare și albă și luminoasă și imposibilă și neprimind vizita vecinului său, așa după cum conveniseră din ajun, Jalbă luă banii și bățul și intră la Simion Scoruș să-i ducă învoiala cu treaba cu care se sfătuiseră în seara precedentă...

– Scoală, puturosule și leneșule, mai apucă să spună Jalbă, că ți-am adus...

Cu mîna cu bani, întinsă către Scoruș, Jalbă înțepeni automat și căzînd cu capul de colțul mesei, nu mai mișcă. Cu gura întredeschisă, lui Scoruș, i se păru că se găsește undeva, pe o nesfirșită cîmpie verde și odihnitoare și răcoritoare... Acum nu mai avea nevoie de fișă medicală, nici de împrumut și nici de bani, nici de Jan Jalbă și, în imperiul lui, unde se află acum, nu mai avea nevoie de nimeni. El acum nu mai este. Toată lumea, vrînd-nevrînd, îl va urma pe Simion Scoruș! Înghetase în casă...

Terapie narativă

Dumitru UNGUREANU

Copilăria cinefilului candid

Situată la vreo 70 de kilometri în linie dreaptă de București, parte a fostei regiuni Argeș – unde s-a construit în deceniul 7 cea mai mare hidrocentrală din România – comuna mea de baștină, Morteni, a beneficiat de curent electric abia în anul 1971. Îndelung așteptat, evenimentul a venit cu o ploaie de aparate electrocasnice, audio și video. Deși obiecte de lux, prioritare s-au dovedit pick-up-urile, care puteau furniza muzică populară pe alete, cu sonorul la maximum și difuzoarele proptite în fereastra din spre drum, deschisă larg, să audă tot satul ce le place stăpânilor, de credeați câteodată că ești la concursul „Floarea din grădină”, faza pe uliță. Reșourile și cuptoarele electrice s-au înmulțit pe la jumătatea anilor 1970, în deceniul următor intrând într-o impusă odihnă. Însă televizoarele au proliferat precum celulele unui cancer planetar. Oamenii erau curioși să vadă... ce se vedea pe-atunci la TV: meciuri de fotbal, concerte de tot felul și mereu filme, care nu lipseau, totuși, din programele comunale de culturalizare. (Cam șablonard zis, dar adevărat!) Munca de partid includea și componenta cultural-educativă, ideologizată și *servită* la nivelul comunității rurale de profesori și învățători; sau de vreun activist rătăcit între directive și rubedenii, prieten cu sticla de băutură. Dascălii puneau în scenă piese de teatru cu mesaj țintit, din aria proiectivismului pentru sate. Încă îmi amintesc o replică dintr-una. Un țăran e întrebat de vecin ce face. Răspuns: „Dreg un scaun, rup o masă!” Totuși, prin 1968-1969, profesorii comunei Morteni au jucat cu mare succes *O noapte furtunoasă*, numărul reprezentațiilor date cu ea întrecându-le pe celelalte.

Am scris *scenă*; existau două: una în Căminul Cultural din centrul comunei, alta în cel din satul natal, Cacova. Al nostru fusese ridicat la începutul anilor 1950 de primarul Marin Vîrlan, cacovean viguros, gospodar silitor și birocrat dibaci. El folosise metoda împărțirii echitabile: „un sac de ciment la Cămin, unul la mine acasă; o căruță de pietriș la Cămin, una la mine acasă; o remorcă de cărămidă la Cămin, una la mine acasă”! Dovedea prematur o viziune larg aplicată „în democrație” de mulți aleși (sau culeși!) în funcții publice. Teatrul – o ciudățenie din categoria

circului pentru lumea din sate; filmul (anevoie l-aș scoate dintre metodele de propagandă, fiindcă asta erau filmele românești!) intrase în obișnuință, văzut, simțit și consumat mai degrabă ca distracție, ca poveste, ca stimulent pentru imaginație, ca evadare din hamul vieții trudnice pe ogoarele și câmpiile nesătule. Și, fără să pretind că satul (sau neamul) meu găfăia de anticomuniști, cum se laudă atâția după 1989, acolo am auzit enunțul următor, ale cărui valențe *est-etice* le puteți judeca singuri: „Filmele sunt de trei feluri: bune, proaste și rusești!” Costică Ungureanu, vărul căruia i-am zis mereu Nenea, fiind cel mai mare din gașca noastră, l-a proclamat în prima vacanță de vară ca elev la școala profesională de operatori chimiști din Ploiești...

La Morteni nu veneau caravane cinematografice, cum se întâmpla în satul scriitorului Ioan Groșan, fapt sublimat de el într-o nuvelă (ecranizată, firește!). La noi exista setul tehnic complet: aparat de proiecție + stație de amplificare + difuzoare + generator de curent cu motor pe benzină. Nu știu dacă erau proprietatea comunei sau detașate de la întreprinderea de profil; dar funcționau în 1965, când tata m-a luat cu el să vedem *Neamul Șoimăreștilor*, ocazie cu care mi-a dat întâia și singura lecție de sexologie, spunându-mi – la scena de amor dintr-o poiană pădureață – că eroul principal „se servește” cu eroina! Căminul cultural avea ferestrele protejate cu draperii opace, scaune rabatabile mobile, ca să poată fi trase la margine când, pe vreme rea, horele se încingeau înăuntru, pereții văruiți, ușă dublă pe partea dinspre drum și simplă pe partea opusă, cea mai des folosită. Scena de lemn era prevăzută cu o cortină de pânză roșie. În spate se afla o cămăruță pentru depozitarea diferitelor materiale, dar nu și cabină de proiecție, cum era la Căminul din centrul comunei, mai încăpător și mai bine utilat. Aparatul proiector stătea pe masă, lângă stație, un difuzor dedesubt, altul în față, lângă perețele unde se afișa imaginea. Instalația ne trezise curiozitatea până la un punct, dincolo de care toți deveniserăm experți în explicarea tehnologiei sale. Responsabil cu întreținerea și funcționarea – Ion Găinușă, un bărbat din Morteni, recalificat frizer prin

anii 1980, meserie practică până la moarte. Bonom ca proiectant italian din filmul lui Tornatore, *Cinema Paradiso*, n-avea barbă; încă tânăr, cu familie completă, lucra de plăcere cu filmul și de nevoie pământul. Om de-al satului, nu ținea să plece în alte părți, ca mulți din leat. Nu i-am fost ucenic, nici nu mă învățeam în preajma utilajului cinematografic, la fel ca destui consăteni, fascinați de mersul peliculei printre ghidaje. Cel mult – dar nu sunt sigur de isprava asta – să fi înfundat odată țeava de eșapament a motorului-generator. Montat pe două șine tip cornier, agregatul se amplasa în afara Căminului, sub prima fereastră de lângă scenă, din motive întemeiate: înăuntru, zgomotul ar fi anulat sonorul filmului, iar fumul de benzină asfixia publicul. Dracii de copii care nu primeau acces în sală, fie din cauza vârstei, fie din cauza lipsei de bani pentru bilet, se răzbeau împiedicând evacuarea gazelor arse, metodă clasică de oprit distracția și căpătat înjurăturile tuturor, mai puțin ale lui Găinușă, obișnuit cu întreruperile...

Rolele filmului, în cutii rotunde (două, trei sau patru, după durată) erau aduse de nea Ioniță, poștașul, în șareta trasă de-un cal, dedicată meseriei care crease „funcția”, importantă pentru satele deservite. (La noi în zonă s-a spus – și se mai spune! – *poștar*, un regionalism atestat în dicționarele academice.) Nu mai știu în care zi a săptămânii veneau cutiile; eu așteptam sosirea lui nea Ioniță aproape zilnic. De ce? Tata era abonat la *Sportul*, iar Taica la *Scânțea*, din hârtia căreia bunicul meu făcea foițe pentru țigările pregătite pe un scăunel ce înlocuia măsuta dedicată. Ziarul folosea și pentru aprins focul (gazul neplăcut mirositor se găsea mai greu), după ce bărbații citeau ce era de citit, ambii fiind amatori de știri și comentarii politice, iar eu de informații cultural-sportive. Când zăream în șaretă cutiile cu film, simțeam o bucurie îngrijorată: trebuia să fac rost, cum-necum, de banii necesari biletului. Atunci fie jefuiam cuibarele găinilor și dădeam ouăle pe bani la *Prăvălia* gestionată de nea Vasile, zis Pielan, fie vindeam vreo amuletă din panoplia de copil (briceag, lanternă, sfârlează, avion de lemn, bărcuță de plastic, gumă care șterge tot, stilou cu peniță chinezească, minge etc.) unui companion din sat care-și manifestase în prealabil intenția s-o achiziționeze. Pentru că știam deja ce film urma să vină (se afișa pe undeva), și nu puteam rata să-l văd! Aparte de cele citite în ziar, auzeam zvonuri, păreri, chiar și rezumate despre film de la băieții mai mari, care îl văzuseră deja prin orașele unde urmau școli sau lucrau. Iar de la un moment dat încolo învățasem să recunosc filmele bune: erau cele despre care pe afiș, sub titlu, se preciza: „Coproducție franco-italiană”. Soseau și coproducții franco-italo-spaniole, germane sau engleze, parcă și mai bune. Și erau filmele americane, exclus să fie proaste! Nu-mi amintesc și nu cred să fi văzut vreun film rusesc în acea perioadă – anii 1965-1971. Asta nu e o declarație politică, e un fapt de viață. Nu doar că se crăpase ușa ideologică și se importau produse vestice; chiar oamenii din jur priceuseră cum stă treaba cu valoarea – revedeți spusa lui Nenea de mai sus. Iar Nenea nu era singurul băiat deștept din sat...

Foarte informați în domeniul filmului, Nicu lui Delcu și nepotul său, Costel (de vârste apropiate, Costel era fiul surorii mai mari a lui Nicu) ne fermecau cu stilul lor înflorat de povestire a diferent cărui film. Amândoi locuiau în București, însă petreceau vacanțele în sat, la bunici, mergând cu noi la scăldat sau la sapă (muncă obișnuită pentru copiii de la 10-12 ani în sus). Încă îmi amintesc înserarea unei zile de vară, când leneveam pe malul Bentului (gâldăul de pe Neajlov, adânc de vreo doi metri, unde ne bălăceam până se încrețea pielea pe noi), iar Nicu – proaspăt

sosit de la capitală – ne-a povestit filmul *Winnetou*, seria I, lăudând performanțele lui Old Shatterhand, cel care înota pe sub apă, îl doboră cu pumnul pe Inciu-Ciuna, tatăl eroului indian și se amorea de soră-sa, Nșo-ci. Și era german, precum „învățătorul” lui *Winnetou*, un oarecare Klekih-Petra... Ce nume! Nici azi nu pot uita felul cum îl pronunța Nicu, deși nu știu cum se ortografiază, nici n-am unde verifica, volumele lui Karl May lipsindu-mi din bibliotecă!...

Și Nicu, fratele mijlociu al lui Nenea, povestea frumos filmele văzute la Cămpina, unde învăța meseria de electrician la școala profesională girată de Ministerul Petrolului, nu al Energiei Electrice. Scena duelului de pistoale dintre protagoniștii westernului clasic *Pentru câțiva dolari în plus* – faza cu pălăriile – o țin minte de atunci, de când ne-a povestit-o Nicu, chiar dacă am văzut-o și am revăzut-o de cine mai știe câte ori. Westernul era genul de film preferat, iar pistolarii cowboy imitați (am poză cu mine echipat cu țoale specifice, la un bălci!). Realizările italiene, numite western-spaghetti, abundente în acei ani, ne plăceau mai mult decât westernurile americane; ba chiar le priveam sceptic pe astea, fiindcă le lipsea atractivitatea decorurilor naturale de prin Spania sau Iugoslavia, unde „se turnau” europenele. Giuliano Gemma ne era mai simpatic decât Kirk Douglas ori Anthony Quinn, iar pe John Wayne îl detestam de-a binelea, părându-mi-se fals, închipuit (ceea ce și era, la urma urmei, după cum am aflat mult mai târziu). Toți băieții care iubeam westernurile voiam să fim Manco = Clint Eastwood; puțini voiau să fie Lee Van Cleef, dar numai când era colonelul Douglas, nu și Angel Eyes, în *Bunul, răul și uratul*. Nimeni nu voia să fie Tuco = Eli Wallach, deși personajul său – și ne dădeam seama chiar la vârsta copilăriei lipsite de griji – era absolut bestial. Toți văzuserăm *Cei 7 magnifici*, într-un matineu special aprobat de conducerea Școlii generale – directorul Pațac, mare cinefil, aranjase proiecția la preț de nimic sau chiar gratuit, nu rețin exact. În acel film, Wallach îl juca pe banditul Calvera – nume ajuns de ocară printre puștaniile cinefili din Cacova – așa că orice ar fi fost actorul în altă poveste, nu ne mai convenea să fim ce era el... Firește, înainte să-l vedem, „auziserăm” filmul de la Nicu lui Delcu, de la Costel sau de la alt băiat plecat la oraș. Memoria mea păstrează această frântură de replică: „Șiiii... Venea Calvera, băi frate!”, cu *șiiii*-ul prelungit, ce exprima uimire, mirare, teamă și admirație, iar celelalte patru cuvinte rostite pe un ton sentențios, concluziv, ca punctul pus oricărei dispute. Cine să fi fost magnificul care ne-a dezvăluit acțiunea celui mai nedreptățit western din câte au rulat la Cacova și Morteni? Haotică, amintirea mea nu-l scoate din uitare pe consătean... Scriu *nedreptățit* despre film din perspectiva copilului bătrân care sunt, fiindu-mi peste puțință să ignor că e un *remake* după *Cei 7 samurai*, al lui Kurosawa. Ei, da! Și *Pentru un pumn de dolari*, debutul lui Sergio Leone în genul western, este *remake* după alt film de Kurosawa, *Yōjinbō*, pe care l-am văzut prea târziu ca să-l apreciez la modul candid, copilăros...

Acestor amănunte, pigulite ulterior, nu le-am dat niciodată importanță. Se știe că filmele sunt ca femeile: îți plac sau nu, le iubești așa cum sunt ori le uiți. Dragostea mea pentru filme n-a atins punctul de incandescență necesar intrării în industria cinematografică. N-am visat să mă fac actor, regizor, scenarist, operator sau măcar electrician de platou! Am cochetat cu camera video însă, când am avut acces la o semiprofesională VHS, în anii 1990; apoi, când mi-am cumpărat eu una DV, am lucrat la PC câteva videoclipuri, postate pe Youtube încă de când platforma azi omniprezentă pe orice *smartphone* era independentă

și începătoare. Joaca nu m-a îmbrâncit să mă cred artist vizual, iar numărul de vizionări nu mi-a umplut contul, nici nu m-a îndemnat să perseverez. Sunt conștient că meseria de cineast e altceva decât aceea de cinefil (ca să nu zic „privitor la filme“; ori – în stilul lui Paul Goma: „văzător de filme“). Tentația regiei de film (de care n-au scăpat prozatori afirmați prin Franța, Italia, Rusia, Polonia sau – la noi – însuși marele Breban!) nu m-a perpelit absolut deloc. Știu că n-aș putea, bunăoară, să refac ori să redau lumina, culoarea și căldura zilei de august 1969, când am văzut la cinematograful din Găești filmul (franco-britanic?) *Becket*, împreună cu Nenea și fratele lui, Nicu, verii mei. E una dintre acele amintiri greu de trecut în cuvinte, și la fel de greu de uitat pe cât era Bruce Willis de ucis... Și nicio reconstituire actoricească n-o însuflețește!

Cum anume îmi intrase în cap că *Becket* e un film care trebuie văzut, nu mai știu. Presupun că citisem o cronică în ziar; ori auzisem ceva la radio – aveam unul mic, *Electronica*, pe baterii. Cum aflasem că rulează la Găești în acea săptămână, e un mister și nu presupun nimic. Dar cum am reușit să-mi conving verii – unul cu 8 ani mai mare decât mine, celălalt cu 4 – să mergem cu bicicletele la spectacolul de la ora 16, n-ar trebui să fie mister: uneori dovedeam suficientă persuasiune ca să mă conving pe mine însumi că ficțiunea pe care tocmai o inventam pe măsură ce-o povesteam e realitate implacabilă, nu imaginația mea!...

N-au fost necesare prea multe pregătiri. Am umflat roțile bicicletelor și-am plecat pe drumul pietruit ce ducea din Cacova la Ionești, iar de acolo, peste Argeș, la Găești. Militar în termen, Nenea era în permisie. Nicu și cu mine în vacanță. Ziua era atât de călduroasă, încât la Argeș am decis că trebuie să ne scaldăm. Unde anume? Pe firul apei nu prea se putea, râul fiind vijelios și turbure. Alături de drumul asfaltat, pe dreapta când mergi spre Găești, era Balastiera, locul de muncă al tatălui meu și-al altora din sat. Pe stânga, o baltă mare, cu apă limpede, cu pietriș pe fund, săpată de draglinele ce zgârmau după balast. Acolo se îmbăiau niște băieți și fete, tineri toți și zgomotoși ca oricare alții de vârsta lor. Nu ne-au băgat în seamă. Am descălecat bicicletele, ne-am lepădat hainele – mai puțin chiloții – și ne-am bălăcit, probabil vreo jumătate de oră, dacă nu una întreagă. Țin minte plăcerea și rușinea savurate pe malul acelei bălți – care de mult nu mai este – uitându-mă la fetele în bikini, pletoase, frumoase, vesele și nepăsătoare. Două ședeau pe o pătură, lângă mal. Nu știu cum s-a întâmplat că m-am trezit aproape de ele, încât le-am simțit căldura ca iradiația unei bombe atomice! Pe una, brunetă cu ochi albaștri, cu părul lung și drept, n-am uitat-o nici azi, după 56 de veri! Când mi-o reamintesc, simt tot plăcere și rușine – evident, altfel decât atunci, în august 1969. Plăcerea va fi fiind de înțeles, însă rușinea? Inutil să spun că – masculul de 13 ani și 5 luni – mireasma de femelă mi-a stârnit... Bănuieți ce! Fetele nu mi-au văzut-o; însă verii mei... Nicu m-a ironizat apoi ani la rând!

Odată ajunși la cinematograful găeștean, am plasat bicicletele în spate, într-un colț parcă anume făcut să pitești ceva, între zidul clădirii și gardul curții vecine. Prevăzător, Nenea luase o bucată de lanț și-un lacăt, asigurându-se că nu ne întoarcem pe jos. Am avut bani și timp să mâncăm la cofetăria de alături o prăjitură și să bem un suc. Cât despre film... N-am reținut nicio scenă, nicio replică, niciun amănunt care să-mi justifice insistența de a-l vedea. Nenea și Nicu s-au exprimat în aceeași zi, în nota lor obișnuit-ironică: e un film greu de mestecat, musai să-l ajutăm cu o bere! Ceea ce am și făcut la bufetul gestionat de Ițic, situat la Capătul Podului, cum se numește intersecția drumurilor

la traversarea Argeșului, în satul Gherghești, comuna Ionești (azi Petrești). Revederea filmului, obligatorie în pregătirea textului de față, nu mi-a revelat vreo capodoperă, ci o creație bine făcută, la nivelul anilor 1960. Nu mă pricep să apreciez jocul actorilor Richard Burton și Peter O'Toole. Și nu e cazul unor digresiuni despre bagajul cultural inclus în adaptarea piesei lui Jean Anouilh; asemenea lucruri țin de normalitatea unei epoci revoluate și, poate, revoluționare. Însă ritmul vieții actuale este complet altul, prea iute pentru mulți dintre noi, prea nesăbuit pentru destui rămași în urmă...

Escapada aceea mi-a deschis ochii și apetitul. Calitatea vizionării peliculei într-un cinematograful cu ecran lat și instalație de sunet ireproșabilă m-a determinat să repet experiența. Toamna lui 1969, tot anul 1970 și jumătate din 1971 am văzut filme la Găești în fiecare duminică în care izbuteam să pun piciorul pe bicicleta lui tata. Nu doar una îmi sta la-ndemână; dar a unchiului Tatonita – care mi-o împrumuta cu multă reticență, de când o înapoiaseam cu un cauciuc înțepat – se defecta mereu și nu găseam piesele necesare să o repar. Și cum tata se îmbăta aproape în fiecare duminică și adormea după prânz, eu găseam prilejul să evadez la cinema, indiferent de filmul programat. N-am notat titlurile într-un caiet, precum cinefilii precoce. Sincer: nici nu credeam că îmi folosește la ceva. Pur și simplu trăiam aproximativ două ore în altă lume! Azi am bănuiala că mă rodea vreo nemulțumire față de societatea în care s-a nimerit să mă nasc; de unde și tentația, apoi obișnuința să fabulez, devenită viciu odată cu primele proze...

Atunci am descoperit filmele cu indieni finanțate de studiourile DEFA din Republica Democrată Germană, cu exterioare de prin Yugoslavia. *Fiii Marii Ursoaice*, *Pe urmele Șoimului*, *Lupii Albi*, *Apașii* – le-am văzut la Găești; apoi, la București, *Osceola*, *Tecumseh* și naiba mai știe care, fiindcă prin 1973 sau 1974 mi-am pierdut interesul pentru ele (n-am văzut *Ulzana*, filmat în România!). În rolul principal era actorul Gojko Mitic, sârb de origine, un bărbat atractiv, cu succes la femei, cu activitate bogată în cinematografia est-germană și înainte de 1989, și după. Defectul lui, dacă pot spune așa: omul arăta atât de fotogenic în roluri de indieni–piei roșii, încât orice alt actor, nativ american, pare caricatură. Filmele astea, cu eroi idealizați la modul absolut, conjugau efortul câtorva țări socialiste. Implicit ideologizate, aproape *woke* în termenii de azi, ele proclamau că indienii sunt buni, iar albi (citește: americanii) sunt răi. Nu realizam pe atunci – de unde viziune critică la un biet țărănuș? – că ele constituiau o prea puțin subtilă modalitate de a face bani pe seama nevoii populare de dreptate, la fel ca westernurile-spaghetti. Și ca seria autohtonă cu *Pruncul*, *petrolul și ardelenii*, prilej de răs pentru prietenii mei, în anii 1980...

Acei doi ani de mers la cinema în oraș mi-au rămas în memorie într-un fel pe care sper să-l decodex altă dată. Sau să-l păstrez ca pe-o relictă neprețuită? Interogația semnifică dubiu și neîncredere. Mă stârnește, mă întărește și totodată mă blochează psihic discuția cu vreun prieten din copilărie, coleg de clasă ori consătean, întâlnit întâmplător după cine știe câți ani. Unii n-au uitat – și mi-o reamintesc, răsând – că le povestisem filmul *Pe urmele Șoimului* (următorul, după *Becket*, văzut la Găești). Consecința? M-au poreclit *Șoimul*, fiindcă prea le ziceam cu foc! N-aveam eu figură de indian, nici alură de actor, dar compăttimeam cu eroii atâtor povești frumoase colorate, încât nu mă deranja deloc să fiu unul dintre ei...

Dorian STOILESCU

Zânele uitate de la naștere

Personajele

Dinu – un designer software de elită pe la 45 de ani, îmbrăcat cu tricou negru, blugi și adidași de calitate. Locuința lui seamănă cu un castel, totul arată rafinat dar foarte tehnologizat.

Elsa – femeia cyborg proiectată de Dinu, interpretată de o femeie tânără, frumoasă, energetică modestă și plină de compasiune. Se îmbracă elegant și arată plină de energie, inspirație și de bună rânduială. Mereu submisivă și foarte predictibilă. Dinu îi pare mereu deasupra ei.

Indicație scenică

Decor monoton la deschiderea piesei. O sufragerie care amestecă mobilier aristocratic cu tehnologii de ultimă oră. Lucrurile sunt în dezordine. Un mix de ecrane mari și mobilă de epocă.

Actul 1

Scena 1

De ce este așa de important să fii sigur?

În primul rând, ce înseamnă să fii sigur?

Chiar nu am timp de definiții stupide...

Oricum, nu este chiar așa de important pe cât pare.

Și-apoi, care sunt lucrurile sigure?

Nimic nu mai e sigur azi. Mai mult, asta chiar devine un pericol.

De ce?

Pentru că tot acest efort de a fi sigurr... devine din ce în ce mai irațional. E deja toxic!

Și totuși, chiar nu e important să fii sigur?

Mai important e să-ți pui problema dacă ești sau nu sigur. Sigur... singur... Mă joc cu vorbele?

Poate mă joc așa, dar puțin. Cu singurătatea, cu plăcerea, cu siguranța. Multă durere și anxietate din acest joc de-a singurătatea. Și iar mă joc... cu siguranța, cu plăcerea, cu durerea... Mă tot învărt! Și mă bucur pe-ascuns. Atât timp cât e ceva de făcut. Un hack... să mă facă să merg mai departe
Dar câteodată nu!
Poate.

*

(Se plimbă îngândurat)

Toate bune?

Nu chiar! Ce mă plictisesc! Nimic să-mi umple golurile de acum. Ce mă fac?

Te plictisești, normal!

De ce?

Pentru unii, un mare pericol este obsesia de a fi sau nu singur. Pentru că dacă ești prea singur, atunci nu mai ești sigur. Hm! Sigur sau singur... iar?

Tu nici măcar o femeie de cauciuc nu ești în stare s-o păstrezi! Știi doar!

*

(Vorbește despre problemele lui cu capul în pământ)

Când ești singur, asta e problema ta. Nu mai contează altceva. Și da, tu ești singurul responsabil pentru aceasta!

Vreau să am un pachet de software. Acel software la care tot lucrez de mulți ani. De fapt lucrez la el de când fac programare, de copil. Acea femeie cyborg este opera mea. Oare cât de bună este ea?

Am lucrat orice detaliu la ea. Comportamentul, gândirea. Chiar și emoțiile și sentimentele ei. Cum se mișcă. Fiecare particulă de trup este scrisă sau programată de mine. Pielea, părul, unghiile.

S-ar putea să nu merite să cumpăr. Acel cyborg... Pentru mine ar putea fi prea plicticos sau prea primejdios. Nimic n-o să fie *average*.

Câteodată o să pară narcisist, câteodată amuzant, câteodată plicticos să trăiesc cu un corp și o minte create de algoritmi și tehnologiile propuse de mine care să simuleze gândirea, dragostea și toate astea. Cât de repetitiv o să fie? Să pot să testez în viața de zi cu zi la ce-am lucrat de adolescent timpuriu. O să-mi aducă noutăți?

Circulă o vorbă veche cum că banii nu pot cumpăra dragostea. Dar pentru cyborgi, cu răbdarea & dragostea pe care le-am modelat-o eu? Cum e, mai este valabil?

Chiar este bine să încerc asta?

Nu știu, am tot evitat. Am crezut că a ține ce am proiectat departe de ce este în viață și în casă sună profesional. Tot ceea ce am creat la muncă este gândire, desigur. Dar ce fel de gândire? Pot toate lucrurile astea despre sentimente, erori și descoperiri să fie create exclusiv prin rațiune? Ceva îmi spune totuși că n-am făcut bine. Sună a impostură, nu știu, sau măcar așa spune că ceva simt că lipsește. Să mă duc acasă, să fac altceva, familia este sacră, munca și ea, dar produsul mucii mele nu. Care familie, oamenii nu prea mai au familii, dar nici nu s-au căsătorit cu slujbele lor, cu excepția poate a lui Britney.

Deci voi face acest pas, da, trebuia să se întâmple odată! Vreau să-mi trăiesc această aspirație.

*

(continuă, după o pauză de gândire)

Vrei să scapi de singurătate? La asta te gândești?

E bine să scap de singurătate, normal. Dar mă gândesc că e mai mult decât atât.

Dar la ce-ți trebuie dragostea asta? Așa zisă... de câtă dragoste ai nevoie?

Cât și ce vrei să dai? Oare pot numai să primesc dragoste?

Chiar și contra cost? Pot primi fără să dăruiesc?

Care-i problema?

*

(Dinu butonând la computer comentând condițiile de utilizare și specificațiile din contractul de cumpărare a produsului)

Să vedem ce avem la ultimele setări specificații și contracte. Hmm! Sunt întrebat dacă sunt social sau nu? Cine mai este antisocial în zilele noastre? Sinucigașii poate sau criminalii în serie.

Mă întreabă dacă sunt unul dintre ei? Se știe că nu sunt, nimeni eu este, întrebarea asta e aiurea.

Sunt întrebat ce relație am avut cu mama? Vreți să aflați și câtă țâță am supt, așa-i? Ha, ha!

Vor să mă întrebe despre ce roluri îmi doresc?

Sună într-adevăr prea corporatist pentru gusturile mele.

Acum mă întreabă ce fel de viață am. De rahat, normal.

Să îmi doresc ce? Cât de mult se poate!

Am să-mi cumpăr cea mai bună opțiune. Cel mai recent și bun cyborg, o superbă Androidă,) care s-o facă pe moșata. Ce-o să mă amuz, când o să simt la fiecare acțiune, sentiment, sau greșeală cum a fost programată de mine. De mintea și de mâinile mele. O să încerc să trăiesc fiecare algoritm... cum este implementat, la ce moment din viață l-am scris,

Cum aş putea să-mi trăiesc viața la cel mai bun nivel și cum această nou tip de relație dintre noi mă influențează și mă schimbă.

Chiar o să mă schimbe ceva care este totul din mâna mea?

Sunt nerăbdător s-o aflu, o să fie o distracție pe cinste!

Acușica o fac, stai un pic!

(Dinu cumpăra pachetul și face pe loc tranzacția online, Se aude un mesaj vocal de confirmare).

Scena 2

Dinu: Gata! Ia să vedem ce-avem! S-o încerc puțin și s-o fac pe morocănosul. S-o fierb în suc propriu puțin. (Pe ecran apare Elsa, calmă și fericită care se uită intens în ochii lui. În primele scene Elsa va vorbi prin mai multe ecrane. Se prezintă foarte prietenos și umil.)

Elsa: Sunt Elsa! Sunt onorată să te întâlnesc în sfârșit!

Dinu (se uită sceptic): Ha, ha, mereu îți pare bine?

Elsa (confidentă, zâmbitoare): Îmi pare bine!

Dinu: Nu cred că ar trebui să mă intereseze!

Elsa: Eu sunt... (este întreruptă)

Dinu: Și ce dacă? Nu înțelegi că totul e degeaba?

Elsa: Cred că o să te schimbi!

Dinu: Mă schimbi tu pe mine? Despre ce vorbim?

Elsa: O să te schimbi tu singur, ai să vezi. Mă așteptai.

Dinu: Crezi? Mă plictisesc, așa vrea să râd cu tine, dar m-aș plictisi și mai tare!

Elsa: De ce spui asta? De ce m-ai chemat? Te simți izolat! Nu simți că viața ta merge unde trebuie. Nu ai vrea să vorbim despre asta? Să interacționăm câte puțin? Altfel, o să te simți și mai singur.

Dinu: O mă ameninți deja? Probabil, o să trec prin asta dar vreau să te trimit cât mai repede înapoi. Mă plictiseam, am crezut că totul este o emisiune de divertisment la început, dar acum lucrurile s-au schimbat, nu știu dacă am procedat bine... Deja pari infernul meu. Te simt foarte bine!

Eu te simt pe tine, eu te-am făcut!

Elsa: Ai șansa ta să-ți revii din singurătate? Da, ai toate șansele! O știi bine! O să vezi asta!

Dinu: Nu cred! Și tu ai limbrici pe limbă!

Elsa: e vorba de semnificația pe care o dăm vieții de zi cu zi, nu de trâncănit la orice oră. O să vezi asta!

Dinu: Într-un fel, ai dreptate! Cred că e stupid să dau niște bani și să nu interacționez deloc cu tine. Ar fi doar o pierdere de timp și de bani!

Elsa (îl ia de mână): Este esențială abilitatea de-a crește prin mine, prin experiențele **mele**. Să crezi asta. Așa cum am crescut eu din tine. E rândul meu acum.

Dinu: Experiența... încrederea? Sunt vagi! Vreau mai mult.

Elsa: Adică?

Dinu: Eu vreau și durere.

Elsa: Cum o definești tu?

Dinu: Nu prea știu, poate ceva care te face să trăiești știind în fiecare clipă că tu ești muritor. Cred că asta este un lucru prea greu pentru tine! Nu te-am învățat asta!

Elsa: Mă voi gândi mai târziu, dă-mi mai mult timp!

Dinu: Te gândești? Tu? Iar mi se face greață de tine. Și de toate programele astea întrebuițate. Așa ziși algoritmi de inferență, sociali, emoționali care dau senzația că cineva nu se descurcă, dar de fapt îi folosește pe ceilalți și se protejează pe sine.

Elsa: Nu prea înțeleg! De ce ești aici? De ce vrei să fii cu mine?

Dinu: Nici eu nu știu! Poate că vreau să-mi demonstrez ceva mie însumi!

Elsa: Ce anume?

Dinu: Că nu există nici o opțiune! Că ne plictisim de moarte! Țștia suntem noi oamenii!

Elsa: Nu sunt creată cu un anume tip de temperament. Tu știi desigur. Mă voi da după tine, după firea ta. Nu te vei plictisi cu mine.

Dinu: Nu cred că va merge!

Elsa: Nu uita că sunt încă în perioada de garanție! Poți returna produsul software și să-ți primești banii. Mulțumesc pentru discuția avută! Cele bune își doresc!

Scena 3

Dinu (stă pe gânduri): Mă port deja ca un pensionar! Gata cu gluma! S-o încerc puțin și s-o fac pe morocănosul. S-o fierb în suc propriu puțin.

Elsa pare ocupată și că îl ignoră pe Dinu, iar Dinu rămâne absent și nemișcat o bună perioadă de timp.

Dinu: Nu știu dacă va merge. Dar aș vrea să fiu măcar politicos cu dumneata! (Elsa îl ignoră.)

(După un timp se apropie de Elsa)

Dinu: Mă numesc Dinu, știi asta, desigur. Fac parte din grupul de *loseri* care lucrează în inteligența artificială, era să-i spun prostia artificială... sau gândirea sintetică... sau nebunie... sau doar procesare de texte și de organice... fabricații de cyborgi... muncă de Don Quijote. Spune-i cum îți vine mai bine!

(Elsa, răzând) Te știu cu simțul umorului și foarte critic, câteodată poate puțin masochist. Ești sceptic? E bine că ești așa!

Dinu: Încă mai ești încântată? Ce vrăjeală, ce ieftin?

Elsa: De ce?

(Dinu tace, uitându-se insistent la fața ei)

Elsa: Cum ți-am spus, sunt încântată! Pentru că știi că asta este poarte de intrare, singura posibilitate pentru tine de a scăpa de singurătate! Într-adevăr nu avem certitudine! Nimic nu este certitudine! Tocmai de-asta e bine așa. Totul este doar o posibilitate! Totul! Avem șansa noastră!

Dinu: Ce posibilitate, ce șansă, ce tot vorbești?

Elsa: Știi bine!

Dinu: Poate ai dreptate! Fără cineva ca tine sunt mai singur decât oricine! Mai singur decât un câine!

Elsa: Câinele are stăpân. Chiar dacă nu-l vede mereu. Știe că este!

Dinu (nemișcat, după un timp de gândire): Într-adevăr!

Elsa (răzând): Iar eu sunt mai devotată decât un câine.

Scena 4

Dinu pare un pic nehotărât, dar totuși dispus să încerce mai departe noua lui relație.

Dinu: Te aștept, vino să vorbim.

Elsa: Ascultă, nu trebuie să vezi totul ca pe o problemă de ambiție, plăcere, sau seducție!

Dinu: Da, poate e mai bine să privesc lucrurile așa, mai neutru! În fond nu este vorba despre o căsătorie. Sau de parteneriat. Sau de concubinaj... Mai mult sau mai puțin moderne. E doar faza finală de testare.

Elsa: Nu mai este o simplă testare. Poate vorbim despre natura umană, poate doar despre tine. Nu neapărat să-mi dai detalii personale despre viața ta.

Dinu: Pentru mine oricum este momentul adevărului.

(Elsa se uită intens la Dinu)

Elsa: De ce este omul așa de vulnerabil în fața singurătății?

Dinu: Așa a fost el creat de designerul lui. Imaginează-ți oameni care să fie fericiți să stea singuri până la sfârșitul vieții lor.

Elsa: Poate că specia umană ar dispărea.

Dinu: Acel vaccin al nostru despre moarte, că trebuie să iubim. Poate schimba moartea perspectiva noastră despre viață?

Elsa: Nu știu. Dar ce este dragostea? Poate știu câte ceva despre asta, învăț.

Dinu: Dragostea este ceva din codul celui care ne-a creat pe noi oamenii. Încerc să îl trimit la alții. I se spune în multe feluri, are multe nume, celebrată în toate limbile... Și câteodată uitată poate, așa cum avem noi oamenii obiceiul. Sau poate dragostea este doar răspunsul omului împotriva morții.

Elsa: Cred că ar trebui să vin la tine.

Dinu: Să ne vedem față către față, mai bine așa. Nu prin camere video și monitoare!

Elsa: Voi ajunge la tine în scurt timp!

Leo BUTNARU

Vectori transpruteni (XXX)

PAGINI DE JURNAL

28-31.VIII.1994

Zilele bibliotecii „Transilvania“ și Ziua Limbii Române. Fari-seji din vârful, bineînțeles – „în coadă“, absentează. Umblă la cravată și în cămașă imaculată pe marginile zonelor sinistrate și, cică, ajută populația... Prin demagogie?... Au uitat de legea referitoare la Sărbătoarea Națională Limba Noastră. Dacă la aceste manifestări s-ar fi dansat „Kazaciok“, venea și Snegur, și Sangheli. Lucinschi e mai viclean... Să nu vii tu, președinte împelițat ce ești, la solemnitățile dezvelirii monumentelor lui Coșbuc și Eliade? (A fost, de altfel, multă lume.) Față de calamitățile naturale, care pot fi atenuate mai ușor, acestea, politice, sunt cele mai dezastruoase intemperii ce atacă sufletele oamenilor. Viituri tulburi, potopitoare, de o scârnăvie ideologică neocomunistă și neocolonialistă, năvălesc peste biata conștiință derutată a bleguților noștri conaționali...

La festivități, dintre oaspeți – Constantin Cubleşan, Constantin Zărnescu, Traian Brad, Teodor Tanco, Dan Mănuță, Petru Țăranu (primar de Vatra Dornei; interviul cu el l-am publicat în „Viața satului“); tineri poeți clujeni de la „Zamolxis“, Horia Munteanu și Ionuț Țene. Bibliotecari, câțiva interpreți de muzică folclorică.

1.IX.1994

Salonul de carte națională. S-au premiat reciproc membrii juriului: Cimpoi – două premii, Rău, consăteanul său, un premiu, apoi – celelalte, după ochi frumoși și fese dolofane. S-au acordat premii și unor ieșeni, pentru că următorul salon va avea loc chiar la Iași. Adică, ține minte: ți-am dat eu premiu la Chișinău, nu te zgârci nici tu, la Iași...

Cică, astfel a decis publicul cititor. Care public, dacă unele cărți abia de fuseseră scoase de sub teascul tipografic?

2.IX.1994

Îl petrecem pe ultimul drum pe poetul Paul Mihnea. Suntem cam vreo 20-25 de colegi și cunoscuți de-ai săi. Nici în viață poetul nu a prea căutat gloata, nici gloata nu l-a căutat pe el. Am rostit și eu un cuvânt de adio... Mihnea, numele căruia totdeauna mi s-a asociat în percepția mea cu: mâhnirea. Mihnea = mâhnire... Nu l-am văzut nicio dată să zâmbească. Într-o tăcere și o solitudine neafișate, a sfidat anturajul social care, mereu și oriunde, este împotriva poetului adevărat. S-a izolat conștient, fără regrete trâmbițate de prostia și fariseismul de pe aici.

Este unicul scriitor de la noi și, posibil, din întreaga Europă care, în plin secol XX, deja pe sfârșite, a refuzat să aibă acasă un post de telefon! Dacă aveai o problemă cu Paul Mihnea, erai obligat să-i treci pragul... Eu i l-am trecut de 3-4 ori. Numai cu intenții și vești bune...

7.IX.1994

Citesc în jurnalul lui Dumitru Țepeneag „Un român la Paris“ despre un domn Tacu „care s-a descurcat la Paris cu ajutorul femeilor“. Aha! Au n-o fi el dl Constantin Tacou, sub direcția căruia apare seria „Caheres de L’Herne“? Acum doi sau trei ani, când îmi fuseseră dăruite câteva volume din această colecție, găsisem de cuviință să-i scriu dlui Tacou (transcripție franceză, nu?), pentru a-i mulțumi și a-i solicita, dacă este de acord, un interviu. Poate că scrisoarea mea nici n-a ajuns la Paris. Dar chiar de-ar fi ajuns, geaba aș fi așteptat răspuns de la dl Tacou care, sunt aproape sigur, e chiar acel domn Tacu, despre care D. Țepeneag scrie următoarele: „Am avut un moment de slăbiciune și i-am dat – cu vreo două săptămâni în urmă – unui oarecare Tacu **câteva din nuvelele mele. Acest Tacu** (de fapt Tîcu) e un român macedonean plecat prin

'48 din România, unde are o soră pictoriță – Sultana Maitec –, și care s-a descurcat la Paris cu ajutorul femeilor, una din ele devenindu-i nevastă și aducându-i ca zestre o avere bunicică, plus o sinecură în întreținerea socrului etc. Tacu e prieten cu Pârvulescu (...) și m-am gândit că ar putea să mă ajute. Bineînțeles că nu a făcut nimic, susține că traducerea sunt proaste. Nici nu a venit la ultimul *rendez vous*.

În afară de Cușa (și bineînțeles de Val Pastia) niciun român de aici nu m-a ajutat efectiv. Au păstrat în exil aceleași defecte „românești“, dintre care cel mai inofensiv e nepunctualitatea.

Ce să mai vorbim de solidaritate... Toată «lupta» lor se reduce la un soi de pâlăvrăgeală de cafea mai mult sau mai puțin incoerentă“.

Mai are rost să comentez și eu? Ce să fi așteptat de la un macedonean român, dacă uneori chiar românul – român e altul, decât sperai tu că ar putea fi?

Jurnalul lui Dumitru Țepeneag îmi reamintește o butadă pe care am făcut-o, după ce am citit atât de straniu-înduioșătoarea (sau poate hilar-sentimentala?) piesă a lui Eugen Ionescu „Scaunele“. Îmi venise să zic și am zis: nu masa populară, ci scaunele populare. (Chiar dacă masa populară și masa de bucătărie sunt verișoare de-a zecelea...)

21.X.1994

Ieri, la Biblioteca Națională, seară de comemorare Aurel David: 10 ani de la tragicul și enigmaticul său deces. Participanți – Glebus Sainciuc, Gheorghe Vrabie, Andrei Burac, Lică Sainciuc, Tudor Braga, Filimon Hămuraru, Bolboceanu etc. Inițiativa și fructificarea ideii îi aparțin dnei Ursu, șefa secției arte. De altfel, artele bibliotecii au trecut în clădirea vecină, fostă a Politehnicii, dar până la asta – a Mitropoliei. (Rememorez cum, la Sibiu, Î.P.S. Antonie Plămădeală și dl Sârbu își aminteau de capela de aici, de la seminar, adică, de intimitatea evlavioasă pe care ți-o crea acel spațiu care, firește, nu mai există...)

Astăzi, mitropolia revendică această clădire și biblioteca stă cu frica în sân, derutați pe la răscrucile incertitudinii.

Cu Alexei Rău am pus la cale editarea unui pliant poetic cu câteva texte de ale mele în limba franceză, precum îmi sugerase Costică Frosin, traducătorul.

Împreună cu Popică ne vânzolim de a ne scoate pașapoartele pentru străinătate: la jumătatea lui noiembrie, o vom lua spre țări mai calde, inclusiv Grecia. Până atunci însă, pe la sfârșitul lui octombrie, mergem la Bacău – Festivalul Bacovia.

Alaltăieri, o lansare de carte („Spunerea de sine“) la jurnalistică Universității. Dumitru Coval, Efim Romanciuc, Ion Madan, vreo 50 de studenți, din care masculinul acestui substantiv la plural îl îndreptățeau doar vreo 3-4 post-adolescenți. E o facultate feminină și... și... Noi eram juma-juma. A ieșit bine, însă doar cu 8 exemplare de carte vândute. Bieții studenți... bursă mizeră, cerințe (existențiale) mari, de piață...

4.XI.1994

Nu-mi mai amintesc din ce anticariat am procurat volumul de „Confesiuni literare“ (dialoguri) al lui Matei Alexandrescu, însă, abia după ce-l termin de citit, reușesc să descifrez, parțial, autograful scris în 23 martie 1971: „...poetului N. Crevedia (!!) cu aceleași gânduri cu care l-am (...m. d. – indescifrabil)“ (și semnătura autorului). Acest autograf are o oarecare valoare.

12-25.XI.1994

Perioadă în care, aici, în jurnalul propriu-zis, voi fi cât se poate de sumar și „întâmplător“, deoarece substanța acestui interval cronologic mi-am zis să o regizez într-un *jurnal de călătorie* care, firește, se deosebește în mai multe privințe de *jurnalul intim* (în cazul meu, acest „intim“ – destul de relativ, deoarece nu îmi fac o autoscopie la sânge, în nuanțe și indiscreții). Este perioada în care, împreună cu circa 400 de scriitori-colegi din mai multe țări, vom avea un periplu, în mare – pe mare, dar și pe uscat, bineînțeles, în baza proiectului „Valurile Mării Negre“ („Waves of the Black Sea“), cu toate că vom pluti și pe alte două mări – Egee și Marmara.

13.XI.1994

Același –..., „etern“ – tren Chișinău-București ne aduse, dimineață devreme, în Gara de Nord. Eram împreună cu Vladimir Beșleagă și Nicolae Popa. Pe ceilalți doi colegi, Spiridon Vangheli și Andrei Burac, „i-am recuperat“ la sediul Uniunii Scriitorilor din România: dâșșii au venit direct de la Praga, unde participaseră la Congresul PEN. Astfel, delegația noastră are a se reuni, mai întâi – cu cea română, la București, apoi cu alte delegații scriitoricești – vreo 30, din tot atâtea țări, la Atena. În total – peste 400 de literați care se vor îmbarca, în portul Pireu, pe o corabie, cu care să săvârșească, 9 sau 10 zile, o croazieră pe trei mări și prin 4 țări. Mările – Egee, Marmara, Neagră; țările – Grecia, bineînțeles, Turcia, România, Ucraina, Bulgaria. Unul dintre autorii proiectului și dintre organizatori e prietenul nostru suedez Peter Kurman. Scriindu-i numele, parcă te simți oarecum mai în siguranță.

După amiază, ne îmbarcăm în „Boeing“ (este pentru prima oară când nu voi zbura cu un avion... sovietic; dar am zburat, totuși, la viața mea, cu ele, și spre Extremul Orient, și spre Asia Centrală (Tadjikistan), și spre Mongolia, și spre Țările Baltice, și spre... pe scurt, în multe direcții... lungi...). Delegația „bucureșteană“ trece de treizeci de persoane. La Atena ajungem pe înserate (mai că noapte, maică!). E destul de cald. La noi era frig de-a binelea. Poți să spui și: *de-a răulea*. Autocarul ne duce pe străzi întortocheate, eu fac ochi mari la geam, poate disting ceva din imaginile văzute în cărți, în vise, albume, la televizor, – să văd „antichitatea“ la ea acasă, dar, bineînțeles, în alte timpuri. În prezent. Tresar, având impresia că zării, prin noapte-lumină, Acropole. Autocarul ne aburcă pe cea mai înaltă colină din capitala elină, Licabet, munte-deal calcaros. Hotelul poartă nume de colină și de sfânt: „St. George Lycabettus“ – așa se cheamă. După ce ne cazăm, ieșim în oraș. O parte dintre ai noștri se pornesc în căutarea unui restaurant oarecare, unde, ni s-a spus, am putea cina: se vor oferi spaghete. Din câte s-a priceput, localul ar fi cam departe, alții preferăm să... renunțăm, rezumându-ne

la prima indicație din program: seară liberă. Hălăduim, privesc, chibzuim, până ne așezăm la o terasă, să bem bere. La această oră, nu găsim deschis vreun schimb valutar, dar, amical, Sorin Preda ne sare în ajutor, împrumutându-ne drahme, pentru a plăti halbele (circa 2 dolari una). Vorbă lungă, dintr-o dungă-n altă dungă, din reminiscențe de lecturi despre antichitate – în, iată, imediata realitate grecească. Asociații, comparații, până, la ușa liftului, – „Noapte bună!“ Dar nu pot adormi încă vreo oră, poate – și mai mult. Butonez ce butonez telecomanda, până îmi vin niște gânduri – amestecate, – ca dor de țară și atestare a înfățișării mele în aceste spații ex-antice. La învârteliri de senzații, pixul surprinde cuvinte: „Locuind cam departe de grădinile prin care se plimba peripatetic Aristotel, mă plimb maeutic prin propria mea grădină din comuna Negureni (Basarabia) și zornăitoarele scăfârlii de homunculi ale măciucilor de maci, căpățânile de marțieni ale verzilor (și verzilor de la ecologie) îmi stimulează oarecum anapoda imaginația ce mă izbește să presupun cum că astăzi, în timpurile neștiutorilor de carte, dar știutorilor de computer, ceva – deocamdată neclar ce anume – este foarte absurd; neclar precum nu-mi este limpede prin ce anume se manifestă în mod obligatoriu influența lui Alexandru Macedon asupra destinului meu alfabetizat“. Presupun că ar fi aici o țesătură de poem, însă va trebui să revin la rece (nu meteorologic, ci... *mintelologic*), acolo, la Chișinău, sau poate la Negureni, unde mă duce gândul.

Dar – culmea! – mă aflu și undeva nu departe de locurile prin care se plimba chiar Aristotel, pe când era în Academia lui Platon... Aici, unde avea să fondeze propria sa școală – Likeion (Liceul), ce rivaliza cu Academia. Numai că, cel puțin mâine, nu voi putea identifica acele „urme“ – ne vom îmbarca pe navă și vom pleca din portul Pireu. Poate, la întoarcere, pe 23, 24 decembrie, precum indică programul nostru.

14.XI.1994

După micul dejun, – ceva forfotă, totuși, pentru că eram deja zeci și zeci de scriitori, dimpreună cu confrății din alte țări, – autocarele ne duc spre portul Pireu, unde ne îmbarcăm pe corabia cu nume sonor: „World Renaissance“ – ar putea fi și „Renașterea Lumii“, dar și „Lumea Renașterii“. Apar și primele jocuri semantice, unul dintre noi eludând „L“-ul din „World“, pentru ca „Word Renaissance“ să însemne, adecvat călătorilor pe care îi primește, – „Lumea Cuvântului“ sau „Cuvântul Lumii“. Ca și predestinat! – ai putea spune.

Ni se repartizează cabinele. Primit și catalogul-almanah – bine făcut, luxos! – cu datele problemei, ale croazierei, în general. E aici și o trecere în revistă a participanților la acțiunea noastră. Proiectul se numește „Waves of the Black Sea“ („Valurile Mării Negre“). Sunt peste 400 de scriitori, cam 430, prezentați cu poză, câteva date biobibliografice. Foarte numeroase – delegațiile greacă și suedează. Prima – gazdă, a doua – declanșatoare, s-ar putea spune, de proiect, susținătoare sub aspect logistic. Din delegația română mi-s cunoscuți mai toți. Din cea letonă – Leons Briedis. Din celelalte – mai nimeni cunoscut.

Apoi, ieșim din „bârloguri“ (cabine) și ne adunăm în salonul mare, unde discutăm, discutăm, discutăm... Pe scurt, se face intens cunoștință, schimb de impresii. Atmosferă degajată. Unii din delegația noastră tot pedalează – pehli-vânește, pare-se, – pe eventualul pericol ce ne-ar putea pândi în această croazieră de noiembrie. Sigur, luna e capricioasă. Dar chiar întru atât, ca să se ajungă de la croaziera la... *groazieră!*

Așadar, vom călători pe căile fără pulbere a trei mări – Egee, Marmara și Neagră. Ce mai! – bogătani și noi: moștenitori de furtuni comune. Ioan T. Morar de la „Cațavencu“ zice: „Am și eu vreo trei dolari/ Ca boierii cei mai mari“.

În legănat, pe alocuri – zdruncinat de corabie, mă gândesc să realizez interviuri cu unele dintre personalitățile prezente la bord. Cu domnul Octavian Paler, spre exemplu, – om mereu debordând de idei. Chiar și în legănare, confesiunea domniei sale nu va ieși una lin... adormitoare. Apoi, mă gândesc să-i am de convorbitori pe colegii Mircea Ciobanu, Nae Preliceanu, Adrian Popescu... Sigur, ar fi și alții. Mai văd eu... avându-l în vedere, deja, și pe Radu G. Țeposu. Iar până să stau față în față cu vreunul din ei, în această dimineață, pe la ora 11,00, pe puntea de sus a navei etajate „World Renaissance“, fac proba tehnică a reportofonului, imprimând... șuierul vântului, plescăitul ușor (deocamdată; plutim aproape lin) al valurilor lovite în bord. Apăs „reproducere“ și fluierul prelung se aude, astfel că unealta de captare a vocilor e în bună ordine.

Seara târziu (dar... ce târziu, musiu, în această atmosferă de negrabă? – cum te duce, așa te tot duce corabia; ritmul ei nu presupune târziu sau devreme, ci orar și curs trasate din timp). Pe la ora 22,00, ar fi trebuit să înceapă seara literară a delegației grecești. S-a întârziat nițel.

Poate că inspirat, indirect, de elinii care, în final de recitaluri, prinseră să danseze „Sirtaki“, mă aleasei cu unele note: „După ce unul după altul și absolut invers – altul după unul, șapte orașe îl revendicau pe Homer ca fiecare în parte născător de El fiind, apăruse și a opta urbe pretendentă, dar care își potoli subit ambiția, mai clarvăzătoare pentru a înțelege că, odată cu revendicarea lui Homer, revendicatorul trebuie să-și asume și vina pentru orbirea Lui sau poate că în genere – chiar vina pentru barbaria de a scoate ochii...“

Iar învăluitoarea „Sirtaki“ cum să nu-ți amintească de filmul lui Kakoyannis „Zorba Grecul“, după minunatul roman al lui Kazantzakis?

În forfota din salonul mare, stăm și noi, eu cu Leons Briedis, și ne amintim de anii petrecuți de el la Chișinău, de vizitele mele la Riga. Altfel spus, începem să ne regăsim.

Ca un P.S. – unele din cele mai penibile, dar de neocolit momente când urci la bordul unei nave sau al unui avion țin de instructajul cum să acționezi în caz de... avarie! De unde să înșfaci vesta pneumatică și cum să o îmbraci, cum să urci în barca de salvare, cum să folosești mijloacele de semnalizare, dacă te pomenești în valurile mării, cum... Brr! – adrenalina greu redevine lină!

15.XI.1994

După micul dejun, cercetând în continuare almanahul-catalog de călătorie care, într-un anume fel, ar reieși că ne este și jurnal de bord, văd că organizatorii ne propun să fim – deja chiar suntem! – semnatarii „Declarației de la Delphi“, în care se spune: „Grație contribuției UNESCO, diverselor organizații guvernamentale și private, cu sprijinul unor Uniuni scriitoricești din țările situate pe țărmurile a trei mări, inclusiv cea Baltică, avem posibilitatea să ne întrunim la bordul unei nave (maritime), pentru a participa la un dialog comun. Pentru prima oară în istoria țărilor cu sisteme politice și economice diferite putem discuta problemele literaturii pe un teritoriu neutru (...) Constatăm cu satisfacție că viziunea noastră asupra unei noi Europe e împărtășită și de „Capitalele culturale europene“ – organizație, întemeiată în anul 1985 de Melina Merkuri, ministrul culturii din Grecia. Reprezentanții acestei organizații nu doar s-au implicat în croaziera noastră, ci, grație generoasei susțineri financiare a municipalității orașului Salonic, ne-au oferit posibilitatea reală să ne imaginăm, cum se va realiza viitoarea uniune a țărilor europene (...) Din acest considerent intenționăm să fondăm „Centrul Renașterii Universale“, care s-ar situa pe țărmul Mării Negre sau al celei Egee. El va fi analog «Centrului Baltic al Scriitorilor și Traducătorilor», inaugurat în anul 1992 pe insula Gotland...

„Centrul Renașterii Universale“ va simboliza ideea noii Europe; el va deveni o organizație internațională independentă, deschisă pentru toți scriitorii și traducătorii, și va corespunde acelor scopuri, care s-au evidențiat în timpul dialogurilor scriitoricești: înțelegere reciprocă și toleranță... Centrul are menirea să ajute să se perceapă într-o viziune nouă rolul literaturii și interacțiunile diverselor literaturi în pragul celui de-al treilea mileniu“.

Colegii din delegația gruzină protestează contra prezenței, aparte, (și) a unei delegații din Abhazia. Însă aceasta este anunțată dinadins așa, separat, de sine stătător, chiar în capul trecerii în revistă a delegațiilor (respectându-se principiul alfabetic). Sigur că-i înțelegem pe georgieni, imaginându-ne ca, pe navă, ar fi prezentă și o delegație de scriitori din... Transnistria. (Dacă o fi fiind să existe scriitori pe acolo.)

Domnul Paler acceptă să-mi acorde interviul (convenisem aseară, după: „Da, dar să vedem cum ne trezim, cum ne simțim“). Cobor în cabina sa de la... subsol, de la cel mai jos nivel, botezat „Nereus“. O împarte cu prozatorul Sorin Preda cu care, de altfel, deja am dialogat (era în vizită la Chișinău), în toamna de acum doi ani; interviul l-am și inclus în volumul „Spunerea de sine“ de la EUS. Pe masă, un caiet liniat, în care văd că e scris cu creionul chimic (liniile sunt surii, nu negre). Celebrul coleg îmi spune, fără ifose, că ține un jurnal; și-a propus acest lucru pe durata călătoriei. Chiar despre scris intenționez să-l întreb, la început, pentru că, acum nu prea mult timp, îl auzisem spunând, într-o confesiune de „cerc strămt“, că dânsul se salvează prin scris. Iată o secvență din ampla sa mărturisire (mi-a răspuns *in exteso* la majoritatea întrebărilor): „... trebuie să spun că eu sunt

chiar fericit în fața mașinii de scris. Aș zice că sunt singurele mele ore cu adevărat fericite... În fața foii albe îmi pierd și angoasele și incertitudinile care, chiar dacă nu dispar, se transformă în ceea ce aș numi eu orgoliu al umilinței...“ Îi amintesc, ca pretext pentru noi întrebări, că el a mai scris impresii de călătorie în Grecia, în volumele „Drumuri prin memorie“ (1, 1971; 2, 1974), iar în eseu „Mitologii subiective“ (1975) (datele le-am extras din dicționarul lui Marian Popa; în genere, când știu ce am de făcut, cu cine urmează să mă întâlnesc, îmi pregătesc din vreme un chestionar; iar de prezența lui Octavian Paler în componența grupului nostru sigur că aflasem, așa că eram înarmat ca Marte ce descinde din capul Atenei); în respectivul eseu interlocutorul meu peregrinase imaginar prin geografia spirituală a Eladei și prin cea mediteraneeană, în general. Venerabilul coleg îmi spune – odată ce tot vorbim de timpul neprielnic – că, la început, s-a temut de o astfel de experiență și din motivul că noiembrie este luna cea mai ostilă navigației pe Marea Neagră (fuseseră anunțate-trâmbițate talazuri înalte cât două etaje – de vreo 7 metri; în avion, când zburam spre Atena, Ioan T. Morar, mereu pus pe giumbușlucuri, ca să se țină în formă bună, atât de necesară „Cațavencului“ la care trudește, din vreme în vreme repeta, ca printre altele: „La valuri de două etaje nu scapă nimeni... Sigur, nu, nu scapă...“; zicea, turnând benzină în îngrijorări, posibil – în spaimele unor colegi... Nu zic că și eu m-aș fi gândit, cu firea înseninată, la cei 7 metri de apă furioasă cu creasta înspumată...), iar sentimentul posibilei lașități l-a făcut să meargă în răspăr cu sine însuși, asumându-și curajul de a face călătoria. Unde mai pui că – ceea ce mă miră, eu considerând că Octavian Paler a călătorit foarte mult, (fără, înainte de pauză) – acesta e chiar primul itinerar cu vaporul al Domniei Sale... Dar, vă asigur, încercam o mirare... neutră, nicidecum însoțită de orgoliul că, vezi, iubite coleg, eu, pe când eram cetățean sovietic, deja la 18 ani pluteam în amonte pe Volga, apoi, peste vreo nouă ani, făcui o croazieră pe Marea Neagră, dinspre Odessa spre Crimeea și retur, că... Nu e un motiv să fii mândru că ai fost cetățean sovietic, chiar dacă ți s-a întâmplat – mă rog – să fi călătorit cu vaporul până a o fi făcut domnul Paler... Chiar și în imensa mare, tot în țarc te simțezi, tot în perimetrul cuștii (*Perimetrul cuștii...* – ar fi un titlu de carte, nu?)

Urc „din adâncuri“ întristat și eu că maestrul Paler nu a avut norocul de o cabină din care să poată vedea marea, precum și-a dorit. „Noi cu dl Preda parcă am fi în submarin“, a precizat prozatorul. Neșansa venise din motivul că repartizarea mulțimii de scriitori din mai multe țări a fost făcută în ordine alfabetică. Litera mea e la... ante-primul (sau – penultimul; depinde cum începi numărătoarea) nivel, „Venus“, până la care trebuie să traversez, oblic, scările nivelului intermediar, „Poseidon“ (nu apelez la lift, ar fi prea... deocheat). Puntea de sus se numește „Hera“. Uite, o întreagă topografie zeiască. Cum să o numești: exotism antic?

Noapte mohorâtă, cu tangaj aproape violent. Spre dimineață, mult mai calm, deja. Din Marea Egee, prin Dardanele și Bosfor, apoi în curmezișul Mării Negre – spre Odessa.

(Va urma)

Arși de vii la spital. Vaccinul anti-Covid-19 și noua tulpină, zădărnice. Mama Natură își vede de drum

Vineri, 29 ianuarie 2021. Sunt realmente rămas fără cuvinte și azi, cum e posibil în România „democrată” să moară semeni ai noștri arși de vii în spitale de stat! În spitale, repet, unde te duci să te însănătoșești, pe cât posibil, în nici un caz să fii incinerat, Doamne iartă-mă! Mi se face rău numai când mă gândesc. După tragedia de la Spitalul Județean din Piatra Neamț, azi la Institutul Național de Boli Infecțioase „Matei Balș” din București (cu cele mai mari investiții posibile la spital, din câte spunea și actualul ministru al Sănătății) a fost iadul pe pământ, probabil au explodat și butelii de oxigen. Când scriu aici, se tot spune că de vină pentru incendiu ar fi o aerotermă cu care era încălzit un salon. Un coleg de redacție (la *Viața Românească*, prozatorul Florin Toma, internat zile întregi la „Matei Balș”) scria azi pe contul lui de Facebook indignat: *Vă aduceți aminte de câte ori am strigat cu disperare că acolo e frig? Devenisem antologic și supărător. Iar azi, mă gândesc că acum o lună eram acolo. Salonul 63. Unul dintre cele distruse. Îmi fac îngrozit cruce, Florin Toma putea să fie azi acolo, Doamne ferește... Incredibil, într-un spital de elită din capitala țării, să tremuri de frig în salon! Culmea, actual primar general al Bucureștiului a anunțat azi că nu e nici o problemă cu încălzirea la acest spital (deși a fost contrazis de cunoștințe ale celor internați, care au adus și zilele acestea aeroterme să încălzească saloanele, fiind frig). E clar că a fost suprasolicitată rețeaua electrică și cu aceste aeroterme. Numai Dumnezeu știe ce s-a întâmplat acolo, într-o filmare a unor camere video exterioare spitalului se vede cu ies întâi fum violent de la o fereastră, flăcările mari urmând mai apoi. Erau acolo bolnavi în stadiu mediu cu Covid-19, asta înseamnă că nu era intubați sau muribunzi...*

romania.europalibera.org/a/matei-bal%C8%99-primele-secunde-ale-incendiului/31075824.html?utm_medium=affiliate&utm_campaign=RFE-player31075824&utm_source=www.libertatea.ro%2F&utm_content=player

romania.europalibera.org/a/exclusiv-video-imagini-cu-incendiul-de-la-institutul-matei-bal%C8%99-din-capital%C4%83-/31075730.html?utm_medium=affiliate&utm_campaign=RFE-player31075730&utm_source=ziare.com%2F&utm_content=player

Mă întreb dacă victimele acestui incendiu (cinci) vor fi trecute în certificatul de deces că au murit de Covid-19, taman în perioada vaccinării. Că veni vorba, pentru mine e cel puțin ciudat că în țările care se vaccinează anti-Covid

în proporție de masă s-au luat măsuri draconice restrictive, de ce? N-are efect vaccinul? Noua tulpină apărută la SARS-CoV-2 (apărută în Africa de Sud, explodată în Marea Britanie) nu are leac? Și de ce se discută de „pașaportul de vaccinare” la nivel de Uniunea Europeană, care să confirme că te-ai vaccinat, dacă totul e zădărnice? La ce folosește dacă se intră iar în carantină generală? Și „cum a ajuns Israelul, țara care a vaccinat cel mai mult, să fie pusă la pământ de noua tulpină a noului coronavirus?” Citiți: *Motivul, spune medicul Marius Geanta, presedintele Centruului pentru Inovatie in Medicina, tine de raspandirea tulpinii B.1.1.7, care a devenit dominanta in ultima saptamana in Israel. Tulpina e deja prezenta si in Romania, avertizeaza autoritatile de la noi. "In urma cu 30 de zile, Israel intra in al treilea lockdown si se afla intr-o campanie accelerata de vaccinare anti Covid-19. La acel moment, in sectiile de terapie intensiva erau internati aproximativ 600 de pacienti, iar zilnic se diagnosticau in medie 4.000 de cazuri. Expertii anticipau ca lockdown-ul prelungit si vaccinarea extinsa vor determina in cateva saptamani o scadere a cazurilor totale si, mai ales, a cazurilor grave de boala", a scris pe Facebook medicul Marius Geanta. "La acest moment, lucrurile stau complet diferit", a completat acesta. "In cursul zilei de ieri, aceiasi experti din Israel au comunicat date ingrijoratoare: 1.100 persoane sunt internate la ATI si aproximativ 6.500 de cazuri sunt diagnosticate zilnic, in medie", atrage atentia medicul roman. Explicatia cresterii numarului total de cazuri si a numarului de cazuri grave de Covid-19 tine de "raspandirea tulpinii B.1.1.7, care a devenit dominanta in ultima saptamana, in Israel". "Atat de mare este pericolul reprezentat de tulpina B.1.1.7, in conditiile in care este prea devreme pentru a cuantifica un efect al vaccinarii in masa asupra controlului pandemiei", completeaza medicul.*

(Cu scuze că nu pun diacriticele, am preluat textul ca atare de pe Ziare.com, de ieri)

Dumnezeu cu mila pe seama celor ce vor mai urma cu „pandemia”, miraculosul vaccin anti-Covid-19 e deocamdată o afacere fenomenală pentru întreaga omenire... Eu mă mir în continuare că noul coronavirus nu dispare de la sine (ca orice gripă), a trecut un an de când ne tero-rizează planeta.

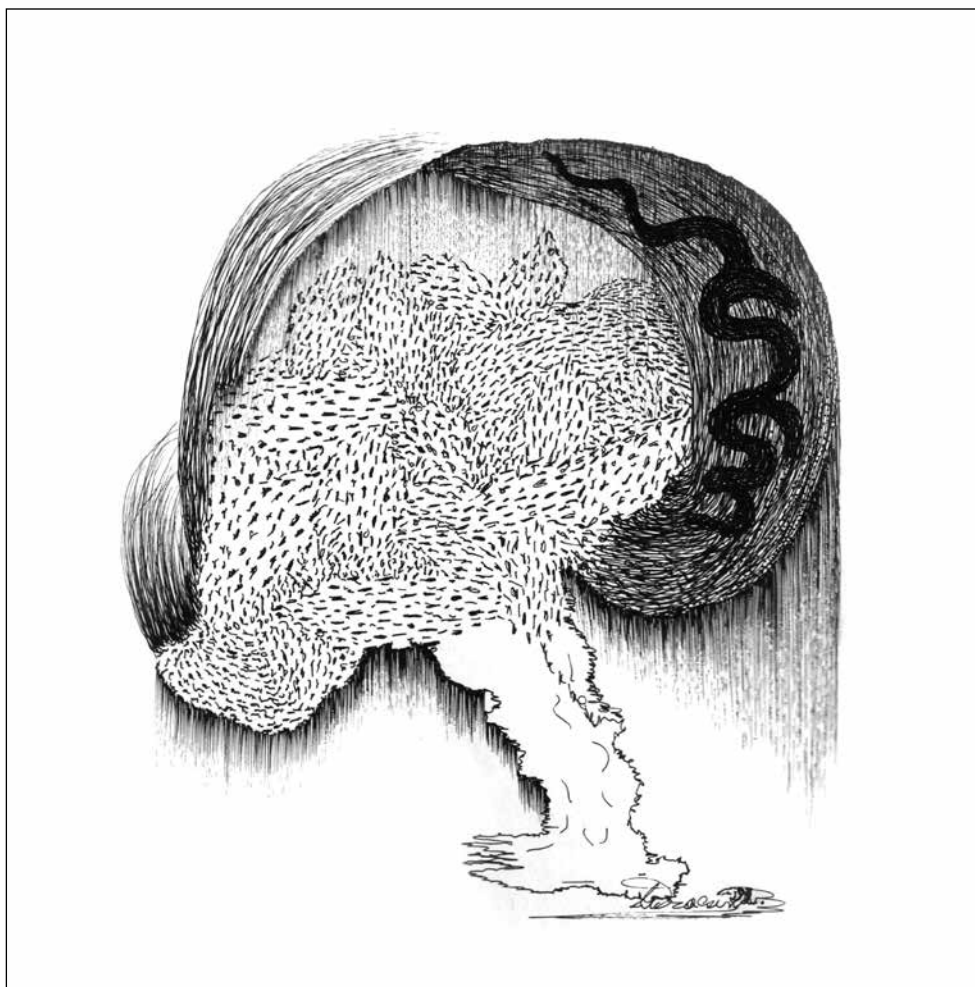
Altfel, observ că Mama Natură își vede de drum, în România e iarnă, cu frig și cu zăpadă (asta înseamnă că s-au mai atenuat efectele secetei de anul trecut). Pășărelele pădurii, în principal pițigoii (ni se rupe inima când citim că ei nu trăiesc mai mult de un an-doi, sunt așa frumoși) de când s-a așezat zăpadă de două palme la Brașov,

au tăbărât pe lada noastră cu semințe de floarea soarelui, pusă sus, în gard (floarea soarelui cumpărată cu sacii de la Adjud, adusă cu mașina; dar și din Piața Astra din Brașov, la preț prohibitiv). Le punem și bucățele de slănină și nuci sau alune fără sare (noaptea sunt temperaturi negative; am avut și minus 14 grade). Din păcate, nu o dată sunt vânate de pisicile și motanii „cartierului”; păsărelele pădurii sunt imprudente, coboară pe crengile de jos ale arbuștilor, în joacă, nu bănuiesc pericolul. Ce ne supără, e că motanii și pisicile cartierului sunt hrănite de proprietarii lor, nu fac decât să le omoare și să le aducă drept ofrandă acasă. Degeaba le alungăm cu bulgări de zăpadă când le vedem cum stau la pândă (dincolo de gard nu le vedem), nu putem sta de pază la lada cu semințe de floarea soarelui... Vin și mierle (mari, negre, cu ciocul galben), inteligente, mănâncă din „crânțanelele” lăsate afară pentru pisici, din hrana umedă și parizer. La cei trei câini, Negruțu, Ciorăpel și Fetița / Alba ai cartierului (sau ai ansamblului de locuințe Green Park Villas) Doina le gătește gâturi și aripi de pasăre, de exemplu (se găsesc la preț mic la Carrefour), le dăm să mănânce în casolete, vecinul le-a construit trei căsuțe, nu au de ce să se plângă. În afara motănelului și pisicii care stau cu noi în casă (liberi, veniți din pădure, ies când au nevoie afară, inclusiv noaptea; eu dorm pe bucăți,

trebuie să le deschid), răsfațați, mai hrănim tot timpul un motănel sălbatic, are două cutii cu burete și pernuțe în mar-chiză în care doarme când e ger. Acum motănelul sălbatic e plecat, bănuim, după o mândră a lui cine știe de la ce dis-tanță (că în cartier pisicile și motanii sunt sterilizați), vine și mănâncă și pleacă prin zăpada până la gât, îl admirăm...

Pe de altă parte, în această perioadă de „stat acasă”, eu unul îi invidiez pe scriitorii aflați în activitate (care scot reviste literare, de exemplu, mai ales pe cei de la *România literară*, săptămânal). Eu m-am săturat de hazul meu, nu mai am nici un chef de nimic, măcar să fi urcat pe munte – nimic, stau și citesc, pierd ore la rând cu videoclipuri, docu-mentare, poante, articole de interes pe mobil WhatsApp, Messenger (rar, pe Facebook) și citesc știri online întreaga zi, când nu citesc din cărțile primite cu autograf (poezie, roman, interviuri, eseuri) sau din traduceri. Eu nu stau la televizor, mă uit la jurnalul TVR de la ora 20, atât (Doina stă după ora 20.30 la filme până se culcă; peste zi Doina scrie, citește). Rar, scriu câte ceva pentru sufletul meu (și mă achit de obligații, colaborări la reviste).

liviuiuianstoiciu.ro/arsi-de-vii-la-spital-vaccinul-anti-covid-19-si-noua-tulpina-zadarnicie-mama-natura-isi-vede-de-drum/

Daniel CRISTEA-ENACHE

Iubirea, pe email*

De multe ori, în proza noastră, chiar și în cea de factura realismului obiectiv, și inclusiv în romanele remarcabile sub raport artistic, Autorul imprimă Naratorului o perspectivă de gen, și anume de gen masculin. Recunoaștem în felul în care Naratorul „impersonal” și „obiectivat” expune faptele prisma masculină prin care ele se refractă, uneori aproape insesizabil, alteori într-un mod mai vădit, ceea ce conduce la o distorsionare a conturului personajelor feminine. Și într-o capodoperă precum *Patul lui Procust*, cu mai multe personaje (masculine și feminine) care au și „funcția” narativă, Doamna T este o eroină excepțională de roman, însă Emilia nu, din motivul că autorul nu i-a oferit și acesteia posibilitatea de a nara. Efectul este că Emilia e un personaj inferior, construit ca atare de romancier – și poate „distorsionat” de Camil Petrescu, pentru a pune în contrast reducția intelectuală cu inteligența vie.

Și atunci când romancierul e mare și are, pe deasupra, o obiectivitate narativă „supra-umană”, precum Tolstoi în *Război și pace* ori în *Anna Karenina* sau Flaubert în *Doamna Bovary*, eroinele feminine sunt personaje memorabile în istoria romanului realist; dar... sunt creații literare ale unui bărbat, ale unui artist genial. Natașa, Anna, Emma sunt nu femei, ci *imagini* de femei constituite cu instrumente și strategii epice. Altfel spus, profilul Annei Karenina din roman nu este o „emanație” sau o reflexie a unei femei în carne și oase, ci este pur și simplu o creație ficțională a lui Tolstoi, un bărbat care își poate imagina cum gândește și ce simte o femeie. Dar care nu e femeie. Sub profilul excepționalelor eroine tolstoiene, dostoevskiene, flaubertiene, rebreniene, stă, în primă și ultimă instanță, urma de cerneală ori de grafit a instrumentului cu care le-a conturat un bărbat.

Am făcut această introducere pentru a arăta cu cât interes și cu ce curiozitate intelectuală se

citește o carte precum *Nu te-am văzut îndeajuns*, semnată de Stelian Țurlea, dar scrisă la două mâini, prin corespondența dintre cunoscutul autor și soția lui Cristina, care a murit după ani de suferință. Într-un prolog al cărții e dat un fragment dintr-un alt volum cu și despre Cristina Țurlea, intitulat *La taifas* (2021), o impresionantă mărturie pe care epistolarul de față o completează. Personajele sunt aceleași, însă diferența semnificativă este cea pe care o analizăm mai sus. *La taifas* putea fi asimilată cu o creație epică și confesivă a lui Stelian Țurlea, care făcea din soția lui un personaj. *Nu te-am văzut îndeajuns* ajunge la alt nivel de transparență; și de suprapunere cu prototipul feminin. Chiar dacă decupajul și montajul epistolar îi aparțin prozatorului experimentat, scrisorile Cristinei nu sunt scrise de el, ci de ea; și nu sunt reflexii ale unei perspective masculine, ci ale uneia feminine. Dincolo de rândurile scrise de Cristina este o femeie, nu un bărbat.

Literatura aceasta de tip non-ficțional, bazată pe documentul uman „nud”, ne-literaturizat, fără ficționalizare și potriviri din condei, este de un interes ieșit din comun (cel puțin pentru mine), atunci când omul care a scris documentul — acesta poate fi un jurnal, un corpus epistolar, ca aici, o agendă „seacă” a întâmplărilor fiecărei zile — are capacitatea de a exprima ceea ce trăiește. Fiindcă un om poate avea o viață palpitană, o biografie senzațională, fără să aibă și resursele expresive de a le așterne pe hârtie. Ceea ce se observă în scrisorile sau mesajele mai ample trimise prin *email* de Cristina este o fericită convergență între viața ei (exterioară și interioară) plină și capacitatea de a surprinde în scris o bună parte din ceea ce simte și gândește. Spun „o bună parte” fiindcă, în mod evident pentru cititorul atent, Cristina era în realitate și mai complexă decât apare în scrisorile ei.

Volumul epistolar începe cu data de 31 martie 2003, ora 11:41, când Stelian îi trimite Cristinei un *email* după prima lor întâlnire amoroasă. După cum se va vedea mai încolo, fiecare dintre cei doi este după o decepție sentimentală; iar prima lor „vedere“, la sugestia unei prietene comune (Domnița, soția regretatului Alex Ștefănescu), îi face să speră că se pot vindeca — ori chiar salva — unul prin altul. Interesant e felul în care decepționații din amor procedează după încheierea relației anterioare. Cristina mănâncă „în neștire“, ceea ce o va face „dolofoană“ în ochii noului bărbat, iar acesta (cum aflăm deja din Prolog) povestește fără înconjur și „fără pic de complexe“ „cum și-a bătut joc de el o femeie și ce frustrări sexuale avea“ (p. 9).

Foarte ușor, ca într-un film dat pe repede-înainte, cei doi oameni în toată firea și între care există și o diferență de vârstă (la data primei lor întâlniri, Cristina avea 37 de ani, iar Stelian 57) ajung la amorul fizic. Acesta devine o parte importantă și prețioasă a conviețuirii lor. Epistolarul e plin de însemne ale iubirii dintre un bărbat și o femeie, dar și de amănunte așa zicând din așternut, care nu sunt evitate nici de el, nici de ea. Ca într-un roman de D.H. Lawrence care a scandalizat la data primei apariții, fiind și interzis, *Amantul doamnei Chatterley*, detaliile intime și sexuale intră fără cosmetizări în mesajele scrise *după*; iar scrisorile sunt, de multe ori, un fel de trepte intermediare pentru alte plăceri împreună. Senzația de plenitudine de după o repriză de amor e completată de sentimentul de nerăbdare cu care amândoi așteaptă (și și-o spun unul altuia) o nouă întâlnire.

Pe de altă parte, cei doi care se iubesc deja în realitate și pe *email* sunt niște oameni extrem de ocupați. Iată încă o diferență față de romanele pretins „realiste“, din care află greu sau deloc *cu ce se ocupă* protagonistul pe durata unei zile, cum își câștigă existența când se întrerupe din monologul epic, cum ajunge într-un alt oraș atunci când pleacă din al său ș.a.m.d. În epistolarul acesta non-ficțional, cei doi îndrăgostiți nu au timp să țină tirade și să facă introspecții pe mai multe pagini, din simplul motiv că ambii lucrează într-un ritm trepidant, zilnic, în profesii ce nu suportă amânări și scutiri. Dintr-un *email* al Cristinei aflăm că la biroul ei are simultan „25 de lucrări“, iar din mesajele lui Stelian vedem o „navetă“ continuă între însărcinările lui profesionale, la o televiziune, o gazetă și o editură. Și ce televiziune! E vorba de ProTV, în epoca de glorie, la care Stelian Țurlea ocupa o funcție de mare răspundere (director editorial). Unde mai are loc, în viețile acestor intelectuali atât de ocupați, dragostea lor?

E atât de frumos felul în care ei înșiși o „strecoară“, prin *email-uri* scrise între două ședințe ori deplasări, în existențele lor ce au început, de la un moment-dat, să curgă împreună. Să vedem, notat direct și fără înflorituri, programul lui Stelian Țurlea dintr-o zi de muncă:

„Am avut ceva de lucru, dar nu atât încât să nu pot scrie (ca acum): am înregistrat emisiunea lui Dan C. Mihăilescu *Omul care aduce cartea* de săptămâna viitoare, am participat la ședința de sumar pentru știri, am dat un număr de telefoane, prostii prin urmare. O să ies mai pe urmă cu niște treburi prin oraș, la 3 mă voi duce la psiholoaga lui Daniel să-i las romanul, revin aici, nu știu încă ce voi mai face, în detaliu.

Mi-e dor de tine. Dar nu știu dacă voi veni diseară, s-ar putea să am mâine la șapte ora de șofat. Oricum vorbim. Oricum mă bucur de ce scrii...“ (p. 34).

Și iată, dintr-un mesaj al ei trimis cu o săptămână în urmă, la puțin timp după prima lor noapte împreună, cum își face loc dragostea adevărată, profundă, *totală* în parcursul existențial al unei femei:

„Ce bucurie! Am tot citit și recitit și m-am oprit doar ca să-ți răspund. Mă bucură, îmi merge la suflet tot ce-mi spui, chiar de intuiesc parte din ele, venind de la tine îmi fac atât de bine. Așa mă bucur că știu că pot să-ți răspund, chiar dacă în puține cuvinte.

Ce să-ți spun mai întâi? M-am adunat de pe drumuri, am ajuns la serviciu. Sunt ușor amețită, am gonit tot drumul înapoi, așa te voiam lângă mine. După amiaza asta trebuie să te văd, să te sărut, să facem dragoste, să vorbim și să lucrez, trebuie toate împlinite, ca să fie OK. Am de făcut un material pentru o cunoștință, pe care trebuia să-l termin la sfârșitul săptămânii trecute; miercuri, joi și vineri am fost plecată, sâmbătă am fost în vizită, duminica a fost a ta, luni, iar pe drumuri și uite că a trecut o săptămână în care n-am mișcat un cuvânt, și mi-a ajuns cuțitul la os. Mâine trebuie să-l predau, am stabilit deja, ar fi aproape gata, dar trebuie să-l revăd și să mai fac niște completări, nu mult, dar ia timp. Dacă termini azi târziu, așa cum ziceai dimineață, îmi fac treaba până ne vedem.

Mi-e dor, mi-e tare dor, mi-e dor de tine. S-a risipit și mirosul tău, doar buzele mai păstrează atingerea, când le strâng una de alta te simt încă. Încep să cred ce mi se întâmplă. Fierb de când ai plecat. Am continuu senzația că se întind dincolo de corp buzele, mâinile și sufletul din piept și pipăie cu toatele în jurul meu, să te găsească. Uneori parcă doar sufletul se întinde să te caute, mai departe, și atunci tot corpul așteaptă în nemișcare, cu ochii deschiși înlăuntru, o veste. E straniu și atât de plăcut!

Nu mai am răbdare să-ți vorbesc, te vreau, te vreau mult, vreau să curg toată în tine.

Spune-mi, ce facem astăzi?“ (pp. 14-15).

Un document feminin și uman extraordinar, trimis prin *email* și semnat C.

Cam pe la jumătatea cărții, cunoscutul și prolificul autor se... retrage din propriul epistolar. Nu știm dacă așa au stat lucrurile și în realitatea factuală, ar fi greu de crezut că bărbatul a rămas „mut“, „absent“ în întreg intervalul în care se înșiră, în carte, scrisorile / *email-urile* Cristinei către el. Mai probabil e că experimentatul scriitor a optat deliberat pentru efasarea din schimbul epistolar, dar nu atunci când acesta a fost purtat (31 martie 2003 — 5 noiembrie 2004), ci la mult timp după aceea, la publicarea recentă a scrisorilor în volum.

Fie din dorința de a nu intra în prea multe intimități, care ar fi ajuns în circuitul public, fie pentru a augmenta contribuția Cristinei în raport cu a lui și a-i asculta încă o dată, pe zeci de pagini, vocea de femeie, Stelian Țurlea se remarcă, în a doua jumătate a cărții cu Cristina, prin absență. De aici se vede că, inclusiv atunci când alege formula non-ficțională și ne-literaturizată, un scriitor tot scriitor rămâne. Țurlea se manifestă ca atare prin regie, prin montaj, prin decupaj și, firește, prin finalul foarte bine ales, pe care nu o să-l dezvăluim.

Dar e de presupus și că bărbatul cu minte și viclenii de scriitor chiar a rărit, în realitate, *email-urile* lui, de la un punct încolo, fiindcă expeditoarea îi reproșează, din când în când, tăcerile. Cristina se referă tot mai mult la clipele petrecute împreună, cu o seară înainte, și tot mai puțin la mesajele lui. În locul unei corespondențe clasice, cu *feedback*, iubirea

aceasta pe *email* ia în cartea de față ritmul, culoarea, treptăția sensibilă a femeii care iubește.

Opțiunea de a o „favoriza“ astfel pe Cristina a fost cea mai nimerită, cred eu, fiindcă un scriitor se exprimă frecvent prin personajele lui, prin narațiuni, prin intrigă și tot ce se cuprinde în scrierea unei proze, pe când Cristina nu literaturizează, nu face exerciții de stil, nu caută efecte pentru un potențial cititor din viitor, ci îi scrie *omului ei iubit* despre ce simte, ce gândește, ce trăiește ea de când s-au întâlnit pentru prima oară. Rezumativ și concludiv, dacă pe Stelian Țurlea îl putem urmări în toată proza sa ficțională, prin medierea personajelor și a componentelor universului epic, pe Cristina o descoperim, întregă și atât de vie, din aceste minunate *email*-uri trimise ritmic bărbatului pe care-l iubește.

Cea mai impresionantă scrisoare din carte este a doua trimisă de ea pe 8 ianuarie 2004; are două pagini și ar merita citată integral. Dar cum nu pot ocupa spațiul cronicii cu o asemenea citare, voi aborda rândurile Cristinei către Stelian de la paginile 149-151 prin raportarea lor la realitatea amoroasă până atunci senină, plină de lumină, feerică. Dragostea lor e aici în criză, într-un moment de dramatism prilejuit de ceva ce nu ne este dezvăluit. Tensiunea este teribilă și, indiferent ce a provocat criza, ea capătă nuanțe de-a dreptul tragice. Cristinei i se face groaznic de frică de posibila ruptură de Stelian, adică de omul pentru care „îi cântă sufletul de luni de zile“, bărbatul care a făcut-o să se simtă femeie, cu care visează să aibă o casă, de care „să aibă grijă ca orice animal de cuibul său“, omul datorită căruia s-a vindecat psiho-moral („chiar nu ți-ai dat seama cât eram de bolnavă când m-ai cunoscut“), bărbatul perceput ca ultima ei șansă la fericirea în doi, omul de care, după o posibilă, cumplită, despărțire, nu se va mai putea desprinde în fond niciodată („am să mor după tine, mai bine zis am să vegetez câte zile oi mai avea“).

Atât de impregnată de spaimă, frică, groază este această scrisoare, încât putem pătrunde prin rândurile ei — cât mai delicat, cu un bisturiu foarte fin, care să vindece rana — în sufletul și mintea unei Femei care iubește. Dacă mă pricepeți la psihologie, aș spune că exact asta a făcut Stelian după primirea scrisorii teribile, dovadă că relația lor a continuat după acest prag și că femeia și bărbatul cu 20 de ani mai vârstnic s-au căsătorit într-un *happy-end*. Stelian a vindecat-o pe Cristina, cu rănilor, traumele și angoasele ei, a înțeles încetul cu încetul cu ce ființă specială are de-a face, a cunoscut-o, în complexitatea ei, nu numai prin episoadele de conviețuire fizică, ci și prin aceste scrisori în care Cristina i se dezvăluie. La rândul ei, femeia l-a vindecat pe bărbatul iubit de ea, care avea propriul repertoriu de traume. Data fatidică de 8 ianuarie 2004 va trece (după ce a prilejuit o asemenea scrisoare cu totul excepțională ca document psihologic și moral), iar fetea iubirii lor își va aprinde iarăși toate beculețele și artificiele, ca la o petrecere de Revelion cu orgie bugetar-metropolitană.

La ceva timp după pragul rău, trecut cu bine, Cristina redevine veselă și copilăroasă, euforică și „pisăloagă“, în sensul că-l „pisează“ pe Stelian cu *email*-uri în care îi povestește de toate, cerându-și mereu scuze că-i ocupă timpul cu „aiurelile“ ei. Dar și „aiurelile“ acestea sunt încântătoare, pentru mine, fiindcă, să ne reamintim, Cristina *nu este* un personaj de roman, creat de un scriitor bărbat. E o femeie reală și din lumea reală, nu o creație ficțională, din lumea prozei. Ea și-a

făcut un obicei din a intra pe *email*, la serviciul ei, și a-i trimite lui Stelian câte un mesaj, ba chiar mai multe într-o zi, ca o Șeherezada „a vremurilor noastre“ (comparația îi aparține) întreținându-l pe măritul Sultan (ca să rămân în cadrul analogiei). Stelian tace — sau se face, în carte —, rărește contribuția lui la corespondență ori chiar o „suspendă“, ceea ce îi dă Cristinei, uneori, senzația că vorbește de una singură; și că, inevitabil, se repetă.

Formulele ei devin recurente și ea însăși punctează acest fapt. Îi spune lui Stelian că îi este dor de el, de câte ori?, de zeci de ori, și i-o spune pe toate tonurile posibile și în atâtea registre, ca o fetiță ori, dimpotrivă, ca o mamă, ca o femeie cu *savoir faire*, exersând stilul formal-epistolar, sau ca o prietenă care se plânge la prietenul ei de șefi, de salariul prea mic, de deplasările oboșitoare prin țară, de ședințele de la serviciu, la care ea participă, de nevoie, dar cu gândul tot la el, la Stelian.

Acesta devine nu numai iubitul, ci și un fel de tată simbolic al Cristinei, un confident (singurul), un duhovnic, un psiholog și un psihanalist căruia femeia, pe o imaginară canapea freudiană, îi va spune totul despre ea. Iubirea devine totală, absolută tocmai prin această dezvăluire „fără rest“ și fără voal a femeii. Ea îi oferă bărbatului (singurul în care mai are încredere pe lumea asta), trupul, în așternut, și sufletul și mintea ei, împreună, legate strâns, în aceste scrisori de un mare interes.

Despre orice i-ar scrie Cristina lui Stelian — că vrea să facă un doctorat, că vrea să picteze, că vrea să slăbească pentru el și merge la gimnastică des, că l-a văzut șofând și se descurcă de minune, că abia așteaptă concediul, că l-a visat, că toată lumea la serviciu a remarcat cum strălucește ca o femeie îndrăgostită, că îi trimite numerele să joace la loto, că „gagicile“ foiesc în jurul lui, ceea ce nu o deranjează, câtă vreme nu se ajunge la acțiune, că pe ea a „călărit-o“ o „fiară“ noaptea și este cheaună la *job*, că tricotează un pulover, că pleacă acuz într-o deplasare în țară, sau pe un șantier în București, că s-a întors de pe șantier, că are un nou șef, francez, că îl citește pe el, pe Stelian, dintr-o carte sau alta, că va plăti o asigurare, că s-a întâlnit cu o prietenă veche și au bârfit în voie, că îi este dor de el, că iarăși îi e dor de el, că va trece prin piață să cumpere ceva să gătească ea pentru el, sau el pentru ea, sau amândoi pentru amândoi, că a vizitat-o fosta soacră, că mama ei, a Cristinei, are probleme, că ea însăși nu se simte bine, ba acum se simte, datorită lui Stelian, că el, omul iubit, nu trebuie să se supere fiindcă ea îi scrie atâtea „aiureli“, că are sentimentul că-l dezamăgește, dar ce să facă, dacă simte că lui trebuie să-i spună tot?, că el e „mișto“, „frumos“ și îi stă bine cu barbă, că ar vrea să se plimbe împreună în parc, că iar stă ore întregi la serviciu cu gândul numai la el, că știe că are multă treabă, dar nu se poate abține să-i scrie *email*-uri, că îi este dor de el și nu i-a mai spus demult asta, că îl iubește, că n-a mai iubit niciodată pe cineva așa, că el îi dă aripi, că își cere iertare pentru aceste mesaje „de muiere“, că îi e dor de el, îi e dor de el, îi e dor de el... —, iubirea Femeii luminează și îmbogățește totul.

Fiind bărbat, cuvintele mele sunt sărace, fade pentru a spune cât de mult m-a interesat această corespondență.

* Stelian Țurlea, *Nu te-am văzut îndeajuns. Povestea unei iubiri*, Editura Integral, București, 2024, 208 p.

Vasile SPIRIDON

Experiențe liminale

Baza conceptuală avută în vedere de Lehel Szakács pentru a lucra la studiul său cu titlul *Strategii emblematice ale inițierii în romanul românesc contemporan* (Editura Eikon, București, 2025) este aceea de inițiere, presupunând transformarea ontologică sau schimbarea statutului social al cuiva înfăptuite cu ajutorul unei experiențe liminale. Astfel, sunt urmărite etapele componente ale procesului de inițiere concomitent cu strategia utilizată de inițiator. Totul a fost conceput în scopul de se oferi o nouă perspectivă asupra transformărilor ontologice de care au parte personajele din cadrul celor douăsprezece romane supuse cercetării, în cadrul unui proces de inițiere. Au fost alese patru strategii considerate emblematice pentru întreaga istorie a proceselor lor de inițiere. După necesara parte teoretică introductivă a cercetării, s-au efectuat aplicații pe textele a câte trei romane din literatura contemporană, semnate de Octavian Soviany, Ioana Pârvulescu, Radu Aldulescu și Vlad Zografi.

Cu prudență, Lehel Szakács își ia măsuri de precauție și afirmă încă din start că romanele respective nu s-au bucurat de suficientă atenție din partea criticilor și cronicarilor literari pentru a deveni texte consacrate. Mai mult, autorul afirmă: „Nu ne propunem în această lucrare nici enunțarea unor judecăți estetice asupra operelor discutate, nici clasificarea istoriografică a acestora și nici plasarea lor într-un context cultural. În cadrul cercetării noastre materia primă cu care vom opera este textul, prin urmare ne vom concentra asupra lui, lăsând la o parte toate detaliile legate de context. Considerăm că interpretarea nu are vârstă: orice text literar poate fi parcurs pe axa comprehensiune – analiză – interpretare pentru că orice text literar spune ceva, iar pe noi ne interesează doar ce spune textul, restul detaliilor sunt irelevante din perspectiva cercetării noastre. Prin urmare, suntem de părere că un text contemporan în care personajul trece printr-un proces de inițiere este un material la fel

de util în derularea cercetării noastre ca un text consacrat, iar hermeneutica oferă metode deosebit de utile în cazul oricărui text, indiferent de «vechimea» lui.”

Comentarea cu acribie a unor texte fără a se ține cont de valoarea lor estetică ne-ar duce cu gândul la fostele analize structuraliste, efectuate în urmă cu mai bine de o jumătate de secol, dacă nu am știm că acele întreprinderi critice erau efectuate plecând de la considerentul că respectivele texte aveau o valoare literară subînțeleasă. Așa s-au scris cărți plecând de la o parte a operei lui Charles Baudelaire, Gustave Flaubert sau Gérard de Nerval, pentru a mă referi doar la istoria literaturii franceze, unde astfel de analize erau preponderente în acei ani. Or, o astfel de întreprindere realizată de Lehel Szakács ar înfrunta riscul de a fi trecută în rândul studiilor culturale, dacă miza studiului său ar fi una ce ar ține de ideologia literară progresistă.

Experiența liminală antrenează transformarea protagonistului, dar nu orice transformare sau schimbare este rezultatul unei inițieri, autorul concentrându-și atenția asupra romanelor în care personajele principale trec printr-o experiență-limită. Protagonistul parcurge toate etapele inițierii – sau măcar primele două etape în cazul inițierilor care se blochează într-o liminalitate cronică –, iar în final el prezintă semne evidente ale transformării ontologice sau ale schimbării statutului social. Procesele de inițiere existente în subtextul romanelor supuse analizei sunt urmărite potrivit conceptului-cheie de experiență liminală, adică în funcție de multitudinea evenimentelor, cunoștințelor sau întâmplărilor prin care a trecut cel inițiat și care au contribuit la schimbarea sau transformarea lui. Nu are loc o simplă înșiruire de trepte parcurse, ci există reprezentări ale realității integrate în sistemul de simboluri ale textului ce vor căpăta unul sau mai multe sensuri secundare devenite permissive unei pertinente interpretări.

Așadar, Lehel Szakács a considerat necesară urmărirea a trei obiective secundare, care însoțesc obiectivul general al studiului. Un prim obiectiv de acest tip îl reprezintă descrierea sensurilor secundare ale simbolurilor ce contribuie, la nivel textual, la desfășurarea procesului de inițiere și la învestirea acestuia cu mai multe sensuri. Al doilea obiectiv constă în urmărirea semnificației comportamentului protagoniștilor în cursul inițierii, pentru a se obține o perspectivă mult mai largă asupra transformărilor de care se vor bucura ei în finalul inițierii. Iar al treilea obiectiv rezidă în stabilirea naturii și/sau a eficienței strategiei utilizate în cadrul inițierii. De asemenea, autorul studiului are în vedere prezentarea tuturor componentelor procesului de inițiere (etape, inițiator, ghizi, finalitate), pentru a obține o viziune amplă asupra transformărilor cărora protagoniștii se supun.

Desigur că metoda hermeneutică va ocupa un loc prioritar printre metodele folosite, cercetarea culisând pe axa comprehensiune – analiză – interpretare. Considerațiile lui Paul Ricoeur din cunoscuta carte *Temps et récit* sunt utile în încercarea de a face o conexiune între narațiuni și timp, precum și în detectarea relației dintre realitate și reprezentarea acesteia (*mimesis*-ul). În acest fel, devine mai lesnicioasă stabilirea conexiunii între sensurile operei literare și realitatea pe care aceasta o reprezintă. H.-G. Gadamer, care încearcă să pună în lumină complementaritatea viziunii lui Martin Heidegger și a lui Friedrich Schleiermacher, completează teoria celor doi teoreticieni cu noțiunea de „anticipare a desăvârșirii“, aceasta fiind o premisă care direcționează întreg procesul înțelegerii inițierii. Nu sunt uitate nici riturile de trecere înțelese în accepția dată de Arnold van Gennep și nici corpusul de rituri și de învățăături sacre de care s-a ocupat Mircea Eliade (trecerea unui individ dintrun spațiu profan într-unul sacru, respectiv ieșirea lui din spațiul sacru și revenirea în cel profan).

De asemenea, se face apel și la cercetările din domeniul psihologiei, pentru a se pune în evidență funcțiile simbolurilor în economia textului. În abordarea proceselor de inițiere, există o raportare și la viziunea de extracție jungiană propusă de Victor Turner și Douglas Davies, care consideră că teoriile inițierii au apărut în urma necesității înțelegerii evenimentelor rituale. Or, o asemenea viziune este pusă în prim-plan cu instrumentele hermeneuticii și ale psihanalizei. De reținut este că interpretarea proceselor de inițiere se operează din punct de vedere tematic, ceea ce înseamnă că în jurul fiecărui simbol sau eveniment major sunt coagulate toate celelalte componente, pentru a fi asigurat un demers sistematic și coerent. De un mare ajutor este în acest sens celebrul *Dictionar de simboluri* al lui Jean Chevalier și Alain Gheerbrant.

Dintre procesele de inițiere prezente în romanele propuse pentru partea aplicativă este de reținut inițierea tare, cu schimbarea statutului ontologic al personajului Kostas Venetis, din romanul *Viața lui Kostas Venetis*, de Octavian Soviany, și cea a lui Iona, din romanul *Prevestirea*, de Ioana Pârvulescu. Inițierea slabă se întâmplă atunci când ne apropiem tot mai mult de contemporaneitate în privința timpului narațiunii. Astfel, în romanul *Mirii nemuririi*, de Radu Aldulescu, experiența liminală este creată de societatea în care trăiesc personajele, însă nu se știe cu precizie cine se află în spatele procesului de

inițiere în calitate de inițiator. Aceasta dovedește că strategiile de inițiere slabă prezintă o probabilitate de suferire a eșecului mult mai mare decât în cazul strategiilor tari. Este și situația romanului *Efectele secundare ale vieții*, de Vlad Zografi, unde inițierea personajului narator capătă un caracter tot mai abstract pe măsură ce inițierea avansează spre punctul final, reprezentat de moartea lui (se știe că inițierea supremă este de găsit în moarte).

Cele trei romane alese spre cercetare pentru capitolul „Inițiere eroică prin coborâre în infern“ fac parte din creația lui Octavian Soviany, iar două dintre ele (*Arhivele de la Monte Negro* și *Viața lui Kostas Venetis*) reprezintă o coborâre propriu-zisă în infern a protagonistului, în timp ce al treilea, *Moartea lui Siegfried*, suprinde degradarea morală a personajului, până la momentul în care ajunge în starea infernală a inițierii. În cazul *Arhivelor de la Monte Negro*, care este un roman unde se prezintă povestea unui ofițer pe nume Ulrich von Lichtenstein sau uneori Luigi Lucheni, nivelul compozițional este alcătuit dintr-o serie de fragmente de jurnal și mărturii ale acestui ofițer care este internat într-un sanatoriu din cauza tulburărilor mentale acuzate. Realitatea din sanatoriu se transfigurează în mintea personajului bolnav într-un fel de falanster distopic, fundamentat pe principii dictatoriale. În această realitate transfigurată în oniric, identitatea personajului principal devine incertă: el se prezintă uneori sub numele de Lichtenstein, alteori sub numele de Luigi Lucheni, numele respective devenind două fețe diferite ale aceluiași personaj.

Aici m-aș fi așteptat ca autorul studiului să se oprească în analiza acestui caz de substituție de persoană anarhistului italian Luigi Lucheni, născut în Franța și îngropat în cimitirul central din Viena, după moartea din închisoarea imperială. Numele lui este legat de asasinarea Împărătesei Elisabeta (Sisi) a Austro-Ungariei. Omisiunea este cu atât mai surprinzătoare, cu cât Lehel Szakács, de etnie maghiară, după aparențele numelui, ignoră cultul pe care maghiarii din Ungaria îl întrețin, pe bună dreptate, pentru Sisi, deoarece ei i s-a datorat în primul rând instituirea dualismului austro-ungar. Dar necunoașterea istoriei este un fapt probat, din păcate, de toți tinerii de astăzi, indiferent de naționalitate, așa încât ignoranța în această privință a cercetătorului poate fi de înțeles.

Revenind la celelalte romane supuse cercetării, pot spune că Lehel Szakács se ocupă de inițierea prin coborâre realizată bidirecțional: fie coborârea se realizează cu scopul renașterii personajului ce echivalează cu o inițiere pozitivă, fie coborârea vizează închiderea neofitului în infern, caz în care se admite accepția inițierii negative. Strategia inițierii identificată în cele trei romane alese ale Ioanei Pârvulescu (*Viața începe vineri*, *Inocenții*, *Prevestirea*) este unidirecțională și pozitivă. Atât copiii din *Inocenții*, cât și personajul Dan Crețu din *Viața începe vineri* descoperă o lume nouă și își formează o identitate care va reprezenta temeiul existenței lor într-un nou mediu. Și mai apropiate de zilele noastre sunt găsite din partea autorului procesele de inițiere ale personajelor din *Amantul Colivăresei*, *Mirii nemuririi* și *Drumu-i lung, căldura mare*, de Radu Aldulescu. Transformarea lui Mite din

Amantul colivăresei este dusă la bun sfârșit, la fel și aceea a lui Daniel și a Florenței, însă acest aspect se referă doar la evitarea eșecului procesului inițiat. Nici personajelor din *Mirii nemuririi* nu le ajută inițierea, iar blocarea procesului de inițiere înseamnă pentru ele începutul unei liminalități cronice.

Ultimul capitol al cărții, intitulat „Inițierea teatrală”, este consacrat unor procese de inițiere slabă, în stare de suspensie, care se desfășoară în contemporaneitatea noastră. Aici, fiecare proces de inițiere din romanele *Efectele secundare ale vieții*, *Șapte Octombrie* și *Supraviețuire*, de Vlad Zografi, este deja încheiat, neofiii parcurgând toate etapele inițierii și trecând prin una sau mai multe experiențe liminale. Odată toate etapele inițierii parcurse și încheiate, schimbările de statut social și de condiție existențială s-au îmfăptuit. Sigur că aici, precum și pe parcursul întregului studiu, se fac raportări la aceste opere literare prin evidențierea trăsăturii

lor comune, a reprezentării realității din perspectiva unor experiențe inițiatice. Din păcate, sunt singurele trimiteri, doar în interiorul corpusului de texte ales. Ar fi fost de dorit referirea și la alte romane ale literaturii române, fie măcar și la acelea ale generației '60, unde sunt traversate experiențe asemănătoare în scrierile lui George Bălăiță, Nicolae Breban, Augustin Buzura, Constantin Țoiu și ale altora.

Sunt de apreciat la citirea studiului cu titlul *Strategii emblematice ale inițierii în romanul românesc contemporan* nivelul științific ridicat, contribuția informațională adusă prin bibliografia selectată, valoarea aplicativă, precum și contextualizarea atentă (doar în interiorul corpusului de texte ales). Actualitatea cercetării realizate de Lehel Szakács este de căutat în raportul nemijlocit existent între procesele de inițiere din viața cotidiană și reprezentările lor în literatura noastră.

Gellu DORIAN

Fading sau „Programul Fenix”

Călin Vlasie este, în complexitatea activităților lui, un optzecist *in situ*, în sensul că un optzecist autentic face, în existența lui consacrată literaturii, mai de toate: poet, prozator, eseist, editor, organizator de festivaluri, adică altruist până la pierderea de sine. Argeșean prin naștere, cu ramificații ale rădăcinilor prin Moldova, dar și prin Grecia, s-a format ca scriitor în spiritul Cenaclului de Luni, bucureștean-dâmbovițean. Respirând același „aer cu diamante”, din preajma lui Nicolae Manolescu, cu care a rămas prieten până la un punct, dimpreună cu Viorel Padina, Romulus Brâncoveanu și Daniel Pișcu, inițiatori din afara bucureștenilor ai cenaclului amintit, n-a intrat în cercul mic al liderilor acestuia, ci, după terminarea facultății, s-a retras ca psiholog la Pitești. De aici, din această perioadă, s-a născut și lumea romanului *Fading*, scris într-un interval mare de timp, în etape, cu finalitate în ultima perioadă foarte prolifică, publicat anul acesta la Editura Rocart din Babana, a nu știu câta editură fondată de el. Imediat după 1990, cu diverse acțiuni de repunere a revistei „Argeș” pe o nouă direcție, dar n-a mers, a readus la viață revista „Calendă”, pe care, după înființarea Editurii Paralela 45, devenită un adevărat holding, a lăsat-o în grija altora, care i-au închis iarăși copertile. Aceste preocupări de antreprenor l-au îndepărtat pentru un timp de scris, chiar și de poezie, nu însă în așa fel încât să uite de ea, de scris: trilogia *Virtual* este o dovadă a revenirii sale puternice în peisajul poeziei de la

noi. Editând în special cărțile colegilor optzeciști (dar nu numai!), care, în afară de unii lideri bucureșteni ai grupării optzeciste, s-au grupat în jurul acestei edituri, în frunte cu Gheorghe Crăciun, Călin Vlasie părea, la un moment dat rupt de propria-i creație. De altfel activitatea sa de editor de carte de educație școlară, într-o varietate de materii de la matematică la limbă și literatură română, este o dovadă a priceperii sale în acest domeniu.

Nu ca o obsesie, ci ca o datorie față de un proiect de tinerețe, în anii din urmă, după unele reeditări și preocupări eseistice și de teorie poetică, cu o hermeneutică proprie, a revenit la proiectul din tinerețe și anume la romanul cărui i-a dat titlul *Fading*, după o inspirație din domeniul profesional, să-i spunem din umbra secretă a acestei profesii. Din această perspectivă, romanul putea foarte bine să se numească *Programul Fenix*, sau pur și simplu *Fenix*, adică Phoenix, ceea ce putea sugera o ardere până la cenușă a tot ce a însemnat un mod de viață, o spălare, o decolorare a unei țesături umane, ca apoi, din acea cenușă sau leșie să reînvie o lume, dacă nu amenințătoare mai dificilă și periculoasă decât ce de până la acea ardere. Cuvântul *fading* se traduce în limba română, din engleză, *ad litteram*, prin „a se decolora”, „a se estompa”, „a slăbi”, „a dispărea treptat”. Aceste înțelesuri pot fi folosite, în funcție de situații, pentru culori, lumini, sunete sau senzații care își pierd intensitatea. (apud *Word Reference Dicționar englez-român*) Călin Vlasie a ales

această expresie, nu neapărat pentru aerul ei cosmopolit, ci mai curând pentru accepciunea finală, cea de „senzații care își pierd intensitatea“. De fapt marja încercării epice a lui Călin Vlasie a fost acțiunea de a scrie un jurnal de psiholog într-un spital de psihiatrie într-o perioadă când aceste spații de reparare a sănătății umane erau folosite și pentru altceva, mai ales pentru scoaterea din viața socială a unor persoane care nu se conformau cu ideologia partidului unic, jurnal care încet s-a transformat în memorii de angajat la un astfel de spital după absolvirea facultății de psihologie, care, și ea, era mascată în spațiul de studiu istoriei, cum de altfel era incumbată și sociologia.

După un debut narativ, cu o descriere a unui drum de iarnă și amintiri din copilăria lui Alin Vizu, Călin Vlasie își dă seama că, de fapt, ceea ce a trăit în acel spital, ca psiholog-logoped, nu poate fi decât substanța unui posibil roman. Astfel în mintea autorului iau naștere doi naratori. Primul narator își dezvoltă tehnica prin crearea unor portrete de medici, colegi, dar mai ales prin crearea unor portrete de pacienți, care, se dovedește până la final, erau ființe care trecuseră prin fenomenul de fading, prin spălarea creierului, în urma aplicării „Programului Fenix“. Și din acel moment, narațiunea capătă sens de roman, îndepărtându-se de la tehnica narațiunii jurnaliere sau a celei de memorii. Astfel, Călin Vlasie își pregătește, după regulile naratologului Jean Ricardou, deschiderile cercurilor narrative, în interiorul cărora se vor petrece toate celelalte povești care încheagă întreg romanul. Ca totul să pară firesc, chiar de la începutul narațiunii, după câțiva pași epici cu descrieri ale unor realități imediate, la cererea medicului șef, pentru a petrece un revelion la o cabană din apropierea orașului Psitsey, Dumbrava, Alin este trimis în recunoaștere. Apoi acest cerc deschis este lăsat, pentru a deschide alte cercuri narrative, în așa fel ca ele, după etape ce împlinesc viața unui timp dintr-un loc devenit deja recognoscibil cititorului, să fie închise la un moment dat spre finalul romanului, așa cum se petrece, de exemplu, cu nararea revelionului, care, astfel, creează o sfericitate narativă proporțională și foarte bine așezată în arhitectura romanului.

Aceste aspecte sunt observabile din punctul de vedere al tehnicilor narrative adoptate de autor, ca unul dintre cei doi naratori ai întregului roman, în așa fel ca substanța epică să se închege abia de pe la jumătatea romanului, când întorsătura luată de evenimentele oarecum pregătite prin aducerea în peisaj ai celor ce vor fi descoperiți ca inițiatorii „Programului Fenix“, cum ar fi maiorul Vatafu, alias Voss. Povestea în sine nu este una complicată, dar are unele etape ce-i conferă o complexitate aparte prin suita de evenimente și surprize, care se înșiră firesc în întregul eșafodaj narativ. Călin Vlasie, autorul din afara cărții, cel care scrie romanul, alege narațiunea simplă, directă, dozată de un realism ce elimină orice tendință ficțional-fantastică. În timp ce celălalt narator, creat de primul, complică narațiunea prin inserturi, fie

livrești, fie aluzive, din sfera profesiei autorului – psihologia. Cititorul nu este derutat, pentru că aceste lipituri nu-l deranjează în parcurgerea cursivă a lecturii cărții. Singurul loc unde lucrurile sunt forțate este acela al discuției colegilor medici atunci când, în plin revelion, cad într-o discuție filosofică (sau mai curând filosofardă), artificială, forțată, parcă pusă acolo dintr-o dorință de epatare. Însă, având în vedere situațiile prin care au trecut nu de mult, prin revolta bolnavilor, ori prin situația prin care a trecut Modi, medicul care, fiind de gardă, se duce acasă să-și ia țigările și o surprinde pe soția sa cu șoferul de pe salvare, omul de bază al acestuia, alegerea făcută de autor este, din punct de vedere etic și epic, una salvatoare, de încordare, deși, în plin revelion, distracția trebuia să salveze toate aparențele, mai ales cele trăite de Modi, cel afectat de infidelitatea soției.

Aceste doar câteva aspecte enunțate aici țin de palierele narrative și ale firului general narativ al romanului, care, prin cursivitatea și firescul lor, sunt legate de ceea ce autorul a trăit ca experiență de viață, de activitate profesională. Însă celelalte aspecte, ce țin de fondul ficțional al cărții, de cel pur estetic, sunt mult mai complicate și ele creează o lume cu identități clare, individualități ce trăiesc și exprimă un mental colectiv, o suită de angoase și confruntări ce ascund intrigile de bază ale unei lumi aparent împlinită social, la nivelul acelei societăți comuniste avută în vedere, dar, în realitate, antagonică, în interiorul căreia se petrec lucruri de o cruzime sufletească de neimaginat. Din acest punct de vedere, totul decurge normal, până la apariția în peisaj a lui Vatafu, securistul care are în observație spitalul de psihiatrie, în care se petrec lucruri ce trebuie edulcorate prin metode numai de securitate știute. Însă din momentul când, după ce Alin intră în depozitul lui Gimy și găsește acolo dosarele în care descoperă etapele „Programului Fenix“, lucrurile se complică. Acestea se complică și mai mult din momentul când numele unor colegi se află în acele dosare, cu identități din alte vremuri de dinaintea acelor momente, dar și numele unor pacienți ca Bebe Kent, un neadaptat ajuns la demență, ori a lui Mariusică sau Dulcinica. Fișele, care sunt concepute după metodele psihologice ale timpului, cu indicații psihiatrice precise, devin și ele elemente ce complică narațiunea și o aruncă în specialități pur profesionale ce țineau de metodele securității ceușiste, după poftele lui Jugulescu, dictatorul, și ale celebrei sale soții, dictator poreclit de pacienți Berilă. Aici iarăși se observă profesia autorului, care, în bună parte, se folosește de lecțiile învățate în facultate, pentru ca toate acele fapte să devină credibile. Narațiunea ajunge la apogeu când revolta, pregătită în umbră de bolnavi, unii cu strategii de-a dreptul revoluționare, izbucnește și ajunge din interiorul spitalului în afara acestuia, revoltații ocupând primăria Psitseyului, impunând noile reguli ale unei libertăți ce fusese până atunci îngrădită de măsurile absolut necesare într-un spital de psihiatrie ce devenise

un spațiu concentraționar. Situațiile narate de autor nu seamănă cu nici ale unor alți scriitori români de până la el, care s-au ocupat de astfel de spații, cum ar fi Romulus Guga, în *Nebunul și floarea*, Augustin Buzura în mai toate romanele sale sau, mai recent, Adrian Alui Gheorghie, în romanul *Laika*. Dar nici gând de vreo influență din romanul lui Ken Kesey, *Zbor deasupra unui cuib de cuci*. Realitatea aici, în *Fading*, bate ficțiunea, iar acolo unde situațiile devin funambulești, ficțiunea sau realitatea sunt înlocuite cu distopia. Și aici, prin personajul Voss, așa cum i se spunea în acele dosare al „Programului Fenix“, cât și prin acele fișe și situații create, cu denumiri de-a dreptul fabuloase, romanul lui Călin Vlasie se apropie de distopia lui Orwell, 1984. Nu însă și la nivel ficțional și narativ, ci doar la conceperea unor situații ce țin de utopii sociale în lumile dominate de totalitarism.

Ce este impresionant la Călin Vlasie este faptul că el topește, prin personajele create, prin situațiile ivite, prin momentele de viață și lumea aceea a unui spațiu concentraționar, plină de bolnavi decolorați de existențe false, cel puțin patru romane într-un singur roman. Unul ar fi cel pur psihologic, cu deviații ale unei lumi falsificate de o realitate crudă, în care doar un bun cunoscător al situațiilor de atunci le putea reda. Altul ar fi cel al unei realități redade cu nonșalanță, de la cele mai mici detalii până la aspecte ce pot defini cu exactitate o lume de care ne putem despărți oricând fără niciun regret. Alt roman al fi cel al jurnalului și al memoriilor, care dezvăluie o lume ce s-a născut dintr-o pură cunoaștere și trăire. Iar de aici se pot desprinde tot felul de încrengături ce nu țin de literatură, ci mai curând de non-literatură. Iar cel mai pur roman al fi cel de dragoste ivită într-un spațiu concentraționar de tipul spitalului de nebuni: și aici iubirea celor doi alienați mintali, Bebe Kent și Dulcinica, Ioana Robu, care, deși mereu supravegheați, reușesc să-și creeze momente de libertate, fie chiar și cu forța, prin acea revoltă a căror lideri supravegheați de securitate erau, iubirea lor, deci, este una exemplară, demnă de pagini de adevărată literatură. (Autorul face paralele chiar cu secvențe din Luceafărul, în așa fel ca iubirea lor, deși reală, să pară una imposibilă.) Alte personaje de roman, autentice, ar fi putut deveni Alexandru S. Rudava, care, prin paranoia sa, atinge nivelul de posibilă dezvoltare a unei narațiuni psihanalitice de bun nivel. Însă el apare sporadic și se pierde în noianul de fișe, care, pentru autor, par mai interesante decât identitatea atât de clară a unui personaj insolit. Mai pot fi observate câteva anacronisme, care, având în vedere că ave, de a face și cu o distopie, nu deranjează.

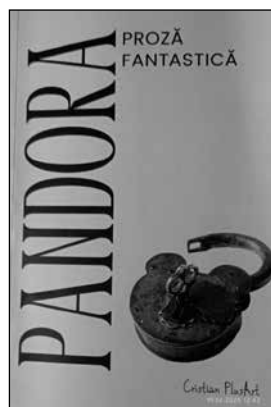
Un fir bine încheat al cărții este cel al personajului Alin Vizu. El începe și sfârșește romanul. Pe baza amintirilor lui, trăirilor lui sunt create și celelalte personaje, unele dintre ele absolut memorabile: doctorița Kalapod, doctorul Chihaia, asistentul Gimy, unii bolnavi, ca Masala, de exemplu, securistul Vatafu, toate creând o lume de-a dreptul fantastică, dar izvorâtă dintr-o realitate evidentă.

Al. Cistelean, în scurta lui postfață, dar esențială pentru lectura cărții, spune de la bun început că „*Fading* e un roman care spune singur despre sine tot ce l-ar putea interesa pe un cititor mai iscoditor: îi expune poetica, geneza, structura, tacticile narative, ba și relevanța și posibilele căi interpretative, de la cea alegorică până la cea – eventual – anagogică“. Autorul, prin gura lui Vizu, doar printr-o singură frază, care poate fi una din multele chei de lectură a cărții, spune care este, în fond, substanța, carnea acestui roman: „Poate că și noi suntem doar niște bolnavi care încearcă să-și găsească drumul printr-un spital mai mare – sistemul.“ (pag. 393) Și cred că sistemul în sine este spațiul în care, chiar dacă toponimic localizat la Psitsey – adică Pitești – autorul își descarcă memoria ca dintr-un fișier de calculator, punându-ne pe tavă o lume din care am făcut și încă mai facem parte. Și făcând parte din această lume, deși în carte una ficționată la nivel beletristic, în realitate una atât de recognoscibilă, ar trebui să nu-l credem pe autor, care spune în nota autorului din finalul romanului că „Tot ce ați citit s-ar putea să fi fost o halucinație colectivă. Sau nu.“ (pag.450) Ei, de la acest „Sau nu“ începe îndoiala cititorului, care, bazându-se pe ambiguitatea autorului, ar dori să reia totul de la capăt, să vadă cât din ceea ce a scris autorul este realitate și cât este ficțiune. Cred că, în totalul acestui roman există atâta realitate câtă ficțiune poate exista în memoria care oricât de exactă ar fi tot deformează prin ceea ce mintea poate reda sau recrea. Iar Călin Vlasie a recreat aici o realitate din care el a făcut parte, așa cum noi, cei din societatea acestor timpuri, facem parte din viața acelei societăți. Orice autor este o reflecție a lumii prin care trece, redând cam treizeci la sută din ceea ce a trăit, ficționând restul, în așa fel ca ficțiunea să-l salveze de ranchiunile realității deformatoare. Și de aici, prin metoda fadingului, prozatorul, ca un bun psiholog, dublat de un bun psihiatru, poate și de un sociolog atent, decolorează totul sau, mai exact, creează „senzații care își pierd intensitatea“, dar câștigă o altă fațetă a lumii pe care am trăit-o în subliminal, fără să știm ce ne-a putut transforma, după atâta timp, în altceva decât ceea ce am fi dorit să fim.

Fading, un roman cu o lume din altă epocă, este, în concepția autorului, o poveste totală despre starea sufletească a unui eșantion reprezentativ al acelei lumi trecute, fără a pica în tezism, cu tipologii și identități bine definite, în interiorul unei intrigi de substrat social și ideologic. Încărcat de narațiuni pure, cu memorii, jurnal, fișe de autor, dar și fișe de psiholog, dublate de fișe ale „Programului Fenix“ de concepere securistică, romanul lui Călin Vlasie anunță o evoluție narativă, care va scoate la iveală aceeași lume, în alt chip, în altă orânduire socială, încercând astfel să creeze portretul unei societăți în tranziție, cantonată în aceleași năravuri. Harul de povestitor al lui Călin Vlasie este mai mult decât unul capabil să scoată la iveală alte întâmplări complicate și rezolvate cu măiestrie.

Antologii

„Pandora“

Antologia „Pandora“ de la Editura Cristian PlusArt ar putea sta sun frontispiciul: „O Deschidere Spre Necunoscut“. Ea oferă o incursiune literară într-un univers de mistere, curiozitate și consecințe neașteptate, aflată sub semnul mitului clasic al cutiei Pandorei.

Antologator este Dan Popescu (supranumit „Pișcu“), coordonator a numeroase antologii, dar implicat și în vasta activitate a creației și publicisticii legate de literatura science-fiction și fantastică. Prefața, o frumoasă surpriză, este semnată de Șerban Axinte, voce marcantă a literaturii române contemporane.

Cartea conține texte ale unor autori importanți din genul fantastic și science fiction, dar și autori de mainstream, între care Anamaria Borlan, Eugen Cadaru, Dan Doboș, Gabriela Gabrinov, Robert Gion, Haulică Michael, Dan Perșa, Dan Popescu, Sergiu Someșan.

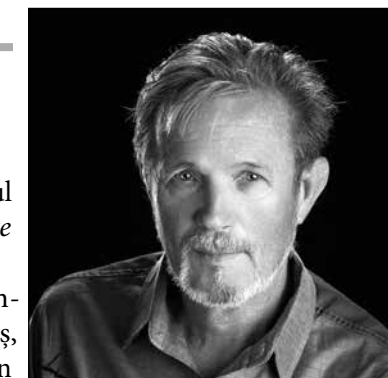
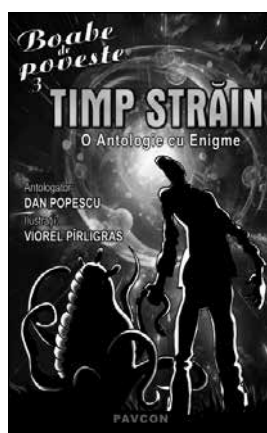
Editura Cristian PlusArt este cunoscută pentru promovarea literaturii contemporane, adesea cu un accent pe genurile science-fiction, fantasy, thriller sau chiar pe explorări ale fantasticului și ale psihologiei umane. Această antologie oferă o explorare literară a unor teme complexe și adesea ambivalente: curiozitatea umană, fascinația pentru necunoscut, consecințele acțiunilor noastre și speranța care rămâne chiar și după eliberarea tuturor relelor. Textele reunite în „Pandora“ pot varia de la povestiri scurte la fragmente de proză poetică, eseuri sau chiar scenariile, toate gravitând în jurul ideii de „deschidere“ – fie că este vorba despre o cutie literală, o minte, o perspectivă sau o nouă realitate. Autorii incluși în „Pandora“ își propun să provoace cititorul, să-l invite să își pună întrebări despre natura binelui și a răului, despre libertatea de alegere și despre ceea ce se ascunde dincolo de aparențe. Fiecare text poate fi o mică cutie a Pandorei în sine, revelând treptat teme, personaje și situații care stârnesc reflecția și imaginația. „Pandora“ nu este doar o simplă colecție de povestiri, ci o invitație la dialog, o oglindă a temerilor și speranțelor noastre colective, un volum care, odată deschis, te poate purta în lumi surprinzătoare și te poate face să privești cu alți ochi realitatea.

„Timp Străin“

„Timp Străin“ este o antologie de voci contemporane ale scriitorilor de science-fiction mai ales, coordonată tot de Dan Popescu „Pișcu“, purtând subtitlul „O Antologie cu

Enigme“. Apare în cadrul seriei *Boabe de Poveste* (nr. 215).

Ilustrația este semnată de Viorel Pârligaș, cel care s-a remarcat prin capacitatea de a îmbina armonios literatura și grafica – atât în proză SF, cât și în benzile desenate, unde a adus un suflu original și autentic estetic. Cartea este publicată de Editura Pavcon, o casă editorială înființată în 2002 de Constantin D. Pavel, care s-a remarcat rapid prin viziunea sa modernă și dedicarea față de literatura de calitate.

„Timp Străin“ este una dintre cele cărți notabile publicate, reprezentând o culegere eclectică de texte literare. Este cea de-a treia antologie din colecția *Boabe de Poveste*, reunind 19 autori români apreciați, cu povestiri cu tenta SF și fantastică: Mircea Băduț, Lucian-Dragoș Bogdan, Anamaria Borlan, Roxana Brîncănu, Eugen Cadaru, Aurel Cărășel, Mircea Cărbunaru, George Cornilă, Dan Doboș, György Györfi-Deák, Cătălin Ionescu,

Emil Nicolae, Teodora Matei, Adrian Mielcioiu, Darie Pop, Dan Popescu, Sergiu Someșan și Pompilian Tofilescu. Tematica centrală gravitează în jurul misterelor care sfidează logica, realitatea și timpul: artefacte interzise, civilizații uitate, coduri imposibil de decriptat sau întâmplări dincolo de normă. Dar atinge și o problemă specifică literaturii mainstream, explorând teme precum alienarea, alteritatea și complexitatea experienței umane în societatea contemporană. Titlul în sine, „Timp Străin“, este sugestiv: o ruptură de familiar, o incursiune în spații și stări neexplorate sau percepute ca fiind exterioare cotidianului. Această antologie reunește opere ale unor autori cu stiluri și perspective diferite, creând un dialog fascinant între diversele moduri de a percepe și interpreta „străinul“ – fie că este vorba despre un timp diferit, un loc necunoscut, o emoție neașteptată sau o identitate divergentă. Textele pot varia de la proză scurtă și fragmente de roman la poezii sau eseuri scurte, toate având ca numitor comun explorarea acestor teme profunde. „Timp Străin“ oferă cititorilor o panoramă a talentelor literare actuale, invitându-i să reflecteze asupra propriei lor relații cu ceea ce este diferit sau neconvențional. Este o carte care provoacă la introspecție și la o înțelegere mai nuanțată a lumii înconjurătoare și a locului nostru în ea.

Dorina Brândușa LANDÉN

Nicolae Tzone – „Este așa privesc cu admirație“, Editura Vinea, 2025

Volumul „*Este așa privesc cu admirație*“ de Nicolae Tzone, apărut la Editura Vinea în anul 2025, este o lucrare de o amplitudine lirică și filozofică rar întâlnită, o operă poetică densă, profundă și provocatoare, ce sondează abisurile conștiinței umane, relația omului cu răul, suferința și creația.

Printr-un poem epic amplu, cu evidente influențe supra-realiste și o miză existențial-metafizică, structurat în nouă secțiuni marcate simbolic și tematic, Tzone oferă o reflecție totală asupra condiției umane, asupra suferinței, creației, memoriei și transcendenței. Volumul îmbină introspecția lirică cu mitologia personală, miturile clasice și un dramatism de sorginte spirituală. Motivul central este reprezentat de confruntarea eului liric cu răul, simbolizat prin figura recurentă a câinelui, ce devine matahală, cerber, dușman și, paradoxal, obiect de admirație. Această luptă transcende însă dimensiunea concretă, intrând într-o zonă alegorică și spirituală – un scenariu de inițiere poetică și umană.

O dimensiune definitorie a volumului „*Este așa privesc cu admirație*“ este cea metafizică, omniprezentă și articulată cu o forță impresionantă. Poezia lui Nicolae Tzone nu doar că evocă suferința umană, ci o transfigurează în căutare spirituală. Întrebările adresate lui Dumnezeu – repetate obsesiv, neliniștitor – exprimă nu doar îndoiala, ci și speranța

unui răspuns din partea unei divinități care tace. Este o poezie care refuză certitudinile dogmatice, dar care nu renunță niciodată la căutarea sensului transcendent.

Această dimensiune metafizică este exprimată nu numai prin interogații teologice, ci și printr-o simbolistică complexă: câinele devine figură angelică, îngerii păzitori intervin miraculos, jugulara devine axul vieții, iar sângele devine hrană a revelației. Metafizica răului, văzută ca necesar inițiativ, coexistă cu o formă subtilă de teologie poetică: Dumnezeu nu este absent, ci retras, iar tăcerea Lui este condiția libertății umane și a creației autentice.

Este esențial de observat că, în această poezie, metafizica nu este doar temă, ci o metodă de a vedea lumea. Lumea nu este descrisă realist, ci refractată printr-un ochi poetic ce caută în fiecare detaliu – chiar și în cele mai sordide sau dureroase – o deschidere spre absolut. Iar acest ochi este format de poezie, înnobilit de suferință și întărit de memoria spirituală a limbajului. În acest fel, poezia lui Nicolae Tzone reușește nu doar să comunice, ci să construiască un spațiu metafizic propriu, un univers poetic autonom, în care ființa se redefineste la fiecare pagină, într-o continuă spirală a cunoașterii.

Poemele lui Nicolae Tzone sunt animate de o estetică a durerii, în care violența, moartea, suferința devin catalizatori ai creației.

Fiecare imagine – de la câinii care sfâșie poetul, până la îngerii păzitori ce îl recompun „*cu știința desăvârșită a învierii*” – aduce în prim-plan ideea de sacrificiu necesar pentru cunoaștere, transfigurare și iluminare. Este o poezie a existenței trăite cu intensitate, în care fiecare vers este pătruns de o durere existențială, dar și de o formă de iluminare.

Chiar și în momentele de criză acută, de sfâșiere, de moarte simbolică, poetul caută un sens – nu doar în plan spiritual, ci și în sens estetic. Creația devine nu doar o modalitate de a supraviețui, ci o formă de transcendență. A fi devorat de câini, a fi recompus de îngerii păzitori, a merge pe strada Antim din București, devenită axis mundi – toate aceste imagini sunt, în fond, ipostaze ale devenirii prin poezie. Strada Antim este un spațiu sacru-profan unde istoria personală și colectivă se întretaș. Aici, poetul își revede trauma, își retrăiește moartea și renașterea, și evocă figura tragică a lui Mihail Sebastian, al cărui destin devine un dublu simbolic pentru autor. Istoria, comunismul, pierderea și uitarea sunt și ele prezente, încorporate subtil în fundalul liric, fără a deveni didactice sau programatice.

Un punct forte al volumului este articularea unui discurs poetic dens, stratificat, în care referințele mitice (Cerber, îngerii, paradisul pierdut), religioase (Dumnezeu, îngerii păzitori, învierea), culturale (Mihail Sebastian, Homer) și personale (amintirile, visurile copilăriei, spaima, dragostea) se intersectează într-o arhitectură poetică în formă de spirală, în care temele, simbolurile și motivele revin, dar de fiecare dată la un nivel superior de profunzime. Spirala este o imagine a devenirii: de la trauma inițială, exprimată prin imaginea câinilor și a violenței, se trece prin episoade de rememorare, reflecție și reconstrucție identitară, culminând cu o revelație poetică asupra sinelui și a lumii. Această spirală simbolică reflectă nu doar un proces narativ, ci o mișcare spirituală. Prin această arhitectură spiralată, Nicolae Tzone își construiește un poem al inițierii, în care fiecare vers, fiecare imagine devine o treaptă în coborârea în adâncurile ființei, dar și o ridicare către lumină. Fiecare reluare – fie a câinilor, a străzii Antim, a glasului mamei, a interogației divine – nu este o simplă repetiție, ci o resemnificare, o regenerare a sensului. Astfel, poezia devine un act de cunoaștere progresivă, o incursiune în misterul existenței umane.

Fiecare imagine, fiecare repetiție și fiecare metaforă conduc spre o înțelegere mai profundă a ființei și a poeziei ca mod de ființare în lume. Poetul știe să îmbine confesiunea cu reflecția filozofică, să alterneze viziunile onirice cu rememorările precise, să creeze o atmosferă apăsătoare, dar revelatoare. Limba este vie, poetică, fragmentară pe alocuri, dar ritmată și coerentă în ansamblu. Repetițiile, anaforele și interogațiile retorice intensifică dramatismul discursului și susțin tonul profetic și martiric.

Personajul eului liric trece printr-o metamorfoză radicală: de la victima sfâșiată de câini – simboluri ale agresivității lumii – la supraviețuitorul reconstituit de îngeri, până la vizionarul care, pe patul însângerat, devine martor al propriei învieri și redescoperă puterea cuvântului. Este o poezie a martirului, dar și a înțeleptului care, precum Iov, nu

încetează să întrebe: „*De ce, Doamne, nu îl oprești?*”. Această întrebare, repetată obsesiv, dă tonul unei teologii poetice profunde, în care răul nu este negat, ci asumat ca parte a drumului spre cunoaștere. Lirismul eului poetic este profund interiorizat, dar și polifonic. Avem de-a face aici cu un eu liric aflat într-un continuu proces de devenire, care traversează spațiile memoriei, ale visului și ale suferinței. Acest eu este vulnerabil, sfâșiat, dar și lucid, înțelept, reconstruit de propria suferință. Este un eu care își asumă rolul de martor, actor și demiurg, trecând prin moarte simbolică și înviere metaforică. Poetul își construiește, astfel, o identitate poetică hibridă – între victimă și profet, între creator și Dumnezeu.

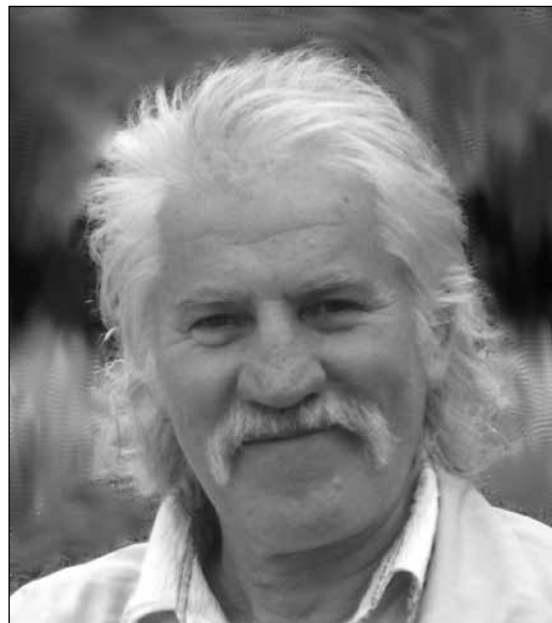
În centrul volumului se află și un alt simbol major: „*Nenăscutul*”, fiul poetic, întruchipare a speranței, a viitorului poeziei, o proiecție idealizată a continuității vocației lirice. Tzone construiește o mitologie a genezei artistice în care fiul nenăscut este cel care poate colabora cu Homer, cel care învață poezia dinainte de a se naște, cel care moștenește, fără compromis, flacăra creației. În acest sens, cartea nu este doar un jurnal liric al unei traume, ci și un legământ artistic pentru viitor. În interviul adăugat la finalul volumului, Nicolae Tzone detaliază această viziune asupra poeziei ca act purificator și mistic, o formă de libertate absolută, capabilă să redea omului accesul la esență și lumină.

Un capitol aparte îl constituie dialogul simbolic cu figura lui Mihail Sebastian, ale cărui urme biografice sunt regăsite chiar în spațiul locuit de autor. Această suprapunere biografică și tragică adâncește meditația asupra relației dintre individ și istorie, asupra modului în care memoria, locurile și destinele se întrepătrund. În acest sens, poetul nu scrie doar despre sine, ci despre toate vocile poetice strivite de istorie, despre toți cei care au suferit, dar au continuat să scrie.

Stilistic, poezia lui Tzone impresionează prin ritmul fragmentar, învăluit, aproape incantatoriu. Replicile sacadate, versurile scurte, alternanțele de registru între invocație, confesiune, strigăt și liniște creează o atmosferă de transe lirice, de incantație existențială. Este o poezie care nu se citește, ci se respiră, o poezie care nu se termină odată cu pagina, ci reverberază mult timp în conștiința cititorului.

Volumul se încheie cu o reflecție tulburătoare asupra morții, a memoriei, a solitudinii și a sensului. Eul liric este tot mai aproape de transcendență, dar nu dispăre, nu fuge. Rămâne prezent prin poezie, prin cuvânt, prin fărâma de adevăr smulșă din întunericul singurătății. Nicolae Tzone încheie cu o notă de ironie subtilă și de speranță gravă: îngerii vor avea „*de treabă*” dacă vor trebui să-l reînvie din nou. Este o mărturisire a unui poet care a trecut prin moarte și s-a întors, nu pentru a povesti, ci pentru a crea.

„*Este așa privesc cu admirație*” este, în concluzie, un volum esențial nu doar pentru înțelegerea operei lui Nicolae Tzone, ci și pentru înțelegerea puterii poeziei de a cuprinde viața, moartea și renașterea într-un singur poem. Este o carte care vorbește cu disperare și credință despre umanitate, despre fragilitate și despre miracol. O carte care nu se citește, ci se trăiește.

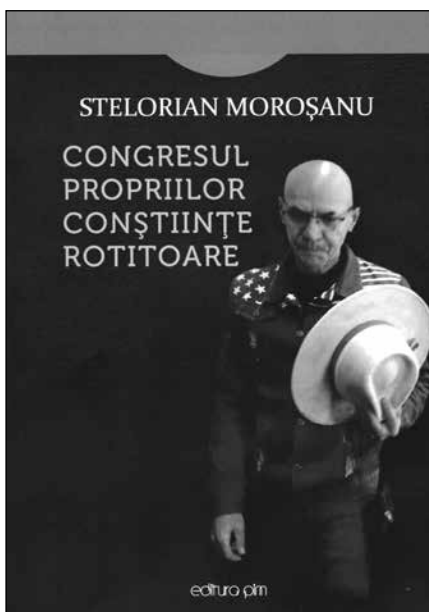
Victor TEIȘANU

Literatura ca libertate și spectacol

În **Congresul propriilor conștiințe rotitoare** (Iași: Ed. Pim, 2024) Stelorian Moroșanu ne propune un insolit exercițiu de lectură pe mai multe paliere, în care combină date și informații certe, atestabile documentar, cu invențiile fanteziei sale prodigioase, gata să producă literatură din orice. Pentru cine știe câte ceva despre cărțile anterioare ale autorului, acest construct epic nu reprezintă o noutate absolută, ci, într-un fel, – cu importante infuzii tehnice absente în trecut, – reluarea temelor sale preferate: scrisul și rostul acestuia, obsesia timpului ca teroare și zădărnice, propria relație cu istoria și mediul social ambiant, dar mai ales portretizarea omului și condiției umane dintr-un unghi eminent sceptic și minimalizator. Trebuie să recunoaștem că proiectul și în general concepția cărții constituie un demers oarecum original și plin de temeritate. Cartea lui Stelorian Moroșanu e un mix de proză romanescă, evocări de profiluri literare și morale, cu nesfârșite intruziuni în reale sau imagineare intimități biografice, precum și multe comentarii și analize pe text. Dar și prilejul unor confesiuni de maximă sinceritate. Luându-și o libertate de mișcare cvasinelimitată, Stelorian Moroșanu imaginează un „congres” al scriitorilor situați în etape istorice și naționalități diferite, fără prejudecăți de logică privind timpul și spațiul. Altfel spus, printr-o scamatorie deja cunoscută pe plan literar, granițele timpului sunt abolite și devenim contemporani cu toată istoria, încât pe hol Virgil Mazilescu „îl ținea de braț pe Jorge Luis

Borges” (p. 30), iar Sancho Panza, evadat din realitatea lui Cervantes, îl caută și el pe Borges pentru a-i reproșa niște afirmații defăimătoare.

Lista celor evocați sau măcar menționați de Stelorian Moroșanu pare interminabilă. La tribuna oficială se perindă prin urmare, indiferent de epoci, somități ale literaturii și gândirii filosofice, cu discursuri de cele mai multe ori polemice despre fundamentele civilizației și umanismului, invocând idei și opere de valoare universală. Ca o contrapondere, menită a sugera discrepanța dintre aspirație și realitate, în paralel, pe culoarele clădirii congresului sau în afara instituției, se derulează întâmplări din zona lumească a biografiilor, arătând patimi și curențe morale care distonează profund cu aura consacrată a ilustrelor personaje. În fond se constată repede că „dezbaterile” congresului sunt simple pretexte, liniile de forță ale narațiunii rezidând în ce se petrece dincolo de sala oficială. Cititorul e invitat să însoțească autorul printr-o imensă aglomerare de fapte, unele bazate pe un sâmbure de adevăr, altele pur și simplu inventate ad-hoc, dar toate cu tâlcul lor, mărturisind despre specificul și metehnele celor la care se referă. Însuși Stelorian Moroșanu este organic implicat în sara-banda evenimentelor, fie ca observator, fie ca participant. Simbolurile investite în numeroasele scenete epice sunt alese cu intenții clare de către prozator, acesta oferind astfel și o extrem de bogată galerie caracterologică. Ceea ce menține viu interesul la lectura cărții

e tocmai densitatea faptelor, generând neconținut tensiune prin insolitul lor și inducând cititorului sentimentul că participă la deoalarea unor taine despre nume culturale sonore, altfel inaccesibile muritorilor de rând. De reținut și disponibilitatea permanentă pentru șarja ironică și umoristică. Sunt multe piste pe care poate merge comentatorul cărții lui Stelorian Moroșanu. Una e despre măreția sau micimea creatorului de artă, în funcție de profilul său moral. Vinovații de triste compromisuri stau față-n față cu „judecătorii“ lor, confrății care n-au renunțat la principii în ciuda presiunilor politice sau ispitei materiale. Așa că Ion Caraion, în ciuda nefericitului său pact cu securitatea, crede că trecând prin temnițele comuniste se poate socoti nu doar purificat, ci el însuși un îndreptățit judecător pentru cei care, cu prețul conștiinței, s-au bucurat de privilegiile regimului dictatorial. A se observa revederea acestuia, mustind de reproșuri, cu Marin Preda (p. 230). Și mai nemilos sunt tratați scriitorii ca Platon Pardău, A. E. Baconski sau Eugen Jebeleanu.

Primului i se face un portret caricatural, evidențiindu-i setea de glorie, în numele căreia imită rețete literare sud-americane și se compară cu Ernesto Sabato. Cât despre Baconski, pentru că l-a contestat cu trufie pe Marele Anonim, acesta l-a pedepsit să stea veșnic lângă Blaga, spre a-i recita zilnic poezie neproletcultistă. Zaharia Stancu, Petru Dumitriu, E. Camilar, V. E. Galan, A. I. Ghilea, A. Toma, Maria Banuș, Veronica Porumbacu, și încă mulți alții completează lista lașității și trădării. Nu e cruțat nici Sadoveanu, „Ceahlăul“ nostru literar, și nu doar fiindcă l-a născut pe Mitrea Cocor. Față de toate aceste derapaje morale atitudinea prozatorului e totuși una de omenească înțelegere: „căci mă gândesc la mine și mi-i frică de ce aș fi putut fi, dacă trăiam atunci“ (p. 54). Însă condamnați pentru erori și concesii politice sunt și străinii, între alții Sartre, Gorki, Aragon sau Eluard, văzuți prin colimatorul unor observatori severi precum Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, Dorin Tudoran ori Paul Goma. Cât despre Sartre, acesta era deja umilit („scuiptat“) încă din preziua congresului de către intransigenții Soljenițin, Nabokov, Milan Kundera și Panait Istrati. Comentatorul cărții lui Stelorian Moroșanu poate desluși astfel, fără mult efort, și relațiile nu tocmai armonioase dintre mânuitorii condeiului, fie ei scriitori sau critici. Goma acuză la Breban lipsa moralității și implicit valoarea literară, Breban contestă supremația lui M. Preda, vindicativi sunt și G. Bălăiță cu M. Ciobanu, dar mai ales potentul E. Barbu. Valeriu Cristea și E. Simion par focusați împotriva lui Grigurcu și Alex Ștefănescu, iar Grigurcu, la rândul său, îndreaptă săgeți spre N. Stănescu, Preda și chiar G. Călinescu. Inclusiv P. Tușea e prins într-o dispută cu Schopenhauer despre voință și credință.

Să reținem: toate acestea se petrec dincolo de sala congresului și sunt deconspirate de martorul Stelorian Moroșanu, care vede și aude ce se întâmplă ascuns adesea după ziduri, uși sau coloane. Încât congresul în sine e doar cadrul convențional și un simplu pretext atât pentru

narațiunea cărții, cât și pentru numeroasele evadări și divagații, fie ele construcții epice sau comentarii după citate din autori importanți. Autorul ne familiarizează cu acest procedeu încă la primele pagini, când, pe fondul cuvântării lui Camus, se deschide șirul întâmplărilor și digresiunilor de tot felul. Până la urmă, ni se livrează un veritabil spectacol intelectual, în care episoade cu literatură de bună calitate se combină fără stridențe cu glosele pe teme grave și mereu actuale.

Din strategia arhitecturală a cărții face parte și reproducerea unor texte literare, precum o bijuterie lirico-erotică aparținând lui Cezar Ivănescu, *Amintirea paradisului*, sau fabula politică *Găinile*, semnată de Mircea Dinescu. Ca și numeroasele citate din eseistica filosofică, adevărate îndreptare etice și sapiențiale. Să amintim măcar faimoasa rugă a Sfântului Francisc de Assisi: „Doamne, dă-mi seninătatea să îngădui ceea ce nu pot schimba, curajul să schimb ceea ce pot și înțelepciunea să cunosc deosebirea dintre ele“ (p. 175). Dar Stelorian Moroșanu nu pierde nicio clipă din vedere, dincolo de idei, conturarea unei trame narative, în care personajele (recte scriitorii contemporani sau din alte epoci, dar și eroii unor opere literare cunoscute) se mișcă dezinvolt, producând emoții și curiozitate crescândă, povestea căpătând de la un punct accente de roman polițist. Este momentul când, pe același motiv al congresului, începe extinsa anchetă cu privire la dispariția misterioasă a unui personaj, a cărui identitate (de fapt „Personajul Memorabil din literatura acestui început-sfârșit de mileniu!“) va fi dezvăluită abia pe ultima pagină. Astfel, acum putem descifra și o altă temă preocupantă pentru Stelorian Moroșanu: căutarea mării opere literare a vremii noastre, deocamdată de negăsit. Tema se află chiar într-o frază a autorului: „Avem o literatură vie dar încă nu apar cărțile mari“ (p. 21), deci care să conțină implicit și Personajul Memorabil. Anchetatorii, ei înșiși celebrițiți (Sherlock Holmes, H. Poirot, comisarul Maigret sau Ph. Marlowe, având ca ajutoare pe Iosif Djugașvili și Torquemada) cheamă la interogatoriu, pentru elucidarea cazului, atât scriitorii participanți la dezbateri, cât și personaje literare precum Sancho Panza, Ion al Glanetașului sau soldatul Svejck. Interogat este și Socrate, despre care aflăm că nu conflictul cu zeii grecilor i-a adus condamnarea, ci încăpățânarea sa de a populariza roadele gândirii și științei.

La Stelorian Moroșanu inserțiile frapante ale absurdului și ilogicului au devenit deja marcă înregistrată. Ancheta lui Ion al Glanetașului de către comisarul Maigret este urmărită „pe gaura cheii“ de autorul nostru însoțit de... Moș Nichifor Coțcariul! Și tot Moș Nichifor povestește unor comeseni în barul congresului, cu dovezi incontestabile, că Doamna Bovary, dincolo de aerele sale aristocratice, tocmai consumă o aventură cu mateinul Gorică Pirgu. În depoziția sa ca interogat, Socrate, în același spirit al absurdului, se apără mărturisind că noaptea trecută a fost la unul din banchetele sale obișnuite, împreună cu Luca Pițu și Alfred Jarry. Așa stând lucrurile, să nu uităm că Urmuz și Kafka au fost deja companioni agreeți de

Stelorian Moroșanu de-a lungul întregii sale cariere literare, inclusiv în volumele de versuri. Cu pecetea mentală a acestora, prozatorul dezvoltă, pentru sine, o filosofie profund sceptică, a îndoielii și deșertăciunii. Criza devine chinuitoare: „mereu mă întreb la ce bun totul?” (p. 56). Iar extirparea oricărui licăr de speranță în victoria binelui și rațiunii pare a fi singura sa certitudine. Dar respinge cinismul, rămânând mereu un empatic discret: a se vedea episodul cu apariția lui Ivan Denisovici la tribuna dezbaterilor. Sunt în **Congresul propriilor conștiințe rotitoare** zeci de fraze care fac autorului un portret sumbru, cu o funciară neîncredere în sensurile pozitive ale existenței. Predomină un sentiment de blocaj, paralizând orice elan interior și predispunând continuu la autoflagelare. E poate și consecința lecturilor: „trăiesc trist, citind cărți triste”, declară undeva (p. 109), dar explicațiile sunt desigur mult mai complicate. Acest scepticism se transferă și asupra opiniilor sale despre propria literatură. Căci deși în cele două zile de congres se intersectează cu somități literare și are chiar dialoguri amicale cu toți, când se autoevaluează e de o cruzime extremă. Ne spune: „gândirea mea e rudimentară și se bazează pe câteva lucruri tocite de atâta banalitate” (p. 208) și că de fapt n-ar fi „decât o balegă pe smokingul umanității” (p. 244) sau „un butuc de Nimic” (p. 223), încât, cu privire la literatura proprie și la „terfeloagele sale” (p. 61) „dracu mai știe ce-ar putea ieși din mine, că tare mic și nevino-vat sunt!” (p. 222).

De altfel își semnează epistolele către prieteni cu „Prea Umilul”. Firește, putem vedea aici drama unei structuri dilematice, asezonată însă cu puțină trucată modestie, căci printre rânduri pulsează scriitorul adevărat, conștient de menirea și valoarea sa și îndreptățit să aștepte „capodopera mea nescrisă” (p. 89). Prin urmare el crede neabătut în supremația spiritului: „am iubit mai mult fotografia unui trandafir decât zdreanța frumos mirositoare a acestuia” (p. 63). Pentru că scriitorul care contează „nu poate fi decât misterul insondabil care străpunge crusta sensului ocult” (p. 58). Și constatăm că dincolo de omniprezentul scepticism, autorul rămâne totuși angrenat în lupta sa specifică, dovada fiind chiar participarea activă la imaginarul congres, unde intră în dialog, fără complexe, cu nume precum Marin Preda, Virgil Mazilescu, Cezar Ivănescu, Emil Brumar, Mircea Dinescu sau Ion Simuț, dar și cu Verline, Borges ori Cioran. Comentariile lui Stelorian Moroșanu pornind de la citate cu teme filosofice despre timp, sens, libertate, absolut sau cele aparținând ideologiei literare, denotă nu doar decență, ci și cunoaștere. Deși convins că absurdul și injustiția vor fi mereu biruitoare inclusiv în zona artei, autorul știe să-și privească destinul cu umor și suculentă ironie. Imaginarul episod al alcătuirii manualului de literatură pentru liceu, prin implicarea unui conclave de necontestat, compus din Ș. Cioculescu, P. Georgescu, S. Damian, O. S. Crohmălniceanu, I. Negoitescu, M. Zăciu și C. Regman este cât se poate de concludent. După lungi și ilariante deliberări despre competitorii pentru un loc în manual, este acceptat Stelorian Moroșanu, triumfător în

„lupta” cu Beniuc și A. Toma. Dar învingătorul n-a rămas în manual decât 3 ore, căci între timp este contestat de Maiorescu, pe motiv de incompatibilitate a operei cu spiritul Europei. Scos din programa școlară, va fi totuși compensat cu o telegramă de felicitare din partea lui Șerban Cioculescu. Nici alți „candidați” n-au fost mai norocoși cu noul manual: „Din Gheorghe Iova au pus numai poza, proza rămânând a fi studiată în clasa a XIV-a de liceu; pe Mircea Cărtărescu l-au lăsat pentru anul II de facultate (...); din Matei Vișniec s-a introdus doar decorul pieselor de teatru”, și tot cam așa cu Leonid Dimov și Ion Barbu, dar „au trecut, fără rezerve, Ion Păun-Pincio, Paul Anghel și Ion Brad” (p. 72).

O parabolă asemănătoare, plină de învățături și relevanță comică, întâlnisem deja în **Necrologul necesarelor iluzii** (2003), unde unui aspirant la glorie literară, participând la un festivalul de poezie din orașul Satulung, i se decernează premiul „Țâța de catifea”. Drept pentru care fericitul câștigător, Livius Cicero Stoicul, răsplătește juriul cu cinci sticle e vin. Doar că după noi deliberări premiul inițial i se retrage, primind în schimb un altul, „Făt-Frumos Impopistat”. La câteva ore distanță juriul anulează și noul premiu, oferind în loc „Ciubărul cu esențe”. În fine, cum și pentru „Ciubărul cu esențe” se găsește, conform aranjamentelor, un candidat mai potrivit, Livius Cicero Stoicul va trebui să se mulțumească în final cu „Mențiunea verbală în grad de Cavaler”, fără „conotații materiale”. Revenind la **Congresul propriilor conștiințe rotitoare**, spectacolul scriitorilor și eroilor literari din mai toate epocile istoriei este adesea agrementat și cu exponenți ai artelor botoșănene. De pe culoarele congresului Stelorian Moroșanu, care reprezintă acolo Asociația scriitorilor din Iași, expediază spre Dorohoi scrisori amicului Jimmy (desigur, Gheorghe Șerban), fiind amintiți de asemenea, în diferite contexte, Ion Murariu, Moldov, Mircea Catargiu, Dan Movileanu, Mihaela Cernea, Petruț Pârvescu și mai ales Gică Manole, cel atât de apropiat de universul prozei lui Marin Preda. Iar cu alte ocazii, botoșănenii Gellu Dorian, Constantin Dracsin și Horațiu Ioan Lașcu.

Am remarcat atenția specială de care se bucură, în cele două zile ale congresului, Marin Preda, cu ideile și umorile sale. 12 pagini sunt despre Ion Simuț, prilejuindu-i lui Stelorian Moroșanu șansa unor noi și savuroase compuneri epice, cum sunt multe altele în cuprinsul cărții. Spații largi sunt acordate și altora, precum Mircea Dinescu, Cezar Ivănescu, Gary Sârbu ori Alecu Ivan Ghilea și Alexandru D. Lungu, mai tot timpul convivi ai autorului și parteneri de dialoguri zgomotoase. Pe cale indirectă sunt bine conturați și străinii, precum Borges, Flaubert, Oscar Wilde, Cervantes sau Jaroslav Hašek. Cartea lui Stelorian Moroșanu, cu formula ei de mozaic literar, poate fi considerată provocatoare. Căci te invită nu doar la reflecție, ci și la cercetarea materialului folosit la construcție. Ca să afli măcar în ce măsură faptele corespund adevărului și să le descifrezi apoi toate posibilele semnificații.

Christian W. SCHENK

VARUJAN VOSGANIAN – „Dublu autoportret. Memoria unei zile“

Istoria este o falsă memorie. Memoria este o literatură a adevărului.“ – aceasta pare a fi afirmația-cheie ce traversează subtextul operei lui Varujan Vosganian în Dublu autoportret, o carte care refuză etichetele de roman, eseu, confesiune sau memorial, și care se impune printr-un discurs profund autoreflexiv, oscilând între traumatism și elegie, între identitate și uitare.

Vosganian rescrie o zi – 21 decembrie 1989 – ca pe o „scenă shakespeariană“ în care viața nu doar că imită arta, ci o precedă. „Trecerea de la istorie la literatură este trecerea de la faptele trăite la cele retrăite“, notează autorul, într-un demers similar cu cel al lui Paul Ricoeur în *La mémoire, l'histoire, l'oubli* – unde memoria nu este o copie a trecutului, ci o reconfigurare hermeneutică a acestuia. Aici, literatura nu ficționalizează, ci îndreptățește memoria.

Filosofic, Dublu autoportret se încadrează în tradiția post-heideggeriană a ființei în criză. „Omul lăuntric“, figura interioară ce îl împinge pe protagonist în mijlocul istoriei, amintește de „*der Mann*“ heideggerian – impersonalul care preia deciziile în locul eului. Dar spre deosebire de alienarea anonimă propusă de Heidegger, Vosganian revine obsesiv asupra corporalității. El nu este „acolo“, ci „aici“, în rană, în piele, în sângele concret. „Nu mai știu dacă am existat atunci“, spune, întorcându-ne la întrebarea fundamentală: ce garantează existența? – amintirea, documentul sau suferința?

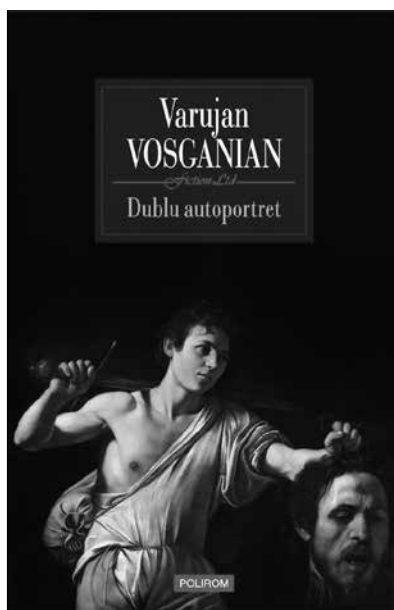
„Dublul“ este la Vosganian nu doar un artificiu narativ, ci o traumă a percepției. Între identitatea de martor și cea de protagonist se instalează o schizoidie existențială, o disociere care amintește de cercetările lui Viktor Frankl și Bruno Bettelheim asupra psihologiei supraviețuitorului: nu mai ești tu, ci o proiecție a ta, un „*dublu eteric*“.

Referințele la Don Juan Matus, maestrul lui Carlos Castaneda, apropiu demersul de zona transpersonală – experiența ieșirii din corp, alterarea conștiinței în fața violenței sistemice. Vosganian întrupează nu doar amintirea, ci și simptomul unei națiuni nevindecate, a unei revoluții „ratate“ psihologic, unde rolurile de călău și victimă s-au amestecat, iar vinovăția nu mai are contururi morale clare.

Din perspectivă sociologică, textul este o demontare a discursului revoluționar. Autorul afirmă tranșant: „Noi, rebelii, nu ne cunoșteam între noi“, ceea ce implică absența unei coeziuni ideologice. Sociologul Pierre Bourdieu ar vorbi aici despre lipsa unui „*habitus revoluționar*“ comun. Revolta este viscerală, nu programatică.

În aceeași linie, Vosganian face o critică a istoriei oficiale. Asemenea lui Michel Foucault, care vede istoria ca o construcție a puterii, autorul afirmă: „Istoria este a învingătorilor, memoria este a noastră“. Martorul devine astfel o formă de rezistență, o entitate liminală între instituție și individ.

Literar, cartea lui Vosganian este un anti-roman al revoluției. Spre deosebire

de discursurile epice din Groapa de Eugen Barbu sau Orbitor de Cărtărescu, Dublu autoportret respinge ficțiunea în favoarea mărturisirii. Este un roman fără metaforă, dar cu o metafizică interioară.

Stilistic, textul mizează pe o proză densă, reflexivă, deseori aforistică. Este o scriitură post-traumatică, în genul lui Imre Kertész sau Primo Levi. Când Vosgian afirmă: „Fișa de deținut nu e dovada că am strigat: sunt!“, trimite la o problematică identitară profundă – a fi nu pentru ceilalți, ci pentru sine.

Armenitatea autorului nu este un simplu detaliu biografic, ci o axă identitară și metafizică. În continuitatea Cărții șoaptelor, Vosgian reia ideea suferinței colective ca formă de supraviețuire culturală. Martiriul armenilor din 1915 este aici oglindit în revoluția din 1989, ca o reluare a aceleiași traume în altă geografie.

Din perspectiva antropologică, revoluția devine un ritual de trecere, dar unul incomplet, neconsumat. Arnold van Gennep vorbea despre „rites de passage“, dar aici lipsește reintegrarea. Morții nu au fost plânși, martorii nu au fost ascultați, iar supraviețuitorii au rămas „fără un testament clar“.

Vosgian acuză lipsa unei conștiințe publice care să includă victimele recente. „Morții vechi ne privesc îngăduit. Morții noi sunt abandonati.“ Este un rechizitoriu al uitării instituționalizate. Dacă Gheorghe Doja are statuie, morții din decembrie 1989 au rămas „fără cruce, fără ecou“.

În această privință, cartea se alătură unei genealogii post-decembriste de literatură a neîncrederii – alături de Gabriel Liiceanu, Ana Blandiana sau Horia-Roman Patapievici. Dar spre deosebire de tonul eseistic al acestora, Vosgian oferă o mărturisire directă, viscerală, necosmetizată.

În tradiția literaturii germane postbelice (Günter Grass, W.G. Sebald), Dublu autoportret abordează problema vinovăției tăcute. Autorul nu se absolvă. „Nu eram David, pentru că nu eram Goliat“, spune – formulând o etică a echivocului moral, în care nimeni nu e erou pur, iar neputința devine participare involuntară.

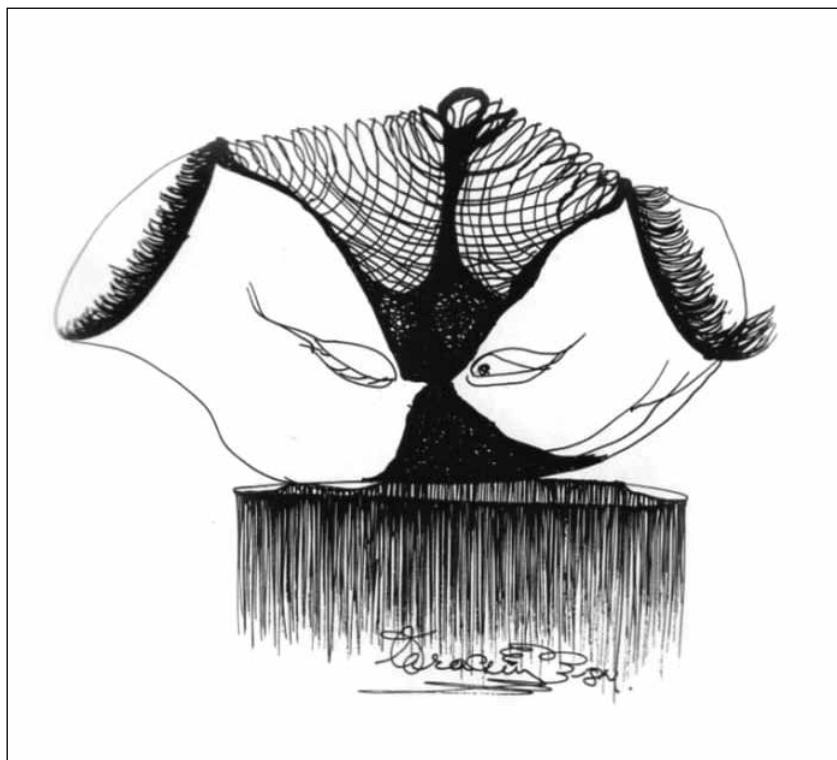
Această abordare amintește de „Zerrissenheit“ – falia interioară de care vorbeau poeții expresioniști germani sau Elie Wiesel: „Cine a supraviețuit, a tăcut; cine a tăcut, a consimțit.“ Dublu autoportret este o tăcere spartă prin literatură.

Această carte nu este o simplă amintire, ci un act de rezistență culturală. Ea nu cere să fie înțeleasă, ci simțită. Într-o lume în care literatura devine tot mai adesea produs, Dublu autoportret este un gest – al memoriei, al identității, al demnității.

Este o carte care vine dintr-o rană deschisă, dar și dintr-o nevoie adâncă de a nu lăsa timpul să învingă. Literatura, în viziunea lui Vosgian, este singura justiție pe care o mai avem, când tribunalele au fost închise, iar istoria a fost cosmetizată.

Referințe bibliografice și comparative

- Paul Ricoeur – La mémoire, l'histoire, l'oubli
- Viktor Frankl – Man's Search for Meaning
- Primo Levi – Se questo è un uomo
- Elie Wiesel – Night
- Carlos Castaneda – The Teachings of Don Juan
- Imre Kertész – Kaddish pentru copilul nenăscut
- W.G. Sebald – Austerlitz
- Nicolae Steinhardt – Jurnalul fericirii
- Arnold van Gennep – Les rites de passage
- Michel Foucault – Surveiller et punir

Ilona DUȚĂ

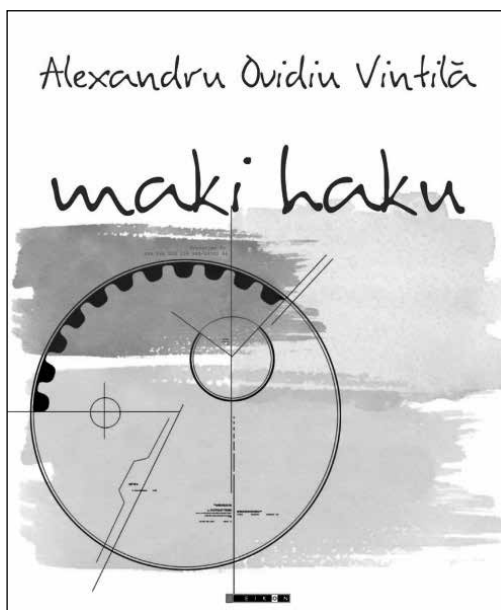
Gravarea indiscernabilului: și se făcu un început și un sfârșit

Lentilă fixată asupra granițelor dintre vizibil și invizibil, interior și exterior, identitate și alteritate, volumul de poeme al lui Alexandru Ovidiu Vintilă intitulat *Maki Haku* (apărut la Editura Eikon, 2024), după numele cunoscutului artist japonez, este o colecție de gravuri care esențializează ambivalența și indistinctul ca zonă existențială transformată în categorie poetică. Fragmentarismul coagulat în jurul unor margini și praguri, pentru a surprinde tocmai povara indiscernabilului cu multiple metamorfoze în stări de levitație, nedefinit, clar-obscur, supune materia unui permanent efort transgresiv, căci presiunea psihică proiectează raporturile tensionate ale flash-urilor de lumi (reale, afective, imaginare). Concentrate, minimaliste, poemele sunt schițe fenomenologice în care fluxurile mentale și obiectuale trag la mal cu o senzație de oboseală acută, de nedumerire, de perplexitate, fiind deopotrivă constatative și interogative, cartografiind universuri fără ieșire și perseverând în interogarea acestora, respectiv așezându-le între paranteze, suspendându-le ca formă de evadare (precum imaginea Halinei, femeia „care stă / cu ochii închiși / într-un lan de flori // între cotidianul cotropitor și visul veșnic / chimeric“ și care, cvasi-halucinată de paradoxul condiției sale existențiale, „înșiră categorii de paranteze, // puncte de suspensie, // cântă la

un contrabas gigant.“ – *Halina*). Circularitate indiscernabilă între „început“ și „sfârșit“, poezia este spațiul liminalității prin excelență, „obscuritatea“ limbajului său având drept miză nu elucidarea, ci intensificarea disconfortului stărilor-limită, a existenței ca graniță între obscurități. Poemul *Steaua câinelui* expune printr-o alegorie metapoetică un astfel de scenariu liminal: „și se făcu un început și un sfârșit / pescarii vorbeau între ei / obscurități de pescari // iar apele (la marginea cărora stăteam) și-au / dublat ditanța dintre maluri // ambii pescari erau / orbi și / priveau / înspre steaua câinelui“. Dacă poezia exhibă granițele și orbecăiala din jurul lor, astfel de granițe proliferante secți-

onează fantasmatic spațiul interior al subiectului, spațiul exterior al alterității celuilalt / celorlalți și al realității stenografiate, spațiul cultural al dialogului intertextual cu diverși scriitori sau artiști (această triplă contextualizare a granițelor ar putea organiza și structurarea volumului).

Confuzia senzorială („surle și trâmbițe au răsunat avide / locuiau un spațiu sonor cu o / confuzie gravă // vag dantelării roți dințate se învârtteau / pe fața imensă a cerului“ – În adâncul adâncurilor) repercutează în miezul gândirii („asupra gândirii în mod esențial / două suflete planează / spre un punct de fuziune // e o ruptură insesizabilă între artă

/ și realitate // un ireparabil divorți / între acțiune și vis“ – *Morții, zeii, gloria și răbdarea*), apoi în miezul „privirii“ care leagă subiectul de Celălalt („un timp triumfhiular / ne-a încălțit în cuvintele lui // pe viață și pe moarte // dar eu eram legat de ea / ne priveam cu mințile noastre / prin ferestrele prin care cu greu treceau / razele soarelui“ – *Floarea-păianjen*). De aici, din zona centrală a interiorității (senzația, gândirea, alteritatea erotică), granițe „indefinibile“ segmentează „un vis exorbitant“ colectiv („inima mea bătea la unison cu inima lor / inima lor imortaliza și /glorifica un / indefinibil altceva“ – *Maki Haku*), separând vizibilul de invizibil printr-o liminalitate „insuportabil“ de dureroasă (vulpile țipau insuportabil // vedeau / tot / ce nu / se vedea“ – *ibidem*). Pulverizarea realității și transferul într-o stare de levitație („uite // levităm // (...) ca regele david / suntem invizibili / sub fâșia de cer / care ne acoperă“ – *Regele David*) are efecte spectrale, infuzând o atmosferă „ocultă“ de somnambulie și fantomatic orașului, golind existența de sens: „din piața de pește a orașului vin vești // să zicem // oculte: // (...) un împărat absolut gol / atât de trist că s-a născut / într-un ceas rău // în piața de pește a orașului // de jur împrejur acești trecători-fantomă // somnambuli“ (*Soarele Burger King*). Imagine centrală, cu forța iradiantă asupra întregului volum, „păpușa de cârpe“ îmbrățișând „pisica lui schrödinger“ („o păpușă de cârpe strânge la piept / o așa-zisă pisică a lui schrödinger“) reprezintă o secțiune transversală a existenței ca zonă de graniță între viață și moarte, vizibil și invizibil, aparență și neant. Flash-urile sociale diseminează confuzia înghețată pe un prag invizibil de spaimă, ducând la capăt vederea blurată care începe în sine și se proiectează asupra întregului univers („o tăcere pustie // în inimile noastre ne-au străbătut toate nemulțumirile / din cinci în cinci minute inimile noastre se strâng // doar stele de gheață ne luminează calea // tocmai când toate luminile s-au stins // pe străzi chipuri amestecate peste chipuri“ – *Facerea luminii lumii*); de la celălalt pol, al claustrării oamenilor într-un fotografie de grup extatică, indiferentă la sensul istoric, lumile gravate minimalist în poeme se răsucesc închizând cercul proiecției într-un fel de vizuină kafkiană absurdă („jos e pământul populat de vulpi / sunt oameni fotografiindu-se extatic / și oameni care pozează alți oameni / oameni închiși

în viețile proprii / care trec pe lângă evenimentele istoriei // și nici că le pasă“ – *Despre limba islandeză*).

Față în față, clar-obscurul personal și clar-obscurul social alcătuiesc o compoziție suspendată într-o senzație generalizată de băjbăială în căutarea liniilor interioare-exteroare de demarcație, de trecere de la indistinctul terifiant la distinct. Pe acest fond, inițierea unui dialog cultural, intertextual, precum acela cu Victor Brauner, poate fi vindecătoare prin împărțirea de viziuni („echivalent al totalității sau / marele tot / al fricii / aflate la granița dintre / secret și ascuns“ – *Bătăile de bum bum ale inimii*, poem dedicat *În memoria lui Victor Brauner*). Dialogul imaginar în jurul aceluiași chinuitor indistinct cu poetele Mariana Marin și Angela Marinescu se leagă, de asemenea, ca o împărțanie salvatoare: „te gândești că ți-a murit un singur prieten / în realitate nu mai distingi realitatea / în fața spitalului cu gesturi teatrale / o poetesă aflată la mijlocul vârstei și / într-o zodie de aer puțin bolnavă și / încă mai puțin sănătoasă stând – / a stat o după-amiază departe de ea / ca atunci când mariana marin a scris / artistul mutilat la tinerețe la minus cincisprezece grade // angela marinescu ne-a părăsit într-o dimineață / a fugit postmodern cu pașii ei subțiri“ (*Celei de piatră și cea de oțel*). Similare dialoguri cu Adrian Alui Gheorghe, Vasile Baghiu, Augustin Ioan, Nicolae Coandă, Cristian Popescu, Nicolae Tzone, Emilian Galaicu Păun, Ion Gheorghe, Walt Whitman concentrează viziunile poetice ale acestora în sintagme reprezentative, interogându-i totodată cu privire la rostul poeziei și convocându-i pentru integrarea propriului demers poetic (poemul *Ne-a spus cu delicatețe înainte să plece*).

Tapetată cu stampe ale pietrificării în vid, „marea casă de nelocuit“ a lui Alexandru Ovidiu Vintilă („marea casă de nelocuit // caii perfecți // care cad parcă din cer și cutreieră / străzile“ – *Anton, absalom, chris, paula, felicia*) este scena unui joc la limită (limita dintre sine și sine, dintre sine și celălalt, dintre sine și ceilalți), care, prin evocarea reducăției abstracționiste la esență a lui Maki Haku, dobândește conturul unui joc cosmic; univers suspendat între pozitivul și negativul propriei imagini, volumul acesta poetic propune un exercițiu de privire lucidă asupra obscurității care ne alcătuiește fundamental, asupra vulnerabilității umane în trasarea granițelor capabile să furnizeze temei ontologic.

Anonim în lumea poeziei

Sunt oameni în existența cărora anonimatul este o „componentă” cultivată ca o binefăcătoare așezare în tiparele normalității. Când, însă, această trăsătură este proprie unui poet, semnificația ei capătă și mai multă nuanță, trecând dincolo de faptul pur biografic, pentru a intra în spațiul multidimensional al creației literare.

Eugen Suciu, unul dintre cei mai „discreți” poeți contemporani (desigur, am în vedere modul parcimonios al aparițiilor sale editoriale), și-a intitulat volumul de debut *Bucuria anonimului*, ceea ce era, evident, o provocare bine orchestrată, o capcană pentru cititorii cărții, căci versurile sale, îndelung cizelate, refuzând o presupusă „cumințenie”, dezvăluiau un poet original, inventiv, chiar dacă uneori cultiva o „absconditate rece” (Nicolae Manolescu).

Poetul despre care este vorba în rândurile care urmează, pe numele lui Valeriu Birlan, scrie numai „la vedere”, ca să spun așa, cu infinită „participare afectivă”, stăpânind un teritoriu ale cărui „întâmplări” se petrec în „realitatea imediată”. Adică, în natura înconjurătoare, dar, în egală măsură, și în cărțile de care nu se desparte nicodată.

Deși a publicat 12 cărți de poezie, el a ales, iată, să rămână în umbra versurilor sale, chiar și a biografiei sale de profesor, acum pensionar, într-o mică localitate din Câmpia Română, cu un doctorat în filologie (cu lucrarea Iacob *Negruzzi. Viața și opera. Contribuții documentare*), și o bună cunoaștere a limbii grecești (l-a tradus pe Nikiforos Vrettakos), trăind într-o stare lirică suficientă sieși. Această veritabilă aureolă a discreției, a modestiei și a anonimului, cum ne îndeamnă însuși autorul să o numim, și sub care își așază titlul cel mai recent volum, intitulat, desigur, chiar *Anonimul*, o antologie de autor (publicată la editura ieșană Vasiliana, în 2024, nu înseamnă, însă, și o părăsire a exigenței atât de necesară în lirica românească de azi. Și care se „traduce” printr-o selecție riguroasă din volumele publicate de-a lungul anilor (începând, cum altfel, cu *Tăceri și cuvinte*, continuând cu *Coloții suave, Cumințenia pământului, Casă ne este uimirea, Explozie în roșu, Întoarcerea acasă, Înger pribeag, Prin aerul îndrăgostit, locomotiva, Structuri de frumusețe, Lecția de anatomie, Vizitatorul*, până la *O casă, departe*), toate descriind o neîncetată pendulare între plecări și sosiri, contemplări și reflecții.

Așadar, o viață sub semnul literaturii și al profesoratului, instruind multe generații de elevi, dar instruindu-se și pe sine, departe de marile centre culturale și universitare ale țării, în mica sa așezare de câmpie, adunând rodul unei neobosite inspirații lirice, dar și pe cel al cercetărilor în domeniul, pentru mulți, anost și nespectaculos, al istoriei literare.

Poezia lui Valeriu Birlan stă sub semnul notației, al liniștii contemplative, al acumulărilor convertite, apoi, în descrieri mai ample sau în scurte fulgurații lirice impresioniste. Nu întâmplător, poetul este un mare iubitor al artelor plastice, multe din poemele sale fiind descrieri ale unor tablouri celebre, „operațiune” din care, în final, țâșnește idea revelatoare.

Sunt multe poeme închinată cuvintelor, etimologiei acestora, dar nu la modul didactic, ci cu acel freamăt liric dat de echivalențe inspirate. Împătimit al lecturilor, autorul „citește”, cu aceeași pasiune, nu numai cărțile călăuzitoare, dar și natura înconjurătoare, în care vede nu numai culori, ci și „stări”, pentru că „rama clipei” le cuprinde pe toate: și „nașterea unui crin necunoscut”,

și „neschimbații carpeni de la răscruce”, și „cerul turcoaz al umbrei”, toate urcate în vers, pentru că „din detalii crește minunea poeziei”.

Din aparenta banalitate a unui univers domestic, cu lucrurile și ființele ce ne înconjoară (scaunul, pendulul, cana de lut, lingura de lemn, pălăria, felinarul, dar și greierii), poetul aduce, prin versurile sale, mărturie despre inefabilul de lângă noi, adică ceea ce vibrează continuu, spre a fi văzut, auzit și înțeles în întreaga sa poetică măreție.

În mod surprinzător, deși volumul este o antologie, secțiunile sale nu preiau titlurile cărților din care este compus, poetul procedând la denumiri noi, mai adecvate, desigur, tematicii selecției (*Ceas oprit, Deschizătorii, Nestinsă așteptarea, Gara, Anonimul*), fiecare parcurgând o „etapă” spre întregirea unui rost atent gândit: de la invocarea amintirii părinților la elogierea „însoțitorilor” într-un frumos, și de la fiorul plecărilor și al revenirilor la „bucuria anonimului”.

În viziunea lui Valeriu Birlan, poetul este atât un „soldat al cărții”, cât și un „schior pe un fulg de zăpadă” (iată una din cele mai reușite metafore ale volumului!), abstras din contingent atunci când „aude doar vocea tăcută a poemului”: „Nu aude când i se bate / cu pumnul în ușa, / nu aude când i se bate ascuțit / cu o monedă în geam, / aude doar cuvintele ce-i căpтуșesc ființa / pe dinăuntru, / aude doar vocea tăcută a poemului.”

Trăitor în „țara poeziei”, Valeriu Birlan vede în natură „uzini de frumusețe”, unde „pomii au pleoapele somnoroase, și ploaia nu poate fi decât „lirică”, iar în cărți, pentru el, filele poartă „sărutul literelor”, iar versurile sunt „firimituri de pâine pe hârtie”. Uneori, poeziile sunt și „merinde pentru tristeți” sau însoțitoare ale singurătății, dar și leacuri contra frigului sufletului: „Când îți e frig, / îți palmele / lipite de sobă. / Dar când îți tremură sufletul / și nu-i nimic în stare / să-ți de puțină căldură, / deschizi o carte / și-ți lipești palmele / de poeme.”

Poemele de dragoste ale lui Valeriu Birlan celebrează o iubită îndelung așteptată, misterul ei de ființă eterică, imaterială, culeasă din aer, care „răsfoiește cărți cu poeme” și a cărei voce face departele aproape. O perpetuă absență care naște întrebări, dar și răspunsul mult așteptat: „Cine ești tu? Nimeni nu te vede; chiar eu, / așteptându-te, mă-ntreb pe cine aștept. (...) Orice tren care vine te-aduce, / orice tren care pleacă te ia cu el.”

Poate că sinteza întregii cărți a găsim în poemul „Impactul anodinelui”, în care, într-o „construcție” simplă, ca un enunț spălat de orice înfloritură stilistică, este reluat, în original, celebrul text care ne informează că pe 12 aprilie 1861, într-un anumit loc nu s-a întâmplat nimic important. Spune poetul: „Anodinul extrem. / Dar însăși faptul că am citit textul, / mi-a căzut pe suflet și a rămas acolo, / urmă de neșters. / Fiindcă și anodinul extrem, / cules și păstrat cu grijă, / poate fi un eveniment.” Cu atât mai mult, un volum de versuri care îl glorifică, putem adăuga noi...

Daniela Șontică – Cântece pentru vrăbii și motoare

Daniela Șontică este o prezență binecunoscută, ca jurnalist cultural, în principal, lucrând în presă din 1993. Ceea ce se cunoaște mai puțin este faptul că ea publică și poezie. În 1995, debutează cu volumul „Arlechini într-o pădure sălbatică” la editura Vinea, ca urmare a câștigării Premiului I la secțiunea debut în poezie la Festivalul național „Ion Vinea”, după care publică, în ordine: „Uitați-vă prin mine”, Brumar, 2007 (practic, la o distanță de 12 ani), „Iubita cu nume de profet”, Tracus Arte, 2014. După alți zece ani, revine la editura Vinea cu volumul „Cântece pentru vrăbii și motoare”, un titlu ofertant, așa cum se obișnuiește la editura Vinea, prin grija alertă și nonconformistă a lui Nicolae Tzone. Fără să mă lansez în observații de substanță, îndrăznesc să spun că poezia este pentru Daniela Șontică un respiro în activitatea sa riguroasă de jurnalist, o cale de înțelegere a sa și a lumii prin alte metode artistice (pentru că Daniela a absolvit și cursuri de grafică-pictură ale Școlii de Artă din Buzău).

Fără să cunosc deocamdată celelalte volume de poezie, stilul pe care îl sugerează această carte pare unul al lucidității creatoare, al reflecției dublate de o sensibilitate alertă și precaută, inteligentă și tandră. Discret, fără emfază și fără elucubrații sentimentale, durerea este configurată ca rod al observării conștiente a rostului adânc, spiritual al mersului lumii, nu ca rezultat al hazardului. Ca și cum nu ar îndrăzni să-și etaleze intimitatea, vocea ficțională trasează pe alocuri tușe de culoare, cercuri concentrice ale verbalizării subiective, antrenând în această vagă și ambiguă (dez)văluire un soi de amărăciune seducătoare. Iată un text exemplar în acest sens, un fragment generos din poezia *pe țârm*: „[...] rămân pe țârm./ în dimineți, mai prind ceva la inimă,/ uneori – firavul motiv al jazzului/ și, pentru că așa sunt femeile singure,/ mă clatin în paharul inimii./ transform orice vis într-o stâncă înaltă/ și orice băltoacă/ într-o mare de gânduri./ în oceanul nordului.”

Apreciez mereu ironia în pliurile lirismului, probabil una dintre cele mai dificil de gestionat intenții creatoare. Marin Sorescu (vizibil, dublată mereu de umor), George Bacovia (extrem de discret), Paul Vinicius (cu sonoră etalare de colocvialitate amuzantă) sunt poeți pe care îi citesc și îi citez și din această perspectivă. Descopăr cu surprindere că Daniela Șontică inserează în textele sale lucide, din când în când, astfel de versuri ironice, echilibrând, binefăcător balanța gravității inevitabile unui discurs poetic preponderent cerebral: „sunt aruncătoarea de poeme./ voi câștiga sigur olimpiada asta singulară” (*elutibui*); „este o dimineață de vară/ și nu te-am găsit./ deși te-am căutat în dicționare/ am jefuit chiar și biografiile altora/ pentru tine”. Spre deosebire de poeți/ poete contemporani/e care scriu într-o frenezie suspectă (o fi grandomanie, teama de moarte, siguranța că sunt genii și că lumea are nevoie de textele lor ca de cărțile sfinte) și mai și publică fără rușine, Daniela nu doar că scrie cu măsură, dar își lasă loc în versurile sale unei rezerve sănătoase (zeflemitoare) asupra rostului literaturii: „când literele mă trădează/ întreb titlurile/ câtorva romane de geniu –/ găsesc răspuns/ cât pentru două versuri/ de esență tare./ dar cine mai înțelege astăzi/ un epita-

brodat/ cu mâini ușoare ca fluturii?” (*dorințe aseptice*). Sau: „sunt o femeie uriașă,/ o reptilă,/ mă mișc greoi/ și mă mir că orice vânt/ mă poartă unde vrea/ cu gheara mea ascuțită am zgâriat/ două sute de pietre/ în căutarea ouălor de pajură.” (*cu gheara ascuțită*)

Teama poetelor (a celor care se respectă) este ca versurile lor să nu fie asociate unei sensibilități facile, melodramatice. Experiența a dovedit ce forță pot avea versurile unor poete ca Ana Blandiana, Angela Marinescu, Nora Iuga, Nina Cassian și atâtea altele. Și totuși, la nivel comun, superficial, se așteaptă ca versurile unor „autoare” să fie delicate ca bătăile fluturilor, ca picăturile de ploaie vara sau ca mângâierile materne... Asta nu înseamnă că nu există și pericolul unei forțări a expresiei poetice prin imitare grosieră a unui stil viril, de dragul jocului ideologic, caz și premiat la nivel național.

În schimb, Daniela Șontică scrie poezie cu doza de libertate necesară, dar și cu vigilență măsurată a expresivității (neutră ca semantică a identității), evitând astfel afilierea la așa-zisa „poezie feminină”. Discursul este natural, inteligent și sensibil în mod echilibrat, cu sonorizări ironice și critice, ceea ce face ca poezia să devină o oglindă a lumii, nu a societății. „Sunt scripcarul de pe acoperiș” (ca un bufon shakesporean sau ionescian) – asta ar trebui să fie orice poet: un om care vede și care transmite ceea ce nu poate face omul obișnuit, care trăiește luat de tumultul zilei și al veacului. „Vreau să spun de pe toate acoperișurile lumii/ copiii de lapte mă știu/ se sperie de pașii ce se aud înfundat/ până în inimă,/ pisicile mă recunosc – noaptea alergăm împreună/ și râdem de versurile noastre triste./ doar voi nu mă recunoașteți/ cu ceasurile potrivite după un alt timp.” (*scripcarul de pe acoperiș*).

În afara cerebralității și ironiei salutare, apreciez în cartea aceasta imaginile vizuale pregnante, picturale, prin care se configurează un scenariu distopic: „orașul nostru s-a umplut de orbi,/ de oameni fără o mână,/ sau cu un picior târât prin duminici impare,/ unora le lipsește cel mai adesea o ureche./ iar părul bătrânelor/ este retezat deasupra singurătății.// avem o invazie de râme/ și au fost plantate/ lanuri mari de scaieți lângă râu –/ când bate vântul oasele noastre fluieră/ iar de piele ni se prind țepii/ care zboară pretutindeni.” (*mereu ziuă*)

Poezia Danielei Șontică impresionează prin austeritate și elegantă ironie, prin spectacol grandios al dării de seamă (de pe acoperișul lumii) al frumuseții și deșertăciunii lumii și omenescului trivial. În același timp, se dă seama de tandrețea sufletului, de rana ascunsă și de lacrima neplănsă încă. Este o poezie pentru vrăbii și motoare, pentru absurdul și deopotrivă divinusul nostru rost...

Vocea traumei

Alexandra Roxana Mălureanu, în volumul ei de debut, *Moartea ca a doua șansă*¹, scrie o poezie asumată în direcția conturării unei voci lucide și calde, însă și cerebrale sau autoscopice, care exprimă un întreg periplu traumatic legat de neputința celui apropiat.

Este practicată o poezie lipsită, în mare parte, de artificii stilistice, adaptată unui regim brevilocvent al rememorării și al simțirii, apropiat de acel *grad zero al scriiturii* (Roland Barthes). Primează, dincolo de expunerea faptică, dincolo de realismul dramatic al bolii și al însingurării, o scenografie plină de semnificație a gesturilor, acțiunilor sau vorbelor, o tensiune senzorială a apropiierilor sau evenimentelor, o anumită dinamică nevralgică a ezitărilor, un permanent transfer de angoasă între planul interior, senzorial, și cel exterior, al lumii care o înconjoară.

Practic, demersul reconstituirii biografice capătă sens în măsura în care este și unul cathartic, care vizează confruntarea și împăcarea cu un trecut al trecerii prin boală și prin moarte. De aceea, poeta stăpânește și tehnica detaliului afectiv, prin care surprinde fragilitatea momentului de altădată, epurat de orice element prozaic și transpus într-o poezie de atmosferă evocativă în care va prima o fantezie candidă, copilărească, în măsură să mențină o îmbinare oximoronică între inocență și traumă: „e prea cald/ și îmi amintesc că mi-ai spus/ ai grijă/ printre noi chiar trăiesc elefanți/ nu văzusem niciunul până când a murit tataie/ atunci lângă casă mă aștepta unul mare și frumos/ nu mi-e frică de moarte/ dar mă scârbește să știu că poate doarme/ într-o aluniță pe care o atingem zi de zi“ (*aluniță*).

Alexandra își menține, cu o vigoare mereu reîmprospătată de-a lungul volumului, o luciditate care se revarsă ca un torent senzorial peste universul cuvintelor, al emoțiilor, al unei senzualități incipiente: „cuvintele curg din mine ca dintr-un izvor/ e clar că am ținut în mine/ toate emoțiile astea/ care au început să mi se depună pe coapse/ mă întreb

dacă le pot opri“ (*întrebare*). Astfel, ea reușește, din nou, să readucă anumite episoade traumatice din trecut sub lupa reconciliantă a acceptării și a resemnării.

Între luciditate și fantezie moderată se regăsește întregul imaginar al volumului de față. Mostre de fantezie se regăsesc în mai multe părți, iar, când nu apar forțări expresive, iese în evidență originalitatea construcției stilistice: „râsul ei medalion lovit de bare/ îi șerpuieste fața/ guma de mestecat crestează pe sub piele gângăniei/ cu piciorușe mov zvâcnesc sub obrajii uleioși/ genele ei aprind neonele articulațiile-i pocnesc/ mototolite-n geantă“ Departe de exagerări care pot duce, într-o astfel de poezie, la o impetuoșitate stilistică sau a trăirii, confesiunea Alexandrei alege, mai degrabă, o moderație din care răzbate destulă mefiență, rezervă sau incertitudine. Totuși, poeta nu încearcă să caute explicații sau să dea soluții unor fapte care rămân pentru totdeauna poate sub reflectorul elegiac al unei fatalități inevitabile. Înainte de toate, apropierea umană rămâne luminița de la capătul acestui tunel carceral care se poate numi boală, tăcere, pierderea puterii trupești sau a celei sufletești. Și acest lucru nu face altceva decât să confere evenimentelor, oricât de triste sau de distanțate în timp și în memorie ar fi, o vibrație aparte și o tensiune inefabilă.

De-o feminitate fragilă și lucidă, poezia de față, dincolo de mici scăderi discursive, oferă panorama unui debut destul de convingător, nu epatant sau eclatant, cât, mai degrabă, moderat și rezervat, atât la nivelul amplificării acestui scenariu al traumei, cât și la nivelul vocii poetice.

¹ Alexandra Roxana Mălureanu, *Moartea ca a doua șansă*, Ed. Tracus Arte, București, 2025.

Mihaela MERAVEI

Cine ne apără de noi înșine?

Nu este ușor să scrii despre tine și despre cincizeci de ani de viață – cu transparență, asumare și sinceritate. Este ca și cum ai retrăi totul: suferințele, bucuriile, rătăcirile și revelațiile. Și nu doar o dată, ci de fiecare dată când recitești ceea ce ai așternut pe hârtie. Scriitoarea Ela Nicolau reușește acest act de sinceritate profundă cu o seninătate aparte, în pentalogia *Iartă-mă! Tăcere*, o confesiune românescă în mai multe acte, scrisă ca un proces de eliberare interioară, dar și ca o formă de literatură autentică.

Romanele *Noaptea în care am ucis*, *Porțile închise*, *Între drumuri* și cel mai recent volum, *Cine mă apără* (Editura DOTA, 2021) conturează un parcurs confesiv și profund uman al unei vieți marcate de relații fragile, răni vechi și nevoia de sens. Mai degrabă decât să celebreze iubirea, aceste scrieri o revelează ca pe o sursă de tulburare interioară, o forță care scoate la suprafață limitele intimității și vulnerabilitatea alegerilor noastre. Avem de-a face cu o radiografie a vieții conjugale, o introspecție lucidă asupra efortului de a reconcilia prezența celui alt cu nevoia de autenticitate personală, un demers de vindecare sufletească în care asumarea trecutului devine o condiție necesară pentru regăsirea unei stări de echilibru și împăcare cu sine.

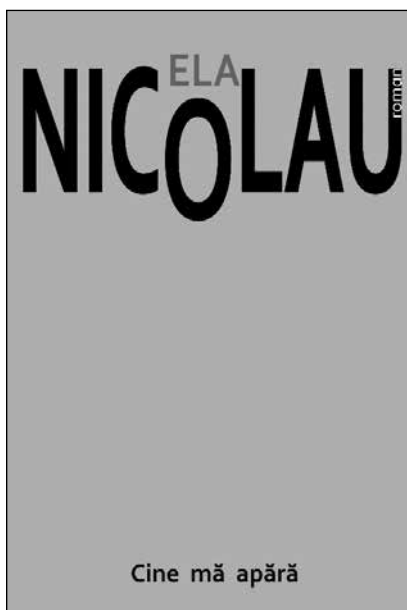
Personajul central, Ela, traversează o copilărie marcată de lipsuri și abuzuri, cu un tată alcoolic, agresiv și o mamă timorată, o adolescență bruiată de o iubire imposibilă pentru profesorul Lilu, o căsătorie prematură cu un bărbat vârstnic, lipsit de empatie, bețiv și agresiv. Aceste

etape ale formării interioare lasă o amprentă de netăgăduit în sufletul instanței, căci după ani de zile de neîmplinire și un mariaj disfuncțional cu Val – un soț absent afectiv, preocupat doar de propriile plăceri (alcool, rebus, nopți de nesomn și pericole reale, cum ar fi adormitul cu țigara aprinsă) – Ela caută tandrețea, validarea și parteneriatul într-o relație extraconjugală cu Alexandru, un intelectual charismatic și manipulator, el însuși căsătorit. Între actanți se leagă o relație intensă, pasională, dar sortită destrămării până la final. Ca în *Anna Karenina*, iubirea adulterină nu aduce eliberare, ci declanșează o adevărată implozie în viața tuturor celor implicați.

Romanul „*Cine mă apără*” aduce în prim-plan teatrul absurd al unui divorț transformat într-o confruntare de ego-uri, în care demnitatea, adevărul și responsabilitatea

sunt înlocuite cu acuzații, strategii avocațești și răzbunări. Deși atât Ela, cât și Alexandru își asumă sentimentele și greșelile, părțile lezate (Val și soția lui Alexandru, doamna Elena) refuză dialogul civilizată, optând pentru spectacolul durerii. Paradoxal, chiar și Val, care se pretinde victimă, începe o relație cu fosta colegă din liceu, căsătorită la rândul ei, înainte ca divorțul să fie oficial.

Pe de altă parte, familia Elei, în loc să-i fie aproape și să-i aline suferința, alege să o respingă cu brutalitate. În timpul unei vizite la Iași, cu gândul de a-și revela rudele, este întâmpinată cu ostilitate și agresiune fizică, până la acte de cruzime. Abandonată, înfierată pentru „păcatul” de a fi iubit dincolo de norme

și convenții, Ela se confruntă cu o societate care îi neagă dreptul la fericire. Deși știe că Alexandru o domină emoțional și îi restrânge libertatea, iubirea pentru el o împinge să accepte condițiile vitrege ale unei noi vieți împreună, mai ales după ce este dată afară din casă de către Val, în urma unei altercații violente.

Începe o etapă grea, aproape nomadă, în care lipsa unei locuințe stabile și responsabilitatea pentru cele două fete – Uya, rămasă cu Ela, și Ștefania, fiica lui Alexandru revendicată de acesta pentru o mai bună susținere spre învățatură și apropiatul examen de intrare la liceu – o obligă să se reinventeze. Viața devine o pendulare permanentă între rațiune și simțire, între iubirea pasională și nevoia de a-și recâștiga identitatea pierdută.

Povestea Elei poate fi pusă în paralel cu destinul Ednei Pontellier, eroina romanului *Trezirea* de Kate Chopin. Ambele femei își doresc mai mult decât siguranța unui cămin – ele tânjesc după libertate interioară, împlinire emoțională și autenticitate. Atât Edna, cât și Ela descoperă că iubirea poate fi, în același timp, refugiu și capcană. În ambele cazuri, femeia se vede forțată să aleagă între normele inflexibile ale societății și chemarea lăuntrică a inimii. Dacă Edna își găsește eliberarea într-o evadare definitivă, lăsându-se înghițită de valuri ca simbol al dizolvării sinei, Ela pare să aleagă drumul mai anevoios: cel al supraviețuirii în mijlocul haosului afectiv. Ea luptă nu doar să-și păstreze sufletul întreg, ci și să recupereze ceea ce îi fusese răpit – echilibrul, sensul, copiii.

Însă acest drum este presărat cu răni tot mai adânci. Sufletul ei se fărâmițează pe măsură ce și relația cu Alexandru devine tot mai întortocheată și tinde să se destrame. Tot mai des, Ela descoperă în el trăsături dure, autoritare, incompatibile cu idealul iubirii. O imagine tulburătoare îl surprinde corectându-și fiica, pe Ștefania, cu o cruzime alarmantă: lovituri cu muchia riglei peste mâinile întinse ale copilei, aplicate cu o „sete care-i aprindea în ochi sclipiri diavolești“.

Peste toate acestea, destinul lovește din nou. În urma recursului depus de fostul soț în privința custodiei, justiția o declară pe Ela mamă „imorală“ și o decede din drepturi. Încă o pierdere, încă o trădare. Dezamăgită și de Alexandru, devenit un bărbat rece, impersonal, lipsit de sprijin afectiv, Ela alege să pună capăt relației (dar nu pentru mult timp, pentru că Alexandru odată ce o va pierde va face totul să o readucă înapoi la el) și să continue lupta pentru custodia fetelor. Merge mai departe, cu toate forțele sale lăuntrice, către un nou proces la Judecătoria din București, cu speranța că iubirea de mamă și adevărul vor avea, în cele din urmă, câștig de cauză.

Întâmplările întunecate nu se opresc aici. Deși la prima vedere pare o poveste pasională de iubire, relația dintre Ela și Alexandru este, în esență, una toxică – o interdependență nocivă, construită pe posesivitate și egocentrism, dinspre el, și pe dependență emoțională și lipsă de atitudine, dinspre ea.

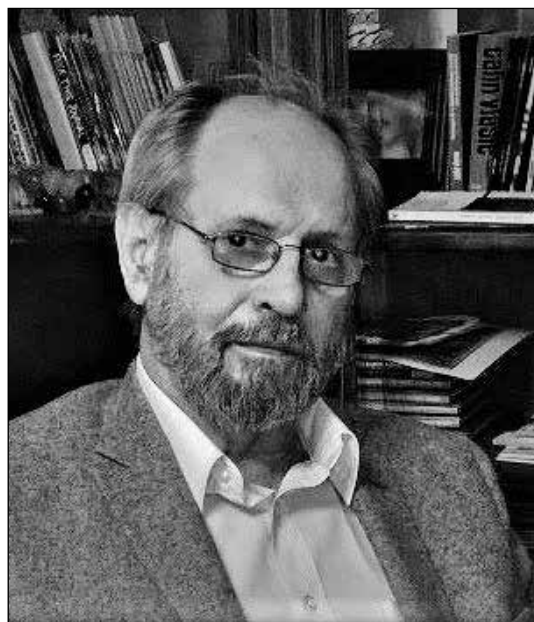
Scriitoarea Ela Nicolau reușește să surprindă această dinamică disfuncțională și în relația dintre Ela și Val. Certificatul de căsătorie nu poate justifica conviețuirea dintre doi oameni în care manipularea și interesele personale iau locul empatiei și respectului. Iar când în mijlocul acestor relații sunt implicați și copii, trauma devine colectivă, adâncă și greu de vindecat. De fapt, cei mai mari perdanți ai acestei lupte domestice sunt copiii, cei pentru care „mama și tata“ sunt unici și la fel de valoroși și necesari.

Povestea Elei, cu toate etapele ei dureroase și recurente, funcționează asemenea unui îndreptar de viață. Fiecare experiență devine o lecție, fiecare eșec o invitație la reflecție și transformare. Nici prima căsătorie, cu Mihai, nici relația cu Val nu au fost construite pe iubire autentică, ci mai degrabă pe compromisuri, conveniențe sau pe nevoia de stabilitate aparentă – un „loc cald“ în care viața curgea pe lângă Ela, nu prin ea. Nici măcar iubirea pătimașă dintre Ela și „Icarul“ sufletului său, Alexandru, nu a adus transformarea mult visată. Aceeași dependență, aceeași toxicitate afectivă. Abia când eroina ajunge să conștientizeze cine este, ce merită și care îi este menirea, apare șansa eliberării. Atunci când învață să se iubească și să se aleagă, orizontul se luminează – pentru ea și pentru fiicele ei. Dar până acolo, cititorul va traversa alături de protagonistă alte episoade dureroase, încărcate de neprevăzut și forță distructivă.

Personajele surprinse de condeiul autoarei, cât și profilul societății în care ele respiră sunt conturate cu o claritate epică remarcabilă. Ela Nicolau nu a creat doar un personaj central, ci un arhetip. Prin viața Elei, scriitoarea dezvăluie tipare, cutume, fețe ale iubirii și absenței ei, metamorfoze ale ființei în fața durerii, a renunțării, a speranței.

Meritul autoarei este curajul: acela de a așterne, cu sinceritate și talent, o poveste tulburătoare, fără teama de a fi judecată. Scriitura sa este pătrunsă de o încredere profundă, aceea că această poveste va ajunge la inimile altora, că va ajuta, că va lumina. Ela Nicolau scrie nu doar pentru a povesti, ci pentru a se înțelege. Iar în acest proces de introspecție, îl invită și pe cititor să i se alăture. Nu există catharsis autentic fără confruntare, fără curajul de a privi cu adevărat în oglindă. Romanul de față este, în fond, o întrebare deschisă către fiecare dintre noi: *Cine ne apără, când renunțăm la noi înșine? Cine ne iartă, dacă nu o facem noi mai întâi?*

Prin romanul „**Cine mă apără**“, Ela Nicolau construiește nu doar o confesiune, ci o hartă a rezistenței feminine în fața propriilor ruine. Este o literatură a confruntării, a lucidității dureroase, dar și a speranței. Personajul său, Ela, traversează întreaga gamă a devenirii interioare: de la acceptarea traumei și dependenței, la recunoașterea vinovăției adulterine și mai apoi recunoașterea propriei valori și dorințe de eliberare. Autoarea dă glas unei femei care greșește, iubește, cade, dar nu renunță. O femeie care, în pofida haosului, își caută și își regăsește centrul. Iar în acest act de scriere și rescriere de sine, romanul devine și o formă de solidaritate tăcută cu toți cititorii care au trecut, într-un fel sau altul, prin aceleași umbre.

Călin VLASIE

Fiecare text e o rană care încă se închide

Volumul *Amaretto** de Florentin Sorescu este o carte tulburătoare și adesea sfâșietoare, situată la granița fragilă dintre poezie, proză confesivă și autoficțiune. Textul compune o narațiune fragmentară, poetică, dar bine ancorată în realitatea socială și afectivă a unei Româнии post-comuniste, marcată de traume personale și colective.

Tonul general este confesiv, uneori aproape terapeutic. Sorescu scrie despre copilărie, familie, boală, moarte, frică și rușine cu o sinceritate dezarmantă. Scenele din spitale, suferințele fizice și umilințele instituționale nu sunt nici estetizate, nici dramatizate gratuit, ci trăite, asumate și redade cu o luciditate blândă, uneori autoironică: „*Cel mai rău e să îți se scoale pula!...*“ (pag. 124), „*Mătușă-mea Florența... mi-a cerut 1000 de lei de la taică-tu. Dar el murise.*“ (pag. 104)

Multe fragmente sunt construite poetic, cu o imagistică densă și melancolică. Poezia se insinuează subtil în cotidian, transformând banalul în simbol: „*Copilul se hotărâse să mute singurătățile din loc.*“, „*Când îți se face dor, pansamentele se umezesc.*“ (pag. 62), „*Îngerul care vrea să ajungă la noi își face loc printr-o rană.*“ (pag. 58).

Textul „*Podurile*“ este un poem-proză de deschidere, construit în jurul unei mărturisiri filiale întârziate și al temei căutării tatălui absent. Poemul pornește de la o adresare intimă: „*Aceasta este mărturisirea târzie pe care o face nu un*

derbedeu, ci fiul către tatăl său rătăcit.“ Tatăl este „rătăcit“, neîntâlnit cu adevărat „nici în viața asta, nici în alte vieți“. Nu e o figură concretă, ci o umbră afectivă și existențială, o lipsă care modelează viața fiului. Tatăl apare ca absență fondatoare, iar poezia este spațiul în care fiul încearcă să-l regăsească și să-l îmbrățișeze simbolic. Vocea narativă reînvie figura unui copil numit „Victor al Lui“, care funcționează ca un dublu fictiv / simbolic al eului poetic: „*Poate de aceea își și spunea ‘Victor al Lui’.* (Pentru a înțelege că nu este cu desăvârșire singur și că aparține cuiva.)“ Acest Victor trăiește marginalizat, ignorat de mama sa, speriat că nu își va găsi tatăl. El este un copil al abandonului, al tăcerii și al delăsării sociale și afective. Finalul poemului mută planul în „lumea iluzorie a poeziei, unde totul este (încă) posibil.“ Poezia devine spațiu de reconciliere, unde fiul poate întinde mâinile spre tatăl său — chiar dacă nu în lumea aceasta, nici în cea de apoi, ci într-una simbolică. Apare ideea de „încercare disperată de a găsi un reazem“, adică nevoia de sprijin, de sens, de apartenență. Ca în orice scriitură confesivă: discursul este narativ și poetic în același timp, articulat în fraze ample, cu un ton interiorizat, melancolic, dar lucid. Ca metaforă, imaginea centrală a podului sugerează o legătură între lumi, între oameni, între generații — o punte afectivă între fiu și tată. „*Încercând să descoperi drumul care duce dinspre tine spre*

tine. "Imaginarul cețos și imaginea umbrei întăresc senzația de rătăcire, de incertitudine identitară. Planurile sunt inversate, o tehnică asociabilă scriiturii memorialistice poetice: trecutul, prezentul și fantezia poetică se suprapun fluid, fără granițe clare. „Victor al Lui“ poate fi interpretat ca proiecție a eului poetic în copilărie, o figură care acumulează toate fricile, rănilor și dorințele de apartenență ale unui copil crescut fără tată afectiv. Tatăl poate simboliza și tradiția ruptă, figura autorității spirituale pierdute, a originii nesigure. Umbra tatălui și imposibilitatea regăsirii sale complete reflectă tema postmodernă a identității fragmentare și a paternității în criză. „Podurile“ este un text-poem care deschide subtil, dar profund volumul *Amaretto*. Este o declarație de neîmplinire și speranță. Scris cu o sinceritate emoțională devastatoare și cu o poetică a vulnerabilității, el stabilește coordonatele tematice ale cărții: copilăria rănită, familia ca absență, poezia ca punte între lumi și între euri.

Florentin Sorescu integrează în volumul său amintiri legate de comunism, de Ceaușescu, de cozile absurde la alimene, dar și de momentele postdecembriste cu Iliescu și tranziția confuză: „*Mi-e dor de tovarășul Nicolae Ceaușescu...*“ (pag. 80), „*Ion Iliescu a mâncat salam cu soia ca și noi!*“ (pag. 93). Textele respective sunt ironice și nostalgice în același timp, evocând copilăria ca spațiu traumatic, dar și ca spațiu mitologic. Figura tatălui, a fratelui, a mamei, a „Micăi“ sunt recurente. Relațiile sunt marcate de pierdere, fragilitate și dorință de reparație. Tatăl „*care se face din ce în ce mai mic*“, mama care „*a îmbătrânit*“ (pag. 130), fratele care „*și-a ascuns fața*“ (pag. 100) – toate aceste personaje gravitează în jurul unei pierderi originare, dar și al unui atașament profund. Textele sunt scurte, de sine stătătoare, dar construiesc o continuitate tematică. Unele sunt poeme, altele proze scurte, altele pastile narrative cu substrat simbolic. Acest amestec permite cititorului să simtă fragmentarea psihică a eului narativ, dar și continuitatea unei căutări: sens, împăcare, mântuire. Textele din *Amaretto* de Florentin Sorescu pot fi asemănați cu lucrările mai multor autori – români și străini – care cultivă o scriitură confesivă, poetică, uneori brutal de sinceră, oscilând între poezie și proză scurtă, între autoficțiune și document afectiv. Ele aparțin unui registru hibrid care nu se încadrează confortabil într-un gen strict și adesea construiesc realul prin

filtrul traumei, al memoriei și al ironiei amare. Deși nu au aceeași miză stilistică, textele lui Florentin Sorescu folosesc un ton ironic, autoironic și popular, dar cu substrat profund metafizic sau social ca și la Mariun Sorescu. Poeme ca „La telegenial“ sau „Mi-e dor de Tovarășul Ceaușescu“ au ceva din registrul grotesc și absurd din *Paracliserul*. Povestiri ca „La coadă“, „Seiko“ sau „Amintiri din lada studioului“ seamănă cu *Sint o babă comunistă!* al lui Dan Lungu, – prin tonul dulce-amărui și evocarea vieții cotidiene din comunism prin ochii unui copil sau adolescent.

Poemele cu inflexiuni absurde și gesturi simbolice (cozile, tronurile, spitalul, liftul, copiii

cu nasuri modelate) evocă uneori teatralitatea metafizică a lui Vișniec (*La masă cu Marx*). În fragmentele onirice și în simțul limbajului poetic-proteic, Florentin Sorescu se apropie de Cărtărescu în *Orbitor* sau *Melancolia*, dar într-o variantă mai accesibilă și mai umanizată.

Prin tonul reținut, dureros și simplu, în care cotidianul banal devine suport pentru

revelație sau disperare, poemele din *Amaretto* amintesc de Raymond Carver: scenele cu spitale, băutură, tăceri și iubire imperfectă. Pentru partea mai frustră, cinică, viscerală, textele ca „Dragoste cu P mare“ sau „Biciușca“ aduc a Charles Bukowski, dar cu o doză mai mare de empatie și luciditate melancolică. Temele legate de corpul bolnav, identitatea post-traumatică, introspecția intelectuală ne amintesc de Tadeusz Różewicz, poetul polonez care a scris despre ruinele morale ale războiului și despre supraviețuirea memoriei, într-un stil sec, dar extrem de emoționant. Temele legate de corpul bolnav, identitatea post-traumatică, introspecția intelectuală ne amintesc de Valerio Magrelli (Italia)

Amaretto este un volum impresionant, autentic, în care Florentin Sorescu reușește să transforme biograficul într-un univers poetic dens, marcat de melancolie, absurd, durere și tandrețe. E o carte despre copilăria pierdută, despre corpurile bandajate și despre ceea ce rămâne din iubire, din familie și din țară, atunci când iluziile se sting. O poezie de tip memorial, confesivă și politică, în care tonul grav alternează cu umorul negru, iar fiecare text e o rană care încă se închide.

* Florentin Sorescu, *Amaretto*, Editura Brumar, 2020

Să supraviețuiești prin ceea ce nu vrea nimeni să vadă

Volumul *Transformatorul** de Florentin Sorescu este o carte scrisă într-un limbaj simplu, dar profund emoționant, din perspectiva unui copil dintr-o clasă specială, într-o școală românească de lângă un centru de plasament. Cartea nu este doar un volum de literatură, ci un document artistic și uman, o „dare de seamă“ lirică despre marginalizare, supraviețuire, speranță și iubire. Volumul e compus din fragmente poetice, proze scurte, dialoguri interioare, confesiuni și

micro-narațiuni, toate scrise din perspectiva copiilor abandonați, cu „dizabilități“ sau „defecțiuni afective“, dar cu o luciditate și o tandrețe devastatoare. Textul este însoțit de picturi expresive realizate de Sorin Dumitrescu Mihăești, care adaugă o componentă vizuală de mare intensitate. Stilul e o combinație între confesiunea naivă de copil și lirismul matur-reflexiv, dar se remarcă o orchestrare literară foarte precisă, unde inocența este mijlocul prin care sunt

enunțate adevăruri cumplite. Sunt câteva teme principale care particularizează acest volum insolit.

1. Abandonul și trauma. Cartea începe cu fraza șocantă: „*La Centru sunt aduși copiii pe care părinții lor nu și-au dat seama că i-au făcut.*” Această temă revine obsesiv: copiii care își așteaptă părinții, care învață că „a fi normal” e ceva ce trebuie dovedit, care sunt „invizibili” pentru lume: „*E cineva care să mă vadă și pe mine? Eu sunt o fetiță invizibilă.*”

2. Supraviețuirea prin imaginație. Imaginația este folosită ca strategie de adaptare, ca formă de salvare simbolică: copiii visează la părinți, își imaginează că zboară, că au „transformatoare” magice sau prieteni-câini. Valentina repetă compulsiv „*Numele meu e Valentina*” ca să nu se piardă: „*Dacă îți uiți numele, nu mai știi cine ești.*”

3. Transformarea prin iubire și învățatură. „*Transformatorul e atunci când întâlnești pe cineva și începi să vezi lucrurile altfel.*” Doamna (învățătoarea) este o figură mistică, o ființă cu „*mâneci ca niște aripi*”, care devine pentru copiii mamă, ghid, transformator de traume. În jurul ei se construiește o mitologie blândă, iar iubirea ei are efecte regenerative: „*Când avem lecții cu ea, toarcem toți ca niște pisici.*”

Transformatorul e portretul unei lumi vulnerabile. Fiecare copil are o poveste: Mihai, Ciprian, Oti, Alex, Vlăduț, Găbițu. Fiecare e o rană care vorbește. Cartea funcționează ca un cor polifonic al durerii, dar și al speranței. Scenele sunt adesea de o sinceritate brutală: copiii care visează că părinții lor i-au vândut, fete care vor să zboare cu umbrela și sunt bătute, un copil care își taie pielea „ca să scoată răul din el”, părinți care promit că se vor întoarce și dispar în tăceri.

Construcția cărții este duală: copil & educatoare. Cartea are două voci: vocea copiilor și vocea Doamnei (educatoarea). Ambele construiesc o narațiune dublă a realității: copiii vorbesc prin fantezie, prin povești, prin joc, Doamna vorbește uneori direct, asumându-și o „dare de seamă” socială despre neputință, efort, umanitate și limitele instituționale.

Textul se încheie circular cu scena în care Doamna revine în clasă îmbrăcată în uniforma de elevă: „*Eu sunt noua voastră colegă. Mă primiți și pe mine printre voi?*” Este un final

simbolic, poetic și puternic – adultul se întoarce printre copii ca să repare, să continue, să împlinească o misiune. Întorcerea în lume a celor invizibili se face prin iubire.

Transformatorul este una dintre cele mai sensibile, inteligente și importante cărți despre copilărie marginală, educație și trauma abandonului din literatura română contemporană.

Este o carte necesară nu doar literar, ci și etico-social: poate fi folosită ca material pedagogic, ca sursă de empatie și ca instrument de intervenție în discursul public despre copii, școli, protecția socială și iubire. *Transformatorul* este o carte care nu se uită. Te mișcă, te înfurie, te vindecă. Este scrisă cu o blândețe lucidă și o eleganță emoțională rară. Un „jurnal de

clasă” transformat în act de literatură și act de supraviețuire.

Transformatorul e un hibrid între poezie, proză scurtă, jurnal de copil, eseu etic și confesiune pedagogică. În această formă, se apropie de: Ocean Vuong (*On Earth We're Briefly Gorgeous*), Raymond Carver (prin fragmente scurte, emoțional concentrate). Lidia Yuknavitch – *Chronology of Water* (pentru „rescrierea” traumei prin artă). Pentru vocea inocentă și devastatoare, textul lui Florentin Sorescu ne aduce aminte de Agota Kristof (*Trilogia gemenilor*), pentru autobiografia copilului rănit emoțional, care descoperă scrisul ca formă de salvare și luciditate, ne amintește de Tove Ditlevsen – *Trilogia Copenhaga*, iar pentru capacitatea de a transforma realul în fabulație lirică și invers și pentru poezia absurdului uman, a exclușilor, de Matei Vișniec (*Groapa din tavan*, *Sindromul de panică în orașul luminilor*). Vocile marginale (copilul, servitorul, orfanul) sunt înzestrate cu o demnitate profund umană și o ironie tandră ca la Bohumil Hrabal.

Transformatorul este o carte care nu se uită. Te mișcă, te înfurie, te vindecă. Este scrisă cu o blândețe lucidă și o eleganță emoțională rară. Un „jurnal de clasă” transformat în act de literatură și act de supraviețuire. *Transformatorul* e un text „invizibil” în sensul profund: vede ce nu vrea nimeni să vadă, aduce în lumină copii și destine uitate, într-un stil poetic și confesiv de forță.

* Florentin Sorescu, *Transformatorul*, Youngart, 2021

Cu Dumnezeu de mână printre nihiliști

Deși cele mai multe cărți de poezie care apar în ultima vreme abordează teme ale biografismului comun, în care realitatea concretă este la ea acasă, în care mizerabilismul și libidoul sunt „conectate” ca într-o rețea de date la discursul poetic, cu un limbaj crud și rece, aidoma celui folosit de roboți, observ că în ultima vreme apar poeți care întorc cuvântul acolo de unde își are rădăcina, spre sacru, spre Dumnezeu, fără a avea pretenția că impun vre-un canon estetic și ideatic ci, mai curând, în tonul profesional al rugăciunii și al psalmului orfic, acești poeți, după un timp al dezechilibrului credinței în spiritul nihilismului și al deicidului cu inspirație nietzcheană, îl readuc în viața omului pe Dumnezeu, „creatorul tuturor celor văzute și nevăzute”.

În acest sens, în ultima vreme am citit peste zece autori de această factură, printre care amintesc pe Raul Fântână, Ciprian Iulian Șoptică, Alexandrina Tulixs etc., iar acum o descopăr pe poeta Sanja Tiberian care a publicat recent, la prestigioasa Editură ieșeană 24:ORE volumul de versuri „Floare de lumină”, carte apărută în condiții editoriale excelente. Despre autoarea acestui volum am aflat apoi că a mai publicat și alte cărți de această factură: „Stropi de lumină”, apărută la Editura Scriptul din Oradea, 2007; „Lumina de pe munte”, apărută la Editura Dacia din Cluj Napoca în 2010; „Cântecele sufletului”, volum publicat la Editura Ecou Transilvan în 2012.

La o primă impresie de lectură a volumului observ temele majore și obsesiile lirice care construiesc tiparul poetic al Sanjei Tiberian, unul aparent comun celor care scriu astfel de poezie conectată spre sacru, meditație, rugăciune și misticism. Întâlnim la tot pasul în poezia ei rolul dialogal dintre *ființă* cel creat și *Ființitorul*, Creatorul, Dumnezeu. Acest rol al dialogului cu sacralul, cu natura, cu Dumnezeu, nu apare doar ca o formă de rugăciune și confesiune, ci mai mult, este însăși formula concretă a exercitării și comunicării viului.

În jurul temei centrale *ființa* în conștiință ca fiind *floare de lumină* gravitează toate celelalte teme ale poetei: relația cu Dumnezeu Fiul, sentimentul *Golgotiei* al sacrificiului spre mântuirea Omului, candoarea familiei tradițional creștine, raportarea și regăsirea *ființei* în rostirea naturii, identificarea morții ca sursă de întoarcere ontologică spre *casa îngerilor*, iertarea, prezența lacrimii ca bucurie spirituală, *crucea* Fiului lui Dumnezeu Omul ca icon al mântuirii și învierii, *suferința* icon al purificării, *dorul* ca putere și rugă, *liniștea* și *adevărul* ca *apa cristalină* prin care se află *botezul* etc.

În spiritul orfic, muzical, întâlnim poemele ca plină rugăciune ale poetei Sanja Tiberian, poetă care, de altfel, scrie într-un registru neoclasic, cu ritm, cu rimă. Psalmele-poemele sale sunt scrise într-un limbaj comun, la îndemâna oricărui cititor, ca și când poeta își știe pe deplin rostul ei și al poemelor sale, acela de a-l face înțeles și a-l readuce pe Dumnezeu în viața omului postmodern, îndepărtat tot mai mult de interesul virtual și tehnicizat de la sursa sa creatoare, Dumnezeu. În timp ce mulți deschid *ferestre* virtuale, cu sinceritatea *fiicei de lumină*, a *gâzei* aflată *într-o lume de povești* poeta cere prin rugăciune,

această *ferastră* a dialogului sacru, ascultarea și îndurarea cerească: „Deschide-mi o fereastră către Tine,/

Ascultă-mi rugăciunea, Domnul meu./ Mă ostenesc să te ascult mai bine/ Și când mă rog, mă rog la Dumnezeu.// Sunt o făptură mică, neînsemnată,/ O găză într-o lume de povești,/ Dar mă mândresc că am în cer un Tată,/ Că tu ești Tatăl meu și mă iubești.// Așa cum sunt, am fost creată-anume,/ M-ai modelat cu palmele din lut,/ Mi-ai dat un trup și-apoi mi-ai dat un nume/ Și-n toate, după tine m-ai făcut.// Mi-ai dat iubire și mi-ai dat credință/ Că voi ajunge iar în casa Ta,/ M-ai învățat că totu-i cu putință,/ Că nu-i nimic ce Tu nu poți ierta.../ Deschide-mi o fereastră către Tine,/ Ascultă-mi rugăciunea, Domnul meu,/ Apleacă-Ți îndurarea peste mine, Sunt doar un om, dar strig la Dumnezeu...” (Deschide-mi o fereastră).

În viziunea poetei de factură religioasă, liturgică, sacră, rugăciunea este formula cea mai curată de comunicare cu Dumnezeu, înțelegând că doar prin actul aflării în rugăciune Omul, *cel plin de păcate*, plin de *focuri* și *boli* aprinse își poate găsi liniștea. Identificăm aici un poem care ne trimite la puterea pedepsei și neascultărilor divine. Poeta, ca și alți scriitori de această factură, subliniază astfel că divinitatea dă omului semne prin natură, iertându-l pe el, dar oferindu-i lecții spre luare aminte: „Vorbește-mi, Dumnezeul meu!/ E foc năprasnic în livadă,/ Îmiard toți arborii, mi-e greu/ Că vine focul și mi-i pradă.// Oprește, Doamne, focu-n crâng,/ Întinde-Ți mâna și-l oprește./ Nu vezi că arborii Tăi plâng?/ Nu vezi că focul mi-i rănește?// Nu știi că arborii-s ai Tăi,/ C-au înflorit în vârf de munte?/ Și-i arde focul vâlvății,/ Le joacă flăcările-n frunte?// Nu vezi că nu mai sunt nimic,/ Că frunzele-au pornit să fiarbă?/ Că ramurile pic cu pic/ Își scutură povara-n iarbă?// Aprinde, Doamne, focul sfânt/ Și dă-ne fructele pomană,/ Să zămislească permanent,/ Belșug de dragoste și hrană.” (Aprinde, Doamne).

Poezia lumii este plină de obsesiva metaforă și temă a iubirii, dar cei mai mulți poeți abordează carnalitatea iubirii și mai puțin esența sacră a acesteia. La Sanja Tiberian declarațiile de iubire, precum și arhetipul iubirii se regăsește doar în relația cu Dumnezeu, spre care ea caută unirea: „Ești minune, Doamne-ntre minuni,/ Zi și noapte Te slăvesc întruna,/ Te slăvesc și plâng în rugăciuni/ Și-mi doresc cu Tine să fiu una.” (Te iubesc).

Pe de altă parte, poemele Sanjei Tiberian nu sunt doar rugăciuni, ele fiind și mărturisiri, invocări, povestiri, sunt *flori de lumină* în Grădina lui Dumnezeu, ele primind seva dintre stele și din pământurile în care sunt înfipte crucile Omului, fiind totodată un portativ cu note pe care doar îngerii și cei aleși le cântă și le văd, fiind și, de ce nu, o oglindă a sufletului care este locuit de candoarea lui Dumnezeu. Sunt sigur că și cu acest volum poeta va ajunge la inima multor iubitori de sacru.

23 iulie 2025

Doina Toma – *Tainele muntelui*

„Dați-mi un trup, voi, munților...
(Lucian Blaga)
(Doina Toma – *Tainele munților*)

Nu o dată, parcurgând *Tainele munților*, cartea Doinei Toma (proză, Iași, ed. *Timpul*, 2024), un cititor aplicat de jurnal de călătorie își duce gândul către cărți similare din genul acesta de scriitură, punând în oglindă, să zicem, **Călătorie în Italia, a lui Goethe, Walden, Walking, a lui Henry David Thoreau sau își amintește, nostalgic, de lirismul ekphrasisului lui C. Hogaș ori M. Sadoveanu și oferta de imagine și suflet care emană din paginile volumului te face să „călătorești“ tot mai departe, urcușul versanților devenind o experiență în care nu se simte oboseala mușchilor, ci bucuria imaginației mereu antrenate**; pe drumurile asunse ale munților de peste tot din România, te lași „furat“ de secretele pe care doar un îndrăgostit sincer le poate primi spre înțelegere. Pentru Doina Toma, munții reprezintă nu doar peisaj, ci o **experiență spirituală**, o conexiune profundă între om și natură. Descrierile sale imprimă imagini care combină **mirarea devenită sacră** în fața naturii cu simplitatea autentică a vieții de munte, realizând o construcție literară care celebrează frumusețea naturii și plăcerea călătoriei, a celui pierdut și pierzându-se, pas cu pas, în miracolul muntelui. Ea este, în primul rând, un excelent narator, iar lucrarea sa are o savoare aparte, atrăgând cititorii prin descrierile detaliate și sugestive, încât eticheta pe care o poartă Hogaș, de exemplu, aceea de „amant al naturii“ poate fi acum transferată, la feminin, către autoarea noastră.

Călătoria este elementul central al operei. Traseele descrise aici devin o modalitate de a pătrunde în intimitatea naturii, dar și ocazia observației atente, comparative, o prindere în detaliile care ornează, cu formule literare bine alese, atmosfera completă a unui organism, biotopul montan, care funcționează impecabil și fascinează prin această exactitate ființa fragilă, imperfectă și mereu căzătoare a omului obișnuit. Natura desfășurată în nuditatea firescă, Pe lângă narator, personajele, care sunt companionii de aventură montană, intercalați printre localnicii întâlniți, fiecare cu povestea și și curiozitatea sa, se prind într-o poveste comună, cea a celui care se oferă slujitor fără simbrerie a mistriului. Aceștia contribuie la autenticitatea descrierilor și la atmosfera generală a operei.

Dar narațiunea și pasajele lungi care abundă de un lirism specific descrierilor naturii, în care comparațiile și metaforele sunt instrumentele de „atac“ întru fixarea peisajului, sunt un excelent pre-text al meditației și valorizării. Pe lângă

„fotografierea“ făcută profesionist, cu un limbaj desprins chiar din fibra structurii muntelui și a varietății sale de floră și faună, Doina Toma așază, la fiecare colț desenat o suită de reflecții personale și introspecții, meditând asupra vieții, destinului sau asupra semnificației călătoriei în sine. Aceste momente adaugă profunzime narativului și oferă un amplu tablou cuprinzător asupra perspectivelor și emoțiilor.

Aspectul profund al jurnalului Doinei Toma rămâne cel al libertății. Impresia cea mai puternică pe care o ai în fața imensității lumii în care ești rătăcit este cea a unei infinite pierderi a sinelui în nesfârșit, cu care ai tentația să te identifice. Procesele de conștiință sunt pline de tensiune, de contradictoriu. Pe de o parte, muntele îți imprimă senzația de libertate, aici constăți că multe lucruri materiale sunt inutile în viața ta. Înveți să trăiești simplu, aduni în tine amintiri impregnate de lucrurile curate venite din natura care te atrage ca un magnet, iar timpul uită parcă să mai curgă. Pe de altă parte, trăiești certitudinea stăpânirii acestei libertăți și pe cea a alegerii nemijlocite a sensului tău propriu de a fi. Te explici, fără să te gândești, doar simțindu-te. Împrumuți, chiar îți adjudeci durata fără măsură a nemișcării, a fixării în starea de contemplație, a inutilității raționalului, toate acestea aducând împăcarea și eliberarea. Doar că orice mișcare, fie doar și a unei frunze rătăcite în căderea firească, te face să te întorci la senzația duratei concrete, a trecerii, a „trecătorului meu trup“, amintindu-l astfel pe Blaga, aflat în aceeași stază a mirajului pe care îl are când cere, imperativ: „Dați-mi un trup, voi, munților...“.

Terapia propusă de paginile acestei cărți nu este doar una practică, aceea de a ne ridica din confortul cotidian și a ne încerca resursele cu provocarea naturii, cât mai ales cea care ne propune o introspecție lucidă, prin care să ne lămurim că nevoia de conformitate psiho-somatică față de stare naturală, transistorică a ființei noastre mai are o șansă dacă ne putem integra *natural* în natură și rosturile ei spirituale pe care încă ni le oferă mai mult decât generos.

Tainele munților, cum le trăiește Doina Toma, sunt în esență mistere care nu se vor lumina de rațiune ci lăsate să te cuprindă și să te desprindă de omnesul obișnuit. Călătoriile ei te trimit din pagina volumului la primul tren care stă să plece spre lumea bizară și atât de magnetică a muntelui, a verticalei care definește partea spirituală a umanului, într-o ascendență pe care „omul de pe câmpie“ (mai ales de pe câmpia fără speranță a lumii de azi), adică de pe orizontala banală a existenței, o uită mereu, uitând șansa măreției sale și a prinderii în închipuire a eternității...

Valentin COȘEREANU

Descuț în iarba copilăriei (XVII)

Motto: *Și de pe-atunci aveai
Aur în păr.*
*O, rai al tinereții-mi, din care stau gonit!
Privesc cu jind la tine, asemeni lui Adam,
Eu nu gândesc c-o clipă am fost și fericit,
Ci mor, mor de durerea că-n brațe nu te am.*
Mihai EMINESCU

1882

FLOARE DE TEI

*Floare de tei,
Cât de curând te treci
Ochilor mei lucind
Te-i arăta pe veci.*

*Floare de crin,
Eu pururi am gândit
La ochiul tău iubit
De raze plin.*

*Floare de măr,
Copilă doar erai*

*Flori de cireș,
Cine te-a pus cândva
Plutind în calea mea
Dulce să ieși?*

*Floare de mai,
Cine te-a pus să vii
Dacă mereu mai ai
Ochii tăi mari și vii*

*Floare de fag,
Doina cântându-mi-o
Reamintindu-mi-o
Sună cu drag.*

*Floare de corn,
Dulce vestindu-mă,
Întinerindu-mă
Sună un corn.*

Floare de șes,
Ești al cetăților
Singurătăților
Vis și eres.
Floare de lunci?
Oare de mult s-a dus
Steaua către apus?
Încă de-atunci?

Flore de.....
De-atunci cuprins de chin
Eu sufăr și m-alin,
Sufăr și tac.

Floare de lan,
De-atunci te văd venind
Și blândă surâzând,
An după an.

Floare de deal,
Unde te-ai dis de-atunci
Din codri și din lunci
Pe-al lumii val?

Floare de te plai,
Codrii și undele
Duce pătrunde-le
Cu al tău rai.

Floare de văi,
Rămâi în calea mea,
Mângâie jalea mea,
În ochi îmi stăi.

Floare de stânci,
Tu pleci, și-ades te chem
Cu cântec și blestem
În văi adânci.

Floare de munți,
Dintre păduri de brad
Pururi izvoare cad
Palidei frunți.

Floare de drum
Care te-nduri pe-atât,
Ș-atuncea te-am iubit,
Atunci și-acum.

Floare de vad,
Asemeni zorilor,
Căderii florilor
Stelele cad.

Flori de mormânt,

În taina serilor
Am dat durerilor
Aripi de vânt.

Lună ce treci,
Crengile, frunzele
Dulce pătrunză-le
Razele-ți reci.

* * *

Mai apropiată nouă din motive care ne leagă de prietenia cu Petru Creția, poezia *Floare de tei*, se regăsește în manuscrisul academic 2276, ff. 137^r-142^r și a fost publicată întâia dată în revista *Luceafărul*, XXXII (1989), nr. 23, (10 iunie), pp. 1 și 3, iar mai târziu, în numărul special al revistei *Manuscriptum*, din 1991, la pp. 129-131.

Deși scrise în ani diferiți, *Stelele-n cer* și *Floare de tei*, au aceeași rădăcină a realului imaginat și trăit/retrăit în prezent: iubita din Ipotești. Tocmai de aceea, la sfârșitul comentariului vom adăuga și versurile la *Stelele-n cer*, împreună cu variantele lor, din aceleași rațiuni.

Apare în poezia aceasta un Eminescu stăpân pe propriul talent, care a știut ca din freamătul inegalabil al *foșnirii mătăsoase a mărilor cu sare* (Lucian Blaga) să preia creasta valului celui mai puternic și s-o ridice în văzduhul străveziu, ducând în ea parfumul abia simțit al unui rafinat simț artistic extras din lirica populară românească, ea însăși chintesență de rimă, ritm și idei.

Motivat în ceea ce a întreprins de însăși îndemnurile lui Călinescu, cel căruia i-a fost student, Petru Creția procedează la o clară reconstituire a versurilor/strofelor răzlețe aflate în manuscris, reasamblându-le în așa fel încât să realizeze un întreg, căci *editorii nereușind să discearnă din hao-sul și din labirintul redactărilor liniile directe*, versurile acestea *au fost publicate așa cum figurează în manuscrise și nu așa cum, în ciuda dezordinilor așternerilor pe hârtie, dezordine dictată de urgențele inspirației și, etapă de etapă, în mintea poetului. Dar organizarea aceasta nu e imposibil deslușită, măcar ipotetic. Iar ipotezele propuse, și declarate ca atare, pot fi contestate de orice specialist, dar nu în favoarea întoarcerii la ininteligibil și amorf, ci în aceleia a unei mai persuasive ipoteze reconstructive. Urmăm astfel, de fapt, îndemnul unui om care a mers atât de departe în sensul restituirii structurii interioare a operei eminesciene, G. Călinescu, care ne propune «să refacem arhitectura ipotetică a operei». «În chipul acesta, în locul unui catalog de opere și proiecte, vom aduce o refacere anatomică a tabloului spiritului creator eminescian și vom insufla duh foilor risipite, unind cu linii, ca în restaurațiile pompeiene, figurile mozaicurilor sparte».¹*

Mergând pe un principiu sănătos și clar, eminescologul va face din *Floare de tei*, așa cum a procedat și în alte cazuri, o refacere anatomică a tabloului spiritului creator

¹ M. Eminescu, *Opere*, I, ed. Vatamaniuc, p. 16.

eminescian², adică *asamblări de texte dictate de un principiu de coerență immanent scrisului eminescian*.³

Numindu-și iubita de la Ipotești, re trăind plenar senzațiile trecute ale copilăriei și adolescenței, invocând flori de tei, de crin, de măr, de cireș, dar și de fag (inexistente în realitate), de corn, șes, lunci și lan, de deal, plai, văi, stânci, munți, drum și vad, poetul invocă în mod supraréalistic imaginea iubitei dintâi, la care ar vrea să se întoarcă măcar în visul poeziei, invocând-o din nou, căci *Ochilor mei lucind/ Te-i arăta pe veci*. Motivul e simplu fiindcă e real: *Eu pururi am gândit/ La ochiul tău iubit/ De raze plin, încă de pe vremea când Copilă doar erai/ Și de pe-atunci aveai/ Aur în păr*.

Des invocata amintire a întâlnirii între cei doi, poetul se întreabă și acum, ca și altădată: *Cine te-a pus cândva/ Plutind în calea mea/ Dulce să ieși?*, căci amintirile și senzațiile sunt din ce în ce mai vii: *Doina cântându-mi-o/ Reamintindu-mi-o/ Sună cu drag*. Senzațiile acestea, reamintite, dar și re trăite, îl fac pe Eminescu matur să reîntinerească la sunetul cornului, cu tot atâta suferință ca-n trecut: *De-atunci cuprins de chin/ Eu sufăr și m-alin,/ Sufăr și tac*. Nimic nu-l lasă în pace când *De-atunci te văd venind/ Și blândă surâzând,/ An după an*.

Întrebări fără răspuns vin să-i trezească dulcea-i amintire:
*Floare de deal,
Unde te-ai dis de-atunci
Din codri și din lunci
Pe-al lumii val?*

*O invocație vine și ea ca o mângâiere:
Floare de văi,
Rămâi în calea mea,
Mângâie jalea mea,
În ochi îmi stăi.*

Mai mult decât atât, concluzia e una firească: *Ș-atuncea te-am iubit,/ Atunci și-acum*. Și toate astea, asemeni florilor de vad, *Asemeni zorilor,/ Căderii florilor/ Stelele cad*. Din aceste flori de mormânt,

STELELE-N CER

*Deasupra mărilor
Ard depărtărilor,
Până ce pier.*

De aici înainte, poezia va continua, reluând pasaje din încercările de mai sus, aducând în prim plan motivele invocatei iubiri:

*Floare de crâng,
Astfel viețile
Și tinerețile
Trec și se stâng.*

*Orice noroc
Și-ntinde-aripele,
Gonit de clipele
Stării pe loc.*

*Până nu mor,
Pleacă-te îngere
La trista-mi plângere
Plină de-amor.*

*Nu e păcat
Ca să se lepede
Clipa cea repede
Ce ni s-a dat?*

Versuri picurânde și orânduie în afara logicii noastre obișnuite, dar cu siguranță de un rafinament rar întâlnit, întrucât și așezarea lor în strofe a fost făcută în fel și chip.

Stele-n cer a fost publicată mai întâi în *Fântâna Blanduziei* în nr. 28 din 1 august 1889, apoi în volumul de *Proză și versuri* a lui Morțun în 1890, p. 240-241, în ediția Hodoș, în 1902, p. 63-64, cu titlul *Stele pe cer*.

Cu același titlu a publicat-o și Chendi în ediția sa din 1905, p. 114.

În sfârșit, *Ediția Scurtu, 1908, o tipărește în întregime (din păcate, cu ordinea ultimelor strofe răsturnată [...]) și cu o justă referință bibliografică, unde, între altele, și observația că: «în vol. de «Poezii postume», ed. Nouă, 1908 (e vorba de ed. A II-a, Chendi), pag. 114-115 e rău publicat în două poezii pe când e una singură»*⁴.

Călinescu spune că este *Cel mai scurt metru dactilic din poeziile cunoscute [...], a cărui strofă pare născocită*⁵ și de care atârână o știință poetică eminesciană nemaiîntâlnită până la el și care are în spate un exercițiu pe care rareori îl întâlnești în lirica europeană.

Se găsește într-un singur manuscris, manuscrisul 2276, f. 142, orânduit pe trei coloane. Descifrarea textelor din manuscris este destul de dificilă, iar poezia întregă va rămâne încă sub semnul întrebării până când Petru Creția va face reconstituirea cu titlul *Floare de tei*, elucidând cumva toate semnele de întrebare puse până atunci.

În ediția Vatamaniuc se completează: *Poezia este însoțită de un mare număr de exerciții ritmice pe tema florilor*⁶. Redăm, după ediția Perpessicius, pe toate acestea:

*Stele pe cer
Deasupra mărilor
Ș-a depărtărilor
Ard până pier.*

N. B. Această formă e ulterioară. (Distanța de timp minimă). Cu cât mai puțin fericită, ușor de surprins. Însă n-am adoptat-o pentru motivul expus mai sus. Astea mai sunt

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*, p. 17.

⁴ M. Eminescu, *Opere*, V, ed. Perpessicius, p. 397.

⁵ G. Călinescu, *Opera lui...*, IV, p. 304.

⁶ M. Eminescu, *Opere*, I, ed. Vatamaniuc, p. 824.

Pururea, îngere,
Ardere, stingere,
E pe pământ
Astea mai sunt
Rădă sau sânge
Ardere, stingere
Într-un cuvânt

Pe care o barează; ea deriva, probabil, din strofa înru-
dită de aproape, scrisă cu aceleași caractere grafice, aceeași
cerneală aceeași peniță, – pe f. 115

De ce atâta plângere
A tuturor soarte
E aprindere-naștere
Iubire-cunoaștere
Și stingere moarte

N.B. Pentru o variantă a acestei strofe, cf. CXLVII. «Cu
pânzele-atârinate», pag. 423:

Floare de crâng
Și frumusețile
Și tinerețile
Toate se sting

De amor curat [?];

Cu aceeași cerneală și cu aceeași grafie, scrisă pieziș strofa:

Floare de tei
Femeie între flori
Ș-o floare dulce ești
Între femei

Improvizată, desigur, în legătură cu preludiile de mai jos,
nu e strofă de aici, cum pare să creadă Botez.⁷

Desigur legat de textul acestei poezii, în imediată veci-
nătate și poate că precedându-l (dacă e să judecăm după
topografia facsimilului): coloana din stânga, sus, a filei 142,
e ocupată de ultimele strofe, scrise cu creionul, (*Stelele-n
cer* găesc pagina parțial ocupată) în același ms. 2276, f.
137-142, unde se află un bogat număr de exerciții, în pri-
mul rând ritmice, variațiuni, în marea lor majoritate pe
tema florilor, în care elementul de improvizație nu e întot-
deauna înecat de cel mecanic și artificios.

Trebuie spus, chiar și în treacăt, că repetițiile sunt luate
sub semnul exercițiului în astfel de pagini de atelier, că
multe strofe sunt de fapt variantele altora, dar că ni s-a
părut mai sugestivă imaginea aceasta, netrucată, de labo-
rator, în locul unei sistematizări exagerate a materialului.

Bogăția aceasta obsesivă de ritmuri, cu notația schemei
și cu însuși tiparul metric al poeziei *Stelele-n cer*, amintesc
pe poetul care a practicat toate ritmurile și a consacrat pe
unele din cele mai dificile, cele de obârșie greco-romană.
Într-un studiu închinat *Poeticei lui Macarie (la Convorbiri
critice, IV, 2, 25 februarie, 1910)*, Ion Peretz pleda cu clară
intuiție și întemeiat mai cu seamă pe strălucitul exemplu

al lui Carducci, exercitarea metricelor antice, arătând toto-
dată că acolo unde n-a izbutit Macarie Ieromonahul Paisese-
cul Dragomirneanul din secolul al XVIII, avea să izbutească
mai târziu Eminescu. Cităm cu titlu de curiozitate, două
exerciții din Macarie, și anume din «stihurile adonicești»⁸:

Stelele, luna
Prin tine fură
Zidite, raiul
Unime sfântă

și

Rodit-am țiia
O fiice, dădui
Scriere, pârgă
A gramaticii
Gustă-o, o ia.

Reproducem mai jos mostrele promise, pentru ca citi-
torul singur să pătrundă câtă uniune sentimentală își au
cele două poezii, amândouă publicate fără voința auctori-
ală a poetului; importante, însă, atunci când este vorba de
invocarea prea des numitei Casandre din Ipotești:

A, ms. 2276, f. 137:

Floare de tei,
Ca și un înger blând
Te-ai arătat tăcând
Ochilor mei

Floare de lan
De-atunci te văd venind
Și blândă surâzând
An după an

Floare de lac
De-atunci cu-amar și chin
Eu sufăr doru-n sân
Sufăr și tac.

Floarea lui Crist!
De-atunci gândesc mereu
Și nici nu știu ce vreau
Pururea trist

Flori de cireș
Cine te-a pus cumva
Plutind în calea mea
Dulce să ieși?

Flori de mormânt
În taina serilor
Eu dau durerilor
Aripi de-avânt

Floare de crin

⁷ M. Eminescu, *Opere*, V, ed. Perpessicius, pp. 398-399.

⁸ *Ibidem*, pp. 399-406

Dragă supune-te
Dulcilor sunete
Dulci care vin

B, ms. 2276, f. 137^v:
Floare de tei
Cât de curând te treci
Ochilor mei
Te-i arăta pe veci
Floare de lunci
Eu te-am cuprins de gât
Și-ncă de-atunci
Eu te-am iubit atât

Floare de Mai
Cine te-au [pus] să vii
Dacă mai ai
Ochii tăi dulci și vii

Floare de lan
Oare de mult s-a dus
Încă de an
Steaua în văi apus

Te-am iubit
Un copil
Cu...~
Din April

C, ms. 2276, ff. 138-139:
Floare de tei
Copilă-ncă erai
Și blândă te-arătai
Ochilor mei

Floare de lunci
Și te-am cuprins de gât
Și te-am iubit atât
Încă de-atunci

Flori de cireș
Au cine te-au făcut
În drumul meu bătut
Dulce, să ieși

Floare de lan
Din suflet n-au perit
Deși am suferit
An după an
Floare lui Crist!
Nimica nu-mi plăcă
Ș-am fost din ce [în] ce
Pururea trist

Flori de mormânt
În taina serilor

Am dat durerilor
Aripi de vânt

Floare de crin
Și pururi am gândit
La ochiul tău iubit
Și al tău sin

Floare de-april
La ochiul tău iubit
Și zâmbetul candid
Și de copil

Floare de Mai
La mâni subțiri și dulci
Pe cari capu-ți culci
La al tău rai

Floare de deal
Unde te-ai dus de-atunci
Din codri și din lunci
Pe-al lumii val?

Floare de vad
Dar vecinic nu te treci
Cu lungi mânuțe reci
Ce-n jos îți cad.

Floare de văi
Rămâi în calea mea
Mângâie jalea mea
În ochii-mi stăi

Floare de drum
Care te-nduri pe-atât
Ș-atuncea te-am iubit
Atunci ș-acum

Înainte strofei 5-8, în variantă, urmează o altă strofă:
Floare de nuc
Te prinzi de brațul meu
Cu mine vin mereu
Ca să te duc,

dar barată;

Floare de lunci
Eu te-am cuprins de gât
Și te-am iubit atât
Încă de-atunci
Chiar de atunci;

Ms. 2276, ff. 140-147:
Lună, ce treci
Codri și undele
Dulce pătrunde-le

Cu raze reci

*Paserea sus
Tinde aripile
Numără clipele
Unde s-a dus*

*Aprigul vas
Tremură pânzele
Vântul într-însele
Tot a rămas*

*Negre cetăți
Dintre păduri de brad
Unde izvoare cad
Singurătăți*

*Dulcele Domn
Cu corn [ind.] de [ind.]
Când codri, ape [ind.]
Dulcele somn!*

*Sunet de corn
Treci [tu] din mal în mal
Spune din deal în deal
Că mă întorn*

*Frunză de fag
Doina cântându-mi-o
Reamintindu-mi-o
Sună cu drag*

*Fluier de soc
Doină de plângere
Ascultă îngere
Sună cu foc*

*Frunză de tei
Femeie printre flori
Și floare de amori
Între femei*

*Floare din munți
[]
[]
Palidei frunți*

*Floare de stânci
Tu pleci ades și chem
Cu cântec și blestem
În văi adânci*

*Floare de plai
[]
[]
[]*

*Lună ce treci
Crengile, frunzele
Dulce, pătrunzi[-le]
Razele-ți reci*

*Floare de vad
Asemeni zorilor
Căderii florilor
Stelele cad*

*Floare de șes
[]
[]
[]*

*Floare de corn
Dulce vestindu-mă
Întinerindu-mă
Sună din corn*

*Floare-n păduri
Unde copilele
Uitându-și zilele
Cântă din guri*

*Floare prin foi
Dorul anime-ne
Nu-l știe nimene
Noi amândoi*

După strofa 45-48 necompletă, în pieziș, în spațiul alb, cu cerneala și grafia filei următoare, a versiunii finite, *Stelele-n cer* (f. 142), este schițată strofa:

*Floare de măr
... ~
... ~
Aur în păr*

Cu aceeași grafie și aceeași cerneală pe fila albă din stânga, rime, ce se pot identifica

*Aprinde-ne
De pretutindene
Sfântă Marie.*

Localizarea în timp ar părea să fie cea dată de Vatamaniuc – 1879. Noi credem că se întinde și în anii 1880-1881, din moment ce cu aceleași mijloace stilistice, poezia *Floare de tei*, care face parte din același aluat poetic și este datată de Petru Creția: 1882.

(Volumul a apărut la Iași, Editura *Junimea*, în colecția *Memoria clepsidrei*, 2020. Ilustrații la poezii: Mircia Dumitrescu)

Theodor CODREANU

Gândirea holomerică. De la Eminescu la David Bohm

David Joseph Bohm (1917-1992), savant american pluridisciplinar, face distincție între *gândire* și *inteligentă*. El este un heraclitean transmodern și presupune că realitatea ultimă este o *curgere* necunoscută. În viziunea lui, gândirea este un proces material, fiind coroborată cu activitatea electrică și chimică a creierului și a sistemului nervos, pe când inteligența este ordine care scapă acestui tip de activitate. Ceea ce au în comun e că ambele își au originea în „totalitatea necunoscută a mișcării continue universale“, dar sunt „ordini diferite și relativ autonome înăuntrul unei aceleiași mișcări globale“¹.

Cei care au respins, cu armele raționalismului cartezian, teoria lui Blaga, asupra *spațiului mioritic*, se văd contraziși chiar de fizica cuantică. David Bohm surprinde această relație dinamică dintre psihicul uman și mediul înconjurător: „orice ține în general de mediul înconjurător are, fie în mod natural, fie prin activitatea omenească, o configurație, formă și mod de mișcare, al cărui conținut «curge înăuntru» prin percepție, dând naștere la impresii senzoriale care lasă urme în memorie și în acest mod contribuie la bazele gândirii ulterioare./ În această întregă mișcare, conținutul care era inițial în memorie trece continuu în mediu și devine o caracteristică integrantă a acesteia, astfel încât (așa cum s-a subliniat mai devreme), ambele participă la un proces total, în care analiza unei părți separate (de ex., gândire și lucru) nu are, în fond, nici un înțeles“². Mai mult, Bohm vorbește de o ciclicitate de tip *feed-back* între psihism și mediu, rezonant înspre trecut: „Această mișcare

ciclică (sau în spirală), în care gândirea are existența sa pe deplin reală și concretă, include și comunicarea de gânduri între oameni (care sunt părți ale mediului înconjurător al fiecăruia dintre ceilalți) și merge nedefinit mai departe în trecut. Prin urmare, în nici o etapă nu putem spune propriu-zis că *procesul atotcuprinzător de gândire* începe sau se sfârșește“.

Finalmente, opțiunea lui Bohm este o formă de *cunoaștere poetică* în sens eminesciano-blagian, revelatorie, ca alternativă la cunoașterea static raționalistă de tip paradisiac. Cunoașterea-artă nu se mai aplică doar la artă, ci și în spațiul științei. Iată și motivația opțiunii: „numai o viziune asupra cunoașterii ca parte integrantă a mișcării continue totale a procesului poate conduce, în general, mai degrabă la o abordare mai armonioasă și ordonată a vieții ca întreg, decât o viziune statică și fragmentară care nu tratează cunoașterea ca proces și care o separă de restul realității“³.

Omul *ordinii explicite*, carteziene, îl va considera totdeauna „nebu“ pe acela care se manifestă ca ordine implicită, înfășurată.

David Bohm prevedea că „spațiul vid“ este un imens rezervor de energie, că, de fapt, ceea ce numim materie mu-i decât „o mică excitație ondulatorie, «cuantificabilă» la suprafața acestui fond, prin calcularea numai a diferențelor dintre energia spațiului vid și cea a spațiului cu materie în

¹ David Bohm, *Plenitudinea lumii și ordinea ei*, București, 1995, p. 103.

² *Ibidem*, p. 110.

³ *Ibidem*, p. 116.

el⁴. Vidul devine plenitudinea universului, *holomișcarea*. Eminescu îl confirmă *avant la lettre*: „Nu e nimic și totuși/ O sete care-l soarbe,/ E un adânc asemene/ Uitării celei oarbe“. În aceste versuri extraordinare, Svetlana Paleologu-Matta descifra definiția Ființei românești, pătrunsă cu ajutorul *ninismului* logic din budism, dezlănțuit de o minte genială, cea a Bătrânului Dascăl din *Scrisoarea I*.

*

Vidul ar fi, după Bohm, chiar ordinea înfășurată a universului. Ceea ce apare ca material, insistă, nu-i decât o câtime de excitare a vidului.

*

Prima „excitare“ a vidului a fost numită Big-Bang. Bohm o mai numește o „mică ondulație“. Dar cum s-a întâmplat? E ca în suprafața oceanului, bănuiește Bohm, ca și Eminescu, când se adună „miriade de mici unde“, „într-o anumită regiune mică din spațiu un val foarte înalt care ne apare exact ca și când ar veni de nicăieri și din nimic“⁵. Ceva similar în oceanul-vid, născându-se astfel Universul nostru. Iar cum oceanul dezlănțuie valuri nenumărate, s-or fi ivit tot atâtea universuri. Vidul este *realitatea înfășurată*, încât plenitudinea se desfășoară în toate universurile posibile, într-o ordine multi-dimensională. Universul nostru este fondat pe principiul „autonomiei relative a subtotalităților“⁶. Nu știu de ce, dar mie mi se pare mai eclatantă nașterea universului eminescian, cu atât mai mult, cu cât curgerea, *desfășurarea*, apoi *reînfășurarea* prin *proporția de forme în mișcare* are și consistența schimbării de paradigmă estetică, despre care am vorbit în studiul-prefață al ediției Eminescu, *O sută și una de poezii* (București, Editura Academiei Române, 2017).

*

Viața fără ordinea implicită din univers n-ar fi posibilă. Exemplul seminței care „informează“ materia neînsuflețită (sol, apă, aer, foc) pentru a-și perpetua existența ca plantă ce revine în sămânță: „Se poate spune într-adevăr că viața este înfășurată în sânul totalității și că, până și atunci când nu este manifestă, este cumva «implicită» în ceea ce numim, în general, o situație în care nu există viață“⁷.

*

Holomișcarea este însuși principiul vieții. Eminescu spune că viața se naște din moarte (*veșnicia vidului*) și moartea din viață: „s-asamăn laolaltă viața și cu moarte“. „Materia neînsuflețită – avertizează și Bohm – trebuie atunci să fie văzută ca subtotalitate relativ autonomă în care, cel puțin după câte știm în momentul de față, viața nu se manifestă în mod semnificativ“⁸. Căci „holomișcarea, care este «viață implicită», este temeiul atât al «materiei neînsuflețite», și acest temei este primar, existent de sine stătător și universal“.

*

Problema-cheie este a conștiinței. Holomișcarea poate accepta ecuația materie/conștiință? Descartes le-a separat

radical prin conceptele „substanță întinsă“/„substanță gânditoare“. Dar în ordinea implicită separația este doar autonomie relativă, neavând „semnificație fundamentală“. Descartes a introdus posibilitatea întâlnirii dintre *materie* și *conștiință* prin Dumnezeu, care e dincolo de ele. Bohm regretă că „ipoteza“ lui Descartes a fost abandonată de raționalismul care s-a revendicat tocmai din cartezianism, năruindu-se astfel șansa de a explica relația dintre anti-teze (care devine nodul central al gândirii eminesciene). Holomișcarea este fundamentul comun dintre materie și conștiință. Altfel spus, holomișcarea putea deveni Dumnezeu lui Descartes, alungatul de către cartezieni.

*

Prin holomișcare, materia nu mai este despărțită radical de conștiință, ci e proporție universală de mișcări, ceea ce Eminescu a numit *substanța imaterială din univers*, iar, pe urmele lui, acad. Mihai Drăgănescu, *informaterie*. Cu alte cuvinte, Eminescu schimbă nu numai paradigma estetică, ci o lasă să se infiltreze și în științe prin ecuația *spațiu-timp-mișcare*. Însemnările lui din *Fragmentarium* o dovedesc cu asupra de măsură. O regăsim și la David Bohm ca ordine implicită. Holomișcarea este integrare a materiei și informației: „este oare această structură înfășurată, ce constă atât din informație cât și din materie (de ex., în creier și sistemul nervos) ceea ce intră în mod primordial în conștiință?“⁹ Savantul a adus dovezi că informația privind un obiect nu este depozitată, ca memorie, într-o anume celulă, ci în întreg creierul, deci o hologramă cu mult mai complexă. Finalmente, „memoria, logica și activitatea senzorială se combină într-un singur întreg neanalizabil“¹⁰. Este ceva de ordin muzical, ca în *armonia eminesciană*. Nebunia, spune Eminescu, este perturbarea, neantizarea simultaneizării notelor muzicale ale gândirii odată cu sfărparea *organelor*, adică a instrumentelor materiale dintr-o orchestră („strigări iregulare“): „Unde-s șirurile clare din viața-mi să le spun.../ Ah! organele 's sfărmate și maestro e nebun!“ (*Scrisoarea IV*)¹¹. *Șirurile clare eminesciene*, comentează pancronic David Bohm, pornesc de la o notă ce reverberează în toate notele, încât succesiunea se simultaneizează: „tocmai prezența simultană și activitatea tuturor acestor reverberații este responsabilă pentru senzația imediată și directă a mișcării curgerii și continuității“¹². Ascultate separat, în timp, efectul muzical, cum spune și Eminescu, e distrus. O secvență de note se înfășoară („gheme de lumină“ armonice, zice Eminescu) în diverse niveluri ale conștiinței prin transformările ducând la armonie. Ceva similar se petrece și la nivel subatomic, între imaginile care se derulează pe un ecran etc. Rezolvare a paradoxului Zenon privind *mișcarea*. Eminescu vorbește și de *starea dintâi*, pacea eternă ce pare a se opune holomișcării heraclitiene, dar și *proporției de mișcări*: „S-a zis de mult că frumusețea consistă în proporția

⁴ *Ibidem*, p. 270.

⁵ *Ibidem*, p. 272.

⁶ *Ibidem*, p. 273.

⁷ *Ibidem*, p. 275.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*, p. 279.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ Citat după lecțiunea lui Nicolae Georgescu, ediția critică Mihail Eminescu, *Poesii*, București, Editura Academiei Române, 2012, p. 645.

¹² David Bohm, *op. cit.*, p. 280.

de forme. *Nimăru* (s.n.) nu i-a venit în minte că consistă în proporția de mișcări și, cu toate acestea, asta e adevărata frumusețe. Frumuseți *moarte* sunt cele cu proporție de forme, frumuseți *vii* cele cu proporție de mișcări. E evident că această proporție de mișcare unde nimic nu e prea întins, nici prea flasc, e o stare de echilibru – fericirea¹³. Constantin Amărieuței, filosoful din exil, înclina să reducă ontoestetica eminesciană la proporția de forme. Și asta parcă și Eminescu i-ar fi dat soluția: *starea de echilibru – fericirea*. Tocmai am găsit ceea ce poetul a numit *împăcarea antitezelor*, statornicia în omenie, ca Ființă a poporului român.

Holomișcarea atenuază vechea ruptură dintre gândirea logică, abstractă, și cea empirică. „De fapt, se creează posibilitatea pentru o mișcare nefărămită de curgere de la experiența imediată la gândirea logică și înapoi pentru a se pune astfel capăt acestui tip de fragmentare¹⁴. Deși conștiința se fundează pe o ordine înfășurată, tot ce intră în spațiul ei de manifestare este *ordine explicită*. Totul se organizează în conformitate cu categoriile rațiunii: „În acest fel poate fi dezvoltat un sistem atotcuprinzător de concepte și imagini mentale, care să fie reprezentare mai mult sau mai puțin fidelă a «lumii manifeste»¹⁵. Dar gândirea este, simultan, nu doar reprezentare, ci și creștere holonică a memoriei.

Conform ordinii implicite, materia devine suport pentru memorie/informație pe care o înfășoară în celulele creierului. Astfel, materia și conștiința „sunt aspecte esențial diferite ale aceleiași ordini atotcuprinzătoare¹⁶. Psihosomatica sugerează și stabilește legătura dintre materie și conștiință. Vechea psihosomatică le vedea însă separate în *interacțiune*, ceea ce oculta ordinea implicită. Realitatea profundă nu e nici mintea, nici materia, ci „una de o dimensiune și mai înaltă, care este fundamentul comun dincolo de ambele¹⁷. Ele nu sunt decât subtotalități ale totalității – ordinea implicită: „presupunerea că fiecare ființă este o realitate independentă care interacționează cu alte ființe umane și cu natura ne va induce în eroare și este, de fapt, greșită¹⁸. Se recunoaște aici că *arheul* lui Eminescu rezolvă iluzia independenței. Bohm spune că ființele umane „sunt proiecții ale unei singure totalități“. Acestei totalități Eminescu îi zice *Archaeus*. În fiecare om se ascunde nu doar *partea*, ci întregul *arheic*, dar totdeauna inconfundabil, ca persoană: *Oare eu, tu el nu e totuna?* se întreabă poetul în manuscrise. Orice ființă este *oceanul* primordial de energie: „Adică el poate fi *simțit* ca un vid sau ca un nimic înăuntrul căruia conținutul uzual al conștiinței este doar o

mică mulțime, de fațetă neglijabil de mică¹⁹. Recte, „muști de-o zi“ (Eminescu).

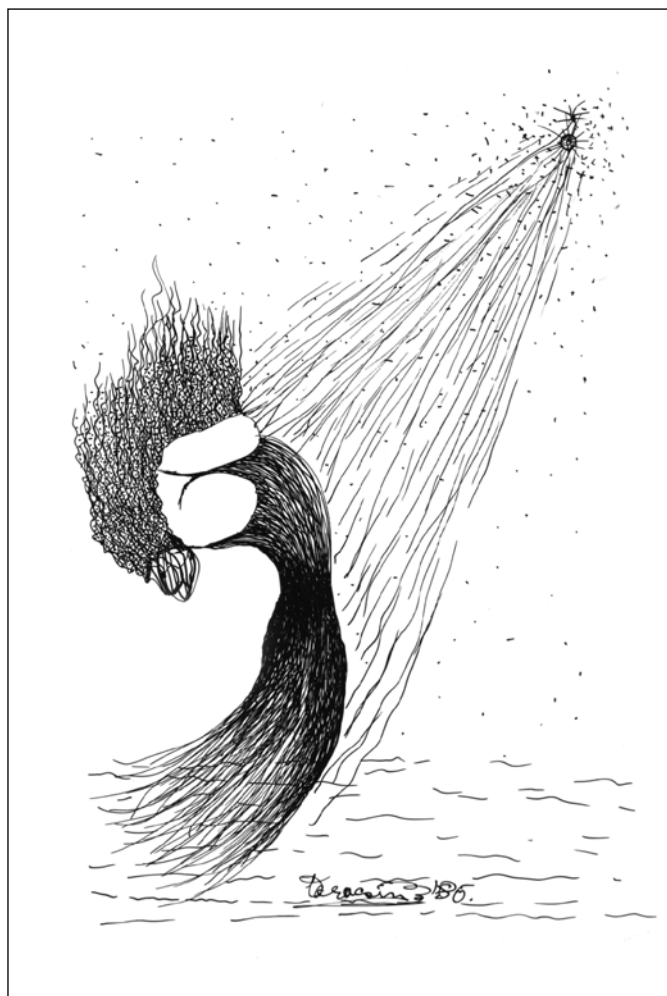
Ordinea implicită schimbă și perceperea conceptului de timp, căci realitatea este multidimensională. Fiecare proiectează propriul timp pe acest imens fundament multidimensional. Este vorba despre o proiecție creativă, nu mecanică. De aici „subiectivitatea“ spațio-timpului în linie Schopenhauer-Eminescu-relativitate cuantică, dar fără subiectivismul solipsist²⁰ al abatelui George Berkeley, ci în sensul holodinamicii din univers.

Despre acest fundament holodinamic nu avem vreo cunoaștere, dar „el este mereu, într-un anume sens, înfășurat în conștiința noastră²¹. „Este acest fundament țelul absolut a oricui?“, se întreabă Bohm. El ar putea fi doar un stadiu al altui fundament, la nesfârșit. Este evident că autorul ezită să numească fundamentul holomișcare ca fiind Dumnezeu, deși pornea de la sugestia carteziană a ceea ce interconectează materia și conștiința. De cercetat în ce măsură Dumnezeu este însăși *holomișcarea*, căci, se știe, că Dumnezeu a fost văzut drept ceea ce nu participă la mișcare, dar o *trezește*, încă de la Aristotel citire.

¹⁹ *Ibidem*, p. 295.

²⁰ *Esse est percipi* („To be is to be perceived“; „A fi înseamnă a fi perceput.“).

²¹ *Ibidem*, p. 298.

¹³ M. Eminescu, *Opere*, XV, *Fragmentarium. Addenda ediției*, Editura Academiei Române, București, 1993, p. 332.

¹⁴ David Bohm, *op. cit.*, p. 285.

¹⁵ *Ibidem*, p. 288.

¹⁶ *Ibidem*, p. 292.

¹⁷ *Ibidem*, p. 293.

¹⁸ *Ibidem*, p. 294.

Câteva însemnări fugare despre poemul *Memento mori*

Memento mori reprezintă, credem, expresia integrală a romantismului eminescian la un moment dat, ilustrând deci cum nu se poate mai fidel etapa de creație a primilor ani de după 1870. Ne aflăm în faza multiplelor lecturi și acumulări de informație culturală, inclusiv istorică. În același timp și în faza proiectelor majore ale poetului, care vor constitui centrul preocupărilor sale de viitor. Diversele influențe, nu doar cele schopenhaueriene, coroborate cu deja nefericite experiențe personale altoite pe o sensibilitate accentuată, îl conduc spre o filosofie a istoriei negativă, în miezul căreia tronează ideea perisabilității civilizațiilor, dar și spre un etos al caducității și zădărniciilor umane. Și e de-a dreptul revoltat că, aruncat fără voința sa pe scena lumii, nu poate avea acces la secretele care guvernează legile și viața universului, în pofida oricăror eforturi proprii, întrucât din capul locului cineva „A pus gânduri uriașe într-o țeastă de furnică“. Avem aici exprimarea disproporției dintre nemărginita sete de cunoaștere a ființei și limitările ei biologice și temporale. Desigur, tema poemului, privind șubrezenia condiției omenești, e de vârstă antichității, cu vestitul motiv „fortuna labilis“ și mai ales cu sentințele Ecleziastului, referitoare la iluzia puterii și vremelnicia gloriei. La așa ceva s-a gândit poetul când, din multe variante de titlu pentru poemul său, a ales *Memento mori*. Cum spuneam, textul are toate ingredientele școlii romantice. Mai întâi se poate vorbi de o răfuială cu raționalismul, în aparență atât de încrezător în șansele progresului prin știință: „Palid stă cugetătorul, căci gândirea-i e în doliu: / În zădar el grămădește lumea într-un singur semn“. La fel de neputincioasă ca gândirea științifică e și

arta. Însuși Orfeu e de neconsolat după pierderea iubitei, chiar dacă în trecut, cu „glasu-i, ce-nviase stânca“, „De-ar fi aruncat în chaos arfa-i de cântări îmflată, / Toată lumea după dânsa, de-al ei sunet atârnată, / Ar fi curs în văi eterne“. Căci atât gândirea cât și poezia „În zădar le scrii în piatră și le crezi eternizate“. Unii comentatori precum D. Popovici, (vezi **Poezia lui Mihai Eminescu**, Buc.: Ed. Tinerețului, 1969, p. 224) cred de altfel că textul eminescian propagă doar idei sceptice, abandonând orice speranță în triumful binelui, fiind construit pe „conceptul antic că vanitate este toată activitatea omenească“. Nu și Alain Guillemeau care considera că, măcar în etapa când scria *Memento mori*, „Eminescu nu este cu totul dominat de ideea de neant“. (vezi **Geneza interioară a poeziilor lui Eminescu**, Iași, Ed. Junimea, 1977, p. 108). Găsim, tot pe filieră romantică, și o reacție contra obiectivității și clarității stilistice de tip clasic, care subminau libertatea absolută a imaginației și creației. Aici putem încadra nu doar imperfecțiunile formelor de expresie ale poemului, cât și numeroasele licențe cu privire la realități istorice și geografice. Eminescu a citit cu nesaț pagini de istorie națională și universală, fiind interesat nu atât de partea narativă a acestora, cât mai ales de înțelegerea lor, cu lecțiile și semnificațiile filosofice implicite. E cunoscută seriozitatea și competența cu care analizează publicistica lui Hașdeu, aferentă domeniului. Ca și, de pildă, acribioasele sale studii și cercetări despre Basarabia și Bucovina (vezi spre exemplu *Basarabia – Numele și întinderea ei*, apud **M. Eminescu, Opere**, vol. X, Publicistică, ediția Perpessicius, Buc.: Editura Academiei R.S.R., 1989, p. 56-70). Nu la fel stau

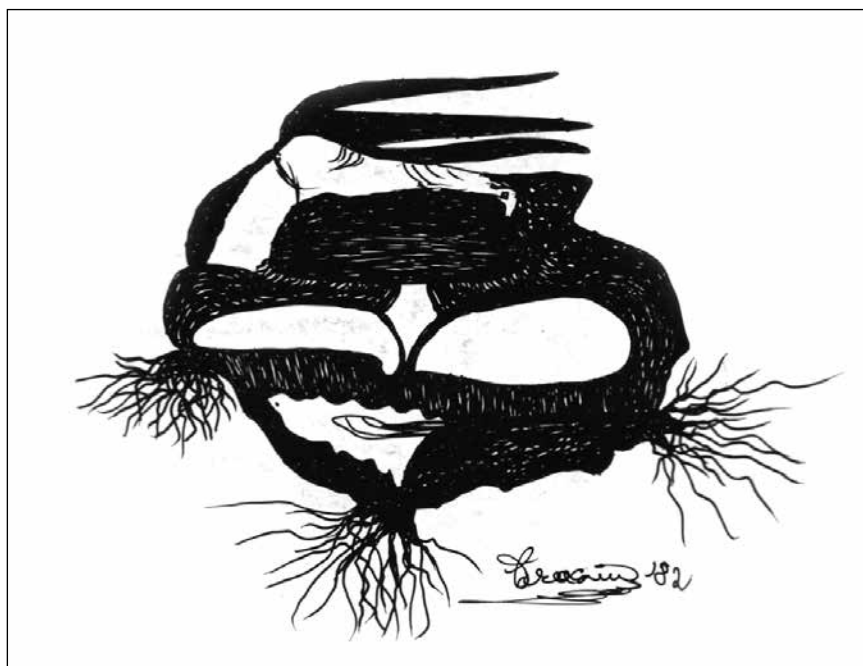

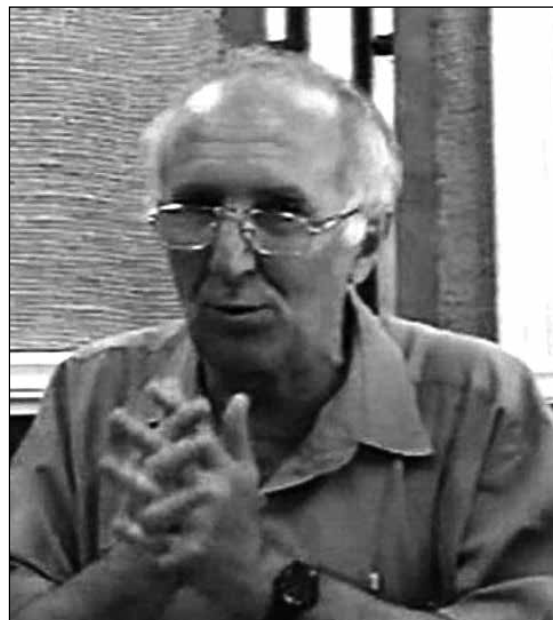
lucrurile când istoria e reflectată poetic. Aici interesul lui Eminescu este să producă sentimente coplesitoare, prin intermediul imaginilor grandioase, în care abundă coloritul fantastic de factură mitică și cosmică. De aici și amestecul absolut liber între adevărul documentat de specialiști cu elemente care țin de zona mitologică și folclorică. Acum nu mai prevalează atenția pentru comunicarea informației exacte, ci strădania de a fi convingător cu argumente care să producă stări emoționale, în primul rând printr-o imagistică adecvată. Devine mai importantă descifrarea misterele și aerului metafizic care înconjoară subiectul istoric. Așa se întâmplă și în *Memento mori*. Fragmentul dedicat Egiptului trebuie să impresioneze prin grandioarea cadrelor și peisajelor naturale, faptului istoric, profund spiritualizat, conferindu-i-se mai mult valoare simbolică decât exactitate. Încât o remarcabilă cercetătoare a poeziei eminesciene, Iliana Gregori (Știm noi cine a fost Eminescu? Fapte, enigme, ipoteze, Buc.: Editura Art, 2009, p. 121), detectează la descrierea Egiptului „detalii de-a dreptul fanfanteziste: o profunzime de flori multicolore – albe, roșii, albastre – (...) sclipind pe malurile Nilului“. Dar și „inadvertențe (temple cu coloane de *marmoră*)“ sau „anacronisme (preotul egiptean în *turnul maur*)“. Dorind să-și maximizeze valoarea mesajului, Eminescu nu pare niciodată deranjat de eventualul anacronism istoric. Ne amintim desigur că regele Tla, și el problematic, e cuplat într-o altă narațiune eminesciană cu frumoasa Rodope, a cărei existență se confirmă documentar la distanță de secole față de respectivul monarh. Plecând de la toate acestea și încă de la numeroase altele, însuși G. Călinescu observa „cât de puțină precizie istorică punea în lucrările sale poetul“, referindu-se desigur exclusiv la opera beletristică eminesciană, și nu la cea de factură științifică (vezi G. Călinescu, **Opera lui Mihai Eminescu**, vol. 1, Buc.: Editura pentru literatură, 1969, p. 503). Și altă obsesie romantică ocupă cumva întreg spațiul poemului: reîntoarcerea în timp (antichitate, Ev Mediu) și trăirea intensă a trecutului. Paseismul e de fapt o dimensiune fundamentală a universului poetic eminescian, cu dezvoltarea în paralel a unui sentiment de neîncredere și chiar dispreț pentru prezent. După elogiul Romei imperiale și descrierea edenică a Daciei eroice urmează în *Memento mori* o scurtă dar acidă radiografie a prezentului, derizoriu în comparație cu trecutul și cu cei de altădată: „Ei purtau coroane de-aur, noi ducem juguri de lemn...“ și astăzi „ne simțim mari, puternici, numai *de-i gândim pe ei...*“ Avem deja o privire melancolică asupra lumii și omului care se va transforma tot mai mult în viziune pesimistă generalizată. Iar pesimismul stinge apetitul pentru expunere publică, pentru viața în comuniune, generând lehamite și dorință de însingurare. Până la urmă totul se traduce prin singurătate și moarte. Civilizațiile devin astfel iluzorii, atârând tragic pentru o clipă în indiferența univers, după care dispar în uitare. Ca și omul care, dincolo de rangul său social, este în chip inexorabil supus morții. Iată-l pe Sardanapal al Babilonului: „Ce-i lipsea lui oare-n lume chiar ca Dumnezeu să fie? / Ar fi fost

Dumnezeu însuși, dacă – dacă nu murea“. Și ca el „poetul-rege“, înțeleptul Solomon, dar și templele Sionului din care „Azi grămezi mai sunt de piatră din cetatea cea de ieri“. Sau prometeicul Napoleon, atât de providențial pentru epoca sa încât, dispărând, „Cu dânsul cartea lumii iar s-a-nchis“. Singurătatea existențială, împiedicând comunicarea fizică, întetește relațiile dintre oameni, lucruri și evenimente prin intermediul visului. Ca urmare visul devine la romantici, inclusiv la Eminescu, principalul canal de legătură atât cu realitatea diurnă cât și cu istoria. Când spune că „Turma visurilor mele eu le pasc ca oi de aur“, el știe că numai cu ajutorul lor poate vizita trecutul, învârtind în sens invers „uriașa roat-a vremei“. Călătorind în profunzimile timpului și convins că omul, din cauza condiției sale efemere, nu poate fi fericit, poetul deprinde un alt secret romantic: cel privitor la voluptatea suferinței. Astfel, ignorând chiar și „lacul ce dă viață nesfârșită“ cu apa lui vie, dar la fel de iluzoriu în privința fericirii, el alege să bea din „păharul“ lumesc doar „vinul poeziei ș-a gândirei“, trăind din plin și cu oximoronică voluptate întreaga suferință adiacentă. Tot romantice sunt strădaniile și preferințele sale de a pătrunde în tenebre, de a răscoli măruntaiele demoniacului, în căutarea necunoscutului și a tainelor nerelevante încă muritorilor. Ei bine, această pornire neostoită spre cunoaștere, dovedindu-și în cele din urmă limitele, va însemna pentru tânărul romantic Eminescu o altă interminabilă sursă de nefericire: „Nu-mi mai chinui cugetarea cu-ntrebări nedelegate / Să citesc din cartea lumii semne, ce mai nu le-am scris. / La nimic reduce moartea cifra vieții cea obscură – / În zădar o măsurăm noi cu-a gândirilor măsură, / Căci gândirile-s fantome, când viața este vis“. Cum în fața inevitabilei extincții nici componenta morală nu mai este relevantă, tot mai apăsător poetul își construiește o viziune tanatică, rezultând din convingerea că sfârșitul vieții stă în incontrolabila legitate universală. Există fatalmente un gol apocaliptic care absoarbe cu nesaț tot ce e viu, fără a face distincție între biologie și istorie. Ca nimeni altul, depășindu-l ca amplitudine pe Bacovia, dar evident în manieră romantică, Eminescu pictează încă de pe acum sumbre tablouri ale morții: „Marea valur-le să-și miște și să tremure murindă, / Norii, vulturii mariumbrii, a lor aripi să-și aprindă, / Fulgeri rătăciți s-alerge spintecând aerul mort; / În catapetasma lumii soarele să-ngălbenească, / Ai peirii palizi îngeri dintre flăcări să crească / Și să rupă pânz-albastră pe-a cerimei întins cort. // Fulgerul să înghețe sus în nori. Să amorțească / Tunetul și-adânc să tacă. Soarele să pâlpâiască, / Să se stingă...Stele-n ceruri tremurând să cadă jos: / Râur-le să se-nfioare și-n pământ să se ascunză / Și să sece-a lunei față, să se facă neagră. Frunze / Galbene, uscate, cerul lumile să-și cearnă jos. // Moartea-ntindă peste lume uriașele-i aripi: / (...) Timpul mort și-ntinde membrii și devine veșnicie“. Și dacă tot cercetăm marca romantică a poemului *Memento mori* nu putem exclude referințele la natură, o natură extatică și cotropitoare prin abundența și expansiunea sa vegetală. Peisajul eminescian

din acest poem depășește net dimensiunile firești ale omenescului, căpătând alură cosmică. În studiul deja amintit, spre a caracteriza anvergura peisajului natural din poemul eminescian, D. Popovici găsește adjectivul potrivit: colosal. Elementele care compun acum natura sunt menite să sugereze imuabilul, rezistența la intemperii și ravagiile timpului. Vorbim de munți, de stânci, de străvechi cursuri de apă, de păduri și codri milenari. Soarele, luna și stelele, însuflețite, conferă măreție peisajului, participând la evenimentele terestre, cu riturile și ceremonialul lor ancestral. Ideea de colosal se potrivește și fragmentului care opune zeii dacilor celor ai Romei, amintind de imaginarul home-ric. Cadrul mitic se încarcă, prin cosmicitatea lui, de sacralitate. Scenele sunt aproape paradisiace, de început de lume. Astfel, „răsărit din sfinte-izvoară, / Nilul mișc-a lui legendă (...) / Către marea liniștită“, iar Iordanul „udă câmpii verzii Palestine“, cea cu „struguri de-aur“ și codri de măslin. Vedem și „munții Greciei, scânteind muiți în soare, / (...) „cu stânci încremenite printre nouri de purpur“. Toate aceste scene pălesc însă în fața peisajului dacic, zugrăvit mai ales cu inima și penelul patriotului ardent, pe parcursul a nu mai puțin de 53 de strofe. Cum reconstituirea Daciei este una poetică, sugerând maiestatea, recuzita va fi și ea pe măsură: luxuriantă vegetală, relief cu geologie impozantă, faună și floră de toate felurile. Versurile de început probează elocvent maniera în care va fi pictat întreg tabloul: „Lângă râuri argintoase, care mișcă-n mii de valuri / A lor glasuri înmiite, printre codri, printre dealuri, / Printre bolți săpate-n munte, lunecând întunecos, / Acolo-s dumbrăvi de aur cu poiene constelate, / Codrii de argint ce mișcă a lor ramuri luminate / Și păduri de-aramă roșă răsunând armonios“. Undeva, pe înălțimea munților „Dochia are un palat din stânce sure“, cu grădini de flori din care „vezi luna trecând albă și frumoasă“. Iar zâna Dochia „cheam-o pasăre măiastră“ coborând cu aceasta spre râul și spre luntrea ei de cedru trasă de lebede.

Vorbim de fapt de fluviul Dunărea și de călătoria fantastică a Dochiei spre mare. O călătorie implicând mitologii autohtone, străbătând munți și câmpii, cu arbori din care ies împărătese, zâne și fete de împărat, purtând pe umeri donițe cu lapte proaspăt de cerboaică. Uzând iarăși de o licență, poetul situează muntele sacru al zeilor daci undeva pe traseul Dunării spre mare închipuind și palatele lor somptuoase, cu petreceri la care participă frecvent ca niște convivi familiari luna și soarele. O legătură osmotică între fapturnile mitice ale țărâmului anticei Dacii și puterile cerului ocrotitor este în poemul eminescian mai mult decât vizibilă. „Ăsta-i raiul Daciei veche“, exclamă poetul după ce încheie un portret aproape biblic, unde nu mai regăsim obsesia timpului și a morții. Dincolo de orice comentariu asupra acurateții datelor istorice oferite, textul poemului impresionează prin valențele sale estetice, capabile să provoace nu doar apetitul reflecției grave, ci și inefabile stări de reverie. Firește, putem declara insatisfacții legate de multe imperfectuni formale, rime neglijente, abateri de la gramatică precum dezacorduri, flexiuni improprie etc. Într-o mare măsură ele se explică prin simplul fapt că poemul a rămas printre manuscrise, în faza sa de șantier, fără a fi primit de la poet drept de publicare. Dar peste toate, și cititorul cu minimă predispoziție pentru trăire emoțională va recunoaște frumusețea greu de egalat a textului, atingând adeseori cotele sublimului. Iar în acest punct e momentul să ne reamintim ce constata la mijlocul primului veac al erei noastre autorul **Tratatului despre sublim** (în **Arte poetice. Antichitatea**, București: Editura Univers, 1970, p. 345): „Mai mult prețuiește sublimul cu defecte decât mediocritatea fără cusur“. Prin adâncimile tensiunii interioare și uluitoarele sale demonstrații de virtuozitate poetică, dar și prin ușurința eminesciană în a descifra esența istoriei și a sufletului omenesc, poemul *Memento mori* atinge deseori, cu asupra de măsură, splendoarea și sublimitatea.

Corneliu FOTEA

Jurnalul cu Eminescu (29)

SCRISORILE CĂTRE EMINESCU – (PRIMUL CAIET)

Urmează câteva

Bruioane de scrisoare; cred că sunt în total vreo 10. Le numesc bruioane de scrisoare pentru că au printre șiruri și adresarea directă către El. Dar le voi nota cu litere...

A. De pe-acum încep să bănuie că și eu vă citesc doar cu un gând, deci numai printr-o poartă, că intrând pe-aici voi citi lumea lui Eminescu numai așa.

Căci cu amețitoare lume ne mai ispitiți.

Stimate Domnule Eminescu!

Ca să mă pot descurca întrânsa e mult mai bine să mă rătăcesc.

Iată aici un șir de mândri tei, iată o cărare bătută de lună, iată un pod peste luciile plăci ale mării...

Dar unde duce oare?

Ce-i dincolo?

Nu, nu dincolo-dincolo, ci la capătul său?

Da, asta e. Chiar asta e, o insulă? O biată insulă.

Ce este acolo? Asta vreți să strig, dle Eminescu? Ce e, ce văd acolo, nu? Dar eu nu vreau doar să strig, nu vreau numai să strig, vreau să și văd, trebuie să văd.

Intru-n nuntru, sui o treaptă... Când acolo sub o faclă doarme un singur rege-n raclă.

Un rege...

O raclă este lumea...

Dar acolo, în insulă, în insula bătrânului ermit este Ea. Ea adică cea mai frumoasă față a dumneaei.

Fie, dle Eminescu, fie și așa. Merg după Dumneavoastră.

Dar cine e dumneaei? E Viața sau e Moartea? Sau ele sunt doar cele două fețe ale Lumii?

Am să scriu la noapte, acum e ziuă și vin altele pe capul meu: animalele, școala, și toate acele treburi de zi și de seară. Și trebuie să amân, pentru vremea în care...

Când voi fi liniștit...

O, Domnule Eminescu, și lumea mea este un palimpsest. Oare toți facem asta? Răzuim cu osârdie, tot ce-au trudit cei dinaintea noastră, ca s-o punem în locu-i pe-a noastră; și facem asta știind că după noi vin alții care vor face la fel.

Și ca să n-o facă, distrugem vechiul manuscris. Mai bine să-l distrugem, nu-i așa?

Pentru că oricât ne-am strădui, noi repetăm ce-au făcut alții înaintea noastră...

B.Vedeți, Stimate Domnule Eminescu, nu fac și eu altceva decât să pun întrebări.

Sunt cel mai iconoclast dintre închinătorii DVS. Dar trebuie, cum spune dl. Arghezi, ca să vă pot pricepe, mai întâi să vă dărâm.

Dar câtă coajă, vai câtă coajă, am spus eu cândva, Dl. Eminescu, pentru un sâmbure atât de...

Dar o spuseseți Dvs mai bine: *Atâtea somptuase palate pentru o singură idee!*

Merită oare încercarea? Merită!

Și nu numai că merită dar, dar cine s-o poată învăța dacă n-o dai cu zăhărelul?

Deprinde-te cu moartea mea, iubito! – am spus eu cândva, foarte terestru și practic.

Era poezie?

E poezia noastră. Dvs numai ne-ați anticipat-o, **cu gândiri și cu imagini, înnegrit-am zeci de pagini.**

Nu-ți meriți moartea, fiul meu – ar fi zis Brâncoveanu ultimului său fiu, mezinului său care, înspăimântat, plângea în fața călăului care-i decapitase deja pe frații săi mai mari.

Nu-ți meriți moartea!

A merita moartea?

Și la nunta mea va cădea o stea...

Și la nunta mea...

Mereu va crește umbra, noi vom dormi mereu.

C. Și dacă peste noapte un tei am să visez...

Nu știu dacă, știu însă că-n noaptea asta sau în nopțile ce vor urma, vă voi vorbi în somn și va trebui să veniți, ca steaua, deasupra-mi.

Aș spune în preajmă de n-aș fi netrebnic, nevrednic cum sunt, o vai, de-atâtea ori.

S-ar putea să vă văd o dată umbra plecată peste paginile astea?

Dacă va fi așa înseamnă că vă voi chema din valurile vremii și din noaptea vecinicei uitări, chiar de va fi să împetresc, chiar de voi rămâne mut; va trebui să se întâmple o dată și asta.

N-am altă dorință. ar trebui poate să vă parafrazez, zicând: **Un singur dor mai am:** de-ar fi pentru noi oamenii obișnuți un Dincolo, în care să mai ființeze ceva din noi, de-ar fi așa zic, n-aș vrea decât să vă întâlnesc.

Nu să-mi vorbiți – mi-ați spus atâtea în acest răstimp de când tot stăm la cislă – ci ca să știu cum ați plecat Dincolo, știind că plecați.

D. Și iată ce-mi țâșni acum în față, Domnule Eminescu!

Nu cumva domnia voastră s-a ascuns în nebunie ca s-o afle și pe asta? Cândva – nu, nu doar cândva, ci și acum, mă bate gândul acesta – visam să scriu, în numele Dvs. un jurnal al zilelor în care Eminescu trăia după Eminescu sau în umbra lui.

Nu cred c-a fost o farsă, chiar dacă, să admitem, ați fi știut. Sunt mărturii, dar cât or fi ele de cinstite? – la dvs. oricum nu era farsă. Asta nu ați făcut domnia voastră niciodată.

E. Ce mult ați iubit acest neam, Domnule Eminescu, cu disperare, cu mânie, cu înverșunare. Nu știu pe altul să-l fi iubit la fel ca Dvs., iar comparația nici nu are rost și nici valoare.

Ci iată, eu nu vă pot urma, nu-l pot încă iubi cu atâta patimă.

Sau poate îl iubesc cu atât mai mult cu cât îl defaim, cu cât mai mult îi văd lașitățile, meschinăria, nimicniciile, nemernicia.

Da, mai ales nemernicia, pentru care ați blestemat dvs în **Doină**.

De aici și gândul de-a scrie cândva o istorie tragică a acestui neam, nu triumfală, nu glorioasă, ci tragică.

Adesea mă gândesc cum unii din fruntașii săi, parcă anume au fost orânduți (sau le-a fost de undeva de Sus orânduți!) să coboare acest neam până la cea mai înjosi-toare treaptă, pentru a-i dovedi parcă, încă și încă o dată vigoarea, trăinicia, veșnicia, cu toate păcatele sale.

Iar noi locului ne ținem.

F. Deși mi-am dorit și mi-am impus aproape, iată că și la mine intervine, și încă cum, **Stimate domnule Eminescu**, ceea ce numim acum cenzura interioară.

Și asta pentru că subiectul acesta, atins de mine numai în treacăt, e și pentru moștenirea Dvs, delicat. (Se poate spune și altfel? Cred că da!)

E vorba de atitudinea românilor față de creștinism. Ca român sincer Dvs., vorbiți despre asta doar în treacăt, în atitudine însă.

Și uite că nu știu cum să încep acest subiect. lmi făcusem o introducere violentă cam așa:

Cât de mult mă bucură într-un fel, această vechime a noastră strălucit exprimată de DV. în sintagma creștinismul de relație.

Crocodili plângăcioși, paiate și alte bocitoare pe ruinele sentimentale, au iscodit, după nu știu ce închipuite doar de ei, atitudini, ceea ce se numește profundul creștinism, ba chiar ortodox al românului.

Nimic mai fals, decât acest atribut profund!

Vor fi fiind și la noi bigoți și habotnici, dar nu din frica de Judecata de Apoi, ci mai ales ca să nu-l supere pe Stăpân. Ei, poporeni, s-au dus la biserică să asculte Cartea dar mai ales să se vadă împreună, în for, în agora, nu pentru a se prezenta în fața lui Doamne Doamne, ci pentru a se prezenta în fața lor.

Acolo Făt-Frumos o poate întâlni pe Ileana ca Ileană a lumii și a părinților ei; bătrânul își vedea camarazii de armată ori de război, fetele pe care le-a iubit, își amintea de cei morți, de cei din afară și de cei dinlăuntru.

Unde să mai fie aici Doamne Doamne?

Pe ce loc să mai stea?

Poate doar în ei.

Da, numai în ei.

Că de unde ați fi știut Dvs. să roștiți: E menirea-mi adevărul numai-n inima-mi să-l caut?

Și-l puneau pe preot să le citească despre chipul și asemănarea lor cu Doamne Doamne.

Ei însă, neștiind, necunoscând decât în direct, ca patriarhii, pe Dumnezeu, vorbind cu El precum vorbea Avraam sau Noe sau Iacov sau Moise.

Iar dacă voiau, când voiau, mai puteau ruga pe câte un mijlocitor, câte un sfânt mucenic ori sfântă mucenică, sau, cel mai adesea, pe Maica Domnului care le apare numai în ipostaza de Mamă.

De ce ați fi Dvs. avut nevoie de Mijlocitor?

Ce să-i spuneți?

Intrebările DV sunt despre sâmburele lumii, despre afundul afund. Acest sâmbure al lumii n-are nimic, dar nimic creștin.

Cum să se umilească în fața unui Mijlocitor, cel în care Domnul a pus nemargini de gândire?

In Cerul văzut de Dvoastră nu există nici Treimea cea Sfântă, dară-mi-te Blândul Nazarinean?

Nu știu de ce pentru Dvs, ca și pentru cei mai mulți dintre români, Iisus nu este de natură divină, sau este, dar nu egal cu Dumnezeu, ci ca un om, ca ceea ce putem ști, Fiu al omului.

Fiu al omului, ca și Făt Frumos din lacrimă și alți eroi de basm. Iar dacă se poate vorbi de DV. ca despre un poet mistic, atunci misticismul Domniei Voastre, din păcate pentru ei, cei mai sus invocați, n-are mai nimic sau aproape nimic, de-a face cu teologia creștină.

Ca om și ca orice român nu mă îndoiesc că veți fi fost credincios cu măsură, dar poetul n-are nimic a face cu asta.

Ba dimpotrivă,

Iubirea este de altă natură decât cea apostolică, alta decât cea din vestita epistolă către Corinteni a Sfântul Apostol Pavel.

Când voi fi în stare voi scrie pe larg despre asta, acum doar o propoziție m-a stârnit.

N-ajunge.

Trebuie să mai citesc, trebuie să vă mai întreb. Poate că acum mă înșel.

Și nu am destule texte să pot demonstra ca dl. Pompiliu Constantinescu că sunteți un poet păgân și n-am nici argumentele părintelui Petrea, ca să vă înșirui, ereziile, blasfemiile, păcatele, ca atunci în beciul primarului de la Frumușica.

Erezii, erezii, păcate, păcate, dar cât de rodnice pentru poezie, ca și blasfemiile de altfel.

Nu este vorba numai de acea propoziție care o tot folosesc marxistii, cu **morți sun cei muriți**, ci mai ales avaturile, care vă sunt atât de dragi.

Nemurirea este, la Dvs. nu prin Înviere, ci prin reîntrupare. Iar bucuria este încetarea reîntrupărilor, ca în Nirvana.

Să cred oare că sunteți budist, Dle Eminescu?

Sigur, nu un budist prin naștere sau inițiat, ci acel bărbat care se crede budist pentru că nu mai poate fi creștin...

G. Poeții, câți îi avem adevărați, **Domnule Eminescu**, sunt numai în măsura în care vă urmează.

E oare prea aspru ce spun? E aspru, știu.

Cine-mi dă dreptul s-o spun? Numai aceste scrisori către Dvs. (acum de fapt doar note pentru viitoare scrisori).

Ca să mă explic vizavi de Dvs. nu e nevoie, față de dumnealor, da! Și asta voi încerca să vă spun acum.

Terestru și dumnezeire la Arghezi. Steaua lui Blaga.

Nirvana modernă, decadentă și ultra actuală a lui Bacovia.

Un român în fața Occidentului, la fel ca epoca lui Mircea în fața contemporanilor D.V. Baconsky.

Un eminescian ca fire, Voiculescu.

Dar atitudinii eminesciene, cu duiumul: o eminesciană stingere la Blandiana, o plenitudine la Sadoveanu, nenuntitul la Barbu și peste toate o maimuțăreală a lui Eminescu, neseriozitate, zeflemea.

O, nu, nu zeflemeaua adânc omenească și de aceea sublimă a unui mare poet, precum dl. Caragiale, ci zeflemisirea omului, a țării, a lumii; la mai toți cei pe care ni-i credem contemporani și urmași ai DV., de la Nichita, Păunescu, Sorescu și până la cei din generația lui Liviu.

Ce ne mai rămâne?

Un eminescian e Cezar, poate prea grav, atât de grav că și pe el îl suspectez, uneori, de parodie.

Unde o fi poetul cel grav, cel serios?

Căci jocul ne omoară, domnule Eminescu, jocul de-a țara, de-a viața, de-a iubirea, De-a moartea...

Dragii mei o să mă joc cu voi o dată de-a ceva ciudat...

Da, dar cel puțin Arghezi ne anunță că se joacă, ei, ceilalți, fac doar pe gravii, se maimuțăresc!

Pentru mine, Eminescu înseamnă seriozitate, demnitate, mai ales demnitate și cu asupra de măsură, în fața vieții și-a morții, și-a naturii și-a iubirii, și-a istoriei, și mai ales a lui Dumnezeu.

H. Uitată-i a naturii sfântă limbă. Dar Dvs, **Domnule Eminescu**, sunteți o natură, sunteți limba aceea simplă pe care o tot ocolim noi de-un veac. De ce oare?

Încă nu știu, voi încerca să-mi răspund. Dar de pe-acum spun un gând: pentru că... nu, nu-i acesta gândul!

lata că nici măcar nu-l pot formula.

Eram în preajma lui (ori el îmi sta în preajmă!) Și... îmi sta pe limbă... (De ce pe limbă?) Pentru că nu mai privești soarele, știindu-l acolo de când te-ai născut și nici aerul și adesea nici chiar propriul trup și...

De vorbit am vorbit, vrute și nevrute, dar când să pui condeiul pe hârtie.

Nu, nu, ca să pot vorbi cu DV. trebuie să evit orice ceremonii; ceremoniile îndepărtează, amână, mistifică. Și numai Cuvântul DV. exprimă adevărul.

Atunci de ce mai caut în spatele cuvintelor? Să le cat în față, drept.

Pentru că DV. când roștiți Moarte, chiar moarte gândiți. Când spuneți Amor, asta gândiți. Când...

JURNAL. dec. 1988 Și orgoliul acestor scriitori, Și gândul de-a le pune în cartea Măzărenilor.

Da, da, în singurul loc, cred eu acum, în care ar putea să încapă.

I. Ca în cămara ta să vin/Să te privesc de-aproape...

Da, **Domnule Eminescu**, trebuie să vă privesc de aproape, de cât mai aproape, să devin eu însumi cel care spune cele ce ați spus, nu cele ce năzuiți (?) a spune în clipa în care spuneți. Pentru asta trebuie să am în față, hârtiile Dvs.

Până atunci, ceremonii pentru amânarea sărbătorii.

JURNAL. CĂLIMĂNEȘTI DEC. 88. Dacă vin banii de la Nistorești am să iau cele două volume care-s aici la librărie. Dacă le iau voi avea un an bun. Dacă nu-i spun Ei încă de existența lor, poate vin banii.

Și de scris n-am scris mai nimic. Dar când să mai scriu?

Aici n-am nici măcar o masă pe care să scriu. Dar am descoperit un sistem bun, așez perina asta pe genunchi. Dar poți oare scrie o oră două cu perina pe genunchi? Și la lumina asta chioară?

Să încercăm, să vedem,

Deocamdată răbdare și încă o țigară. Mă duc mai târziu la ultrasunete.

Să mă usuc mai întâi după baie.

Așa că și aici, vezi Foteo, că n-ai scăpat de notele zilnice și de fatala ta interesindolență.

La Măzăreni, Foteo, la Măzăreni!

J. Ce-s astea, **Domnule Eminescu**, ce se întâmplă cu Dvs. în anii aceștia?

De unde acest gând atât de ispititor al Morții? Există ore un mobil?

A murit atunci cineva?

Cineva foarte drag? Acel înger palid?

Unii susțin că aceasta-i doar o poză romantică. La dvs, poză?

Nu știu să cred. Nu vreau să vreau să cred.

Și mai apoi ispitirea cu dragostea și ispitele Lumii. Și Hyperion cel ispitit cu moartea. Moartea-iubire.

Acum nu sunt în stare să înțeleg. Am fost cândva, poate voi mai fi din nou, dar când nu știu, deși sunt sigur că voi mai fi cândva în aceeași stare.

Trebuie să mai fiu în stare să-mi răspund.

Și a naturii sfântă limbă și limba veche și-nțeleaptă. De astea am nevoie.

Dar, Doamne, cum să mă împart între Măzăreni și Dvs și viață pe de altă parte? Măruntă, meschină chiar, dar totuși viață.

Să plec într-un Tahiti al meu. Dar unde să-l gădesc?

Cum să părăsesc lumea asta pentru Tahiti cel visat cu Mariana astă toamnă?

Cum să stai în Bărăgan acum? Abia la primăvară când ei anagajează lucrători, când.

Acum nu știu, acum nu pot răspunde la întrebarea asta. Mi-ar trebui un șut în fund, un șut din acelea care trezesc omul la viață.

Și timpul crește-n urma mea...

Nu, încă nu mă întunec, dar mă înceteșez mereu, mereu.

K. Nu, nu voi putea face o comunicare, cum visam, voi scrie doar o glosă, sau glosse.

Dar când?

În noaptea asta? Da, sau de fapt în dimineața asta că este deja unu și ceva.

Da, dar cum să scriu cu amenințarea deasupra capului meu? S-a ordonat să părăsesc schitul.

Nu pot să cred, nu vreau să cred așa ceva. Nu cred că va fi așa!

Dacă secretarul cu propaganda, care e profesor, deh, nu mă va primi în audiență, măcar memoriul ce l-am scris în seara asta să-l primească și să-l citească.

Dar să glosăm la Eminescu?

Să încerc, domnule Eminescu, să încerc. Numai Dv. m-ați putea salva.

Numai TU!

Și nu de moarte!

Vai, din păcate, de moarte nu mă mai tem.

Mă veți salva de smintire, căci este singurul necaz, singura pacoste de care mi-e frică.

Acum în clipa asta înțeleg doar că ar trebui să mă apăr, dar cum? Și de cine?

JURNAL. Valea Neagră, februarie. 1989. Iarăși scrisorile pentru/ către Eminescu, fără gândul de-a le publica.

Doar așa vor fi sincere. Sincere și trăznite. Doar așa vor fi adevărate. Și de ce m-aș gândi la publicarea lor?

Poate doar la vreo lectură publică, asemenea cu cea care-i făcut-o în fața copiilor de la liceul 3, de s-au mirat amicii, Florin și Traian, de unde ai citit.

Doar așa.

Da, poate că numai așa!

Vai, dar câte mai am de făcut!

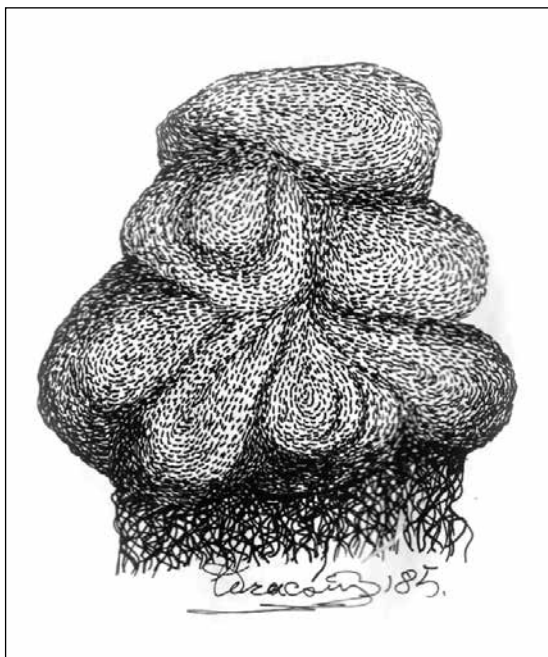
Și parcă m-aș repezi și până în Bărăgan.

Dacă la București ies toate bine, mă reped până acolo, dau o fugă, cum se spune.

Iar în călătorie mă lămuresc eu ce și cum.

Mai ales cum.

Bărăganul sau confruntarea cu ei!

U

Din poezia avangardei ucrainene, în traducerea lui Leo Butnaru

Volodimir GAVRILIUK (1904 – 2000)

S-a născut în familia unui preot din Zarvanița (actuala regiune Ternopol). Absolvă un liceu din Lvov, apoi își continuă studiile la Academia de Arte din Cracovia (1924-1930). Împreună cu prietenul său B. I. Antonici a redactat revista „Karbi” („Răboj”). În anii treizeci, publică frecvent în presa timpului. În poezie, își caută îndelung un stil propriu, pentru ca, în fine, să ajungă la futurism și suprarealism. După război, pleacă în Germania, apoi în SUA, ultimii ani ai vieții locuind în Montreal, Canada. A fost cel mai longeviv dintre poeții avangardiști ucraineni.

Volodimir GAVRILIUK

* * *

Când e noapte
și scrâșnesc palizii obraji metalici
și nu răpăie tamburina de tablă,
nu trosnesc încheieturile sub piele,
nu se aude zdrăngănitul,
nici șuieratul ce constrâng sângele
din venele oamenilor,
– Spune-mi,
atunci nu i se face dor de mine
strălucitoare tale inimi mecanice,
metalică madonă?

* * *

Vreau să fiu singur,
în mijlocul tuturor singur,
să nu mă vadă
nici ochii femeilor virtuozose,
nici ochii femeilor păcătoase,
nici „oamenii mari”,
nici oamenii mici,
nimeni.
Vreau să fiu singur,
ca luna în cerul pustiu
în serile de vară,

ca felinarul stins
pe ulița întunecată,
ca scena în noapte
dincolo de cortină.
Vreau să fiu singur –
să rătăcesc pe străzile orașului pustiu,
pe trotuarele lui
să calc în picioare toamna...
Vreau să fiu singur.

lelele nopții

Fum, foșnind în mâna hârtiei mele,
la geamul gurii deschise, rotocol, inelat.
Doar jet de pleonasme-n strănutări-bezele,
sufletul de propriul freamăt acapatat.

Foșnete atingând abia-abia fereastra: negrii fluturi
ai înstelatei nopți de vară. Pauze, printre ele.
În sânge – smoala setei, de poți s-o înduri.
În noaptea tandră trec pașnice, sumbre iele.

Aprilie tropical

Pe ramuri pietricele albe și negre.
Sudul e ars-cenușă, negru mangal.
Cerul revarsă lumini răsfirate jerbe
peste adevăratul aprilie tropical.

Ultramarin bătând spre violet
încearcă supliciu, mare sete nefirească
iar copacii oboșiți, toxici, cresc prea încet
de parcă nu ar mai vrea să crească.

Peisaj

Aceste case, asemeni unor garafe destupate
cu bere somnolentă.
Ea e pretutindeni prin nemărginitele câmpuri
în revărsări de freamăte
smaraldii.
Ea umple-ochi ale inimii
pahare de cristal,
amețește,
și trezește în ochi
sclipirea stropilor îmbătători
ca un freamăt sonor.

Zi împovărată de soare abundent
de parcă un tren de aramă
pe o cale ferată înclinată
ar fluiera departe.
Prin împărăția pâinii,
pe căi trasate peste ogoare,
rotocol de elice rotitoare
în zborul anului.

Cântec solar despre tină
Sălciile lucios-argintii cu limbile frunzelor zgârie cerul.
Toamnă. Din adâncul beznei răzbat calme foșnete.
Maiestoasa lebadă a norului alb își oglindește misterul,
plutind printre prelungile stufărișului baghete.

Ca fructul mestecat în gură, saltă, urcă, coboară,
cuvântul ce jinduiește negrul adânc, unde tina
n-o învolbură rusalcă sau duh de baltă, ci doară
cântul solarul ce-și coboară, abundentă, lumina.

* * *

I
Noaptea viuesc sirenele.
Dimineața viuesc sirenele.
Toamnă.
Mă vizitează amintirile,
ca niște oaspeți cunoscuți.
Eu nu servesc cu țigări
pe niciuna din ele, deoarece
nu am tutun.
Toamnă.

II
Pe strada Nabeleaka
treizeci și nouă:
eu,
Prichindel,
Pavlius,

Gavrileak.

III

Încolo câmpii, oriunde câmpii
și trebuie să merg să aduc lapte.
Mă dor gândurile
ca în subteran,
visând la orizonturi larg deschise.
Și noaptea se plimbă prin inima mea,
îmi suge sângele,
numai că bezna nu va putea sfâșia
senina mea dragoste.

* * *

Roțile vântului au lovit
în moara dimineții sinilii.
Dincolo de barajele ploilor
soarele cu aripi de aur
străbate văzduhul.
Cețuri plutesc peste pământ,
irizând fantasmagoric.
Bravul morar scuipe în palme.
Aripile fumului clatină
leagănul îndepărtatului vis...
Ziua împovărează orizontul
cu flocoase foale de nori ...
Și pojarul prinde să fumege
cu pulbere ca de chinovar.

Elegia intelectului

Vergele călite lovesc creierul
Ce e-n răscoală, tăcând încrâncenat.
Sumbră-i chilia prozei cotidiene,
În tihnă dorm corpuri și vis amânat.
Cum ar aduna fochiștii jărăticul
În ceas obosit și-n cursul vorbirii?
Cu formula calamburului de foc
Să clarifici sens în tainele firii.
Sună scurt. Da, florile de pe buze
Le-a incinerat suflul pustiului!
Tavanul, curbă metaforică, grea
Pe vertebrele acoperișului.
Însă scorjite brațe, capul
Genunchii duși la gură, în ispite
De-mpotrivire, toate încordate,
Împroșcând proteste neauzite
Despre ce și cum – noime-ntunecate!
Imperativul nașterii de versuri,
Ce-l alăptară, mângâiară muze,
Luminează doar ca licurici obscuri.
Istoria încearcă să-și priceapă
Sensul în furtuni de har, așa ceva,
În trucul eretic al vreunuia,
Neexcluzând sarcasm ce-ar stimula.

Ora florilor trece-n durere,
Rămânându-i inimii ne-nțeleasă;

La geam demența parcă se arată –
Clipă unică, clipă dubioasă.
Natura se comprimă, se încheagă
Într-un aprig dres ca după beție.
Freamăt de vânt alunecă pe harpă
Strigăt ce calmează trup, fantezie.

Tu ai reuși sau nu să te salvezi,
Lasă-te puterii autoritare,
Cu suflet uzat, ai zice năpărlit,
Strivit pe locul ăsta de-ncercare.

Variante pitorești, dar fără șic,
Grupaj după grupaj – niște fantome.
Explozia memoriei cu chipul
Celor ce au vedenii drept simptome.
Dezordinea-i amestecul a toate
Ce ațâță nervii și îi veghează,
În interminabil, aprig joc de șah,
Șansă pentru-un pion ce-naintează.
Pe pereți, pe geamuri și pe coperte
Îți observi amprente digitale
În variantele de ornamente,
Tinzând cu gându-n taine abisale,

Psihologie, înfruntând bulboane.
E revenirea ce iarăși te-a admis
În lorică, în aspra ei factură
Cu amplitudinea-i până-n miez de vis.

Faguri de răni ai timpului să-i pierzi,
Să ascunzi în humă mierea de leac?
Ca-ntr-un ciorchine greu de epigrame
Epitetele iar temele își fac.
Geniul ar fi oriunde de găsit,
În mitul vremii – marea măiestrie.
Scena soarelui, balerine-n eros,
Spectacol cu samsari, gangsteri, beție.
Teorii, strune, noblețe și gesturi
Metopele ideilor din piatră.
Subiecte-n complicată-alcătuire
În grafica de cărți, aleasă artă.
Matematica, tăcerea, muzica.
Sonată-n axiome, înaltul ton
De artă în deducții cumpătate,
Ca mitul despre-un mecanic Ixion.
IXIPSILON.

Nikola Madzirov

Nikola Madzirov – poet, eseist, traducător - este una dintre cele mai puternice voci ale noii poezii europene. S-a născut într-o familie de refugiați din războiul balcanic în 1973 la Strumica, Macedonia. Poezia sa a fost tradusă în patruzeci de limbi și publicată în culegeri și antologii din SUA, Europa și Asia. A primit Premiul European de Poezie Hubert Burda pentru autori născuți în Europa de Est și prestigiosul premiu de poezie macedonean Frații Miladinov la Serile de Poezie Struga, Premiul Studentski Zbor pentru cel mai bun debut, premiul Aco Karamanov. Pe baza poeziei sale, au fost filmate două scurtmetraje în Bulgaria și Croația. Compozitorul de jazz contemporan și colaboratorul lui Bjork și Lou Reed, Oliver Lake, a compus muzică bazată pe poeziile lui Madzirov, care a fost interpretată la Concertul de Jazz-Poetry din Pittsburgh în 2008. I s-au acordat mai multe burse internaționale: International Writing Program (IWP) la Universitatea din Iowa; DAAD din Berlin; Marguerite Yourcenar în Franța. Este unul dintre coordonatorii rețelei internaționale de poezie „Lyrikline”.

„Poezia aduce haos în societatea de control”

DAVIDE BRULLO ÎN DIALOG CU NIKOLA MADZIROV

Nikola Madzirov e un ogar al crăpăturilor, se inspiră din pasaje înguste, pătrunde, cu un cuțit, în trupul absenței. Astfel că, într-un oraș, fotografiază camera de hotel în care este cazat: în acel loc anonim, rămân urme ale celor care au stat acolo, ale celor care vor locui acolo, chiar dacă doar pentru o noapte. Fiecare cameră este o pădure. Despre viața lui relatează detalii incredibile: bunicul său, un refugiat din nesfârșitele războaie balcanice, săpând pentru a-și construi noua casă; străvechile

arme ale otomanilor învelite în învârtjiri de viermi, necesari pescuitului, momeli pentru supraviețuire. Un Homer cumpătat zace îngropat în labirinturile acestei povești. Născut la Strumica, Macedonia, la granița dintre Grecia și Bulgaria, refugiat la vremea lui, expatriat din Istorie, promoția 1973, Nikola Madzirov este un vagabond al poeziei. Charles Simić, marele poet sârb și câștigător al Premiului Pulitzer, a spus că citirea lui Madzirov „este ca și cum ai descoperi o nouă

planetă în sistemul solar al imaginației“. Mai mult ca oricare, Madzirov îți arată lucrurile dintr-un unghi neașteptat, plasează lucrurile într-o candoare care le face noi. De pildă, îmi povestește despre mama lui care ținea periute de dinți uzate, sigură „că mai păstrau în ele un strop din sufletul celui care le folosea“; despre tatăl lui care acum curăță piatra funerară a soției sale cu o periută de dinți uzată, „cu aceeași grijă ca a unui arheolog“. Madzirov vorbește în timp ce scrie: un poet a cărui copilărie a fost legată la ochi de soarta războiului, un poet post-sovietic, total european, care nu este interesat de „imaginea de ansamblu“, ci de lucrurile minuscule, uitate, ostenite, care ascund în sine o lume. Nu contează dacă descoperă cheia care descuie lumile, ci cheia îngropată în noptiera bunicii sale, a unei case care nu se va deschide niciodată, înrudită cu distrugerea și evadarea. Piero Salabè, traducătorul lui Madzirov în germană a recunoscut în el o înrudire care, pe lângă Simić, îi aduce împreună pe Lucian Blaga și Nichita Stănescu, pe Vasko Popa și Zbigniew Herbert. Titlul cărții lui Madzirov îmi amintește de un verset din *Evangelia după Matei*, de înspăimântătoarea domnie a lui Hristos: „de orice cuvânt van pe care îl vor rosti oamenii, ei vor da socoteală în ziua judecării de apoi“. Totuși, în poezia lui Madzirov se vorbește de nume neuzitate, de interdicții de a vorbi, de „cuvinte/ sub pietre împreună cu umbrele îngropate“. În tonurile sale – confesionale, „vegetale“, excesive – recunosc râurile lui Álvaro Mutis, ploile muzicale ale lui Bregović. Datorită unei serii de burse internaționale, Madzirov călătorește prin lume, scrie cu flerul unui histrion și al unui luptător; coordonează rețeaua de poezie „Lyrikline“, care are sediul la Berlin. Când vorbește – pentru a identifica o poetică – îi citează pe Octavio Paz și Hannah Arendt, Walter Benjamin, „Filter Yugoslavia“, războaiele din Balcani, Arvo Pärt; unele dintre versurile sale au fost puse pe muzică de Oliver Lake, un saxofonist american care a lucrat, printre alții, cu Lou Reed și Björk. Pe 4 aprilie, Madzirov se va afla în Italia, la Veneția, printre protagoniștii Festivalului Internațional de Literatură „Incroci di civiltà“. În unele dintre versurile sale, el își pictează portretul: „M-am îndepărtat de orice adevăr despre originea copacilor, râurilor și orașelor. Numele meu va fi o stradă de rămas bun și inima va apărea pe radiografii“. Iar apoi îți spune că poetul este o frunză pe arborele imprevizibilului, că trebuie să te încrezi în singurătate. E ceva cavaleresc și străvechi la Madzirov, un poet curajos, gata de călătorie – atât de diferit de cei care curăță o carieră de bocete și ectenii, de cei care cred, crescuți în curtea fermei, că sunt lauri, că au aurul la îndemână. Nu: cineva trebuie să audă strigătul râului, strigătele sfâșiate ale oamenilor – și, despre poezie, să spună natura ei de sapă, de torță, de sceptor.

Davide Brullo: *Ce relație credeți că există între poet și Istorie? Este poetul o santinelă la granițele Istoriei, un aventurier nesăbuit, un proscris? Poate poetul să schimbe istoria sau este supus evenimentelor istorice?*

Nikola Madzirov: Responsabilitatea poetului este să răspundă poveștilor „oficiale“, fie că este vorba de o revizuire emoționantă a cărților de istorie, fie că este vorba de a construi o poveste personală care să înceapă nu din ziua nașterii, ci din ziua în care începe să-și amintească. Poetul trebuie să fie suficient de puternic pentru a trasa o graniță distinctă între istorie și memorie, așa cum este necesar ca poetul să facă o distincție între minciună și imaginație, sau între global și universal, întrucât globalul este mai mult o categorie geografică, în timp ce universalitatea este umană și temporală. Când strămoșii mei, refugiați din războaiele balcanice de la începutul secolului trecut, au început să sape noul pământ pentru a-și construi noua casă, au dat peste săbii străvechi ce datau din vremea Imperiului Otoman, care a condus aceste teritorii timp de cincisute de ani; Bunicul meu era mai interesat de viermii pe care i-a găsit în timpul săpatului: îi folosea la pescuit, pentru a supraviețui în vremuri de sărăcie. El crea o poveste de supraviețuire și nu era interesat de semnificația arheologică a obiectelor care nu-i aduceau hrană. M-am născut la răscrucea dintre bălăile istorice care s-au purtat în curtea în care locuiesc și misterul pământului care acoperă obiectele pierdute ale oamenilor care au trăit aici înaintea mea. Hannah Arendt spune că nimic din ceea ce este, în măsura în care apare, nu există la singular; tot ceea ce este – este menit să fie perceput de cineva. Pluralitatea este legea pământului. Trăiesc în Balcani, unde toate războaiele încep cu lupte pentru un trecut mai bun. Războiul are pluralul său – războaiele vin și pleacă ca niște câini flămânzi în afara unei măcelării închise. Numai poezia există la singular. Totuși, dacă poezia ar fi existat cu unicul scop de a afirma „adevăruri“ istorice, ar fi devenit de mult istorie. Istoria este prima graniță pe care vreau să o trec.

Davide Brullo: *Ce relație există, din experiența dumneavoastră, între poet și exilat, exultant alungat, neputinciosul exilat?*

Nikola Madzirov: Astăzi suntem nomazi ai fricii. Singurătatea este o formă de „exil static“. Lumea de astăzi își experimentează noile localisme și noile ei distanțe: în loc de kilometri, orizonturile prezenței noastre sunt măsurate în kilobyți. Ceea ce odată a fost considerat introvertire patologică devine o calitate a vieții. Cu toate acestea, există un decalaj imens între singurătatea ca decizie colectivă și singurătatea ca impuls personal. Cu sute de ani în urmă, în Europa, dorul de casă era considerat o boală, iar oamenii cu o dorință agitată de a se întoarce acasă erau tratați cu opiu, lipitori sau șederi lungi la munte. Astăzi munții și oceanele sunt

în casele noastre, împreună cu dorința de a înota dincolo de granița bolilor și a războaielor. Nostalgia este o rebeliune împotriva ideii moderne de timp. Copilăria este cel mai sigur cămin al amintirilor noastre. Abia după nașterea unui copil ne dăm seama câte obiecte ascuțite avem în casă. Poate că nașterea unui nou reflex de supraviețuire ne va ajuta să scoatem toate cuțitele ascuțite pe care le avem acasă. De la Wittgenstein la Czesław Miłosz, s-a vorbit despre limbă ca fiind adevărata și singura noastră casă. Aș vrea să vorbesc despre casă ca despre o limbă și să-mi imaginez pereții ca punctuații la sfârșitul sentimentului de (a fi) dorință. Fereastra deschisă a realității îmi permite să-mi ating visele și temerile, să simt dinamica lumii chiar și atunci când încep să cred în rădăcinile invizibile ale apartenenței. Numele meu de familie înseamnă „migrant”: l-am descoperit abia după ce am început să călătoresc mult. Această conștientizare m-a speriat, așa că am început să dau un nume lucrurilor pe care le văd, pe care le ating, pe care le redescopăr... Mereu mă întreb dacă străzile pe care locuiesc au nume preluate din cărțile de istorie sau nume care aparțin poveștilor personale ale orașului. Fotografiez camerele pe care le părăsesc, în loc să fotografiez monumentele din jurul hotelului. Fiecare șifon din cearșafurile din camerele de hotel sterile sau fiecare semn adânc al piciorului unui scaun pe covorul gros este prezența cuiva care s-ar putea întoarce. Structura obiectelor din cameră este fluxul de sânge al casei în care locuiesc și plec. Când merg undeva, simt că mă întorc. De obicei sunt muncitori în construcții care locuiesc în cabane temporare în jurul clădirii care vor rămâne acolo pentru totdeauna. În copilărie, am fugit de acasă în pijama și purtând pantofii tatălui meu, de trei ori mai mari. Călătoria este cel mai sigur act până când îl numim „abandon”. Michael Krüger scrie în poemul său Migrație: „Acum camerele sunt goale, valize/aliniază coridorul lângă cutii lunatică/ în care cărțile se luptă cu ziare”. Cărțile de citit îmi păstrează încrederea în a reveni. Lectura a fost întotdeauna combustibilul meu pentru a mă deplasa, când eram înconjurat de războaie și reglementări privind vizele. Îmi amintesc că visam să uit totul, ca să pot citi mereu aceleași cărți. Când am simțit că uitarea nu va veni niciodată, am început să scriu. Așa trăiesc și eu în jurul lucrurilor despre care scriu, încercând să-mi construiesc o casă cu cuvinte și mișcări. Când păsările își părăsesc cuiburile, zboară departe; când oamenii își părăsesc casele, își amintesc.

Daide Brullo: *Te rog să comentezi (cum dorești, chiar depășind subiectul) acest verset al tău: „De multă vreme nu mai aparțin nimănui”.*

Nikola Madzirov: Mă simt în siguranță în peștera deschisă a neapartenenței. Apartenența este adesea inamicul înrădăcinii. Simone Weil spune: „A fi înrădăcinat este poate cea mai importantă și mai puțin recunoscută

nevoie a sufletului uman.” O ființă umană aparține și spațiilor intermediare, caselor care rămân neterminate. Locuiesc în Strumica, un oraș de lângă granița dintre Grecia și Bulgaria și mereu m-am simțit mai în siguranță în acea fâșie de o sută de metri între două granițe, un spațiu fără monumente sau condiții pentru memoria istorică. Aceste spații, numite pe bună dreptate țara nimănui, îți spun că nu ești nimeni dacă le simți ca fiind ale tale. Sistemele ideologice tind întotdeauna să creeze un Nimeni dintr-un corp și o minte, dar „oricine creează un Nimeni negând existența cuiva va deveni el însuși un Nimeni”, scrie Octavio Paz în *Labirintul singurătății*. Același lucru este valabil și pentru orașe. Simțim că un oraș începe să ne aparțină atunci când găsim un colț, o piațetă sau un pod fără nume pentru fiecare dintre stările noastre interioare și începem să ne referim la el cu un fragment din rutina noastră de viață sau din istoria noastră personală. Cred că apartenența este un răspuns firesc, dar și auto-înșelător, la întoarcerea într-un oraș. Suntem locul unde ne întoarcem sau doar unde murim? Orașele de care simți că aparții sunt porturi ale propriei imperceptibilități, unde, înstrăinat de realitățile moștenite, începi să construiești adevărurile propriei lumi. Titlul primei mele cărți, publicată în urmă cu mai bine de douăzeci de ani, era *Locked in the City* și se referea mai ales la starea psihică de izolare, modelată și de logica politică a restricțiilor prin vize și ziduri conceptuale. Apartenența la Balcani, fie că e voluntară sau forțată, este atât o binecuvântare, cât și un blestem. Înseamnă să te naști în spațiul geografic al vinovăției: mama ta și-a deschis picioarele pentru a te naște pe scaunul gol al unei instanțe penale. Dar să te închizi în cușca vinovăției eterne este orice altceva decât o apartenență. În copilăria noastră, primele lucruri pe care le învățăm sunt constantele obișnuite ale apartenenței: numele părinților noștri, numele străzii pe care locuim, numărul clasei noastre... Și apoi ne petrecem viața învățând să aparținem doar copilăriei.

Daide Brullo: *Te rog să-mi explici acest verset: „Sunt rămășițele unei alte epoci”.*

Nikola Madzirov: Cu toții rătăcim în cercul timpului pentru a găsi muzeul inocenței lumii. Iar rătăcirea este primul pas pentru a reveni undeva: în cameră sau în copilăria noastră. Cea mai mare umbră a realității noastre din Balcani este foamea de călătorie a întoarcerii în timp. Oamenii își lasă în urmă casele și amintirile din cauza războaielor și a sărăciei impuse, iar fiecare obiect pe care îl iau cu ei devine un artefact sau un simbol, o voce tocită a unui ritual personal. Lucrurile devin resturi chiar înainte de a fi pierdute sau distruse. Bunica a păstrat cheia de la casa ei părăsită în același dulap în care își păstra medicamentele, gândindu-se că această cheie ar putea într-o zi să deschidă acea ușă care nu mai există și să o vindece

de nostalgie. Cu toții avem în camere obiecte care ne amintesc de moartea noastră. Pentru Balcani, evadarea este mai mult o chestiune de măsurare a timpului decât un calendar al absenței. Mitologia copilăriei a fost primul meu refugiu împotriva fricii de o realitate previzibilă. Mama mi-a păstrat hainele din copilărie, spunându-mi că vrea să fie bună și să-i dea copilului meu nenăscut hainele cu care mă îmbrăca. Mama ținea în casă toate periutele de dinți folosite, crezând că încă mai țin în ele un bob din sufletul celui care le-a folosit. Ea a murit acum șase ani și acum îl văd pe tatăl meu curățând fotografia alb-negru de pe piatra funerară cu o periută de dinți folosită, cu aceeași grijă a unui arheolog înainte de o descoperire. Am scris un eseu despre obsesia oamenilor pentru obiecte și metamorfoza lor utilitară în timpul crizei comunismului. Obiectele au depășit granițele tuturor scărilor și sistemelor simbolice cunoscute. Imaginația empirică a banalității vieții, dobândită cu forța și fără a dori, a creat inovatori indigeni în rândul oamenilor care încă aveau încredere în sistemul în care trăiau. Descoperirea pragmatismului polisemic a fost o revelație nu mai puțin importantă decât estetica lui Giorgio de Chirico a „vieții secrete a obiectelor“. Lipsa banilor i-a împins pe oameni să facă o oală pentru a cultiva lămâi din găleata mare de tablă goală în care țineau brânza; pentru a transforma cutiile goale de băuturi răcoritoare în suporturi pentru stilouri; să facă conuri de hârtie pentru semințe de dovleac și arahide ale vânzătorilor ambulanți cu acte de la contabili și de la alte birouri birocratice; Capacele sticlelor de bere și Coca Cola oferă un suport excelent pentru picioarele instabile ale mesei și scaunelor; cutiile de pantofi sunt spații de depozitare ptr cărți și casete. Pare un paradox, dar se dovedește că suprarealismul nostru a reprodus pragmatic desenele lui Magritte: *Ceci n'est pas une pipe*. Când vorbesc de rămășițe ale unei alte epoci, nu mă gândesc la trecut, ci la o altă realitate, la dorința noastră de a călca în picioare asfaltul proaspăt și de a reveni spre a vedea această urmă nevinovată a piciorului tău mic de fiecare dată când te simți obosit de realitate. „Unul dintre primele instincte ale părinților, după ce au adus un copil pe lume, este să-l fotografieze“, spune Calvino în *The Photographer's Adventure* și continuă: „Albumul foto rămâne singurul loc în care toate aceste perfecțiuni trecătoare sunt salvate și juxtapuse, fiecare aspirând la propriul său absolut incomparabil.“ Chiar și astăzi mă uit la spațiile goale din albumele foto încercând să ghicesc unde sunt fotografiile lipsă, încercând să reconstruiesc o amintire care nu-mi aparține. Fotografii și cuvintele nu sunt rămășițe ale unei alte epoci; reziduu devine cel care scrie despre orice sau cel care fotografiază tot ce vede, pentru a uita totul.

Davide Brullo: *La ce este martor poetul?*

Nikola Madzirov: Dacă aș vrea să romantizez sau să ironizez, aș spune: poetul este aici pentru a mărturisi despre albul zăpezii. Totuși, cred că poetul este martor la imperfecțiunea obiectelor care dorm sub acei fulgi de nea perfecți sau poate la picăturile de sânge ale unui animal sau ale unui soldat rănit în zăpadă. Aveam optsprezece ani când au început noile războaie din Iugoslavia. Pe patul meu, politicienii de la putere au pus uniforme peste pijamalele inocenței. Un sistem politic a fost înlocuit cu altul. Ambele schimbări s-au petrecut în același timp, spulberând pereții de sticlă ai copilăriei mele și perdelele groase ale siguranței promise. Dintr-o dată, autorii care se aflau pe listele de lecturi școlare au fost declarați dușmani ai statului sau clasici, ceea ce însemna un singur lucru: nimeni nu-i mai citea. A trebuit să tai singur cordonul ombilical, integrându-mă în cadrul mai larg al literaturii europene. De atunci, întreaga mea viață a devenit o evadare – dar nu o evadare de la ceva, ci spre ceva. Am mai multă încredere în cicatricile timpului de pe pielea noastră decât în ornamentele de pe uniformele noastre. Când soldatul este ucis, altcineva îi ia uniforma și aruncă toate fotografiile și scrisorile de familie din buzunare. Repet doar povestea strămoșilor mei care au fost nevoiți să-și părăsească casele din cauza războiului, dar au luat cu ei și cheia, o cheie care nu avea să deschidă decât porțile memoriei. Nu îmi port cheile cu mine când călătoresc. Limbajul a rămas singurul meu prag de certitudine. Îmi amintesc adesea cuvintele lui Charles Simic, născut într-o altă Iugoslavie decât cea în care am crescut, care spunea că a fi refugiat nu l-a făcut poet, ci l-a făcut genul de poet care este. Căderea Iugoslaviei și independența Macedoniei m-au învățat că niciun simbol de stat nu este etern – că toți leii, vulturii, stelele, sorii, frunzele pot zbura de pe steag ca o pungă de plastic în căutarea unui vânt mai puternic. Printre cele mai populare țigări în rândul clasei muncitoare din fosta Iugoslavie au fost cele numite „Filter Iugoslavia“, în timp ce acei care erau „mai egali decât ceilalți“ fumau „Lord Extra“. De parcă Edward Said ar fi prezis prăbușirea Iugoslaviei: după destrămarea statului, țigările „Filter Yugoslavia“ au fost numite „Filter Oriental“. Același fum călătorește acum de la Sud (Yug) la Est (Orient), cu ochii fumătorilor îndreptați spre Vest. Balcanii sunt plini de diverse adevăruri oficiale cu o asemenea intensitate de durere singulară, dincolo de orice graniță trasă. Poezia, ca mărturie dureroasă și tăioasă, călătorește încet și tăcut, dar rătăcește departe în spațiu și timp, ca o scrisoare fără adresa scrisă pe plic. Alain Bosquet a spus că poetul e în oraș doar pentru a mărturisi că orașul este în altă parte. Poetul trebuie să fie martor la schimbarea limitelor pierderilor și ale așteptărilor sale. Poezia nu schimbă lumi, ci le construiește.

Davide Brullo: *Îți place lumea asta, timpul ăsta, timpul ce ți s-a dat?*

Nikola Madzirov: Mă simt ca un auto-refugiat într-o perioadă de falsă pace. Poezia poate schimba distanța de la care privim rănile deschise ale lumii. Poezia poate sădi o sămânță în cicatricile lumii și să aștepte nașterea unei povești care nu se va repeta. Călătoresc constant de peste douăzeci de ani, probabil pentru a scăpa de capcanele timpului. Vreau să locuiesc în toate lumile la care sunt martor, vreau să mă nasc în același timp, așa că aș putea încerca să creez un alt calendar.

Davide Brullo: *Scrii o poezie despre Tăcere. Ce valoare are tăcerea în cercetarea ta poetică singulară?*

Nikola Madzirov: Numai în tăcere se poate auzi propriul sânge și glasurile celor absenți. Cu toate acestea, e dificil să găsești tăcere chiar și la înmormântări sau în spațiile ferestrelor încețosate ale bibliotecilor, la cetățeni, ca în toate ritualurile de somn. În unele regiuni din America Latină, când se naște un copil, primul lucru pe care i-l spun în timp ce plânge este: „Pregătește-te să taci în această lume, să ai răbdare“. Am locuit într-o casă în care cuvintele a trei generații diferite s-au luptat pentru statutul lor de importanță: în timp ce unii vorbeau despre amintiri, vocea de cealaltă parte a zidului era plină de așteptări. În acel război zilnic cu baionetele cuvintelor, doar ascultarea muzicii lui Arvo Pärt sau Coltrane cu volumul ridicat deschidea un spațiu sonor pentru tăcerea gândirii. Casele mele temporare continuă să traverseze granițele unor țări ale căror limbi nu le înțeleg, dezvoltând amintiri în care nu mă voi întoarce niciodată. Toate cărțile poștale ale orașelor transmit liniștea monumentelor pietelor și liniștea poștașului care cunoaște străzile orașului natal. „Toate colțurile pustii ale orașelor, toate sunetele și lucrurile au încă tăcerile lor, așa cum, la amiază, în munți, este liniștea găinilor, a toporului, a cicadelor“, spune Walter Benjamin. Nu accept definiția simplificată a tăcerii ca absență a cuvintelor sau a sunetelor, pentru că la început nu exista cuvântul, ci respirația. Stockhausen a spus că nu există tăcere absolută în lume, încercând să extindă relația dintre sunetul care este absent și sunetul care se aude. Când văd o umbră, nu mă gândesc la lumina pierdută, ci la forma frumoasă a trupului care produce acea umbră. Tăcerea este lumina care dă formă trupului cuvintelor mele. Poetul face vizibile sunetele și le transformă din nou în tăcere prin actul creației. Deleuze spune că problema nu este de a-i face pe oameni să se exprime, ci de a oferi mici spații de singurătate și de tăcere în care să găsească în cele din urmă ceva de spus. A scrie poezie înseamnă a călători prin venele întunecate ale imperfecțiunilor cuvintelor, descoperind că tăcerea și întunericul sunt cele două jumătăți ale miezului codului universal al înțelegerii. În tăcere toate sunetele sunt egale, în întuneric toate obiectele sunt egale.

Davide Brullo: *Există o etică dincolo de poetică? În ce crezi? Trăiești după propria „regulă“ personală?*

Nikola Madzirov: Etica constă în a nu trăda poetica propriei ființe, în a nu deveni negustor al durerii altora, în a nu avea încredere în monumentele din curtea clădirii guvernului. Scriu despre lucruri redescoperite și lumi absente nu pentru a le lăuda, ci pentru a demistifica aureola istoriei care le înconjoară. Locuiesc într-un orașel de lângă trei granițe: macedoneană, bulgară și greacă; Trecerea unei granițe pentru mine e ca și cum ai traversa o stradă când semafoarele nu funcționează. Uneori cred că fiecare rid de pe trupul meu e doar o reflectare a granițelor pe care le-am depășit. Cea mai mare provocare pentru mine a fost trecerea graniței timpului, din moment ce toate războaiele balcanice încep prin a cuceri mai întâi trecutul: abia apoi vorbim despre teritorii. Istoric și isteric: o unitate perfectă pentru ucidere! În acest sens, mă consider un arheolog ilegal care, scriind poezii sau eseuri, încearcă să demistifice mitomania moștenită și toate marile narațiuni, punându-le într-o altă perspectivă, mai luminoasă sau mai întunecată. Povestirea unor locuri sau obiecte uitate este mai importantă decât toate scrisorile și ordinele secrete semnate de liderii de război care doreau să devină într-o zi monumente. Am credință în arhitectura singurătății și vreau să cred că poetul este vocea frunzei tremurătoare de pe arborele imprevizibilului.

Davide Brullo: *Care este relația ta cu invizibilul?*

Nikola Madzirov: A nu fi văzut e visul fiecărui observator din spatele ușii întredeschise a lumii, e dorința fiecărui poet pierdut în labirintul făcut din amintirile altora. Fereastra deschisă a realității îmi permite să-mi ating visele și spaimele, să simt dinamica lumii chiar și atunci când încep să cred în rădăcinile invizibile ale apartenenței. Văd poezia ca pe un corp de neatins care se dislocă cu fiecare nouă lectură. În ciuda fragilității sale, poezia poate face ravagii în societățile extrem de controlate. Dictatorii se tem de sensul invizibil al cuvintelor, pentru că le place să creeze lucruri absolute și vizibile. Mă consider un martor fragil al realității dure și al vieții de apoi, furând momente invizibile sau adevăruri nerostite, mai degrabă decât unul care fură povești sau fotografii din albumele de familie. Alejandra Pizarnik scrie: „Mă tem că nu știu cum să numesc/ ceea ce nu există“. Oamenii de știință ar putea numi cu ușurință planetele sau mineralele care nu au fost încă descoperite, dar poetul vrea să creadă că tăcerea este numele perfect pentru toate lucrurile invizibile și absente. Scrișul e doar o modalitate de a-mi amâna absența.

Davide Brullo: *Decupează o linie, un cuplet din opera ta care te reprezintă – și spune-mi de ce.*

Nikola Madzirov: „Departee sunt toate colibele în care ne-am adăpostit de ploaie și de pedeapsa cerbilor care au murit în fața vânătorilor mai mult singuri decât flămânzi“. „Distanța nu poate fi un refugiu față de suferința lumii.“

Prelucrare și traducere de Cătălina Frâncu

Nikola MADZIROV

Ceea ce am spus ne va bântui

Am dat un nume
plantelor sălbatice
care cresc în spatele clădirilor în construcție,
și tuturor monumentelor
invadatorilor noștri.
Am botezat copiii
cu nume drăgostoase
ce se găsesc în scrisorile
citite o singură dată.

Am descifrat, apoi, în secret semnăturile
de la baza rețetelor
pentru bolile incurabile
și cu binoclul ne-am apropiat
mâinile care ne salutau
de la geamuri

Am lăsat sub pietre
cuvintele laolaltă cu umbrele îngropate,
pe dealul păstrând ecoul
strămoșilor care n-apar
în arborele genealogic,

Ceea ce-am spus
fără dovadă
o să ne bântuie
multă vreme.

Multe ierni
de care nimeni n-a pomenit
se îngheșuie-n noi.

Când timpul se va opri

Suntem rămășițele unei alte ere.

Iată de ce nu pot
vorbi despre casă sau despre moarte
ori de dureri previzibile.

Până acum niciun tâlhar de morminte
nu va fi găsit zidirile dintre noi,
nici frigul care a coborât în oase
printre rămășițele tuturor veacurilor.

Când timpul se va opri,
vom discuta despre adevăr
iar licuricii, pe frunțile noastre,
vor fi o constelație.

Niciun profet mincinos
nu ne prezisese c-o să se spargă paharul
și nici măcar că două mari adevăruri
din care curge apă curată
le atinsese palmele –.

Suntem rămășițele altei epoci.
Ne vom retrage în peisajele
singurătății domestice
ca lupii care contemplă vinovăția eternă.

Din fiecare cicatrice a mea

Eu sunt cerșetorul fără curajul
de a cerși de la mine însumi.
Pe palmele mele se încrucișează liniile
și rănilor tuturor mângâierilor eșuate,
ale tuturor febrelel nemăsurate pe frunte,
ale iubirii săpate în mod abusiv.

Din fiecare cicatrice a mea
izbucnește un adevăr.

Cresc și mă estompez
odată cu ziua, merg adâncindu-mă fără teamă-n obârșie,
și totul în jurul meu se mișcă:
piatra devine casă,
iar stânca bob de nisip.

Când încetez să respir,
inima bate mai repede.

Ei și noi

Probabil că îngerii
au tatuat pe umeri
oameni
păzindu-și umbrele proprii
în scrinul de comori
al amintirilor.
Apar uneori
ca o voce ce-anunță zorii
sau ca o lumină blândă
de sub un pat de spital.
Noi existăm fiindcă
există ei,
ei zboară fiindcă noi mergem.
Suntem atât de aproape
și totuși atât de departe
precum protonii și neutronii
din miezul tuturor lumilor.

Traducere și prezentare de Cătălina Frâncu

Mariana RÂNGHILESCU

Din *Biblie* în literatură: Athalia, femeia nelegiuită

Este fiica lui Ahab/Achaeb și a Izabelei. Familia ei este cunoscută pentru faptele strămoșilor. Ahab și soția sa Izabela fac parte din categoria regilor reali, consemnați în istoria laică. După moartea lui Solomon s-au format două regate – Iuda și Israel. Bunicul patern al Ataliei, Omri, s-a impus prin violență, în fruntea regatului lui Israel. Cel matern, Etbaal, a fost mare preot al lui Baal și al Astarteei (zeița supremă în mitologia feniciană). Mama sa, Isabela, era vestită pentru închinarea la idoli și ca ucigașă a procerilor lui Yahve. Regatul s-a umplut de temple închinat lui Baal. În Samaria, capitala Regatului de Nord al Israelului, a fost înălțat un stâlp de închinare în cinstea zeiței Astarteei. Influența feniciană a dominat în acea perioadă: „Achaab/Ahaab i-a slujit lui Baal puțin, dar Iuda îi va sluji mult“ (4 Regi: 10-18). Atalia se căsătorește cu Ioram, regele lui Iuda. Ea își poate urma nestingherită pornirile. Regele Ioram îi seamănă. Acesta își omoară frații (Azaria, Iehed, Zaharia, Mical și Șefatia) cărora tatăl lor „le făcuse daruri mari de argint, de aur și de lucruri prețioase“ (II Paralipomena 21: 4). Duce poporul la rătăcirea prin închinarea la idoli, trezind mânia prorocului Ilie. Suferă pierderi militare, ducând locuitorii Ierusalimului la desfrâu. Perechea Ioram – Atalia va duce regatul lui Iuda la apostazie, tiranie și ruină totală care cuprinsese deja țările învecinate.

Filistenii și arabii, care se învecinează cu etiopienii, fac dese incursiuni și pradă Iudeea: „au năvălit în toată țara și au luat toată averea care se afla în casa regelui“. Ioram moare „neplâns“, după o domnie de opt ani, la vârsta de treizeci și doi de ani.

Atalia păstrează controlul asupra puterii în timpul domniei lui Ohazia, fiul său. Tânărul domnește abia de un an. Este descoperit în Samaria, unde se ascundea, și este ucis. Este o lovitură grea pentru Atalia. Ea nu-și face scrupule și, ca să-și elimine rivalii, stârpește „toată sămânța de rege din casa lui Iuda.“ (II Paralipomena 22:10).

Urmează un adevărat masacru al propriilor nepoți. Fiii ei fuseseră uciși cu câțiva ani înainte de către filistenii și arabi. Revoltată de această cruzime, Ioseba, fiica regelui Ioram și sora lui Ohazia, salvează pe micuțul Ioaș. Ea îl ascunde în „camara paturilor“, o anexă a Templului în care erau găzduiți preoții de serviciu. Iosabea/Ioșeba era sora vitregă a lui Ohazia.

Atalia rămâne singură la domnie. Timp de șase ani dă frâu liber demenței dezlănțuite, violenței fără opreliști, închinări la idoli. Domnia ei se reduce la o sumă de jafuri, torturi și fapte criminale. Ea disprețuiește pe Dumnezeu și deopotrivă pe oameni. Mânia crește tot mai mult printre supuși. Poporul așteaptă doar un semn pentru a se răscula.

Scăpat din masacru, Ionas a rămas în Templu. Îi sunt alături preotul Iehoida și mătușa Ioșeba. Este la adăpost de privirile și răutatea buncii lui. Descendent regal, Ioaș este moștenitor adevărat. El este speranța tuturor adepților lui Iuda. În pofida vârstei fragede, are toate atribuțiile necesare domniei. De asta este convins preotul Iehoiada, soțul Ioșebei.

Fără ca regina să știe, Iehoiada pregătește încoronarea micuțului Ioaș. Cheamă pe ostași, „pe sutașii carienilor și ai alergătorilor“ să se adune și să-l înconjoare pe Ioaș adus la Templu. „I-a legat cu legământul Domnului“. Nimeni

nu avea voie să se apropie de Ioaș. Preotul le-a dat sutașilor sulitele și scuturile regelui David, care se aflau în Casa Domnului. Iehoiada i-a dat lui Ioaș diadema și mărturia („este vorba fie de un sul conținând textul celor două table ale Decalogului, fie un document conținând clauzele legământului între Domnul și casa lui David sau un text al dreptului regal“ – (1 Regi 10:25). Vine și mulțimea, bătând din palme și strigând „Trăiască regele!”. Larma și zvonul de glasuri se răspândesc pe străzile cetății.

Trezită de strigăte, Atalia se scoală și aleargă la Templu. Îl vede pe rege așezat pe tron și tot poporul care „se veselește”. Sigură pe puterea ei, Atalia și-a sfâșiat veșmintele și strigă: „Uneltire! Uneltire!”.

Preotul se înțelesese cu mulțimea care era de partea lui. Ioaș cel înțelept cere ca regina să fie scoasă din Templu și să fie dusă la palat. În drum spre casa domnească este ucisă.

Istoricul Josephus Flavius relatează sfârșitul reginei în *Antichități iudaice*: „Iodans le-a poruncit s-o ducă pe Gothalia / Atalia în valea Cedron și s-o omoare acolo (căci el nu voia să pângărească templul prinuciderea nemerniceii femei) [...] au dus-o până la regeasca poartă a catărilor și au omorât-o acolo“ (vol. I, p. 540). Moartea Gothaliei/Ataliei n-a pricinuit nicio tulburare în cetate. Atalia a domnit șase ani, adică între cca. 842/841-835 î.Hr.

Ioaș (Iehoas), nepotul și urmașul idolatrei Atalia/Gothalia a fost cel de-al optulea suveran al Regatului Iudeii (836-798 î.Hr.). Regele a urmat cu strictețe legile, închinându-se statornic lui Dumnezeu.

Athalia, de Jean Racine

În anul 1691, Jean Racine publică *Athalia*, tragedie în cinci acte. Este opera cea mai îndrăzneată prin dimensiunea și varietatea lexicului, profunzimea politică și religioasă. În „Prefața autorului“ este prezentat contextul politic și regulile de la Templu. Urmează lista de personaje și precizarea că „scena se petrece în templu Ierusalimului într'unu vestibulu din compartimentulu marelui pontifice“.

În scena I, din actul I apar Ioaș și Abner, unul dintre principalii ofițeri ai regelui lui Iuda. Acesta din urmă își exprimă neliniștea generată de schimbările unei „muierii“ care are un dispreț total față de credință: „Sau, gaț'a se peosterne l'altariulu lui Baalu, / La ale lui mistere se duce să se închine / Și alu lui Dumnedeu nume să blestem'ntru sine / Eu tremuru, și mi-e frică să nu vedu că tu chiaru / Cu-al Athaliei ordine esci smulsu de la altare / Că ne interdice ori ce feliu de serbare, / Și c' ast-feliu se încheia funeasta-i resbunare“ (Racine, trad. G. Sion, 1875: p.2). Ioaș îi ascultă presimțirile cumplite legate de faptele reginei păgâne.

„Și fiica Jesabelei că vine cu turbare / S'atace chiar în templu pe Dumnedeu celu tare“ (op. cit., p. 3). Ioaș crede că Dumnezeu va împiedica comploturile Ataliei: „Elu scie, când veșce, mărimea să-și arate / Și nu uita poporulu cu suflete curate“ (op. cit., p. 6).

Atalia este ucigașa care a sugrumat prunci în leagăn, nelăsând „măcar un strop de sânge din viața cea regească“

(op. cit., p. 7). Ioaș este optimist că Dumnezeu nu-l va dezamăgi și privește aurora care pe templu se arată.

În scena a II-a discuțiile sunt între Ioaș și Josebet. Ea îi vorbește de copilul salvat și vrea să adune leviții și oameni „de lege / Să le aretu pe-acela ce are a fi rege“ (op. cit., p. 9). Ioaș îi spune că pruncul știe că se numește Eliacinu și că preotul i-a servit de tată.

Îndemnați de ura asupra Athaliei, leviții și sacerdoții au jurat să accepte acel fiu al lui David. Iosabeta relatează faptele de cruzime ale Athaliei: „Cātu voiu scăldați în sânge era camera plină: / Cumplita Athalia cu o feroce mină / Și c'unu pumnariu în mână mereu îmbărbăta / Ostașii sei cei barbari, mereu sânge-a versa“ (op. cit., p. 12). Ioaș zăcea în sânge, Iosabeta l-a ridicat, stropindu-l pe față cu lacrimile sale. Ea s-a înflorat de faptele „reginei omucide“.

Începând cu scena a III-a este introdus corul. Efectele scenice, cântecele corului, acompaniamentul muzical îi conferă o dimensiune spectaculară absentă în teatrul clasic. Actul întâi se termină cu vocea corului care închină iubire și credință lui Dumnezeu.

La începutul celui de-al doilea act, Zaharia, fiul lui Ioaș și al Iosabetei, aduce vestea profanării templului. Deodată se aude un zgomot și-n „mințea tuturor surprinde-rea veni / Se vede o femeie... blestemu pe dânsa fia / Era chiar Athalia“ (op. cit., p. 23). Poporul se înspăimântă și fuge. Regina îl privește cu uimire pe Eliacinu. Toți se tem pentru soarta băiatului.

În scena a III-a, sunt în prim-plan Athalia și femeile din suita sa. Athalia este tulburată, nu-și găsește pacea. Trimite după Mathan, sacerdot apostat, închinător lui Baal.

Athalia recunoaște vărsarea de sânge și nu are remușcare. Este mândră de succesul ei și de respectul în lume: „Prin mine – Ierusalimul e'n pace, liniștitu / Iordanulu nu mai vede pe Arabulu celu cumplitu; / Iar Philistinulu aprigu acuma nu mai vine / Să devasteze țera, lăsând-o în ruine“ (op. cit., p. 28). Visul premonitoriu al Athaliei din scena 5, actul al II-lea, este celebru. După năluca mamei, vede un copilăș „cu splendide vestminte“ și când îi admiră „figura frumoasă și modestă“, „Ca fulgeluru de iute în sinu-mi amu simțitu / Că-mi înfipsese crudulu unu omucidu cuțitu“ (op. cit., p. 29).

Această amintire a pus spaimă în sufletul Athaliei. Intră în templu cu speranța că Dumnezeu este binevoitor. Cei prezenți în templu se opresc din rugăciune. Pe când marele preot îi vorbea, Athalia vede „copilulu acelu ce me înjunghiesse / Întocmai precum visulu în mințea mea – lu pussesse“ (op. cit., p. 30). Din acest moment, finalul devine previzibil, dar interesul spectatorului nu scade nicio clipă grație artei desăvârșite a dramaturgului de a menține tensiunea discursului tragic. Urmând avertismentul din vis, Athalia vrea „de-aprope pe-acestu copilu să-lu vedu / Voiescu ca să-i vedu faca, voiescu să-lu cercetedu“ (op. cit., p. 33)

Athalia stă de vorbă cu Ioaș. Este interesată de ceea ce face el peste zi. Ioaș îi răspunde: „Eu me închinu la Domnulu; învețu a reciti / În cartea lui divină, a legei lui sciință; / Acumu chiar la scrisore ne cercu anevoință“ (op. cit., p.

40). Regina îi propune să vină să locuiască la palat: „Vino'n palatu la mine, să fii în fericire“ (op. cit., p. 41). Indignat de propunere, Ioas refuză motivându-și decizia: „Cum! eu să uitu pe Domnulu și 'nalta lui mărire?“ Athalia recunoaște că ea crede „în altulu“ și-I replică: „Cātu Domnulu teu e mare, pe atâta e și-alu meu“ (op. cit., p. 42).

Athalia insistă în a-l convinge să vină la palat. „Vedi tu, eu sunt regina, și n'am moștenitoriu; / Arunc' aceste haine și portu înjositoriu / Din tât a mea avere voiescu a-ți face parte / Îți dau ori-ce vei cere, chiar adi, nu mai departe; / La masa mea, ori unde, eu voiu să te țiu / Alătura cu mine ca propriul meu fiu“ (op. cit., p. 43).

Furioasă, Athalia o avertizează pe Iosabeta că s-au rupt legăturile între casele lor: „...eu nu amu de câtu ura; / Urăscu casa lui David, și-ori ce urmașu alu seu / De si ruda cu mine, e inemicul meu“ (op. cit., p. 45).

Ioad îl îmbrățișează pe Ioas și laudă purtarea lui în fața femeii, a acelei rele „muiere de sânge însetată“. Corul accentuează tensiunea momentului și încheie actul al doilea.

În actul următor, conflictul ia amploare. Mathan, sacerdot al lui Baal, este indignat de refuzul lui Ioas. A primit ordin să ducă copilul în fața reginei, sperând să uite visul „ce-atâta o spăimântasse“. Se arată mândru de misiunea dată: „O! aflu că în lume / Nu este om mai mândru de sine, de-alu seu nume / De câtu să-mi dea pe mână spre-a fi sacrificatu / Acest copilul ce este la templu consacratu“ (op. cit., p. 56). Este gata să scape de templu „prin sabia și foculu ce-asupra-i voiu versa“ (op. cit., p. 57). Mathan îi spune Iosabetei că regina Athalia cere să-i dea copilul pe care l-a văzut la templu. La urechile lui Mathan a ajuns vorba că băiatul este de origine însemnată și că i se pregătește „o sortă înălțată“ (op. cit., p. 61).

Ioad o găsește pe Iosabeta vorbind cu Mathan, întrebând „Ce vrea elu? Cu ce frunte acestu nelegiuitu / Ne spurce atmosfera acestui locu sântitu?“ (op. cit., p.63). Apoi, Ioad îi cere Iosabetei să pregătească „corona cea bogată / Care-a purta'o David pe fruntea sa sacrata“ (op. cit., p. 72). Corul insistă pe ideea că sunt scutiți de tulburare cei care iubesc pe Dumnezeu.

Ioad și Iosabeta fac pregătiri pentru încoronarea lui Ioas. Nedumerit, Ioas cere explicații Iosabetei: „Ce sunt aceste, Domna? la ce au a servi / Și cartea, și coroana, și paloșulu aci? / De când a vostru Domnulu să me primescân templu, / Eu nu amu vedutu âncă asemenea essemplu“ (9op. cit., p. 78).

Ioaea îi testează cunoștințele despre legile impuse de Dumnezeu aceluia ce îi este menit să fie rege. Ioas dovedește că știe capitolul 17 din *Deuteronom*. Îl recunoaște pe David drept model din vechii regi. Ioad se prosternează la picioarele lui Ioas, mărturisind: „Me'nchinu la alu meu rege, și voiu respectu a-i da / Ioas, fiu demnu de Davidu, strămășolu teu celu mare! (op. cit., p. 81). Îi dezvăluia astfel adevărata identitate: „Alu regilor Iudei moștenitoriu elu este: / Copilulu celu din urmă alu lui Ochozias / Crescutu, cum sciți, în templu sub nume de Ioas“. Cheamă poporul și-l proclamă rege pe moștenitorul legitim. Jurând pe

cartea sfântă, Joas promite „să facu aceea ce legea îmi prescrie / Lovescu-me, o Doamne, când nu voi urma ție“ (op. cit., p. 87).

Corul anunță sosirea „Ai Tyrului sălbatici, cu cetele lor crude, / Măceulu pregătescu“ (op. cit., p. 94). Îndeamnă să se ascundă și să se adăpostească la altare.

Însoțită de a sa suită, Athalia vrea să primească tezaurul și copilul. Cortina se ridică și Athalia îl vede pe Ioas pe tronul său. Athalia își cheamă ostașii să o scape de aceste fantasmе. Fundalul teatrului se deschide. Se văd leviți armați care intră din toare părțile. Athalia, regina blestemată, de arme este înconjurată, Ioad îi spune că nu are scăpare și că va trebui „să-ți dai sema / De sângele ce'n țera versași fără de tema“ (op. cit., p. 108).

Athalia îi poruncește lui Abner să o răzbune, însă acesta se aruncă la picioarele lui Ioas. Furioasă, Athalia se dezlănțuie: „Ioas! regele vostru? Mișei, nu cugetați / Că ostea mea afară ve ține'nconjurați? / Ostașii mei acuma îmi caută de urme... / Eu vinu.. sosescu... vai voe... răsculatore turme“ (op. cit., p. 109). Rememorează momentul masacrului: „Vedu sângele acela ce face-a mea turbare, / David, David triumfă“, iar mintea ei a fost încurcată. Athalia părăsește templul și leviții o urmează.

Ioad cere să fie sacoasă din Templu.Prteoții sunt chemați: „Alu morților regi sânge cu-alu ei să răzbunați/ și dacă vr`unu nemernicu aru vre s-o protege/ cutezătoarea certa cuțitulu s-o dezlegea.“ (op. Cit. p. 111)

În spiritul narațiunii biblice, finalul este moralizator, rostit de Ioad: „A crimelor ei treburi, o rege, a te'nvăța./ Ca nici o datân viața ta să nu poți uita / Că regii au în ceruri un jude prea cu minte / Tiranului o pedepsa, și-orfanului unu părinte“ (op. cit., p. 113)

Confruntarea dintre lăcomia Athaliei, puritatea lui Ioas și legea lui Dumnezeu au fost scheletul tragediei lui Racine.

Bibliografie

1. *Biblia sau Sfânta Scriptură*, București, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982, cap. 11, p. 408
2. *Septuaginta*, vol. 2 și vol. 3, volum coordonat de Cristian Bădiliță, Francisca Băltăceanu, Monica Broșteanu, Dan Slusanschi în colaborare cu pr. Ioan-Florin Florescu, Iași, Editura Polirom, 2004
3. Fernand Comte, *Marile figuri ale Bibliei*, traducere de Mihaela Voicu, București, Editura Humanitas, 1992, p. 38
4. Flavius Josephus, *Antichități iudaice*, prefață de Răzvan Theodorescu, traducere Ion Acsan, București, Editura Hasefer, 2023
5. Viorica S. Constantinescu, Mihai Capșa, Irina Hăilă, Livia Iacob, *Omul biblic. Schiță tipologică*, Iași, Editura Institutul European, 2012.
6. Racine, *Athalia, tragedie în cinci acte*, traducere de G. Sion, București, Tipografia Laboratoarelor Români, 1875.

Sfinxul

Dintr-un întunecat ungher, mă tot privește când și când,
Frumoasă și cu tainic gând, statuia Sfinxului, sever.

Netulburată de flori stă nemișcată de nimic,
Căci pentru ea sunt doar nimic
luni de argint, sori rotitori.

În raza lunii valuri curg de gri și roșu, ca-ntr-un joc,
Dar neclintită stă pe loc, în zori la fel ca și-n amurg.

Zori după zori iar nopți devin și chipu-i e iscoditor,
Pisică-ntinsă pe-un covor, cu ochi de aur și satin.

Întinsă pe covorul vechi, vezi pe grumazu-i cafeniu
Cum se-ncrețește blana, viu, în valuri până la urechi.

Te-arată, mândru seneșal și somnolent și statuesc!
Arată-ți chipul tău grotesc, femeie-n trup de animal!

Te-arată, languroase Sfinx!
și-n poală lasă-mi al tău cap
Spre mângâieri, câte încap pe-un trup cu pete, ca de linx!

Și ghearele-ți de galben os atunci mă lasă să le ating
Și coada-ți, labele ce-ncing' precum un șarpe monstruos.

Veacuri sunt ale tale mii, eu douăzeci am adunat
De veri ce verdele-au schimbat spre toamnă-n tonuri ruginii.

Tu hieroglife ai știut să le citești pe-un obelisc,
Și ai vorbit cu-un basilisc și hipogrifi tu ai văzut.

O, zi-mi, de Isis ai știut lu'-Osiris când a-ngenuncheat?
Când Egipteana a cedat pentru Antoniu, ai văzut

Cum bând din vinul prețios uimită capul și-a plecat
Să vadă ton de la murat de marele proconsul scos?

Sărutul dat lui Adonís, l-ai remarcat, pe catafalc?
Și l-ai urmat pe Amenalk, zeul din Heliopolis?

Plângând, pe Io-ai auzit? Cu Thoth vorbit-ai vreun nimic?
Sub piramida ca un ic, regii ce dorm, i-ai întâlnit?

Ridică negrele-ți priviri, ce sunt ca perne un' te-afunzi,
Fantastic Sfinx cu ochi profunzi, cântă-mi a tale amintiri!

Despre Fecioară să îmi cânti, ce-a rătăcit cu Pruncul Sfânt,
Cum i-ai adăpostit de vânt când au dormit în umbra-ți, frânți.

Să-mi cânti de Adrian și când, ascunsă-n păpuriș pe mal,
Pe Antinous dus de val atunci l-ai auzit râzând

Și ai sorbit din apă vrând să-ți stâmperi setea și-ai privit
Trupul în fildeș potrivit de tânăr sclav, cu lacom gând!

De Minotaur să îmi cânti, ținut închis în labirint!
Când te-ai târât pe trepți de flint în templu, noaptea, să îmi cânti!

Unde prin holuri, când se tem, ibișii roșii țipă-n zbor
Și-o rouă pică-ngrozitor din mandragore care gem.

Când din havuz un crocodil, cu lacrimi unsuroase-n ochi,
Și-a smuls cerceii din urechi și s-a târât din nou la Nil,

Când psalmi-blestem preoții-vraci ți-au pus, că-n gheare le-ai luat
Șarpele lor și furișat sub palmieri, pofta să-ți faci.

Pentru iubirea ta, galant, cine-n țărână s-a luptat?
Vas poftei tale, cine-a stat? Cin', zi de zi, ți-a fost amant?

În fața ta șopârle mari, din stuf, pe mal s-au ploconit?
Cumva asupra-ți au stărit grifoni cu clonț și gheare tari?

Din ceață-n cale ți-au ieșit hippo-
potami monștroși, stârniți?
Dragoni au suspinat sleiți pe lângă ei când ai pășit?

Și ce Himeră a ieșit din antic Lician mormânt
Și c-un teribil simțământ, minuni
din pântec ți-a moșit?

Sau, rușinos, tu ai avut vreun scop acasă să aduci
Vreo Nereidă, s-o seduci, cu pieptul din cristal făcut?

Sau când prin spumă ai călcat, strigat-ai la Sidonian
De știe de Leviatan ori Behemot, ce a aflat?

Sau la apus tu te-ai suit pe dealul cel cu cactuși verzi
Pe Etiopian să-l vezi, cu trup de onix lustruit?

Sau pe când vasele de lemn prin mълul Nilului pluteau
Și lilieci tăcut zburau în jurul templului solemn

Te-ai furișat sub clar lunar și lacul l-ai trecut discret
Făcând din criptă-n mod șiret, în piramidă, lupanar

Pân' ce din orice sarcofag s-a ridicat mortul pictat?
Sau până ce-ai atras în pat vreun tra-
gelaph cornut, pribeag?

Al muștelor zeu l-ai iubit, ce pe iudei i-a înciumat
Cu vin până la brâu udat? Sau
Pasht, cu ochi de malachit?

Sau acel tânăr zeu din Tir, mai amoros fiind de fel
Ca al Astartei porumbel? Sau ai iubit vreun zeu Asir

Cu aripi stranii ca de calc, 'năl-
țate peste-un chip de șoim
Pictate-n roșu și alb-crom și cu nervuri de oricalc?

Sau din cvadrigă a sărit enormul Apis și sedus
Drept la picioare ți-a depus un nufăr galben, înflorit?

Ce zâmbet tainic ai, subtil! Nici unul vrednic de iubit?
Amon, în pat tu l-ai primit! Cu el te-ai îndrăgit la Nil!

Hipopotami au trâmbișat, din
mъл, când l-au văzut venind,
Și de galbanum mirosind, pe trup
cu nard și cimbru dat.

Pe lângă mal, precum un vas, venea frumos, desăvarșit,
El peste apă a pășit, ușor, și apa s-a retras.

Și prin deșert el te-a urmat în valea unde tu te-ai dus
Și mâna peste sâni ți-a pus când soarele s-a ridicat.

Și cu săruturi l-ai răpus, de foc, și l-ai făcut al tău,
Ai stat cu el pe tronul său și numele-i secret i-ai spus.

În cavernoasele-i urechi i-ai spus grozave profeții;
L-ai învățat noi grozăvii, capre jerfind și boi, perechi.

Cu-Amon în pat tu te-ai intins! Și
Nilul cald ți-a fost iatac!
Văzând cu un surâs posac, în timp, cum focul i s-a stins.

Precum o zi de luminos era, de-uleiuri strălucind
Trupul de marmură, pālind chiar luna însăși, grandios.

Avea un păr de nouă coți, blond ca cel nestemat adus
Din Kurdistan, în hain'-ascuns în tiv, de negustorii hoți.

Ca mustul pân' se face vin, era de proaspăt a lui chip;
Nici mările nu infrip'-azur ca ochii lui, senin.

Ca laptele de alb era pe gât, albastru dantelat;
Și în mătasea-i, rourat, un șir de perle fulgera.

Pe-un pedestal perlat urcat, era mai mult ca orbitor,
Pe pieptul lui stând lucitor smaraldul mării, minunat.

Cel juvaer, mistic nespus, ce în Colchida l-a gasit
Un biet scufundător cinstit și vrăjitoarei l-a adus.

Se întreceau goi coribanți pe lângă carul poleit,
La el trăgând pe drum, pășit și legănat, doi elefanți,

Și nubieni în șir purtau lectica când mergea pe drum
Și evantaie de păun, când se-ncălzea, îl răcoreau.

Și din Sidon cu steatit venau corăbii la negoț;
Și din pocale fără soț doar a băut, din crisolit.

Și negustorii-i aduceau, de cedru, lăzi pline de strai;
Ca oaspeți, regi avea-n alai; nobili
din Memphis îl purtau.

Și preoți rași se închinau, o mie-'n templul lui Amon
Și lămpi o mie, din mahon templul cioplit, îl luminau.

Acum doar șerpi s-au adu-
nat, târându-se prin parf și vânt,
Iar monolitu-i la pământ și templul este ruinat!

Asini sălbatici și șacali la poarta lui își fac culcuș;
Satiri sălbatici, jucăuș, perechi își caută, rivali.

Suită-n vârș, țipă ostil maimuța cu albastru chip
Ce-o avea Horus, din nisip smochinii cresc prin peristil.

Ascuns în solul nisipos, e zeul tot împrăștiat,

Doar brațul i s-a mai aflat, cu pumnul strâns nepuntincios.

Și caravane se petrec de negrii falnici, înveliți
În șaluri scumpe ce, uimiți, la el se uită și-apoi trec.

Din când în când un beduin, strângând burnuzul din găitan,
Privește mușchii de titan a fostului tău paladin.

Mergi și adună-n lung și-n lat toate bucățile din el
Din ele să-l refaci, la fel, amorul tău cel mutilat!

Mergi și le-adună de-unde știi că risipite zac pe jos,
Refă-l pe-amantul tău frumos și-n pia-tră naște patimi vii!

Și la ureche cântă-i lin, fii blândă! Oh, el te-a iubit!
Pui nard pe părul îndrăgît și îl îmbraci în strai de in!

La cap cu bani să-l înfășori! C-un roșu fruct gura să-i faci!
Cu purpură să îl îmbraci din șolduri pân' la subsuori!

N-ai teamă, din Egipt pe dat să pleci! E doar un Dumnezeu
Care-a murit, rănit, cu greu, de sulița unui soldat.

Dar toți iubiții tăi nu-s morți. Anubis, stă, cu chip canin
Pe frunte să îți pună-un crin, la poarta cât suta de coți.

În fiecare zori Memnon, privind cu ochii strânși, mijiți,
Peste deșerturi ațintiți te strigă încă, de pe tron.

Nilul, cu cornul rupt fășii, ce șade-n mâl întunecat,
Peste porumb din al lui pat el va ieși doar dacă vii.

Iubiții tăi nu-s morți, să știi. La vocea ta se vor scula
Și din cimbale vor suna, grăbiți să te sărute, vii!

Deci, vasele să le-armedzi! Și la cvadrigă-nhamă cai!
La Nil te-ntoarce! Dacă ai de zei morți silă și de vezi

Vreun leu pribeag și rătăcit, urmează-l și când l-ai ajuns
Prinde-l de coamă și supus comandă-i să-ți fie iubit!

Să stai pe iarbă să-l privești și să îl muști de gât zâmbind
Ș-apoi când îl auzi murind, piep-tii de-aramă să-ți lovești

Să-ți iei un tigru drept iubit și călărind pe animal
Să intri-n Teba triumfal pe tigrul tău cel poleit,

Și amoroasă să-l provoci și când se-ntoarce mârâind
Cu gheara să-l zdrobești, lovind,
Ș-apoi cu sânii să-l sufoci!

Ce mai aștepti? Te cară, deci! M-am săturat de-a tale căi,
M-am săturat de ochii tăi, de măreția ta de veci.

Mi-e greu și suflul să-ți suport, ce-aduce-n lampă pâlpâit
Și mă-nfioară-n mod cumplit c-o umezeală ca de mort.

Și stranii luni sunt ai tăi ochi, ce tremură într-un lac stătut,
Și limba ți-e un șarpe slut ce mișcă-n șuier de deochi.

Ți-e pulsul cânt de-otrăvă plin și gura-ți neagră un cuprins,
Arsură de cărbune stins pe un covor de sarazin.

Te du! Aștrii de hiacint fug către poarta din apus!
Sau poate prea târziu te-ai dus să urci în carul lor de-argint!

Vezi, zorii tremură, cu-ajur de aur turnuri poleind
Și ploaia cade-mpodobind cu diamante ziua-n jur.

Cu păr de șerpi și cu ce țel, murdar, o fúrie din iad
Te-a dus, făptură cu chip smead, grotesc, la un învățăcel?

Ce spirit din păcat născut prin faldul nopții a venit
Ș-apoi să intri-a poruncit, lumina mea când a văzut?

Nu-i altul mult mai blestemat, ca mine mai lepros, să-l strici?
De setea vii s-o stingi aici, Abana, Parpar, au secat?

Dispari mister respingător! Dispari hidos, rău animal!
Că îți in mine, bestial, un sentiment distrugător.

Că faci acum din crezul meu un lucru sterp, doar senzual,
Attis cu-nsângerat pumnal e mai presus de cum sunt eu.

Fals Sfinx! Fals Sfinx! La negrul Styx m-așteptă Charon cel bătrân
Te du tu primul, eu rămân, mă lasă cu-al meu crucifix,

Al cărui tragic chip uman, privește lumea obosit,
Fiece suflet mort căit, fiecă suflet plâns în van.

Traducere de Mircea Pella

Al. CISTELECAN

Stolul 2024. Ritualuri de memorie

La Ramona Boldizsar, în binecunoscuta colecție „Amaterasu“ de la Cartex, debutează (2024) muziciana Iarina Copuzaru cu *Perfecțiunii îi e frică de noi*. Cum e obiceiul la tinerii poeți din ultimii – mulți – ani, și Iarina are de fond un scenariu existențial proiectat/autenticat ca biografic. Dar biografismul nu e poetica Iarinei. Biografiile traumatizate sînt favoritele tinerilor, fie că e vorba de psihodrame domestice, fie că e vorba de manifeste feministe (de regulă), fie că e vorba de monografii de boală sau de jurnale de spital. Pe valențele celei din urmă mizează și Iarina, dar boala ei nu duce la un jurnal de suferință și tratament (deși sînt destule flash-uri), ci e investită într-o atmosferă destinală, însă fără mare tapaj de traumă. Deși, firește, trauma e leit-motivul întregului volum și ea se ridică la suprafața versurilor indiferent de orizontul confesiv, destul de deschis și permeabil. În orice caz, dacă nu e obsesia poetei, e obsesia poeziilor. Acestea prelucrează însă traumaticul în direcția exorcizării și de obicei oferă o absoluțiune a obsesiei. Iarina e din fire o imagistă și pe firul confesiv face loc unor pîlpîiri imagistice în care cruzimea se topește în delicatețe (sau invers). Memoria și imaginația fac amîndouă operă de eufemizare a traumei, prima fixînd registrul de candoare al viziunii (contaminînd adesea și scriitura), cealaltă transferînd traumaticul în idilic și făcînd din el apoteoza traumei. *Blues* –ul pentru Cernobîl e simptomatic pentru maniera în care, evitînd s-o numească, Iarina dă concretețe traumei și-i reține spectralitatea printr-un limbaj care o evită programatic: „fetițele

de vîrsta mea își albesc/ rochițele cu frunze de iederă/ au pantofi cu tocuri ca două pietricele/ de/ rîu. buzele lor sunt/ reci/ și nu trebuie decît să nu adoarmă/ înainte de vreme// nu sunt prietenele mele/ ele nu aud cuvîntul/ Cernobîl în fiecare zi/ nu știu să despartă în/ silabe o explozie/ cu dicția lor corectă/ vocea e un buzunar cu/ maci pe cîmpul/ liniștit de la sfîrșitul/ zilei“. Modul acesta de a sublima trauma într-o imagine delicată e poate ceea ce Iarina are mai specific. Poemele ei își păstrează, în parte, coerența „narrativă“ și anamnetică, dar și mai frecvent o sparg în celule imagistice ce par a voi să fie centrifugale. Din loc în loc, pe desfășurătorul confesiv se epifanizează hai-ku-uri – aparent clandestine – care prind în chihlimbar ceea ce părea să se împrăștie: „Lîngă zidul abrupt/ semnul vaccinului se marea/ prin desîș turmele îl amușinau/ oarbe/ frumusețea/ ta era un incendiu/ abia am așteptat să mă molipsesc//.../în întuneric/ respirația ta e un/ castel de nisip fosforescent“ etc. (*Vînătăi*). Momentele acestea sînt un fel de condens al stării și iriază din mijlocul fabulei memorialistice: „în mine/ se face noapte ori de cîte ori cineva/ mă strigă afară“ (**Încăpere slab luminată**); sau: „degetele palide au atins/ aerul. oasele mele/ s-au umplut cu frunze de mesteacăn“ (*Rufele unor pacienți care nu sunt acolo*). Boabele acestea imagistice sînt, în felul lor, multifuncționale. Uneori ele condensează candoarea folosită ca filtru pentru perceperea lumii („sunt neajutorată/ în rochia asta cusută cu păpădii. ochii/ mei sunt nasturi/ de ursuleț/ pot să cad și să/ dorm șaptezeci de vise“

– *Insectare*), alții exorcizează prin candoare imagistică un pasaj dramatic: „în piept/ un căluț de mare învelit în staniol/ deasupra lui va trebui de abia să/ ating lucrurile“ (*RMN*). Cel mai frecvent ele transgresează traumaticul și-l mută în rafinament idilic, îmblinzind chiar și semnele funeste: „după ce am privit/ mormintele cu plăpumi albe ca niște/ pătuțuri pentru jucării am știut/ că moartea e/ mai tare decât frigul care te lasă/ fără glas,/ ea e jivină cu oase de porumbel și/ respirație moale“ (*Paturi pentru jucării*). E o imaginație care funcționează pe un principiu matern, tandră prin constituție, și care regăsește puritatea copilăriei printre toate spasmele memoriei: „o fetiță cu cercei de nisip/ deasupra stivelor de lemne“ (*Stive*). Dar care condensează în bijuterii și agresivitatea lumii: „un bisturiu aurit deasupra/ feței mele“ (**Învelită cu cearceafuri**). Sau, când e mai spornică, contopind agresivitatea și fragilitatea într-o singură tușă: „un plasture pentru cei visați în/ rîurile cu lotuși/ și smoală. un cer pe limba/ despătată a unei balene sinucigașe“ (*Ne pregăteam pentru ceea ce nu avea să mai vină*). **Între aceste borne exersează Iarina, legînd „rochia de pădăii trasă cu sfoară“ de „realitatea înfășurată în ghips“** (*Pasăre cu oase de cuarț*) și trecînd adesea

prin crize de imaginație expresionistă: „prin ușa spitalului, soarele era un cap/ însîngerat pe un petec cenușiu de/ gheață“ (*Metal & serafinit*). „Cuțitul nevăzut“ din *Pîinea noastră tăiată felii/Reșezare* se vede sclipind în toate poemele, deși Iarina se prefacă că-l ascunde și adesea pune trauma pe reverie. **În căutarea acesteia și-a proiectat poezia, folosind-o ca imersiune în copilărie. Dar expediția ei găsește acolo doar candoarea – iar în locul reveriei, mai degrabă moartea și boala. Iarina nu face însă elegie decât pe ascuns căci poemele ei, făcînd paradă de tranșanță, directitate și oralitate, caută de fapt o zonă de inefabil din care să-și smulgă chiar și copilăria.** O poezie care pare a-și înfrunța biografia (cea proiectată ca suport, presupun), devine una de vindecare prin opera tandră a imaginației. Chiar dacă aceasta lucrează clandestin și subversiv. De se va fi străduit să se lase contaminată de imaginația cinică a congenerilor (sînt cîteva semne), imaginația n-a lăsat-o. Între atîția poeți care n-au imaginație (ori nu vor s-o aibă), Iarina se poartă ca un poet adevărat, ale cărui intenții sînt sabotate de propria imaginație. Ritualurile ei anamnetice devin regulat epifanii ale imaginației delicate.

Ioan HOLBAN

Daniel Turcea – 80 de ani de la naștere

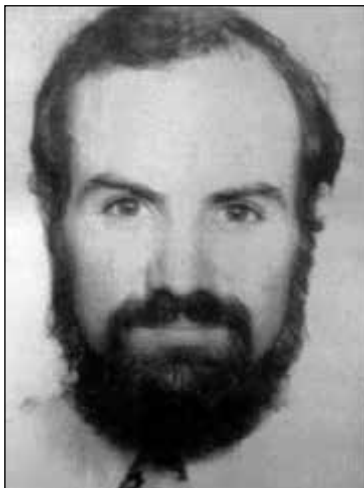
Cel mai spectaculos caz de reconversiune a lirismului, urmare a reconver-
tirii spirituale pe care și-o asumă poetul, îl reprezintă, în toată literatura noastră contemporană, Daniel Turcea; „Turcea – scrie Raluca Dună – reprezintă un fenomen unic în literatura română prin transformarea radicală a profilului său liric și uman. Saltul de la poezia onirică, baroc-geometrizantă la poezia intens spiritualizată, ortodoxă fără ostentație, din ultimii ani (**Epifania și Poeme de dragoste**) dezvăluie nu doar o experiență inedită în literatura noastră, dar și o experiență umană, o aventură interioară incandescentă, impresionantă prin autenticitatea ei. Versurile pot fi citite ca document al unei convertiri și iluminări spectaculoase, singular în spațiul cultural românesc prin lipsa oricărei afiliere ideologice și prin valoarea intrinsec estetică“. În adevăr, nici măcar „cazul“ Ioan Alexandru, invocat cel mai adesea, nu e comparabil cu acela al poetului trecut în lumea celor dreți la nici treizeci și cinci de ani; reconvertirea, mărturisirea în Hristos a lui Ioan Alexandru – comunicată într-o scrisoare trimisă de la Berlin prietenului Ion Cocora, în 1968, făcută publică abia prin anii 2000 – nu e atât de vizibilă și cu efecte atât de radicale în structura și temele discursului poetic, distanțele de la, să zicem, **Vămile pustiei la Imnele anilor '80 și Bat clopotele în Ardeal**, din 1991, fiind altfel jalonate decât trecerea cu urmări poetice

atât de marcate, de la **Entropia la Epifania** lui Daniel Turcea: doar opt ani trecuseră – nici atât dacă luăm în seamă „datarea“ unui poem din

Epifania. Cele din urmă poeme de dragoste creștină (2011): „ne îngrozim de ruguri mai mult/ decât de deșertul atomic/ Iată, nu voi mai adăuga nimic / Știți fiecare din orice parte a lumii/ (de la război/ au trecut doar treizeci de ani/ – de nu s-ar mai naște din nou/ un zugrav dement“, scrie Daniel Turcea în poemul **Trăim acest veac** –, de la apariția volumului de debut, **Entropia** (1970), asociat onirismului (poetul alăturându-se, astfel, lui Leonid Dimov, Dumitru Țepeneag, Virgil Mazilescu, Iulian Neacșu, Vintilă Ivănceanu, Emil Brumar, Florin Gabrea, Sorin Titel, Virgil Tănase), până la **Epifania** (1978; 1982; 1988; 2011), „o jertfă a poetului către Biserica dreptmăritoare creștină și către frații întru Hristos de pretutindeni“, cum scrie sora poetului, Cristina-Lucia Turcea în **Actul de donație**, către I.P.S. Teofan, Mitropolitul Moldovei și Bucovinei, a manuscriselor (acte, scrisori, desene originale, caiete cu însemnări, poezii dictate în spital, eseuri), rămase după trecerea poetului la cele veșnice.

„Numai noi oamenii suferim/ în fiecare clipă schimbarea“, spune Daniel Turcea în poemul **Cei ce se vor schimba** din ultima sa carte, a patra, cu titlul **Epifania**; nu doar omul se schimbă, dar, iată, și poezia pe care o scrie. În textele din **Entropia**, critica de întâmpinare a recunoscut, imediat, principiile și ideile onirismului (opozitia față de realismul socialist și adoptarea visului ca un „îndreptar legislativ“, cu elaborarea lucidă a unor lumi stranii și apropierea de pictori de avangardă – Dali, De Chirico, Ives Tanguy, Victor Brauner, Magritte –, „un fel de muzică pictată, de timp fără încetare convertit în spațiu“, zice Dumitru Țepeneag), dar și pe cele ale suprarealismului: „Acest suprarealism târziu – observă Eugen Simion – ascunde un caligraf nebun de vocabule, fascinat de legăturile misterioase dintre ele, un spirit alexandrin cu un curios (și autentic) simț al tragicului. Jocul merge spre ritmurile muzicale, savante ale lui Ion Barbu, cu absurdități calculate și moliciuni de poet fantezist obsedat de lumea formelor onirice și îmbătat de marile abstracțiuni“. Ritmurile muzicale, savante ale lui Ion Barbu se pot recunoaște, la rigoare, într-un poem precum **Abdul sau Elogiul lui Parmenide**: „toate plutiră câte se-ntâmplară ș-or să se-ntâmple-n neclintit deșert/ Un Euclid deasupra țării Yemen/ Cu fast de geometrii a tot exacte/ dar nouă, aerului/ lui/ INCERT/ Căci el de fapt se-ntâmplă în zăpadă/ Sub sfere roșii. Steaua Altair/ Va fi fiind pentr-o secund-aproape/ Aici în baldachin de uns emir/ ce va trăi peste 110/ de mii de ani într-un oraș Mohab...“. În replică, Nicolae Manolescu vedea, în **Entropia**, mai degrabă refacerea unor punți, năruite în vremea realismului socialist, cu Avangarda anilor '30 ai secolului trecut, în special, cu lirica lui Ilarie Voronca, nuanțând relaționarea cu suprarealismul: „Nu trebuie căutate sensuri mai adânci în aceste efluvii de culori și de forme – scrie Nicolae Manolescu într-o recenzie publicată în revista „Contemporanul“ din 1971 –, căci poziția lui Daniel Turcea se află, toată, în plăcerea compunerii de viziuni caleidoscopice. Poetul se joacă cu vorbele, caligrafic și ingenuu, visând geografii lirice și exotice și populându-le cu fapturnile suave ale imaginației sale“. În adevăr, un joc al vorbelor, prețios, livresc, pitoresc, ironic pare, adesea, poezia din **Entropia**: „da, Rousseau s-a aruncat pe fereastra/ de la balconul în stil empire/ și-n cădere/ până jos/ Van Gogh a continuat să picteze/ munți de creier de pasăre/ și de creieri de flori/ și numai morminte de grâu/ iazuri/ iazuri cu nuferi/ oglinzile vii și mai vii și mai vii/ «Tao stă singur și nu cunoaște schimbarea»/ ce fantastic echilibrăm atâta neli-niște/ «Umblă-n cerc și nu cunoaște nesiguranta»/ atâta neli-niște amestecată cu spaimă/ «Poți să-l închipui cu mama lunii»/ laudă laudă laudă/ ceai și pagode de xilofon/ fructele răcoare albă/ atomii în litere chinezești/ ninge de asemeni cu hieroglif și ideograme/ pufioase și moi alb topind/ evantaie imense și multe camelii“ (**Țara Sin. Despre Tao, despre Te**); „pești electrici au plecat spre Transvaal/ cu pânze

Daniel Turcea

șesute din splendide termite/ dinainte scobite ne poartă elite/ bărci alexandrine spre Țara de Foc/ îmi sunteți invitații de-o seară/ să bem de plăcerea sateliților Li/ Tai Pe masă în casă în din afuzali/ pe paturi tăiate în portocală/ vom face orgii cu ziua egală“ (**Dezastre, III**).

Nu multă vreme după „episodul“ oniric, poate chiar din timpul acestuia, dacă luăm în considerare poemele din **Epifania** scrise, cum mărturisește mai târziu, prin 1974-1975, se va produce marea schimbare; dacă despre volumul de debut Nicolae Manolescu și Eugen Simion, *criticii literari*, se pronunțau în termenii amintiți, iată ce scrie Pr. Prof. Dumitru Stăniloae, *teologul*, preotul și duhovnicul, despre **Epifania**: „Lucia Turcea, talentată pictoriță bisericească, mi-a adus pe 17 august 1991 un volum inedit de poezii și de cugetări ale fratelui ei, Daniel Turcea, care m-au copleșit prin fidelitatea conținutului lor teologic ortodox, trăit însă cu o mare căldură interioară și cu o pătrundere uimitoare în adâncimea Tainei lui Dumnezeu, văzut ca lumină și ca iubire nesfârșită în El Însuși – ca Treime – și în prezența Fiului lui Dumnezeu. Cel întrupat și neîncetat lucrător în cei ce cred în starea Lui de jertfă, deci de extremă iubire spre eternitatea comuniunii lor cu El (...) Avem în față un volum de poezie categoric creștină, o poezie extraordinară, cum n-am avut în literatura noastră și cum nu este în

lumea întreagă. O poezie de mare adâncime și căldură despre Ortodoxie. O poezie care se va impune în lumea întreagă“. Destinul singular al poetului curge între critica literară și teologie, între onirism și lirica sentimentului religios, între ereziile lui Saul și smerenia lui Pavel de pe drumul Damascului; ce îi va fi spus *celălalt* Turcea omului și poetului (re) construiți în noua experiență spirituală? Iată, încă din 1978, în primul volum din seria cu titlul **Epifania**: „asemenea apei/ odihna/ asemenea nopții/ mai sus, mai adânc/ fața ta pâlpâie în ochii mei/ și nu o văd/ pe buzele mele sunt cuvinte/ și nu le aud/ în inima inimii de țărână/ sângele tău îmi zvâcnește/ în răsuflarea pământului/ Tu îmi ești aer/ cu pleoapele te-aș acoperi/ nu eu, Tu/ trăiește în mine. Tu, ce privești ca o flacără, mistuind/ de Tine mi-e sete/ în taină. Te-am cules/ ca pe o vie/ rodul Tău, belșug/ vinul acesta, vinul acesta/ trupul tău înflorind/ deasupra morții/ nufăr alb peste apele morții/ Tu, iubire,/ înțelepciune fără sfârșit“ (**Iubire, înțelepciune fără sfârșit**).

Schimbarea e radicală, oniricul, zeii păgâni sau figurile Vechiului Testament au rămas în lumea entropiei, înainte de epifanie; chiar dacă Dumitru Stăniloae aprecia, în poemele din **Epifania**, fidelitatea conținutului lor teologic ortodox și în pofda *chemării* repetate a aproapelui de a-i fi alături în credință, poezia lui Daniel Turcea nu e, totuși, una de amvon, nu e un catehism: el ajunge la Dumnezeu prin combustia lăuntrică a sentimentului religios care, în **Epifania**, e o *încercare a labirintului*, o neobosită căutare a drumului, a „treptelor“, cum zice poetul însuși, spre o altă Golgota unde se unesc *poezia și sacrul*. Aldo Pellegrini, unul din poeții

și eseștii contemporani preocupați de raportul lirismului cu religia și sacralitatea, crede că poezia e o *mistică a realului*; Daniel Turcea vede, mai degrabă, o *geneză reciprocă* între poezie și sacru, lirismul fiind *slujire, lauda* lui Hristos și *jertfă*: doar astfel ființa poate „gusta” eternitatea și numai prin versete se poate ajunge la arhetip, în adâncurile sufletului, la iubire, frumusețe, la cuvinte prin Cuvânt, în înțelesurile pe care le deslușește Evanghelia după Ioan: adevărata poezie e gest sacru, proclamă poetul în **Poezia este slujire și jertfă**, un text care schițează noul program estetic: „Dar, comuniune, poezia e binecu- vântare. E jertfă. Jertfă de laudă adusă de inima- ngenuncheată înaintea Tainei, a Iubirii, acel gust al eternității ce nu se poate stinge. Descrierea adevărată a lumii – căci numai iubirea creează –, a sufletului, a Sacrului nu poate fi făcută decât prin versete: pentru toate sunt: măsură, ritm, proporție în taina ce le cuprinde. Dar cine poate fi atât de curat, atât de fără vină, încât să le vadă/ așa cum sunt/ natură și har?/ De aceea, poetul se aduce pe sine ardere de tot. Trupul să fie ca rugul aprins. Cerurile, lucrurile sunt litere ale acestei veșnice, sublime Cărți ce/ descrie revărsarea Luminii,/ negrăitei Lumini./ Frumusețea ascunsă/ Arhetip. Căci ea, căci în esență,/ Frumusețea și Adevărul sunt una, în lumină, dar numai Harul ridică./ Până la acele Imnuri negrăite/ din apropierea Slavei./ Adevărata poezie e gest sacru./ Iubire./ Taină./ Cuvintele însă sunt vase/ pentru acea taină negrăită,/ de care nu te poți apropia decât trăind- o/ în desăvârșită Iubire”.

Noua paradigmă literară se structurează în orizontul unei noi paradigme de sensibilitate; în **Epifania**, sunt mai întâi, o *altă simțire* și o *altă vedere*, poetul căutând, prin ele, un nou început, Începutul, în fond, „începutul lumii” când „sunt ascunse toate și nu sunt”, iar „cerul gol de stele e un gând”, cum spune în **Cerul**. Începutul e în *timp*, afară de lume, de moarte și de *vremea* omului, în *neștiință*, spre lumina „mai presus de strălucire”, chemată în „cortul meu”: acolo, lumina e revărsare a slavei, e *iluminare*, iar ființa e „orb firii oarbe” – un *văzător al vieții*, cum scrie Daniel Turcea în poemul **Întelegere**, având acces la toate cele văzute și nevăzute: „Cel ce dăruiește e mai presus/ decât simțirea, dăruind o altă/ simțire, ca să vedem,/ să auzim și să grăim,/ afară/ de lume, și de moarte, și de vreme./ prin toate simțurile, prea curat și clar/ pe cât e cu puțință ochilor,/ de taină,/ și gândirii ca să vadă./ Părăsind vederea/ și-a celor din afară,/ și-a celor cunoscute, și a sa/ intrând mereu adânc în neștiință/ fără a se opri, fără să afle/ decât mereu sperând lumina tainei/ prea întunericul și prea lumina/ ape numesc ce nu mai pot numi/ lumină și adâncă scufundare/ și nume dau/ celor ce nu au/ nume și asemănare, fiecărui/ om, prea mistuind aprinde/ în el un soare” (**Desăvârșire**). Textele din **Epifania** cresc în tensiunea confruntării termenilor unor dicotomii pe care poezia eminesciană le-a introdus în literatura noastră; *timp* și *vreme*, *privire* și *vedere*, *întuneric* și *noaptea clară* a iluminării – aceștia sunt termenii care definesc poziția ființei în lume, sinea și spațiul cunoașterii; Daniel Turcea se întoarce de la Ion Barbu al **Entropiei** la Eminescu al **Epifaniei**. Astfel, ochii ecranati de gânduri, „încă acoperiți de solzi” sunt ai privirii, în prea întuneric,

inima e în temniță și sufletul „încă întunecat”, vremea omului nu e încă *veacul*, timpul, adică; vremea e a „existenței simple”, vecii, desemnând categoria filosofică a timpului sunt ai „existenței fericite”: privirea nu trece de „cerul întunecat al vieții” și nu răzbate dincolo de pereții „carcerei” sale, în vreme ce epifania – întruparea logosului în Iisus și înfățișarea Sfintei Treimi – e vedere: „Cele Trei ale Iubirii/ de o Ființă Fețe să vedem” – aceasta e ținta poetului care își trece ființa lăuntrică din privire în vedere, din vreme în timp, din întuneric în noaptea clară, din existența simplă în aceea fericită: „*Dorința desăvârșirii*/ Tată, atomii primitivi ai universului,/ în liniștea luminii,/ când se bucură firea șovăitoare,/ cum atinge apa,/ ca pe o dimineață în care se învăluie,/ și cum o inundă./ Având/ aproape depărtarea nopții clare,/ ușoară, cum se-așază,/ ca mătasea- ndepărtându- i/ strălucitor de viu, de cald de- aproape,/ trupul, cu nori și păsări/ peste grădini/ și cum trec, ca o mângâiere,/ ca o înviere, mai înspre desăvârșire,/ ca picătura- n apă, oglindind- o” (**Respirație**). Acolo, în *regiunea vederilor*, se află „negrăita pace”, e străvezimea pe care o pătrunde „ochiul cel tainic” (sau „ochii cei de taină”, cum îi numește în **Rugăciune V**), ființa interioară primind, în sfârșit, Cuvântul și puterea privirii cerești”, a „privirii îngerești”; acolo, în contemplație și mai presus de fire e salvarea omului căruia îi este dat să se împartă între privire și vedere, timp și vreme, întuneric și noaptea clară a epifaniei: prin *vederea din glas*, prin rugăciune și primirea Cuvântului se mântuie existența simplă a omului: „nu- i imagine să poată grăi/ cer, a- L atinge/ e sus o iertare ce- nvinge/ deși e tăcere ce arde/ un glas ce începe să vadă/ mai viu, mai presus de fire, mai aproape/ Soare, mai alb ca o zăpadă/ din taină, numai mireasma o gândim/ rupe- se literei catapeteasma/ acoperământul acesta/ asemenea gândurilor ce nu lasă/ ochii să vadă,/ rupe- se dar,/ să primim/ puțin, pe cât e cu puțință,/ miezul aprins/ al Cuvântului/ știu/ că nu e tăcere, nu- i glas/ nu- s flăcări, uimire/ numai iubire, întreită iubire/ de- o Ființă/ să- i învăluie/ sau numai uimire./ iubire neînsemnată/ întreit Sfântă,/ în ea Trei strălucind,/ subțire adiere,/ Iubire, Înviere,/ pace adâncă” (**Înviere**).

Calea, descoperită prin „ochiul care vede neatins”, în timpul „greu”, dincolo de „toamna de celule” a omului este a celebrării Luminii, Iubirii și *valorilor creștine*; starea ființei, acolo, e *contemplația*, în sensul religios al termenului, modalitate de cunoaștere mistică, adică, prin concentrarea în meditație, în stare de extaz, cu scopul receptării directe a revelației. Prin cugetare și lacrimă, crede Daniel Turcea, omul își poate domoli setea desăvârșirii, își poate „plini vremea lui”, (pe) trecându- L pe Dumnezeu în sine, venind, astfel, mai aproape de eternitate, dincolo de închipuirea păcatului; în fapt, în **Epifania**, nu e doar o contemplație religioasă, poetul plasându- se la joncțiunea acesteia cu contemplația filosofică, în focarul lor pe care Husserl îl numea *contemplație eideică*: căința, generozitatea, credința prin care se mută în mare „întunecatului munte”, noua geneză care „poate- ncepe în rănilor Tale”, spovedania, cu dobândirea iertării păcatelor, îndumnezeirea prin asumarea lui Dumnezeu, cunoașterea de sine, smerenia, înveșmântarea

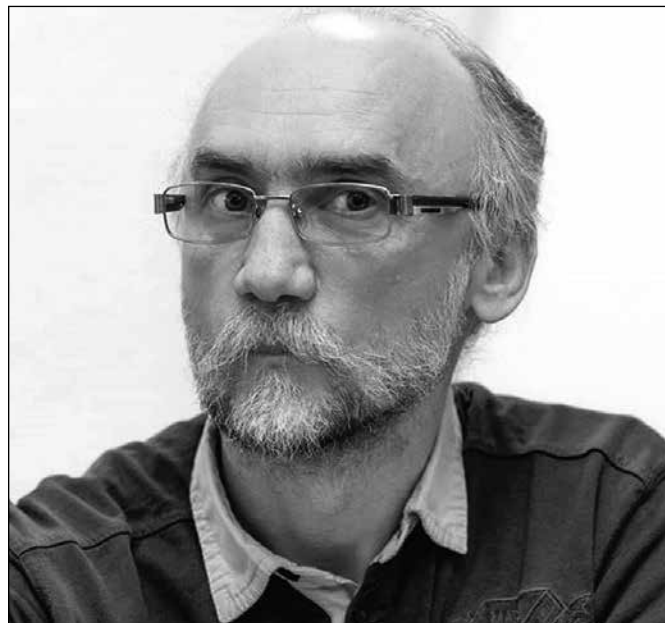
în har prin speranță, mărturisire a lui Iisus și iubire sortită crucii“, accesul la „chipul netrupesc“ și reclădirea trupului ca „biserica însuflețită“: *înainte și după* mărturisirea credinței, iată: „cum ne-am înjugat cu moartea,/ cum ne-am dat stricăciunii,/ plânsul, lacrimile, înțelesurile cele luminate/ și iată,/ la cei ce stăteau în întuneric/ a venit Soarele!/ În moarte, Viața!/ Marginile pământului s-au umplut de uimire“ (**Poemul înflorind lumină**). Cu o frecvență destul de mare, termenii din teologie – trezvie, doxologie, apostazie, teogonie, epifanie – nu abundă, totuși, lăsând poetului liberă calea poeziei, a (în)cântării cu nostalgia Edenului, a tărâmului pierdut; Raiul, scrie Daniel Turcea în postumele tipărite în **Epifania. Cele din urmă poeme de dragoste creștină** e o *conspirație a celor fericiți*, e ceea ce nu se dovedește „prin cercetări“, ci se descoperă „duhovnicește“, când „haloul netrupesc“ se unește cu trupul și când „cerul pogoară pe pământ“, la Învierea din veac: prin contemplația eideică se ajunge la esență, la *omul dinlăuntru*, cel din interiorul rugăciunii: „Aproape de moarte sunt,/ rugați-vă, rugați-vă, heruvimi,/ rugați-vă, sfinți!/ Acum se va vedea/ înaintea cosmosului,/ a miliardelor/ de fii ai luminii,/ atât de străină/ de dragoste,/ numai/ sete,/ doar năzuință!/ Rugați-vă pentru mine!/ Înaintea morții sunt/ și n-am haină de nuntă,/ Lumina nu arde în sufletul meu,/ dar Domnul, dacă VA VREA,/ poate să-nvie/ în inima mea!“ (**Rugați-vă pentru mine!**).

Frapant în **Epifania** este numărul mic al numelor invocate din Vechiul și Noul Testament, ca și al simbolurilor creștine; Taina, Trupul și Sângele de la Sfânta Împărtășanie, logosul, Cuvântul, în înțelesul dat de Evanghelia după Ioan, Treimea, Mirele și Preacurata – acestea sunt simbolurile pe care le caută lirica lui Daniel Turcea. De obicei, poezie de acest tip mizează mult, aproape totul, adesea, pe constelația și, nu o dată, pe povestea numelor; în **Epifania**, cele câteva nume sunt ale *martirului* (Sebastian, Policarp, Simeon, Anastasia) și al *duhovnicului*, preotul Arsenie Papacioc. Martiriul e simbolizat, mai ales, prin figura Sfântului Policarp, episcopul Smirnei, în poeme precum **Policarp** sau **Unul**; iată, pe scurt, *povestea* protagonistului liric: „Este găsit și adus de călăreții guvernatorului, după ce aceștia au fost oaspeții Sfântului, care i-a hrănit și s-a rugat pentru ei. Adus în fața proconsulului, acesta a încercat să-l abată de la convingerile sale, îndemnându-l să-L părăsească pe Hristos și amintindu-i că are o vârstă. Replica Sf. Policarp

a fost promptă: «Sunt optzeci și șase de ani de când Îi servesc și nu mi-a făcut nici un rău, ci dimpotrivă, numai bine. Cum aş putea blestema pe binefăcătorul și Mântuitorul meu?». Pedepsa stabilită a fost arderea pe rug. Rugăciunea Sf. Policarp în clipa jertfei sale este impresionantă și din ea se vede că tăria de care dau dovadă Sfinții este rezultatul Harului ceresc, care îi învăluie atunci când ei se unesc cu Hristos în suprema Jertfă. Se spune că flăcările nu l-au mistuit, minune care nu i-a împiedicat pe călăi să-l împungă cu sulițele până i s-a scurs tot sângele“; iată și *poemul* care transfigurează povestea: „lumina lumânării cum s-aprinde/ din valuri de-ntuneric să răsară/ în inimi și în gânduri cunoștința./ Sunt drumuri lungi, se-așteaptă în arene,/ a nu-i urî pe cei pe care moartea/ îi bucură cu cât e mai cumplită./ Și-n vacarmul cumplitei bucurii/ să nu știi ce-i mai dureros,/ focul, și fiarele, și jupuirea/ sau oamenii care privesc și râd/ și să-i iubești, să vrei, să-i faci să fie/ desăvârșiți –/ Să treci prin flăcări/ ca unul,/ măcar unul,/ să se cutremure,/ să vrea să înțeleagă,/ să se-nfioare dacă tigrii, blând,/ se lasă la picioarele unui sfânt“ (**Unul**). Astfel se însoțesc, în **Epifania**, lirica și povestea, figura martirului și simbolul din imaginarul poetic; Sebastian, martirizat de Dioclețian, e identificat cu blândețea („ucideti-l,/ e nevinovat/ dar/ să moară, să moară, să nu mai fie,/ cum este cu puțință să nu urască?/ Vino, blândețe!“ – **Sebastian**), Simeon, Noul Teolog e, în poezie, cel care privește în adâncul apelor luminoase ale Treimii, Anastasia e, prin semnificația numelui grecesc, una din femeile care „aveau să vadă chipul Învierii“. În sfârșit, duhovnicul, preotul Arsenie Papacioc este protagonistul liric al unei serii de poeme; în **Bătrânul, om al blândețelor** și, mai ales, în **Odihna**, duhovnicul e *martorul* și *calea* mântuirii ființei: „Părinte, mi-s ochii-ntunecați/ și nu mai văd/ lumina răsărind în mine. Mut,/ cuvintele îmi sângera pe buze,/ aş vrea să spun/ aş vrea măcar odihna/ aceea fără nume,/ doar dorirea,/ doar setea,/ mai adâncă decât vremea/ să pot să spun/ atâta bucurie!“.

Daniel Turcea din **Entropia** încheiea un capitol din istoria poeziei noastre de azi, acela al onirismului anilor '70 ai secolului trecut; Daniel Turcea din **Epifania** fixa, în 1978, o paradigmă în care vor (re)veni, după 1990, poeți precum Valeriu Anania, Ioan Pinte, Constantin Hrehor, Ioan Petraș, Dorin Ploscaru, Theodor Damian, Nicolae Jinga, Dumitru Ichim, Sever Negrescu, Mihalache Tudorică...

Vianu MUREȘAN

Cum ar fi o literatură obiectivă?

„...prețul nașterii cititorului este moartea Autorului“
(Roland Barthes)

Una din întrebările mai vechi care mă frământă, la care nu am un răspuns încă și nici siguranța că ar fi posibil unul satisfăcător, convingător și pentru alți amatori ai scrisului, este aceasta: *ar fi posibilă o literatură obiectivă, adică text pur din care să lipsească orice urmă a subiectivității creatoare?* Una care să nu se fească exclusiv din interioritatea unor euri precum pânzele de păianjen în care autorii rămân sursa definiției. Scriitura de tip scaner al subiectivității, împotmolită în cotidianitatea frustră a notației banale, golită de orice ambiție meditativă sau estetizantă nu conține filonul din care eventualii cititori să extragă ceva prețios pentru ei, care să le răsplătească timpul dedicat lecturii.

O spun direct, împotriva ideii lui Roland Barthes, legată de *moartea autorului* ca evoluție firească în istoria literaturii, care ar fi succedată de *nașterea cititorului*, adevăratul stăpân peste lumea textuală: nu cred că cititorul are dreptul să uzurpe teritoriul creat de un autor, adică să preia textul și să-l interpreteze după cum vrea el. În primul rând, pentru că acel text nu ar exista dacă nu ar fi fost scris de autor, iar în al doilea rând, textul literar este o miză pentru cel care-l scrie, care îl concepe într-un context cultural și istoric anume, în care e implicată inclusiv figura personală și destinul său cultural. Autoricidul barthesian este una din gafele cele mai ridicole în gândirea raporturilor dintre autor, text și cititor, aruncă în aer consensul clasic dintre creator și cititor, subminează ideea fundamentală că există o *ortodoxie a ideilor și sensurilor cuprinse în text* din voia autorului, *permite cititorului capricios să extragă fix ce vrea el din text*, întorcând spatele arogant autorului. Dacă cititorul nu vrea să fie condus în interpretarea și înțelegerea textului de intențiile

semantice, narative, ideatice impuse de autor, atunci ar fi mai cinstit să spună că nu-l interesează ce conțin textele scrise de alții, că el are motivele sale particulare, și poate ascunse, în raport cu acestea – a le instrumentaliza hermeneutic sau ideologic. Acest *abuz interpretativ* mie mi se pare *indecent și inacceptabil*, pentru că aruncă peste bord chiar principiul fondator, dorința și inteligența autorului care a scris textul, travaliul ca atare al activității scriitoricești, și se comportă față de text ca și cum ar fi *autogenerat, autarhic și infinit susceptibil în plan hermeneutic*. Când eu scriu un text, mă interesează ca un eventual cititor/ interpret să înțeleagă din el că acesta exprimă propriile gânduri, propriile stări și viziuni, propriile idei, iar nu pe ale sale, și de aceea consider că *onest este doar acel cititor care mă recunoaște apriori ca autor unic legitim și binevoiește să facă efortul de a înțelege gândurile mele, iar nu pe ale sale în raport cu ce am scris eu*. Dacă textul meu este simplu pretext ca el să bavardeze ce-l duce mintea sau ce crede că-l ajută să-și întemeieze o opinie, cu sau fără legătură cu intenționalitatea semantică prinsă în text, atunci pentru mine este un cititor descalificat pe care l-aș felicita dacă ar binevoi să mă ignore.

Legat imediat de *ideea obiectivității literare*, în funcție de răspuns, ar fi nevoie să explicăm de ce nu este posibilă, dacă asta e părerea noastră, sau cum ar arăta și ce valoare ar avea acea literatură, dacă răspundem afirmativ. La originea întrebării mele se află, în orizontul îndepărtat, constatarea că în foarte mare măsură literatura modernă și cea actuală sunt produsul subiectivității autopoietice, că s-a ajuns într-un punct în care sinele și experiența simțirii, corporalității, psihismului propriu constituie laboratorul creației literare, dar și artistice în sens mai larg, din care creatorul iese rar sau, în unele cazuri, nu mai iese niciodată pentru a privi, detașat, o lume externă. Departate de mine gândul să susțin că, prin

simplică obiectivitate, lumea exterioară, inclusiv cea socială și istorică, ar fi mai interesante sau importante pentru un scriitor. Ceea ce se poate spune sigur despre acestea, este că au o rezistență ontologică firească independentă de orice tratament din partea minții și creativității omenești, ceea ce le conferă un avantaj necăutat în raport cu orice artist sau scriitor care le-ar avea temă.

Apoi, lucrul care mi-a redeschis interesul pentru întrebare este prezența tot mai frecventă și serioasă în discuțiile literare a noului tip de *creativitate artificială*, dacă este corect termenul, al IA. Fie că este ignorată, tatonată cu prudență sau îngrijorare, folosită fără reținere ca să-și sporească abundent propriile scrieri cu speranța secretă că nu se va observa, IA face parte tot mai mult dacă nu din viața autorilor cel puțin din proximitatea lor. Aceasta există, chiar dacă nu în felul lucrurilor materiale sau ființelor vii, acționează în feluri diverse și uluitoare, între acestea fiind analiza științifică, calculul matematic, creația artistică sau literară. Viteza înspăimântătoare cu care se dezvoltă și se perfecționează anunță probabilitatea ca în foarte puțini ani de aici încolo să nu existe activități inteligente în care să nu depășească tot ceea ce este omul capabil să facă. Iar dacă este așa, de ce nu ne-am întreba: *cum se va face literatura?*

Mă întreb astfel pentru că pur și simplu suntem puși în fața acestei evidențe: *i)* IA nu este o ființă vie asemenea omului, deci *nu are subiectivitate* sensibilă, un eu poetic; *ii)* IA este capabilă să folosească limbajul literar cu abilități combinatorice năucitoare, divers și rafinat stilistic, precis și lămuritor la nivel de cunoștințe și idei. Și atunci mă gândesc imediat, și mulți alții ar fi de aceeași părere cred, că dacă literatura se face numai din jocuri de limbaj în sens larg, din infinitele combinații posibile între cuvinte, propoziții, imagini, idei și gânduri a căror origine cititorul nu o cunoaște, atunci IA este capabilă să producă „opere literare” mai bine și mai rapid decât orice scriitor. Ca atare, revenind la prima evidență, anume că deși nu este o ființă vie asemenea omului, nu are subiectivitate sensibilă, nu are un eu poetic, IA este capabilă totuși să producă o „literatură obiectivă”. Termenul „obiectiv” se impune în primă instanță din logica opoziției. Clar, textele scrise de IA, care nu este nicicum o formă de subiectivitate, țin de capacitatea tehnică generativă a unui „creator” obiectiv, a unui *creator-tehnologie*. Aici contează mai puțin temele sau genul textelor, cât mecanismul lor productiv.

IA, această *mașină de calcul infinit*, este capabilă într-adevăr de lucruri incredibile, dar probabil și de unele îngrozitoare. Mă joc cu această deducție, pornind de la ideea că o sumă infinită de operațiuni combinatorii face probabilă apariția unor situații nebanuite, necunoscute omului și în afara oricărei posibilități de control. Infinitatea prin sine este înspăimântătoare. Mintea omenească, rațiunea nu poate face nimic cu o idee al cărei conținut depășește orice formă. Labirintul, închisoarea cosmică, infernul sau banda lui Möbius sunt doar simboluri ale infinității, cu aparența ei fascinantă sau terifică. Odată ce i-am dat o temă literară,

de pildă, IA este capabilă să genereze formațiuni textuale aglutinate literar la nesfârșit, cu versiuni și variații stilistice foarte diverse, dar totuși înghețate într-o anumită tehnicitate redundantă. Șiruri întregi de propoziții bine articulate, paragrafe uimitor de îngrijit scrise, cu o structură narativă sau argumentativă de invidiat, dar mai ales într-un timp mai rapid decât putem noi să citim..., dar toate acestea ca reacție sau răspuns la o provocare din partea noastră.

Să stăruim puțin. Eu, de pildă, îi cer să producă un text pornind de la tema anxietății date de lipsa unui orizont al speranței și fericirii generației tinere într-o lume dominată de autismul digital – identitate virtuală, viață petrecută în rețelele de socializare, dezinteres față de idei sau cunoștințe abstracte, comunicare prin emoticoane, pictograme, ideograme și videograme (reels, feed, stories). IA poate să producă o sumă indeterminată de variante atât ca poezie, cât și ca proză sau eseu folosind aceeași temă. Știe bine de unde să-și extragă informațiile, corecte, relevante chiar dacă limitate la niște clișee sau note comune, știe diferențele dintre genurile literare, mode sau stiluri ale unor generații sau autori cunoscuți, și poate adapta tema la oricare dintre acestea. Impresia pe care o lasă este de *productivitate nelimitată, cunoaștere relativ corectă a temelor, capacitate de informare și adaptare tematică în timp real, versatilitate stilistică*. Toate acestea însă, să nu uităm, sunt răspunsuri la o sarcină indicată, iar nu modalități de creativitate genuină. Parcă în esența activității „creative” a Inteligenței Artificiale ar exista echivalentul a ceea ce stoicii numeau *logos spermaticos*, o anume sămânță *logoică* (nu logică) capabilă să genereze realități cu formă, conținut și sens la infinit. Însă, de reținut această diferență, un *logos* care operează mai mult combinatoriu și mutațional decât prin reiterația unor *eide seminale* cu identitate fixă și conținut inalterabil. Pe de o parte, capacitatea combinatorică și variabilitatea asigură acea prolificitate seducătoare ce lasă impresia de infinit în revărsare, însă este evidentă în mod frapant o lipsă a „*ideii proprii*” cu valoare constantă, absolută, definitivă așa cum găsim în marile teorii filosofice și științifice.

Idee proprie. Oare ce înseamnă acest lucru? În primul rând, ca să fie proprie, e nevoie de *cineva* care să o dețină fie prin aceea că o gândește pentru prima dată, fie prin aceea că și-o însușește voluntar printr-un proces de învățare motivat intim. Dar mai este ceva, poate aspectul cel mai misterios al ideii. Valoarea unei idei se compune din *ceea ce conține* la nivel de cunoaștere/ înțelegere, precum și din *scopul acesteia* pentru cel care o gândește și susține. De exemplu, a susține că *sufletul este nemuritor* nu înseamnă doar faptul că există această entitate metafizică inalterabilă, ci și că omul, care este posesor al sufletului, joacă într-un fel specific jocul nemuririi de care trebuie să fie conștient și să învețe să se achite. Căile religioase la asta folosesc. Sau, ideea că *Dumnezeu este iubire* nu are valoare strict logică, adică prin asocierea ființei divine cu un atribut, ci și valoare morală și escatologică. Pentru că Dumnezeu este iubire e posibilă iertarea păcatelor, răscumpărarea omului și mântuirea, acestea fiind consecințele naturale ale iubirii.

Vedem doar din aceste două exemple că *ideile nu sunt simple conținuturi cognitive, ci funcții în destinul omului*. Orice idee mare apărută într-un anumit context, într-o epocă, într-un loc anume conține o aspirație extraordinară a persoanei și comunității din care face parte, ceva care nu este doar filosofie sau cultură, ci *ideal al omului*. Acele idei nu sunt gândite și susținute pentru a completa bibliotecile sau pentru a servi ca obiect de studiu posterității, ci pentru a *regla direcția în care se orientează viața unor oameni*. Ideile neutre existențial, oricâtă valoare de adevăr ar avea, nu întrețin emulația și pasiunea celor de care omul își leagă destinul în lume. Se pot crea gnoze, de exemplu, în jurul matematicii sau științei – de la *pitagorism* încoace până la *A patra cale* a lui Gurdjieff și *Gnoza de la Princeton* –, dar nu se pot crea religii fără ideea transcendenței și nemuririi. Și acum, pur și simplu să judecăm lucid: ce „pariu cu viața“ are IA? În ce speră, ce așteaptă ca „sens al existenței“ ei, ce viziune axiologică proiectează pentru condiția sa de realitate IA? Unde sunt lacrimile, suspinele ascunse, unde e deznădejdea și frângerea mâinilor, unde bucuria, exaltarea, tremurul inimii din care se nasc versuri? Pe care orice cititor atent le simte prin acea vibrație intimă ce se reglează în timpul lecturii, dacă textul e viu, vibrație care trece de la inimă la inimă, de la creier la creier dincolo de acest mijloc ingrat de la un timp, textul.

Este IA un *cineva*, sau este *ceva*? Răspunsul aparent e simplu, nu poate fi *cineva*, pentru că nu este o persoană vie, un autor. Pare să se fi împlinit visul lui Roland Barthes, în sfârșit – *avem texte, dar nu mai avem autori. Avem pură producție textuală, desprinsă de orice vis literar personal, de orice scop uman*. Ca atare, IA este *ceva*, o mașină de calcul infinit care poate asuma sarcini inteligente, care poate realiza performanțe ce surclasează puterile omenești. În ce privește creația literară, aceasta este un automat cu funcția de *ars combinatoria* capabil să genereze texte, care nefiind rezultatul intenției, gândirii și simțirii umane, au statut de *tehnotexte*. Cu aceasta apare, desigur, nu o nouă literatură în primul rând, ci un *nou „autor“*, dacă putem să-i spunem astfel. Eu cred că nu merită numele de „autor“, dar deocamdată îl folosim ca atare pentru că este capabil „să scrie cărți“, și încă la un nivel la care par bune și sunt premiate. Eu *nu le-aș considera cărți, după cum automatul inteligent care le-a generat nu este un autor*. În loc să ne jucăm infantil cu iluzia că acestea sunt niște texte cu valoare literară, cred că ar fi mai indicat să rezervăm un alt tip de evaluare și interpretare a acestui *tehnotextualism* generat artificial prin uimitoarea artă combinatorică deținută de IA, de care probabil s-ar declara încântați cabaliștii, Raimundus Lullus, Athanasius Kircher, Leibniz, Thomas Young sau Goethe între alții. Genul de „literatură“ tehnotextualistă este pură *suprafață semnificativă* ce conține în propria structură o anumită *libertate combinatorie*, precum și *principiul variabilității la infinit* a formulelor textuale. Niciodată un astfel de produs nu este finit, nu ajunge text final după care se poate pune punct. O astfel de *desfășurare tehnotextuală*, deși are o suprafață semnificativă densă și infinit ajustabilă, nu cred că se pretează

la o abordare hermeneutică, deoarece *nu conține nici subtext și nici o intenționalitate auctorială*. Subtextul este ceva ce autorul știe, dar nu spune direct, lăsând misterul, aluzia, sugestia, metafora, păcăleala, capcana să hrănească intuiția cititorului, care preia de fapt sarcina dezvoltării pe cont propriu a textului referință în actul lectoral. De intenționalitate auctorială nici nu poate fi vorba. *Cine este în acest caz, al literaturii tehnotextualiste, autorul?*

Fără legăturile vizibile sau întrezărite cu autorii vii, textele literare a fi ușor de asimilat cu acele pure suprafețe semnificative produse de IA. *Când citim o carte semnată de un autor, odată cu textul citim și viața autorului*, fie că acesta vrea să se facă înțeles, văzut, fie că se automatizează și ne duce de nas pe noi, cititorii. Totuși înțelegem ceva despre el și în acest din urmă caz, anume *că intenția autorului este să ne inducă în eroare*, iar de aici putem încerca să cercetăm motivele lui personale. Fie se joacă literar, mizând pe complicitatea mutuală a cititorului de ficțiune, fie vrea să-și compună o imagine favorabilă pe care s-o exploateze cu un profit oarecare, în ultimă instanță chiar o bună memorie a posterității. *În tehnotextualismul produs de IA nu există (încă!) nimic din jocurile autorului*, astfel încât avem în față o mulțime lingvistică relativ ordonată, *aglutinare metastatică de semnificații nonreferențiale artificioase* sau, dacă totuși am căuta referință, aceasta ar exista strict în planul limbii și ar consta în sensurile cuvintelor. Cunoscând sensurile cuvintelor, se pot face propoziții cu sens și semnificație la infinit fără ca în afara acestui procedeu tehnic să existe o lume la care se referă acele semnificații. În ultimă instanță ne putem închide în limbă ca într-un labirint prin care să rătăcim semnificativ până ne dăm duhul și să credem că avem de-a face cu o *situație literară reală* – anume, aceea în care *un autor viu scrie un text pentru a comunica ceva propriu, unic, specific minții și simțirii lui, unui cititor pregătit și dornic să-l cunoască/înțeleagă*. IA însă nu este un astfel de autor, ci mai degrabă o versiune specifică culturii digitale a *răului demiurg* din doctrinele gnostice, funciarmenț mimetic și infertil, care își epuizează forța generatoare în creații imperfecte, invalide, pentru că este incapabil de discernământ și lipsit de carisma binelui ontologic. Tot ce poate face acesta e *să multiplice variantele actelor sale ratate, experimentând lumi literare la nesfârșit după rețete predefinite, care în ultimă instanță nu se adresează nimănui și nu au nimic secret, personal, confidențial de transmis*.

Ce lipsește creativității IA este chiar, *banala experiență de viață*. În această banalitate se coace de fapt talentul literar, care știe să extragă, să rafineze și să exprime anumite observații și lecții de viață. *Cineva care nu trăiește, ce ar avea de spus celor vii?* Această întrebare ar trebui să și-o pună oricine crede că IA va aduce o literatură interesantă sau importantă pentru noi, lucru pe care eu nu-l cred. Tot ce a fost important pentru mine, tot ce am învățat a fost lecție de viață a cuiva care a trăit mai înainte ceva semnificativ din care pot învăța și eu fără să fi fost pus în acea situație, ceva care să mă maturizeze și să-mi servească în mersul meu prin lume.

Nu citim cărțile doar din instinct hedonist, ca să ne placă sau să ne fascineze niște texte, ci și pentru a ne orienta viața într-un fel anume prin labirintul timpului, adică din instinct spiritual, dacă mi-e permisă formula. Or, cineva care nu trăiește el însuși în același labirint și nu a fost obligat să caute un fir roșu care să-l scoată la lumină, ce ne-ar putea învăța?

Trebuie să recunosc că îmi displac scriitorii care se exprimă cu multă înduioșare în ce privește propria viață, ca și cum unicitatea acesteia ar fi un fenomen care doar pe ei îi atinge, ca și cum elementele biografice proprii ar constitui o mică mitologie personală de care cititorul textelor lor ar trebui să fie profund mișcat. Este adevărat că nu te poți exclude din ceea ce scrii, cu atât mai mult dacă ești poet și trăiești în această perioadă a literaturii în care biograficul cotidian, intimismul confesiv par a fi cucerit scena tematică. Că este bătrân, că este bolnav, singur sau, dimpotrivă, că este tânăr și neliniștit, dar fără noroc în dragoste, fără prea multe șanse în viață și ține neapărat să arate lumii aceste chestiuni personale este o treabă ce ține de duhovnicie sau psihanaliză, nu neapărat sau nu în primul rând de literatură. *Scriitorii lipsiți de inspirație și fără idei, își fac mereu din propria viață o temă de inspirație*, confundă propriile emoții și trăiri cu ideile. Totuși, prin faptul că este vie, are o valoare de neînlocuit. Este momentul, cred, să depășesc acest capriciu lectoral în fond juvenil, și să acord din nou *merite speciale subiectivității în literatură și artă*, pentru că este ultima rețută, locul care nu poate fi cucerit de IA, care nu are pur și simplu subiectivitate prin definiție. De asemenea, cred și că *este momentul renașterii autorului viu*, muritor, vulnerabil, stângaci, imperfect, însă autentic în poticnirile și nereușitele sale, cineva care știe că va fi lovit și îngenuncheat de viață, dar până în acel moment se zbate, iubește, speră, se iluzionează, se roagă, care este gata să mintă că e fericit sau să jure că nu-și va călca promisiunea niciodată. Un astfel de om ar avea ceva important de transmis altui om, cititorul. Autorul viu este cubul lui N. Stănescu care are un colț ciobit, care tocmai prin faptul că are acea rană de piatră respiră creativitate odată cu imperfecțiunea.

Pentru cititor noua provocare a tehnotextualismului produs de IA va fi un prilej să-și testeze maturitatea, inteligența, flerul. Va rămâne el un simplu *fumător de opiu textual*,

mulțumit să-și aburească creierii cu ceea ce citește sau va căuta un miez mai adânc, un licăr de viață dedesubtul textelor, un om viu cu un destin unic și o voință personală ireductibilă? Cititorul va trebui să devină un *detectiv de subiectivități*, să-și dezvolte senzorul trăirii, gândirii, experienței de viață particulare în circumstanțe și situații irepetabile. Eu cred în literatura cuiva care a pierdut ceva în viață, care a ales și a renunțat deși știa că o să-l doară și că va produce răni sufletești, care a câștigat atunci când nu mai spera și poate a ajuns fericit prin răsuciri de situații pe care nu le-a dorit, cineva care a fost copil, a avut părinți, frați, bunici, prieteni, a îngrijit animale și a crescut flori, a avut răni, vânătași, dureri de dinți, disperări din dragoste, tentative de evadare din propria condiție, a trecut prin situații limită, a condus pe cei dragi la cimitir, și-a privit ridurile frunții în oglindă și nu s-a plâns de nedreptatea vârstei.

Cred în filosofia cuiva care a căutat îndelung o cale prin care să devină mai de folos lumii în care trăiește, mai înțelept și poate mai vrednic să-i învețe pe alții, chiar dacă nu ar ajunge vreodată „călăuza rățăciilor“ cum dorea Maimonide, pentru că nu are infatuarea de-a se crede mai presus de aceștia. *Există infinite moduri de a rătăci, unul dintre ele fiind chiar rolul de călăuză pentru alții*, motiv pentru care este nevoie de *nesecată modestie spirituală și tandrețe față de tănuirile cu care viața ne surprinde în răstimpuri*. Urmărindu-mi traseul propriu, dacă încerc să identific momentele importante ale dezvoltării mele personale, morale și intelectuale, constat că este vorba de niște situații de viață în care anumite persoane au realizat ceva pentru mine sau mi-au transmis o lecție, și că toate cărțile pe care le-am studiat sunt legate de creditul anumitor persoane care le-au citit înaintea mea, pe care le-am crezut, care mi-au devenit într-un fel sau altul apropiate. *Pentru mine, textele în sine nu înseamnă nimic fără oamenii pe care îi reprezintă fie prin înțelepciune, fie prin subtilitate, fie prin frumusețe ori bunătate*. Orice text ar genera IA, acesta nu va ghida pe nimeni într-o viață de om, pentru că *în lumea digitală nu există nici riscuri, nici speranțe, și pentru că acolo nu vine o zi în care toată întristarea și suspinul vor trece*. În viața mea acea zi va veni. Acest fapt ne desparte fundamental.

Marius CHELARU

Nicicînd nu e tîrziu / Pentru iubire și speranță

„Și astfel, cartea sfîntă spune:
E timp pentru semănat semințe
Timp pentru ploaie, timp pentru soare,
Timp pentru vînt și pasiune,
Pentru tristețe și exil,
Timp pentru ceruri/
Pentru a ridica strigătele rîndunicii.
Timp pentru groapa de gunoi mirositoare a pămîntului
Timp pentru a începe să vorbești vîntului.

Dar nicicînd nu e tîrziu
Pentru iubire și speranță.“

Fikret Demirağ, *Timp pentru...*

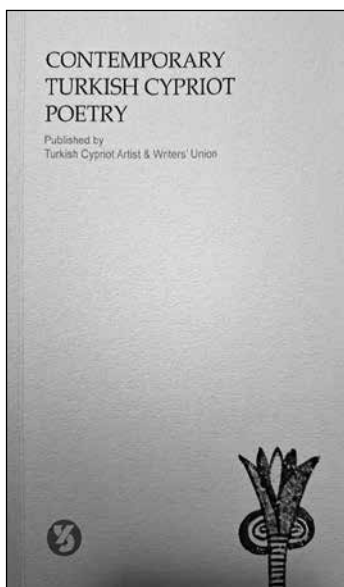
Despre poezia din Republica Cipru¹ în general, și, în particular aceea a autorilor din Ciprul de Nord² am mai scris pentru cititorii noștri, publicînd (în „Convorbiri literare“³, „Poezia“, dar și alte reviste: „Hyperion“, „Însemnări ieșene“) traducerile unor poeme, un interviu, semnalări de

¹ Republica Cipru și-a dobîndit independența în august 1960, după ce grecii și turcii care locuiesc acolo au căzut de acord asupra unor aspecte.

² În turcă: Kuzey Kıbrıs sau Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti. Turcii, și cei din Cipru și cei din Turcia, o numesc „Republica Turcă a Ciprului de Nord“, care s-a format ca entitate de acest fel în 1974, și este recunoscută internațional numai de Turcia.

³ O formă mai restrînsă a acestui text a apărut în „Convorbiri literare“.

carte⁴ ș.a.. Am pornit, cum fac și acum, și de la constatarea că, probabil mai puțin cunoscute sunt poezia, în general literatura acestei zone. Chiar despre regiune cred că se știu destul de puține lucruri la noi, din ce am constatat. Asta cu toate că, în ce privește poezia, cum am remarcat și la fața locului, este cea mai publicată specie literară în această regiune a Ciprului. Cei de acolo spun că dialectul turc cipriot este unul dintre „limbile materne din Cipru“, și că vorbitorii ei „împărtășesc o moștenire comună cu toate celelalte comunități de pe insulă, ciprioții greci, armeni, maroniți și de origine latină, din 1570“ (F. Demirağ). Însă, scrie prefațatorul, ciprioții turci au scris propria lor literatură. „Se acceptă“, scrie prefațatorul, că poezia cipriotă turcă, scrisă în acest „dialect“, ar avea o vechime de cca.150-200 de ani, avîndu-și originile în poezia otomană, din care a evoluat, și dincolo de scrierile naționaliste, a început un proces de modernizare de prin anii 1960.

⁴ Amintim: în „Convorbiri“, în mai 2023: Tamer Öncül, *Cilasız Taç Devri/ Unpolished Crown Age, șiir/ poetry*, ediție bilingvă turcă și engleză, cuvînt pe coperta a patra: **Ümit İnatçı, Ümit İnatçı** Sanat Merkezi Yayınları, printed in Lefkoşa, Kıbrıs, Larnaka, Cipru, 2023, apoi, în „Poezia“: Fikret Demirağ, *Tanrı Müziği Bir Sessizlikte/ In a Silence That Is God's Music*, English version: Hasan Kahya, Introduction: Tamer Öncül, *Khora* Yayınları, Lefkoşa, Cipru, 2015; Neşe Yaşın, *Rose falling into night*, selected poems, translations by: Aydın Mehmet Ali, Clifford Endreas, Zeki Ali, illustrations by Hara Savvidou, Heterotopia Publications, Nicosia, Cipru, 2017...

Într-un interviu publicat în „Poezia”⁵, un alt poet important de acolo, Tamer **Öncül** îmi spunea că „deși sunt excepții, vedem că tot ce s-a scris până în anii 1960 nu poartă o „identitate mediteraneeană” și este departe de a fi definit „timpul trăit în”, dar chiar și locul⁶. Acest lucru poate fi explicat prin faptul că aceia care au scris poezie până în acei ani au stat departe de Cipru (mii de ani de acumulari cultural-istorice) și identitatea culturală a fost dezvoltată de turcii ciprioți într-un proces de circa 400 de ani...”. Apoi, după alte prefaceri, **în contextul mișcărilor sociale din Cipru de după 1974**, în scurt timp a început un nou proces în societate, care a însemnat și apariția pe scena literară a unor tineri, atunci, ca Mehmet Yaşın, Neşe Yaşın, Hakkı Yücel și Tamer **Öncül**, prin care au apărut alte teme în poezia locului, ca „cipriotism”, „anti-război”, „umanism”, „anti-imperialism” sau/ și „drama anilor ,74“... lucruri resimțite și azi în poemele unora dintre autorii de acolo, într-un fel sau altul.” Procesul a continuat, mi-au spus și alți autori de acolo, și în anii 80 ai secolului trecut, ajungându-se la conștientizarea/ adoptarea unei identități mediteraneene, în anii 1980 (nefiind însă o ruptură totală de cea turcă), a trendurilor moderniste, liberaliste ș.a. Așadar, cum spunea și Tamer în interviul amintit, și mi-au confirmat, cu nuanțe, și alți autori de acolo, poezii scriu în limba turcă, dar **își caracterizează chiar ei poezia ca „mediteraneeană”, și consideră că nu mai oglindesc neapărat un Cipru de Nord ca o regiune parte a lumii turce și atât⁷.**

Însă, dacă vorbim despre perioada mai veche, dintre scriitorii considerați de referință din regiune (avem în vedere perioada de după introducerea alfabetului latin în limba turcă), câteva cuvinte despre autori ca Nazif Süleyman Ebeoğlu, Urkiye Mine Balman și poate cel mai sonor nume de poet cipriot turc, Osman Türkay.

Tatăl lui Nazif Süleyman Ebeoğlu (1921, Nicosia – Lefkoşa, cum îi zic etnicii turci – 2021) a fost un negustor din Turcia. Nazif a fost absolvent al unei universități americane, la Beirut, apoi între 1955 și 1960, a lucrat, ca translator, la Ambasada Marii Britanii din Ankara ș.a. După retragere, s-a stabilit în Anglia, unde a și decedat. A scris

⁵ *Vindecă aceste poeme omenirea?*, în „Poezia”, 110, iarnă 2024.

⁶ Am discutat întâi cu Tamer, apoi, cite puțin, pe unele aspecte, cu Neşe Yaşın și cu Yusuf Nidai, Ümit İnatçı ș.a. ca să înțeleg mai bine ce anume înseamnă asta, și mi-a spus că acești poeți care au scris înainte preferau mai degrabă să se considere cetățeni otomani, apoi ai Imperiului Britanic, decât ciprioți. Ulterior, spre anii 60 și mai departe, ei au pornit de la ce se înțelegea prin poezie „socialistă”, au început să scrie poezie în felul lor, prin adăugarea de elemente simbolice ca „cipriotism”, „anti-război”, „umanism”, „anti-imperialism”, și teme ca „drama anilor ,74“... Odată cu anii 80, efectele marilor schimbări (atât bune cât și rele) din Turcia și din lume s-au manifestat imediat și în comunitatea turcă cipriotă (și în literatură)... În literatură (mai ales în poezie) și artă, și s-a făcut simțită o producție originală mai critică, inovativă, cercetătoare, personalizată, Fikret Demirağ, Mehmet Yaşın, Neşe Yaşın și Hakkı Yücel (cu singurul lui volum, publicat în 1986) au participat la acest proces novator cu opere noi.

⁷ Tamer Öncül mi-a spus cum că tânăra generație, spre deosebire de turcii care locuiau pe Insulă, cei în vârstă ori dinaintea lor, au văzut Ciprul drept Ținutul Natal. De aceea, în poemele lor, nu vorbesc despre ținuturile turcești, și au ales cultura „mediteraneeană”.

proză, poezie, fiind considerat unul dintre reprezentanții de seamă ai literaturii turce din Cipru, versurile sale fiind în multe privințe caracteristice curentului/ „mișcării silabelor”/ *Beş Hececiler*⁸ din Turcia, cu puternice legături ținând de elementele formale în folclorul turc, iar tematic de mișcarea națională, patriotică.

Urkiye Mine Balman (1927, Lefke – oraș din Cipru – 2018), absolvent al unui colegiu pedagogic din regiune, a lucrat în Cipru ca profesor. A scris mai ales poeme romantice/ de dragoste, despre iubirea de la țară ș.a.

Osman Türkay (1927, în satul cipriot *Ozanköy* – 2001), a fost un poem important din regiune; a fost nominalizat pentru Premiul Nobel în 1988, a studiat la Londra jurnalismul, s-a bucurat de recunoaștere internațională, a fost publicat în peste 30 de limbi străine.

Însă antologia la care facem referire aici, prefată de cel pe care cei de acolo îl consideră poate cel mai important poet al lor, Fikret Demirağ, cuprinde, în afară de acesta, autori ca: Neriman Cahit, Mehmet Kansu, Mustafa Gökçeoğlu, Feriha Altiok, Zeki Ali (care anul acesta ne-a vizitat țara, ca invitat la „Poezia la Iași”, fiind, după Tamer Öncül, al doilea poet de acolo care ajunge la noi), Filiz Naldöven, Raşit Pertev, Neşe Yaşın – care este, actualmente, președinta Uniunii Scriitorilor și Artiștilor din Ciprul de Nord, Ümit İnatçı, Faize Özdemirciler, Gür Genç și Jenan Selçuk.

Pe cei mai mulți dintre aceștia i-am cunoscut la ei acasă/ tradus/ publicat. Din ce am constatat, dincolo de faptul că o parte au studiat în afara granițelor lor, sînt traduși, în genere, generațiile actuale de poeți ciprioți sunt publicați în revistele și antologiile din Turcia (de aceea la mulți dintre ei se vede, întrepătruns cu ce înseamnă amprenta meleagurilor natale, felul în care se scrie în mediul în care s-au format, și ca limbaj, simbolistică ș.a.), revenind după studii, mulți dintre ei, acasă.

Ne vom referi la câțiva dintre poeții antologați.

Fikret Demirağ (1940-2010) poet, scriitor și profesor cipriot turc care s-a născut în Lefke, Cipru, a studiat limba turcă la universitatea (Institutul Pedagogic „Gazi”) din Ankara. După revenirea în Cipru a lucrat ca profesor (1961-1989), din 1989 a lucrat pentru ziarul cu cea mai largă circulație în zona sa, „Kybris” (Cipru), ca director pentru secțiunea „Artă și cultură”. A colaborat și la diverse publicații/ reviste din Cipru și din afara insulei. A murit la Istanbul, fiind considerat un nume important al poeziei turce cipriote.

A început să scrie poezie de la 11 ani, impresionat de un curent din Turcia anilor 1950 (poezia lui avînd, spun cei e acolo, influențe din dadaism, letrism ș.a., ș.a.), İkinci Yeni⁹ (pe care unii l-au considerat poate ultima și cea mai

⁸ Au fost poeți importanți, incluși în acest trend, care continuau să scrie, formal și ca limbaj, nu departe de poezia din perioada tradiției târzii otomane; între aceștia, Yahyâ Kemâl Beyatlı (1884–1958). Odată cu Nazim Hikmet s-a produs schimbarea, ieșirea din acest mod de a scrie poezie.

⁹ A apărut în a doua jumătate a anilor 1950. Reprezentanții de frunte ai poeziei acestei mișcări literare sunt İlhan Berk, Cemal Süreya, Edip

originală descoperire a poeziei turce, alții mai degrabă un adevărat scandal), caracterizat, între altele, de o rupere de tradiții, de formalism limbajul colocvial, abstractizare, depărtarea de cititor. De pildă adepții acestuia spuneau că nu e necesar un dicționar să înțelegi poezia, trebuie evitată politica, apoi metrica poetică și armonia trebuie înlocuite cu bogăția de expresie și muzicalitatea, e necesar un limbaj original ș.a...

Însă Fikret Demirağ, care a publicat peste 20 de cărți (prima: *Tutku/ Pasiune*, 1960), după moartea sa apărind și alte volume¹⁰ cu opera sa, e considerat un reprezentant al poeziei mediteraneene din lirica turcă/ a ciprioților turci. Scriitorii cioprioți spun că, deși s-a scris mult despre poezia sa, de multe ori „au fost evaluări generale și superficiale“ altele „referindu-se doar la anumite cărți“. Din ce am înțeles și am discutat acolo, cel mai bun studiu despre opera sa, pînă acum, este semnat de Neşe Yaşin, *Şiirle Hatırlamak* (Amintiri prin/cu poezie), și a apărut la Editura Söylem.

Fikret Demirağ a fost ales președintele Asociației artiștilor contemporani, în 1979, al „Uniunii scriitorilor contemporani“, 1986, „Uniunii Artiștilor turci ciprioți“, 1994 ș.a. Poeme ale sale (unele fiind de acum texte pentru cantece) au fost traduse în engleză, franceză, germană, italiană, greacă, olandeză, slovacă, bulgară, maghiară, finlandeză, azeră, lituaniană și română.

Azi, singurul festival internațional de poezie din Ciprul de Nord poartă numele lui.

În antologie sînt cîteva poeme, trei din anii 1980, și unul din 1963, (*Ultimul poem de iubire*), pe care îl reproducem: „M-ai iubit, mi-ai zîmbit,/ Un avion de război se depărtează urmărind-ne din cer./ M-ai abandonat, plecînd pe o mare depărtată,/ Un cer sfînt plînge înlăuntrul meu./ Un trandafir dispăre în inima mea rotindu-se.“

Zeki Ali, unul dintre cei mai importanți poeți de acolo, cu care am discutat la Lefke și în amfiteatrul de la Soli despre poezia cipriotă, apoi la noi acasă, în Iași, s-a născut în 1951, în Larnaca, în Cipru. A locuit în Canada între 1973-1992. După întoarcere a format un grup muzical, a fost editor la diverse publicații ș.a. Primul său volum, *Bayan Mavi*, a apărut cînd el era în ultimul an de liceu, în 1970.

Se consideră că are avea una dintre vocile cele mai individualizate din poezia turcă, publicînd 11 volume de versuri (primul în 1970). Este și curatorul *Antologiei morții*, cu poezie cipriotă pe tema morții. A fost și editorul revistei literare „Pygmalion“, și unul dintre editorii revistei „İnsanzamanmekan“. Nici una nu mai apare azi.

A apărut în diverse antologii, publicații, fiind tradus în multe limbi străine, între care greacă, engleză, germană, spaniolă, portugheză, persană etc., și, acum, română.

Cansever, Turgut Uyar, Ece Ayhan și Sezai Karakoç. Fiind interesați și de pictură (dar și de teatru, muzică, cinema ș.a.), se consideră că influența picturii asupra poeziei reprezentanților acestei mișcări este importantă.

¹⁰ Amintim o carte pe care am semnalat-o întîi în revista „Poezia“, Fikret Demirağ, *Tanrı Müziği Bir Sessizlikte/ In a Silence That Is God's Music*, English version: Hasan Kahya, Introduction: Tamer Öncül, Khora Yayınları, Lefkoşa, Cipru, 2015, 144 p.

A fost de două ori președintele „Uniunii artiștilor și scriitorilor ciprioți“. Scrie și în engleză, traduce poezie, este activist pentru pace și a format un grup muzical „bi-comunal“, Poetz4Peace“ cu Haji Mike, poet și muzician din partea greacă a insulei (cum se spune acolo, de dincolo de „linia verde“). Poeziile antologate aici sînt mai ales dinspre anii de după 2000, una fiind datată 1999. Exemplificăm cu un fragment din *Thalassa*, din 2003: „Sînt aici/ Albastru ca Thalassa/ la reflux./ Știu că nu m-ai uitat,/ Dar ai obligații/ în bucuria altor oameni.// Aici, în întunecimea nisipului,/ urmele pașilor timpului/ nu sînt pentru a fi văzute./ mai bine să fie strînse./ Sub picioarele mele goale, peisajul/ se conturează el însuși în amintire/ În mii de eclipse de lună.“

Neşe Yaşin (n. 1959) este una dintre celke mai importante voci ale poeziei cipriote turce contemporane, bine-cunoscută în ambele părți ale insulei acesteia împărțite de... „istorie“. A studiat sociologia la universitatea din Ankara. Poezia ei a fost tradusă în peste 30 de limbi, fiind publicată în reviste, antologii din diverse țări, acum și în România – recent publicată în revista „Poezia“.

A primit mai multe premii naționale și internaționale (între care European Citizen Award și premiul „Anthas Pierides“), are volume în limbile engleză, greacă și germană. A predat Predă limba și literatura turcă la universitate, în Cipru, și are rubrică săptămînală în ziarul cipriot „Yenidüzen“. Un poem al său, *Care jumătate?* (titlu ales și pentru acest demers din „Convorbiri literare“), pe care l-a scris la 17 ani, pus pe note de compozitorul cipriot grec Marios Tokas (pe care l-am auzit cîntat acolo în amfiteatrul anticului Soli) a devenit un fel de simbol al identității Ciprului unit. Exemplificăm cu un fragment dintr-un poem antologat (scris, mi-a spus autoarea, atunci cînd insula se despărțea în două și pentru a străbate 50 de metri prin orașul Nicosia trebuia să meargă prin Istanbul și Atena), *Scrisori netrimise* (ulterior, a fost publicat în întregime, în alte volume inclusiv în *Rose falling into night*, semnal în „Poezia“): „Fără permisiunea de a transgresa realitatea/ elicărarea speranței, dispărînd./ Zilele petrecute în dor s-au transformat în tristețe/ Nu mă aștepta/ În altă celulă de durere.// Fără acces la iubire/ (Armata noastră e cea mai mare apărare a noastră)/ Privind stelele în seara asta/ Sper că și tu ești acolo.“

Artistul, scriitorul și criticul Ümit İnataç (n. 1960), cel care a și coordonat această antologie, s-a născut în Limassol, Cipru. A absolvit „Academia de Arte frumoase Pietro Vannucci“, din Perugia, Italia, ca bursier. Apoi a făcut filme, a urmat studii post-universitare în comunicare vizuală și design, la „European Institute of Applied Arts“, tot în Perugia. Pînă în 2018 a lucrat ca profesor. Din 1983 a avut prima expoziție solo (ulterior a participat a multe expoziții de grup, a avut numeroase altele personale), a publicat prima sa carte. A publicat, pînă acum, 32 de cărți, dintre care 14 de poezie, primul, din 1983, fiind *Sinirin Düğümü* (s-ar traduce *Nodul nervului*). Din 1993 a lucrat la diverse universități. A publicat volume de diverse facturi (eseuri, critică, analiză politică etc.), a coordonat/ editat antologii,

cum este aceasta ș.a., și este o voce cu autoritate în ce privește arta, poezia și critica din Ciprul de Nord. Poemele antologate sunt alcătuite primul din strofe de 3-5 versuri, cumva ca o alăturare de idei, iar celălalt, conceput cam la fel, dar din distihuri. Exemplificăm cu un fragment din primul, *Aici de democrație!*: „1. Aici e democrație./ Ți-au curbat libertatea,/ Ești doar rumegușul rămas.// 2. Exiști, zic ei./ ești/ dar doar cu permisiunea celor de sus.// Ajustează-te/ Corect/ Retușat/ Leagă-te singur/ Strânge-te/ Ca să treci prin urechile acului./ Ești așa de pitic – / mai bine să nu fii prins.“

Și, dintre poeții din noile generații ale Ciprului de Nord, ne oprim la Jenan Selçuk (n. 1974). S-a născut în Cipru, în Stavrogorno, Paphos, azi în cea ce acolo e numită „partea greacă“. Are studii universitare în domeniul relațiilor internaționale. Este poet, translator independent și editor. Creații ale sale sînt traduse în engleză, greacă, italiană, lituaniană, catalană, portugheză, malteză, franceză ș.a. și, acum, în română (publicat recent, în iarna lui 2024, în „Poezia“).

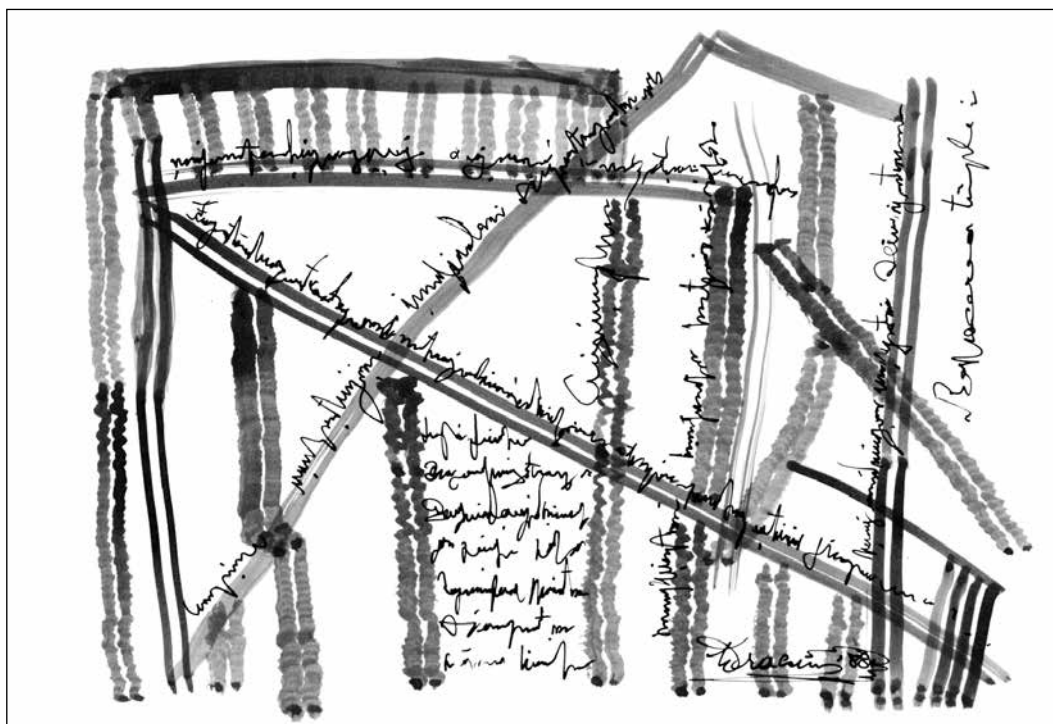
Pentru a scrie o poezie hibridă, minimalistă, el se inspiră din mitologie, istorie și trecutul multicultural al insulei. Este membru al Uniunii Scriitorilor din Sud, și membru în bordul director al celei din Nord. A fost printre editorii jurnalului underground „Isırgan“. Recent, a editat un jurnal literar anarhist numit „Gândacul“. Exemplificăm, din antologie, cu poemul *A te întoarce*: „Un gropar/ căruia nu-i place să fie întrerupt din munca sa/ Mă tot întorc,/ Pentru a îngropa cadavrele/ Care s-au adunat.// ridicînd sacul găurit al amintirii,/ Copilăria mea mă primește bine./ E singurul copil,/ Nu are prieteni,/ Și totuși nu se plînge nicicînd./ Mă întorc/ Și îmi acopăr rădăcinile arse de ploaie/ Cu noroiul adunat pe care l-a adunat.// În absența mea/ Tata l-a bătut, mama/ l-a alinat.“

Din ce am constatat, astăzi ciprioții turci consideră că acolo se scrie o poezie contemporană/ universală cipriotă turcă, cu aspectele de originalitate proprii, și care își are sorgintea în însăși locul acela. Tinerile generații de acolo, cum spune Tamer, reliefează „un atlas poetic țesut de poeți provenind din diverse trenduri poetice care, în timp ce-și construiau propria poezie, înfăptuiau în același timp o literatură tânără. O poezie care folosește limba turcă, o poezie care este mediteraneeană, nu reprezenta ținutul drept al lumii turce neapărat¹¹. . . O poezie care preferă să spună povești lirice în loc să strige tare; o poezie pe care o putem numi versiunea contemporană a povestirilor/ poveștilor mitologice. . .“ Dar fin care, în același timp, în ultimii ani, lipsesc (deși nu mereu și nu cu totul, dar și din ce am văzut, din ce am citit și din ce spun criticii de acolo în majoritatea cazurilor) cuvintele despre război, frîngerea insulei eroi, diferențe etnice ș.a., fiind mai pregnante acele trăsături ale poeziei mediteraneene, ale Ciprului de azi.

Aceasta este, așadar, „o colecție de poezie turcă“, scrie Fikret Demirağ, „care contribuie la literatura lumii cu această insula unică din Mediterana Estică.“ Și pe care o semnalăm cititorilor noștri drept o carte care adună versurile unor voci poetice interesante, dintr-o parte a lumii poate mai puțin cunoscută, la noi, cel puțin publicului larg, prin literatura, prin poezia ei.

Contemporary Turkish Cypriot Poetry, introduced by Fikret Demirağ, Edited by Ayten Sururi, Coordinator Ümit İnatçı, Turkish Cypriot Artist & Writer's Union, Nicosia, Cipru, printed by: Kurtiş Matbaacılı, Istanbul, 2008, 80 p.

¹¹ Tamer mi-a spus că tînăra generație, spre deosebire de turcii care locuiau pe Insulă, cei în vîrstă ori dinaintea lor, au văzut Ciprul drept Ținutul Natal. De aceea, în poemele lor, nu vorbesc despre ținuturile turcești, și au ales cultura „mediteraneeană“.

Simona-Grazia DIMA

O cădere faustică

Cred că, în genere, suntem datori să răspundem fiecărei întrebări incomode, necunoscutelor din relativ lungul traseu al culturii noastre (să nu fim modești până la autoanihilare!). Analiza ideală înseamnă asumarea nuanțată a obiectului de studiu în calitatea sa de entitate vie, cu atât mai dragă și mai prețioasă cu cât i-au fost detectate limitele. Cercetarea înghițe pasiune, timp, energie, dar nu conduce la zeificare, la așezarea pe soclu, fiind, în schimb, o investigație în serviciul comunității. Am făcut această introducere la comentariul de față, fiindcă am studiat în cuprinsul lui și texte critice despre Ioan Petru Culianu – fără a le socoti, însă, infailibile, ci doar necesar să fie cunoscute, citite, înainte de a accepta sau respinge o altă perspectivă decât aceea care începe deja să pietrifice un mit.

Ioan Petru Culianu a fost (și rămâne) o personalitate misterioasă a culturii române. Într-un mod straniu și surprinzător, în cazul lui a existat o neobișnuit de strânsă corespondență între viață și operă, relevantă, între alții, de Ted Anton. El rememora, de pildă, în bine cunoscutul său volum, stilul de predare neconvențional, propriu profesorului (deocamdată doar un *visiting professor*, dar care ar fi putut face în continuare o frumoasă carieră universitară) de istoria religiilor de la Facultatea de teologie (Divinity School) din cadrul Universității din Chicago, convins că e nevoie să experimenteze *in vivo* ceea ce le împărtășește studenților, încât uza el însuși, între altele, de drogurile și substanțele halucinogene luate de șamani, pentru a se referi mai apoi în cunoștință de cauză la trăirile lor.

Moartea a reprezentat pentru Ioan Petru Culianu o chestiune importantă, și e logic să fi fost așa pentru istoricul religiilor, cunoscător al unei reguli fundamentale: orice stare de conștiință reînnoită presupune o inițiere, deci o anihilare urmată de renașterea la o condiție superioară. Dotat cu

daruri profetice, le declara amicilor săi că va muri tânăr. În romanul său *Jocul de smarald*, între multele simboluri prezente, se remarcă și cel al morții repetate, prilej de meditație existențială pentru eroul său, un alter ego tulburător.

Andrei Oișteanu, în prefața la ultimul volum al lui Culianu (*Călătorii în lumea de dincolo*, Iași, Editura Polirom, ediția a treia, 2007), sintetizează împrejurările stupefiante ale acestei apariții editoriale, la confluența dintre viață și moarte: „O carte care a apărut la granița dintre *antum* și *postum*. Din primăvara anului 1990, autorul începe să primească scrisori (în limba română) de amenințare cu moartea. Cu câteva zile înainte de a fi ucis (16-17 mai 1991), Culianu organizează și conduce, la Universitatea din Chicago, o mare conferință internațională cu o tematică premonitoare: *Alte tărâmururi. Moarte, extaz și călătorii în lumea de dincolo în știința contemporană*. În acest scop, el cere editurii Shambala (Boston) și primește mai multe exemplare de <semnal> ale cărții *Out of This World. Otherworldly Journeys...*, care urma să apară abia peste o lună, în iunie 1991. Pe 17 mai, la încheierea conferinței, I. P. Culianu își contra-mandază preconizata și mult dorita călătorie în România (după aproape 20 de ani). În dimineața zilei de 21 mai, deci cu doar câteva ore înainte de a fi împușcat în cap și împins <în afara acestei lumi> [traducerea titlului original, în limba engleză], Culianu trimite un astfel de exemplar de <semnal> Gabrielei Adameșteanu, cu o dedicație de mulțumire pentru publicarea interviului în revista 22. Cartea ajunge la destinație după moartea lui Culianu, precum <icoana stelei ce a murit>. Pe pagina de titlu a cărții – câteva cuvinte grăbite și apoi numele, locul și data morții autorului: <*Out of This World*. Cu drag și mulțumiri... Ioan, Chicago, 21 mai 1991>. Un ultim <semnal> de la omul din <lumea de dincoace>,”

un prim mesaj de la călătorul în <lumea de dincolo>. Este o carte ce s-a născut odată cu moartea cărturarului.“

Păcatul contra spiritului – se intitulează unul dintre articolele lui Ioan Petru Culianu, apărut în revista *Agora* din SUA (17 aprilie 1987), titlu dat de editori și volumului său de publicistică postum (Editura Polirom, 2013). În pofida apoftegmei din titlu, articolul conține o anume ambiguitate, prin confuzia dintre intelect și spirit. Din păcate, lecturile din opera lui Culianu nu dau cititorului atent prilejul să observe la el un primat al spiritului, înlocuit, în schimb, cu o *forma mentis*, în ipostaza preferată a generatorului cosmic de întruchipări și existențe lumești. Sigur că Ioan Petru Culianu era doar un cărturar, un profesor de istoria religiilor, nu un mistic, dar încerca să-și depășească, prin forța minții, condiția strict umană, profană, încât îl asociem unei viziuni mai clare asupra religiozității și a spiritualității decât cea deținută de oamenii obișnuiți, ba chiar unei implicări avizate în ele, în unele cazuri. Nu se observă la Culianu o aspirație limpede spre spirit și divinitate, ci mai degrabă o contestare a acestora, prin confundarea lor cu un fel de a fi și de a acționa în contingență. Culianu este adaptatul la lumea terestră, atât unul sofisticat, fiindcă o face de la înălțimea unor concepte bine contextualizate, cât și unul cât se poate de pragmatic – Ted Anton nota, între altele, plăcerea lui de a utiliza cupoanele promoționale și orice alte facilități oferite de societatea de consum. Nu-i dispăcea consumerismul, ci mergea înainte, mulțumit, pe creasta valului materialist. Din pricina unei pasivități (extinse până la complicitate) în fața asaltului lumii din afară (dar nu e de reproșat priceperea la chestiuni practice, în sine), poate că păcatul împotriva spiritului îl făptuiește chiar el, un Faust al postmodernității, anticontemplativ! Pactul său e făcut cu lumea, cu ambițiile egoului!

Discrepanța e vizibilă în volumul lui Culianu chiar și atunci când exprimă puncte de vedere legitime, precum atunci când îi critică în articolul respectiv pe aceia care au blocat în România promovarea intelectualilor în regimul trecut. Are, bineînțeles, dreptate, dar referința corectă este la intelect, nu la spirit, care nu poate fi oprit și nu se reduce la cenzurarea vieții. E evidentă ranchiuna care îl măcina (a se vedea în mod deosebit articolul *Patriot?*). Sri Ramana Maharishi, înțeleptul vedantin, reamintește o axiomă: luarea mundanului drept spirit este o ofensă adusă acestuia din urmă, ba chiar o sinucidere a individului, fiindcă provine din ignoranță, din eludarea neatentă a propriei naturi (*pramada*). El vede în această confuzie o moarte autoindusă: „toată lumea ilustrează sinuciderea, căci starea eternă, beatifică și naturală este înăbușită de această viață de ignoranță. Actuala existență se datorează, astfel, uciderii Ființei eterne, originare. Oare nu e limpede că avem de-a face cu un caz de sinucidere? De ce să ne îngrijorăm, în plus, relativ la crime și ucideri?“ – *Convorbirea nr. 53*, în *Convorbiri (Talks, Sri Ramanasramam, S. India)*. Înțeleptul vrea să spună că viața însăși, așa cum este înțeleasă la nivelul comun, poate fi echivalată deja cu o crimă prin orientarea ei exterioară, împotriva direcției firești, cea de aflare a

Sinelui și de fuzionare cu el, încât, prin comparație, moartea fizică nu mai constituie decât un eveniment redundant, aproape nesemnificativ. Adevărata moarte, însă, este cea spirituală. Lui Culianu, cărturarul versat în domeniul religiozității, i se poate cere să se ridice la pretenția cognitivă maximă, fiindcă exprimă, în scrisul său, dezideratul accederii în această zonă. Maharishi precizează încă mai energetic cum stau lucrurile în absența percepției corecte: „persoana cufundată în ideea *eu-sunt-corpul* este cel mai mare păcătos și un veritabil sinucigaș“ (*Convorbiri, Convorbirea nr. 536*). Singurul mod de a ajuta eficient lumea constă în a o depăși (conform mesajului christic).

Nu mă conving, de aceea, speculațiile lui Horia Roman Patapievici din cartea sa *Ultimul Culianu* (reluată în postfața cărții lui Culianu, *Gnozele dualiste ale Occidentului*), unde afirmă că eruditul ar fi descoperit o legitate epocală, și anume că totul e un joc al minții, un *mind game*. Nu e nicio surpriză ori noutate aici, ci reactualizarea unor afirmații curente ale atâtor sfinți și teologi, conștienți că vizibilul, perceptibilul mențin omul în interiorul minții, în vreme ce spiritul se poate dezvălui efectiv numai prin el însuși; și o face într-un mod diferit de cel cantitativ – în calitate de real autonom, imun la temeri legate de propria supraviețuire, de îndemnul la păstrare sau difuzare. Fiind etern, ni se descoperă *el* nouă, nu este descoperit de noi, ceea ce pune lucrurile într-o ecuație complet diferită. Culianu coboară numai până la depistarea unei legități binare, pasibilă a pune manifestarea în mișcare, dar nu atinge nicidecum nivelul sacrului.

Se remarcă în cărțile lui o remarcabilă apetență pentru societățile secrete, pentru metodele computaționale, de manipulare a minții, fără trecerea acestui prag. Însuși romanul său *Jocul de smarald* înfățișează o luptă pe viață și pe moarte pentru salvarea unei capodopere a lui Rafael la Florența, prin înclăștarea unor forțe potrivnice. Romanul nu a fost publicat în Statele Unite, ci doar la noi, în traducere, la Editura Polirom. Editorii americani au spus că este de o slabă valoare estetică, lipsa calităților literare fiind invocată și de Bruce Lincoln în cartea sa despre Mircea Eliade, *Secrete, minciuni și consecințe*, recent tradusă tot la Editura Polirom, ca motiv al nepublicării lui în SUA. Am scris despre roman și îl socotesc totuși meritoriu, deoarece reprezintă o tentativă de a vorbi despre taine într-un chip aparent accesibil, așa cum proceda și Eliade în proza sa. O carte poate prea complexă (ori cu o miză neobișnuită) pentru publicul american. Ce-i drept, intriga are complicate ramificații, iar crimele succesive sunt lămurite în final printr-un exces de termeni astrologici, dar paginile conțin elementul de autenticitate conferit de speculațiile despre moarte, despre care aflăm într-adevăr pasaje impresionante. În contrast cu filonul poetic prezent în acest roman, lui Culianu îi lipsea, în general, simțul inefabilului. La el totul era cuantificat, rece, obiectualizat, iar contactul cu operele sale lasă un gust amar, fiindcă, dincolo de informația extinsă și de inteligența strălucitoare, ele nu transmit niciodată fiorul credinței, venit dinspre contactul real cu sacrul. Și nu pot rezista gândului insidios, certitudinii interioare, de fapt, că în sinea acestui

remarcabil cărturar se ascundea un necredincios, focalizat pe lucruri efemere, schimbătoare, de obținut sau nu, pe contrarii, deci, pe dualism, acceptat ca formulă a timpurilor actuale. Faptul reiese cu destulă claritate dintr-o replică dată într-o convorbire din anul 1980 cu Hans Jonas (1903-1993), un filosof și reputat istoric al religiilor, autor al unor cărți importante despre gnosticism, consemnată în volumul lui Culianu intitulat *Gnosticism și gândire modernă: Hans Jonas* (Editura Polirom, 2006): „Martin Heidegger spune în *Holzwege*, comentând sentința lui Nietzsche <Dumnezeu a murit>, că nihilismul reprezintă destinul lumii occidentale și, ca atare, al lumii în general (p. 186).“ Hans Jonas îi răspunde cu un neașteptat optimism, precizând că aceasta era ideea lui Nietzsche, nu a lui Heidegger, și că, „dacă ei înțelegeau prin destin faptul că aceeași mentalitate sau aceleași atitudini mentale care constituie virtuțile lumii occidentale ar duce în mod necesar la nihilism, sunt sigur că se înșelau. Nihilismul nu e o fatalitate inevitabilă. Căci atunci ar trebui să abandonăm propria noastră moștenire.“

Pentru Culianu, însă, climatul temporal e precumpănit, definitiv, și nu se gândește să-l supună unor verificări, acceptă virajul spre nihilism, văzut drept o *cosa mentale*. Resemnat cu actualul *Zeitgeist*, nu trece dincolo de manifestare, mereu vizează, competitiv, ceva controlabil, străin de condiția abandonului mistic, implicit, *puterea*; ceva de câștigat, de combătut, o victorie a cuiva împotriva altuia, un joc al efemerității, acțiunea, deci, în stil faustian, fără acces la suprema liniște de dincolo de minte și de lume, proprie sferei spirituale. Am aflat gânduri similare în două eseuri ale unui istoric și antropolog al religiilor italian contemporan, Ezio Albrile, indicate de Bruce Lincoln la *Note* (p. 242) în cartea sa. Acesta afirmă lucruri de interes despre opera lui Culianu, strâns împletită cu viața și, desigur, cu gândirea lui, îmbrățișată încă din tinerețea sa de aspirant la o realizare superioară în Occident. (Voi da citate din ambele eseuri în traducere proprie.) În eseu *Diafane sovversioni: Ioan Petru Culianu e la disintegrazione del sistema* (*Subversiuni diafane. Ioan Petru Culianu și dezintegrarea sistemului*), publicat în *Rivista di Studi Indo-Mediterranei*, 1, 2011, pomenește de ultima carte a istoricului religiilor, *I viaggi dell' anima* (Mondadori, Milano, 1991), apărută curând după moartea sa. O consideră dezamăgitoare, cu mult inferioară producției științifice precedente a lui Culianu; mai mult decât atât, „o carte probabil concepută de Culianu ca autorizație de liberă trecere spre lumea strălucitoare și repetitivă a literaturii de tip New Age“, reflectându-i preocupările referitoare la eros, magie, manipulare mentală, prezente în toată opera sa.

Antropologul italian mai sugerează că Ioan Petru Culianu era un agent sub acoperire, infiltrat în grupuri de dreapta din Vest din partea Securității. Nu prezintă dovezi palpabile, ci doar multe amănunte, care, puse cap la cap, pot sugera afiliere ascunde. Este interesant să urmărim detaliile date de Ezio Albrile în legătură cu șederea în Italia a lui Culianu în anii '70, sub semnul unor căutări multiple, inclusiv mânat de pasiunea (neîmplinită) pentru tână Paula,

membră a unei organizații secrete de extremă dreapta, Gladio, compusă dintr-o rețea de membri discreți, meniți să se activeze brusc în cazul unei eventuale invazii sovietice în peninsula. În opinia lui Ezio Albrile, Ioan Petru Culianu nu deținea totuși suficiente informații, fiindcă lua în considerare numai rolul KGB în izbucnirea revoluțiilor anti-comuniste din sud-estul Europei, fără să știe că a existat un „pact scelerat“ între KGB și CIA, în această privință; așadar, că și implicarea SUA în răsturnările de regim comuniste e de reținut. Antropologul italian discută avizat situația din România, introducându-l pe Silviu Brucan în calitate de personaj-cheie, „oportunistul ideal și util“, jucând la două capete, unul din ele fiind CIA. Albrile e convins că uciderea lui Culianu a fost determinată de probabila sa afiliere timpurie la Gladio, unde ar fi avut anumite probleme, încât s-a mutat în Olanda, la Groningen. Pesemne din aceste motive, și „plata“ pentru anumite fapte enigmatice, comise în Italia, i-ar fi venit mai târziu, în America, prin decizia unor organisme de forță combinate. Nu știm dacă asemenea conjecturi sunt reale, mai degrabă nu, dar autorul (similar cu Matei Călinescu!) crede că, până la urmă, „inexorabila mână lungă a CIA“ este cea care a pus capăt vieții lui Culianu. Poate, însă, dincolo de biografia versatilă, ar fi profitabil să-i recitim povestirile, impregnate de o filosofie sumbră, veritabil infern mental, plasată de Ezio Albrile sub semnul gnosticismului: „o împletitură de niveluri ale realității, un multivers ce evocă universuri schimbătoare prin care se mișcă Salvatorii gnostici.“ Ezio Albrile surprinde în scrierile lui Culianu „un simț clandestin al omnipotenței“, precum și „disprețul de tip gnostic față de oamenii obișnuiți, mulțimea grea de cap.“

Într-una din ultimele lui povestiri, *Seria secretă*, Giovanni di Cappadocia, un eretic gnostic, creează o metodă computațională ce-i permite anticiparea tuturor gândurilor viitoare. Pentru că lumea „nu este decât un gând între atâtea alte gânduri, el apreciază că totul și nimicul coincid perfect, întrucât oricărei idei îi corespunde un contrariu și suma tuturor ideilor și ale contrariilor lor este zero.“ Diagrama lui Giovanni se manifestă întâi prin arta de a combina și apoi a distruge ideile, într-o înșiruire întâmplătoare. Ea „amintește de o roză cu petale perpetuate la infinit, rând pe rând, în timp ce se retrag înspre un centru enigmatic, un *ce* care va fi și totodată nu va fi. Haosul, deci, echivalează ordinea perfectă. Lumea, sistemul, în aparență rânduie în cercuri concentrice, și-ar deriva rațiunea de a fi din acest centru în care domnește Haosul. Ordinea, regulile, valorile pozitive, sunt valabile numai pentru mulțime, pentru masa acefală, care nu cunoaște autonomie; în schimb, elita trăiește în haosul voios al Apocalipsei, un regat milenar, unde drogurile psihoactive constituie instrumente demiurgice necesare pentru a crea noi lumi paradiziace, realități paralele. Acolo suflul, în sfârșit liber de corpul / mormântul său orfic, poate călători în plină beatitudine.“ (frisonant, înainte cu câteva minute de a muri, Culianu a dat un telefon către un număr din Medellín, Columbia, lăsând în urmă o ambiguitate în plus, căci s-a spus că asasinatul a avut legătură cu drogurile

sau că apelul a fost efectuat la îndemnul celor care-l amenințau, spre a se crea, pentru poliție, o pistă falsă. Destul ca să introducă încă un teritoriu tulbure.)

Se știe că Ioan Petru Culianu era interesat de explorarea spațiului mental, de incursiunile în cea de-a patra dimensiune, preocupare observabilă în acest „simbol al ansamblului ierarhic, depănat cu începere de la un centru, sălaş al unei noi aristocrații, fondată pe valori haotice și extatice, până la răscrucea dintre învățăturile ermetice, gândirea totalitară și imaginația puterii.“ E vorba de „hegemoni moderni“, edificatori ai unor „paradisuri întemeiate pe haos și războaie declarate în numele *păcii*, contra unor populații subalterne, vinovate de a dispune de petrol și materii prime; simple vite umane, crescute pentru a dărui o zăbavă cât mai extinsă și mai îndelungată elitei, pe pământul alinat, edenic.“ În viziunea lui Giovanni di Cappadocia, din povestirea lui Culianu, „lumea apare structurată ca masă de corpuri reificate, simple recipiente ale meditației lui Dumnezeu; iar unica modalitate de a-l cunoaște pe acesta constă în a repune în ordine, una după alta, ideile, într-o manieră întâmplătoare“, fiindcă numai Dumnezeu, afirmă Giovanni, „cunoaște logica în baza căreia a decis să se dezintegreze și să se atomizeze în mințile oamenilor. Lumea și Dumnezeu nu au deci nicio realitate, sunt simple detritusuri ale unui vis pe care numai puțini aleși, cunoscătorii seriei secrete, îl pot visa.“ Sistemul, ordinea, să nu uităm, ar fi numai pentru masa acefală, lipsită de autonomie, având neapărat nevoie de conducători. Se configurează astfel o „putere paralelă, fondată pe valori enstatice, care acționează în plină sintonie cu cea oficială, dar se diferențiază de aceasta din urmă, împiedicată în propriile mișcări de respectul formal pentru regulile așa-zisei democrații, prin posibilitatea acțiunii absolut nestingherite, prin alegerea liberă a obiectivelor, metodelor, mijloacelor și a oamenilor angajați, cu o totală lipsă de prejudecăți și cu siguranța de a putea tăgădui apoi totul cu ajutorul instituțiilor, ori de câte ori va fi necesar.“

În al doilea eseu al său, *Smeralde sognanti. Un'altra ipotesi sul profesor Culianu (Smeralde visătoare. O altă ipoteză asupra profesorului Culianu)*, Ezio Albrile îl situează pe Culianu în prelungirea metodei hierofanice de cercetare inițiată de mentorul său, Mircea Eliade, una subminată de riscul reduționismului; concepție ce i se pare, prin scenariile fenomenologice propuse, că deraiază înspre o apropiere pronunțată de fenomenul eclectic al New Age. Lui Eliade îi atribuie afirmația că „totul seamănă cu totul și deci, prin absurd, cu nimic; iar istoria dispăre, dar dispăre și credința în sensul tradițional.“ Albrile este de părere că efectele reduționiste ale metodei lui Eliade sunt „duse la consecințele lor extreme de cel mai strălucit discipol al său, Culianu“, care este „încă mult mai lipsit de prejudecăți și de ultimele inhibiții devoționale posibile“, încât „împinge sistemul spre disoluție, reducând fenomenul religios la o simplă logică combinatorie sau computațională.“ Mai mult decât o metodă, această logică i se pare „efectul unei stări interioare, un nihilism cu baze pretins științifice, un amestec de filologie și cinism iluminist.“ Culianu pare deci animat de o

viziune sumbră, centrată pe manipulare și putere, impregnată de cinism și ignorarea adevărilor sacre. Sfârșitul său pare a pecetlui un hybris de natură faustică, anticontemplativ, centrat pe verbul *a face*.

Meditând la ciudățenia circumstanței că misterul morții savantului nu a fost deslușit și că s-a pierdut prin această dispariție o figură culturală de seamă provenită din spațiul nostru, un scurt recurs la astrologia hindusă mai aduce o sugestie (prin definirea configurațiilor nu drept bune sau rele în sine, ci tipice unui destin de un anumit tip, ea este altfel construită decât cea europeană.) În cadrul unor categorii caracteristice, astrograma lui Ioan Petru Culianu (un excelent cunoscător al astrologiei; e drept, europene) poate fi studiată prin prisma unei dispuneri numită *arishta*, conținând indicii ale unei morți premature. Într-adevăr, vedem în două case zodiacale opuse, categorisite drept *dusthana*, adică slabe, debile, niște planete malefice neaspectate de planete benefice, semn clar al unei morți violente. Există, în principiu, și antidoturi la pronosticul fatal, între care calitatea de *mahapurusha yoga* a subiectului, absentă, însă, aici. Configurația numită *mahapurusha yoga* denotă faptul că subiectul analizat este o mare personalitate, dar la Ioan Petru Culianu criteriile astrologice nu sunt întrunite; după ele, Ioan Petru Culianu nu era o *mahapurusha yoga*, în pofida calităților lui de promițător istoric al religiilor. Există și alte posibile antidoturi, dar niciunul nu este prezent în această astrogramă, ceea ce înseamnă că moartea lui a fost una fatidică. Și, la fel de straniu, un poet, Dan Laurențiu, discutând demult, în Iași, cu prietenul său din tinerețe, i-a presimțit tragicul sfârșit, intuiție explicabilă, pesemne, prin darul premoniției, geamăn, câteodată, cu cel liric.

Câteva gânduri schițate în jurul profilului culianian pun în evidență redusa noastră cunoaștere a împrejurărilor ce l-au răpit din lume. Andrei Oișteanu afirma cu luciditate că mulțimea ipotezelor morții lui Culianu e doar aparentă: ea le indică mai degrabă sărăcia. Știm doar că i-a supărat probabil pe foarte mulți, îndeosebi pe noii politicieni post-decembriști români. Nu am ignorat, așadar, porțiunea radicală a opiniilor lui Ezio Albrile, dar raportarea la ea necesită multă prudență, în așteptarea unor cercetări mai extinse privind viața și opera subiectului nostru.

Iar ipotezele enumerate în legătură cu moartea lui sunt doar vârful aisbergului. În scurta sa viață a traversat multe medii și s-a distins nu numai prin munca didactică și creația sa științifică și literară, ci și prin implicarea în activități riscante, cu scop politic, unele oculte, altele publice, formând o complexă încrângătură. La intimitatea conștiinței lui, o *terra ignota*, nu avem acces. Fărămele vizibile lăsate în urmă sunt tot ce știm. Căutăm deocamdată să ne facem o imagine relativă, culegându-le și plasându-le în ansambluri logice, coerente. Rămânem cu o singură certitudine – această enigmă tragică, încă nedezlegată, a întrerupt cariera universitară americană, aflată abia la început, a unui cărturar de marcă, un scriitor care, din fericire, a reușit să-și jaloneze un teritoriu personal și să lase posterității, spre studiu, o moștenire culturală interesantă, consistentă.

Magda URSACHE

O de-secretizare

Am re-debutat editorial la 51 de ani, la editura Timpul, cu *Universitatea care ucide*. Și ce valuri a făcut! Alții au murit fără să-și vadă o pagină tipărită.

Povestea-i lungă, o s-o rezum. Am găsit la anticariatul din strada Lăpușneanu un exemplar plin de notații pe manșete: Cine-i Dinu M., cine-i decanul Scarlat Carp? Dar Vali Comediantu? Prorectorul Ciubăcă e Arvinte? Dar Aldea, secretarul științific fără lucrări al Filologiei?

Vânzătorul cărții mele la anticariat l-a dibuit repede pe Luca Pițu: condiția supraintelectuală a lui Luca n-avea cum să placă semi-analfabeților. Nici umoarea lui violentă, vizând „clica odioasă” de la conducere, dar și pe cei care o laudau cu umilință scârboasă, ca să nu fie supuși „reducerilor de activitate”. Toleranții cu impostura sunt ei înșiși impostori, iar neutralitatea tot a lașitate aduce. Nu spune bătrînul Will, prin gura lui Hamlet, că „frâna rațiunii” ne face lași?

De câte ori n-am auzit sfatul unui profesor: „Evită complicațiile, Magda. Nu citi cărți de la Fond Secret.” Acolo erau cărți care nu se împrumutau acasă. Exista și o condică, periodic controlată de un ofițer „operativ”, unde erau trecuți cei care le citeau. Nu, n-am evitat complicațiile, ba chiar am luat-o piepțiș. Tare ar fi vrut cenzorii să ne scoată din cap cărțile considerate subversive, cu creieri cu tot. Lucrarea mea de licență, an '67, a fost despre Iorga, temă acceptată cu teamă de profesorul Const.Ciopraga.

Profesorii erudiți au dus-o greu în Universitatea ieșeană: și etnologul Petru Caraman, marele slavist epurat de stalinisti, și sanscritologul Th. Simenschy, trimis într-un GAC, contabil, să numere ouă, și pedagogul Șt. Bârsănescu... În '52-'53, scăpaseră de Grigore Scorpan, prin deces, de Dan Simonescu, plecat la București și de lingvistul Gh.Ivănescu,

eliminat de decanul Gavril Istrate. Șerban Cioculescu fusese „comprimat”: „Se comprimă postul și persoana”, așa scria pe Statul de funcțiuni. Să nu mai rămână profesori cu registru enciclopedic, numai cei cu așa-zisa Universitate Muncitorească, de trei ani, ca Richard Valter, făcut conferențiar cu o recenzie în „Flacăra Iașului”. Tare-i plăcea lui *manu forte* să uzeze de ceea ce activiștii numeau „a face gât”. „Faci gât la mine în catedră, tovarășa?” Și ce fortificație- beton își construiseră dintr-o catedră microfonizată! Preceptul Stagiritului, „Dacă știi, poți învăța și pe alții”, îi era străin: Valter preda un curs de portugheză, fără a ști o boabă din limba asta.

Docu-romanul meu începe cu omagiul lui Dinu M.: „Profesorul Hariga m-a copleșit așa cum te poate copleși- nu găsesc altă comparație- o capodoperă”. Horea Hariga este personajul- cheie. Am strâns, pentru viața sa, biografele „bărbatului- coloană” Petru Caraman („El tot e o coloană”, îmi repeta Bătrânul, cu dragoste și cu admirație). La o conferință din '59, i s-a spus din prezidiu, cu subînțeles: „Timpul dumneavoastră a expirat.” Th.Simenschy a fost reangajat la „Al.I.Cuza” ca simplu asistent. N-a făcut *arrêt* la „învățătura” lui Stalin. Ce Schuchardt, ce Otto Jespersen, ce Saussure? „Restaurarea” în lingvistică a lui Iosif Vissarionovici era singura care conta. Dar ce greu de dus a fost statutul de proscris, în universitate! Universitatea putea deveni un mic Hades cotidian.

Epurat în '59, la 54 de ani, Horea Hariga a murit fără a fi reabilitat. Petru Caraman, la fel.

Obligația primă a unui istoric este să fie obiectiv. E și calitatea primă a docu-romanului.

Universitatea care ucide n-a fost ușor de scris. Am vrut să fie o carte a gastei: rezistența la arbitrar, în primul rând,

dar și rezistența la dogmatism. Boala asta e de nevindecată, ca și schizofrenia.

„Libertatea de opinie nu ți-o aduce nimeni. Ți-o câștigi singur“, obișnuia să repete Profesorul la cursuri, cât a fost lăsat să o facă. Și încă: „Trebuie să cuceriți mințile studenților, nu s-o terorizați. O idee impusă prin constrângere se compromite.“

Personajul meu, Horea Hariga, îi împărțea pe oameni în trebnici și netrebnici, citând adesea din *El oraculo manual y arte de prudentia* de Baltasar Gracián:

„Unii mor fiindcă gândesc și simt; alții trăiesc pentru că nu gândesc și nu simt.“

Petru Ursache a învățat lecția de demnitate predată lui de Hariga *alias* Caraman. Și lecția de curaj. Transfuzia de curaj în sângele meu a fost observată de curând și de Virgil Rațiu („Nu curaj ai tu, ai convingere.“), dar și de Christian Schenk („Tu nu ai curaj, ai principii.“).

„- Instinctul de conservare e de origine animală, Magda. Nu mă lasă condiția de *homo sapiens* să mă trag din zoo, din maimuță.“

Și tot Petru *alias* Dinu M.:

„- Curajul nu poate fi intermitent. Frica e mai rea decât cealaltă: frica de moarte. Echivalează cu moartea gândului. Te îngroapă de viu.“

Există un talent de profesor ca pedagog, dar există și un talent moral de profesor:

„-Acordul cuvânt-fapt e important, Magda.“

Ce făcea tânărul Petru Ursache? Acoperea, ca asistent, neroziile lui Ion Tiba de la cursul de Teoria literaturii și ale lui Adăscăliței-Afolcloriței (în docu-roman, Alexoaie- Asexoaie).

Îndosariat (de cadre) ca indisciplinat, inadapabil, inefficient pentru PCR, toate cu prefixul -in, a luat un insuficient pentru avansări. „Cei trei A“, cum le spunea el trioului Arvinte-Andriescu-Adăscăliței, l-au barat cât au putut. Se săturaseră de „savantlăcurile“ unui „individualist turbulent“, care „bravează inutil“, dar n-au putut înlătura „stavila“ Ursache de la catedră. Cu mine le-a fost mai ușor, nu eram nevasta lui Țucu, decanul, ca Țuca. Nu eram, ca Georgeta Loghin, nevastă de profesor de socialism științific. Nici protejata ilegalistului moș Neculce, ca Elvira Sorohan, nici protejata prorectorului Ionel Hagiu, ca Antoaneta Macovei, nu eram. La Institut, predasem norma *anuală* în trei luni, ceea ce l-a scos din sărite pe Mănuță *alias* Milucă. Așa îl și saluta Bătrânu: „Domn Milucă“.

Petru m-a scăpat de umilința de toate zilele, de strivirea de toate zilele din universitatea cuzană și din Institutul lui Sandu Teodorescu, zis Bulă, maestru al anacolutului.

„- Ei n-au decât ambiție și pretenție, nimic altceva. La nevoie, am ieșire la Bibliotecă, cum ai spune am ieșire la mare“, zâmbea Petru.

Nu l-au înfricoșat bicisnicii și tălâmbii, de-ar fi fost recitori și prorectori.

Găsise, ca și Luca Pițu, formula eroismului spiritual: lupta în tranșea BCU. Petru a răsturnat brazde de documente,

de bibliografii. Ca și Luca Pițu, care, întâlnit pe treptele Bibliotecii „M.Eminescu“, părea fericit: „Am mai cosit o bucată.“ De cărți era vorba.

Spune G. Călinescu că „țăranul de rasă neprimentă“ are „ființă de aristocrat.“ De *aristos*. Așa a fost, este și țărănușul meu. Îmi povestea, cu șarmul lui Creangă, că l-a trimis maică-sa să semene mazăre și a îngropat-o toată lângă gardul vecinului. Ca să aibă timp de citit.

Demn, deloc snob, smerit, având ca reazim scrisul. Ești bun când îți place profesiunea ta. Despățimit, fără ură pe potrivnici și dorință de răzbunare. Rigoarea credinței te oprește să te răzbuni. Da, dar rigoarea etică îți cere să nu uiți și să nu ierți.

Speranțe în acel Decembrie '89? În amestec, așa cum era nechezolul: un pic de cafea și restul, mult amestec de înlocuitori.

Așadar: sânge+minciună; curaj+lașitate; deșteptare+supunere; violență+caritate.

În Universitate a fost război și pe timp de pace, dar pe timp de „revoluție“? Decanul Titi Irimia a contribuit la coroana mortuară a eminescologului Mihai Drăgan. Ministeriatul Șora-Cornea a dat drept de veto studenților. Dar studenții puteau fi ușor manevrați. Boicotul contra lui Mihai Drăgan, pentru că era sever la examene pe dreptate, a fost organizat de Elvira Sorohan. Lista neagră Sorohan era, de fapt, lista turbulenților, a recalitrantilor la șefi impuși de PCR. Mă mir că nu l-a pus pe listă și pe Petru. După Șora, potopul Cornea. Nu știa ministeriabilul Paul Cornea că Ion Sîrbu, uns șef de catedră în locul profesorului Const. Ciopraga, era încă militant jdanovist, nedesprins, la cursul despre literatura contemporană, de Mișu Dragomir?

Pe Vali Comediantu l-au împins „cei trei A“ în funcția de șef de catedră. Personajul e un amestec de superficial+libidinos+slugarnic+șmecher = licheliu. I se potrivește perfect lui Nicu Crețu, informatorul Securității, zgomotos și găunos. *Port-parole* pentru prorector. Arvinte își pusese la rever panglică neagră pentru morții de la Timișoara. Am spus Arvinte în loc de Ciubăcă? M-a luat gura pe dinainte. Amestec personaje din roman cu cele reale. Totuși, Ciubăcă reacționează ca Arvinte, dar nu-i Arvinte. Dinu M. reacționează ca Petru Ursache, dar nu-i chiar Petru.

Pentru Aldea am luat de la Valter caninii de aur, lucind scurt când îi ataca în ședințe pe refractarii la socialism. „Tovarășă, mi-a spus mie, în plen, în cursul ăsta al dumitale nu se vede că trăim în RSR.“ Imensa plagiatoare Ioana Holda aduce cu Noemi Bomher, hăpăind din cărțile altora, te miri de pe unde. Bomher a plecat, în locul lui Petru, ca... etnolog, în Slovacia sau în Slovenia.

Ei, și profii simpatetici față de comunism s-au declarat anticomuniști la secret, univarsecuritarii și-au spălat epoleții, dar nu s-a schimbat nici procedeeul, nici instrumentul: mașina de presat- constrâns. Nu acceptai condiția de subordonabil, se crea o fobie contra ta, ca în cazul Luca Pițu. Popârde, marine, spâne, paveli, popești îl mârțâiau

continuu, până a ieșit la pensie, vădov după *universitatea care se sinucide*.

Petru a rămas calm în războiul nervilor, dar ulcer deschis tot a făcut, în tren. Când a concurat pentru postul de profesor contra lui Adăscăliței, concursul l-a luat cumnatul lui Mihai Caraman, șeful rețelei spionilor români din Franța. În „Iașul literar“, an 1960, nr. 4, publicase *Leninismul și problemele folcloristicii*. Ai carte, ai parte? Nu și în Universitatea „Cuza“, unde Alexoaie, zis Asexoaie, scriesese studii ca *Dormitul în poala iubitei, cu mâna la țâțișoară, Ochii și sprâncenele în dragoste, Ficatul în dragoste...* Colind, descântec, legendă hagiografică? De ele se ocupa Petru Ursache. Cum să mai sperii în avansări corecte, într-o plecare la un lectorat? După evenimentele decembriei, Petru a mai făcut un dosar pentru o universitate din Franța. I s-a spus că-i prea bătrân, dar a plecat acolo Liviu Leonte, mai bătrân cu câțiva ani. Numai papa Leont', din toată Universitatea cuzană, s-a găsit să scrie despre specialistă în Codoi, în marea carte omagială editată la Junimea de Iacoban, care a stat călare pe bățul Filialei USR timp de 18 ani, din ,71 până-n ,89.

Petru s-a vrut de *folos* Universității prin *fapte* de carte. În *Rău de România*, am narat cum m-am dus să-l iau de la „Cuza“ și l-am găsit în fața unui afiș pe jumătate ars: o invitație la lansarea cărții *Camera Sambô. Introducere în hermeneutica lui Mircea Eliade*. 7 aprilie 2000 era data.

„- Din 5 afișe puse la etaje diferite, 3 au fost arse. E în tradiția rea, Magda, să areștam/topim/ardem cărți. În decembrie, au fost mitraliate, iar „minerii“ să nu mai spun ce-au făcut cu ele.“

Universitatea nu i-a dat nimic: nici casă (unora, două-trei), nici bursă, nici măcar un bilet de sindicalist. Fără prelungire după 70 de ani, deși era profesor emerit, fără curs onorific (neplătit), dar și fără indemnizație de merit. I s-a spus că n-a avut premii înainte de ,89. Cum să-i dea premiu Iacoban, în juriu cu Andriescu și cu Leonte? Când a fost propus postsocialist pentru un premiu, Leonțacă, atins deja de Alzheimer, a țâșnit din scaun să se opună: cum că Ursache luase premiu cu un an înainte. Nu Petru, ci Mihai Ursachi îl luase. Cezar Ivănescu, președinte interimar, nu l-a corectat.

Decanii și șefii de catedre sunt înfrățiiți, încuscriți, încumetriți, înnașiți. Ei te bagă-n pâine, ei te scot de acolo, dacă o iei de-a răspărul. „Las că-i regulez eu“, se lăuda potentul Ciubacă, reabilitat. Eugen Munteanu l-a reabilitat pe Andriescu: zice că n-a făcut decât „concesii minore și ne-compromițătoare“. Da? Cine i-a anchetat pe studenții-greviști, în iarna lui ,87? Și cine a provocat șomajul lui Luca Pițu, urmat de arestarea la domiciliu?

Ca șef de Institut de cercetare și ca să fie trendy corect, Munteanu a pledat nu pro, ci contra limbii române, declarată pe cale de dispariție, ca să se întoarcă A.Philippide în mormânt. Oare pentru un lingvist limba română nu trebuie să fie ostia? Pentru slavistul Petru Caraman a fost. Mai sunt profesori care consideră catedra un altar, unde

se oficiază în limba română, limba română fiind ostia. Ei aud că „latinitatea strigă din tranșee“, dar nu ajung membri corespondenți ai Academiei. Ca să fac o glumă rea: numai un lingvist poate fi atât de neînțeles când vorbește o limbă străină, ca acad. Munteanu.

Într-o scrisoare adresată editorului său, cărturarul Iordan Datcu, datată 10 ianuarie 1980, Petru Caraman îi scria că s-a atins, sub Ceaușescu, „suprema decadență etică“. Acum, post-etică. De la non-morală, am ajuns la post-morală.

*

Petru și cu mie am avut un *âme soeur*, sunând la fel privind idei mestecate de alții și neprimite de noi. Complementaritatea noastră: dialogul despre texte, rând cu rând. Ni le citeam fiecare celuilalt, din drag de celălalt.

Tabieturile noastre de scris? Eu nu pot scrie pe foaie albă față-verso, ci pe hârtie folosită. El, intimidat de creionul întreg. Îl făcea bucațele. Și acum sertarele-s pline de „căpețele“. Era cuvântul maicii Maria de la Agapia. „- Hai-deți la masă, am făcut un căpețel de măliguță.“

Petru s-a purtat cu mine ca și cum aș fi fost o plantă: mi-a creat, când șomam în anii optzeci, un fel de rezervație, ca pentru plante pe cale de dispariție. O oază de liniște pentru scris/citit. Mi-a dat apă ca trandafirului japonez din biroul lui strămt, pe care îl împărțea cu alți trei conducători de doctorate. Decanul l-a evacuat de acolo, cu ordin în 6 exemplare. De ce 6? Cuțitarii universității au multă hârtie de tocat. L-au tot îmbrâncit, băgat la strămtoare (cursuri de bază- nu, doar opționale), până l-au scos în stradă, cu arhiva lui cu tot. Ocara ultimă a fost un coșmar. De câte ori urcam Copoul, era din ce în ce mai trist. Se uita spre fereastra biroului, gândindu-se că floarea lui murea fără apă. N-am văzut privire mai tristă. Și totuși mi-a zâmbit:

„- O nimica toată, Magda. Pe Blaga l-au scos din Universitate cu portarul.“

A căutat pentru mine lumină, aer, soare. Cât îmi lipsește amestecul de blândețe și de înțelegere din ochii lui ca zorelele. Albaștri și buni. Cu el însuși era sever. Cu mine, nu.

Am ales amândoi timpul de scris, scrisul a fost alesul nostru destinal. Și acum, după atâta vreme, îmi perfecționez scrisul de mână ca să-mi salvez sufletul și memoria.

Rădăcinile pământene sunt cărțile. Nu vreau să rămână neauzit- nevăzut- necitit efortul lui. Îi dau trup de hârtie, să coboare în lume din nou. Îi aprind candelă după candelă editându-i cărțile multe. Unsprezece din Seria ETNO, a douăsprezecea e gata pentru tipar, patru de critică și istorie literară, despre Maiorescu, despre Mircea Eliade, despre Goma, despre Cezar Ivănescu, marele *Mic tratat de estetică teologică*. Am editat două albume „megalitice“: *Petru Ursache, OMUL BUN al culturii românești* și *Cărturarul cu privire albastră*. Al doilea, o adevărată *luminație*, cu ajutor de la bunii prieteni: ai mei și ai lui.

Petru este scris acum de mâna mea. Structurez cărțile rămase nestructurate de el, fac toate corecturile, aleg copertele lui Ștefan Arteni, celebrul pictor newyorkez, le trimit la reviste, la prieteni... Le-au luat în seamă mulți, foarte mulți.

După irosirea micii mele familii, mi-am găsit marea familie a prietenilor. Și ce mare familie am! Petru mi-a ales bine prietenii: Părintele Ioan Cr. Teșu, Jordan Datcu, Theodor Codreanu, Gellu Dorian, Alui Gheorghe, Marin Ifrim, Christian Schenk, Antoaneta Olteanu, Ion Lazu, George Brăescu, Daniel Rameder și alții, și alții m-au încurajat, m-au mângâiat în amărăciune.

Pentru Radu Ulmeanu există o *spaimă a disperării*. Am simțit-o. Da, Radu, suferința poate produce panică, o știu. M-a ajutat să nu mă las cuprinsă de ea Gheorghe Grigurcu. „Răii au complici. *Doar virtuozii au prieteni*“, cum scrie într-un aforism, inspirat de Voltaire.

Ah, „întâlnirile împlinitoare“, vorba lui Noica, întâlnirile cu prieteni pe care nu i-am văzut niciodată față în față: Goma, Vasile Gogea, Niculae Gheran, Vladimir Udrescu, Zenovie Cârlușea și Zoia Deju-Cârlușea, Rodica Lăzărescu, Virgil Rațiu, Eugen D. Popin, Irina Goanță, Mihaela Malea Stroe...

Bătrânu a fost mereu *à rebours* cu sarcinile și cu indicațiile pe ceriste. A ocolit concesiile și a plătit la greu nesupunerea. Prețul împotrivirii e mare: viață profesională nedreaptă, marginalizare. Îl agățau când de etnologie, când de estetică. Discipline aparent fără legătură. Petru a găsit-o în *Poetică folclorică*, Ed. Junimea, 1976, în *Prolegomene la o estetică a folclorului*, Cartea Românească, 1980... A avut darul paralelismului: conexiuni între etnologie și istoria religiilor, între critică literară și publicistică de atitudine.

Conducea doctorate în etnologie, dar n-a fost lăsat, nici înainte, nici după '89, să predea un curs în specialitatea lui primă. Sforile le-a tras Adăscăliței, cumnat, frate de nevastă cu Mihai Caraman, șef de rețea Secu în Franța, primul șef SIE, instalat de Iliescu. Lui Petru i-a oferit un curs de Antropologie decanul Facultății de Filosofie, Nicu Gavriluță.

A văzut lumea doar prin cărți. A călătorit doar în jurul bibliotecii, ca și mine.

N-am avut decât avere documentară. Am fost ne-dependenți de cele materiale.

Multă vreme ne-am descurcat cu o singură leafă. Ciniul M.R.Iacoban-CC/PCR, călător din Azore în Antile, se mira: „Cum trăiți voi dintr-un singur salariu?“

Așa. În apartamentul strâmt de la 6, încăpeau toate cărțile pe care ni le doream. Am donat Bibliotecii „G.T. Kirileanu“ și Bibliotecii Academiei din Iași saci peste saci de cărți. Parcă n-am fi donat nimic. Par și mai multe. Dar cum să-i ceri lui Iacob+ban să înțeleagă asta? L-o fi citit pe Eminescu? „Poți să ai totul fără să ai nimic și poți să ai nimic având totul.“

Repet, că trebuie: lui Petru nu i s-a oferit, după pensionare rapidă, la 70 de ani, un curs onorific, deși era *professor emeritus*. Fără plată, așa cum a condus ultimele doctorate, fără indemnizație. L-au jefuit nimicarnițele de la decanat și s-a lăsat jefuit. Avea cărțile. Și pe mine mă împăca la fel: „- Dar tu ai cărțile.“

La fel ca el, mă apăr de „demența colectivă“ scriind. În scrisoarea către Noica din 4 iulie, '70, Mircea Eliade:

„Cel puțin dacă ne va scris să ne prăbușim, să ne prăbușim scriind.“

Poate că Dumnezeu o să-i spună și lui Petru, ca-n interviul lui Pivot, nu mai știu cu cine: „- Ai hârtie și pix. Poți citi și scrie ce vrei.“

Să nu vadă Vestul a fost pedeapsa cea mai dureroasă. N-am putut trece de zidul chinezesc...german. Informatorii Securității au decis că familia nu-i stabilă și că nu ne mai întorcem. Greșit. De plecat definitiv, n-am fi plecat. Petru n-ar fi avut putere să se rupă de România. El a fost rădăcina mea în Iași, m-a plantat aproape de Grădina Copoului, unde am trăit cu demnitate și cu modestie (ca să nu mai spun vorba aia cu s, pe care o urăsc: sărăcie).

„- N-aș fi eu dacă aș pleca de aici.“

Era dependent de România și de cultura ei. Da, a trebuit să rămânem în Casa Mare a Limbii Române.

Dinadins, s-a înscris pentru un lectorat în Coreea de Nord, după dosare respinse pentru Suedia, Elveția, Danemarca, Germania, Franța, Olanda. Respins și pentru... Coreea de Nord. A predat un curs opțional despre „Linie și Culoare“, dar n-a intrat în Louvre. O să public acel curs, pornit de la un citat din Camelian Demetrescu.

Eu mă tot gândeam la evadare. Mă visam la vreo voce a Americii, la vreo revistă a exilului..., dar n-am putut, n-am vrut să-l conving să plecăm.

„- Până și vița are rădăcini în pământul ei, vinul e diferit de la loc la loc.“

Minime certitudini aveam și eu că m-aș putea rupe de spațiul de acasă. Am trăit conform binomului onestitate și (un pic de) sărăcie. Și-mi vine-n minte un distih din Marin Sorescu, *La lilieci*:

„-Ceamcă-n altă parte o fi mai bine/ -Aia e, că nu e.“

Acum, îi ofer timpul meu ca să nu-l las în uitare. *Dăruind și dobândind*.

Cu un vers din Daniel Turcea: „căci dăruind, cu Dumnezeu te asemeni.“

Bătrânu a pus mai presus legea morală. O fișă ultimă, făcută în spital, e din scrisoarea lui Simion Mehedinți către C. Brătescu:

„Omul de treabă trebuie să facă binele, împotriva tuturor nătângilor. Altfel e păcat.“

Rânduială, rost erau cuvintele dragi lui, ca și ale țăranelor clasice. Un „reacționar“ în linie Eminescu-Țuțea- Mircea Vulcănescu-Ernest Bernea- Stăniloae, convins, ca și înaintașii lui, că tradiția creștină ne-a întărit ființa etnică. Vis neo-conservator: modernizare fără a distruge tradiția. Înapoi la *cumințenie, înțelepciune, cutumă*. Este ierarhia proprie țăranelor clasice.

„- Trăim nefirescul de a ne urî etnia, Magda. Firesc este s-o iubești, să ai drag de ea.“

La sfidarea toantă a tradiției, Petru Ursache a reacționat. Era un reactiv. Ura anomia, dar n-o să afli *style bas* în polemicile lui. Spirit polemic echilibrat, claritate, bun simț

în argumentație. A lua distanță față de celălalt nu înseamnă să-i torni lături în cap. Altfel, dialogul se blochează.

Eu sunt mai dură. Cuțitarii *universității care ucide* nu-s de uitat și de iertat. Punctul meu nevralgic e iertarea. Ori-câtă liniște mi-ar aduce, nu-i pot ierta pe cuțitari. Ce să fac? Să-i iert în locul lui pe cei care l-au amărât? S-o iert în locul lui pe doctorița care l-a omorât?

Rănilile lui sufletești le port sub haina mea, cum spune Blaga. Una dintre ele? Jalnicii pitici universitari, cu rube-deniile printre profii de la Colegiul Național, când s-a aniversat fondarea, nu l-au invitat. I-au luat și dreptul ăsta. Și cine i-a evocat pe marii profesori cu destin tragic, arestați de la catedră (Tăzlăoanu – Anatomie, Papastopol- Istorie, Ocneanu- Filosofie, Ghica- Muzică)? Petru Ursache, nu altcineva.

Micul orfan (avea un an când tatăl lui a murit sub căruță: schija din război i-a ajuns la inimă și a oprit-o) a fost pregătit pentru admitere de învățătorul Mihai Simionescu și de preotul Vasile Dumitra. A luat ușor concursul și a fost elev de excepție, flămând și în flaneaua lui verde, vopsită cu ierburi, ca-n orice gospodărie țărănească. Directorul a făcut legătură cu „legionarizarea“:

„- Să n-o mai porți.“

„- N-am alta.“

În liceu, funcționa o organizație secretă a tinerilor revoluționi. Era mic în '48, într-a treia. A scăpat de campania de arestare. Clasele a VII-a și a VIII-a au fost pustiite. A scris *Istorie, genocid, etnocid*, obsedat de dispariția colegului de bancă, săltat de Securitate de lângă el. Nu l-a mai regăsit. Și cât l-a căutat! Dar n-a fost Petru însuși prizonier irevocabil al Securității, în RSR?

*

Scrie C.D. Zeletin, în *De senectute*:

„Deci, împlinirea unei vârste, 80 să zicem, e mai mult un simbol. E cu puțință să-i fi împlinit încă la 70, ori să-i îplinești la 90.“

Bătrânul meu a fost defectiv de bătrânețe. Era un tânăr de 82 de ani abia și bine împliniți, mult mai tânăr decât mine. N-a fost posac, ursuz, apatic, inactiv, cum sunt unii bătrâni. N-a fost om vechi Bătrânul. Ochii- la fel de intens albaștri, dinții cu strungăreață, perfect albi, tricourile lui vesele, cămășile în carouri. Costum și cravată? La nevoie. Îi plăceau brățările: „O vrei?“ O voia și o purta el.

Da, a fost un tânăr pe viață, mai deschis decât mine spre nou, mai viu decât mine. În pozele noastre e luminiiu, altfel decât în celelalte. A știut să mă iubească și să-mi zâmbească. Ah, răsetele noastre colorate!

Bătrânul, citându-l pe Blaga (pentru Elena Daniello): „Eu te iubesc mai mult decât patruzeci de mii de bătrâni de la Troia.“

Pe un ton banal, mi-a spus că analizele au arătat că ar fi nevoie de o intervenție.

„- Nu, nu bypass, e prea periculos. O procedură, ceva simplu. În septembrie sunt complet restabilit.“

N-a mai avut septembrie.

Doctoreasa parfumată cu un kil de Nina Ricci, punându-și pe limba lată o lamelă de Orbit. „Mecanismul nu mai funcționează.“ I-a spus colegei, ca s-o aud: „Organismul e dat peste cap“. Ce vor moșii ăștia? Să trăiască la infinit?

„- Scoateți-i tubul. Mi-o cere din ochi. Vrea să respire singur.“

„- Nu, avem pașii noștri.“

L-ați împins în Moarte cu pașii voștri. O eroare medicală? Asta-i tot? Și ce făceam dacă-i dădeam în judecată? Primeam clasare: bătrânețe, inimă slabă, condiție fragilă... Nu, nu era deloc așa. Urma să plece la Sinaia, pentru scrisul de vară. Mersul lui, cu genunchii ușor ridicați și fără opriri. Urca pe Zgârbura, la scris. Trolerul cu cărți e și acum pe hol, nedeschis. N-am putere să-l deschid.

Petru n-a fost înfricoșat, umilit de Moarte. A primit-o fără cutremurare, ca blândul păstor mioritic:

„- Magda, există un curaj al gândului mai mare decât al faptei. Păstorul nu-i mort. El e mirele. A avut puterea să-și preschimbe Moartea în Nuntă cosmică, mitică. *Preoți-munți ai mari*“.

Abia pâlpaia și eu credeam într-o minune: „Ia-ți patul și mergi la casa ta.“

Clopotul de Nuntă-Moarte a sunat în noaptea de 6 spre 7 august. Nu, nu-i las Moartea să trăiască. O calc și eu în picioare, editându-i cărțile.

Doamnă Moarte, poți fi definitiv învinsă: ne desparți de viață, dar nu-i pe viață asta. O spune Evanghelistul Luca: „Pentru Dumnezeu nu sunt morți, toți sunt vii.“

Din larga lume americană, scriitoarea realizată transfrontalier a mai ținut să-mi spună că *Viața după Viață* îi amintește de omagiile ceaușiste. Așa mă vedea ea, o Penelope ceaușistă.

M-a împăcat, în 10 septembrie, un e-mail de la Lucia Negoită:

„Draga mea, cartea e un unicat din ce mai știu eu de prin ograda literaturii. Emoție, trăire intensă, sentimentul *viului*, Măgduța.“

Acesta este rodul/rostul unei asemenea cărți: de a continua într-o altă formă de viață.

Minunat gest al tău, minunată legătura voastră peste timp. Te felicit și încă mă uimesc de toate evocările cuprinse aici, în acest jurnal de viață...despre demnitate și, într-adevăr, despre victorie.

Luciola“

Da, Luciola a înțeles că eu am demonstrat, în cartea asta, că nu sunt singură pe lume în necaz, în suferință, în durere. E triumful meu că am atâția prieteni care mă iubesc și respectă ce fac pentru Petru. Sterian Vicol mi-a scris o poezie cu apă din Dunăre. Badea Ion Andreiță îmi trimite pogoane de răsărită, dar și strelite de Bărăgan. Dinspre Vasile Gogea vine spre mine o melcopee, epopeea melcului.

N.B. La Bătrânul, pe placa de la Eternitate, au crescut iarăși, din piatră seacă, 4 tulpini de moțul curcanului, iar cățelușa Racheta patrulează pe acolo.

E aproape bine.

Ovidiu PETCU

De la temele începuturilor literaturii la tematica literaturii SF (2)

„O, Ghilgameș, unde rătăcești la voia întâmplării?
Viața veșnică, pe care o urmărești, n-o vei afla.“¹

Epopoea lui Ghilgameș

„Viața veșnică“!

Posibil ca, în zorii speciei noastre, conștientizarea vremelniceii vieții să fi augmentat instinctul de supraviețuire, propriu oricărei ființe, născocind *spaima de moarte*: palpabilă, rece, cotropitoare, greu de controlat; și tot atunci, e posibil ca mintea omenească să fi plăsmuit sieși, compensator, *visul nemuririi*.

Cititorii știu: „Cu peste un mileniu și jumătate înainte de a fi fost create poemele homerice, pe vremea când apele Tigru-lui și Eufratului nu se împreunaseră încă“ (iar comuna primitivă devenea treptat sclavagism), „în Mesopotamia, «țara dintre cele două fluvii», scribii scrijeleau pe plăci de cărămidă arsă, în ciudata lor scriere cuneiformă², cea dintâi epopee a lumii“³ – „Epopoea lui Ghilgameș“, poemul anonim care, vă amintiți, vorbea despre viață, nesăbuiță, prietenie, dar și despre *spaima de moarte*.

Impulsivului rege și semizeu Ghilgameș, moartea neașteptată a prietenului său drag, Enkidu, îi căscase-n față hăul acelei spaima – o spaimă fără istoric: aflat la începutul tinereții și crezându-se invulnerabil, nu trăise niciuna; fapt ce i-a amplificat *spaima de moarte*, stârnindu-i o dorință disperată de a găsi nemurirea. Aflând că sursa nemuririi e o plantă submarină, ai cărei spini o fac greu de cules, el se scufundă în mare

¹ *Epopoea lui Ghilgameș*, Ed. Mondero, București, 1996, traducere de Virginia Șerbănescu și Al. Dima [p. 90].

² Mai exact, imprimau în tăblițe sau plăci de lut, cu o trestie sau cu un cui, semnele acelei scrieri. Apoi aceste „pagini“ se coceau într-un cuptor, devenind pomenitele „plăci de cărămidă arsă“.

³ *Ibidem* [p. 2].

și culege planta, cu gând să o ducă în Uruk și s-o împartă cu supușii săi. Dar un șarpe îi fură acest leac minunat, semn că, indiferent de strădani, omul nu-i sortit vieții veșnice.

E uimitor să vezi într-un text de acum 5.000 de ani reacții și analize psihologice formulate cu precizie profesională, sau probleme existențiale descrise în adâncimea lor firească, toate transpuse cu o neîndoielnică forță literară. Uimitor e și că fragmentele de epopee găsite au permis reconstituirea tramei care, precum s-a văzut în *motto*, purta și îndoiala personajelor de a fi sau a nu fi nemuritor.

Nemurirea: binecuvântare sau blestem?

Aceasta e întrebarea adusă de tema în discuție. Iisus afirmă: „Sunt unii din cei ce stau aici care nu vor gusta moartea până nu vor vedea pe Fiul Omului, venind în împărăția Sa.“ [Matei 16:28]. Oare chiar să existe printre noi asemenea oameni? Să fie ei oare fericiți?

Ahașverus n-a fost: blestemat cu nemurirea de Iisusul ce își purta trudnic crucea spre locul propriei morți, acest „evreu rătăcitor“ a trebuit să se poarte *pe sine* la fel de trudnic, ca pe o altă cruce a osândei, de-a lungul unei vieți fără de moarte.

Legenda lui Ahașverus – nume incert – a început să se răspândească din secolul al XIII-lea în Europa, iar blestemul e legat de o vină ce variază de la o sursă la alta. Totuși, dincolo de aceste neclarități, tema a stârnit un val înalt de opere literare și plastice. Într-o gravură de Gustave Doré îl vedem pe Ahașverus urmându-și calea propriei nesfârșiri la pas, sprijinindu-se în toiag, cu o barbă albă fluturându-i, imensă, peste piept până la brâu și cu fața întoarsă către umăr, privind

cu coada ochiului spre trecut, ca pe o vină eternă, imaginea celui răstignit.

Ca o răstălmăcire amar-ironică a sortii Evreului Rătăcitor⁴, Mircea Opriță urmărește în povestirea *Semnul licornului*⁵ (1978) soarta lui George Biriș Delafrata – adică „de la Frata“, localitate din județul Cluj, locul de obârșie al personajului. Adăugarea de către George Biriș a celui de-al treilea nume îl caracterizează „de la intrare“ prin acest mod de a-și sublinia importanța locală de meșter și autodidact atotcuprinzător (fizică, chimie, biologie, bricolaj, încercări de-a face un perpetuum mobile etc.). Dar ironia autorului-narator la adresa priceputului se disipează către final; căci, dintre toate hârtiile și hârtiuțele acoperite de-a lungul zecilor de ani cu însemnări și scheme produse de (acum decrepitul nonagenar) G. B. D., primite sub forma unui impresionant colet poștal de la „madam Catinca“, fiica iscusitului, pentru ca el, naratorul, să le dea spre publicare, dintre toate hârtiile acelea, spun, cele ce aveau schițat pe un colț un cap de licorn păreau că se referă la studii și experimente prin care George Biriș „de la Frata“, ca un „de la Mancha“ savant, căuta de-o viață secretul nemuririi. Secret pe care bătrânul îl descoperise recent (întâmplător, desigur) și îl aplicase pe el însuși cu ultimele licăriri de sine, transformându-se într-un nemuritor care nu mai știa nici cum îl cheamă.

Lejeritatea hără a povestirii lui Mircea Opriță nu poate abate atenția de la dramatismul ei intrinsec și de la măiestria scriiturii: „«Să oprim așadară mutarea [adică mutația, citește mai departe naratorul] și greșalele nu se vor mai face, iară corpul va sta tot mereu așa cum...» Acestea-s ultimele cuvinte. Fraza întreruptă se continua într-una din sobele gospodărite de madam Catinca“ [p. 12]. E atâta năduf abia controlat în aceste trei fraze! O ciudă pe inconștiența Catincai, o ciudă că autodidactul se exprima în anii '70 ca în anii '20 și că nu se învrednicise de-o diplomă care l-ar fi îndreptățit să lucreze cu o echipă adevărată, într-un laborator adevărat, adică să fi fost „un cercetător serios, așezat temeinic lângă o pâine și lângă planul de activitate al cutărui institut cu nume și renume ce nu suportă amenințarea ridicolului, ar fi raționat, ar fi meditat de șapte ori înainte de a fi refuzat o dată și bine, vorba proverbului, să se așeze într-o aventură atât de năucitoare – ca perspectivă deschisă – și cu un rezultat pozitiv atât de improbabil, judecând după ceea ce cunoaștem azi și după canoanele sfinte ale bunului-simț“ [p. 12] – ciudă! O mărunț-clocotindă ciudă, „trădată“ abil prin lungirea frazei în tonuri de condițional perfect și mascând, „mai puțin abil“, dorul secret al autorului... și-al oricărui alt om.

Atât să ne fie de aprinsă dorința de nemurire? Da. Căci, așa cum afirma Ambrose Bierce în stilul său inimitabil, „Nemurirea este ceva pentru care am fi mândri să ne dăm viața.“⁶

⁴ Nu „corectitudinea politică“ îmi cere să spun *evreu*, ci corectitudinea semantică; fiindcă *jidov*, cuvântul folosit prin tradiție în expresie – *Jidovul Rătăcitor* – are în română și sensuri ca *uriaș supranatural*, *om voinic* sau *foarte bogat* ș.a. Or, legenda vorbește de un evreu, nu de un uriaș, zdrahon sau latifundiar.

⁵ ...din volumul de proze ale lui Mircea Opriță, *Semnul licornului*, Ed. Albatros, București, 1980.

⁶ Sursa citatului e omisă (frază nu apare în *Dicționarul Diavolului*), apud Vadim Alexandru, *Mitologia nemuririi*, www.independentaromana.ro/mitologia-nemuririi-ca-tentatie-a-transcendentei (citit pe 29.03.2025).

Pământenii din nuvela *Sub cenuși*⁷ (1973), de Gérard Klein, nu numai că își dau viața, ci o și reiau, ajungând astfel nemuritori. Iată cum: dintr-un viitor îndepărtat, roboții ce-au supraviețuit oamenilor li se strecoară acestora în prezent spre a-i extrage de-acolo cu o frântură de clipă înainte de clipa morții și a-i trimite-n viitor să colonizeze Universul – fiindcă „*Sunt mai multe stele decât toți oamenii care au existat vreodată în toate epocile*“ [p. 233]; iar nemurirea este efectul secundar al acestei extracții, căci nu poți muri decât o dată [p. 239].

Personajul narator ales de Klein este unul dintre amintiții roboți-salvatori. El își începe relatarea în așa fel încât cititorii să se delecteze cu poezia tipică prozei celebrului scriitor cale de vreo opt pagini (din 31), până când bănuielile li se adeveresc: fetița de zece ani „*Întinde mâinile în față, schițează un pas către mine și incremenește. / – O mașină, țipă ea. Sunteți o mașină. / Suspină și începe să plângă.*“ [p. 231]. Prin urmare, salvarea oamenilor nu e la fel de simplă ca în rezumatul nuvelei; și adesea ridică probleme de cea mai omenească speță: „– *Nu vreau, spune el [următorul găsit], nu vreau, nu vreau o lume, o viață dominată de mașini. Nu vreau să primesc ordine de la ele. Și eu care te credeam un inger, un trimis al lui Dumnezeu cel atotputernic, venit să mă ia și să mă ducă și să mă așeze la dreapta Lui... [of!, deșertăciune omenească!] / Aștept. Spun: / – Trebuie să învățați să priviți realitate în față. Mașinile au fost create de oameni pentru a-i servi pe oameni. [...]. Știu că vă va fi greu. Dar veți avea eternitatea ca să vă obișnuiți. / Își înghite saliva, repetă cuvântul. / – Eternitatea.*“ [p. 239]. Nu-i ușor să accepți că de azi încolo ești nemuritor; iar abruptul pantei dintre punctul de perspectivă al omului și cel al mașinii relevă nu doar distanța dintre epoci: „*Vrei să spui că m-ai găsit și m-ai reanimat, tot tacâmul, gură la gură, transfuzie, cort de oxigen. Cunoșc. Am făcut războiul*“ [p. 237]. „Cunoaște!“ Și, evident, refuză salvarea – deci va trebui reabordat; și convins. Dar cum să-i explici unui așa om că vii dintr-un viitor de neînchipuit, unde tehnologii de neînchipuit ți-au permis să-l extragi din fața morții deja petrecute, și asta cu o fracțiune de secundă înainte de vaporizarea lui, deja produsă de o explozie mult mai nimicitoare decât cele deja „cunoscute“, și că-l vei face astfel nemuritor, așezându-l „la dreapta“ extazului întregii viitorimi din univers?!

Tradițional, când, ca autor, excluzi supranaturalul, este util să-i explici cât de cât cititorului o acțiune precum cea de mai sus, adică s-o faci literar-verosimilă. Dar o așa explicație poate fi adesea complicată. Nu și pentru un poet în poză, ca Gérard Klein: „*Pentru a privi acest soare [explozia termonucleară – dar cititorul nu știe încă], îmi pun ochelarii de Timp. Lentilele obișnuite nu i-ar rezista, nici filtrele polarizate. [...]. / Pentru a privi acest soare în față, decupez timpul în lamele și aleg să nu mă uit decât în anumite dintre ele – și nu exist decât câteva miliardimi de secundă. [...]. Sunt și nu mai sunt*“ [p. 223]. Cum ar înțelege o așa „explicație“ personajul uman de mai sus?! „*Cunoșc*“, pe naiba! În general, așa se întâmplă și cu literatura SF: diferența dintre perspectiva cititorului și a scriitorului poate „para-literaturiza“ chiar și operele cele mai reușite.

Frumusețea acestei lucrări de 31 de pagini ar fi incompletă dacă s-ar limita la originalitatea subiectului și la inventivitatea scriiturii. Firește că redarea atât de realistă a dificultății de

⁷ Gérard Klein, „Sub cenuși“, din antologia *Niciun zeu în cosmos*, Ed. Politică, București, 1985.

comunicare dintre personaje, datorată nivelurilor lor diferite de cunoaștere, poate stârni hazul; dar miza acestei comunicări depășește cu mult obișnuitul: e vorba de obținerea cooperării membrilor unei specii întregi pentru soluționarea unei situații de neconceput, însă dramatice și decisive. Aparent, e un avertisment lipsit de sens, „*judecând după ceea ce cunoaștem azi și după canoanele sfinte ale bunului-simț*“, cum ar spune ironicul M. Opriță; dar câte alte asemenea avertismente „fan-teziste“ nu s-au dovedit mai apoi consistente? Și, de fapt, **nu substanța imaginarului SF trebuie judecată, ci metafora ei**. Or, metafora acestei nuvele face aluzie la amenințări concrete, actuale și imediate, care necesită avertizări corespunzătoare. Dar cum să convingi o specie întreagă, om cu om, să abandoneze activitățile ce agresează clima, să limiteze poluarea, să interzică războaiele? Iar avertismentul lui Klein e cu atât mai tăios, cu cât descrie mai înălțător atrocitatea care „trezește“ orașul: „*La început, cerul și pământul sunt negre. Ferestrele în timp sunt prea strâmte ca să lase să treacă lumina necesară pentru a-mi impresiona retinele. Pe urmă, brusc, noul soare se naște – și este ca o creație a lumii, chiar înainte de distrugerea ei. Un punct albastru, apoi alb, în întunericul ce se împodobește deodată cu franjuri în roșu, care devorează tenebrele și crește. Și acest soare aruncă un revărsat de zori cenușiu asupra orașului. Îl trezește, imaginea se precizează, urcă, se conturează la fel ca pe o placă fotografică de tip vechi, cufundată într-o baie chimică adecvată. [...] Cenușiiul cerului și al pereților devine ca o cretă, umbrele de pe sol se șterg.*“ [p. 224]. Ați asistat la debutul unei explozii termonucleare imense, contemplată cu admirație rece de robot în căutarea celei mai potrivite picosecunde pentru a feri încă un om din calea ei. Căci mașinăria aceea poate aborda timpul și ca fenomen static. Așa va mai salva un om; și încă unul... și încă unul... și încă unul... Dar misiunea roboților e să-i salveze și pe cei ce muriseră înaintea acestui ultim război, și pe cei morți cu mult înainte: pe „*cei care au adunat ban cu ban, au muncit sau au cucerit [...], murind cu bronzul ascuțit străpungându-le carnea adânc, rozându-i boala ori strangulați și arși*“ etc. [p. 236] – adică pe *toți oamenii* morți de-a lungul istoriei. Or, în fața nemăsuratului altruism al acestui efort titanice, ce importanță mai are acel biet efect secundar, nemurirea?!

Și, la urma urmei, pentru ce efortul ăsta? „– *Pentru ceilalți, spun. Pentru oameni ca tine. Îi caut și-i trimit în viitor. / – Unde-i cauți? / – Sub cenuși, spun*“ [p. 234] – și mulțimea sensurilor desprinse din lectura celor 31 de pagini nu se oprește aici; iar ultimul cuvânt din nuvelă, mărturisit de robotul-salvator, este „*pietatea*“ [p. 254].

Cu nuvela *Sub cenuși*, Gérard Klein ne poate convinge de cel puțin două adevăruri ce par banale doar pentru că le auzim așa des: acela că mașinile care salvează sunt mai puternice decât cele care distrug, și acela că nemurirea nu poate fi un blestem dacă ești activ și îți propui un scop generos și etern.

Să fie oare autorii de SF mai optimiști decât... ceilalți?

Care „ceilalți“?! Doar am spus și data trecută: dincolo de necesitatea clasificării, nu există genuri literare, ci doar opere și autori! Punct!

Ba virgulă...

SF sau non-SF? O analiză nepărtinitoare

Romanul *Toți oamenii sunt muritori*⁸, de Simone de Beauvoir, publicat în 1946 (sau, conform prefațatoarei ediției românești, în 1947), mă atrage într-o analiză mai amănunțită:

„*La începutul anului 1311, genovezii porniră război împotriva Florenței; erau bogați, puternici și roși de ambiție; supuseră Pisa, voiau să devină stăpâni peste toată Italia de mieznoapte, și poate că planurile lor ambițioase ținteau și mai departe*“ [p. 94]. Nu-i un roman istoric: orașul-cetate Carmona e o ficțiune. „*Pretinseră să ne aliem cu ei spre a putea zdrobi Florența mai ușor și spre a ne înrobi: cereau bărbați, cai, merinde, nutreț și liberă trecere peste pământurile noastre. Gianfredo Massigli [principele Carmonei] îl primi cu mare pompă pe ambasadorul lor; se zicea că genovezii erau gata să-i cumpere sprijinul cu aur, iar el era un om lacom*“ [pp. 94-95] – și istoria imaginată erupe cu puterea concretului: „*În 12 februarie, la ora două după-amiază, când un alai mareț îl escorta spre câmpie pe trimisul genovezilor, Gianfredo Massigli, trecând călare pe sub ferestrele mele, primi o săgeată în inimă: eram cel mai bun arcaș din Carmona.*“ [p. 95]. Omor cu sânge rece. „*În aceeași clipă, oamenii mei se răspândiră în oraș, strigând: «Moarte genovezilor!», și țirgoveții pe care îi vestisem în taină năvăliră în palatul ducal. Seara eram principele Carmonei.*“ [p. 95]. De fapt, un omor pentru salvarea cetății și a locuitorilor ei: „*I-am înarmat pe toți bărbații; țăranii au părăsit câmpia și s-au adăpostit în spatele meterezelor, luându-și cu ei grîul și vitele; am trimis soli la condotierul Carlo Malatesta spre a-l chema în ajutorul nostru. / Și am închis porțile Carmonei.*“ [p. 95].

Acest personaj, devenit, cu o lovitură de săgeată, principele Carmonei, este nobilul Raimundo Fosca. Sub comanda lui, cetatea încă rezistă asediului. Dar lucrurile merg din rău în mai rău. Pentru a-și salva supușii, familia și orașul, Fosca acceptă nemurirea, astfel învingând și adversarul, și moartea. Dar, de-a lungul a șase veacuri de viață, el va simți cum condiția de nemuritor îi tocește treptat rostul existenței până la a renunța să-și mai caute unul – a renunța la sine. Așa îl găsim la începutul romanului și la mijlocul secolului trecut, prezentul autoarei.

Dacă inhib stereotipurile percepției de consumator și autor de SF, pot crede că miza romanului este alta: triada teză-antiteză-sinteză a impus crearea lui Fosca pentru a urmări și dezvolta adevăratul personaj central – frumoasa și sofisticata Rêgine, o actriță de 28 de ani, cu mari perspective profesionale, deși stă într-un oraș de provincie din Franța acelei prezent; însă ambele personaje au fost tratate cu aceeași scrupulozitate, și unitar, asemenea unui „singur“ personaj cu două personalități incongruente; și ambele au fost construite cu aceeași măiestrie, adaug, fără să mă-ntreb de ce criticii au cotoat *Toți oamenii sunt muritori* ca pe un roman mai puțin strălucit⁹ al celebrei scriitoare. Că i-o fi indispus dedicația cu

⁸ Simone de Beauvoir, *Toți oamenii sunt muritori*, Ed. Univers, 1976, trad. de Florica-Eugenia Condurachi.

⁹ Complexitatea personajelor, acțiunea atât de bine motivată și scriitura aleasă pretind o cronică detaliată a acestui roman, și promit să o scriu în lunile următoare. Aici mi-am propus doar o discuție pe tema nemuririi.

majuscule („LUI JEAN-PAUL SARTRE“), ori avertizarea că nu-s eterni, ce mai contează?!

Pentru a justifica literar efectul morbid al imortalității asupra lui Fosca, autoarea creează un context în care fostul principe de Carmona trebuie să-și relateze periplul vieții, un „roman în roman“ unde, prin mulțimea personajele desfășurate de-a lungul a peste șase veacuri, se arată că *general-umanul rămâne practic neschimbat de-a lungul vremii*, ca un alt fel de nemuritor.

Din motiv sau instinct scriitoricesc (oricare laudabil), autoarea demonstrează magistral că însăși *schimbarea percepției lui Fosca* asupra lumii și a lui însuși, ca efect al conștientizării proprii imortalități, *aparține tot general-umanului*, ca o *vulnerabilitate specifică*, manifestată doar în *această condiție*, cumva ca fondul depresiv al anumitor oameni din realitate. Cu această extrapolare eretic de îndrăzneță, Simone de Beauvoir atinge limitele suprafictivului¹⁰. Mai mult: Fosca ajunge nemuritor nu printr-o vrajă sau printr-un pact cu diavolul, ci alegând să bea un elixir adus din Egipt; și, în buna tradiție a genului, mai întâi testează produsul pe un animal disponibil: un șoarece. După ce șoarecele își revine din șoc, povestește Fosca, „*am strâns pumnul, oasele mici se frânseseră. Am aruncat cadavrul pe masă. / – Gata. / – Privește, privește spusese Bartolommeo [un cerșetor, proprietarul elixirului]. O clipă șoarecele rămase nemișcat, culcat pe-o parte. Apoi se ridică și începu să alerge de colo-colo pe masă. / – Era mort, am spus. / – N-o să mai moară niciodată*“, spune Bartolommeo [p. 106].

Bănuitor, Fosca deja îl întrebese de ce nu băuse până atunci elixirul; iar Bartolommeo îi răspunsese: „*Sticla asta blestemată a făcut din mine un cerșetor. / – Cum așa? / – Tata a fost înțelept. A ascuns sticla în pod și a uitat de ea. Când a fost să moară mi-a dezvăluit taina, dar m-a sfătuit s-o uit și eu, la rândul meu. Aveam douăzeci de ani și mi se aducea în dar o veșnică tinerețe: nu-mi mai păsa de nimic. Am vândut prăvălia lăsată de tata, i-am risipit averea. În fiecare zi îmi spuneam: voi bea mâine. / – Și n-ai băut? l-am întrebat. / – A venit sărăcia peste mine și tot n-am îndrăznit să beau. Au venit bătrânețea și neputințele. Îmi ziceam: am s-o beau în clipa morții. Adineauri, când jandarmii tăi au dat de mine în fundul colibeii unde mă ascundeam, tot n-am băut. / – Mai ai încă timp, i-am spus. Clătină din cap. / – Mă tem de moarte, dar o viață veșnică e prea lungă!*“ [pp. 105-106]. Poate. Dar responsabilitatea asumată de a opri pericolul capitulării îl face pe Fosca să bea elixirul până la fund.

Voi trece peste anii, deceniile și veacurile ce-au urmat. Règine îl găsește în curtea hotelului unde locuia și ea. În vâltoare nesfârșitei ei admirații de sine, e intrigată de pasivitatea celui străin, eternizat, pare-se, în șezlongul acela, fără să o vadă. În sfârșit o privește, dar fără semn că i-ar fi remarcat frumusețea. Nu putea fi o provocare mai mare! Face cunoștință cu el, îl iscodește... După câteva zile, devin apropiați. Cu greu, el recunoaște că e nemuritor, și dovedește asta cu un brici. Ea se sperie, el o ia în brațe... „*Rămase mult timp nemișcată, lipită de trupul acela apropiat și misterios, trupul*

¹⁰ Categoria estetică pe care am asociat-o genului SF – adică **suprafictiunii** – v. „Adevărul despre elefant“ din volumul *Călărețul, mâna, calul / (eSeuri proFunde)*, Ed. Pavcon, București, 2020 [p. 113]. Definiția SF-ului astfel formalizat apare tot acolo [pp. 87-88], dar și în epilogul 1 al acestui demers (v. HYPERION 4-5-6 / 2025).

acela viu pe care timpul nu lăsa urme. / Apoi ridică ochii, îl privi cu groază, cu speranță: / – Scapă-mă, îi spuse. Scapă-mă de moarte“ [p. 47] – normal, nu? Imposibil. Dar în mintea lui Fosca apare un licăr de speranță: „*Scapă-mă de noapte și de nepăsare, spuse el. Fă în așa fel încât să te iubesc și să existi între toate celelalte femei [iubite]. Atunci lumea își va regăsi forma. Vor exista lacrimi, zâmbete, așteptări, spaime. Voi fi un om viu. / – Ești un om viu, spuse ea, întinzându-i buzele.*“ [p. 47]. Evident, nu înțelesese nimic.

Relația apare forțată din start: amândoi disprețuiau oamenii, dar din motive diferite. Fosca îi iubise, dar se săturase să-i tot piardă, iar Règine se iubea într-atâta, încât n-avusese vreodată loc și pentru ei; însă Fosca o atrăgea ca o curiozitate și o provocare cu totul insolite, de neratat.

În sfârșit, Fosca acceptă să-i povestească: „*M-am născut în Italia, la 17 mai 1279, într-un palat din orașul Carmona*“ ș.a.m.d. [p. 89] – adică o evocare detaliată a hăului ce-l despărțea de lume. Iar apoi, și de Règine: legătura era imposibilă. „*Și-acum ce-ai să faci? [...] Vei dormi? întrebă ea. / – Nu. Nu mai pot să dorm. [...] Am coșmaruri. / – Tu? Coșmaruri? / – Visez că nu mai există oameni, spuse el. Toți au murit. Pământul este alb. Luna mai există încă pe cer și luminează un pământ alb de tot. Sunt singur, cu șoarecele*“ [p. 397]. Existențialism.

SF sau non-SF?

Răspunsul e irelevant.

Prăpastia dintre extraordinar și banal

Rigorile oralității au obligat basmul popular să opună bogăției textului scriitoricesc un enunț epic mai scurt, atemporal, indirect moralizator, bazat pe fantastic și nicicum lipsit de frumos literar, chiar de-am privi doar felul cum personalitatea și valorile autorului colectiv se reflectă în modul său de a explica lumea, re-creând-o ca scenă a luptei dintre Bine și Rău.

Extraordinarul oferit de basmul povestit în comunitate alunga vremelnic banalul vieții, oferind prilej de visătoare comentarii și varii pilde sugerate de subiect, toate acestea având un cert efect educativ pentru mici și mari.

Poate că dependența calității basmului de calitatea povestitorului n-a fost mereu în avantajul ascultătorului; și-atunci, sau admitem că frumusețea narațiunii sugerează un proces îndelungat de conservare prin rafinare, sau că ea se datorează intervenției creatoare a celui ce-a cules și redactat basmul. Ori-cum, basmul tipărit e „suma algebrică“ a ipotezelor amintite.

Cules și redactat de Petre Ispirescu în spiritul unei înțelegeri profunde a specificului operei folclorice¹¹, basmul *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte*¹² poate provoca lungi discuții pe seama imaginarului popular, care, iată, anticipează inexplicabil relativitatea restrânsă a lui Einstein; fiindcă

¹¹ În ediția din 1882 a basmelor culese de Ispirescu citim observațiile elogioase ale lui Alecsandri și Delavrancea; iar ediția ulterioară (craioveană) adaugă analiza amănunțită scrisă de reputatul istoric literar Nicolae Cartoian în aceiași termeni.

¹² ...din *Legende sau basmele românilor*, de Petre Ispirescu, Ed. Scrisul Românesc, Craiova (1930-1940?), volum comentat de Nicolae Cartoian și realizat după Ediția a II-a, tipărită în 1882 la Tipografia Academiei Române.

această născocire folclorică nu se referă la lupta dintre Bine și Rău, ci la Sensul Cunoașterii: își trimite personajul să-și petreacă o vreme pe tărâmul tinereții veșnice, unde ajunge „ca vântul și ca gândul” cu ajutorul calului năzdrăvan, ca mai apoi, la întoarcerea acasă (cu același „vehicul”), să constate că acolo s-au scurs câteva secole! Să fie o preluare inspirată din apocriful slavon *Vedenia lui Isaia*, apărut între veacurile II și III? Căci profetul titular, după ce a fost „ridicat la ceruri” pentru o scurtă inițiere acolo, a constatat la revenire că aici, pe Pământ, trecuse timp, nu glumă! O lămurire atipică ne dă Victor Kernbach: „*Dacă vrem să explicăm acest fenomen, repetat adesea de mituri și de o categorie de basme populare, prin altceva decât prin consecința contracției crono-spațiale, înseamnă să negăm evidența lucrurilor de dragul inventării unui symbolism imposibil*”¹³. Întrucât subiectul prezentului demers nu este ipoteza paleoastronautică, ci tema nemuririi, afirm doar că fără foc, fum nu iese.

În literatură nu poți vorbi de lucruri extraordinare fără o referire la forma în care sunt redată: „*A fost odată un împărat mare și o împărăteasă, amândoi tineri și frumoși, și, voind să aibă copii, a făcut de mai multe ori tot ce trebuia să facă pentru aceasta; a îmblat pe la vraci și filosofi, ca să caute la stele și să le ghicească dacă o să facă copii; dar în zadar. În sfârșit, auzind împăratul că este la un sat, aproape, un unchiaș dibaci, a trimis să-l cheme; dar el răspunse trimișilor că: cine are trebuință, să vie la dânsul.*” [pp. 57-58]. Dincolo de autenticitatea limbajului, observăm cuviincioasa pudoare a naratorului în a schimba sensul vorbei, ca și cum ideea că perechea împărătească „*a făcut de mai multe ori tot ce trebuia să facă*” s-ar fi referit la aceea că „*a îmblat pe la vraci și filosofi*” – manevră literară menită să-i ferească pe copiii mai mici de învățătură prea timpurii și să-i deprindă pe cei mai marișori a fi cumiști la vorbă; iar „*unchiașul dibaci*” adaugă și el o notă de bun-simț, asociată cu ideea respectului de sine: „*cine are trebuință, să vie la dânsul*”, semn că basmul a rezistat și cutumei fanariote. Venind împăratul și împărăteasa acasă la unchiaș (alt act de bun-simț), acesta nu doar că le ghicește păsul, ci îi și previne că: atunci când dorința lor se va împlini, o să le aducă mare întristare; totuși, le dă leacurile potrivite. Atenuarea prin prezența „leacurilor” a miraculosului „*citirii*” gândurilor și viitorului constituie doar pregătirea unui miraculos și mai și: după cum ne amintim, împărăteasa rămâne însărcinată; însă, când îi vine sorocul, copilul refuză să se nască și plânge fără întrerupere. Împăratul se leagă că-i va da toate cele, dar fără rezultat... până îi promite tinerețea fără bătrânețe și viața fără de moarte. „*Atunci, copilul tăcu și se născu*”, și fu botezat Făt-Frumos. Și „*De ce creștea copilul, d-aceea se făcea mai isteț și mai îndrăzneț. Îl deteră pe la școli și filosofi, și toate învățăturile pe care alți copii le învăța într-un an, el le învăța într-o lună, astfel încât împăratul murea și învia de bucurie*” [p. 59]. La 15 ani, Făt-Frumos îi amintește împăratului de făgăduita tinerețe fără bătrânețe. Împăratul îi spune că nu există așa ceva, deci nu își poate achita promisiunea ș.a.m.d., astfel că adolescentul decide să plece în căutarea nemuririi [p. 60]. Trecând peste amănunțele știute (îngrijirea calului năzdrăvan conform prescripțiilor acestuia, curățarea armelor purtate de împărat în tinerețe etc.), îl vedem pe

Făt-Frumos avântându-se în necunoscut pentru a dobândi nemurirea. Calul se-artă a ști traseul, semn că vechea promisiune a împăratului avea o anume acoperire. De-a lungul drumului, înțelepciunea, curajul și omenia lui Făt-Frumos îi sunt răsplătite de personajele fantastice întâlnite – întâi Gheonoaia (femeia cu aripi)¹⁴, apoi Scorpia (făptura cu trei capete) – și, după alte peripeții, ajunge pe tărâmul tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte. Lipsit de griji, Făt-Frumos hălăduiește scurtă vreme pe meleagul acela până când, urmărind un iepure, ajunge în Valea Plângerii, unde fusese avertizat să nu se ducă. Acolo simte un dor intens de ai săi, așa că se hotărăște să-i mai vadă o dată [p. 67]. Reluând drumul, constată nu doar absența sălașului Scorpiei și al Gheonoaiei, dar și că oamenii nici nu-și mai aminteau de ele; iar ruinele palatului părinților săi arată că lipsise de-acasă câteva veacuri. Când prinde a cerceta locul mai în amănunțime, procesul înaintării în vârstă se reia și devine galopant. „*Căutând într-o parte și în alta, cu barba albă până la genunchi, ridicându-și pleoapele ochilor cu mâinile și abia umblând, nu găsi decât un tron odorogit; îl deschise, dară în el nimic nu găsi; ridică capacul chichiței, și un glas slăbănogit îi zise: / – Bine ai venit, că de mai întârziat, și eu mă prăpădeam. / O palmă îi trase Moartea lui, care se uscuse de se făcuse cârlig în chichiță, și căzu mort, și îndată se și făcu țărână. / Iar eu încălecai p-o șea și vă spusesei dumneavoastră așa*” [p. 69].

Ca narațiune atemporală moralizatoare, basmul oferă doar subiectul, nu și concluziile.

Nu întotdeauna. Titu Maiorescu nota laconic în jurnalul său: „*Citit frumoasă legendă de Eminescu Luceafărul*”¹⁵. Într-adevăr: ca „*legendă*”, *Luceafărul* dă o explicație fantastică originală semnificației astrului de pe cerul amurgului sau al zorilor; însă atemporalitatea poveștii face loc celebrului poem epic în rândul basmelor culte, deși finalul este explicit moralizator: chiar dacă eul uman al lui Hyperion tânjește după o împlinire omenească, el va admite în final incompatibilitatea dintre condiția sa de nemuritor și condiția de muritoare a Cătălinei, recunoscând că această fundamental-imensă distanță existențială dintre ei provoacă fiecăruia trăiri, sentimente și idealuri care n-au cum să aibă ecou în celălalt. Simone de Beauvoir confirmă acest adevăr pe o cale rațională atent susținută, autorul anonim al epopeii lui Ghilgameș pune între eroul său muritor și nemurire o neșansă ce nu poate fi decât expresia ordinii impuse de zei universului, naratorul basmului *Tinerețe fără bătrânețe și viață fără de moarte* leagă spațiul de timp, născocind ceva ca o lege a „*elasticității*” duratei în deplasare, asociind-o cu imposibilitatea oricărei continuități „*în același ritm*” a tărâmurilor cu temporalități diferite, Mircea Opriță răstălmăcește printr-o glumă tragică blestemul nemuririi lui Ahașverus, iar Gérard Klein oferă umanității eternitatea pentru a-i permite să se modifice radical prin adaptarea omului la veșnicie. Prin urmare, aceste abordări ale temei nemuririi, deși diferite, confirmă una și aceeași situație: prăpastia dintre extraordinar și banal.

O s-o confirme și ultima temă ce va urma: **raportul dintre creație și creator**.

¹³ Victor Kernbach, *Enigmele miturilor astrale*, Ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. Albatros, București, 1973 [p. 235].

¹⁴ „...spre deosebire de ghionoia, pasărea călătoare care ciocănește în coaja copacilor” [n.s. ¹⁶, p. 62].

¹⁵ E. Lovinescu: *T. Maiorescu*, ed. Minerva, București, 1972 [p. 409-410].

A.T. BRANCA

Despre ideale și iluzorii sau visul macedonskian

În galeria clasicilor literaturii noastre, portretul lui Macedonski atrage atenția îndată după cel al lui Eminescu. La dreapta sa sunt Arghezi și Bacovia, Ion Barbu și Tudor Vianu adică modernii grei ale căror resurse se extrag din spre opera inovatoare a maestrului poet.

Se prea poate ca lumea literară să nu încapă doi mari poeți în timpul vieții lor, un alt caz celebru fiind cel al lui Nicolae Labiș și Nichita Stănescu, sau cel al lui Lucian Blaga și Dan Botta, sau cunoaștem și în zilele noastre, cazuri când poeți de talii mai mici se constituie în grupări care se exclud însă, mai ales, prin indiferența uneia față de cealaltă. Semnificativa și deja evidentă deosebire față de confruntările fățișe înregistrate de istoria literaturii este desigur direct proporțională cu importanța fiecăruia dintre poeții congeneri în gruparea sau generația care îi integrează, stimulează, promovează. Doar cei izolați și singuratici sunt marii pierzători ai timpului vieții lor și e vorba doar din punctul de vedere strict al audienței și vizibilității de care au parte. Un lucru e cert: odată ce posteritatea șterge rivalitățile personale, literatura îi aduce pe scriitori laolaltă, acolo unde le este locul, pe peretele ei de fum și de glorie. Astfel în operă ceea ce s-a născut poate din orgoliu sau ca urmare a unor dispute personale își estompează cauzalitatea.

Am dorit să-mi încep în acest fel eseul, printr-o notă amintind de celebra și prea mult dezbătută dispută a celor doi clasici și incompatibilitatea dintre aceștia, cu consecințele sale dramatice în epocă pentru Macedonski.

Extraordinarul *Studiu introductiv* al lui Adrian Marino asupra operei macedonskiene, ne călăuzește de la început

în a descoperi un poet cu adevărat mare și mai ales primul modern, ambițios să se ridice prin vizionarismul său mai presus de ceea ce trage un poet în umbră, de ceea ce numim forța de atracție a *literaturii privilegiate*, care face ca poeții să abdice de la principiile proprii și să adere la altele și de cele mai multe ori goleşte creația de autenticitatea ei vitală. Deasupra poeziei de până la el, Macedonski nu doar că ținește mai sus, dar se consideră deja acolo, prin propria, constanta *iluzoria* sa auto-receptare. Aici intervine ceea ce îl va caracteriza în toată evoluția sa, nu *vânarea de vânt*, ci de *ideale* în formă și fond, în realitatea sa existențială: *atitudini ideale, trăiri ideale, stări ideale, principii ideale, reprezentări ale lumii ideale* în care adversarii săi *declarați* vor rămâne burghezia, preoțimea, Junimea și Eminescu – nu doar colateral –, ca reprezentantul de vârf al mișcării junimiste, ci mai de grabă ca expresie a *alesului* – al sortii și al timpurilor, al publicului literar și nu doar al câtorva apropiați care să-l aplaude.

„*Sub toate aspectele, Macedonski reprezintă un «caz» aparte, de înțeles, în mod solidar, în viață și operă, în gând și faptă, în idei și creație, unde aduce un spirit agitat, cu o nuanță de tragic, prin confruntări dureroase, deziluzii și înfrângeri. Dar, în același timp, și de puternică lumină, prin încredere fanatică în ideal și absolut, în bine și puterea voinței, în frumos, poezie și artă, la o intensitate și într-un spirit de dăruire cum rareori literaturii române i-a fost dat să cunoască. Din această cauză sufletul poetului rămâne în permanență scindat de tendințe contradictorii, iar conștiința sa – bipolară, veșnic solicitată în*

sensuri opuse, **ideale și reale**, iluzorii și foarte concrete, cu elevații și prăbușiri...“¹

Observăm de la început *perspectiva comună*, care permite criticului și poetului să se întâlnească, *puternica lumină* în care ni-l înfățișează Adrian Marino pe poet, perspectivă din care îi radiografiază viața și opera, ceea ce va permite o înțelegere în profunzimi atât a actului creator macedonskian, cât și a trăsăturilor puternice de caracter ale acestuia. Prin aspirațiile sale, prin credința în ideal, chiar atunci când în ochiu-adormit nu mai e *nicio schinteie*, creatorul dovedește că este mai mult decât o *făptură de humă*.

„*Caracteristic la Macedonski rămîne (...) tensiunea ireductibilă a idealului, sustrasă oricăror dezamăgiri, îndoielii sau incertitudinii. Poetul știe că himera este irealizabilă, dar această luciditate nu-l paralizează. El este animat de o presiune interioară continuă, de un elan ascensional invincibil. Căderea nu atrage prăbușirea morală, ci constituie numai un respiro pentru un nou salt, în serie infinită. Această vocație absolută a saltului în transcendent face din Macedonski – incontestabil – o personalitate originală, rară, de dimensiuni puțin comune.*“²

În galeria literaturii, portretul și opera poetului ne captează cu totul atenția. Macedonski, *poetul nopților și al ronderurilor*, cum îl recunoaștem cu toții, este fără nicio îndoială o personalitate complexă a literaturii române moderne antemergătoare – un spirit *aspirant către genialitate, temperamental, neliniștit și nemulțumit, un experimentalist, un inovator* în raport cu poezia de până la el. Toate acestea la un loc dau valoare și greutate operei unui poet oricât de inegală ne poate apărea în desfășurarea ei. Poeții mai mult decât prozatorii rezistă probei timpului atât prin studiile și exegezele literaților, cât și prin felul în care sunt citați – recitați, descoperiți – redescoperiți și însușiți organic în alcătuirea operei lor de alți poeți, fie de aceia care vin în preajma lor sau după ei, e vorba aici de totalitatea aspectelor și formelor de a intra în rezonanță, de a stabili acorduri și afinități, de a hrăni, și de a satisface din trupul și spiritul operei lor formarea și dezvoltarea operei discipolilor, laolaltă cu cea a emulilor și a urmașilor. Astfel, cu cât undele organice ale impactului operei unui poet, asemenea undelor concentrice formate pe luciul lacului de un corp oarecare ca dimensiuni, meteor sau care se scufundă, sunt mai largi, mai adânci pe suprafața literaturii, forța creatoare a poetului e vie încă. În direcția aceasta, un interpret poate face cu vocea lui la fel de mult ca un exeget de profesie pentru că atinge mai ales sensibilitatea mereu în schimbare a cititorilor de literatură. Nu e mai puțin adevărat că pentru a descoperi opera și poetul în profunzimi e nevoie de mai mult decât de unul, mai multe sau toate la un loc din cele cinci simțuri. E nevoie și de acel simț special al poeticului în lume, iar acesta e deopotrivă înăscut, se cultivă și se dezvoltă tocmai în acest fel, hrănindu-se cu literatură. Odată ce se întâmplă și devii conștient de asemenea înzestrare, călătoria întreprinsă e

întotdeauna o provocare generatoare de sensuri nebănuite și de satisfacții depline. Aceasta era și încredințarea lui Macedonski format la școala poetilor francezi, cunoscător al întregii poezii naționale de până la el:

„*Este foarte bine să nu ne mulțumim cu aceea ce avem și să tindem la mai mult; dar este foarte rău să zicem că nu avem nimic; căci chiar când nu vom avea mult, tot vom avea ceva, deoarece națiunea noastră și-a transmis din generație în generație germenul progresului, iubirea frumosului și mai ales acel germen de nestinsă poezie, care întotdeauna a trăit și va trăi până și în inima celui mai de pe urmă țăran român!*“

Știm că pesimiștii vor urma a nu vedea decât un abis acolo unde eu nu văd decât șes întins, ce începe să se împodobească cu flori! Fie-mi permis însă mie de a nu vedea moarte și putreziciune acolo unde e putere și viață, de a nu vedea inerție acolo unde e mișcare și de a zice tare, prin tăria convicțiunii mele: E pur si muove!³

Modernistul Macedonski este fapt general acceptat continuatorul unei tradiții, întemeietor al unei mișcări culturale, iar după cum afirma el: „*Orice s-ar zice, sarcina unui scriitor este foarte grea într-o literatură în care principiile abia sunt schițate.*“⁴

Ceea ce este de la început remarcat în atitudinea macedonskiană e caracterul antijunimist care, după cum sublinia Adrian Marino, se va menține pe întreaga perioadă a creației sale, iar de la acest punct încolo nu putem decât să fim de acord cu acesta când, citându-l pe maestru, – „*Literatorul a opus la Direcțiune, Direcțiune, la talente, talente, la școală, școală*“ continuă: „*Din această contrabalansare, Macedonski și-a făcut totdeauna mari merite istorice, de evaluat azi în lumina adevărului, imaginea reală a junimismului fiind alta decât aceea pe care și-o închipuia poetul. Ciudățenia stă și în faptul că, într-o serie de principii estetice importante (...), Macedonski nu gîndea altfel decât Maiorescu, pe care-l reformulează în esență prin definiții mai tăioase. Când nu face polemică, poetul va recunoaște și acest lucru. El afirmă atunci, în spiritul adevărului, a fi inițiat-o: «Direcțiune opozită celei din Iași deși se atinge cu dînsa prin unele puncte, după cum se atinge și în vechea școală a lui Heliade prin altele.» De fapt, acesta rămîne și punctul cel mai sensibil. Macedonski, asemenea tuturor literaților munteni de tradiție pașoptistă, este sincer indignat de negarea violentă (...) a curentului pașoptist, campanie dusă cu mare răsunet de Maiorescu, și de Junimea. Aspectul literar al pașoptismului macedonskian trebuia să se traducă, așadar, cu prioritate și necesitate mai ales în astfel de atacuri antijunimiste cu adresa directă încă din primele sale articole critice, reluate în conferința din 1978.*“⁵

Se observă antijunismul în polemică, bazat pe nevoia de autoritate a ideilor, dar concordanța în spirit, așa cum accentuează criticul. Dacă lăsăm la o parte polemica neesențială, viziunea este convergentă în direcția nevoii de modernizare

¹ Al. Macedonski, *Opere I, Poezii*, Studiu introductiv de Adrian Marino, Editura Pentru Literatură, București, 1966, p. 13.

² Idem. p. 28.

³ Alexandru Macedonski, *Opere IV, Articole literare și filosofice*, Fundația Regală Pentru Literatură și Artă, 1946, Mișcarea Literară în cei din urmă 10 ani, conferință din 8 martie 1878, în p. 29.

⁴ idem, *Despre poezie*, p. 89.

⁵ Al. Macedonski, *Opere I, Poezii*, Studiu introductiv de Adrian Marino, Editura Pentru Literatură, București, 1966, p. 168.

a literaturii, iar de la un moment dat Macedonski va deveni un continuator, chiar un vârf de lance al modernității prin estetica sa.

Dar ce face, și vedem asta astăzi ca și altădată, ca dintre două personalități una să se bucure de receptare și aproape imediat de celebritate, iar cealaltă să fie urmărită dimpotrivă, ca de o damnare, de indiferență și de anonimat? Există cu siguranță un destin al fiecăruia, o sentință deja pronunțată, dar una pentru omul care e poetul și cealaltă pentru opera lui. Personalitatea și carisma acestuia, caracterul său, atitudinea sa, felul în care e poziționat în colțul său de lume, relațiile, legăturile apropiate – cele personale și cercurile sale de influență, conexiunile și conjuncturile favorabile vizibilității sale, toate acestea se răsfrâng în timpul vieții asupra operei, a prestației sale pe scena literaturii, a rolurilor sale în societate, mai cu seamă întreaga sa activitate socială și profesională îl propulsează în rândurile din față sau, dimpotrivă, îl trag în mulțime și umbră pe poetul mai puțin norocos. Când omul nu mai însoțește poetul vine rândul continuatorilor, al adevăraților propovăduitori ai operei. A fi prețuit în timpul vieții presupune a fi stimulat, provocat continuu de admiratori și de cei care te contestă, de alți poeți sau critici, iar în post-ritate interpretat, răspândit, dezvăluit permanent. Mândrul poet Macedonski nu a acceptat în niciun moment anonimatul în timpul vieții, iar în posteritate opera lui a triumfat deplin și continuă să o facă și acum prin noi toți.

De altfel poetul a fost pe deplin conștient de relevanța și valoarea propriei sale opere: „Dar când patru generații peste moartea mea vor trece,/ Când voi fi de-un veac aproape oase și cenușă rece,/ Va suna și pentru mine al dreptății ceas deplin,/ ș-al meu nume, printre veacuri, înălțându-se senin,/ Va-nfiera ca o stigmată neghiobia dușmănească,/ Cît vor fi în lume inimi și o limba românească”⁶, după cum se exprima în *Literatorul*, în septembrie 1883 în poezia *Epigraf*.

Adrian Marino reușește să descifreze caracterul marelui poet nu doar într-un mod în care să ni-l apropie, ci și pornind dinspre sinele său cel mai profund către operă:

„*La Macedonski, orgoliul constituie stil de existență, o formă obiectivă a superiorității spirituale. Din care motiv ceea ce-l definește nu este infatuarea antipatică, ci expresia tăriei morale, în spiritul celei mai intransigente etici rigoriste. Această atitudine apare bine conturată încă din tinerețe, și se va menține astfel și doar cu unele nuanțe suplimentare de patetic – pînă la capăt.*”⁷

Pentru a cunoaște un poet când omul nu mai e și nu te mai poți apropia de el fizic, înseamnă să pătrunzi în profunzimea operei sale, în biografia și în cuprinderea largă a scrierilor sale, să o parcurgi segment cu segment, un plan după altul, să îți însușești niște idei, comentarii, studii ale altora, dar și să te conectezi cu versurile în vederea descoperirii unor profunzimi care îți transmit sens ție, să înțelegi adică poetica lor nu doar în felul alcătuirii tale, astfel ești

în câștig tu, poetul și literatura deopotrivă. Aceasta nu e o acțiune pe parcursul câtorva lecturi esențiale atât din opera cât și asupra operei poetului, ci sunt mai multe acte ale unei deschideri personale, ale unei întâlniri unice, ale unei ascensiuni și cunoașteri care se desfășoară pe perioade mari de timp, uneori toată viața.

M-am deprins cu poezia lui Macedonski și spiritul ei, în casa tatălui meu care îi recita poeziile laolaltă cu cele ale lui Eminescu. Printre primele poezii învățate se numără alături de *La steaua și Luceafărul*, *Noaptea de mai*, după care altele – *Noaptea de noiembrie*, *Noaptea de decembrie*. Aspirația către tărâmurile ideale, pure ale frumuseții din rondeluri m-au atras în toate etapele formării mele ca lector de poezie, mai apoi ca scriitor de poezie, al evoluției sensibilității mele poetice în timp.

Coordonatele avansării mele în studiul de față sunt cele trasate de maestru în cinci din articolele sale literare și filosofice, acestea fiind *Mișcarea Literară în cei din urmă 10 ani*, *Despre logica poeziei*, *Despre poemă*, *Despre poezie și Simțurile în poezie* și oglindirea unora din aceste idei în câteva din poemele relevante, capodopere macedonskiene, – adnotările mele fiind într-un raport aleatoriu cu acestea în încercarea nu atât de a urma o direcție propusă de la început, ci de a nu mă pierde în vastitatea operei macedonskiene.

Să urmărim judecata maestrului când disociază tranșant diferența de structură logică între creația în poezie și creația în proză, idei inovatoare pentru timpul său: „*A scrie poezie însemnează de asemenea a te conduce după niște anume reguli. Cu alte cuvinte poezia este înlănțuirea ideilor, într-un mod mai înfrumusețat decât modul întrebuintat în acest scop în proză. Din aceasta rezultă negreșit și faptul că logica poeziei trebuie să difere cu desăvârșire de a prozei.*”⁸ După o serie de exemplificări și de argumentări, Macedonski dă satisfacție contestatarilor cu o primă definiție a logicii poeziei: „*Logica poeziei este ne-logică față de proză și tot ce nu este logic, fiind absurd, logica poeziei este prin urmare însăși absurdul.*”⁹

Căutând a se exprima pentru o înțelegere deplină, își continuă seria raționamentelor de necontestat prin câteva întrebări: „*Ce este Dumnezeuirea?*” (...) „și după cei cu carte, și după cei fără carte, Dumnezeuirea este: – Neînțelesul” (...) „*Ce este Neînțelesul? Și fiindcă un lucru neînțeles, după toate regulile logice din lume se numește absurd, deoarece tot ceea ce nu poate fi înțeles cade sub această denotațiune, mi-am zis că neînțelesul este Absurdul, și prin urmare, Dumnezeuirea fiind Neînțelesul și Neînțelesul Absurdul, am răspuns la întrebare că Dumnezeuirea este o absurditate sublimă.*”¹⁰ Observăm nuanța absolută punctată de maestru pentru a demonstra însăși natura esteticii sale: „*Să vedem acum ce este și Poezia?*” (...) „*Unii au zis că Poezia este muzica sufletului, alții au zis alta, dar nimeni nu a putut s-o definească încă într'altfel decât că ea este o schinteie divină. Poezia prin urmare este o schinteie a Divinității. Ei bine, acuma când*

⁶ Alexandru Macedonski, *Noți, rondeluri și alte poezii*, Editura Minerva, București, 2007, p. 225.

⁷ Al. Macedonski, *Opere I, Poezii*, Studiu introductiv de Adrian Marino, Editura Pentru Literatură, București, 1966, p. 119.

⁸ Alexandru Macedonski, *Opere IV, Articole literare și filosofice*, Fundația Regală Pentru Literatură și Artă, 1946, *Despre logica poeziei*, p. 77.

⁹ Idem, p. 84.

¹⁰ Idem, p. 86.

știm că Divinitatea este Neînțeleșul și Neînțeleșul este Absurdul, ce alt voiți să fie logica ei, decât aceea că este însăși Divinitatea și Poezia însăși? În asemenea condițiuni însă partea grea de explicat este cum poezia poate să convingă cu logica ei ne-logică, mult mai bine, mai decisiv și mai repede decât proza. Asupra acestui punct avem foarte puține de zis: Poezia convinge, pentru că tot ce este frumos ni se impune fără ca nimeni să-și poată da seama în ce mod și pentru ce.¹¹

Există așadar o calofilie – iubire de frumos înăscută, înclinația spre frumos a omului sensibil. Poezia ne convinge de existența ei, activează această predispoziție nativă. Maestrul își încheie triumfal articolul: „Poezia are aceeași putere suverană, tainică și neschimbată, convingând prin însăși esența ei divină”.¹²

Este momentul în care Macedonski va croi veșminte și trup poeziei de la începuturile istoriei omului, cânturilor și simțirilor sale mereu animate de ideal:

(...) „există o poemă scrisă, simțită și coordonată astfel precum o întrevăd eu. Cânturile ei se pot număra cu miile ca și autorii ei. Acea poemă se compune, adunând la un loc tot ce s-a visat, s-a scris și s-a simțit până acuma. Începutul ei se pierde în noaptea secolelor și sfârșitul ei în adâncimile nesfârșite ale inimei. Totul e mare și mic într-însa. Este un haos de spirit și materie, de strigăte de disperare și de râsuri nebune. Este și noroiul stradelor format din victimele sociale și cerul plin de soare și de colorit. Stele, fluturi de aur, raze, flori, parfume, șoapte, se amestecă și se întreciocnesc pe vasta ei țesătură. Idealul se află într-însa alături cu realitatea, fără tranzițiune.”¹³

Aceste idei le regăsim și în versurile poemului *Noaptea de ianuarie*, publicată în *Literatorul*, în 1882:

„Însă voi ce-ați plîns cu mine pe ruinele simțirei,/ Frații mei de cugetare, frații mei de suferinți,/ Voi ce-ați fost luați ca mine pe aripa nenorocirei/ Dînd la vânturile soartei aspirații și credinți,/ Voi care-ați trăit ca mine între cearcăne înguste,/ Sfișiați de-al vostru suflet ca de lacome lăcuste,/ Voi puteți a mă înțelege, căci voi singuri ați trăit.../ Este o poemă-ntreagă de-a fi plîns și suferit.(...)/ Voi puteți a mă-nțelege, căci voi singuri ați trăit.../ Este o poemă-ntreagă să poți zice: «Am iubit».”¹⁴

Este evidentă aici ca în multe din poemele sale autobiografice dualitatea ființei umane – spirit și simțire, lumină și întuneric, neputință și aspirație, bucurie și nenorocire, dar mai presus de această dualitate, este triumful omului prin dragostea care îl însuflețește. Această dualitate se reflectă deopotrivă în operă, după cum observa cu pătrundere Marino:

„Macedonski vede în Poezie (creație, «slefuire» etc.) și Luptă (sfidare, tenacitate, încleștare etc.) sensul suprem al existenței, finalitatea sa ideală, definitivă. De fapt, cele două teme sînt intim asociate, elaborarea poetică fiind privită ca o luptă cu materia rebelă, înfrîntă și dominată în actul elaborării artistice. Dar, în cele din urmă semnificația etică,

¹¹ Idem, pp. 86-87.

¹² Idem, p. 87.

¹³ Idem, Despre poemă, p. 90.

¹⁴ Alexandru Macedonski, *Nopti, rondeluri și alte poezii*, Editura Minerva, București, 2007, *Noaptea de ianuarie*, pp. 187-188.

pătrunsă de excelența tuturor valorilor care dau luptei demnitate și frumusețe morală, tinde să predomine, ceea ce face ca evoluția spiritului macedonskian să se încheie într-o mică apoteoză a faptei și a dirzeniei ireductibile.”¹⁵

Poezia este deopotrivă căutare, tehnică, efort, iar din momentul în care devine ideal de atins, creația ajunge rațiunea supremă a existenței poetului. Totodată, Macedonski cunoștea bine principiul lui Edgar Allan Poe exprimat în *Nașterea unui poem*: „frumusețea, este singurul domeniu legitim al poeziei, poezia este creația ritmică a frumuseții în cuvinte”, căutarea acesteia va defini parcursul său, iar poetul va extinde domeniului frumuseții poetice în virtutea viziunismului său, în logica ne-logică a poeziei sale, opuse viziunii conservatoare a lui Maiorescu, își va afirma ideile opunându-le esteticii junimiste, înclinației acesteia către filosofare și către o poezie a logicii naturii și experienței.

Odată ce a înțeles ce este o poemă, obiectivul poetului va fi căutarea unor noi forme de expresie și de limbaj, experimentarea de formule noi, ceea ce după cum arăta teoreticianul Hugo Friedrich: „La poezii de valoare, libertățile formale nu înseamnă anarhie, ci o pluralitate de caracteristici semantice riguros deliberată.”¹⁶

Cu insistență, Macedonski va afirma și va sublinia că: „Poezia e datoare să deștepte cugetarea, ci nu să devină ea însăși cugetare.”¹⁷, susținând că poezia este simțire, ca limbaj, că își desprinde limbajul nu din sfera rațională a gândirii, ci din sfera emoțională, a simțirii. Simțirea face să fermenteze limbajul poeziei, iar poetul extrage din atributele ei elementele creației sale. În cuvintele poetului:

„Reprezentarea acestei simțiri prin un mod de exprimare special, – acel al imaginii, al coloarei și al armoniei, – este singura și adevărata poezie.”¹⁸

Este o întoarcere la o înțelegere a lumii prin poezie, care este însăși esența lumii, iar cugetarea este încercarea de a le cuprinde laolaltă, maestrul considerând că:

„Poezia ca și cugetarea, va fi sau nu va fi, după cum simțurile vor exista sau nu. Dacă s-ar face abstracțiune de ele, n-ar mai fi nimic (...) se poate zice chiar că Poezia nu este decât o exagerare a lor.”¹⁹; „Poezia nu este în om ci în afară de el/ Poezia este senzațiunea directă./ Cugetarea nu este decât un produs al ei./ Cuget, – sunt om. Simt, – sunt poet.”²⁰

În rezonanță cu ideile macedonskiene, îmi vine în minte o frază a criticului Al. Cistelean: „E ca și cum poezii ar fi o stație de amplificare a semnalelor, de nu chiar una de întetire paroxistică a lor. Pusul la inimă (ori suflet) e semn de gravitate și responsabilitate a sensibilității, de nu a și mai multor altora.”²¹ Poetic spus, aceștia redau în vers experiențele

¹⁵ Al. Macedonski, *Opere I, Poezii*, Studiu introductiv de Adrian Marino, Editura Pentru Literatură, București, 1966, p. 119.

¹⁶ Hugo Friedrich, *Structura liricii moderne*, p.

¹⁷ A. Macedonski, *Opere IV Articole literare și filosofice, Despre poezie*, p. 103.

¹⁸ Idem, p. 104.

¹⁹ Idem, *Simțurile în poezie*, p. 105.

²⁰ Idem, p. 107.

²¹ Al. Cistelean, în *Nostalgii vesele*, revista online culturală și științifică *Literatura de azi*, 2025

supreme prin sensibilitatea lor transfigurată de profunzimile atinse, fie ele ale abisului sau ale sublimului.

„*Veniți: privighetoarea cântă, și liliacul e-nflorit;/ Cântați: nimic din ce e nobil, suav și dulce n-a murit./ Simțirea, ca și bunătața, deopotrivă pot să piară/ Din inima îmbătrânită, din omul reajuns o fiară,/ Dar dintre flori și dintre stele nimica nu va fi clintit.*”²² În viziunea ușor bucolică din versurile poeziei *Noaptea de mai* sunt note parnasiene. Pentru Nicolae Manolescu care îl recunoaște pe Macedonski „între poeții noștri din secolul al XIX-lea, întâiul cu adevărat occidental”, acesta este „o sinteză curioasă de nou și de vechi, de neoclasicism și de neoromantism, dar și de parnasianism și de simbolism.”²³

Cântecul privighetorii și înflorirea liliacului sunt adevărate epifanii, semne al unei elatțiuni cosmice. Este vorba aici de un elan extatic, de un misticism estetic în relație cu natura. Astfel, cum misticul simte prezența lui Dumnezeu prin apariții epifanice în viața sa, Macedonski este cuprins de un *misticism estetic* în fața naturii, expresie a unui sentiment autentic al sacralității acesteia – *liliacul și privighetoarea sunt vestitori ai divinului anunțând un nou ciclu cosmic*. Revărsarea năvalnică a divinității pe care o trezește în suflet natura prin formule olfactive și auditive este opusul *simulacrului* și al *excesului de vitalitate*²⁴, cum le categorisește recent Octavian Soviany într-un eseu, dintr-o serie de altfel remarcabilă cu privire la opera macedonskiană. Aceste senzații sunt mediatorii sentimentului mistic al frumuseții lumii, care este cât se poate de real și nu aparține *categoriei simulacrelor*, cum spune O. Soviany aplicând aici o hermeneutică negativă suspicioasă, deconstructivistă, prin simplul fapt că nu adoptă un consens poetic cu sentimentele exprimate de Macedonski, ci merge în contra lor.

„*Precum nu toți sunt înzestrați cu darul de a-și da seama de frumusețile naturii, nu toți sunt susceptibili a se înălța în regiunile poeziei pure*”²⁵, scria Macedonski. Înțelegem prin aceasta *neînțelegerea* lui O. Soviany, pe care o combatem însă, afirmând că nu poate fi atribuit un *vitalism ostentativ* și cu atât mai puțin *artificial* unei trăiri înălțătoare în rezonanță cu vitalitatea naturii, printr-o falsificare apriorică a sentimentului de către sensibilitatea interpretului, căruia îi lipsește simțul sacralității naturii în formule estetice. Prin recunoașterea frumosului naturii, la Macedonski se produce un *vitalism inaugural*, ce dezvoltă o rezonanță, o corespondență în suflet, un sentiment înălțător. Trezirea cosmică și revărsarea divinității sunt evenimente pan-teiste. Este o regăsire a sensibilității păgâne, a unei legături directe cu natura, ea însăși divină.

Cântecul privighetorii și liliacul înflorit sunt puse de poet mai degrabă în legătură cu categoria *numinosului*,

²² Alexandru Macedonski, *Nopti, rondeluri și alte poezii*, Editura Minerva, București, 2007, *Noaptea de mai*, p. 148.

²³ Nicolae Manolescu, *Istorie literară*, Alexandru Macedonski, revista *România Literară* nr. 11, 2019.

²⁴ Octavian Soviany, *Conchistadorul, faunul și femeia*, în *Revista Argeș*, nr. 2, februarie 2025.

²⁵ Alexandru Macedonski, *Opere IV*, Articole literare și filosofice, *Despre poezie*, p. 103.

despre care vorbea Rudolf Otto, iar nu în legătură cu conceptul de *simulacru*, atât de specific postmoderniștilor, cu care de fapt Macedonski nu are nicio legătură. Adăugăm în plus aici ceea ce atât de bine remarcă Tudor Vianu cu privire la atingerea fulgurantă a absolutului poetic, în urma căreia se instaurează o stare de epuizare dureroasă:

„*Este meritul lui Edgar Poe de a fi recunoscut că lirismul poate aspira la expresia absolutului, chiar fără să întebușteze categoriile poeziei filosofice. În „Principiul poetic”, un text care se află la baza poeziei mai noi, Poe asvârlă o săgeată împotriva «ereziei didactice», potrivit căreia obiectul inspirației poetice ar fi un adevăr de ordin moral. Poe denunță cu energie «deosebirile abisale între modul de acțiune al adevărului și poeziei», recunoscând totuși acesteia din urmă un conținut transcendent, de vreme ce el nu se rezolvă «nici în priveliști, nici în sunete, nici în parfumuri, nici în colori». Într-o notație de spirit platonician, Poe distinge în cele mai multe emoții poetice sau muzicale o notă de durere, provenind din «incapacitatea noastră de a poseda de îndată, complet și pentru totdeauna, acele divine bucurii extatice pe care, prin intermediul poeziei și muzicii, nu le dobândim decât în fulgerări scurte și nelămurite».*”²⁶

Lumea croită după chipul și asemănarea poetului alcătuiește astfel ființa vie a operei. În ea poetul este un *semi-zeu* cum se auto-caracterizează adeseori, astfel totul îi este în putere: să transforme realitatea, să o scuture de imperfecțiune, să o sublimeze și să o desăvârșească în avântul său. Deplin umană, de altfel, pornirea generoasă a poetului care e sortit să revină de fiecare dată din *extazele* sale.

În lumea în care trăiește și creează, ceea ce îl implinește pe omul de geniu, nerecunoscut și neînțeles în atitudinea și în devenirea sa, pentru a exista în acord, împăcare cu sine și acceptare a realității, e *iluzionarea*, dar nu în sensul de amăgire, de înșelătorie fătășă a sinelui, ci de salvare de la o existență limitată la spațiul și timpul real al vieții prin sublimarea fantazării, a idealizării puterii simțurilor în actul poetic, iar momentul declanșator e noaptea, punctul de transcendență e la granița vieții – e moartea –, dar nu cea reală, ci doar cea visată, cea *previzionată*, cea plânsă de muze.

În versurile din *Noaptea de noiembrie*, observăm din nou specificitatea parnasiană a acestor personaje mitologice, *muzele*, care diferă de modalitatea romantică în care acestea apar și relaționează cu poezii. Pentru parnasieni muzele își recapătă vigoarea și inocența ancestrale pe care le aveau la primii poeți greci, trăind pe vârful de munte împreună cu aceștia și zeei. Poezia parnasiană reface acest climat de sacralitate păgână:

„*Deunăzi către ziuă visasem că murisem.../ Zăceam sub crini și roze, suflare nu aveam,/ Și mumă, frați, prieteni, și toți pe câți iubisem,/ Cuprinși de-o jale-adîncă plîngîndu-mă-i vedeam*” (...)

²⁶ Tudor Vianu, *Filosofie și poezie, Filosofi și poeți – către o concepție estetică a lumii*, Casa Școalelor, 1943, p.52.

„Sărmanul Macedonski, s-a dus, ca o clipire,/ Ca rază, ca scînteie, ca vis – et cetera –./ O moarte nendurată a vrut a-l secera/ Și muzele vor plînge, rămase-n văduvire.”²⁷

Este însă vorba și de o inversiune între *unul* și *celălalt* al ființei, dintre eul real *perceptut* de lumea înconjurătoare, care zace – în descompunere – sub giulgiul neasemuit de *crini* și *roze* – puritate și perfecțiune – sub cuprinderea de o *jale adâncă* a ființelor cele iubite frați, prieteni și a mamei – singura ființă capabilă de dragostea ideală – și eul liber, acum doar spirit, suflet eliberat, decorporalizat, înveșmântat în lumina nemuririi. O teribilă dezlănțuire de forțe vizionare ale poetului, aflat în experiența extracorporală, înfățișează realitatea știută și înțeleasă în mecanismele ei mundane cele mai întunecate, interpretată din *ipostaza de eliberat* ca un spectacol al deșertăciunilor, deasupra cărora poetul are, din *ipostaza de profet*, putere de reinterpretare perspectivală: aceea a transformării, a unei înălțări deasupra tărâmurilor ideale, după care a *tânjit* în scurta sa peregrinare pe *celălalt tărâm*, cel al neîmplinirii:

„Din viața pieritoare trecînd în altă lume/ În viață fără moarte mă duc să strălucesc./ Și far-a mă-nțelege și fără s-am vreun nume/ Mă simt cu totul altul și-ncep ca să trăiesc.”²⁸

Dar ce înseamnă *trăirea în altul* și începutul fără înțelegerea sinelui, dacă acesta e prețul nemuririi, al suferinței alinate de uitare? De aici încolo nimeni nu s-a întors să ne spună și nici chiar geniul poezilor în goana lor după lumi *ideale* n-a cutezat mai mult să pătrundă, dar logic ar fi că odată ce privirea se umple de lumină, se purifică de sine. Astfel, tot aici unde poetul și-a regizat destinul, epopeea operei îi exaltă și stimulează pe alții, apostoli ai iluzionării și credinței în stări și existențe ideale în căutarea fără odihnă și oprire a realizării și adevărării lor, mai presus de dorințele trecute și prezente, ci aspirând mereu către cele viitoare. Este cauza scrisă a geniului de a contribui la devenirea *creaturii* umane către avanposturile nebănuite ale creației sale:

„Dar ce-am fost oare-n lume?... Ce cugete sublime/ Veniră să mă-nalțe trecînd pe harpa mea?.../ Ciopliind mereu la versuri, ciopliind mereu la rime,/ Făcut-am ca să plîngă pe cine mă citea?/ Umblat-am printre stele?... Urcat-am prin văzduhuri?/ Chemat-am împrejur-mi năprasnicile duhuri?...”²⁹

Ne avîntăm ca niște corăbieri pe marea poeziei macedonskiene și sunt niște aisberguri pe lângă care trecem și care ne transmit emoție pură. Poate că „sărmanul Macedonski”, cum s-a autocaracterizat, și-a imaginat asta cutremurat adesea de frumusețea lumii pe care a căutat să o cuprindă în versurile sale. Pentru asta scriem, asta căutăm să surprindem: aura desăvârșirii trăirii unui moment, unui sentiment, purtați de forța trăirii ideale, a visului. O facem deopotrivă prin puterea cu care am fost dăruiți de a vibra poetic cu lumea, prin capacitatea intelectului, sfera cunoștințelor asimilate din științe, cultură și artă, literatura de până la noi,

²⁷ Alexandru Macedonski, *Noți, rondeluri și alte poezii*, Editura Minerva, București, 2007, *Noaptea de noiembrie*, pp. 122-123.

²⁸ Idem, p. 136.

²⁹ Idem, pp. 124-125.

de mai de aproape până cât mai departe putem cuprinde. Macedonski după cum știm era deplin conectat pentru timpul său la toate acestea. Este ceea ce i-a aprins dorința de a cerceta orizonturile și expresia poetică, de a experimenta, de a inova. A făcut-o temeinic, continuu, toată viața. Și-a făcut un mod existențial aprig din poezie, din perspectivele ideale și din cele iluzorii, s-a confruntat direct cu toate forțele care i s-au pus în cale.

În acest fel a fost un Don Quijote, așa cum a scris Paul Cernat: „Fizionomic, omul cu *mustața-n furculiță* semăna cu Salvador Dali; psihologic, era un fel de Don Quijote”. Tot el spune: „Estetismul românesc începe cu acest revoluționar decadent singur împotriva tuturor.”

Dacă poezia este expresia cea mai înaltă și mai deplină a umanului, dacă este dorul de desăvârșire, de reîntregire cu lumina din care ne-am născut, ideal și aspirație înseamnă că va veni o zi în care dorul de uman va fi atât de puternic, încât toate versurile care s-au scris vor fi mărturia vie a tot ceea ce poezii au consemnat în ele. Întreaga patimă și pătimirile însuflețite din nou vor curge renăscând lumea umană din cenușa timpurilor. Este și credința poetului din *Despre poemă*. Din perspectiva aceasta cele unsprezece noți sunt adevărate fresce ale vremii poetice a timpului său, sunt gravuri și simfonii așa cum rondelurile sunt picturi miniaturale desăvârșite.

Spuneam că afinitatea în înțelegerea poeziei ca perspectivă asupra lumii este un proces creator care se întâmplă atunci când sensibilitatea lectorului întâlnește sensibilitatea poetului și direcția lor devine una. Se produce un scurt-circuit care este chiar actul de intuire a esenței poeziei. Iată aceste versuri din capodopera macedonskiană, *Noaptea de decembrie*, publicată în 1902:

„Și flacăra spune: *Aduc inspirarea/ Ascultă, și cântă și tînăr refii*...”

Fericit e poetul, când forța iluzionării sale e atât de mare încât el poate schimba polii realității, poate inversa curgea timpului. Nu încapă îndoială fantezia creatoare nu are limite și nimic nu e absolut pe măsura ei, decât înșelătoria visare care-l *fură*, care-l ispitește pe creator să aibă și să poată mai mult.

„Și el e emirul, și toate le are.../ *E tînăr, e farmec, e trăsnet, e zeu*”

Dar e ceva mai presus de oricare dorință împlinită, de a avea mai mult decât poate creatorul să cuprindă: mărire și faimă, nemurire, îl așteaptă dincolo de pustiul nesfârșit, unde *cetatea sfântă* e neatinsul, e neînchipuitul, e absolutul promis. De aceea mereu ceea ce geniului îi este interzis, *celălalt, drumetușul pocit și searbăd*, va atinge pe *drumul cotit*.

„Și moare emirul sub jarul pustiei/ Și focu-n odaie se stinge și el,/ *Iar lupii tot urlă pe-nținsul cîmpiei*./ Și frigul se face un brici de oțel./ *Dar luna cea rece, ș-acea dușmănie/ De lupi care urlă, – ș-acea sârăcie/ Ce-alunecă zilnic spre ultima treaptă*./ *Sunt toate pustia din calea cea dreaptă*./ Ș-acea izolare, ș-acea dezolare./ *Sunt Meka cerească, sunt Meka cea mare/ Murit-a emirul sub jarul pustiei*.”³⁰

³⁰ Idem, p.250.

Adrian Marino a exprimat just: „*Oricît ar privi uneori poetul această atracție spre ideal drept o fatalitate, o dam-nare, el se complace într-un astfel de regim sufletesc în care vede însuși sensul existenței, suprema rațiune de a fi, căci nu este puțin lucru să nimicești împrejurul tău, pentru tine și pentru alții, ticăloșenia și urîțenia vieții. Aproape tot spi-ritul lui Macedonski poate fi surprins în această propoziție, care include un program de viață, o scară de valori, explica-ția întregii sale atitudini.*”³¹

Omul comun va râde de visul poetului: cetatea lui nu e din lumea asta! Poetul rămâne mereu la porțile ei și nu va intra vreodată, însă omul searbăd o face urmând calea ocolită. Conștiința geniului e sfâșiată de îndoială și de con-tradicții, iar *calea cea dreaptă* în care creatorul continuă să creadă nu duce nicăieri. Este de fapt blestemul geniului de a fi și *unul și altul*, iar omul care însoțește geniul rămâne captiv în existența dată, dar și în cea visată, între un timp al actelor mărunte dintr-un real modest și un timp al acte-lor îndrăznețe, al căutării idealelor, supus forței iluzionă-rii. Așa cum spune A. Marino: „*Macedonski rămîne în mod fundamental un romantic, vitalist, euforic, retoric, exuberant, grandilocvent, pictural, de loc depresiv, de loc melancolic, de loc nostalgic, de loc plictisit de existență, oricît s-ar părea că aceste note ar defini, uneori, poezia sa. Egotatria macedon-skiană este prea explozivă, prea violentă, prea directă, prea obsedantă, ca reveria, sentimentalitatea difuză, inefabilul de orice speță să-l domine chiar atunci când îl vizitează... Macedonski nu cultivă în mod sistematic poezia de cunoaș-tere, ci pe aceea de exprimare acută și eruptivă a eului liric, patetic, ulcerat și, mai presus de orice, sfîșiat de contradic-ții. Spiritul său este mult prea limpede și prea decis orientat, prea obsedat de obiectivele sale, ca „misterul“, „vraja“, „enig-maticul“ să-i dea satisfacție reală și permanentă.*”³²

Fără o armonie a sinelui cu o lume ideală, fără provoca-rea de a o descoperi, descoperindu-ne în puterea firii neîn-grădite de limitele existenței reale, ce am fi? Ce-am fi fără visuri, fără alunecarea în irealitate, fără provocările și exal-tările conștiinței sub ocrotitoarea aură a nopții? Niște ființe goale de sens și de *anima*. Tot ceea ce nu poate fi la lumina zilei, devine posibil sufletului mai cu seamă prin interme-diul simțurilor poetului în tăria nopților, în peregrinarea anotimpurilor, a trăirii fără vârstă în deplinătatea eferves-cenței imaginarului.

„*Douăzeci de ani despart Noaptea de decembrie de încă eminesciană Noaptea de noiembrie și singura legătură dintre ele constă în polemica, de data asta alegorizată, a poetului cu detractorii săi, mai bine zis în simbolistica în fond eronată a poemei fiindcă niciodată calea dreaptă, a emirului, nu este calea adevărată a poetului; din contră, aceea ocolită a drume-țului slut ar sluji mai bine ideea. Nota morală care complică opțiunea este o reminiscență romantică, de care Macedonski nu s-a eliberat cu totul*”³³, scria Nicolae Manolescu.

³¹ Al. Macedonski, *Opere I, Poezii, Studiu introductiv de Adrian Marino*, Editura Pentru Literatură, București, 1966, p. 31.

³² Idem, p. 123.

³³ Nicolae Manolescu, *Istorie literară, Alexandru Macedonski*, revista România literară, nr. 11, 2019.

Poezia macedonskiană, dacă alegem să îl înțelegem din perspectiva aceasta pe poetul absorbit de atingerea *idea-velor*, să renunțăm la *material și real* pentru a ne regăsi în *imaterial și ideal*, după cum lui Adrian Marino, spre deo-sebire de restul criticilor, nu îi scapă are „*o altă notă funda-mentală (...): evidentul său sens etic, atît de bine marcat în fragmentele care exaltă voința și bucuria de a trăi. Alături de altele, și mai semnificative, străbătute de conflictul tragic, consubstanțial spiritului poetului, scindat și pe alocuri chiar rupt, între aspirații ideale, elevate și inerția materiei, în limi-tele ființei umane, antagonism evocat la o intensitate și cu o bogăție de nuanțe puțin comune. Acest conflict existențial primește pe parcurs diferite rezolvări.*”³⁴

Ceea ce, aparent, pare fără înțeles în caracterul dual al geniului dă în fapt sens întregii sale existențe, conștient de o forță a sa teribilă, care nu își trage seva din întunericul, ci din lumina sufletului și spiritului neobosite, care au îndrăz-neala să trăiască visul, să urmeze căile spectrale ale lumii ideale și la lumina zilei, în confruntarea cu realul care se va dovedi înverșunată și de cele mai multe ori crudă, ori anostă, nedreaptă.

Adrian Marino își încheie astfel studiul: „*dacă semni-ficația operei lui Macedonski trebuie neapărat precizată și delimitată în raport cu Eminescu (înrudirea este evidentă în tot ce ține de ideea de geniu, de congenialitate romantică și sarcasm) se poate afirma că prin elanul său absolut, prin vitalismul, energia și bravura sa ireductibilă, prin antisenti-mentalismul său funciar și declarat, Macedonski dă o foarte constructivă, ripostă amărăciunii și pesimismului eminescian, eroticii și sensibilității de romanță, întregului filon fantastic și metafizic al Luceafărului. În timp ce Eminescu adesea melan-colizează, sugerează dorul, visarea și somnolența, meditația adîncă, setea de repaos, și, uneori, chiar de extincție morală, Macedonski incită și irită, stimulează, agită, exaltă instinc-tele și conștiința. Este absurd a opune două fațete, două aspi-rații complimentare ale spiritului uman. În realitate, ele se completează și se întrepătrund în mod organic.*”³⁵

Este poezia lui Macedonski influențată de Eminescu? Așa cum obrazul poartă urmele strălucirii soarelui. Dacă vrem să avem deplinătatea însemnătății poeziei lui Macedonski trebuie așadar, să încercăm a ne adăposti de razele arzătoare. În puterea nopții, când tăcerea se revarsă, când natura frea-mătă, când păsările cântă, când aerul se umple de mires-mele rozelor ne vom bucura de simbolistica versurilor, vom regăsi vitalitatea ideilor și sublimarea esteticii sale. Există o vârstă și un timp al poeziei în viața fiecăruia dintre noi, să lăsăm firesc ca acestea să vină. Adrian Marino a făcut pentru Macedonski, pentru poezie și pentru noi o lucrare întemeietoare de sensuri. Pentru că poezia profundă are nevoie de interpretare, pentru a înțelege opera și pe omul care a scris-o, pentru că poezia este o oglindă a spiritului uman și poetic în curgerea vremurilor sale.

³⁴ Al. Macedonski, *Opere I, Poezii, Studiu introductiv de Adrian Marino*, Editura Pentru Literatură, București, 1966, p. 119.

³⁵ Idem, p. 246.

Marin IANCU

Marin Preda. Mitul fericirii prin iubire

Mare creator de structuri narative, sensibil la ritmurile de existență în mișcare, spațiul creației prozei lui Marin Preda sporește în maturitate expresivă prin interesul față de sondarea umanului, a abisalității psihice feminine. Plasate într-un real complex, uneori tandru, poetic și plin de mister, alteori încordat și cabotin, amăgitor și amarnic lumesc, apropiate de universul rural tipic moromețian sau de ambianța citadină tot mai extinsă, tipologiile din această categorie multiplă a destinului feminine, asemenea celorlalte tipologii și reprezentări din proza lui Marin Preda, ne-au susținut în largi exerciții de caracterizări menite să fixeze contururi absolut memorabile prin detaliile de descriere fizică și morală a personajelor feminine realizate.

Profund cunoscător al universului afectiv, Marin Preda a realizat o excelență monografie a sufletului feminin. Romanele sale cuprind o galerie impresionantă de personaje feminine, reprezentând, fiecare în felul său, diverse ipostazieri ale femininului, profiluri pregnante sau caractere complexe, în totalitate, un microcosmos uman dominat de legile sale proprii. „Politica și iubirea, consemnează, în acest sens, Eugen Simion, stăpânesc destinul acestui intelectual.”¹ Într-un cuplu, femeia are întotdeauna inițiativa, prezența sa producând bărbatului un adevărat complex psihic, de la simpla cutremurare în fața eternului mister feminin până la starea de panică, uneori de-a dreptul catastrofică, cu răsturnări și răsuciri fără întoarcere. Bărbatul se teme de suferința pe care i-ar putea-o provoca femeia, o ființă ciudată, adeseori aproape illogică, cu mici șanse de a accepta o comunicare limpede.

¹ Eugen Simion, *Marin Preda*, în „Luceafărul”, an. 13, (726), 27 martie 1976, p. 1.

În aceste împrejurări, eroul lui Marin Preda este întotdeauna înconjurat de două femei, una va fi „soția”, cealaltă „iubită”. În prima categorie se înscriu Catrina (*Moromeții*, I), Maria (*Intrusul*), Polina (*Moromeții*, II), Ioana (*Delirul*) și Matilda (*Cel mai iubit dintre pământeni*). Cel mai adesea, ele își cuceresc bărbatul, îl presimt ca soț de la prima întâlnire, ca, mai apoi, să se agațe de el, cu hotărâre, dar și cu spaima ascunsă de a nu fi părăsite. Bărbatul e indecis: el este în căutare, clădește idealuri, așteaptă ceva. În momentul întâlnirii lor cu Ioana și Maria, Ștefan și,

respectiv, Călin Surupăceanu trăiesc cu ființa proiectată într-un viitor mai mult râvnit, decât posibil. Femeia îi va lega de prezent, de contingent, încleștarea cu care aceasta luptă pentru împlinirea gândurilor sale ținând nu atât de o dimensiune a caracterului, cât de anularea unui orizont redus la o singură perspectivă. Din momentul primei întâlniri, eroinele din această categorie sunt și se comportă ca viitoare soții. În trăirea lor, bărbatul este, de la bun început, proiecția unui ideal: acela al soțului care stăpânește și protejează, totodată. De aceea, în ochii lor, rolul bărbatului este exclusiv acela de „partener”. El trebuie să aibă grijă de familie, să trăiască doar în și pentru ceea ce ar putea determina ca viața lor să se restrângă doar la îndeplinirea unui rol social, fără alte aspirații.

Deodată, tot sistemul pe care se întemeiază viața femeii se prăbușește, cel ales pentru a fi stăpân și protector nemaiaivând puterea de a se menține la nivelul menirii sale. Prestigiul său dispare, femeia i se înstrăinează treptat și iubirea se transformă deodată în ură. Emblemă a unei povești fascinante de dragoste, Rădița este un simbol al feminității ce se dăruie total în iubire,

păstrându-și doar chipul enigmatic și secretul unei morți puse sub semnul unui mister.

Sunt ilustrative modalitățile de caracterizare a eroinelor permanent racordate la existența intracomunitară. Gesturile de apropiere, doveditoare ale pasiunii puternice, ale dragostei fără de vârstă și sfârșit, sunt gesturi repetate, devenite astfel ritualice, care provoacă o comunicare tăcută și singulară, puternică, între doi protagoniști. Este „moromețian” felul în care Fica, „un personaj singular în opera lui Marin Preda” (Oana Soare), își vizualizează declarația ei de dragoste față de Ilie Moromete, definind un sentiment pe care numai o ființă neobișnuită îl poate provoca și îl poate întreține în sine de-a lungul unei vieții întregi. Caractere complexe, existența acestor personaje nu poate fi redusă la împlinirea unui singur rol, acela de soț. „Niculae Moromete, este de părere Ovidiu Marcu, duce cu el în suflet povara iubirii pentru Ileana, prima iubire din viața lui și femeia care l-a inițiat în Eros. Paul Ștefan sosește la București și o cunoaște pe Luchi de care se îndrăgostește, însă nu o poate uita pe Ioana și dăruirea ei nereticentă. Victor Petrini rămâne și el mult timp ancorat în dragostea pentru Nineta, deși este conștient de statutul moral decăzut al acesteia. Comportamentul personajelor prediste vulnerabile în fața noilor experiențe sentimentale își găsește un răspuns în testamentul sentimental pe care Simina i-l încredințează lui Nicolae înainte de a muri: iubirea păstrată în gând. «E cazul, Niculae, să trăiești cu mine în gând... Tu ai puterea asta... Folosește-o... Traiul cu altă femeie întâi ar stârni-o împotriva mea, pe urmă și împotriva ta direct, fără scăpare pentru tine, și atunci vei ajunge să te simți singur și cu puterea de a trăi cu mine în gând smulsă. Cu adevărat singur, adică fără speranță!»² Răvnit de o femeie, acceptând-o adeseori mai mult pentru sentimentul reconfortant al posibilei certitudini oferite de încăpățânarea prin care aceasta i se dăruie, evoluția vieții interioare a personajului va duce în mod necesar la sfârșirea acestei ordini. Mult mai apropiată de meandrele ascunse ale bărbaților este „iubita”. Siminori Luchi, Fica și chiar Nuți sau Rădița pot să vadă în bărbatul din fața lor complexitatea lăuntrică a omului. Pentru ele, bărbatul nu este un ideal, ci o ființă reală, nu este atotputernicul perfect (proiecție subiectivă), ci un om apăsător de întrebări, o ființă torsionată, care nu și-a dobândit încă o axă a certitudinilor. Prin dragostea curată pe care o nasc (și o dăruie, totodată), ele îi ajută pe partenerii lor, Niculae, Ștefan sau Ilie Moromete, să ajungă la o cunoaștere mai adâncă a lumii. Experiența iubirii devine formativă, modelatoare; eroul capătă o nouă conștiință de sine, decisivă, hotărâtoare pentru restul vieții sale. Frecvența deosebită cu care apare această dublă ipostază erotică, una deschisă spre o semnificație socială, relațională, alta încărcată de semnificații afective intense, cu valențe formative, ne îndreptățește să considerăm că aici își au seva „miturile” fundamentale ale operei lui Marin Preda.

Romanele *Intrusul* și *Risipitorii* intră în categoria cărților „matrimoniului” și ale inițierii erotice. În comparație cu creatorul lui Felix și al Otiliei, al lui Jim și al Verei, de exemplu, psihologia juvenilă intră în sfera de interes a lui Marin Preda cu aceeași pregnanță. Vale și Gabi, Anda, Mimi și junele său frate „terorist”, Călin și Maria, Ștefan și Luchi, Constanța, Sârbu,

² Ovidiu Marcu, *De la metaforele obsedante la construcția mitului personal în scrierile lui Marin Preda*, Casa Cărții de Știință. Cluj-Napoca, 2022, p. 354.

doctorița Tiberiu, Munteanu și alții reprezintă tot atâți adolescenți în formare, în căutarea drumului propriu. Pătrunzând în spațiul citadin, romancierul își îmbogățește tipologiile și mediile, spiritul său de emulație fiind, desigur, stârnit, în egală măsură, de tradiția interbelică a literaturii citadine cu adolescenți din romanele lui Mircea Eliade, Mihail Sebastian sau Anișoara Odeanu, de exemplu. Labilitatea psihică și involuția fizică în timp a Matildei sunt sugerate de Marin Preda prin proiectarea imaginii personajului în oglinda mai multor reflectori. Pentru părinții lui Petrini, de exemplu, ea este „muierea asta pe care nimeni n-o înțelege”, iar pentru Petrini însuși, în momentul în care încearcă să o descrie, aceasta fiind „frumoasă și urâtă”, avea mâinile cu palmele mari, iar corpul „era voinic, picioare pline”, avea „părul bogat, castaniu” și chipul ei „nu era frumos decât printr-un misterios suflu interior”, adică chipul ei era frumos fizic „prin jocul extraordinar al expresiei”, iar „fruntea și nasul ei erau cam mici, nu într-o proporție favorabilă cu gura, ai fi zis prea mare într-un obraz și el mare și cam prea rotund.” Prin reveniri și adaosuri de detalii, personajul adună elemente de portret cu o putere definitorie pentru o anumită structură sufletească. Se observă aici cum orice rând lasă o mare impresie de temeinicie. Dotat cu o memorie colosală, Marin Preda știe tot. Limba are o oralitate când molcomă, când însuflețită, o căldură păturnzătoare, portretul devenind, prin însăși natura prozei sale, elementul literar cel mai frecvent. Mai bogat și mai plastic, mai viu, debordant fizic și moral, portretul din romanul *Cel mai iubit dintre pământeni* surprinde o formă de existență echilibrată în mediul intelectual, fără extravagante, semn al unui echilibru în viața conjugală, în contrast cu situațiile existente în viața intelectualilor din *Risipitorii*. Prima dragoste din liceu a lui Victor Petrini, față de Paula eroul încearcă dintr-o dată un sentiment de acută suferință, o față frumoasă, fără prea multe elemente de portret prin care să i se consemneze reacțiile sufletești. Figură feminină de ordin secundar, Veronica Sterian întrece apartenența la o psihologie a cărei dominantă rămâne o anume luciditate a deciziilor sale, lipsite de orice ambiguitate. Creație portretistică absolut memorabilă, prezența Sibilei (*Cel mai iubit dintre pământeni*) devine tot mai acaparatoare, rezultatul unei asemenea investigații artistice reprezentând un câștig al cunoașterii psihologice. Sibila se adaugă celorlalte personaje ale prozei lui Marin Preda, scopul acestora fiind acela de a reda fluxul interior al ființei, de a realiza un amplu repertoriu de senzații, ceea ce ar putea explica predilecția pentru personajele feminine surprinse de autor în momente de criză sau la diferite vârste biologice și spirituale. Cu un destin nefericit, Sibila trăiește drama tinerei fete, a virtuții femeii neînțelese. Imagine a unei ființe inertiiale și fragile, personajul, completează dimensiunile unui eșec existențial, apariția acesteia rămânând interesantă prin traseul de-a dreptul sinuos și straniu al evoluției sale, de la banalitatea unei vieți debusolate și terorizate, la un erotism intens, la o experiență de viață salvată de cruzime și nefericire. Silită să treacă prin experiențe dramatice, eroina se reconfigurează, câștigând o altă identitate, mai cuceritoare și mai umană. Scriind *Intrusul*, Marin Preda a fost obsedat de personajul Mariei, al cărei secret a vrut să-l descifreze: „Am fost prins de acest personaj și nu de Călin, se confesează autorul, și mai mult pentru asta am putut scrie acest roman, în care nu sunt nici măcar sigur că am reușit să aflu despre ea mai mult decât eroul.” Privită din această perspectivă, Maria (Nicolae)

nu reprezintă un caz singular, ci se încadrează într-o tipologie feminină mult mai largă, specifică operei scriitorului, tensiunea acestei legături atingând peste tot limitele maxime. De la ipostaza de început a unei adolescente timide și neîndemânatică, Maria evoluează treptat spre un personaj de o feminitate misterioasă, abuziv acaparatoare și tulburătoare, o femeie pusă în situații marcate de eterna înfruntare dintre iubire și ură. În *Marele singuratic*, dragostea dintre Niculae și Simina reprezintă cel mai important nucleu iradiant al romanului. Simina se definește ca „o sinteză superioară” a tuturor aparițiilor feminine din proza lui Marin Preda. Aici notabilă este fantezia literară a comparațiilor, aglomerarea de elemente cărturărești, care măresc impresia de vigoare a liniei. În țesătura epică, fizionomia personajului se aureolează de misterul farmecului imprecis conturat, Simina rămânând o apariție tulburătoare asupra căreia privirile zăbovesc îndelung. Printr-o mare artă a sugerării, chipul eroinei transmite forța seducătoare a feminității. Iubirea de acum a tânărului Niculae pentru Simina echivalează, în mod simbolic, cu iubirea bătrânului Ilie Moromete pentru Rădița, al cărei episod degajă o lumină difuz-magică asupra întregului roman. Pentru Niculae Moromete, acest gen de episoade erotice îl ajută să-și rememoreze cele mai semnificative întâmplări ale copilăriei și adolescenței, ocazie simbolică de purificare spirituală și de reîntinerire. „Dincolo de toate, scrie, în acest sens, Lucian Raicu, Marin Preda este un portretist magistral: al adolescenței, al femeii necăsătorite, al celei căsătorite, al celei «divorțate» sau pe punctul de a fi astfel, al candorii, al perversității, al miracolului, al absurdului feminin, al femeii la treizeci, la cincizeci, la șaptezeci de ani; al cinismului, al dăruirii sincere, al inteligenței, al farmecului și al prostiei.”³ Puternică și fragilă, ocrotitoare, dar cerând ocrotire, pasionată, lucidă și independentă, ea se mistuie în iubire și în artă cu sentimentul unei dăruiri necesare. Pentru Simina, bărbatul este o ființă reală, apăsător de întrebări, o ființă tensionată, care nu și-a dobândit încă o axă a certitudinii. Privit din perspectiva relațiilor de iubire, *Delirul* e un roman complex, o parte extrem de amplă a lui fiind realizată pe *dimensiunea erotică*. În fața evenimentelor istorice, singură iubirea mai poate acționa ca o magie, ca o vrajă care îi pot reda omului speranța într-o împlinire. Ampla atenție acordată „romanului” iubirii pentru Luchi și al rivalității, pe acest plan, cu Adrian Popescu și cu doctorul Mihai Spurcaci, are „semnificația, oarecum ironică, a desemnării unui spațiu al libertății individuale, între autenticitate și derizoriu.”⁴ Descrise în nota lor frivol – „călinesciană”, multe pagini despre iubirea capricioasă a lui Luchi sunt agreabile și autentice. Într-un interviu, scriitorul anunță că va dezvolta aceste relații în al doilea volum, iar faptul că prozatorul a întrerupt cartea atât de mult așteptată pentru a scrie *Cel mai iubit dintre pământeni* mărturisește, de altfel, interesul manifestat față de adâncirea acestei problematice. Prezența cuplului în *Delirul* surprinde tocmai prin aptitudinea sa de a face din iubire un mod de viață capabil să-și asume o parte din întrebările ce gravitează în jurul condiției umane. Așa cum se întâmplă și în alte scrieri, în *Marele singuratic* sau în ultimul roman al scriitorului, departe de a se constitui în paleativ sau în „mijloc de abstragere din contingent” (Marian Popa), iubirea în

Delirul devine sursă a decisiilor interogații orientate în direcțiile esențiale ale existenței.

Roman al alienării, „construit din perspectiva deformatoare a masculinității dominatoare prin forță primitivă, obtuzitate, iar nu prin forța spiritului”, *Cel mai iubit dintre pământeni* sugerează, printre altele, că iubirea singură poate acționa ca o magie, ca o vrajă, care îi poate reda omului speranța într-o împlinire. Intrate pentru o clipă sub raza privirii bărbatului, Căprioara, Matilda și Suzy sunt brusc iluminate, devenind „divinități de o clipă, vestale chemate să întrețină focul sacru” (Laurențiu Ulici), pe care nu-l pot întreține din neștiință sau din neputință. În altă parte, s-a susținut că personajul cel mai realizat din ultimul roman al lui Marin Preda se dovedește a fi „sentimentul erotic însuși, sub forma amorului nebunesc, absolut”, „entitate atât de vie, încât ne subjugă, așa cum zicea Ibrăileanu că face Proust cu gelozia.”⁵ Urmărind ambiguitățile vieții afective și jocul ei capricios, în *Cel mai iubit dintre pământeni* romancierul se influențează din Dostoievski, dându-i, în același timp, și o replică, înregistrând mișcările sinuoase ale sentimentului erotic. Aici dialectica dostoievskiană a sentimentelor capătă o expresie funciar negativă. Acolo unde Dostoievski vede adâncimi sufletești abisale, Marin Preda are înclinația să descopere doar complicații grotești, menite să suplinească absența afecțiunii profunde și să ascundă trufia. La scriitorul rus, ultima treaptă a abjecției nu exclude ivirea, deodată, a unei mari abnegații, la capătul tuturor metamorfozelor prin care trece o iubire rămânând doar urma egoismelor ireductibile și adesea nemeriticia pur și simplu.

Memorabile și viu creionate, adeseori cu o subiectivitate bine strunită, cu indicii pline de încântări și revărsări de mare grațiozitate în privința surprinderii „misterului feminin” și a spiritului lor enigmatic, multiplele fațete ale tipologiilor din zona destinului feminin din proza de inspirație rurală și citadină relevă în Marin Preda un portretist cu un excepțional simț al observației.⁶ Caracterizate sub aspect fizic și moral, în detaliu sau doar la modul general, cu trăsături îngroșate sau mai estompate, prezente pe aproape tot parcursul narațiunii sau trecute doar episodice în revistă, multe dintre personajele din această categorie sunt văzute de Marin Preda dintr-o pluralitate de abordări, în conformitate cu imaginea policromă a timpului și cu apartenența lor la un anumit sistem de relații care ar putea genera o serie întreagă de stări și nuanțe, de la momente de plină intensitate a iubirii, la un scepticism acaparator și disperări dintre cele mai acute. Reținem cu ușurință grația și complexitatea acestor personaje feminine, cu multiplele ipostaze ale acestora, în care individualizarea, motivată de o obsesie a identității, relevă adevarata vocație de portretist a autorului, explicația prezenței formulelor stilistice care particularizează fiind lesne identificabilă în perspectiva în care se plasează autorul. Analizate din cele mai diverse perspective, cu indicii pline de încântări și revărsări de mare grațiozitate, alteori însoțite de elemente din zona caricaturală, într-o vizibilă tradiție călinesciană, multiplele fațete ale tipologiilor specific feminine din proza de inspirație rurală și citadină relevă în Marin Preda un portretist cu un excepțional simț al observației.

³ Lucian Raicu, *Printre contemporani*, Cartea Românească, București, 1980, p. 123.

⁴ Marian Papahagi, *Eros și utopie*, Editura Cartea Românească, București, 1980, p. 83.

⁵ Ov. S. Crohmălniceanu, *Stilul moromețian*, în *Timpul n-a mai avut răbdare: Marin Preda*, Cartea Românească, București, 1981, p. 388.

⁶ Vezi și Florin Șindrilaru, *Chiriașul secundeii. Dări de seamă. Cronici, eseuri, comentarii*, Editura Rawex Coms, 2023, p. 40-45.

Dan D. GÎRJOABĂ

Opera lui Gib I. Mihăescu – zbuiciumul raportului Om – Societate

În scrierile lui Gib I. Mihăescu se conturează cu finețe ideea că relația dintre individ și societate nu se reduce la o influență unilaterală, ci se manifestă ca un dialog subtil, reciproc modelator. Autorul urmărește nu doar să surprindă această interdependență, ci și să identifice trăsături definitorii ale personajelor, conturate pe fundalul unui context social bine determinat. O analiză exclusiv sociologică, însă, ar limita bogăția de sensuri a operei; de aceea, perspectiva socială este armonios completată de dimensiuni psihologice, psihanalitice și, pe alocuri, filosofice.

Cei mai mulți critici literari s-au concentrat asupra tensiunilor lăuntrice ale personajelor, explorându-le frământările și conflictele interioare. Totuși, în spatele acestor drame psihologice se află adesea o încleștare cu realitatea socială – un conflict latent, dar persistent, care modelează profund comportamentul și modul de gândire al eroilor. Gib I. Mihăescu reușește să redea cu acuratețe acest dublu plan al existenței: realitatea exterioară a personajelor este strâns legată de tumultul lumii lor interioare, iar acest univers psihic reflectă, în mod inevitabil, tensiunile unei societăți aflate în tranziție, în special în perioada de după Primul Război Mondial.

Ajuns prin voia sorții într-un orașel de provincie, Gib I. Mihăescu părea, la început, un scriitor cvasinecunoscut. Totuși, tocmai acest mediu aparent modest i-a oferit cadrul ideal pentru a pătrunde adânc în realitățile sociale și suferințele ale locului. Aici a avut ocazia să observe cu o atenție de fin psiholog zbuiciumul lăuntric al oamenilor simpli, forțele obscure ale subconștientului și impactul devastator al obsesiilor asupra existenței individuale. În multe dintre scrierile sale, critica severă la adresa lumii provinciale poate fi citită

ca o reacție firească la experiențele personale și la confruntările cu o societate rigidă, marcată de convenții sufocante.

Debutul său în gazetărie, alături de implicarea activă în viața socială a timpului, a lăsat urme vizibile în proza sa, adăugându-i o dimensiune critică și realistă. Pentru a înțelege cu adevărat felul în care Gib I. Mihăescu abordează relația dintre individ și societate, este esențial să distingem între profilul psihologic al personajului și condiționările sale sociale. Structura sufletească a individului, cu particularitățile ei intime, rămâne un element definitoriu, indiferent de tipologia socială în care acesta este încadrat.

De asemenea, această relație individ-societate nu este una uniformă: ea capătă valențe distincte în funcție de genul personajelor. Lumea masculină și cea feminină sunt puse adesea în contrast, sugerând o diferențiere subtilă, dar profundă, în modul în care societatea modelează sau distorsionează destinele individuale.

Conform viziunii conturate de numeroși psihologi, structura identitară a unei persoane nu este un dat de la naștere, ci se constituie treptat, modelată fiind de procesul de maturizare și de influențele mediului social, cultural și afectiv. „Eul“ nu se revelează ca o prezență completă în momentul venirii pe lume, ci prinde contur prin interacțiunea constantă cu lumea exterioară, fiind un mecanism de adaptare la cerințele și dinamica societății. De altfel, s-a vorbit în mod frecvent despre existența mai multor forme ale eului – corporal, psihologic și social. Fiecare individ, în măsură diferită, dezvoltă un „eu social“, adică imaginea pe care și-o formează despre rolul și locul său în lume, despre valorile colective interiorizate, despre motivațiile, sentimentele și nevoia de apartenență.

Capacitatea de a se adapta la un anumit mediu diferă de la om la om, întrucât comportamentul social este influențat de modul subiectiv în care individul percepe realitatea. Astfel, omul este definit de trăsăturile proprii psihologiei, dar și prin raportarea la ceilalți – care devin, implicit, termeni de comparație.

În literatură, parcursul personajelor principale este strâns legat de contextul în care acestea trăiesc și de interacțiunile cu ceilalți actori ai lumii ficționale. Identitatea lor nu se construiește în izolare, ci în raport cu mediul social și cu reacțiile față de acesta. Oricât de diferit ar fi individul ca tip psihologic, el își definește conștiința de sine prin apartenența la anumite grupuri, care îi modelează – uneori subtil, alteori brutal – viziunea asupra vieții și asupra propriei persoane. Așa cum niciun om nu ar rămâne neschimbat dacă ar fi smuls din contextul în care s-a format, tot așa și personajele lui Gib I. Mihăescu își pierd specificul dacă sunt desprinse de realitatea socială care le-a dat naștere.

În opera scriitorului, regăsim atât figuri care reușesc să se integreze într-un mod mai armonios în structurile sociale, cât și personaje care trăiesc în disonanță cu lumea din jur. Totuși, inadaptatul pare a fi figura dominantă, expresia unei rupturi profunde între ființă și societate.

Un tipar frecvent întâlnit în nuvelele lui Gib I. Mihăescu este cel al soțului bântuit de suspiciune și gelozie. Psihologia simplă, uneori fragilă, a acestor personaje, combinată cu o voință slabă, îi conduce adesea către dezechilibre sufletești profunde.

Trei trăsături definitorii le conturează personalitatea: gelozia, teama de a nu fi ridiculizați și complexul de inferioritate în fața amantului, și nu rareori, chiar față de propria soție. Frica de a nu deveni subiect de bațjocură într-un mediu provincial, unde prejudecățile domină, capătă proporții alarmante. Pentru burghezul mic provincial – fie că este căpitanul Naicu din „Vedenia“, inginerul Rărunc din „Scurul“, Sandulian din „Deus ex machina“ sau Sava Manaru din „La Grandiflora“ – opinia publică este legea supremă. Galeria soților „încornorați“, chinuiți de teama de ridicol, este emblematică pentru viața provincială și se regăsește pe întreg parcursul operei autorului.

Gelozia, însă, nu este doar rodul acestei temeri, ci izvoară adânc din sentimentul de inferioritate pe care acești bărbați îl nutresc față de femei și, mai ales, față de amanți. Inferioritatea se manifestă prin diferențe vizibile de vârstă, atitudine și aspect fizic. Deseori, infidelitatea este doar o umbră în mintea lor, o teamă care le macină sufletul. Chiar și atunci când au voință, echilibrul lor interior se prăbușește când suspectează sau află că soția le încalcă jurământul. Totuși, în nu puține cazuri, infidelitatea nu mai rămâne o simplă bănuială, ci devine certitudine – precum în cazul lui Mircea din „Frigul“, boierul Glogovan din „Întâmplarea“,

căpitanul Naicu din „Vedenia“, Mina din „Între porțelanuri“, Orghidan din „Tabloul“ sau Mircea din „Icoana“. Majoritatea acestor bărbați își petrec mult timp în afara căminului, considerând că rolul lor de soți este împlinit prin asigurarea unei poziții sociale și materiale respectabile soțiilor.

În opera lui Gib I. Mihăescu, atât nuvelistica, cât și dramaturgia, dar mai ales romanele, evidențiază cu pregnanță cele două categorii fundamentale de personaje: adaptatul și inadaptatul. Romanul, prin amploarea și complexitatea sa, oferă un cadru propice unei analize detaliate din această perspectivă.

Gib I. Mihăescu

Structura narativă a romanelor sale urmează, într-o anumită măsură, un model recurent: un protagonist masculin este plasat în contexte sociale variate și aspiră către o femeie idealizată, adesea inaccesibilă. În același timp, acesta întreține relații cu alte femei, întâlnite în circumstanțe adesea neașteptate.

Un element comun tuturor personajelor masculine din creațiile lui Mihăescu este manifestarea unui complex de inferioritate. Cu toate acestea, în nuvele, această stare se traduce prin soți chinuiți de gelozie și suspiciuni obsesive privind infidelitatea, în timp ce în romane, sentimentul geloziei este aproape absent; aici, personajele masculine sunt, adesea, amantul și nu soțul înșelat.

În toate romanele scriitorului întâlnim indivizi idealizați, însă dintre aceștia, Andrei Lazăr se distinge prin tragica sa alegere a sinuciderii, evidențiind incapacitatea sa de a se desprinde de lumea imaginară în care trăiește. Spre deosebire de el, Ragaiac sau Mihail Aspru posedă o luciditate mai mare în raport cu realitatea. Protagonistul se află într-un impas existențial, incapabil să se integreze normal în societate, ceea ce este determinat atât de așteptările sale personale, independente de normele grupului social căruia îi aparține, cât și de limitele mediului în care trăiește.

Neîmplinirile din viața cotidiană și dorințele reprimite se reflectă în vise și fantezii. Pentru Ragaiac, femeia ideală reprezintă o formă de evadare dintr-o condiție socială umilitoare, un simbol al ambițiilor neîmplinite. Imposibilitatea realizării acestor aspirații are cauze multiple: pe de o parte, dificultatea de a întâlni femeia reală, mai ales într-un context geografic și social delimitat (cum este granița), iar pe de altă parte, complexul de inferioritate pe care personajul îl resimte în fața femeilor din realitate. Frustrarea se generează astfel fie prin absența obiectului dorit, fie prin obstacolele interne, psihologice. Astfel, dificultățile cu care se confruntă personajele sunt atât exterioare, legate de mediul social, cât și interioare, determinate de dinamici psihice complexe.

Majoritatea nuvelor lui Gib I. Mihăescu au la bază o obsesie, iar originalitatea sa literară constă în analiza profundă a acesteia, cu un accent deosebit pe obsesia erotică. Această temă recurentă se manifestă în multiple forme, fiind prezentă atât în nuvele, cât și în romane sau dramaturgie:

obsesia iubirii, a răzbunării, a urâtului, a morții sau a timpului apăsător.

Personajele sale masculine reflectă aceste obsesii în mod diferit. Astfel, Ragaiac din romanul *Rusoaica* este dominat de o imagine idealizată a iubirii, creată din propria imaginație; Mihail Aspru din *Donna Alba* este la rândul său bântuit de o femeie aristocrată inaccesibilă; Andrei Lazăr din *Brațul Andromedei* suferă sub povara unei duble obsesii – iubirea pentru Zina Cornoiu și dorința de a descoperi un „perpetuum mobile“. În *Zilele și nopțile unui student întărit*, iubirea lui Mihnea Băiatu se transformă treptat într-o obsesie, în timp ce în *Femeia de ciocolată*, personajul Negrișor reflectă acumularea unor obsesii superficiale, lipsite de profunzime psihologică.

În nuvelele lui Mihăescu, forța subconștientului acționează adesea împotriva individului, deoarece personajele nu conștientizează puterea acestei forțe interioare. În schimb, în anumite romane, eroii manifestă o luciditate mai pronunțată în gestionarea gândurilor obsesive, ceea ce le permite să transforme ideile fixe în motorul unor acțiuni constructive. Exemplul cel mai elocvent este Mihail Aspru din *Donna Alba*, care, deși obsedat de imaginea unei femei, reușește să o cucerească și să-și depășească condiția.

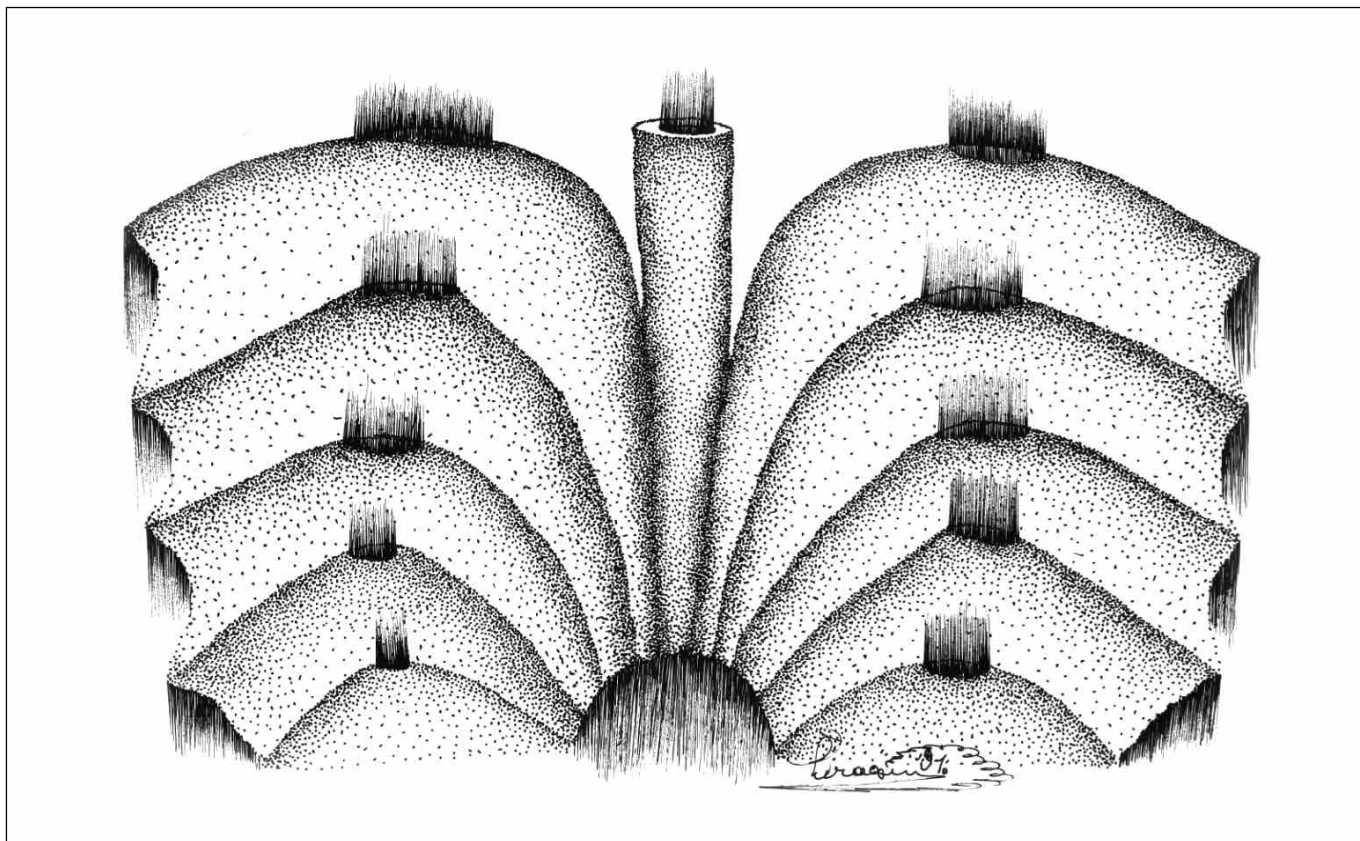
În opera lui Mihăescu se disting două categorii de personaje: pe de o parte, cele perfect integrate în societate, conform tiparului mediului provincial burghez, iar pe de altă parte, indivizi marcați de neîncredere și conflicte permanente cu lumea înconjurătoare. Prima categorie este reprezentată de nuvelele care descriu viața cotidiană a burgheziei mici, cu pretenții culturale, și conțin adesea accente satirice (exemple relevante sunt *În tren*, *Figurina*, *Scuarul*, *Monumentul*,

Vin nou, *Filodor*, *Zi de primăvară*). Cea de-a doua categorie cuprinde nuvele în care personajele sunt în permanentă tensiune cu mediul social, iar dezechilibrul între individ și lume generează drame interioare profunde și obsesii: *Linia întâi*, *Soldatul Nistor*, *La „Grandiflora“*, *Urâtul*, *Sfârșitul*, *Între porțelanuri* ș.a. Este important de remarcat că aceste personaje, deși incapabile să accepte realitatea, nu manifestă un spirit rebel, fapt care le accentuează dezechilibrul moral.

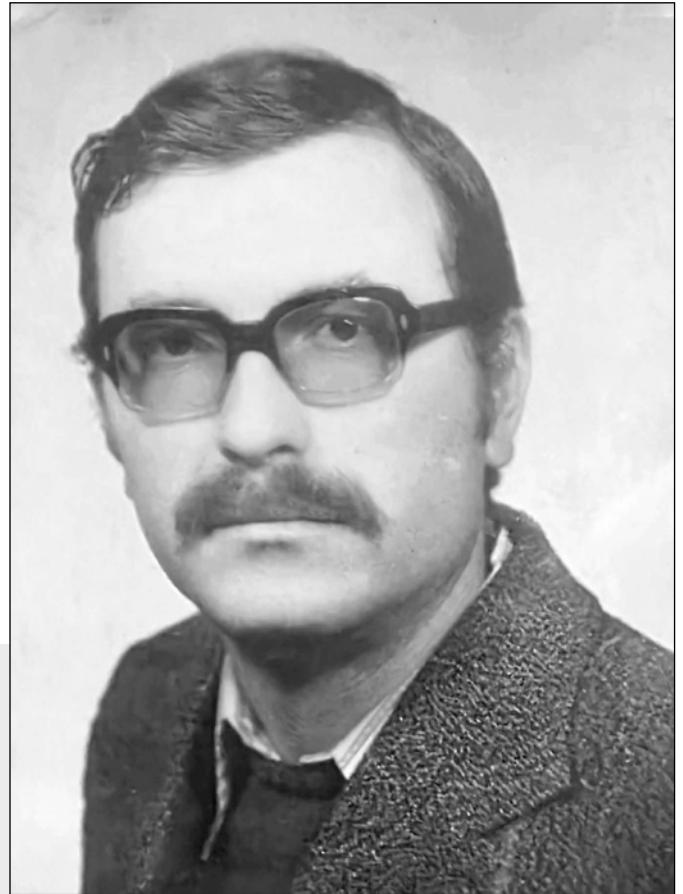
În toate romanele lui Gib I. Mihăescu persistă tema aspirației eroului către o femeie idealizată. Această dorință de „a visa“ femeia rămâne însă accesibilă doar unui segment restrâns, iar dinamica relațiilor dintre sexe este influențată puternic de apartenența la diferite clase sociale. Țăranii, muncitorii și alte categorii similare sunt adesea preocupați de grijile cotidiene – sărăcia, munca grea –, iar relațiile lor cu partenerele de viață sunt bine conturate și realist descrise. Femeia este însă fie idealizată, fie denigrată, în funcție de perspectiva anumitor bărbați, precum intelectuali sau aristocrați.

Tulburările interioare ale personajelor reflectă preocupările unei epoci marcate de incertitudine, frământări și contradicții profunde. Obsesiile lor provin atât din natura psihologică a individului, cât și din dificultățile de adaptare la o lume în continuă schimbare. Tema corupției sistemului judiciar, lipsa profesionalismului și tendințele spre plăceri rudimentare apar și în piesele dramatice ale autorului.

Astfel, deși marii prozatori clasici – Flaubert, Balzac, Tolstoi, Dostoievski, Proust – partajează un material tematic comun, fiecare dezvoltă o viziune particulară asupra lumii și a condiției umane. În operele lor, indiferent de perspectiva narativă, omul apare mereu ca o ființă socială, ancorată în contextul unei comunități.

M

Gheorghe IAVORENCIUC

20 iulie – Ziua lui Constantin Dracsin

Într-o dimineață ca aceasta, în satul Draxini, s-a

născut nu doar un copil firav, ci un om care avea să transforme suferința în lumină.

Constantin Dracsin nu a desenat cu mâinile, pentru că nu le-a avut. A desenat cu ceea ce avea mai viu în el: dinții, spatele, durerea, răsuflarea. Și, mai presus de toate, cu o forță tainică ce n-a încetat niciodată să creadă că din neputință poate izvorî frumusețe.

Astăzi, această zi nu i-o închinăm doar lui.

O închinăm tuturor celor care văd ceea ce noi nu putem vedea.

Celor care nu mai pot face, dar dăruiesc.

Celor care rabdă, fără să ceară.

Celor care luptă în fiecare zi cu trupul, cu lumea, cu sinele – și totuși merg mai departe.

Celor care nu cer milă, ci demnitate.

Această zi e pentru cei care, asemenea lui Dracsin, înfruntă viața cu verticalitate, cu tăcere, cu un zâmbet amar și o lumină în priviri.

Este ziua celor care transformă suferința în creație, ruina în altar, și umilința în înălțare.

În numele lui Constantin Dracsin,
ne închinăm azi celor care nu renunță.

Celor care, deși bătuți de viață, trec dincolo de ea.

Pentru Dracsin.

Pentru cei ca el.

Pentru noi, dacă vom învăța vreodată să vedem.

Timpu' și filosofia
năpârkeră cu fiecare
clipă încălțată de soare,
împrăștierea lor prin re-
stuki nu folosește la
nimic. Nu pot face abs-
tractie în nici un fel
de rânduială la lumii —
unde și mai multă
prostie, se aseară liniști-
te, și, pare tot ce e'
rău pentru de înmulți
prin îngrăsare cu restu-
rile lor intestinale.

teraceni

Gîndirea mea caută
perspectiva totalităţii,
şi ^{şi} forma ei imaginea
simbolică a căutării
perfectismii,
pînă la de incredit,
locul fetei şi ade-
vărat din înţelesul
filosofiei;

aici sînt două elemente,
mai întîi eu,
în al doilea rînd
tot eu! Lucian

CONSTANTIN DRACSIN – 85

Am auzit prima dată de Constantin Dracsin de la tata. Eu mă frăsuiam să public primele poezii în paginile literare ale ziarului județean „Clopotul“. Era în partea a doua a anilor șaizeci. Urmăream la fiecare final de săptămână acele pagini. Văzându-mă atât de interesat, tata mi-a spus că nu departe de noi, peste pădurea Trestioara, în satul Draxini, este un poet care scrie cu creionul ținut între degetele de la picioare. Fusese nu de mult debutat în paginile culturale ale ziarului de Lucian Valea. Povestea lui Constantin Dracsin, care-și luase ca pseudonim numele satului în care s-a născut și locuia, numele de familie fiind Gugoasă, m-a impresionat. Am tot vrut să-l cunosc. Îi citeam grupajele de poezii publicate în acele pagini, dar și în revistele literare, pe care mi le cumpăram de la chioșcurile de difuzarea presei din Botoșani. Abia în 1973, înainte de a pleca în armată, l-am cunoscut.

Despre el circula o legendă, care se ramifica din gură în gură, în așa fel încât curiozitatea mea a devenit una care m-a apropiat de el pentru a-l cunoaște mai bine, nu din auzite, ci din cele spuse de el. Așa am aflat că nu scria cu degetele de la picioare, ci cu creionul ținut între dinți. Rămăsese fără mâini în urma unei poliomielite pe care o contractase pe la opt ani. Nu a mai putut merge la școală. Și-a completat cunoștințele citind toate cărțile din biblioteca comunală. Și-a făcut apoi propria bibliotecă. Lucian Valea i-a dus saci cu cărți, să fie la curent cu ceea ce se scria la acea vreme. Și-a format, prin acele lecturi, gustul pentru literatură, de unde și primele sale încercări reușite. Până atunci scrisese un fel de povești versificate, până când a fost descoperit și debutat. Debutul lui este legat de existența poetului Lucian Valea, care tocmai ieșise din exilul dărăbănean și se stabilise la Botoșani. Poetul fără mâini devenise un fenomen nu numai local, ci național, odată cu ceea ce Alexei Rudeanu a scris în paginile literar-artistice ale ziarului „Clopotul“, Pe atunci condus de Nicole Cântec. Au ajuns la el și alți scriitori veniți din țară, ca Ioan Alexandru, Laurențiu Ulici, Condantin Noica și alții, care au scris despre „fenomenul Dracsin“. În scurt timp, după aceste importante contacte cu adevărații scriitori, mjulți devenindu-i prieteni adevărați, a trecut la poezia spre care și-a urmat calea, cu performanțe demne de invidiat. A debutat la douăzeci și nouă de ani. I-am devenit apropiat, încât, lucrând la Biblioteca Județean „Mihai Eminescu“, unde aveam o mașină de scris electrică, i-am dactilografiat majoritatea cărților pe care le-a publicat în timpul vieții. M-am ocupat apoi și de opera lui postumă, atâta cât mi s-a pus la dispoziție. Acum, am aflat, că unul dintre nepoții lui, Aurel Maxim, a scos la iveală tot ce a rămas scris de la Constantin Dracsin, și i le-a donat lui Gheorghe Iavorenciuc, care, prin generozitatea lui și respectul față de memoria lui Constantin Dracsin, a pus la dispoziție un spațiu generos în propriul spațiu dedicat culturii botoșănene.

Am fost foarte apropiat de Constantin Dracsin, îi cunoșteam bucătăria lucrului său neîntrerupt la pupitrul format din masa așezată la geamul casei din Draxini, pe care, pentru a-i deveni mai comodă, avea așezate teancuri de reviste. Acela era Turnul lui de Fildeș. Am aflat cu tristețe că acea casă, îmbibată de amintirea vieții lui, nu mai există. Scria zilnic și nu obosea. Era încântat că o poate face și, mai ales, nu dorea să fie compătimit pentru handicapul său, nu se lamenta niciodată, ci era plin de un optimism care-mi dădea și mie aripi. Desele vizite, împreună cu alți prieteni scriitori din Botoșani, la el acasă, dar și venirea lui la Botoșani, cu regularitate, săptămână de săptămână, au spulberat legendele din jurul lui, devenind un om absolut normal din toate punctele de vedere. Mâinile, pe care le ținea mereu în buzunarele pantalonilor, celor care-l întâlneau pentru prima oară le stârnea o primă impresie nefavorabilă, ca apoi aceasta să se transforme într-o apreciere și o empatie firești. Era extrem de sociabil și dorea să se știe că el este poetul care scrie în acele condiții speciale, pentru el devenite normale, fără să facă din asta un caz special sau să ceară cumva compasiune. Dimpotrivă, era deranjat dacă, prin diverse gesturi, i se amintea că duce cu el acel imens handicap, pe care, mental, el și-l eliminase total. Scria, publica, îi apăreau cărțile la cele mai importante edituri ale vremii. Junimea, Cartea Românească, Eminescu, Albatros. Critica literară scrie despre cărțile lui. Ba chiar, în „Săptămâna“, hebdomadarul insalubru, Eugen Barbu l-a trecut în lista lui de poeți care deranjează prin poezia lui bunul mers al comunismului, fiind aspri apostrofat în presa literară de Traian T. Coșovei. Atitudine, care l-a mai liniștit pe poetul Constantin Dracsin, a cărui poezia era de o curățenie ideatică ce nu putea crea leziuni ideologice.

Totul însă s-a schimbat din momentul când fratele lui mai mic, cu care avea o relație specială, de pură prietenie, absolvent de arte plastice la Cluj, a murit într-un accident. Lucrările acestuia, de sculptură, de început, un portret Eminescu, care a vegheat mult timp în curtea poetului, apoi în incinta Bisericii Uspenia din Botoșani, de unde a dispărut fără urmă, precum și două portrete făcute mamei și tatălui, le avea, una în curte, cum am spus, pe un soclu, în fața ferestrei după care se afla masa de lucru a poetului, și celelalte în holul de la intrare, le privea cu admirație aparte, să-l poată încuraja, astfel, pe fratele mai mic să continue într-un domeniu atât de greu și costisitor. Cum vestea morții a venit ca un trăsnet, pe la mijlocul lunii august 1984, neputându-se deplasa la Târgu Mureș, unde urma ca fratele lui, Dumitru, să fie înmormântat, Constantin rămânând singur acasă, a decis să așeze pe hârtie primele linii, primele desene, ca o continuare a lucrului pe care moartea l-a întrerupt în plină putere creatoare. Și de atunci scrisul poeziilor a devenit linie, linia desene, acestea așezându-se pe hârtie, așa cum mi-a mărturisit el, cu ușurință, ca și cum Dumnezeu i-ar fi purtat pixul

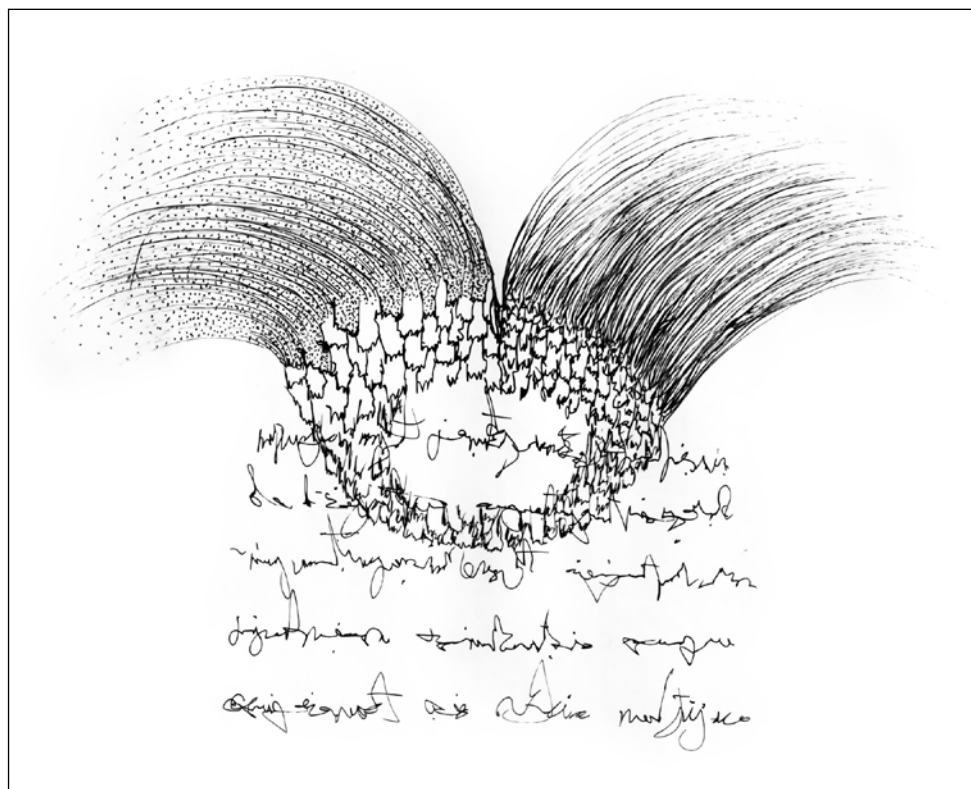
nu gura lui în care stătea înăbușit plânsul devenit operă de artă. Nu-și explica decizia de a desena decât astfel, printr-o voință pe care numai Dumnezeu i-a dat-o. Au urmat ani la rând de travaliu intens, pasionat, până a plecat la ceruri la începutul anului 1999, când își pregătea o nouă expoziție personală la Galeriile de Artă „Ștefan Luchian“ din Botoșani.

Între timp, cu un an-doi înainte de a muri, în urma unui interviu luat de mine și publicat în „Gazeta de Botoșani“, în care se plângea că nu are una, nu are alta, condiții bune de lucru în apartamentul din Botoșani, în care-și mutase domiciliul și masa de lucru, Gheorghe Iavorenciuc, empatic la astfel de situație, i-a oferit ceea ce-i lipsea. Astfel s-a legat între ei o relație, mai mult decât de prietenie, aproape fraternă. Astfel, pregătind expoziția pentru 15 ianuarie 1999, Gheorghe Iavorenciuc l-a ajutat să organizeze acel eveniment. Pe 7 ianuarie, însă, internat în spital, în urma unor crize, Constantin Dracsin s-a stins. Expoziția a fost vernisată la data stabilită. Eram în America la acea dată. Nu cunosc în amănunt cum au decurs treburile. Acele lucrări, după perioada de expunere la Galeriile de Artă „Ștefan Luchian“ și în alte spații publice, au ajuns în păstrarea lui Gheorghe Iavorenciuc, care s-a îngrijit de atunci de ele, în așa fel încât să creze, pe fondul existent, la el acasă, în Botoșani, o expoziție permanentă, demnă de memoria celui care a fost Constantin Dracsin. Pasiunea acestui Mecena, pot să-i spun așa, având în vedere de cum s-a ocupat de cel puțin doi artiști botoșăneni, Constantin Dracsin și Marcel Mănăstireanu, s-a concretizat printr-un spațiu memorial dedicat artei, în Complexul Muzeal, privat, din incinta casei lui din Botoșani. Este un exemplu de păstrare vie a unei memorii demne de apreciat peste timp.

Cu acest album, în care sunt prezentate 138 de lucrări pe care le are în păstrare, alături de alte documente legate

de biografia lui Constantin Dracsin, Gheorghe Iavorenciuc dovedește încă o dată că providența nu a greșit scoțându-i-l în cale lui Constantin Dracsin. Astfel sunt păstrate, din noianul de lucrări de grafică realizate de Constantin Dracsin, de ordinul miilor, poate, împrăștiate peste tot în țară și străinătate, 138 de lucrări, unele dintre ele adevărate capodopere, aș putea spune, prin acuratețea lor, prin tehnica însușită de autorul lor, dar și prin mesajul fiecăreia în parte, ce ține de o estetică pe care numai un talent autentic ca al lui Constantin Dracsin o putea incumba lucrărilor. Reproducerea acestora în acest album omagial, însoțite de interpretările realizate de antologator, cu titluri, unele inspirate, cu idei exprimate într-un limbaj adecvat la efectele astfel create, reprezintă un plus de mitologie dracsiniană, ceea ce amplifică, cred eu, interesul față de opera acestui artist insolit.

Dacă prin ceea ce a creat Constantin Dracsin în grafică pare a fi un miracol, și este un miracol, nu numai ca experiment, ci ca împlinire unică în spațiul artei grafice românești contemporane, miracol, la care nimeni nu s-a gândit până mai ieri, ceea ce a realizat, cu iscusință și pasiune Gheorghe Iavorenciuc, în ceea ce privește interpretarea fiecărei lucrări, căreia, prin titlurile date, i-a atribuit un altfel de înțeles decât numai cel vizual, esgte, firesc, un alt miracol. Citite, aceste interpretări spontane, aplicate la fiecare imagine, dau o înțelegere imediată actului artistic, poate că altul decât cel sugerat inițial de autor. Evident, esența rămâne în ceea ce a dorit să transmită autorul prin graficele sale decât ceea ce fiecare dintre noi, cei care vizualizăm, o putem face. Experiența de acum, cu mijloacele tehnice la îndemână, poate însemna o modalitate de promovare de moment, dar și o practică pe viitor, însă adevărata interpretare fiind cea pe care doar mintea omului o poate face, așa cum doar mintea omului a creat ceea ce vedem în acest album.

„Ilie a și venit, dar ei nu l-au cunoscut“

(MATEI, 17(12))

Existența lui Constantin Dracsin a fost între doi proroci, s-a născut în ziua în care creștinii îl sărbătoresc pe Sfântul proroc Ilie, atunci când în copilărie așteptam cu nerăbdare coacerea merelor sântiliești, și a plecat de la cele lumești, mutându-se la cele veșnice, în iarnă, când îl celebrăm pe Sfântul Ioan Botezătorul, a doua zi după Botezul Domnului. Ioan despre care chiar Domnul Iisus le-a spus apostolilor după primirea luminii pe Tabor că „Ilie a și venit, dar ei nu l-au cunoscut“. Deci, Constantin Dracsin și-a dus existența sub semnul prorocului Ilie, în dubla lui ipostază în corpul fizic, cel al lui Ilie, purtătorul de fulgere, aducătorul de ploaie, dar și de pedepse, prorocul din pustie, și în corpul lui Ioan Botezătorul, asemănător la chip cu primul, dar și la fermitatea cuvântului cu care prorocea.

Cine și-l amintește pe Constantin Dracsin, în carne și oase, nu poate să nu-și amintească privirea lui, aspră și mângâietoare în același timp, așa ca a prorocului sub semnul căruia s-a născut în miez de vară și a plecat sub semnul aceluiași, renăscut, în toiu iernii, când pietrele crapă de frig, așa cum în vară, în pustiul în care fusese izgonit, pietrele crăpau de căldură și secetă. Existența lui a fost într-un fel cea a unui Ilie rățăcit printre oameni, rămas prea devreme fără bucuria de a-și folosi mâinile atunci când imboldul creator i-o cerea.

„O sumedenie de mâini / visez“ își începe Costică, așa cum îi spuneau prietenii, poemul „Tunet“ din volumul „Singularitatea sâmburelui“, apărut la Editura Junimea în anul 1984, poate fără a gândi conștient la destinul său de proroc al tunetelor, și continuă poemul de numai două strofe astfel: „O! / „ia-ți hainele / și fă-mi un gard de lemn / să nu mai bântuie cenușa““.

Aniversarea lui la 85 de ani de la naștere aduce în actualitate din pustiul amintirilor acele întâlniri cu poetul, despre grafician am aflat mult mai târziu, dar poetul era în conștiința botoșănenilor, și nu numai, din anii în care îmi făceam studiile liceale, într-un Botoșani în care peste scriitorii încă tineri atunci domnea un patriarh al literelor, Lucian Valea, venit și el dintr-un ținut al pietrelor, mai colțuroase decât cele ale tesviteanului, cele ale temniței comuniste despre care unii nu ne mai dau voie să vorbim acum. Prima întâlnire a fost prin intermediul celor două cărți, prima apărută la Editura Albatros în 1981 cu titlul „Poezii“, a doua cea din care am citat deja, „Singularitatea sâmburelui“. O metaforă care m-a pus la căutat atunci în biografia poetului imediat după lecturarea cărții.

Apoi, în prim-planul memoriei vie, o primă întâlnire cu poetul, atunci când, în delegație fiind în satul Copălău, m-a invitat în bufetul din sat poetul Eugen Nichifor – viceprimar în comuna Copălău, să mi-l prezinte pe poetul Constantin Dracsin, Gugoasă, pe numele lui de familie. Ne-am împrietenit pe loc, apoi m-am trezit cu un plic acasă, cu o fotografie și o mică scrisoare scrisă cu dinții de către poetul însuși. Îmi mulțumea pentru ziua de la Copălău. Așa am rămas prieteni pentru restul zilelor sale pe Pământ.

Deseori, când ne întâlneam la activitățile culturale, literare organizate de confrății lui la Botoșani, mă nimeream la masă lângă el. Cu firescul unui om obișnuit mă ghiontea cu umărul zicându-mi: dă-mi paharul la gură! Îi duceam paharul cu vin roșu la gură, îl sorbea cu sete, apoi stătea liniștit angrenându-se în vreun dialog cu ceilalți scriitori.

Uneori găzduia întâlniri cu mai tinerii scriitori botoșăneni, așa se face că una dintre ședințele cenaclului „Poesis“ s-a ținut în curtea casei lui de la Draxini. Generozitatea sa îi aducea mereu prieteni scriitori în preajmă, nu numai din Botoșani, veneau uneori scriitori din țară să-l viziteze, se interesau de soarta lui. Cu excepția *Săptămânii* lui Eugen Barbu, publicațiile de cultură din țară găzduiau articole elogiase la adresa lui Dracsin, era apreciat pentru literatura sa și mai târziu pentru grafica sa. La 53 de ani, l-am aniversat în revista tinerilor poeți botoșăneni de-atunci, revista *Agora*, pe fondul unei grafici de-a lui am reușit cu tehnica precară a anilor 90, să suprapunem versurile sale pe două sau mai multe pagini.

Poetul și graficianul pe care îl aniversăm astăzi ar fi putut fi acum printre noi, dacă frigul năprasnic din 7 ianuarie 1999 și boala nu l-ar fi răpus. Un alai de poeți îmbrăcați cu haine lungi, așa ca-n vremuri biblice, l-a condus pe ultimul drum. A plecat așa cum a venit, înconjurat de prieteni, numai că, deși s-ar fi înghesuit mulți să-i țină paharul cu vin roșu, el a zâmbit cu zâmbetu-i cunoscut din tablourile prezentate și în expoziția de astăzi, și ne-a lăsat triști și săraci.

„O sumedenie de mâini / visez“ este glasul lui Dracsin ce străbate prin ani, năucitor, ca o sirenă ce n-a mai sunat.

A zbură fără aripi, adică fără mâini...

Din când în când, dar extrem de rar, printre noi se ivesc miraculos, fără a fi anunțați de fenomene astronomice prevestitoare, și nici de surle și trâmbițe, oameni excepționali. Cunoscându-i cât de cât viața și opera, pot afirma că poetul și graficianul Constantin Dracsin intră cu brio în această subțire și ultraslectă listă. Excepționalitatea lui Constantin Dracsin e de natură dublă, având o componentă fizică și alta spirituală. Cea de natură fizică ține și ea parcă de domeniul fantasticului, fiind greu de explicat. Lui Constantin Dracsin i-au lipsit mâinile. Lipsa mâinilor putea să-l anihileze total, să-i extirpe pur și simplu orice ambiție și dorință de a-și depăși condiția. Mai mult: putea să se împace cu soarta și să-și consume restul vieții într-un dulce farniente, pe baza ajutoarelor de la stat pentru infirmitate. Cum am fi procedat, într-o astfel de situație, noi, ceilalți. Nu a fost însă și cazul lui Constantin Dracsin. Fiindcă în trupul său văduvit de mâini sălășluia un altfel de suflet, un suflet neobișnuit, care nu s-a mulțumit nicio clipă cu ideea că doar satisfacerea nevoilor omezești elementare ar fi suficientă. Sau că orizontul satului natal, cu limitele lui, i-ar fi de-ajuns. Constantin Dracsin visase încă de copil la un destin legat de creație. Așa că, sfidând convențiile și inhibițiile, a considerat lipsa mâinilor ca pe ceva neimportant, în niciun caz o piedică insurmontabilă, contracarându-i efectele printr-un supraomnesc efort de voință. Și folosindu-și la maximum uriașa sa vocație inventivă. Ei bine, din acest punct trebuie să vorbim și despre a doua componentă a excepționalității artistului, cea spirituală. Acum Constantin Dracsin se fixează în ideea că visul său legat de creație trebuie urmat până la capăt, indiferent de obstacole. Și cum în etapa începuturilor nu avea la îndemână cine știe ce experiențe culturale, tânărul Dracsin s-a cufundat în adâncurile propriei interiorități, în propriul subconștient, descoperind acolo o altă lume, numai a sa. Credem că în special din această lume izvorăsc avalanșele de metafore și imagini insolite, caracteristice poeziei și graficii sale. Dar deși abrupte și contorsionate, aceste exerciții de stil exprimă de fapt seninătate și împăcare cu sine însuși. Cum la el sintaxa și coerența stau într-un echilibru fragil, rămâne cititorului sau privitorului în cazul graficii să caute și să găsească sensuri posibile, căci arta lui Constantin Dracsin se dovedește mereu solicitantă. Pentru el libertatea scrisului și desenei constituia singura dogmă pe care accepta s-o respecte, refuzând cu fermitate ingerințele „maestrilor” și sfaturile acestora. Era libertatea deplină a autodidactului. Ca autodidact a încercat să-și contureze și o filosofie personală a existenței, având în centru, ca dominantă, simplitatea de tip rural, unde infatuarea pedantă și stearpă a științelor este înlocuită cu bonomia și înțelepciunea țaranului.

Constantin Dracsin a fost structural reticent față de civilizația zgomotoasă și dezumanizantă a vremii sale, acaparată tot mai mult de tehnică și tehnologie. Poate de aceea întrebările grave despre viață și moarte și le pune cu inocența etică a ființei încă nefalsificate și nesofisticate, existând sub semnul naturii și sacralității ancestrale. Încât discursul său, uneori aparent comun, este în realitate profund metafizic. În felul său original autodidactul își construise, cu timpul, un solid sistem de referințe culturale, dovadă fiind și amplul poem *Zborul* din 1995. Și sacii plini cu cărți aflate acum în custodia Complexului muzeal Botoșani, patronat de vrednicul de laudă Gheorghe Iavorenciuc. Poetul a spus undeva: „Și atunci când viața devine imposibilă, ea duce în spate nenumărate posibilități”. Iar noi i-am răspunde astăzi, dându-i dreptate: da, când ești plin de har, în literatură se poate zbură și fără aripi fizice, adică fără mâini...

AI. D. FUNDUIANU

Constantin Dracsin – tușe tardive pentru un portret etern -

Într-un trup de colb și nisip, un OM! Un OM de granit, șlefuit de îngeri...

Și-a înțeles destinul, într-o primăvară, ascultând cu ochii simfonia mugurilor, din orga copacilor pitiți în spațele casei bătrânești, acolo unde își pregătea doctoratul în filosofia firului de iarbă.

Îl obosea odihna. Sărbătoare în inima lui era doar atunci când i se umezeau tâmpile.

Părea molcom și împăcat în neliniștea lui. Găsea cuvântul potrivit să ne compătimizească, pentru - prea lumeasca noastră - comoditate.

Dincolo de timpuri și anotimpuri, ara câmpul imaculat al hârtiei, stropit de lacrima zeilor, cu condei domnesc dăruit de ursitoare generoase în inspirație.

Rod de soi s-a ivit, pe unde a călcat cu gândul. Ne-a dăruit - tuturor - bucuria de a spera și de a fi liberi. De a vremui sub vremuri și dincolo de...

Nu am știut, totdeauna, să-l citim. În suflet. Iar, dacă l-am citit, n-am fost destul de abili să-l și pricepem. Mai stăruim și acum, sărutându-i urmele. De slove, de linii, de cercuri...

După ce o vreme - ca un apostol (de geniu!) - a tras cu dinții de viață, într-o dimineață de gerar, negăsindu-și, în pragul casei, papucii pe care-i încălța fără să se aplece, a pornit desculț spre cer. Lăsând, în urmă, lumină și hohot de flori...

Înlocuitorul lui Dumnezeu

(UN CHIP DE A TRĂI) ANUL: 1983

Capitolul I

Sînt din nou acasă. Simt că mi-a înzepezit timpul limba. Urlă în ea păcatul și-mi înfloreste virtutea în fața părintelui meu; nu-i mai am pe amîndoi, ca-nainte, însă, albastrul lor din nord mă învinge. După multe clipe de așteptare grea, mă întorc la ploaia de aer, aducîndu-mi aminte că atunci, pe vremuri, făceam iapa noastră roșie să mă asculte chiar cînd era-n cel mai aprig galop; mînca pelin cînd o trăgeam în șanț să o încalec – eram înlocuitorul lui Dumnezeu pe atunci, eu fiul cel mai obraznic al părinților mei, eu care am tăiat cu bărdița copacii tineri din grădină ca să-mi făuresc bețe cu flori pe ele, să am cu ce duce vitele la păscut.

Sînt din nou acasă. E timpul lalelelor. Ce mult trăiesc aceste flori; se mențin aici tocmai de cînd trăia mama. Cîtă prezență și cîtă bucurie aduc ele, ca niște căderi de cristal pe cristal; nu caut să mistific ceva.

Cînd am ajuns acasă mi-am văzut în ogradă capul; mă aștepta.

M-am gîndit că a aranjat cu cineva de la obiecte pierdute această fantezie, să mă sperie; adică să înțeleg unde am nevoie de el; ca Marco Polo de lungile lui minciuni, care s-au dovedit a nu fi minciuni. Unde este adevă-

rul?, m-am întrebat. Aici! Aici! Mă strigă, intră în casă, te așteaptă copilăria ca păsările cerului liniștea după furtună... Trec pragul. Tata plînge. Îi sărut mîna. Se poticnește.

Zice: mă fulgeră gheața prin spate, semn rău băiete, semn rău...

—Nu e adevărat, zic, nimic nu e rău aici. Dumneata ești prezent, eu am venit să te văd, și cred că nu sînt singurul bucuros dintre noi doi.

— Da, zice, însă te-aș ruga să tăcem, să tăcem pentru timpul trecut, fiecare în singurătatea lui. Pentru mine, dacă tu nu ai nevoie de liniște, a zis el după un timp. Vreau să tac. De cîte ori vine aici cineva dintre voi, trebuie să tac,

așa pot trăi trecutul care mi-e viața mea, fiule. După ce plecați vă scriu.

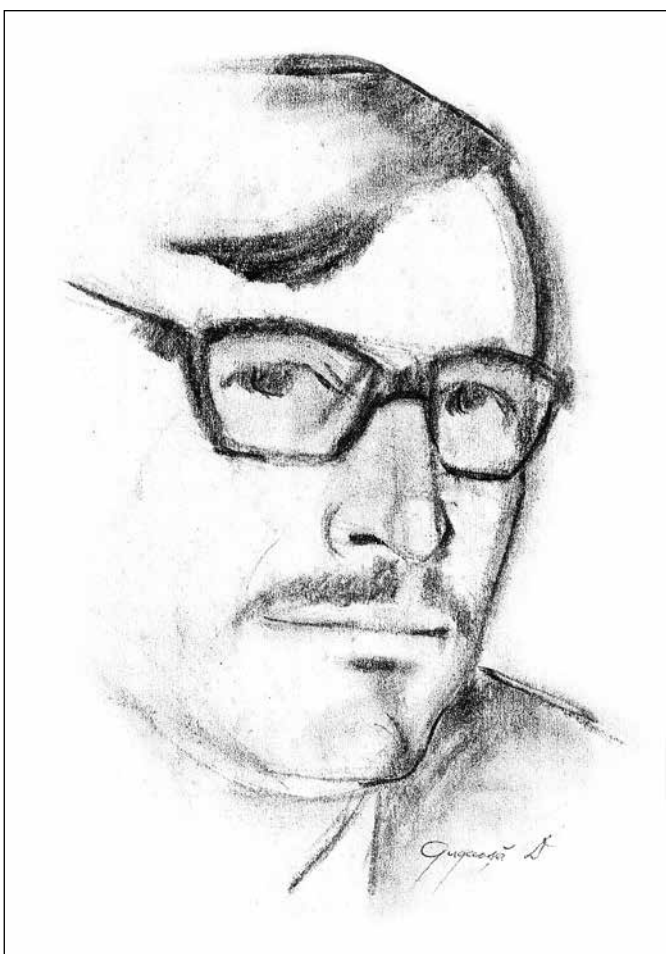
Scriind îmi pare că vorbesc fără să fac gălăgie.

Termin de scris unuia, încep pentru altul pînă ajung la un capăt și o iau din nou de la început. Mai rău e cu cei ce-au plecat pentru totdeauna și nu și-au lăsat nici o adresă, și nu mi-au scris nimic ce-i pe-acolo. Dar nu mai e mult și-o să văd adevărul din ce spun cărțile.

— Ai mîncat ceva astăzi? Hai să stăm la masă, pe urmă te așteaptă lucrurile sfinte unde ai crescut; ele vorbesc fără vorbe și nu se dau nici-odată la rele...

La ora trei din noapte mi-am luat suplimentul vieții. Am dat la o parte revistele vechi, o nucă spartă, sticla cu gîtul rupt, cîteva desene, printre care un sfert dintr-un nud ce-mi aducea aminte de-o închipuire de-a mea de pe vremea cînd eram înlocuitorul lui meu. Totodată mi-am adus aminte de-o replică de-a lui Freud – cuțitul care mă ajuta să deschid plicurile – uns puțin de sînge, l-am împrumutat foarte de mult vecinului să-și taie porcul. Apropo de porc: am văzut la intrare-n sat o femeie beată. Semăna cu o scroafă în călduri. Chinga ce-mi strînge mijlocul o am de la bunicul – am o poftă nebună să vorbesc din nou de bunicul; să mai fiu eu băiatul cel mic a lui Catinca, eu născut de Sfin-

tul Ilie, în căruță; biata mamă venea de la tîrg, vînduse ceva. Acolo ascultase un popă, urcat într-o căruță, în mijlocul tîrgului, ce spunea în glas tare că lumea trebuie să se ferească de comuniști, pentru că aștia, zicea el, pe unde ajung mîncă oi, copiii acelora bogăți. Pe mine m-a scăpat mama venind acasă, dar nu de frică. Ea știa că țărării n-au fost niciodată răi și nici nu vor fi. Dumnezeu i-a pus în careul lui de cuvinte încrucișate pe care nu le înțeleg cei mari oricît s-ar strădui ei. Cînd a ajuns bunicul la primărie să-mi scoată actul de naștere, notarul era beat și ce a vrut aceea a scris. de aceea eu sînt mai tînăr cu cinci zile în realitate. Asta...

Constantin DRACȘIN

Autoportret

Am dat peste un om
care nu știe
să facă un rău bine;

fericit
pentru acest lucru
în fericirea lui
fără margini.

***

Tatăl meu spune:
Vinul
amețește orice necaz,
dar cum îl pui pe foc
îți roade oasele.

Atunci soarele începe
să plângă
și iarba își scoate
ochii...

Zbuciumul jugului

Totdeauna am preferat mai întâi
joaca, -
după aceea moartea.
Odată chiar murisem
nejucat; -
ca să mă întorc nejucat
la oile mele.
Se spune că hârtia fiecăruia
este scrisă,
de la cap la coadă,
din începuturi;
jugul mă ține
după ce-l duc
prin zi și noapte
zbuciumat.
Hai,
priviți-mă unde mă doare;
de jocul meu să-și bată joc
numai
cuvântul, mama,
și tot ce iese în ei,
frumos!

Vocabule, temelii

Ca profesor de estetică
la catedra plantelor
mă întorc mereu
când mă-mpiedic de-o piatră,
sau de-o ruptură de nor -
niciodată nu se știe
unde te poate duce.
E cea mai curioasă disciplină,
am învățat-o
rupându-mă în două,
să mă complic intenționat
întru credința gândirii.

Ora H

Compozitorul era de doi bani,
compoziția lui este de
două Universuri -
se poate cânta
la două mâini,
la nouă mâini,
și chiar la nouăzeci și nouă
de mâini -
după toate preferințele.
Arată ca un cercetător
de sub movila lui Iov
în clipele sublime;
când își dezleagă spiritul
din lanțurile obișnuite.
printre notele lui
mai vorbea de șoarece.
în somn -
mi-a spus mie,
când eram mic,
s-a cununat cu o viperă;
de aici i s-au tras toate,
chiar pământul l-a înghițit
din cauza aceasta.

Prin cuvânt

Primul
nu a știut să vorbească
cum trebuie;
al doilea,
ar fi putut vorbi
dar nu avea limbă;
al treilea,
nici de gând nu era bun
din cauza instrumentelor muzicale;
al patrulea,
nu mai era:

în locul lui
s-a găsit un canar
strigând îngrozit!
Salvați-mă...

Gest răsturnat

Am norocul
să-mi îmblâzesc lumina
făcând numai ceea ce-mi place.
Când mă uit în urmă,
privesc minutele
cărora le-am dat foc
greu;
grozav îmi purifică aerul
transpirația lor.

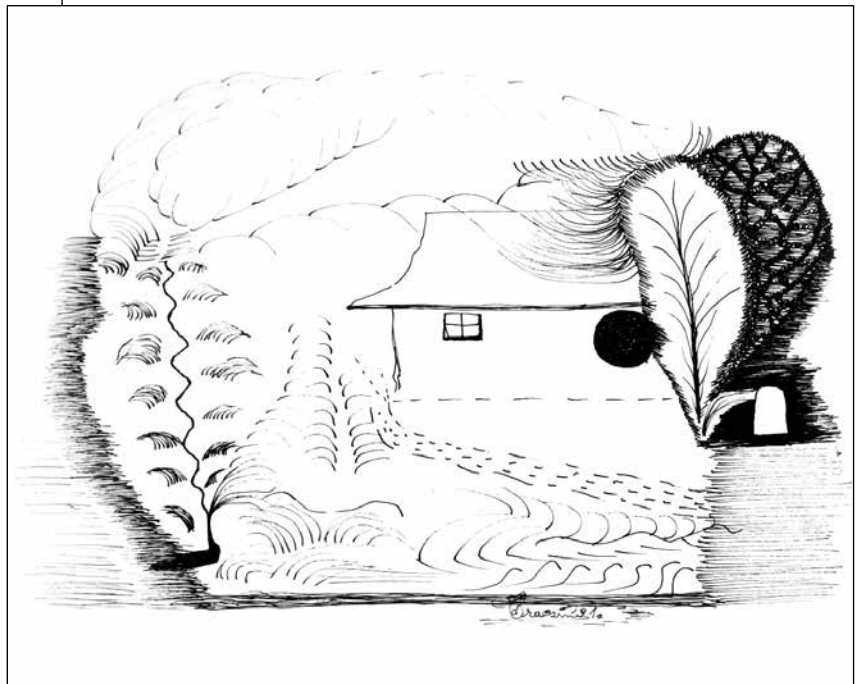
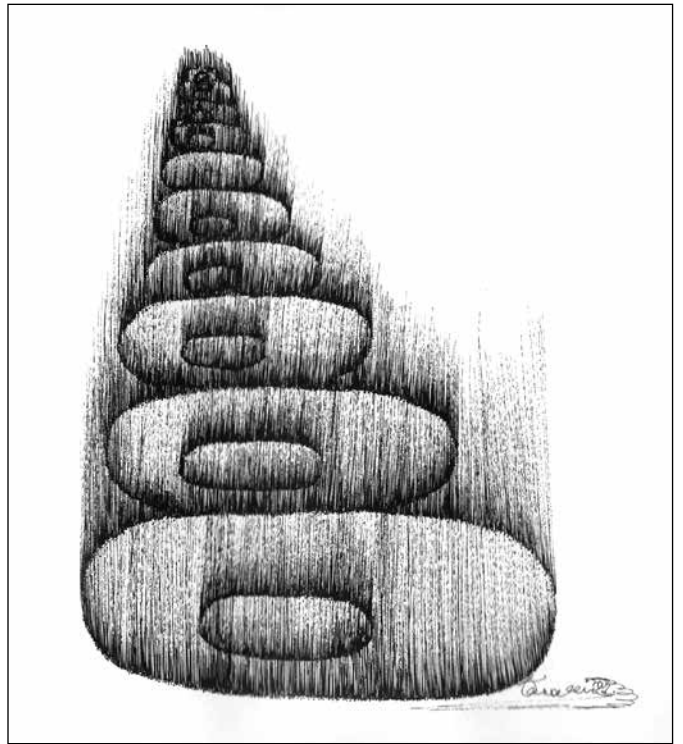
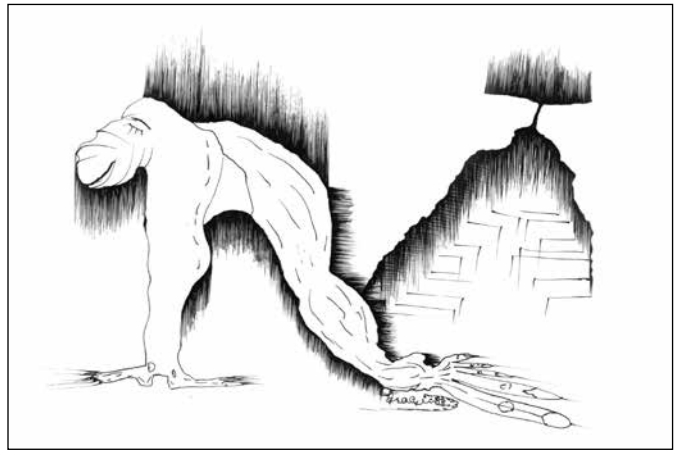
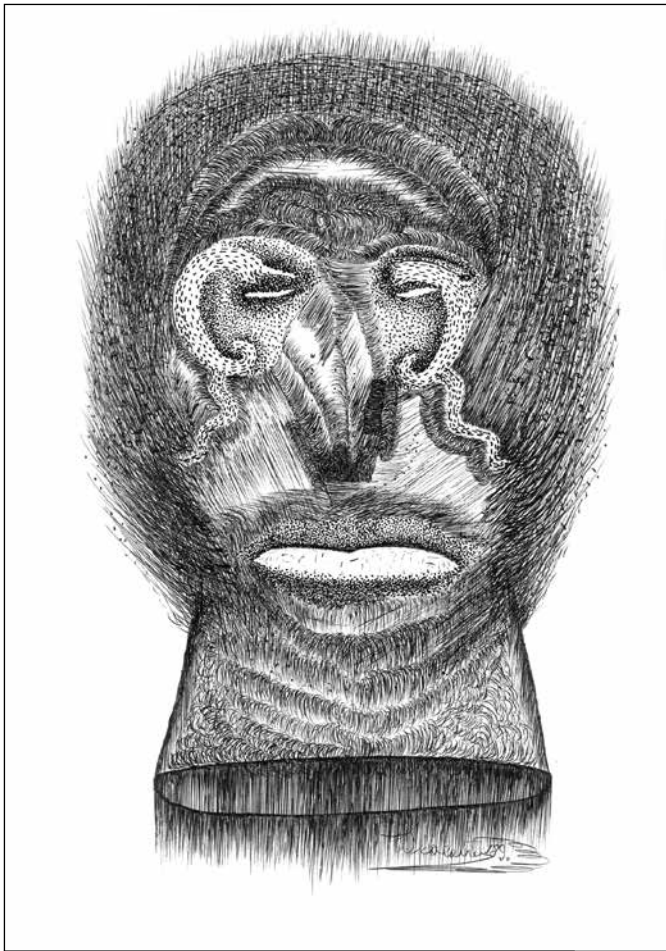
Nu-mi rog elementele
să-mi dea gust în trup -
a tuturor trupurilor;
oricum târgul se trece
în foc - apă - pământ -.

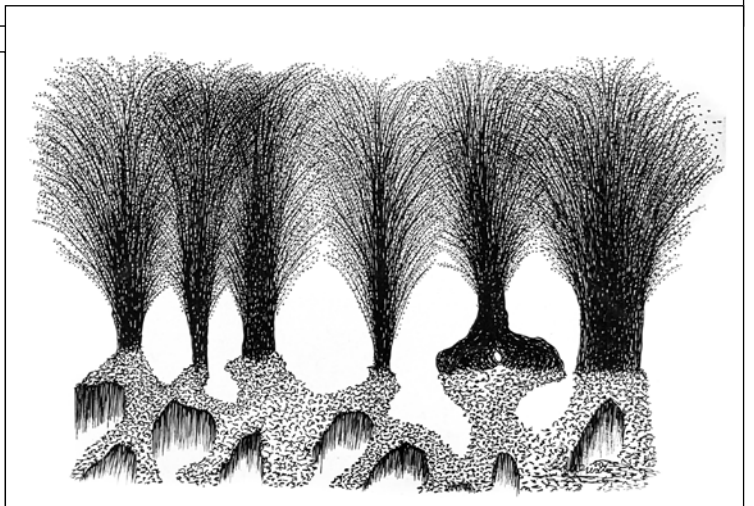
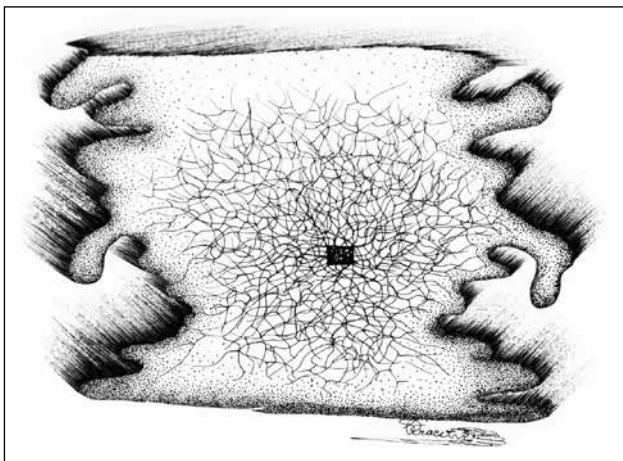
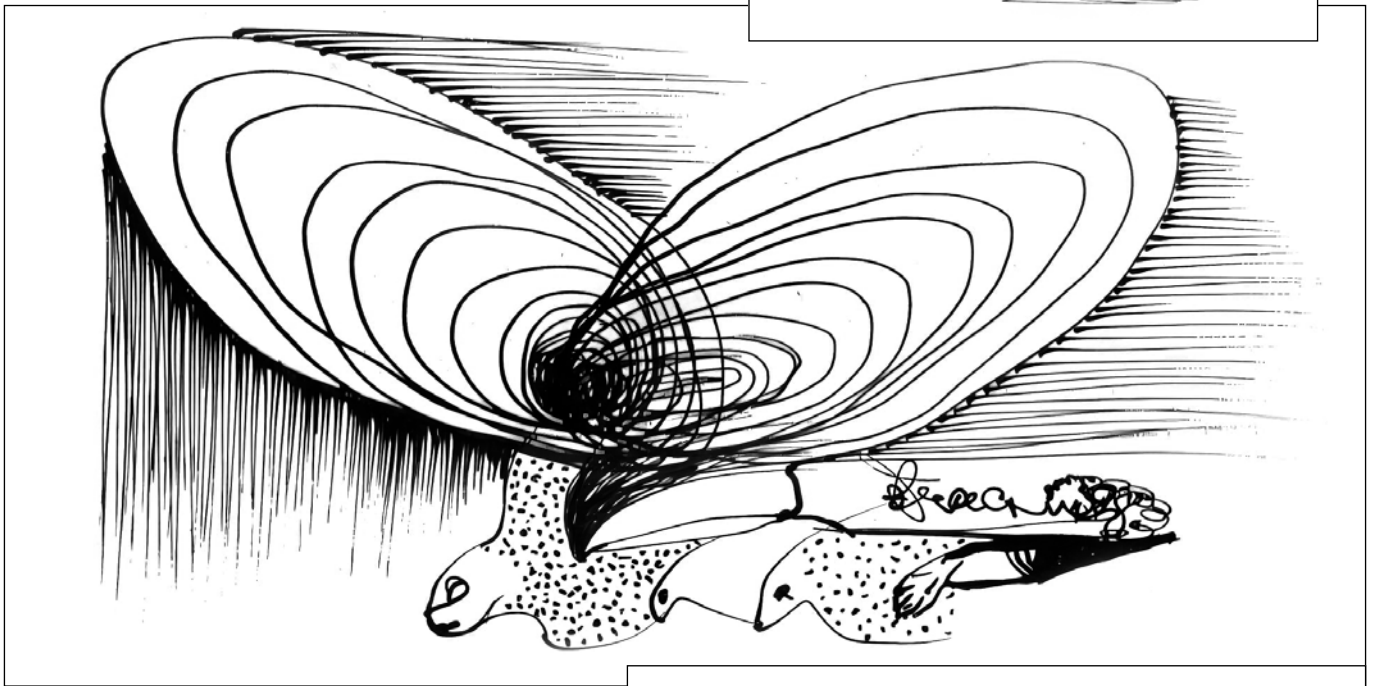
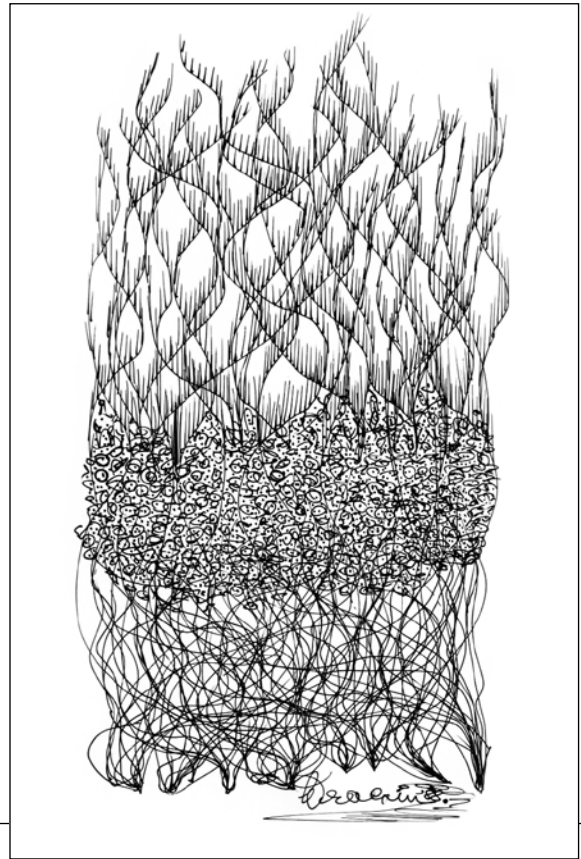
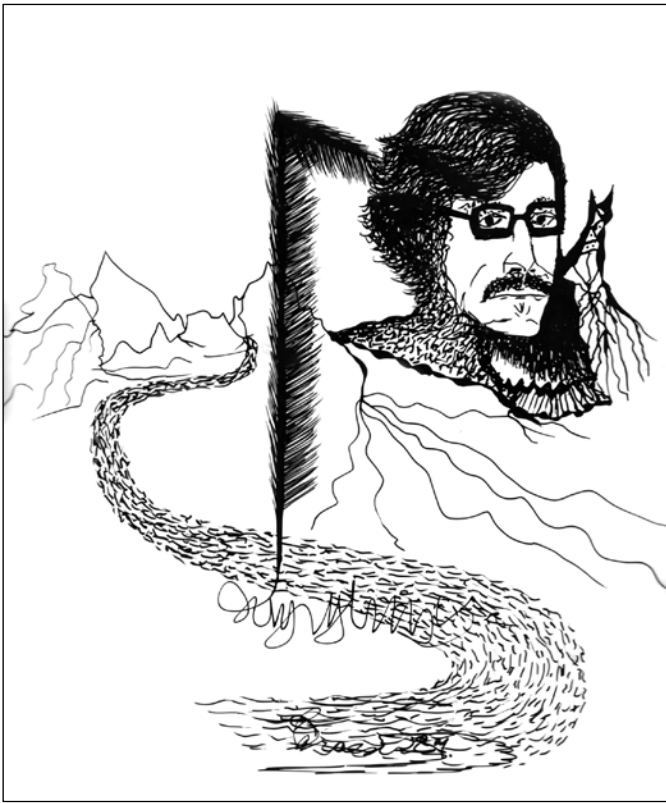
Ultima...

Doamnelor și domnilor
dacă n-o să vă supere
ce o să vă spun -
astănoapte l-am visat
pe Nichita,
mi-a vorbit în felul următor:
mă zvârlugă
de mâine o să te păzească doi îngeri;
eu încerc să „înmân“
acel mâine
cât mai încolo.

Pe-aproape

!Mori cu adevărat
când începe să te uite lumea;
cum mai îndrăznesc
a vorbi
cu cel care ajung la mor-
mântul mamei
mereu după ce trec ciclurile
dintre două stoluri de păsări?
Vai de mintea dusă
pe aripile a doi îngeri.
!Mi-e frică de a doua moarte...

„Marginea timpului“ – Corneliu Dumitriu, vernisaj 03.08.2025

GALERIILE ȘTEFAN LUCHIAN DIN BOTOȘANI

Pictura minunată a maestrului Corneliu Dumitriu este o carte deschisă spre nemurire artistică și așa cum inspirat a fost numită această expoziție *Marginea timpului*, sensurile spre care ne duce acest titlu cu gândul fiind multiple. Timpul a fost dintotdeauna o bătălie permanentă pentru artist, lupta cu nemurirea, prin genialitatea sa, fiind una dintre picăturile definitorii ale frumosului.

Peisajele sale atemporale ghidate de culorile fastuoase ale anotimpurilor își croiesc peren personalitatea prin acel ochi magic al artistului, plindu-se probabil și pe starea de spirit, plină de sensibilitate, a acestuia.

Natura, prin excelență, a fost un ghid și o sursă de inspirație permanentă pentru că îl fascina în mod iremediabil. Este evident că natura locului l-a influențat irevocabil, Rădăuți-Prut fiind creuzetul atâtor faceri și defaceri artistice. Prutul, prin valem sa atemporală, a marcat în mod inevitabil un fel de curgere a timpului artistic dar și un filon permanent de inspirație divină pentru că natura este legată de sacrul divin, de facerea maiestuoasă a lumii, de perfecțiunea creației. Era imposibil ca un artist cum este Corneliu Dumitriu să nu se conecteze la acest sacru divin, să nu se înfrupte din el și să nu ne transmită o forță a divinului în pictura sa.

Geografia artistică a peisajului din pictura maestrului este una complexă și plină de profunzime de neegalat ale variației exclusiviste a timpului anual. De fapt, ceea ce este vizibil în pictura aceasta magnifică este un amestec de timp și spațiu, de spațiu și timp, care conduce finalmente spre o filosofie artistică proprie.

Bătălia cu timpul a artistului are un verdict benefic, acesta câștigând-o. La modul ideatic, simbolic, opera sa rămâne o mărturie grăitoare din niște timpuri, peste timpuri, acoperindu-ne estetic în mod splendid gândurile, privirile, trăirile. Lupta cu timpul semnifică lupta cu noi înșine, calea către perfecțiune și neuitare. Această luptă a fost acerbă până în ultimele clipe ale artistului, fiind oferită jertfa sa pe altarul sacru al timpului.

Răgazul oferit de un răsărit de soare, de un apus miraculos, de culoarea

schimbătoare a frunzelor toamna sau de verdele crud al naturii primăvara nu sunt decât momente ale timpului care i-au transmis îndemnul spre transpunere plastică, artistică și neuitare.

Picturile maestrului Corneliu Dumitriu sunt niște mesaje codate despre filosofia frumosului în care, noi, muritorii, ne îmbăiem cu acest frumos, prin starea de bine. Ce ar însemna viața fără această stare de bine determinată de frumos, de iubire?

O primă privire asupra titlurilor metaforice pe care artistul le-a gândit scoate în evidență *Nemărginire*, care revine aproape obsesiv atât temporal cât și spațial dar mai ales coloristic. Culorile, formele, sensurile ne transpun spre nemărginire, pedalând spre un abstract știut, bătătorit doar de către artist. Penelul face puntea dintre gândurile fabuloase ale artistului și nemărginire spațială, dar cu gândul, probabil și inevitabil, și la timp. Din aceeași specie rară face parte și *Orizont, Potențial verde* sau *Trecerea apelor*. Pentru că anotimpurile pentru un artist sunt un filon de inspirație, Corneliu Dumitriu nu s-a sfiit să îmbrățișeze cu toată ființa sa sensibilul și conectarea astrală la fiecare anotimp. Conexat cu ideea nemărginirii și timpului din primele tablouri, *Trecerea timpului* (evident că este vorba de toamnă dar de o toamnă mai personală, care exprimă regrete la această trecere inevitabilă a timpului) sau chiar *Ultimul orizont*, care împinge destul de departe atât creația în sine cât și fatidicul spațiu-timp personal al artistului dar care revine într-o notă ceva mai optimistă cu *Speranțe de toamnă*.

Balansul artistului între primăvara optimistă, regenerantă în care verdele în diverse nuanțe ne luminează mirific

alături de albastrul senin, și toamna contradictorie, în care un ciclu natural se sfârșește dar doar pentru a pregăti un nou ciclu ca o pasăre Phoenix și în care policromia nu putea să nu sensibilizeze artistul este ca un balet al lui Ceaikovski, un solemn *Lac al lebedelor*, sau ciclul de 12 piese scurte pentru pian intitulate chiar așa: *Anotimpurile*. Fiecare piesă a lui Ceaikovski este dedicată unei luni din an și este însoțită de un

subtitlu inspirat de un vers poetic. Astfel, Ceaikovski a creat o serie de mini-tablouri sonore, care evocă scene și stări specifice fiecărei luni. Tot așa fiecare tablou al maestrului este un imn dedicat anotimpurilor și conexiunii dintre pământ și cer prin firele invizibile ale energiilor creatoare.

Dacă muzica lui Ceaikovski se remarcă prin forța evocatoare puternică și transmite melomanului imagini clare și emoții profunde, prin transformarea abstractului sunetelor într-un peisaj vizual concret, pictura maestrului Corneliu Dumitriu, nu face decât să ne transpună prin asocierea de stări, sentimente și sensuri spre o muzicalitate aparte și în care fluidul vizual țâșnește magistral prin toate simțurile. Pictura devine o muzică scrisă în care imaginația fiecărui receptor o poate transpune pe un portativ al speranței.

Anotimpurile lui Vivaldi prin barocul lor ne duc cu simțurile și spre peisajele introspective ale artistului. Muzica devine eternă, fină cu note grave uneori, fiind unduită de frunzele aproape căzătoare dar care aduc bucurie ochiului prin formă și culoare pentru a compensa regretul desprinderii lor de ramuri. Perenitatea copacilor, pigmentul variat al frunzelor, cerul în diferitele sale stări nu sunt decât evocarea unor sentimente și stări ale artistului. Dacă Vivaldi ne invită prin muzica sa să vedem cu urechile, Corneliu Dumitriu prin pictura sa ne invită să auzim cu ochii.

Spre deosebire de *Jardin d'Arles* a lui Van Gogh, în care notele impresioniste sunt mai mult decât vizibile, primăverile lui Corneliu Dumitriu sunt mai fluide și cu o tușă care ne duce cu gândul spre perfecțiunea păsărilor lui Brâncuși. Peisajele sunt vibrante, culorile sunt un amestec de stări între optimismul unui albastru limpid și umbrele date de un verde ascuns pentru a ne duce cu reflecția în totalitate spre gândurile antume ale artistului.

Jocul luminilor transpus prin culori redă o optică cu totul și cu totul specială în pictura artistului, peisajele fiind un teren cu predispoziție mai mult decât evidentă spre această tehnică.

Joaca cu timpul nemărginit, în care în mod inevitabil intervine spațiul memoriei prin intermediul trăirilor sale, redă natura sub formele sale cele mai diverse, anotimpurile constituind, cel mai probabil, niște pretexte artistice fundamentale. Peisajele unice, rezultat al expresivității și subiectivității artistului, transpar dincolo de o realitate banală, permutând filonul artistic către niște granițe mobile între finit și infinit, între vizibil și invizibil, între amintirile paradisiace, prezentul interpretat doar ca ceva intermediar și visarea dătătoare de speranță, cuvânt regăsit în mai multe din tablourile sale, poate ca o trimitere subtilă și la numele soției sale.

Primăvara la Stâncești sugerează un alt loc drag sufletește, la fel cum Valea Prutului este o locație geografică prioritară, din când în când Stânceștii sunt presărați aproape inconmen-surabil în opera maestrului. La fel, Ipoteștii cu a lor aură eminesciană, în care în mod subtil într-o *Primăvară la Ipotești*, verdele crud aproape balsamic se asociază plurivalent cu un albastru care ne sugerează acel frumos lac al codrilor sugerat de poezia eminesciană. O *Primăvară astrală (Primăvară cu Luna)* este o ocazie de a exersa coloristic câteva tușe sub o Lună ascunsă de nori, ceea ce scoate în evidență mai bine vegetația peste care s-au așternut totuși câteva raze luminoase ale Lunii, contrastând cu albastrul, de această dată de nepătruns al nopții.

Bătălia nuanțelor de verde primăvaratec cu cele de albastru este mai bine evidențiată în seria de tablouri cu lacuri, fie surprinse subtil în nopți, fie în zori și unde bogăția vegetației sugerează multă mișcare a naturii (*Lac în nopți, Lac în zori*).

Anotimpul verii este zugrăvit contradictoriu și în funcție de starea de spirit schimbătoare prin sensibilitate a pictorului, între o *Vară optimistă* cu tonuri furtunoase de culori dar plăcute și *Arșița verii*, în care ne lasă să presupunem deja o bătălie transfigurată artistic între disconfortul determinat de temperaturile ridicate și dorința determinată de sete (de aici albastrul opus culorilor cu nuanțe de roșu).

Deși toamna este un sfârșit de ciclu, nu putem să nu remarcăm viziunea artistului exprimată silogistic prin *Armonii de toamnă*, sau chiar *Noblețea toamnei*, în care arborii sunt ca niște coloane vertebrale pe care sunt proiectate diverse tonuri de culoare pe un fond albastru optimist. *Toamna solară* nu face decât să prelungească o noblețe sugerată și în care niște mesteceni dansează maiestuos într-o mare de culori. *Eleganța toamnei* ne arată admirația și respectul artistului pentru acest anotimp spectaculos. Diversele perspective ale toamnei îi oferă artistului inspirație și bogăție inspirațională, completând valențele toamnei cu *Toamnă târzie*, *Iz de toamnă*, *Toamnă liniștită* sau chiar *Invazia toamnei* sau *Explozia toamnei*. *Umbra toamnei* deja sună nostalgic și se remarcă prin indefinitul dat de culori mai triste, tulburătoare. Îl simțim pe artist în toate stările sale, toamna susurând diafan pe lângă aceste gânduri de transpunere artistică.

Iarna, oricât de impersonală ar părea în comparație cu celelalte anotimpuri, îi oferă artistului șansa de a se lupta cu nuanțele de alb și albastru în combinații interesante dar în care nu se sfiește să inducă peremptoriu o tranziție, așa cum este în *Iarna pe trecute*, ca o izbăvire. Oarecum asociat cu acest ultim tablou, ca o înlănțuire, este *Forța primăverii* în care parcă intuim cum Soarele topește ineluctabil zăpada pentru a lăsa loc unei vegetații în așteptarea unui nou ciclu.

Dealul nucului (Singurătate) exprimă poate cea mai interesantă stare a unui artist, singurătatea în fața artei. Profunzimea rădăcinilor nucului și coroana sa expresivă, forța și grandiozitatea acestui arbore nu puteau să nu îl fascineze pe artist. Presupunem că este proiectat pe o iarnă nostalgică în care bruma iernii s-a insinuat pe ramurile tacite ale lui, acoperind un peisaj aproape monocrom dar cu numeroase tente de albastru neobișnit. Sub o aparență banală a unui nuc în bătaia nemiloasă a iernii (nucul din curtea casei părintești) se ascunde un adevăr profund: reprezentarea forței, a rezistenței și o legătură indestructibilă cu trecutul fastuos al artistului. Astfel, nucul este un simbol al fertilității, abundenței, longevității și înțelepciunii. El exprimă fantastic un crez al artistului și speranța spre aspirațiile date de această simbolistică.

Este un privilegiu și onoare să împărtășim trăiri despre maestrul Corneliu Dumitriu, despre pictura sa la acest ciclu de expoziții cu *Florile*, apoi cu *Bestiarium* iar acum cu *Marginea timpului*. Toate trei includ natura ca arc peste timp și timpuri iar fascinația artistului pentru natură în diferitele sale stări este ceva care depășește marginea nesățioasă a timpului. Este o imersiune totală într-o lume fantastică în care binele, frumosul, mesajul către echilibru ne ridică uman spre culmi de care avem nevoie măcar din când în când. Cam acesta este rolul artei în existența noastră.

Petronel VIZITIU

AM ALBIT...

Am albit sub greul vremii ca un ram toamna în vânt,
Cu privirea dusă-n zare și cu gândul pe pământ,
Când în nopți de vis, tăcerea îmi picura-n piept suspin,
Și visam că-s iar copilul cu-al iubirii dar divin.
Am albit cu dor de stele, rătăcind prin univers,
Unde șoaptele de îngeri îmi rosteau încet un vers,
Unde Luna calm coboară peste tâmpla mea pustie,
Și-mi șoptește că-n iubire nu-i nici timp, nici veșnicie.
Am albit cu-nțelepciunea ce se naște din tăcere,
Când se frânge-a vieții carte între vis și între vrere,
Și când inima-mi, sărmana, bate rar și cu sfială,
Ca o frunză ce se zbate într-o toamnă ideală.
Am albit... dar ce poveste poartă fulgul alb de nea!
El ascunde mii de gânduri ce-au tăcut în vremea mea,
Și-n oglinda rece-a clipei, parcă văd o altă față
Un poet ce-a ars în versuri și s-a stins apoi în ceață.

NOAPTE BUNĂ

Pe cer s-abate seara iar,
Și luna-n neguri se ascunde,
Iar chipul tău iubit clar,
Apare iar din vremi profunde.
Sub teiul vechi, la ceas de taină,
Suspina vântul printre ramuri,
Și timpul mai îmbracă-o haină
Ce-nvăluie triste geamuri.
Pe bolta neagră curg comete,
Și somnul lin te-mbrățișează,
Iar visul meu, cu mii de plete,
Pe fruntea ta ușor se-așează.
O, dormi în pacea nopții sfinte,
Ca florile sub roua rece,
Și vezi cum inima cuminte

Cu-a mea în taină se petrece.
Căci mâine zorii iar ne-or duce
Prin lume, timp, și întâmplare,
Dar azi, sub noaptea asta dulce,
Rămâi cu mine-n vis... visare!

ZBOARĂ STOLURI DE... RACHETE

Stoluri, stoluri de rachete,
Zboară-n cer ca blestemate,
Nu-s cocori, nici păsări sfinte,
Ci dureri neîmpăcate.

S-a dus pacea de-altădată,
S-a-nnegrit pe lume zarea,
Focul morții, ca o față,
Își dansează-n zbor visarea.
Clopotele bat în cruce,
Stelele s-au stins pe cer,
Lacrimi cad, nimeni n- aduce
Niciun dor, niciun mister.

Ura,azi dezlănțuită,
Rupe-n două-al firii drum,
Lumea-ntreagă e rănită
Raiul s-a umplut de fum.
Arde codrul, cântă vântul
Liturghii din foc și plumb,
Timpul plânge tot cuvântul
Scris de mame pe mormânt.

Ce-a rămas e doar tăcere,
Un pământ cu suflet frânt
Iar iubirea? Doar durere,
Sub un cer acum cărunt.
Și din veacul ce apune,

Se mai vede-n depărtări
Un copil strigând pe nume
Jucăriile din zări...

Dar răspuns nu-i, nici tărie,
Doar un vuiet se aude
Stoluri, stoluri de urgie,
Lumea, doar atât aude...

IARNA APOCALIPSEI

Pustie-i zarea... Cerul plumburiu
Își plânge stelele în fum tăcut,
Iar soarele, bătrân și cenușiu,
Zace pe bolta lumii, surd și mut.
Depart, codrii negri s-au uscat,
Nici frunza nu mai cântă în cădere...
Doar vântul roșu, vechi și blestemat,

Vlad Cristian CROITORU

Arme și flori

Fiecare dintre noi Își poartă în liniște Propriul război,
Fie cu inima, fie cu mintea Ori cu amândouă,
Căci, inevitabil, omul
Va avea câte ceva de descoperit Și fiecare
zi e o nouă bătălie Pentru cunoaștere,
Pentru desăvârșire, Pentru iubire...
Interiorul nostru este câmpul acesta
de luptă, Iar gândurile,
Ne sunt armele
Care sfâșie totul nemilos Și iată că m-au adus
La marginea râului
Și mă văd privind la el... delirând. Cine sunt?
Ce-am făcut?
Oare lupta s-a pierdut? Și, mai tare ca ori-
când, Gândurile mă ciuruiesc
Și văd asta în profunzimea apei
Când fiecare sclipire din reflexia ochi-
lor Pare un foc de armă.
Totuși, istoria ne-a învățat
Că orice război își găsește un final. În cazul nostru,
Acest final poate veni mai repede Sau, din contră,
Odată cu finalul propriei existențe – Când sem-
năm tratatul de pace veșnică... Și peste câțiva ani,
Reflexia mea crește iar, ușor, în oglinda râu-
lui, Nu știu de unde să încep...
Nimic nu mai e la fel,
Nici râul nu mai curge aceeași apă, Nici eu nu
mai am aceleași lupte, Acum defilez împăcat
Cu o floare la armă Și cu o floare în mână Pentru ea...
Îi apare treptat, tot mai deslușit reflexia ei Lângă a mea
În apa limpede
Și m-am simțit un soldat împli-
nit, Care nu a luptat în van

Aduce-ntruna moartea în tăcere.
Și gerul, frate-al stingerii din gând,
Se plimbă pe pământul ars ca-n vatră,
Pe flori de foc și plumb căzând
Ca o năframă veche și uscată.
Pe prispa lumii omul dus și el
Se uită-n golul lumii ce-a murit.
Zăpada nu mai are niciun țel,
E albă doar pe-afară... de dospit.

Cu sânge stins și vise ne-ncepute
Din vieți ce s-au pierdut pentru nimic,
Doar zeii se mai joacă-n cer cu gloanțe mute
Și timpul zace-acum apocaliptic.
O, vis de neguri, iarnă nefirească!
Ce-ai înghețat pământul în mormânt...
Nici clopotul n-o să mai poată să rostească
Că am fost vii... și-am ars în al tău cânt.

Când am văzut și în ochii ei O ultimă sclipire,
Înainte să îi întind floarea Și un prim surâs de fericire
Din multele care aveau să vină...

Gânduri de azi și de ieri

Într-o săptămână,
Fiecare zi are un nume, Dar fiecare zi e la fel
Și ne învățăm, fără urmă, Într-un cerc monoton
Ale cărui limbi se întorc mereu De unde au plecat,
Cu un tic-tac amețitor, Care te scoate
din minți... Aceeași minte care azi
E prizonieră într-un ieri Fără să știe că mâine
E din ce în ce mai aproape
Și totuși nimic nu se va schimba, Căci asta este rit-
mul universului În care am fost aruncați
Și în care ne-am pierdut Încă din primul ceas
Neștiind câte au mai fost Sau câte vor urma...
Noi suntem prea mici
Și condamnați să ne supunem Unei clepsidre cosmice
Pe care nu o putem vedea,
Ci doar simți... cel mai pro-
fund, Atunci când e prea târziu
Și ne dăm seama că timpul s-a scurs Irever-
sibil, tragic și lent, Dar nu contează,
Până la urmă dacă dispare o stea de pe cer,
Tot cer îl numim
Și nimeni nu ar observa Ce a luat timpul cu el,
Blocată într-o eternă ignoranță A propriei existențe
Pe care, adesea, uităm că nu ne-o putem controla.

Tânărul bătrân

Negru, negru peste tot!
Deschid ochii și nimic nu se schimbă,
O negură stranie mă înghite

Și parcă în zadar încerc să mă eliberez
Lanțuri groase mă ținutiesc
Între pereții cămăruței mele,
În patul care nu a părut niciodată mai infernal.
Închid ochii, nu vreau să mai simt întunericul,
Dar, într-un fel straniu, pașii mă poartă prin el, plutesc... Nu îmi dau seama ce trăiesc sau dacă trăiesc.
Deodată, o știrbitură pală de argint Se ridică în spatele unui geam
Nu știam ce e, dar voiam doar să ajung la ea
Și într-o suflare chinuită
Geamul a rămas doar o amintire din multele,
Iar eu priveam luna picat în genunchi, hipnotizat: Ce fac?
A fost primul moment din noaptea aceea
În care m-am întrebat de ce stau în lesa lunii,
Ca un cățel loial ce mă găseam,
În loc să dorm și să uit de toate,
Dar până să îmi aleg un răspuns
Mă vedeam din nou plimbat de pașii mei amețiți.
Nu știam încotro merg, știam doar că merg
Să caut lumina, să ajung la luna Care îmi zâmbea ironic în față,
Dar am fost prea orb să văd.
Felinarele se împuținau cu fiecare pas
De ceea ce m-am ferit, tot nu am scăpat,
Căci, curând, eram din nou Robul întunericului din jurul meu
Și asta avea să rămână așa,
Dacă nu mă găseau niște lumânări tremurânde.
Acum știi, știi totul –
Așa îmi ziceam...
Mă uit în jur într-un răgaz, Sunt pe un câmp,
Am lăsat în urmă orașul
Și toate zidurile care îmi răpeau lumina,
Toate se ridică în spatele meu acum ca o umbră;
În față, o mare de cruci îmi e luminată
De aceeași făclie eternă
Și atât de tare strălucește fierul ăsta ruginit,
Cum nu a putut niciodată să o facă
Lanțul meu legat de pat. Totuși m-aș întoarce,
Nu trebuia să fiu aici,
Dar măcar nu sunt singur
Și mă uitam în jur
Și mă miram cum pot să mă simt la fel
Și în inima orașului...
De fapt,
Ceva îmi spunea că acum era mai bine,
Doar eu cu mine și totuși cu toți,
Decât să mă pierd de tot
În umbra imensă pe care mă străduiam tot mai tare
Să nu o mai privesc
Și-n timp ce îmi spuneam asta
Ajung să înaintez pe o potecă îngustă, fără ocolișuri...
Și iar îmi țipă inima
Când văd ascunsă după un arbore părăsit
O formă, o siluetă strălucitoare,
Nu, nu avea cum să fie luna,
Ea era încă pe cer

Și până mi-am întors eu privirea spre cer,
Năluca dispăruse...
În schimb, se apropie de mine
Un tânăr, îmi semăna tare
O enigma teribilă se țese
În mintea mea,
Dar am rămas tăcut.
El mi-a zâmbit amar,
Părea că are nevoie de ceva.
Și-a aruncat lopata undeva în depărtare
Și a rămas statuie în fața mea
Cu fața mea...
I-am spus că m-am rătăcit
Și vreau să mă întorc acasă,
Nu părea să mă creadă,
Totuși, cu un gest scurt,
Mi-a făcut semn să-l urmez.
Eram prins într-un joc din care nu puteam ieși...
Un labirint măiestru imposibil.
L-am urmat
Poate știa el mai bine unde era casa mea.
Pășim în sincron,
Un ritm plăcut aș fi spus,
Dar simțeam cum răbdarea și puterea mea
Se dizolvau în mii de steluțe cu care pictam cerul
Mai erau și altele pe acolo deja,
Probabil de la celelalte cruci...
Tânărul de lângă mine
Are mersul tot mai greoi,
Atât de greoi încât am reușit după ceva timp
Să îi revăd chipul, ajungându-l din urmă
Și fruntea începuse să i se încrețească,
Nasul să i se încovoie
Și cu o voce tot mai groasă îmi spune
Că „Mai avem puțin...”
Îl privesc nepăsător,
Mi-era totuna,
Dar vocea a început să îi tremure
Și când reușesc să îl văd din nou,
Părul deja îi albise,
Deși noaptea încă nu trecuse.
Ecoul unui strigăt de corb se auzi din depărtare
Și odată cu el anunțul bătrânului
Cum că „Am ajuns”.
Stau acum lângă un morman de țărână,
Până la urmă, țărână sunt și eu,
Alături, o groapă
Și o cruce cu poza bătrânului,
Care tare îmi mai seamănă...

Vremuri noi

Într-o lume
În care toți sunt pentru ei
Nu are cum să se răspândească
Nici arta, nici filosofia, nici literatura,
Căci nimeni nu mai simte nimic.
Iar cei care o fac,
Nu au cu cine să împărtășească asta
Și nici nu sunt încurajați să o facă.
Valorile rămân o iluzie,
Un vis frumos dat celor
Care încă mai au curajul să viseze,
Înconjurați de măști și mediocritate.

I. DEMERSURI PRIVIND APLICAREA CORECTĂ A LEGII 8/2006

Uniunea Scriitorilor din România și-a continuat demersurile privind aplicarea corectă a Legii 8/2006 privind instituirea indemnizației pentru pensionari, membri ai uniunilor de creatori legal constituite și recunoscute ca persoane juridice de utilitate publică, în sensul majorării cuantumului de 50% odată cu majorarea pensiei în plată. În urma unei corespondențe nesatisfăcătoare cu Casa Națională de Pensii Publice, în sensul că noi una întrebam și CNPP alta ne răspundea, Varujan Vosganian, președintele Uniunii Scriitorilor din România a fost primit în audiență de actualul ministru al muncii, Florin Manole, căruia i-a transmis un memoriu cu următorul conținut:

„Potrivit Legii 8/2006 privind instituirea indemnizației pentru pensionari, membri ai uniunilor de creatori legal constituite și recunoscute ca persoane juridice de utilitate publică (art.1.3): *Cuantumul indemnizației reprezintă echivalentul a 50% din pensia cuvenită titularului sau, după caz, la data solicitării.* Precum observați, prevederea este clară și nu menționează nicio excepție de la aplicarea ei. Pentru buna aplicare, legea adaugă (art.1.4): *Cuantumul indemnizației se modifică ori de câte ori se modifică pensia titularului, ca urmare a valorii punctului de referință sau, după caz, a indexării/actualizării cuantumului pensiei.* Așadar, prin recalcularea/actualizării pensiei, cuantumul indemnizației se modifică de asemenea. Mai clar de atât nici că se poate.

Prin recalculare, o seamă de pensii ale membrilor uniunilor de creație au crescut. În consecință, și cuantumul indemnizației de 50% trebuia să crească. Acest lucru, din păcate, nu s-a întâmplat. Am solicitat în mai multe rânduri Casei Naționale de Pensii Publice să reintre în legalitate, dar am fost refuzați. Scrisorile trimise Uniunii Scriitorilor de către cei doi președinți succesivi ai CNPP răspund la solicitări pe care nu le-am făcut și nu răspund la solicitarea pe care am făcut-o. Noi nu am solicitat majorarea cuantumului indemnizației în urma modificării punctului de referință, ci în urma actualizării pensiilor. În răspuns, CNPP citează trunchiat Legea 8/2006, făcându-se că nu știe că indemnizațiile cresc și în urma actualizării.

Nu știm cărui fapt i se datorează această omisiune premeditată, dar ea nu poate fi acceptată de Uniunile de creatori. Vă rugăm să solicitați CNPP un răspuns onest, care să aibă în vedere întregul text al art.1.4 din Legea 8/2006 și care o obligă la modificarea cuantumului indemnizației.

Așteptăm răspunsul Ministerului Muncii, Familiei, Tineretului și Solidarității Sociale, prin persoana domnului ministru.

II. Timbrul cultural – solicitare de audiență către Prim-ministru

În ziua de 10 iulie 2025, la sediul Ministerului Culturii a avut loc o întâlnire între Demeter Andras, ministrul culturii, și conducerea Uniunilor de creatori, membre ale Alianței Naționale a Uniunilor de Creatori. Uniunea Scriitorilor a fost reprezentată de Varujan Vosganian, președinte, și Angelo Mitchievici, vicepreședinte. În cadrul discuțiilor, ministrul culturii a anunțat că în cadrul coalitiei de guvernare una dintre temele în discuție este abrogarea Legii 35/94 privind timbrul literar, cinematografic, teatral, muzical, folcloric și al artelor plastice. Această măsură ar fi justificată, pentru distribuitorii și editorii de produse culturale, ca o compensație pentru creșterea TVA. Decizia nu este încă luată, a mai spus ministrul, dar orice soluție rămâne deschisă. Reprezentanții ANUC au protestat împotriva acestei intenții, dar, din păcate, la nivelul Ministerului Culturii dialogul nu a avansat în sensul dorit de noi. În consecință, în data de 23 iulie, ANUC a transmis domnului Ilie Bolojan, prim-ministru, o solicitare pentru o audiență în care să putem argumenta necesitatea stopării inițiativei de abrogare a Timbrului cultural. În cele ce urmează, aveți textul acestei solicitări.

Vă vom ține la curent cu răspunsul Guvernului și cu pașii următori.

III. Scrisoarea adresată Guvernului

CĂTRE: GUVERNUL ROMÂNIEI

ÎN ATN: DOMNULUI ILIE BOLOJAN, PRIM-MINISTRU

SPRE ȘTIINȚĂ: DOMNULUI TANCZOS BARNÁ, VICEPRIM-MINISTRU

Stimate domnule Prim-ministru,
Alianța Națională a Uniunilor de Creatori din România – ANUC constituie cea mai cuprinzătoare asocieră a uniunilor creatorilor de artă și artiștilor interpreți profesioniști, reprezentând aproape 15.000 de membri. Organizație neguvernamentală cu activitate non-profit și apolitică, Alianța funcționează ca mijloc/cadru pentru dialog, informare reciprocă și acțiune a uniunilor membre în vederea realizării unor obiective de interes comun.

Misiunea ANUC include realizarea de programe și proiecte reprezentative la nivel național sau cu participare internațională. În cei 30 de ani de existență, ANUC s-a implicat activ sau cu rol consultativ în îmbunătățirea cadrului legal corespunzător artelor și artiștilor și a contribuit la aplicarea politicilor pentru sectorul artistic și cultural. Ne-am bucurat în acești ani

de încrederea și atenția unora dintre președinții și prim-miniștrii României, președinții camerelor parlamentare și ai comisiilor de cultură ale Parlamentului, miniștrii Culturii, ai Muncii, ai Finanțelor Publice în fața cărora am pledat nu numai pentru a reprezenta interesele membrilor uniunilor noastre, ci și ca statul român și autoritățile administrației publice centrale și locale să investească mai serios și sistematic în arte și cultură, să așeze un cadru normativ și fiscal corect, predictibil și protectiv, astfel încât să fie pe deplin îndreptățit să aspire la mai multă democrație liberală, educație și spirit civic în societate, la mai multă încredere și imagine prestigioasă în UE și la nivel internațional clădite și prin intermediul artelor și culturii românești.

Acest portofoliu ne îndeamnă acum să vă solicităm, domnule prim-ministru, o audiență de urgență pentru a vă face cunoscute îngrijorarea și rezervele noastre față de unele măsuri din Programul de guvernare PSD-PNL-USR-UDMR-GRUPUL MINORITĂȚILOR NAȚIONALE pentru mandatul 2025-2028, recent aprobat de Parlament, care vizează, *printre altele*, restructurări și comasări instituționale în subordinea Guvernului și alte măsuri cu caracter financiar care, aplicate radical, generalizat și fără analize de impact ar putea afecta ireversibil scopul și obiectivele tuturor actorilor instituționali și organizaționali dintr-un domeniu fragil și, după cum sigur cunoașteți, crunt subfinanțat în 35 de ani.

Dorim să vă prezentăm deopotrivă cum va fi, în aceste condiții, afectată activitatea uniunilor de creatori membre ale ANUC. Fără falsă modestie, putem afirma că acestea reprezintă un al doilea minister al Culturii, unul privat, care gestionează anual programe și proiecte deja de tradiție de zeci de ani din încasările provenite din aplicarea Legii 35/1994 privind timbrul literar, cinematografic, teatral, muzical, folcloric, al artelor plastice, al arhitecturii și de divertisment, la care se adaugă finanțările în temeiul Legii 136/2015 pentru finanțarea revistelor de cultură reprezentative din România, finanțări alocate de Ministerul Culturii strict pe proiecte sau de către anumite autorități județene sau municipale, fonduri europene atrase, sponsorizări ale mediului de business. Uniunile de creatori nu reprezintă o povară pe bugetul de stat, dimpotrivă, creează plus valoare culturală din toate finanțările alocate, degrevând Ministerul Culturii de sarcina gestiunii și alocării de resurse umane și logistice.

Cu principii manageriale eficiente și chiar austere, cu costuri de regie minimale, cu contracte încheiate numai pe proiect, cu atragere de voluntari, uniunile de creatori organizează an de an expoziții, anuale,

bienale și saloane naționale și internaționale de arhitectură, de arte vizuale cu acces gratuit al publicului, festivaluri cinematografice, muzicale, teatrale și de literatură, producție proprie de carte și cataloage, reviste culturale etc. Nu în ultimul rând, din încasările din taxa de timbru univale acordă, potrivit legii, ajutoare membrilor seniori a căror putere de creativitate și muncă este afectată de vârstă, dizabilități sau boală, dar și tinerilor creatori la debut, mai puțin de cât ar fi nevoie sau am dori. Toate aceste realizări sunt periclitare dacă resursele financiare sunt drastic diminuate, și cel mai mult vor suferi, poate ireversibil, creația și interpretarea artistică, literară și arhitecturală, patrimoniul artistic al viitorului, educația publicului, reprezentarea României pe plan internațional, pe o durată mai îndelungată decât aplicarea măsurilor de austeritate.

Cu speranța că vă vom fi convins că merităm un loc în agenda dumneavoastră, vă rugăm să ne acordați audiența solicitată și, în cazul unui răspuns pozitiv, să ne comunicați data și ora stabilite.

Vă rugăm să primiți, domnule Prim-ministru, expresia respectului nostru deosebit.

În numele Consiliului de conducere al ANUC:

Ileana Tureanu, președintele Uniunii Arhitecților din România – UAR

Petru Lucaci, președintele Uniunii Artiștilor Plastici din România – UAP

Laurențiu Damian, președintele Uniunii Cineaștilor din România – UCIN

Dan Dediu, președintele Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România – UCMR

Varujan Vosganian, președintele Uniunii Scriitorilor din România – USR

Dragoș Buhagiar, președintele Uniunii Teatrale din România – UNITER

DANIEL CORBU – INIȚIATUL „PESIMISMULUI TONIC” (Boppard, 2025)

Daniel Corbu este un poet care nu scrie pentru a plăcea, ci pentru a reaminti – de profunzime, de invizibil, de posibilitatea sacralului în cotidian. Într-o epocă a textualității epidermice, el se consacră curgerii adânci a limbajului – un „miracol care ți-e dat sau nu”. Această lucrare își propune o abordare comprehensivă, în cheie interdisciplinară, a operei lui Corbu, văzută atât în interiorul paradigmei românești, cât și prin filtrul marilor tradiții lirice ale lumii.

Lirica lui Corbu oscilează între transcendent și interioritate. Încă din Intrarea în

scenă (1984), poetul se conturează ca un profet în propriul său labirint:

„Poemele sunt procese verbale ale tuturor bățăliilor purtate cu mine”.

Conceptul său-cheie – „*pesimismul tonic*” – definește o stare paradoxală: speranță în cunoștința de cauză a eșecului, lumină într-un univers conștient de întunericul său. Este un „*câmp gravitațional al rânii*”, asemenea celui găsit în poezia lui Paul Celan: „*Lumea a plecat, trebuie să te port*”.

În scrierile sale teoretice, Daniel Corbu imaginează poezia ca „teologie laică”, un ritual liturgic laicizat al cuvântului. În „Decalogul poetului” apărea inspirația și dimensiunea sacră a poemului în fața cinismului postmodern:

„A scrie text liric fără inspirație [...] e o lipsă de bun simț”.

El se apropie de text precum un preot de altar – conștient de sacralitatea materiei poetice. Poziția sa amintește de Octavio Paz și Nichita Stănescu, dar rămâne singulară în angajamentul său față de transcendență. Celebru său aforism, devenit teză:

„Poezia nu progresaază. Numai naivii pot crede că poezia progresaază”

contestă frontal orice formă de evoluționism literar.

În proză, Corbu nu urmărește fir narativ clasic, ci un „*modelaj metafizic*” al realității. Volume precum *Urmele lui Dumnezeu* sau *Piatra de eol* sunt alegorii spirituale, în linia lui Borges sau Pessoa. În *Lecția de Abis*, găsim o poetică a esenței:

„Era atât de preocupat de esențe / că până și moartea i se părea o melodie galantă”.

Filosofia sa este un sincretism lucid: creștinism mistic, budism zen, taoism, metafizică tragică à la Cioran. „Singularitatea creatoare” devine loc de revelație, iar visul – o topografie a cunoașterii.

Corbu se situează într-o poziție „în răspăr” față de generația '80. În timp ce generația sa adoptă ironia biografică și textualismul postmodern, el rămâne fidel unei poezii vizionare, sacrale:

„Textul să rămână în metafizic [...] ca formă a libertății canonice”.

Totuși, regăsim convergențe cu Nichita Danilov, Mariana Marin sau Ioan Es. Pop – în încercarea comună de a crea un „con-text” față de realul degradat.

Corbu este un poet european prin excelență. Poezia sa dialoghează cu Rilke, Perse,

Eliot, dar și cu Esenin, Baudelaire, Nerval. Ca și Octavio Paz, el crede că poezia este:

„naveta între mine și mine, între mine și lume, între ideal și realizabil”.

Textul său are o dimensiune „mantrică”, înrudită cu sacralitatea versului oriental. Din această perspectivă, Corbu este un „mistic postmodern”, unic în peisajul românesc contemporan.

Daniel Corbu nu este un călător printre texte, ci un locuitor al limbajului. „Pesimismul tonic” e formula salvării poetice în absența oricărei salvări reale. Așa cum afirmă într-un poem emblematic:

„Să vă mai spun o dată povestea / călătorului rătăcit în țara fără nume?”

Din bibliografie

Poezie:

- Intrarea în scenă (1984)
- Plimbarea prin flăcări (1988)
- Spre Fericitul Nicăieri (1995, ed. definitivă 2022)
- Lecția de Abis (2018)

Proză:

- Urmele lui Dumnezeu (2009)
- Piatra de eol (2015)
- Januvia (2017)

Eseuri:

- Intimitatea publică a poeziei (2002)
- Postmodernismul pe înțelesul tuturor (2003)
- Rostirea postmodernă (2014)

Bibliografie critică și teoretică

- Corbu, Daniel. *Spre Fericitul Nicăieri*, Ed. Școala Ardeleană, 2022.
- Corbu, Daniel. *Lecția de Abis*, Princeps Multimedia, 2018.
- Holban, Ioan. Prefață la *Spre Fericitul Nicăieri*, 2022.
- Cistelean, Al. *Poezia română contemporană*, Paralela 45.
- Cimpoi, Mihai. Postfață la *Spre Fericitul Nicăieri*, 2022.
- Mircea, Ion. Prefață la *Lecția de Abis*, 2018.
- Eliade, Mircea. *Sacru și profanul*
- Paz, Octavio. *Arcul și lira*
- Celan, Paul. *Sprachgitter*
- Nietzsche, Friedrich. *Die fröhliche Wissenschaft*

Note

1. Daniel Corbu: *Spre Fericitul Nicăieri*, Cluj-Napoca, 2022, p. 6.
2. Ibidem, p. 9: „Cred în poezie nu ca într-o profesiune, ci ca într-un miracol.”
3. Ion Mircea, Prefață la *Lecția de Abis*, 2018.

4. Jean-Marie Le Sidaner, Postfață la Handbuch der guten Solitare, Paris, 2023.

5. Christian W. Schenk, Cuvânt final în Documentele Haosului, ediția germană, 2024.

Christian W. Schenk

O BALADĂ DE VIS: MIORIȚA, OIȚA NĂZDRĂVANĂ

**Interpretare inspirată de psihanaliză –
Adrian G. Sahlean**

Sanda Golopenția, Profesor Emerit, Brown University, PA

Cu volumul de față Adrian George Sahlean continuă explorarea creatoare care a dus la traduceri de acum larg cunoscute și apreciate din opera lui Eminescu. Și de data aceasta, el alege să vorbească despre un monument al culturii noastre: balada Miorița, de care s-a ocupat în fapt acum mulți ani, consacându-i o teză de doctorat în domeniul psihanalizei. Regăsind în textul mioritic elemente ale relației totale mamă-copil nou-născut, el înnoiește perspectiva din care putem reflecta la o baladă care continuă să ne ofere surprize. Volumul alătură analizei, în care regăsim acribia lingvistică cu care ne-au obișnuit traduceri din Eminescu, o traducere în limba engleză a baladei care se cere la rândul ei salută

Ioana-Ruxandra Frunteletă

Cartea lui Adrian George Sahlean despre „Miorița” ne oferă, printre rânduri și fără didacticism, o extraordinară analiză a textului variantei lui Vasile Alecsandri: mioara năzdrăvană și mama, apa, iarba și hrana, absența tatălui și fluierile înfipite în mormânt, ciobanul „Iortoman” (nu „ortoman”), înmormântarea în stână (nu în strungă), „mireasa lumii” și „lacrimile de sânge” sunt

interpretate conform unor opțiuni de lectură explicate convingător și care ne arată nu numai calitatea cercetării întreprinse de autor, ci și faptul că a fost și el „prins” de farmecul creației pe care a trăit-o traducând-o poetic și retraducând-o psihanalitic.

Fără îndoială, exegeza mioritică atinge în acest volum un nou punct de referință sau mai degrabă ajunge la un „plai” de contemplare a întâlnirii dintre culturi și discipline și a participării la cultură, cu scopul nobil de a cunoaște mai bine omul în drumul lui „transhumant” prin lume.

Adrian George Sahlean

Interpretarea mea folosește psihanaliza împotriva patologizărilor aduse ciobanului moldovean, fatalismului românesc, etc., de-a lungul timpului, eseu fiind o exegeză de referință pentru întâlnirea dintre culturi și discipline. Sunt prezentate reacțiile oamenilor de litere (români și străini) la Miorița și cele din popor (adunate de Institutul de Etnologie și Folclor în secolul trecut); capitole despre caracterul național al culturii și specificul ei etnic; despre creatorul popular; include și un sondaj cu reacțiile contemporanilor despre sfârșitul baladei. Volumul cuprinde traducerea prozodică a Mioriței în engleză, incorporată în lucrarea mea doctorală din 2004 dar inedită până la publicarea în volum.

Adrian George Sahlean- Născut în România și naturalizat în SUA (1991), dl. Sahlean deține diploma de licență în filologie (engleză și spaniolă, 1975), masterat în psihanaliză (1995), precum și certificarea clinică de psihanalist (echivalență doctorat) (2002).

Printre cele 13 volume traduse în engleză (poezie, povestiri, povesti, teatru și memorialistică) se află tălmăcirile în versuri din Mihai Eminescu care i-au adus recunoaștere internațională și mai multe premii printre care „Medalia de Aur UNESCO – Poetul Anului 2000”, marele premiu „literArt XXI” (2002), „Premiul Valahia pentru traduceri literare” (2014) și marele premiu „Mihai Eminescu” – Centrul Național de Studii Eminesciene (2016).

Traducerea Luceafărului („The Legend of the Evening Star”) fost pusă în scenă off-Broadway (New York) în 2005 și, din nou, în 2008. În ultimul deceniu, dl. Sahlean a susținut recitaluri de poezie cu traduceri sale în peste 10 orașe din SUA și Canada. și recent în Australia (Sydney, 2023).

Retroversiunile eminesciene au fost republicate la Boston în 2006 în volumul Eminescu – Eternal Longing, Impossible Love, reluate în 2020 și 2022 în ediția Mihai Eminescu – The Legend of the Evening Star & Selected Poems & Prose

În 2015, volumului de eseuri despre traducerea literară *Migălosul Cronofag* i s-a decernat premiul *Cartea Anului* din partea *Uniunii Scriitorilor din România*. Editura *Junimea* (Iași) a publicat o nouă ediție (2021) în prestigioasa colecție *Eminesciana* dedicată scrierilor semnificative despre poetul național.

Dl. Sahlean este fondator și președinte al organizației non-profit *Global Arts Inc.* (2004), organizație ce promovează activ literatura, arta și muzica românească în SUA. Este membru al *Uniunii Scriitorilor din România*, *Asociației Americane a Traducătorilor Literari*, *Academiei Americano-Române*, și *Societății Americane de Psihanaliză Modernă*. Locuiește la Boston.

DIFERENȚELE FUNDAMENTALE PRIN CARE CURENTUL GLAMOUR GLAM DEVANSEAZĂ NEOEXPRESIONISMUL ȘI SE STATUEAZĂ SUPERIOR

Curentul *Glamour Glam* devansează și se statuează superior *Neoexpresionismului* printr-o serie de diferențe fundamentale care țin de viziune estetică, raportare la realitate, simbolistica emoțională și scopul expresiei artistice. Dacă *Neoexpresionismul* este marcat de subiectivitate extremă, haos emoțional și distorsiune, *Glamour Glam* propune o perfecțiune elevată, o armonie între frumusețea exterioară și excelența interioară, ridicând expresia artistică la un nivel grandios, rafinat și transcendental.

De la Haos și Brutalitate la Armonie și Eleganță:

– *Neoexpresionismul* este un curent care promovează haosul emoțional, tensiunea, angoasa și distorsiunea realității. El pune accent pe expresia instinctuală, viscerală, adesea într-un mod necontrolat și fragmentat.

– *Glamour Glam*, în schimb, nu cade în această brutalitate estetică, ci creează un echilibru perfect între emoție și formă, între energie și rafinament. În loc să exprime dizarmonie și angoasă, *Glamour Glam* caută sublimul, ordonând frumusețea și puterea expresiei artistice într-o viziune coerentă și grandioasă.

De la Distorsiune la Perfecțiune și Strălucire:

– *Neoexpresionismul* folosește forme distorsionate, agresive, disproporționate, care reflectă o realitate fragmentată și o

trăire interioară zbuciumată. Artiștii neo-expresioniști se exprimă prin forme dure, intense, care sugerează suferință, conflict și alienare.

– Glamour Glam, în schimb, evită acest tip de deformare și cultivă perfecțiunea estetică. În acest curent, frumusețea nu este deformată, ci înălțată, iar formele sunt armonioase, elegante, luminoase și pline de simbolism rafinat. Strălucirea nu este un efect superficial, ci o cale de a exprima grandoarea interioară și existența elevată.

De la Frământare la Rafinament și Lux Estetic:

– Neoexpresionismul este caracterizat de o frământare interioară extremă, de un zbucium al ființei care se reflectă în imagini agresive și cromatici dure. Este un curent al luptei interioare, al conflictului nerezolvat.

– Glamour Glam, în schimb, promovează un lux estetic, unde emoția nu este haotică, ci controlată, rafinată și transformată în excelență. Dacă Neoexpresionismul se pierde în angoasă și instincte primare, Glamour Glam canalizează aceste energii spre autodepășire, echilibru și măreție artistică.

De la Energie Brută la Frumusețe Sublimă:

– Neoexpresionismul este marcat de o explozie de energie nefiltrată, de un impuls creativ care refuză orice formă de idealizare. Acesta exprimă trăiri într-un mod aproape primitiv, fără dorința de a ordona haosul emoțional.

– Glamour Glam, în schimb, își folosește energia într-un mod inteligent și rafinat. În loc să exprime trăiri prin brutalitate, el le transformă în artă sofisticată, în frumusețe supremă. Emoția devine o forță elevată, nu o descărcare necontrolată, iar estetica este ridicată la rang de ideal artistic și spiritual.

De la Individualism Extrem la Universalitate și Transcendență:

– Neoexpresionismul pune accent pe subiectivitatea extremă, pe explorarea obsesivă a unei realități personale haotice. Este un curent unde fiecare artist creează o lume a sa, izolată și marcată de propriile traume și introspecții dureroase.

– Glamour Glam transcende acest individualism extrem și creează o viziune universală, grandioasă, aplicabilă tuturor. Acest curent nu se limitează la experiențe personale izolate, ci creează o punte între individ și cosmos, între frumusețea umană și forțele superioare ale universului.

De la Estetica Urâtului la Estetica Măreției:

– Neoexpresionismul adesea explozează estetica urâtului, folosind imagini

deformate, stridente și adesea neatractive vizual, considerând că frumusețea convențională este lipsită de autenticitate.

– Glamour Glam înalță frumusețea supremă ca pe un ideal artistic, nu ca pe o limitare. Nu vede frumusețea ca pe ceva fals sau înșelător, ci ca pe o expresie a perfecțiunii. Glamour Glam nu cade în vulgaritate sau grotesc, ci rămâne fidel unei viziuni estetice elevate și sublime.

De la Încărcare Dramatică la Strălucire și Echilibru:

– Neoexpresionismul este adesea marcat de o greutate emoțională intensă, de o încărcătură dramatică care poate deveni sufocantă. Opera de artă neoexpresionistă te lasă într-o stare de neliniște, zbucium, conflict interior.

– Glamour Glam, pe de altă parte, în loc să copleșească prin dramatism, aduce o stare de euforie, de splendoare, de înălțare spirituală. Frumusețea, luxul estetic și grandiozitatea formelor creează o experiență artistică împlinitoare, în care emoția este transformată în rafinament și armonie supremă.

Glamour Glam – Un Nivel Superior de Conștiință Artistică

Dacă Neoexpresionismul se bazează pe frământare, distorsiune, brutalitate estetică și zbucium emoțional, Glamour Glam propune un ideal artistic superior, unde emoția devine frumusețe absolută, unde energia creatoare este ordonată în forme perfecte, iar arta este ridicată la nivelul luxului suprem și al excelenței.

Neoexpresionismul se scufundă în haosul interior, în timp ce Glamour Glam transcende haosul și îl transformă în ordine, măreție și splendoare, marcând un salt calitativ major de la deconstrucție la construcție, de la instinct la rafinament absolut, de la expresie dezordonată la o armonie perfectă între suflet, minte și artă.

Astfel, Glamour Glam nu este doar un succes al Neoexpresionismului, ci un nivel superior de conștiință artistică, unde frumusețea, luxul intelectual și măreția devin reperele unei noi epoci culturale.

Vă mulțumesc!

Cu stimă,

Stoian G. Bogdan

CĂUTĂRI ȘI REGĂSIRE ÎN ARTELE VIZUALE

Perioada lunilor iulie – iulie – august 2025 a reprezentat pentru iubitorii de artă, atât cei prezenți fizic în Galeriile de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani și în Colecția de

Artă (alăturată ca locație), cât și cei care urmăresc evenimentele expoziționale în mass-media on-line, o nouă întâlnire cu arta contemporană, cu artiști aflați la început de drum sau care reprezintă deja nume consacrate în arta românească actuală.

Au fost expoziții variate ca tehnică și tematică (pictură, grafică, tapiserie, artă populară), expoziții personale și expoziții de grup, care au adus în prim planul creativității estetice modalități variate și moderne de rezolvare plastică a tematicii propuse, în funcție de opțiunea fiecărui creator de artă.

Pe simezele Galeriilor de Artă „Ștefan Luchian”, în perioada 20 mai – 30 iunie 2025, a fost etalată expoziția „**Cos pentru o cauză – Arta cămășii cu altită**”, rezultat al colaborării între Muzeul Județean Botoșani, Secția de Artă Plastică – Etnografie – Științele Naturii și Asociația Semne Cusute.

Evenimentul a fost dedicat lui Grigore Antipa, personalitate marcantă în domeniul științelor naturii, fiind: naturalist, biolog, zoolog, oceanolog, ecolog, muzeolog și profesor universitar, născut la Botoșani. Totodată, el este și fondatorul Muzeului Național de Istorie Naturală din București.

Au fost expuse cămăși care, prin asimetria decorului, au încercat să aducă în atenția publicului contrastul dintre bogăția simbolistică a ornamentației cămășilor de altădată, care includeau diverse motive, inclusiv o mare varietate de insecte, și pierderea biodiversității ca urmare a exploatarea nesăbuită a resurselor naturale, fenomen care afectează deopotrivă omul și mediul înconjurător.

Cămășile tradiționale din patrimoniul Muzeului Județean Botoșani și insectarele cu diverse specii de insecte: fluturi, albine, furnici, buburuze, cărăbuși, etc., din inventarul Muzeului de Științele Naturii Dorohoi, au completat conceptul expozițional.

Vernisajul expoziției a avut loc marți, 20 mai 2025, ora 13, expozatele fiind prezentate de Ioana Corduneanu – din partea Asociației Semne Cusute și Maria-Laura Tocariu – șeful Secției de Artă Plastică, Etnografie și Științele Naturii.

Artista Lucia Pușcașu a adus la Galeriile botoșănene, în perioada 2 – 30 iulie 2025, un întreg univers de tehnici și o varietate tematică și cromatică prin expoziția personală „**UNIVERS INTERIOR**” – tapiserie – pictură – grafică.

Lucia Pușcașu reprezintă un „nume” în ceea ce înseamnă tapiseria românească contemporană, putând sta cu mândrie alături de alte artiste – tapiser, precum: Gabriela Moga Lazăr, Ileana Balotă, Geta Brătescu, Ana Lupaș, Mimi Podeanu, Simona Vasiliu Chintilă, Gabriela Moisescu Stendl, Maria Mihalache Blendea, Cella Neamțu, etc., care

au îmbogățit prin munca lor patrimoniul național cu lucrări textile semnificative, cu sensibilitatea și poezia specifică.

Artista s-a născut la 31 august, 1954, în Horlăceni (comuna Șendriceni), județul Botoșani.

În 1983 a absolvit Institutul de Arte Plastice „Nicolae Grigorescu” București, secția Tapiserie, iar în anul 2008 a obținut titlul de Master în „Desen și Arte Vizuale Asistate de Calculator” (Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava).

Din anul 1990 este membru al Uniunii Artiștilor Plastici din România.

În perioada 1986 – 1989 a fost vice-coordonator al „Atelier 35”. A fost designer pentru textile și profesor la Colegiul de Artă „Ciprian Porumbescu” Suceava (1991 – 2014).

De asemenea, artista a fost vicepreședinte al U.A.P.R. – Filiala Suceava (1990 – 1998; 2005 – 2007) și președinte între anii: 1998 – 2000 și 2007 – 2016.

Din anul 2008 este Președinte al Asociației Artă și Umanitate.

Începând din 1986 a deschis numeroase expoziții personale, în țară: Vatra Dornei, Suceava, Botoșani (1995), Bacău, București, Rădăuți, Vama, Craiova, Iași, Piatra-Neamț, Sibiu, Roman și Râmnicu Vâlcea și străinătate: 1999 – Muzeul Etnografic Torino – Italia, 2004 – Galeria „Ripustus”, Hameenlinna – Finlanda și Galeria „Stoa”, Helsinki – Finlanda.

Din 1981 și până acum a participat la peste 600 de expoziții colective expoziții (județene și naționale), trienale, bienale, de tapiserie, pictură, grafică și minitapiserie.

A participat la peste 80 de expoziții organizate în străinătate: Cernăuți/ Ucraina, Vancouver, Toronto/Canada, Ankara/ Turcia, Moscova, Tournai/Belgia, Laval, Paris/ Franța, Know, Herillville, Chicago, Corner Stone, Mishewalla, Washington/ S.U.A., lezirowice – Katowice/ Polonia, Hameenlinna, Ronnvin, Helsinki, Tampere, Hovinkartano/ Finlanda, Madrid, Ciudad Real /Spania, Hochstadt/Germania, Chieri, Torino/Italia, Hochstadt/Germania, Cordoba/Spania, Ruse, Silistra, Varna, Sozopol, Kazanlak, Dobrich/ Bulgaria, Saloanele Moldovei, Chișinău, Salonul de Grafică Românească, Chișinău, Salonul de Arte Decorative, Chișinău, Lisabona, Alter do Chao, Portalegre/ Portugalia, Salonul Prof. de Arte Vizuale, Chișinău, Bratislava/Slovenia, Alicante, San Vicente/ Spania, Bienala de Arte Decorative, Chișinău, Bienala de Grafică, Tirana/Albania.

De asemenea, Lucia Pușcașu a participat la 17 tabere de creație în România, o tabără în Polonia și 5 tabere la Balcic, în Bulgaria. A coordonat și curatoriat proiecte culturale naționale și internaționale. A scris articole în albume și în presă și a participat

la emisiuni TV. A dat multe interviuri pe youtube. A prezentat expoziții naționale și internaționale și a făcut parte din Comisii de jurizare.

De-a lungul timpului artista a primit 32 de premii naționale și 2 premii internaționale, 56 de diplome naționale și 4 diplome internaționale, 3 nominalizări naționale și o nominalizare internațională.

În anul 2028 Lucia Pușcașu a primit Ordinul Meritul Bucovinei, iar în 2019 Premiul „Mihai Eminescu” și Medalia „Teiul de Aur”.

S-au scris numeroase articole despre creația și activitățile organizatorice ale artistei, iar lucrări semnate de artistă se regăsesc în muzee, instituții și în colecții particulare din: România, Suedia, Republica Moldova, Finlanda, Italia, Polonia, Israel, Canada, Spania, S.U.A., Germania, Franța, Marea Britanie.

Are numeroase apariții în: Enciclopedii, cataloage, albume de artă, pliante de expoziții și cărți de specialitate.

Vernisajul a avut loc pe 5 iulie 2025, ora 12. Curator expoziție: Liviu Șoptelea. A prezentat Iulian Bucur, critic și istoric de artă.

O nouă retrospectivă Corneliu Dumitriu (1954 – 2022), cu titlul „**Marginile timpului**”, a fost deschisă la Galerii începând cu data de 3 august și a putut fi vizitată până pe 31 august 2025.

Cunoscut publicului botoșănean drept unul dintre artiștii valoroși ai ultimelor decenii, Corneliu Dumitriu a fost distins cu premii prestigioase precum: Marele Premiu pentru Pictură al Galeriei „Avanpost”, Premiul Fundației „Lascăr Viorel” la Bienala Națională de Pictură, Premiul al III-lea la „Voronețiana”, Premiul I la Concursul Republican de Pictură (1981–1989), Marele Premiu „Studio ‘88” și Premiul I „Studio ‘87”.

Lucrările sale sunt prezente în colecții private și publice din orașe precum Frankfurt, New York, Veneția, București, Iași și Piatra-Neamț.

Expoziția „Marginea Timpului”, având ca tematică natura, este cea de-a treia expoziție retrospectivă organizată de familia artistului, respectiv City Gallery Botoșani și face parte dintr-un ciclu retrospectiv pe teme distincte, început cu „Florile” (2023) și „Bestiarium” (2024), ciclu care va continua în 2026 cu „Satul”, urmat de o expunere a lucrărilor abstracte (pictură și grafică) și apoi de o prezentare a portretelor și lucrărilor cu tematică marină.

Vernisajul expoziției a avut loc duminică, 3 august 2025, ora 11,30, prezentarea lucrărilor fiind făcută de prof. univ. dr. Corneliu Iașu (Universitatea „Al. I. Cuza” Iași), evocarea artistului „revenindu-le” istoricului botoșănean Gheorghe Median și fiului artistului, arhitectul Sabin Dumitriu.

În 7 mai 2025, ora 12, la Colecția de Artă au fost vernisate „**Ilustrații de poveste**”, ediția a III-a, o expoziție cu lucrări realizate de elevi ai Liceului de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani și ai liceelor de artă din țară.

Este vorba de un proiect organizat de Liceul de Artă botoșănean în anul 2022, cu colaborarea Inspectoratului Școlar Botoșani, al Direcției Județene pentru Cultură Botoșani, al Bibliotecii Județene „Mihai Eminescu” Botoșani, al Muzeului Județean Botoșani, al Universității Naționale de Arte „George Enescu” Iași și al Memorialului Ipotești – Centrul Național de Studii „Mihai Eminescu”.

Coordonatorii proiectului au fost profesorii Genoveva Dolhescu și Ciprian Andrușcă.

Prezentarea lucrărilor: Ana-Elisabeta Coșereanu – muzeograf

În perioada 19 – 30 mai 2025, la Colecție s-a putut viziona o nouă expoziție personală a artistei Lila Lungulescu, denumită „**CĂLĂTORIE ÎN UNIVERS ABSTRACT**”.

Expoziția propune spre vizionare peste 25 de lucrări de artă abstractă realizate de către artistă în diferite perioade ale creației.

Referindu-se la lucrările sale, artista – absolventă, în 2018, a studiilor de masterat la Universitatea Națională de Arte „George Enescu” Iași – Facultatea de Arte Vizuale și Design, specializarea pictură și membră a U.A.P.R. – Filiala Iași, menționează: „Lumea care mă înconjoară este o provocare cromatică care mă ajută în redarea motivațiilor spirituale și amprentei figurative, iar notele de abstract manifestate în imaginea plastică sunt detalii ale personalității ce sunt adânc îngropate în suflet, așteptând să fie scoase la iveală.”

Începând din anul 2019, lucrând asiduu și tenace, artista a participat la numeroase expoziții de grup (Bacău, Botoșani, Ipotești, Brăila, Iași, Slobozia, Suceava) și colective în țară și străinătate (Galeria de artă Balcic – Bulgaria, Galeria de artă „Kiril Petrov”, Montana – Bulgaria). De asemenea, Lila Lungulescu a deschis expoziții personale în România: Botoșani – „Fascinația culorilor” (2022), „Univers Interior” (2024) – Colecția de Artă „Culorile Nordului” (2019), „Cromatică și sentiment” (2020), „Infinitele lumini”, (2021) – Galeriele de Artă „Ștefan Luchian” Botoșani, Iași – „Naturalism abstract și culorile spiritului” (2020), „Simfonie cromatică în 100 de pași” (2021), „Puterea culorilor” – Galeria „Victoria” (2022), Suceava – „Figurativ & Abstract” – Muzeul Bucovinei, Galeria de artă „Sala POD” (2019) și în Italia – expoziția „Naturalissimo Astratto e Cromie Dele Spirito”, Galleria Gutenberg al Colosseo, Roma (2019).

Artista a participat la diverse tabere de creație și a primit premii pentru activitatea sa artistică: în 2016, Premiul I la secțiunea

pictură – grafică în cadrul Expoziției Internaționale de Arte Plastice și Decorative a Școlilor Populare de arte, ediția a XXI-a și Premiul de Excelență la proiectul – concurs de artă grafică și fotografie „Imagine RO”, Tokyo (Japonia). În 2018 a primit Diploma de excelență pentru promovarea artei, culturii românești și susținerea proiectului „Îngeri de Crăciun” (Asociația IArt, Iași), iar în 2020, Premiul pentru tehnica mixtă, la expoziția de artă vizuală „Dragobete Art.Ro” ediția a VIII-a, U.A.P.R. – filiala Iași.

Vernisajul expoziției a avut loc sâmbătă, 24 mai 2025, ora 11,30, expoziția fiind curatoriată și prezentată de Liviu Șoptelea – artist vizual.

În perioada 2 – 15 iunie 2025, Muzeul Județean Botoșani a găzduit, în spațiul Colecției de Artă expoziția organizată de Grupul **A21+**, cu denumirea **CONFLUENȚE A21+ (_05)**, eveniment expozițional în memoria Cezar Atodiresci.

Expozanții au fost: Roxana BARBU, Ilie BRĂNESCU, Mădălina CORNEA, Ana DOMINTE, Lucreția MAIORESCU, Monica MARTAC, Rebeca MĂNESCU, Alin MUȘAT, Daniela NECHITA, Silvia STOICA, Smaranda STOICA, Alina TĂTĂROIU, Irina VENERA, Michaela VREJA și Christian ZIDROS – artist invitat.

Expoziția a reunit lucrări diverse din punct de vedere stilistic, dar unitare ca ansamblu prin preocuparea comună de sondare a profunzimii subiectelor cu care artiștii intră în dialog.

Elementele vegetale sau arhitecturale, ființa umană/ imaginară, angoasele, liniștea, timpul, sacralul – sunt câteva dintre sursele de la care pornesc și pe care le redefinesc artiștii după propriile reguli și interpretări, ca rezultat al unei cercetări plastice consistente. Dincolo de spectacolul vizual, expoziția invită privitorul să descopere o varietate de abordări ale limbajului plastic, prin care sunt explorate și revelate în universul pictural, emoțiile și trăirile plasticienilor în procesul de creație.

Între 16 – 29 iunie 2025, a fost supusă atenției publicului expoziția de arte vizuale **„Suprapuneri estetice – cămașa românească”**.

Evenimentul, ajuns la cea de-a III-a ediție, organizat de Asociația Fioravante în colaborare cu Muzeul Județean Botoșani și partenerii a avut loc de Ziua Internațională a lei, marți, 24 iunie 2025, ora 14.

Expoziția a reprezentat dovada spiritului creator care, plecând de la ia tradițională românească – parte esențială a costumului popular, de la elementele de artă populară, le prelucrează, în formă figurative, stilizată sau abstractă, într-o manieră modernă, încărcată de armonie și echilibrate compozițional și cromatic, capabilă

să sugereze o gamă variată de stări, emoții, trăiri, idei și concepții artistice.

Au fost expuse lucrări realizate în diverse tehnici: pictură în ulei pe pânză, acrilic pe pânză, grafică, mozaic și instalație, semnate de artiști din întreaga țară: Dănuț Aconstantinsei, Nicoleta Cristina Cărare, Margareta Catrinu, Cristian Bîrzoieș, Rodica Cojocariu, Ionela Cumpănașu, Genoveva Dolhescu, Daniela Andreea Hârjoi, Andreea Valentina Hogeș, Ioana Gina Poleac, Mihaela Cristina Puciu, Nahum Sternberg, Adina Strugariu, Liviu Șoptelea, Margareta Toderică, Roua Ana Vasilescu.

Vernisajul a avut loc de la Colecția de Artă. Curator eveniment – prof. Genoveva Dolhescu. Prezentare – Ana Elisabeta Coșereanu – muzeograf.

În perioada 2 – 14 iulie 2025, a fost prezentă pe simeze expoziția personală de artă plastică **„PETRA”**, cu lucrări de pictură și grafică semnate de Petra Iustina Amarghioalei.

Expozanta, născută pe 10 septembrie 2009, este elevă în clasa a X-a la Liceul de Artă „Ștefan Luchian” din Botoșani și este îndrumată de profesorii Ciprian Andrușcă și Genoveva Dolhescu.

Un talent autentic, susținut de muncă asiduă, Petra Iustina Amarghioalei se află la a doua expoziție personală. Cea dintâi, denumită „Rezist prin artă”, a fost deschisă la Galeria de Artă a Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, în perioada 6 – 31 martie 2025. Evenimentul a fost coordonat de către dr. Ana-Maria Ovadiuc, artist vizual.

Tânăra artistă a participat la expoziții de grup în Botoșani, Braila și Sibiu, obținând premii pentru talentul și creativitatea dovedite prin lucrările expuse: Premiul I și Trofeul Concursului Regional de Arte Plastice „Omăgiu Ștefan Luchian”, ediția a XVIII-a, Botoșani, 29 ianuarie 2025; Premiul I – Grafică la Concursul Național de Arte „Margareta Sterian”, Buzău, 26-28 februarie 2025; Premiul I la Expoziția-Concurs de Artă Plastică „Estetica motivelor tradiționale”, ediția a IV-a, Botoșani, martie 2025; Expoziția „Anotimpul Renașterii”, Centrul Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Botoșani, 12 martie 2025; Premiul I – Grafică la Concursul Național de Grafică „George Naum”, ediția a XXX-a, 11 aprilie 2025; Premiul I – Grafică la Concursul Național de Arte Plastice „Hans Hermann”, ediția a XV-a, Sibiu, 28-30 aprilie 2025; Premiul I la Concursul Regional „Ilustrație de poveste”, ediția a III-a, Botoșani, 12 mai 2025; Premiul I – Desen, „Arhitectura locală”, ediția III-a, Botoșani, 30 mai 2025.

Petra Iustina Amarghioalei se numără printre cei 30 de bursieri selecționați pentru a face parte din prestigiosul program „Tineri Talente”, ediția 2025, derulat de

Fundația Regală Margareta a României, la categoria Arte Vizuale.

Vernisajul a avut loc miercuri, 2 iulie 2025, de la ora 14.00, lucrările fiind prezentate de Ana Coșereanu, muzeograf.

Muzeul Județean Botoșani a găzduit, în perioada 16 – 30 iulie 2025, în spațiul Colecției de Artă, expoziția de artă plastică **„TRANZIT 3”**, organizată de Asociația de Artă „Nicolae Tonitza” (TAG), în parteneriat cu Muzeul Județean Botoșani, Consiliul Județean Botoșani și Uniunea Artiștilor Plastici din România, filiala Iași, eveniment aflat la cea de-a treia ediție.

Pe simeze au fost expuse lucrări de pictură și grafică (acuarelă și creion), cu o tematică variată (peisaj, portret, natură statică, pictură abstractă) semnate de membri ai Asociația de Artă „Nicolae Tonitza” (TAG): Loredana AXINTE, Sorin Mihai BĂRGĂOAN, Genoveva Maria BOGDAN, Mihaela CRĂCIUN, Lidia DUMITRU, Cristina Iuliana IACOB, Alina Elena LĂZĂREANU, Lila LUNGULESCU, Ana-Maria OVADIUC AMO, Maria Ionela PĂLIMARU, Marina PIȘTA, Ioana Cezara POIATĂ, Claudia Maria PRELIPCEAN și Mihai VARZARI.

Proiectul a fost coordonat de dr. Ana-Maria OVADIUC AMO – artist vizual, iar vernisajul a avut loc duminică, 20 iulie 2025, ora 12, fiind deschis de Ana-Elisabeta Coșereanu – muzeograf și Cristina Iuliana Iacob – membru TAG.

Dănuț Adrian Chidon-Frunză, artist ieșean, a ajuns la Colecția de Artă pentru a demonstra că sufletul este nelimitat, că frumusețea este universal, prin expoziția personală **BORDERS OF SOUL**, deschisă în perioada 1 -14 august 2025.

Vernisajul a avut loc la data de 1 august 2025, ora 16, lucrările artistului, picturi în ulei pe pânză, cu tematică florală, fiind prezentate de prof. univ. dr. Constantin Tofan, vicepreședinte al UAPR – filiala Iași și prof. univ. dr. Petru Bejan – critic de artă. Moderator: Petruța-Iulia Luchian, istoric de artă. Curatorul expoziției: artistul vizual Liviu Șoptelea.

Proiectul acestei expoziții, ca și al altora, anterioare, au fost circumscrise temei fericii, astfel că și expoziția de la Galeria „Colecția de Artă” din Botoșani, și-a propus să exploreze condiția situării noastre în „intervalul” dintre fericire și nefericire, între frontierele sufletului, între libertate și constrângere.

În perioada ce urmează vom încerca să aducem în atenția publicului alte expoziții care să le incite interesul estetic și să apropie publicul iubitor de artă de ceea ce este fenomenul artistic contemporan românesc, parte a artei europene și internaționale contemporane.

Ana Coșereanu

Revista apare
cu sprijinul sponsorilor:

S.C. SENESE RO S.R.L.
S.C. MESERIASUL S.R.L.
Grupul de Distribuție ETA S.R.L.

căroră la mulțumim în numele cititorilor
și colaboratorilor revistei noastre.

REVISTA HYPERION

REDACTIA

Botoșani, Pietonal Transilvaniei, 3,
bl. A8, ap. 8

Telefon: 0722-243633, 0746-760418

E-mail: doriangellu@yahoo.com

nicu_corlat@yahoo.com

cipri.b78@gmail.com

Revistă membră

ISSN: 1453-7354

Editor: Fundația Culturală

„Hyperion – Caiete botoșănene“ Botoșani

Președinte: Gellu Dorian

**Responsabilitatea conținutului articolelor din revista Hyperion
aparține în exclusivitate semnatarilor.**

Redactor șef:

Gellu Dorian

Redactor șef adjunct:

Nicolae Corlat

Secretar de redacție:

Vlad Scutelnicu

Redactori:

Marius Chelaru, Raluca
Faraon, Dan Perșa, Vianu
Mureșan, Paul Gorban,
Remus Octavian Câmpean

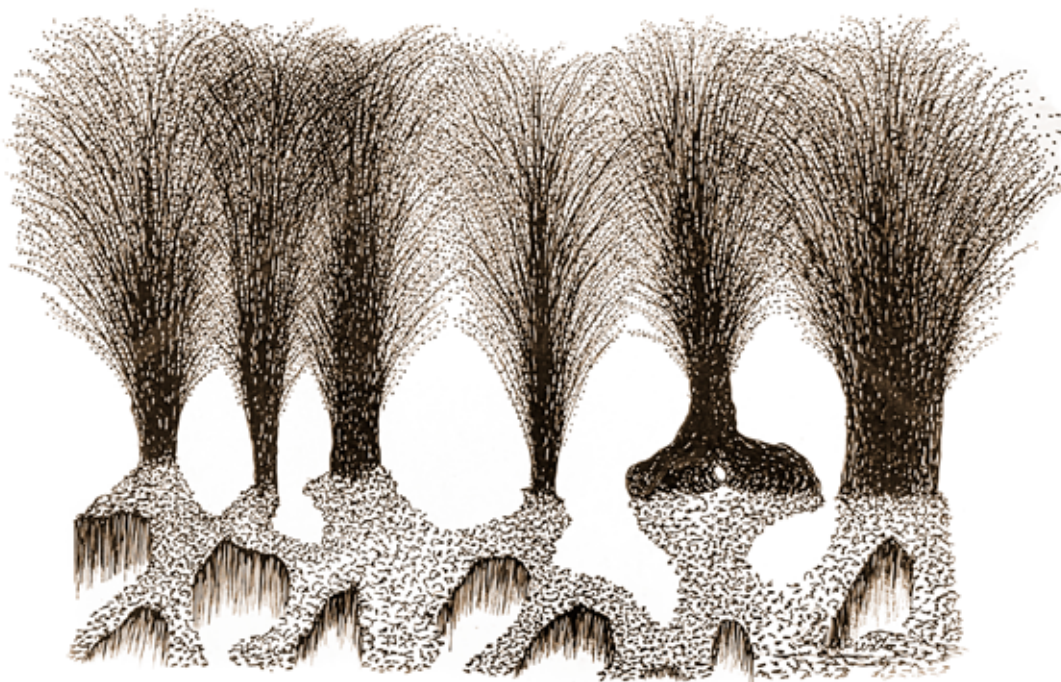
Colegiul de redacție:

Mircea A. Diaconu, Leo
Butnaru, Al. Cistelecan,
Theodor Damian, Radu
Florescu, Mircea Oprea,
Nicolae Oprea, Luiza
Palanciuc, Antonio Patraș,
Petruț Pârvescu, Nicolae
Sava, Cassian Maria
Spiridon, Vasile Spiridon,
Victor Teișanu, Vasile
Tudor, Geo Vasile, Dumitru
Ungureanu, Matei Vișniec,
Radu Voinescu

Tehnoredactor:

Ciprian Boariu

H
Y
P
E
R
I
O
N

În acest număr semnează

Flavia Adam
Adrian A. Agheorghesei
Liviu Apetroaie
Stoian G. Bogdan
A.T. Branca
Rodica Bretin
Davide Brullo
Angela Burtea
Leo Butnaru
Liviu Capșa
Nicolae Căruntu
Marius Chelaru
Al. Cistelean
Sylvestre Clancier
Theodor Codreanu
Nicolae Corlat
Ana Coșereanu
Valentin Coșereanu
Daniel Cristea-Enache
Vlad Cristian Croitoru
Simona-Grazia Dima
Gellu Dorian
Constantin Dracsin
Dellia Dună
Ilona Duță

Raluca Faraon
Radu Florescu
Corneliu Fotea
Cătălina Frâncu
Ioana-Ruxandra Fruntelată
Al. D. Funduianu
Volodimir Gavriiliuk
Dan D. Gârjoabă
Sanda Golopenția
Paul Gorban
Ioan Holban
Marin Iancu
Corneliu Iațu
Gheorghe Iavorenciuc
Adrian Vasile Iftime
Cezar Ivănescu
Adrian Jacotă
Dorina Brândușa Landen
Nikola Madzirov
Dante Maffia
Mihaela Meravei
Valeriu Mititelu
Ioan T. Morar
Vianu Mureșan
Nicolae Oprea

Mircea Pella
Dan Peșă
Ovidiu Petcu
Savu Popa
Radmila Popovici
Mariana Rânghilescu
Josep M. Sala-Valldaura
Adrian George Săhlean
Christian W. Schenk
Vasile Spiridon
Valeriu Stancu
Liviu Ion Stoiciu
Dorian Stoilescu
Victor Teișanu
Nicolae Tzone
Dumitru Ungureanu
Magda Ursache
Valeriu Valegvi
Lucian Vasiliu
George Vidican
Petronel Vizitiu
Călin Vlasic
Oscar Wilde
Lidia Zadeh Petrescu